

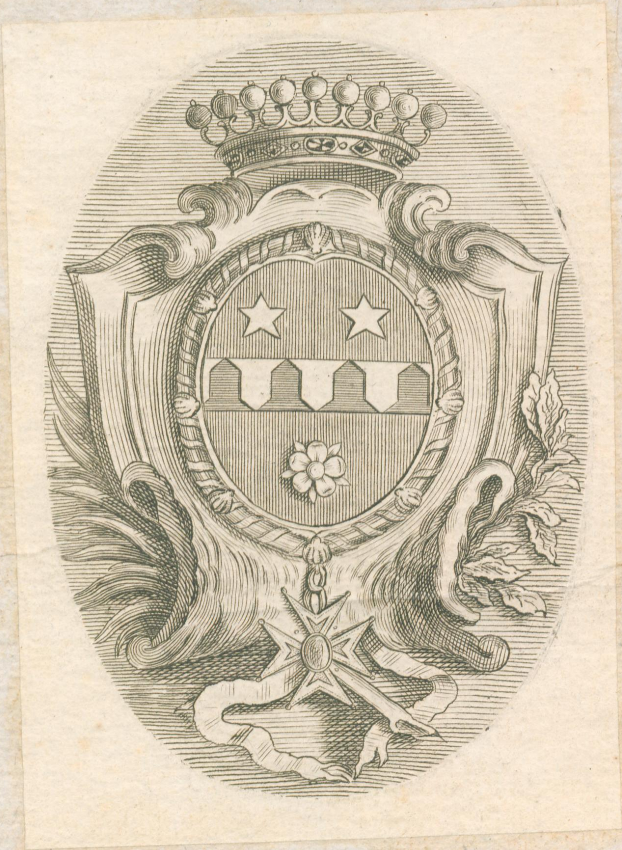

FERNELII
OPERA.
1554

Gallorum, Fernelius merito, Galenum arcatur.

1559
1486
·072

IO. FERNELII AMBIANI,

Medicina.

AD HENRICVM .II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM.

LVTETIÆ PARISIORVM,

APVD ANDREAM WECHELVM, SVB PEGASO, IN VICO BELLOVACO.

1554.

Cum Priuilegio Regis.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CVM Ioannes Fernelius Regis Consiliarius ac Medicus, de opere suo, cui titulus, Ioannis Fernelij Ambiani Medicina, publicæ vtilitatis nomine in lucem emittendo apud Regem verba fecisset, postulans vt de illius editione Priuilegium irrogaretur authoritate atque imperio Regio: de ea re Regi placuit priuilegium sanciri in Fernelij postulationem conceptum, ne mendosum mutilúmque aliis in locis excusum, sibi ipsi dedecori, Chalcoghraphorũ autẽ magistro cui opus suum edendũ mandauisset, fraudi esse posset. Quapropter Regia Maiestas diploma iussit priuilegij, quo interdictum omnibus voluit huius libri aut partis eius impressione, sexennio proximo à diplomate dato, præterquam cui, quibúsve Fernelius id licere voluerit. Additúmque si qua alia in prouincia extra Regis ditionem Medicina Fernelij eiúsve pars vlla imprimeretur, ne cuiquã liceat venalem in Regno publicè proponere, nisi id permissu Fernelij eiúsve qui Fernelij mãdato eã ediderit, factum fuerit. Qui contra hæc quippiam admiserit, pœna est in sanctione constituta confiscationis id genus voluminum & mulctæ arbitrariæ: vt apertè in diplomate ea de re apud Regem disertè concepto videre est. Datum Parisiis Anno Domini M. D. LIII. XVIII. Nouembris.

Regis edicto subsignabat DEASTE.

AD HENRICVM. II. GALliarum Regem Christianissimum,

IOANNES FERNELIVS AMBIANVS.

VÆCVNQVE olim causa, Christianiss. Rex, homines latè dispersos passímque bestiarũ more errãtes ad ciuilẽ vitæ cõmunitatem cõuocauerat, eadẽ quoque ad instituendas artes humanæ societati necessarias excitauit. Ea autem (siue rerum ad vitã cõducẽtiũ fuerit necessitas, siue politica hominis natura, siue ratio gloriȩ stimulis concita) non modò inuentas quondã institutásque artes alit, tuetur atque conseruat: sed præclara quæque ingenia ad eas magnificẽtiùs augẽdas exornandásque continenter accendit. Tandiu sanè inueniendarum atque exornandarum artiũ homines desiderio tenebũtur, dum illorũ vitæ societas cõmunitásque manebit. Ita enim homines hominum causa generati sunt, vt ipsi inter se alij aliis prodesse possint.

Medicina verò vna ex omnibus artibus deorũ munere & beneuolentia hominibus concessa, ad eorum vtilitatẽ salutémque tuendã in primis est cõstituta. Quicquid igitur diuturna meditatione longóque medendi vsu quotidie obseruatur, id in commune bonum ingenuo liberalíque animo conferendum. Neque eorum æstimationibus vtendum standúmve iudiciis, qui permultos causantur nobilissimos & clarissimos scriptores extitisse, quorũ scientia vbertatéque rerum & copia, ars medendi inuenta consummatáque sit: quíque non vltrà progredi oportere contẽdunt, omnémque scribendi laborem vt superuacaneum refugiunt & aspernantur. At certè siue quòd ars ipsa iam clariùs illuxit, siue quòd rerum omnium quædam sit vicißitudo, quicunque ad vnamquamque rem æstimandam momentóque suo ponderandam, seueriore & æquiore vtuntur iudicio, probabiliore consilij causa ac ratione putant vix vllum veterum huic ætati satis esse posse. Galenum nanque (qui medendi artem ab Hippocrate præclarè institutam post Herophili, Dioclis, Archigenis, Athenæi aliorúmque præcepta auxit & illustrauit) Asiaticæ redundantiæ insimulant, quòd πολυγράφος nimiùm multa artium librorúmque cõgerie (nam præter ducentos & quadraginta quos de aliis disciplinis, de medicina supra quadringentos conscripsit) multorum studia restinguat, & ad rem properantes distineat. Eum quidem fatentur mira persuadendi necessitate disputasse subtiliùs, sed quòd initio minimè statuisset vniuersam artem complere, breuem prȩcipiendi legem non obseruasse: ea identidem locis compluribus inculcasse, nunc huc nunc illuc studio re-

prehendẽdi auidè ferri, ſicque ſæpius ambiguitate lectoris animũ diſtrahere. Aretæum, Aëtium, Paulum, Alexandrum, Actuarium, reliquóſque Græcos iuniores nimiùm conciſos exiſtimant, nec ſatis ratione niti, nec artẽ vniuerſam, ſed eam maximè partem quæ in actione tota verſatur, perſtrinxiſſe. Arabes autem barbarè, ſpurcè, fœdè in Latium traductos, pharmacopœos & circumforaneos potius quàm veros medicos experientéſque genuiſſe. Quúmque nullis neruis, nullis demonſtrationum legibus, ſed puris nudíſque verbis ſingula perſequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Addunt & illi permultorum morborum cauſas hactenus ignoratas fuiſſe, vnde alij diſſentaneam, alij prorſus nullam curationem acceperũt. Vacuandi quoque leges turbidè adeò & inconſtanter traditas, & cõtrouerſiarum obſcuritatibus ſic implicitas, vt ſæpius inter peritiſsimos haud facilè conſtet quodnã vſurpandum remedij genus. Plurimas denique medicamentorum cõpoſitiones nulla certa ratione concinnatas empiricã nimiùm redolere vetuſtatem. Horum querimoniis & ſermonibus quũ ſæpe intellexiſſes, Inuictiſsime ac Humaniſsime Rex, artem medendi mancam adhuc & ſolùm inchoatam eſſe, & ætatem dierúmque numerum multa produxiſſe ad quæ nulla ingenij acies penetrauerat, ſine quibus tamen artis abſolutio non ſit perfecta, communi hominum ſaluti conſulens iuſsiſti, vt veterum medendi præceptiones, pleniore doctrina pluribúſque obſeruationibus illuſtrarem atque locupletarem. Id nimirum compertum habens, quod omnibus eſt in confeſſo, nullam toto terrarum orbe ciuitatem eſſe, in qua philoſophiæ ac medicinæ controuerſiæ doctiùs crebris diſputationibus dirimi, aut pluribus artis operibus noua ſimul ac vetera probari examinaríque poſsint, quàm in hac tua Pariſiorum Lutetia, ídque propter ſummam vrbis tum celebritatem tum frequentiam, in quam nõ è Gallia modò, verumetiam ex omnibus propemodum Europæ regionibus admirabiles ac ſæpe inauditi morbi vel curandi vel diiudicandi perferũtur. At ego principum obſequiis ciuiũmque noſtrorum officiis implicatus non citra valetudinis meæ & rei familiaris diſpendium, magnis lucubrationibus hoc ſcribẽdum opus ſuſcepi: atque eo certè lubentiùs, quòd doctorum virorum hortatu ac precibus quaſi ſtimulis ad perficiendum acriùs incitarer, qui aliis cõpluribus nõ mihi vni viuendum eſſe proponebant. Quãquam autem magnũ hoc & ſummè arduum prouinciæ munus eſſe video, iudiciorum tamen ſeueritate minimè deterritus quicquid periculi eſt ſubire, ingeniíque vires experiri honeſtum cum primis & generoſum eſſe duxi. Si ſummam quæ deſideratur perfectionem non ſum aſſequutus, eam tamen conatus ſum adumbratione quadam exprimere. Cognito enim veterum iudicio, & omnibus perlectis qui de philoſophia atque medicina aptiùs aliquid poſteris tradiderunt, non quæ cogitatione ſola plerique fingunt atque comminiſcuntur, ſed quæ vera ac ſolida ab optimis quibúſque tum Græcis, tum Latinis, tum Arabibus, firmiſſimis argumentis probata ad medendi vſum conducere obſeruaueram, excerpſi & in vnum contuli. Quid de quaque re controuerſa ſentiendum putarem liberè pronuntiaui, non vni alicui me addicens, ne aut in arrogantiam, aut in errorem magnopere incurrerem. Sic multorum lites diremi, dubia ſtabiliui, obſcura illuſtraui, abdita protuli, noua quamplurima & hactenus incõprehenſa paſsim adieci: adhæc

rationibus

rationibus, argumentis, demonstrationibus, signis, testimoniis, exemplis usus sum frequenter. Cæterùm ubique modum tenui, & rem omnem sic temperaui, ut neque lectorem immodica profusione verborũ onerarem, neque breuitate nimiùm concisa suspenderẽ, neque vel experientiam solam, vel rationem sequerer: sed viam breuẽ primùm cognoscẽdi, deinde agendi curãdíque indicarẽ. Quod igitur tibi quondam Regi designato inchoatum opus deuoueram, idem nũc amplo diademate insignito, multis partibus auctum & locupletatum, non dubitaui hoc etiam armorum procinctu & turbulentis rebus nuncupare: id scilicet perspiciens, in grauissimis te occupationibus leuiora non aspernari. Summa quippe natus humanitate suauissimísque moribus, neminem unquam ne offensus quidem acerba animaduersionis seueritate videris persequutus: sed tua clementia & animi lenitate sic omnia piis iustísque legibus prudenter moderaris, ut te omnes mirificè colant, venerentur ac obseruent. Bella certè varia, eáque acerrima pro veteri Galliarum iure, próque externorum tibi fœdere deuinctorum libertate, terra maríque cum hoste potẽtissimo iam diu geris quàm fœlicissimè. Ac nihilominus omnia toto tuo imperio ditionéque, ea trãquillitate administrantur, leges tam piè sanctéque seruantur, literarum sic vigent studia, philosophiæque genus omne ita excolitur, ut placidissima omnes frui pace videamur. Nullus usquam turbulentus errantium militum insultus, disciplinæ militaris summa obseruatio, infima quæque plebecula suis liberè potitur, nec usquã nisi magna æquitate tuorúmque beneuolentia vel nummos vel commeatus vel alia in immensos belli apparatus comparas. Tantarum rerum administratione meritò omnes in te uno probitatem, vigilantiam, prudentiámque singularem, omnium denique virtutum cumulum admirantur & suspiciunt. Præclara hæc prosperis cœpta auspiciis Deus Optimus Maximus bene fortunet, & nominis tui memoriam rerum gerendarum magnitudine consecret immortalitati.

ΙΛΕΡΜΟΣ Ο ΠΛΑΓΚΙΟΣ ΕΣ ΤΟΝ
ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ ΦΕΡΝΕΛΙΟΝ.

Πῶς τε τὰ σώματ᾽ ἔχει φύσει, ἠδ᾽ ἐς νοῦσον ὀλισθεῖ,
Ἔργον τ᾽ ἰητροῦ, κάλλιον οὔτις ἐρεῖ.

IO. FERNELII AMBIANI, IN Medicinam, Præfatio.

RERVM omnium quæ naturæ lege imperioque continentur princeps homo, etsi diuinorum caducorumque particeps, amborũ societate gaudet, excelsiorum tamen ardenti desiderio inflãmatus, parcè ea sequi debet, quę sordida, vilia, atque abiecta persequitur impetus beluarum. Id execrandum profectò & detestabile videatur, si quam sui partem suscepit homo cœlestem atque diuinam, sic eam aut turpitudine vitiorum contaminari, aut blanditiis voluptatum irretiri, aut mortalium rerum cura atque solicitudine obrui sinat: vt oppressa ac perdita nequeat aliquando recreare sese & altiùs extollere. Qui enim eum vitæ cursum tenent, vt solis sensuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus videntur præstantiores: quoniam & bestiæ necessaria vitæ præsidia inquirunt & parant, summaque tum sui, tum prolis cura ipsis inest, vti & voluptatum. Generosissimi verò sapientissimique hominis est, mentem corporis inquinamentis obsitam, ad rerum præstabiliũ cõtemplationem erigere: vt quãtum vnus inter hęc omnia excellit, perspiciat, & corporis hisce cõpagibus licet implicatus, mentis agitatione tamen fiat originis suæ memor, & consors diuinitatis. Hęc summa humanæ vitæ perfectio, hęc optima maximéque diuina ratio viuendi, qua qui insignes olim fuerunt, Dij ritè sunt habiti, & amplissimis honoribus affecti, tum quòd alta sapientia essent admirabiles, tum quòd magna fructuosaque beneficia in homines contulissent. Inde accenso cęteris animo inflammatoque ad gloriam, vt multiplex erat mentis impetus & intentio, vtque varia erant ea quorum studio capiebãtur, complura disciplinarum genera perpolita sunt, quæ partim necessitate, partim studio

Mẽtis agitatiõe cõparatas fuisse disciplinas.

Duabus ex causis disciplinarũ sumi differentias.

Tria philosophiæ genera à mente cõtẽplante

cognoscendi fuerant inchoata. Alij operum naturæ concentum eximiamque formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum suauitate pellecti, quæ corporibus innixæ, mutabiles, mortalésque sub sensum cadunt:

Naturalis philosophia

ortus earũ causásque magnis sudoribus sedulâque vigilantia scrutati, naturalem philosophiam condiderũt. Alij animi sublimioris impulsu in res diuinas acerrimè intenti,

Theologia, & quæ eius subiecta materia.

illas quidem sempiternas, immutabiles, separatas, nulloque sensu comprehensas, quoad fert humana fragilitas theologiam cognitionémque Deorum prodiderunt. Interuenerunt alij medio contemplationis genere ducti,

Mathematicæ.

qui mathematicas disciplinas erexerunt: illustres quidem illas, & demonstrandi subtilitate certissimas. Has Plato diuinarum naturaliúmque rerum confines & intermedias statuit, quòd sempiternæ sunt & immutabiles, sed in corpore positæ atque subiectæ sensibus.

Cõtemplationis præstantia.

Sunt hæc tria iam multis seculis celebrata sapientiæ studia, ex rerum quas versant varietate nata, mentis vnius sublimioris contemplatione formata. Non enim vitæ illa commodis, non voluptatum illecebris, non vllis denique fortunæ corporísque bonis aptantur, neque in res tanta contemptione despicatas se demittunt: sed proprijs coërcita finibus in se tota tãquam in orbem vertuntur, propter se non ob aliud quicquam mortale expetenda, vtque potissimùm

Mens agẽs artium effectrix.

inscitiam errorésque turbulentos ab animis depellamus. Cæterùm qui animo minùs excelso, nec satis ad philosophandum nato comparatóque fuerunt, ij item ne otiosam ætatem & sine contentione inertẽ traducerent, hominum aut commodis aut voluptatibus destinati, mentis illius quam πρακτικὴν, id est agentem dixerunt concitatione, inferiores

Circa actus & mores disciplinæ.

pepererunt disciplinas, prudentia omnes & arte comprehensas. Horum enim quicunque in hominum moribus conformandis, & rectè viuendi instituto omne studium collocassent, ij ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad ciuilem & œconomicam, quæ moderatrice prudẽtia administrantur. Accedit his historia, rerum gestarum memoria & antiquitatis commemoratio: vti & Geographia, locorum gentiúmque descriptio, sine quã ne illa quidẽ illustratur atque splendescit.

Circa opera sunt artes.

Omneis porrò artes excitarunt, quicunque non actus hominúmque mores, sed effectus & opera sunt persecuti. Primùm vt animi sensa locutione (hęc enim

Actus & effectus differentia.

effectus est, quòd linguæ organo fiat, actus verò nullus corporei instrumenti ope indiget) exprimerent, grãmaticam concinnarũt, quę emen-

Circa locutionem.

datè loquendi ars est, & poësim numeris astrictam, & rhetoricam quæ ornatè copioséque dicendi doctrina, & dialecticam, quæ rectè disserendi est ratio.

Circa sanitatem corporis.

Ad humani corporis sanitatem vel tuendam vel recuperandam medicina, ad alimentorum vitæ necessitatem agricultura, ad ædificiorum extructionem architectura inuenta excultáque est.

Artes vtiles.

Sic textores, fabri, aurifices, sutores, zonarij, pistores, lanij, fictores, pictores, librarij, aliíque innumeri suas artes hominum commodis aptauerũt.

Sic

Artes voluptariæ.

Sic musici, cantores, tibicines, histriones, gladiatores, saltatores, venatores, piscatores, aucupes, coci, fartores, lenones, scurrę, aleatores, quasdam artes celebrarũt ad hominum delicias atque voluptatem, quæ aut prorsus sordidæ, aut parùm ingenuæ sunt. Sed quum omnis philosophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiúsque proprium, vt in materiam quæ spõte suapteque natura prodijt in lucem effectionem quandam & facultatem inserat, quę sine hominũ aut mente aut manu per seipsa non accederet. Non enim ars materiam, sed artificium in materiam extrinsecus confert, quod aut stabile est ac firmum, velut in extructis ædibus: aut fluxũ atque præceps, vt in tibicinum harmonia. Hæc igitur sunt philosophiæ (quæ mater omnium bonarũ est artium) studia, hæc prudentiæ, hęc artium discrimina, summáque disciplinarum genera, quæ tum diuersa mentis agitatio, tum rerum quas tractant varietas, quàm maximè disiunxit.

Philosophiæ & artis differentiæ.

Artiũ genera duo.

Iam verò id inde scrutemur, quàm sit ars vnaquæque vel disciplina præstans & ingenua, quantóque dignitatis splendore aliæ aliis præluceant. Deorũ cœlestiúmque animorum actio pręstantissima sententiis omnium iudicatur, quòd in rerũ optimarum contemplationem penitus incumbat: beluarum verò (quę vitę necessitati seruiunt, & ad voluptatem omni impetu feruntur) humilis, vilis & obscœna. Hęc si ad humanas transferimus actiones, nobilissima summéque liberalis & ingenua videbitur hominis cõtemplatio, omnéque genus philosophiæ pręclarum, illiberalis autẽ & sordida omnis opificum industria, quorum labor & opera non ardua vis animi censeatur. Inter hæc autem ars consedit, quæ suo genere tanto digniore quæque loco ponetur, quanto pręter cęteras animum sublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores sumus, & meremur sapientes appellari: idque maximè si non illa odium offensionémque hominum in se struat, sed haud mediocriter frugifera sit & fructuosa, cũ aliis omnibus tum ipsi quóque artifici.

Vnde philosophiæ & artiũ dignitas spectetur.

Quænam igitur videri debet inter artes principatum obtinere, cuius adminiculo his corporis inclusi compagibus vitam transigere possimus beatam atque tranquillam? Marco Tullio sola naturæ cognitio contemplatióque rerum haud quaq̃ placet, sed ignaua ac iners prorsusque manca, & dũtaxat inchoata habetur, si nulla comitetur administratio rerum, nec sit ad hominum cõmoda societatémque tuendam comparata. Si omnes omnium artium commoditates, facultates, atque copias dispicis, nihil est medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præstabilius. Nam si est vita cunctis mortalibus charissima, si lux ea cum primis expetenda in qua viuimus, spiramus, & iucunda consuetudine inter nos coniungimur, si ea primum est & præstantissimum munus animantibus attributum: ars quæ illam seruat, continet, ac tuetur, quo pacto non sit omnium præstantissima? quid ea potest homini magis in votis esse, quæ infestissimos humani generis hostes,

Artiũ vtilitas spectãda.

Medicina artium dignißima & vtilißima.

Vtilitas eius.

hostes, morbos inquam & aduersam valetudinem propulsat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna & languore liberam quàm diutissime tutatur? Vt corporis firma constitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores: sic imbecilla & labante illa nihil laboriosius, nihil calamitosius. Qui ergo in hoc periculum discrimenque adductis subuenire & opitulari queat, tantum abest vt in illorum offensionem incurrat, vt etiam illos summa consuetudine & amicitia sibi coniungat, atque quasi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes restituerit, per quas externæ quoque fortunæ obtineri possint, illarúmque vsus iucundus atque dulcis habeatur. Cæterùm ad ea quæ medicina ratione perlustrat conuersus, quàm præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas persequatur atque peruestiget, intelliges. Vt enim admirabilem hominis fabricam naturámque explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus & occasus, ipsámque omnium ex elementis compositionem, animalium, stirpiúmque proprias vires (tametsi non absolutè, quatenus tamen homini salutares sunt aut pestiferæ) inquirit atq; parat. Quin & altiùs subiens quæcunque ex patefactis terrę faucibus eruuntur scrutatur, indeque sublata cœlorum & syderum conuersiones, & quę inde fluunt dimanántque virtutes orbis inferioris moderatrices obseruat. Hæc autem quia non aliter quàm certa demonstrandi ratiocinandíque via obtineri possunt, quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad hæc patefacere? ac multo etiam magis rhetoricen, atque grammaticen desiderari: sine quibus non modò copiosè ornatéque dicere, sed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd si eæ vel necessariæ sunt, vel opis quiddam & auxilij conferunt, & ceu gradus quidam & aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidem omnes erunt perdiscendæ: quòd vt inquit Aristoteles, eiusdem sit finem ipsum & ea quæ finis gratia sunt cognoscere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui præter operis lineaméta & pigmentorum aspersionem, nouit tabulam perpolire, colores iusta temperatione permiscere, penicillum in omne varietatis genus conformare? contrà verò eum non vituperet, & tanquàm rudem ignarúmque damnet, qui nullam istorum cognitionem habet, sine quibus maiora percipi nó possint? Idem quoque de medicina statuo, vt nemo hanc tentet vel à limine salutare, qui non antea illis disciplinis meritam & iustam operam impenderit, sitque illarum institutis liberaliter informatus. Tanta igitur rerum cognitione præcellit medicina, vt omnium quæ mundus cóplexu suo coërcet, naturam atque vires solerter consequatur, quas demum ad vnius hominis (cuius præcipua illi cura est) commoda salutémque referat, vt illorum vsu & appulsu integram corporis valetudiné conseruet, aduersam depellat: quanquam non semper hunc ipsum finem attingit. Hinc nos sic illi definitionem adhibebimus. Medicina est ars ad

Præstantia.

Quæ & quàm multa debet medicus nouisse.

Quæcúque medicina tractat hominum cómodis aptari.

Medicina quid.

ad humani corporis ſanitatem tuendam, profligandóſque morbos cõparata. Quoniam enim quæcunque medicina ratione perluſtrat, ad hominum vtilitatem refert & accommodat, artis nomine vniuerſam contineri par eſt. Non enim vt quiſpiam exiſtimauerit, partim ſcientia, partim ars dicenda, tametſi ex multis conſtet theorematis, quę ipſa quidem ſola per ſe ſcientia continentur. Verùm quoniam omnium medicinæ partium inter ſe quàm aptiſſimè cohærentium & concordantium ea eſt conſpiratio, is cõſenſus, vt homo ſaluus & incolumis ſeruari poſſit, æger autem in integrum reſtitui, ex ipſo fine vniuerſa artis nomen accipiet. Porrò autem vt cuiuſque artificis intereſt, ſubiectam quam tractat materiam omnino perſpectam habere, quò expeditiùs in omnem artificij ſpeciem & decorem flectere illam poſſit & torquere: ita & medico humani corporis natura primùm cognoſcenda eſt omnibus ſuis partibus abſoluta, quod ſanè totius medicinæ ſubiectam materiam eſſe confirmamus, non autem morbos ac vulnera. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs verò materia quam variè tractat: ita & dum medicus ex ęgro corpore ſanum facit, vnum idémque corpus manet, quod ſubiectum eſt & materia. Quæ depulſa ægrotatione comparatur ſanitas, ſpecies eſt & forma: huius autem efficiens cauſa, medicus: aut potius ars medendi. Dum enim hæc præceptiones tradit vnde procuratio eſt valetudinis, dicitur ſanitatem efficere. Sic enim Ariſtoteles artem nimirum id eſſe ſtatuit, à quo demum omnis motio proficiſcitur. Medicus eſt artis perinde atque naturæ miniſter: cuius eſt officium curare appoſitè ad ſanandum. Finis autem cuius gratia ſanitas procuratur, eſt vitæ functionum integritas. Itaque totus in hæc duo incumbit, vt ſanitatem in corpore conſeruet, vt morbum depellat. Atqui neutrum planè conferre poteſt, niſi eorum quot differentiæ ſunt & genera, quæ cauſæ, & quibus ſignis noſcuntur, iam antè perſpectum habeat & cognitum. Quocirca totius medicinæ partes quinque ſi ordine collocabuntur, omnium prima exiſtet φυσιολογικὴ, quæ hominis integrè ſani naturam, omnes illius vires functionéſque perſequitur. Altera παθολογικὴ morbos & affectus indagans, qui præter naturam homini poſſunt impendere, & quæ illos cauſæ efficiant, quæ ſigna demonſtrent. Tertia προγνωστικὴ ſigna explicans, quibus medici futura præſentiũt, & quis morborum decurſus quis exitus ſit futurus. Quarta ὑγιεινὴ quæ firmã corporis conſtitutionem bona viuendi lege conſeruat, & imminentia mala arcet, ſimul ægrotis propriam & accommodatam victus rationem decernit. Omnium poſtrema pars θεραπευτικὴ ægram corporis affectionem ſalutarium vſu & admotione propulſat ſanitatémque reſtituit: quæ vt ſumma totius medicinæ artem via & ratione condit, variáque præſidia ſuggerit, quibus tum toti corpori, tum cuique laboranti particulæ

Medicinã totam artẽ eſſe.

Prima artis cuiuſque cognitio ex materia ſubiecta.

Humanum corpus ſubiectam eſſe medicinæ materiam.

culæ opportunè succurrit. Ex his igitur quinq; partibus medicina constituitur: quarum tres priores in contemplationem & simplicem rerum cognitionem feruntur, duæ posteriores omnino in actione consistunt, omne studium in tuenda sanitate, aut abigendis morbis collocantes.

Medicinæ partes duæ cõtemplatio & actio.

Vnde à quibusdam quinque partes in duas redactæ sunt, theoricen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut lege viuẽdi, aut medicamentorum viribus, aut manus opera & administratione, quæ imponit, secat, incîdit, vrítque ferramentis.

Actiõis medicæ tria genera.

Vnde iam practicæ nõ partes, sed species tres statuentur διαιτητικὴ, φαρμακευτικὴ χειρουργική. Etenim affectionum varietas tot curandi genera peperisse creditur. His ita in genere primo aditu strictim breuiterque constitutis, singula deinceps accuratiùs persequi par est, primúmque totius hominis natura qualis sit explicanda.

IOAN.

IOAN. FERNELII Ambiani, Phyſiologiæ Lib. vij.

DE PARTIVM CORPORIS HVMANI DESCRIPTIONE, LIBER PRIMVS.

Quo doctrinæ atque demonſtrationis ordine ars medica conſtituenda ſit. Cap. I.

CVM liber ſolutúſque eſt animus, nudas & apertas rerum ſubſtantias perſpicuè cernẽs, clariſſima omnium cognitione fruitur: in hoc verò corporis velut ergaſtulum cõiectus, obrutuſq; obliuione tanquã denſa caligine, in ſumma verſatur ignoratione rerum. At nihilominus ſemina quædam etiamnũ retinens diuinitatis ſuæ, rerúmque maximarũ dulci recordatione quaſi igniculis accenſus, perpetuo ſciendi noſcendíque deſiderio flagrat. Hinc magno cum labore & ſtudio multa recuperat perſcrutatúrque ſenſuum ope, atque in ea primùm incumbens, quæ ſenſibus ſunt obuia, occultiora tandem ratione colligit ſola mente comprehenſa. Ita quidem à ſenſibus tanquam à certis rerum internunciis ſtabilita olim fuerunt diſciplinarum principia, è quibus demum perfecta omnis humana cognitio ducta deriuatáque eſt. Hæc ſumma eſt inueſtigandi facultas, quam probatiſſimi quique Philoſophi ἀνάλυσιν, id eſt diſſolutionẽ appellarunt: quæ nimirum vel à toto & vniuerſo ad partes & ſingula, vel à cõpoſito ad ſimplicia, vel ab effectu ad cauſam, vel à poſterioribus ad priora ſerie deducens, abditiores illas cauſas inueſtigat, ex quibus ſingula ortu proceſſerunt. Huic aduerſa eſt altera componendi ratio, quam maximè natura nõnunquam & ars ipſa ſequitur, ex partibus ea totum, ex ſimplicibus compoſitum, ex cauſis effectus, ex prioribus poſteriora nectit, atque id omnium primum ſtatuit, quod diſſoluendo poſtremum fuit perueſtigatum. Doctrinæ ſuæ initium ab analyſi duxerunt, quibus curę fuit omnia dilucidè atque certo demonſtrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, ſic Aſtronomiam Ptolemæus, ſic & Philoſophiam Ariſtoteles poſteris tradidit, eáque ſolida doctrinæ ſuæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerentur incredibilia vulgo & mõſtri vel portenti ſimillima. Hos igitur quaſi veſtigiis odorati tradendæ medicinę initium ab humano corpore ducemus, quod & artis ſubiectũ exiſtit, & omnium primum ſenſibus occurrit notiſſimum: à quo dein per minima quæque de-

ducti ad ea denique mentis impulſu feremur, quæ cogitatione ſola comprehendi poſſunt.

Quid hominis corpus à cæteris diſtat animantibus, quáſque partes habet illis communes. Cap. II.

T vniuſcuiuſque animantis, ita maximè hominis corpus animæ gratia conditum eſt, non modo vt diuerſorium, verum etiam vt organum accommodatum illius inſitis viribus expromendis. Atque vt mens, dicente Ariſtotele, formarum eſt præſtantiſſima, & ratio artium omnium ars vel officina, quòd vna omnes omnium animantium vires poteſtate contineat: ita & illius organum inſtructiſſimum eſt, & conformationem pulcherrimam conſequutum. Itaque homini corpus datum eſt, tum figura tum partium commoditate princeps: quod vt diui-

Tria ſunt quibus humanũ corpus diſtat à cæteris.

næ mentis munere fungeretur, tria obtinuit quæ cæteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figurã celſam & rectam, quæ in cœlum ſuúmque conditorem ſe attollens, cœleſtes igniculos & ſemina diuinitatis ſuæ teſtatur. Deinde ſummo corpore cerebrum ampliſſimum, animi eiúſque partium ſedem: vt enim animus permultis facultatibus præditus eſt, ita homini quàm cæteris animantibus domicilium capacius dari par erat, ídque pluribus inſtrumentis contineri. Præterea manus exporrectas beluis denegatas, quibus facilè perſequatur quæcunque mens iuſſerit. Licet quidem & claues ſoli homini datas, & alia multa multò aliter atque cæteris animantibus informata numerare, ſed quę tamen ſint illorum trium vſibus accõmodata: vt ſit partium omnium ſumma ſymmetria, ex cuius præſtantia ſignum quoddam & ſpecimen ſapientis cõditoris oſtenditur. Hæc igitur homini quòd rationis eſſet particeps, ſunt attributa. Cætera obtinet aliis quoque animantibus perfectis communia. Nam quũ ſumma omnium actio in ſenſu ac motu conſiſtat, omnia peræquè partes in hæc accommodatas acceperunt, oſſa, cartilagines, vincula, neruos, muſculos, tendones: & alias quibus hæ aluntur maximéque venas & arterias. Senſus atque motus primæ partes effectrices ſunt, cerebrum, ſpinæ medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque ſenſus, à quo medulla in omnem ſpinam fuſa porrigitur: ab hac demum neruorum frequens pro-

Oſſiũ vſus

pago, per quos vniuerſum corpus mouẽdi ſentiẽdíque vires accipit. Cùm verò minimè tutum eſſet nec decorũ, vermiculorum ſerpentiúmque more repere hominem tot rerum principem, firmis oſſibus illi natura corpus erexit atque ſtabiliuit: vt tanquam propugnacula eſſent aduerſus omnes impetus, & ſtabilimen atque robur corpori ſuſtinendo, haud ſecus atque baſis & columna ædibus ſubiecta. Cæterum non in animante (nec enim commodum atque vtile fuerat) os vnicum ídque ſolidum poſitum eſt, ſed quò in omnem partẽ flecti mouerı́que poſſet, ex variis diſcretíſque com-

Articuli.

pactum. Vt elegantiore artificio naturæ hoc opus cõſtaret, idcirco articu-

lis

lis ita iuncta & cõtinuata ſunt oſſa, vt cuiuſque extremitas alterius ſinum & capacitatem ſubeat. Ea ſtructura Græcis eſt ἄρθρωσις, oſſium extrema ſic aptè compoſita, articulos appellamus. Quoniam verò periculum erat ne motu violento oſſa ſeiugata diſtraherentur, néve dum artus animal quocunque vult inflectit, contorquet, porrigit, aut cõtrahit, ex ſedibus exciderent, natura omnem oſſium copulationem & ſtructuram arctiſſimis firmiſſimíſque vinculis extrinſecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non ſinant motus agitatione diuelli. Validum quidem eſt vinculum, durum atque firmum, ſenſu vacans & impatibile, ſed quod tamen in anguſtum adduci poſſit & relaxari. Addidit & articulis munitionem, dum oſſium ſinus & ſummas partes, quæ ſupercilia à quibuſdam vocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit obliniuítque lubrica leuíque materia, quò ſint in motibus ab attritu & quaſſu tutiores. Iiſdem quoque auriculas, nares, extremáſque coſtas muniuit, vt duriorum corporum occurſui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, ſic & vincula expertia ſunt ſenſus, quæ nil mutuantur à cerebro, qua de cauſa ne ſe ipſa quidem mouere poſſunt. At verò neruis quorũ è cerebro aut è ſpinæ medulla eſt origo, prima ſentiendi mouendíque facultas data, qui tamen quoniam molles ſunt, ſoli trãſferre nequeunt oſſa, tam magna pondera. Vt hæc igitur mouerentur, neceſſe fuit motus inſtrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo ſolidius & durius, vinculo mollius, quod in ſenſu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem eſt τένων, qui cœpit à noſtris tendo appellari, ex tenuibus nerui & vinculi fibris intextis concretus. Tenuia quaſi fila tutum non erat ſine firmamento in omne corpus diſtribui, oſſáque prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore ſubſtantia inferciens, quaſi rimas expleuit. Ea eſt caro ſimplex fibris ad robur circuniecta, ac veluti molle ſtragulum data cadenti aut recumbẽti animali, vtque præſidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta, ne aut vulnerentur, aut frigore rigeant, aut æſtu contabeſcant. Quod igitur ex nerui & vinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus, qui verò præterea carnem habent fibris inductam & impoſitam, muſculi appellantur & lacerti, hi plerũque in tendonem deſinunt. Nunc autem ſi omnia conferre volumus, quæ ad motionem vim quandam & locum obtinent, oſſa primùm & maximè impelluntur ciën túrque: quæ illis motum afferunt inſtrumẽta, ſunt tendones, lacerti, nerui duriores præſertim: mouendi principium, cerebrum & ſpinæ medulla: partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagines, vincula: hac igitur partium commoditate motum fieri congruebat. At in ſenſu longè impar & diſſimilis eſt ratio. Cùm enim motio actio quædam ſit, ſenſus verò perpeſſio verius quàm actio: haudquaquam ſenſus eum apparatum ornatúmque partium, quem motus deſiderabat. Nam tactionis ſenſus quem omneis ex æquo animãtes participant, neruis neruorúmve fibris in omne corpus diffuſis

Vincula.

Cartilago.

Nerui.

Tẽdones.

Muſculi.

Quæ partes ad motum conferant.

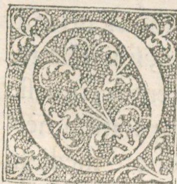
Senſuum partes.

 fuſis

fusis indigebat: quibus susceptæ tractabiles qualitates cum spinæ medulla & cerebro, quæ (vt aliquando demonstrabimus) sensus & motus principia sunt, cõtinuatione communicantur. Cæteri autem sensus quibus animantes perfectiores sunt prædıtæ, neruis item constant, per quos sensum capiant. Partes in singulis instrumẽtis circũiectæ neruis, horum duntaxat gratia cõsistunt. Ex quibus perspicuũ fit, homini quà animal est, cerebrũ, spinæ medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut sensum concurrere: de quibus rursum sigillatim dicemus, ab iis exorsi quæ cæteris quasi fundamenta iaciũtur. Etenim hominem arte descripturi, σκελετὸν, id est aridum & osseum primùm extruemus, quem deinde vinculis, neruis, lacertis, venis, arteriis, cute, reliquis denique partibus interioribus adornatum perpolitúmque reddemus. Sic ex simplicibus hominis partibus vniuersi cõpositionem perspiciet qui volet, & luculentius quàm si consectionis ordine compositiores partes seorsim scrutetur. Harum siquidem inspectione, nihil certũ sciri, nihil planè cognosci ac percipi potest earum, quæ simplices in omne corpus feruntur.

Ordo sequentium.

De Ossibus. Cap. III.

Mnium ossium sedes & origo spina est, quam veteres carinæ in nauigio primùm iactæ compararunt: cui ceu fundamento latera, prora, puppis innixa cohærent. Atque vt hac clitellarij muli perferunt grauissima pondera, ita in homine corporis moles huius ope stat & erigitur. Ad necessitatem actionum cùm hominem flecti curuaríque oporteret, pluribus coagmentata & compacta est ossibus tanquam nodis, quæ vertebræ nobis dicuntur, omnes osse sacro suffultæ. Vniuersa siquidẽ spina quatuor in partes fusa exporrectáque est, os sacrum, lumbos, dorsum, & collum. Os sacrum quod & latum appellant, primo aspectu vnum atque continuum videtur, at aqua vel oleo feruẽti diu multúmque demersum, sex quasi vertebris constare. Cuius ab ima parte os aliud appensum demittitur, quod Græcis κόκκυξ, nostris cauda dici possit: hoc quoque compactum quatuor ossibus teretibus, gracilibus, & magna ex parte cartilaginosis. Supra os sacrum lumbus quinque ossibus consedit, cui dorsum insidet vertebris structum duodecim, proximè ceruix septẽ. Itaque triginta sunt omnes in spina vertebræ. Omnium os sacrum est amplissimum, cui tum magnitudine tum crassitudine succedunt lumborum vertebræ, arcto cauo mediæ perfossæ. Reliquæ superiores quantum situ ab infima, tantundem & mole distant: vt sit illarum ad occipitis radices continuata quædam attenuatio. Cæterum quæ in summis inest interior capacitas, medullæ labẽti peruia, omnium est amplissima, inde verò tantum coarctatur, quantũ dilapsa processit. Vt semel dicam, superiores vertebrę interceptis inanitatibus amplæ sunt, mole graciles, contrà inferiores, omnes mira cõpage ad δυσπάθειαν contextæ: atque vt his structura foret tutior, figuram variam acceperunt. Quà quidem intrò ad intestina vergunt, rotundæ sunt & in orbem cõuolutæ

ἄκανθα

Spina dorsi.

Os sacrũ.

Coccyx.

Lumbus.
Ceruix.
Vertebræ.

lutæ, læues, nullis tuberibus exaſperatæ, ſed vt nodi (hinc σπόνδυλοι nomen inuenerunt) aliis alij ſuperpoſiti columnam exprimũt: quibus eſt ſubſtantia tenera magis & rara, ac ſpaciis inanibus intercepta. Extrà multiplices efferuntur productiones (ἀποφύσεις appellantur à Grçcis) denſiore illæ & cõpactiore ſubſtantia, à quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alij enim ſunt è medio prominentes, alij trãſuerſi vtrinque additi, alij ſurſum deorſúmque ducti, per quos vertebræ texuntur & cohærent. Supremis duabus exceptis, habet cæterarum vnaquæque inferiore ex parte mediocres vtrinque ramos deorſum ſpectãtes: ex ſuperiore verò alios maiores extumeſcentes ſurſum exigit. Talis autem eſt vertebrarum contextus, vt proceſſus ſurſum euecti, modicos ſinus habeant, qui alios quoque proceſſus à ſuperiore vertebra delapſos excipiant: ſex inferioribus vertebris maximè cõſpicuum eſt vnamquanque ſuperiorem inſinuari in aliam ſubiectam ſibi. At verò ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola autẽ ſuprema medium eminentem quaſi ramum & extimum non nouit: hunc reliquę omnes ad decimam vſque dorſi, quæ eſt omnium decimaſeptima, deorſum porrigunt: in rectum verò, quęcunque illi ſubiectę ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui trãſuerſi dicuntur, è vertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus vtrinque prodeunt parte externa. Inſunt hi lõgiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti. Breuiores in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtæ nectuntur. Sex in ceruice ſummis, tranſuerſi ramuſculi in longum perforantur, ſeptimæ rarò, cæteris nunquã, tametſi ſingulæ quæ ad lumbos tendunt, parte interna pluribus patet foraminibus, & quaſi anguſtiis in quas venulæ cõmeant, quorum nihil in reliquis magnopere videas. Vertebrarum proceſſuúmque omniũ extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula craſſa, dura, & valida inſeruntur, quorum beneficio interiores vertebrarum nodi cohæreſcunt, vtpote quę inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes proceſſibus implicantur ſurſum deorſúmque ſpectantibus, vt aliis aliæ nexæ, & omnes inter ſe aptæ colligatæque videantur. Præter hæc tamen vinculum membranis validis intextũ vniuerſam ſpinam extrinſecus obuoluit. Hæc de ſpina ſatis, iam de capite. Huius verticem calua integit ſumma parte globoſa & rotunda, introrſus cõcaua. In hac ſuturæ ſunt tres: vna in priore parte quam στεφανιαίαν, id eſt coronariam vocãt, quia è temporibus vtrinque in ſummũ verticem per trãſuerſum viam capeſſit: alterã λαμβδοειδῆ dixere quæ in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinq; partibus ſurſum cõtendens, in angulum coit ad Λ. literæ figurã. Tertia ὀβελιαία in capitis longitudinem porrigitur ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrens. Hunc in ſyncipite concurſum βρέγμα Græci nũcupant. Atque in iis ſunt dentatæ more ſerræ rimarum connexiones, nec vinculis nec cartilagine vinctæ, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextæ. Supra aures verò duæ ſunt illis diſſimiles commiſſuræ ab obelæa interuallo pari

Tres vertebrarum proceſſus.

Vertebrarũ tenuia foramina.

Cartilago vertebrarũ

Capitis oſſa.

Suturæ.

disiunctæ, à squãmæ specie λεπιδοειδεῖς dictæ, per quas ossa quæ petrosa vocant subditis ossibus squammarum modo, & (vt nonnulli dicũt) imbricatim agglutinantur. Ea autem sic enumeres. Parte postrema os occipitis id quod cerebellum nominant cõcludit, quod triquetra sutura circunseptũ, ad posteriora deorsum vergit.

Quæ ossa caluæ.

Omniũ quę in capite sunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in spinę fistulam delabitur. Huic vtrinque sinus adiuncti, in quos prima vertebra additamẽtis quibusdam & appendiculis inseritur. Inde factum os multò angustius ad cerebri radices contendit, vbi per transuersam commissuram vix pollicem longã ei ossi arctè connectitur, quod Græcis à cunei specie σφηνοειδὲς est appellatũ. Occipitio latera capitis innitũtur, quæ syncipitis, nonnunquã & τοῦ βρέγματος ossa dici solent: hæc ad summum verticem acta vtrinque ei commissuræ assident, quæ recta in capitis longitudinem fertur. Subter hæc, duo sunt ad suam quodque auriculam: quę à lapidis specie & duritia λιθοειδῆ dixerũt. In horum cauo ossa duo visuntur malleo aut incudi similia. Ab vtroque processus quasi surculus intrò subit στυλοειδὲς, in quo foramen quo soni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ particulæ, altera mammæ similis parte postrema sub auris via, altera teres & procera sub temporibus eminens, quæ ossi iugato committitur. Os sextum frontis est, quod in superciliorum sede vbi eminet duplex est, cõcludítque gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars superior coronaria sutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, summum in his parietem facit.

Faciei cõmissuræ.

Finitimum hoc ossibus faciei, à quibus tenui commissura disterminatur, vtrinque à temporibus & saxeis ossibus prognata, quę oculorum caua dirimit, inde ad summum nasum se applicans vbi superciliis interiecta vallis est.

Basis cerebri.

Iam his totique cerebro ceu basis quædam substernitur os σφηνοειδὲς, quod qua parte occipitis ossi iungitur, angustum est & rarum, attamen profundum. Parte priore frontis ossi occurrit & annectitur, in ea via quę in nares procliuis fertur. Varia in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ sentientium neruorum propagines dimanant in sensus. Sub interiore eius facie capacitates duæ latent, in quibus est illud rete plenum admirationis, aliáque cerebri arcana. Processus concauos emittit ab alarum similitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum sursum ad caua tẽporum, frontis ossi & ei quod à lapide nomen habet commissum, alterum canalis & tubi instar deorsum ad postremos dentes versum, qui reflexo extremo palatum terminat eíque committitur. Nunc de facie.

Faciei ossa

Faciem totam geminam discernit ea commissura, quæ ab interuallo superciliorum per medias nares inter primores dentes producta, palatum in longitudinem secat. Maximum in ea est os malæ, in quo dentium superiorũ radices figuntur: excurrit id intrò ad palatum, pars verò eminentior sursum effertur ad nasi latus & maiorem oculi angulum. Supra radices dẽtium maxillarium capacitas ingens concluditur, ad oculi sedem sursum lata, quam alba ac similis glandis substantia communit. Superiore maxilla (quam propriè malam

lam Celsus appellauit) ad radices primorum qui secant dentium, ossa duo sita sunt, intus duntaxat lineis distincta: rursúmque duo perexigua quo loci interstitium est narium, & vnde superius labrũ enascitur. Quæ quatuor tenuissima cùm essent & obscuris lineis separata, maxillæ superioris partes effecimus, ne quenquam fortè multitudo tanta obrueret. Inter oculum & aurem apparet os editum, iugale vocant, durum quidem & tẽporum musculo tanquam præsidium & propugnaculum, cuius pars posterior ossi cui à lapide nomẽ est, in eo exortu copulatur, qui oblongus ab aure aduersum spectat: pars infera ossi maxillæ, supera ad oculi paruum angulum frontis ossi cohęret. Nasus ossa duo gestat, quadrangula, procera, à iugo nasi deorsum per illius longitudinem ducta, in quorum extrema cartilagines inseruntur alæ vocatæ. Vtriusque oculi fossæ tria substituuntur ossa, præter ea quæ veluti parietes sunt, aut frontis, aut malæ, aut zygomatis, aut productionum quæ à cuneo manant. Horum siquidem omniũ extrema in oculorum sedes concurrunt, lineis discreta conspicuis. Trium quæ dixi maximum, ad minorem oculi angulum collocatur, quod à zygomate & frontis interiore pariete, obscuræ vix dirimunt commissuræ. Alterum conspiciendum magis fossæ parte infima, ferè ab eo malæ foramine quo neruus in labra superiora deducitur, intrò recurrens, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem positum, malæ superioris extremo à latere annexũ. Inter palatum & cerebri basim vsque ad nares vtrinque diuersa disiecta sunt ossa, tenera quidem atque tenuia, sed quæ tertij huius propagines videri possint. Ea variè contexta spongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc esse, quod Græcis σπογγοειδὴς appellatur. Præter id ad summam nasi radicem, intus fixũ hæret aliud tenue & latum, magno illi obtrusum foramini, quo è cerebro in nares cursus est: hoc variè pertusum more cribri Gręcis ethmoides dicitur, ab eo diuersum quod est spongoides. Illius è medio mittitur eminétque ad cerebrum quasi verruca prædura: deorsum autem per medios narium sinus ducitur ἔκφυσις laminæ specie, quę nares ęquè discriminat geminásque reddit, hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interstitium appellare, cui cartilago innascitur nasi pars infima. Parte interiore alterum existit palati interstitiũ, quod malæ propago quædam est, vt ipsa quoque mala geminum. Id à supera palati parte natum cuneo innectitur pede firmissimo, sursúmque sese erigens dum narium interstitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facítque geminam. Hæc veteres anatomici, tãquam nulla essent, silentio præterierunt, quæ (quoniam tenella) minimè in iis capitibus cernas quę putida sunt atque confecta, verùm singula monstrabit purgatio diligens, móxque ex feruente oleo facta dissolutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt ossa mento extremo strictissimè agglutinata. Vtrinq; summis ab extremis duo veluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis asciscit, alterum posterius in exiguum sinum τῷ λιθοειδεῖ, quod sub audiendi via se inserit, nõ

quidem cartilaginosa aut serrata cōpage firmatum, sed vinculis quæ motum liberum & expeditum cardinis modo maxillæ permittant, vt sit mobilis vna ex omnibus capitis ossibus. Hac enumeratione quæ integra & absoluta censetur, totius capitis ossa duo sunt & viginti: sex caluæ, deinde cuneus, duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo. In facie enim numerantur malæ ossa duo, nasi totidem, in oculorum antris sex, ethmoides seu cribrum vnum, cuius narium interstitium portio quædam est: palati autem interstitium apophysis est malarum. In horum numerum si quæ ad primorum dētium radices sunt, rursúmque duo ad narium ingressum posita referes, erunt omnia sex & vinginti. In linguæ radice à cæteris discretum os existit, quod à υ specie ὑοειδὲς appellarũt. Vtraque porrò maxilla crebrò perfossa quibusdam quasi alueolis, vt in singulas fossas singuli dentes infigantur. Hi autem ferè sexdecim sunt, raró plures, pauciores nonnunquam: ex iis quaterni primores dicuntur à nostris, à Græcis (quia secant) τομεῖς. Post hos canini sunt vtrinque duo, vltra quos maxillares vtrinque quaterni, quorum duo vel plerunque tres vltimi & intimi, qui aliis nunquam, aliis serò gigni solent, genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque inferiores vna minus quàm superiores. Is est ossiũ capitis numerus eáque structura.

Dentes.

Thoracis ossa.

Thorax totus dorso innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, vnde & costæ vtrinque duodecim. Proditum est à Galeno nonnunquam vnam deesse, vnam raró accedere, quod inter portentosa cōnumerem. Itaque vnicuique vertebræ ad radicem transuersi processus, sinus inest leuiter concauus, qui costæ principium extanti tuberculo, quod illius est caput, excipit. Illinc costa originem ducit, quæ non ita longè transuerso processui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinās curuatur, cúmque ita multum prodiit, protinus in os pectoris curuata resilit. Septem superiores integrę atque perfectę cum pectoris osse cōmittuntur extremis cartilaginosis, & in leues sinus illius ossis conduntur. Nectuntur autē tenuibus mēbranarũ vinculis, quæ sunt tã multa vt omnia velent & obducant, atque vix à sensu noscãtur. Os ipsum pectoris quod στέρνον appellãt, ex septē ossibus constat in transuersum cohærētibus, vt singulis integris costis singula pectoris ossa respōdeant. Ab ossis huius extremo depēdet cartilago oblonga, quæ á Græcis ξιφοειδὴς, id est ensis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores quinque costæ neutiquam ad os pectoris perueniunt, sed inchoatæ & quasi mutilæ in cartilagines finiuntur, quæ sursum retortæ inter se quasi conglutinatæ cohærent, inde nothas & adulterinas appellarunt. De humero & brachio, quæ his velut affixa innituntur, dicendum.

Costæ.

Scapularũ ossa.

Regionem totam quæ ponè pectus sita est, scapulas appellant, in quibus ossa duo sunt lata, figura triquetra, externa facie tumescente, interiore reducta. Hęc sunt ὠμοπλάται Græcis, Latinis scoptula operta, nonnunquam & scapulæ. Quà in dorsi spinam deuexa sunt, lata videntur & pręteuia, hinc paulatim crassiora facta coarctantur,

tur,tandem eminent ad extremū acutiora. Id genus ossis alteri nulli commissum,costis posterioribus velut innatat,parte ima non mediocriter cartilagine obductum, vbi validis musculis neruísque constringitur. Extremum autem angustius(ceruicem quidam appellant) quasi in acetabulum desinit, quod humeri caput excipit. Interiore ex parte exiguus acutúsque ductus exit,qui à coruini rostri similitudine κορακοειδὴς vocatur à Græcis. Alterum quasi ramum externum, magnum quidem & à suprema ossis parte natum ἀκρώμιον dicũt: solius is est hominis sub finem leuiter sinuatus, quà iugulum clauésque admittit. Os enim in pectore summum iugulum est, quod supremæ costæ incubans dextra læuáque ad scapularum ossa promanat, acromiis vt dixi affixum. Duo sunt iuguli ossa pectoris ossi in transuersum cõmissa,quæ & figura & crassitudine sunt inæquabili, plurimúmque more fistulę perforata. Nunc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres,humerus,cubitus seu brachium,& manus. Humeri os est vnicum,teres,durũ, medulla inundans, partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summum eius caput grandiusculum est, globosum, in scapulæ sinu(κοτύλην Græci appellant)collocatum,cui validis vinculis tum intus tum foris ambiẽtibus astringitur. In huius parte externa patula rima inest, ceu via qua ingens tendo cum neruis in brachium tutò cõmeat. At imum humeri ad cubitum spectans non globosum, sed vno & altero tumore turgidũ est, altero extrinsecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hæc sinus duo sunt, in quibus cubiti summa pars trochlearũ modo conuoluitur: duóque quasi vertices extant in orbem flexi,caua itẽ duo, quorum posterius multò maius est aduerso. Brachium duobus struitur ossibus, quorũ maius cubitus appellatur, minus verò illi insidens radius est, Græcè κερκίς. Illud summo suo capite medium quasi verticem habet,qui in medium quoque humeri sinum se inserit. Extant & processus duo peracuti vtrinque medium verticem finientes,posterior qui maior est,dum cubitus tenditur,in posterius humeri cauum se recondit: prior verò cùm is flectitur,in aduersum. Radius superiori suo capite rotundo & leuiter sinuato,exiguum humeri tumorem excipit,illícque robustis vinculis cubito illigatur. Quod in articulo extrà prominet ἀγκὼν appellatur, cui aduersus est flexus, quemadmodum genu poples. Cubiti radiíque media hiantia sunt & disiuncta, quæ tamen rursum inferiore parte ad primã palmæ partem coëunt, occurrítque cubitus minimo digito, radius pollici: à cubito processus exit στυλοειδὴς, cui palmæ pars summa insistit. Brachiale nonnulli vocant primam summámque palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, ossiculis octo cõstructam, vno quidem ordine tribus, è quibus vnum geminum est,altero quatuor, quæ omnia sunt exigua, dura tamen nec medulla perfusa,neruosis cartilaginosísque nexibus per συνάρθρωσιν constricta. Totius figura à summo leuiter tumens intus sinuata. Succedit illi μετακάρπιον,id est ima palma, ossibus quatuor contextum,quibus est carpo per συνάρθρωσιν adhæsio. A singulis singuli digiti directè porriguntur vno pollice dempto,

Iugulum.

Brachii totius ossa.

Man⁹ ossa

demptο, qui obliquè μετακαρπίῳ videtur additus. Ex ternis ossibus digiti cōstant singuli, priorísque nodus consequentis sinum perpetuò subit. Breuiter, ossibus quindecim continentur aptantúrque digiti, duodecim palma, duobus cubitus, vnico humerus, præter ea perexigua, quæ σησαμοειδῆ vocantur, in iuncturis constituta. Hæc de superiorum partium ossibus, nunc de inferioribus.

Ossa coxarum variis prædita nominibus.

Os sacrum magnos rectósque stipites & processus vtrinque emittit, quibus astricta sunt ossa coxarum longè valentissima. Horum autem partes, quanquam discretæ nō sunt ob amplitudinem, varia tamen nomina inuenerunt: nam summæ, ilium ossa dicuntur, quæ intestina sustinent ac tuentur: imæ coxendicum, quæ à lateribus sinus rotundos habent: hinc in priora ductæ partes, ossa sunt pectinis, quæ amplis patent foraminibus & media commissura arctissimè conglutinantur. Vtraque coxendix grandi cauatur veluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur.

Femoris os

Femoris enim vt humeri os est singulare, cuius pars summa ceruicem habet exertam, quę tamen intrò conuersa in coxendicis acetabulum reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant processus, maiorē qui foras exilit alij γλουτὸν, id est natem, alij τροχαντῆρα magnum dixerūt, minorem verò, τροχαντῆρα paruum. Extremum inferius tuberculis est discretū duobus, quibus cruri cohæret.

Cruris ossa duo.

Est quidem crus omnis eius partis, quæ inter genu & talum interiecta est, tibia verò grādioris in ea ossis nomen, hoc summo capite gemino sinu excauatur, vt duplex quoque femoris tuberculum exciperet. Alterum in crure os minus extera parte constitutum cubiti radio consimile, ad genu non ascendit: attamen duo hæc ossa suprà infráque coniunguntur, mediis partibus dissociātur atque dehiscunt.

Patella.

Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmátque extrinsecus patella, os quidem paruum, rotundum & cartilaginosum, nulli ossi consertum, sed aliis quasi incubans nexúmque vi tendonum atque membranarum, cui poples est à tergo.

Malleoli.

Tibiæ radiíque partes infimæ malleoli sunt, non modicè prominentes, & carne nudæ.

Talus.

Hæ talo vt firmæ basi innituntur, quem intrò demersum attingere vix possis.

Pedis ossa.

Talo calx seu basis altera maior subiicitur, crassior, figura tetragona. Monti pedis nuncupato ossa quatuor impacta sunt, inæquabilia: imæ plantæ quinque, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent ossa quatuordecim, singulos quidem præter pollicem terna, vt sit totius pedis structura ossium trium & viginti.

Ossa tenuissima.

Inter digitorum tum manus tum pedis articulos, ossa sita sunt σησαμοειδῆ, rotunda quidem & plerunque adeo exigua vt sensum omnē effugiant, quēadmodum quæ in corde, in guture, in linguæ radice, in aliísque nōnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnē videor ossiū descriptionē & numerū impleuisse.

De cartilaginibus, articulis, & vinculis. Cap. IIII.

Cartilagines in ossium extremis.

Vlta sunt à nobis de cartilaginibus in ossium explicatione quadam consecutione proposita, adeo vt nunc cùm neque illarum vsui, neque propriæ substantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda restant. Plurima ossiū extrema cartilago cingit, nullus

lus articulus non læuitate illa oblinitur, nullus expeditè obuolui circunducíque poteſt, neque neruis aut vinculis coniungi, niſi quædam materia intercedat. Præter eas autem aliæ quædam extant in coſtarum præſertim (quæ adulterinæ vocantur) extremis, vbi oſſium, ex quibus prodierunt figuram retinent, dum inferiores mutuò colligatæ concurrant, ſuperiores verò in ſuam quęque ſedem ad os pectoris applicentur. Aliæ os ipſum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema naſi communiunt molliúntque, vti & malum punicum è ſterno pendulum.

Cartilagines ſolæ & per ſe.

Aliud cartilaginum genus ſolitarium per ſe conſiſtens víxque vlli oſſi impactum: in quo eæ numerantur, quæ in ciliis ſunt oculorum ταρσοὺς appellant, quę in auriculis, in faucibus, in epiglottide, in larynge, in aſpera pulmonum arteria, in cordis baſi: omnes quidem non oſſium, non motus, ſed firmitudinis & ſolidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortaſſe referri poſſit, quæ craſſa denſáque & perfoſſa medium genu articulum implet, de quibus rurſum ſigillatim ſuo loco verba faciemus.

Oſſiũ connexio multiplex.

Iam verò oſſiũ congreſſus & adhæſio duobus modis fit, altera per articulum, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hanc σύμφυσιν Græci vocant. Per hanc quidem oſſa quorum nõ eſt motus diuerſus, quaſi vnum atque idem ſint inter ſe nexu indiſſolubili cohærẽt, ídque vel inter ſe ſtrictim conſerta nullius corporis interpoſitu, vt cùm mollia & rara ſunt, veluti in ſterno atque mento, vel medio quodam corpore ceu viſco agglutinata, quod aut cartilaginoſum eſt vt in pectine, aut neruo aut carne plenum. Per articulum vinciuntur oſſa mobiliter: quòd ſi obſcurior ſegniórq; motus eſt vt in coſtis, in ſpina dorſi, & metacarpio, Græcis dicitur συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis futuram eſſe voluit Galenus & ſerratam compagem, qualis eſt in calua frequens, ſimiliter dentium inſitionem & cõmiſſuram, quæ nihilominus videri poſſint aptius in συμφύσιος genus conferri. Sin verò conſpicuus eſt & facilis oſſium motus, velut in cruribus, in brachiis, in manibus atque pedibus, διάρθρωσις eſt, quaſi laxior articuli copulatio, licet nõ omnium par ſit & eadem laxitas. Ex his promptum faciléque ſit oſſium quę numerauimus adhęſiones, ad ſuum quãque genus redigere. Nunc de vinculis.

Vinculum quid.

Non quicquid oſſa colligat hoc ſtatim nomine dignamur, ſed id dũtaxat neruoſum prædurúmque corpus, ſenſu expers (niſi fortè obtuſi) ſolidũ & exangue, quod à ſumma oſſis cartilagine in aduerſi caput inſeritur. Id nequaquam vna eſt vbique figura vel magnitudine, ſed à loci conformatione & vſus neceſſitate varium, raṙo neruoſum, at ferè membranoſum eſt id quod extrinſecus articulum cingit. Quæ in calua ſunt commiſſuræ compage dentata cohęrent, non vinculis, vt neque reliqua tum faciei tum capitis oſſa. Verùm inferiorem maxillam ad aurium radices vincula connectunt vtrinque præualida.

Capitis & maxillæ vĩcula.

Caput & ceruicem firmant duo, ab imo oſſis cui à lapide nomẽ eſt, ad primam dorſi vertebram, rurſúmque duo ex eodem propè loco ad clauium extrema ſterníque ſumma protenſa: & quod à tergo ex occipite ad mediam inter ὠμοπλάτας ſedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia,

robuſta,

Spinæ vincula.

robuſta, procera, teretéque figura. Vniuerſam autem ſpinam extrinſecus ambit vinculum vnicum, amplum, craſſum, validum atque neruoſum, è ſecunda colli vertebra in oſſis ſacri imum & coccygem deſinens, omni fibrarum genere contextum, & quaſi in progreſſu complicatum, in medias illarum ſedes ſe coniicit, quò cartilagini immiſtum conſtantiori illas adhæſione nectat. At ſummam vertebram minora quædam eáque tenuia & laxa imo capiti illigant. Inſunt & ſua coſtarum capitibus, aſtricta illa quidem parúmque laxa: qualia propemodum & illarũ extrema cartilaginoſa deuinciunt. Lata ſcapularum oſſa vertebris ſubditíſque coſtis copulant mẽbranæ firmiſſimæ, & qui illis ſunt interiecti muſculi. In illorum ſinum

Cōmune vinculorũ genus.

qui ſumma eſt ceruice, humeri caput illigatur vinculo, quod inſtar ſolidæ membranæ è ſinus ſupercilio ad humeri verticem pertinẽs, tum caput ipſum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Pręter id tria numerantur quæ illi inſident rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulò his amplius. Humeri verò pars ima cubito adhæret eo vinculi genere, quod eſt omnium articulorum commune, nempe quod ab oſſium extremis ortum, illa extrinſecus circumligat, deuincit, & continet: membranoſum id & validum, laxũ tamen & flexibile quocunque velis, aliud illi opem confert minùs latum, brachium continens ne circumactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere vnum eſt, quod tum imum radium imo cubito, tum verò vtrunque carpo nectit, omnia tamen laxè circunſepit. Id mox longius porrectum, omnia inſuper quæ in carpo & metacarpio oſſa recenſuimus copulat tegítque. Cæterum ſinguli digitorum articuli propriis ambiuntur colligantúrque vinculis, quorum quæ extrema ſunt, vnguium radices mittunt tanquam fruticentur. Iam verò coxendicum oſſa coëunt in pube per cartilaginẽ, ſimilíque copulatione oſſi ſacro ponè conectuntur. Amplo ſinu & quaſi acetabulo coxendicis caput femoris

Aliud vinculorũ genus.

excipitur, illíque adhæreſcit, tum communi illo vinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod è ſummo femoris capite in medium ſinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue, vt neruus cartilaginoſus cenſeri poſſit. His ſimilia ſunt in genu duo, alterum circumfuſum: alterum intus ab ea parte natum, qua ſummi in tibia ſinus inter ſe committuntur, per cartilaginem perforatam traiectum, inter imi femoris nodos medium ſe cõiicit. Aliis quoque duobus latera ſtipantur, quæ vt nerui quidam ſunt cartilaginoſi. Quatuor ad iſtorum proportionem tibiæ partem imam pedi connectunt: præter quæ alia aſtant tria iiſdem propè ſedibus circumiecta. Pedis digitorúmque articuli perinde vt in manu vinculis cohæreſcũt: vn-

Genitalis vinculum.

de omnis abſoluta iam videtur vinculorum explicatio. Vnicum ſupereſt, quod à pectinis oſſe natum in penem contendit: rotundum id & vnum ex omnibus concauum, quódque à publico cæterorum munere deficere videtur. Talis quidem eſt omnis vinculorum inſertio, quæ quanto nexus robore vinciant & illigẽt, tum artus, tum oſſa quæque corporis, dum hæc conderemus, patefecit comes ille Sebaſtianus Frãciſci Galliarum Delphi-

ni

ni instructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis veneficus: quem Lugduni præpotētium quatuor equorum in contrarias partes horā propè distrahentium nisus discerpere dilacerareque nō potuit, nedum sua compage dissoluere, nisi cùm districti gladij in articulorum nodos infixi adactique sunt. Nunc autem aliò nobis properandum.

De musculis & tendonibus. Cap. V.

ACERTORVM substantia quanquam non vt ossium simplex videtur, hîc tamē statuo de illis facere verba, quòd in partibus externis primas obtinēt. Conditus est enim qui dicitur musculus neruorum fibris ad motum accommodatis, his caro circuncreuit tanquam fulciēs illarum robur atque confirmans: venæ & arteriæ conspersæ, illæ quidem ad alimenti distributionem, hæ ad natiui caloris custodiam: omnia demum circūscriptè tenuis membrana complectitur, musculúmque definit. Tres sunt illius in longitudine partes, origo, medium, & exitus: quas solent quidam caput, ventrem & caudam appellare. Planè neruosum est caput, venter omnibus quæ numeraui constat, extremus tendo cōtextis confusisque neruorum & vinculorum fibris concreuit, vt natura media donatus, durior & robustior ad motum fieret quàm neruus, at vinculo mollior & infirmior: hoc rursum sensus acumine superaret, ab illo verò plurimùm deficeret. Non omnis musculus tendonem habet, sed is duntaxat qui os moturus in summam illius cartilaginē, aut in vinculum se inserit. Figura quidem hic, vti & musculus, varia præditus, prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non vnus idémque esse potest tum musculorum tum tendonum numerus: sed cùm aliàs vnius musculi plura sint capita plurésque tendones, aliàs plurium vna sit origo vnicúsve tendo, singula seorsum ex propria cuiusque circumscriptione æstimare dinumeraréque liceat, hoc modo. Frontem vnus musculus tegit latus & tenuis, à summo vertice ad supercilia & oculorum radices diffusus, à quo non vt à cæteris eximas cutem, sed sic illi est innexus, vt sit amborum motus vnus, qui supercilia sursum adducit euehítque. Palpebræ superioris (inferior enim perstat immutabilis) duo sunt lacerti: vnus ex maiore angulo qui propter nasum est, ad tarsi medium eiectus, cuius contractione palpebra attollitur: alter ex minori angulo eodem attingens, qui oculū claudit: vtrique enim ob tarsi firmitudinem palpebra tota cedit. In orbe oculi septem continentur, quatuor recti, quorū vis est mouere sursum, deorsum, ad maiorem minorémque angulum: duo præterea obliquè positi illum circumferunt, septimus opticum ex cerebro neruū obuoluit & quasi circummunit & obuallat, ne qui tener & mollis est, vehementer concussus laxetur aut obteratur oculúsque demum excidat: quod in illius quoque paralysi solet accidere. Ex fibrarum quas emittit varietate, alij hunc duplicem, triplicem alij esse dixerunt, cùm tamen sit fibrarum quæ in eo sunt omnium idem vsus.

Musculi cōpositio.

Tendonis substantia.

Musculi capitis.

Musculi oculorum.

Maxillæ muſculi quatuor.

Ad inferiorem maxillam excurrit latus muſculus, qui ſuprà os petroſum & tempora ambit, deinde contractior factus, ſub os iugale ſe recondit, prolapſuſque longiùs non à fine inſtar cæterorum, ſed à medio tendonem emittit magnum & præualidum, in ſummum maxillæ adactum: quo ſurſum illa adducitur & os clauditur animalis. In tāta motus vi & impetu illi venit adiutor alius in ore deliteſcens, qui poſt maxillares dentes ſurſum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillámque diducit muſculus ex tuberculo ponè radicem auriculæ natus, deinde applicatus imæ parti maxillæ aduſque mentum: huius extrema carnoſa ſunt, pars media quę amygdalas integit membranoſa, veram tendonis ſpeciem oſtētat, huiuſmodi figura & compoſitio cæterorum nulli conceſſa. Muſculus circūducens maxillam μασητὴρ, id eſt molitor dictus, quòd mandendo plurimùm valeat, trianguli ſpeciem refert, cuius ſummum ad tempus figitur: latus vnum ad iugalis oſſis imum, alterum ad inferiorem maxillam protenditur, tertium velut baſis illa copulans per maxillæ longitudinē excurrit. Vt autem neceſſe fuerat motum eius multiplicem in mandendo & varium fieri, ita neruorū fibris diuerſis omníſque generis hunc implicari contexíque par erat. Ex maxillæ igitur lacertis maximus is eſt qui ad tempora peruenit, ſecūdo loco maſſeter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor.

Labrorum muſc.

Ad labra vtrinque pertinent muſculi duo, capitibus quidem conſpicui, obſcuri verò dum in cutem ſparſi obliterantur: prodeunt quidem à malis & obliquè feruntur, alter in ſuperum, alter in inferum labrum. Quatuor hi officio concordes, labrorum motus octo poſſunt efficere, quatuor quidem rectos, ſurſum, deorſum, ad dextram, ad læuam: alios quatuor cùm vel plurimùm ſeparantur diſiunguntúrque labra, vel coëunt & alliduntur, vel inuertuntur, vel intrò adiguntur. Eandem quam illi originem ſub temporibus habet exiguus muſculus, illos aliquantū comitatus, mox deinde obliquè in alas naſi deflectēs, vtrinque vnus. His ergo muſculis facies tota cōprehenditur.

Ceruicis muſc.

In collo & ceruice complures ſunt, qui caput vniuerſum mouēt. A tuberculo, cui nomen eſt à mamma, vtrinque ad clauiculam & ſterni ſummum profertur vnus, tendonem illic magnum comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino rectè, ſed aliquātulum obliquè, quem alij ſimplicem, alij triplicem ſtatuere ſolent ex fibrarum varietate. Duo alij ſub œſophago ſiti, ab oſſe capitis in primā & ſecundam colli vertebram inſeruntur, quorum eſt ſolum caput in priora flectere immota ceruice. Retrò autem octo ſunt exigui, qui in ambitu ab oſſe capitis in primā & ſecundam vertebram ſe figunt: ipſúmque articulum multo robore confirmant, vti & duo qui ſub œſophago iam ſunt deſcripti. Quatuor ex his recti ſunt & in rectum motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at ſitu aduerſo. His alij inſident octo ab occipitis oſſe per totam ceruicem eiecti, quorum duo ſummi ampliores ſunt vt reliquos poſſint contegere. Variis præditi ſunt neruorum fibris, quæ omnes è ſeptem colli vertebris dimanarūt: vnde aliis plures, aliis pauciores octo creduntur. Hi caput

retrorſum

retrorsum flectunt, cum hoc autem ceruicis aliàs duas, aliàs tres, aliàs omnes vertebras. Lateribus colli vtrinque duo insunt magni atque validi, alter ex secunda vertebra in priora, alter ex prima retrorsum cõtendit, caput & ceruicem ad dextram læuámque conuersione modica flectunt. Horum est igitur caput & ceruicẽ mouere, quos vna quidem ratio quatuor & viginti, alia octo & viginti dinumerat.

Laryngis musculi.

Tres porrò cartilagines quæ in structura sunt laryngis musculi cõplures continent: quatuor enim primam secundæ nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alij quatuor secundam tertiæ copulant: quorum contractu summa pars laryngis aperitur. Duobus aliis prima tertiæ cohęret, quorum interest summam partem laryngis intercludere. Sunt & alij duo ad totius basin & radicem, qui istis veniunt adiutores. Præter istos laryngẽ alij octo circumstant, qui illum vicinis corporibus copulant, cúmque necessitas est, disten dunt vel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus, duo è pectore sursum ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorsum vellunt: duo reliqui sursum, quorum situs est aduersus.

Linguæ musculi.

Os in radice linguæ, ὑοειδὴς dictum, nectunt atque stabiliunt octo musculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo sub mẽto, reliqui ex tuberculo, quod est ad aurium radices. Ad linguam illinc quoque duo protẽdunt per latera, duo ex ossis parte suprema per linguæ medium: inter vtrosque alij duo in longitudinem porriguntur ab ossis lateribus prognati. Similem propemodum productionem habent alij duo, quos edit inferior maxilla. Octo his musculis lingua quoquo ver sum flectitur, omnésque naturales obit conuersiones. Præter quos nonus est coniugij expers, ab osse quod ὑοειδὴς Græci vocant ductus, qui linguam intrò contrahit atque reducit.

Quis musculus linguã exerit.

Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cæterorum musculorum nulli datum est, vt motuum sit opifex cõtrariorum. Est enim simplex sua cuiusque actio, qua ad capitis sui & ad nerui originem adducitur. At cùm nullus neruus in lin guę extremum extrinsecus inseratur, qui foras illam rapiat, probabilius est hanc eductionẽ illi musculo attribuere, quàm cum quibusdam fateri motum quendam voluntariũ in nobis esse, cuius nullus musculus aut neruus sit author. Hactenus qui superant clauiculas musculos cõiunctè recensuimus: nũc reliquos separatim persequamur, qui alterutra parte corporis cõtinẽtur.

Pectoris musc.

Pectori foris sparsi sunt musculi, qui ipsum attollẽtes ad animã ducendam sunt vsui, è quibus à summis scapulis vnus ad primam costam pertinet: alter ad sextam, tres præter hos à collo in varias pectoris priores sedes profecti, id latiùs explicant. Est & alius parte posteriore ab imis partibus scapularum ortus, qui in tres veluti digitos discretus iniectúsq; mediis costarum quà maximè curuantur, pectus vniuersum reuellit atque distendit. Subter hos autem iacent musculi inter costas positi vtrinque duo & vinginti: in singulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendæ, exterior deprimens ac stringens remittendæ author est. Quidam ex fibrarum varietate quatuor hos esse prodiderunt,

vt ſint inter coſtas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam muſculorum vis eſt pectus deprimere & coarctare, quorum vnus per dorſum excurrens ſeptem ſuperiorum coſtarum radices fibris attingit, quem eo nomine pro ſeptem plerique connumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad muſculum rectum abdominis contingat ac ſubeat. Horum contractio coſtarum extrema depellit atque ſtringit.

Scapularũ muſc.

Eorum autem qui ſcapulam duntaxat mouent, magnus vnus eſt & amplus ex capitis oſſe ſecundum dorſum productus, altérque tenuis illum ſemper comitatus ſcapulam ſurſum attrahit. Duo alij hanc retrò abducunt, quorum vnus ex colli, alter ex dorſi uertebris proficiſcitur. Alius ex dorſi principio in oſſis lati caput deſinens, id ad colli latera conuellit. Ad priora autem conuertit gracilis eodem inſertus, ſed ex occipitis oſſe natus. Surſum ſcapulam euehit, is quem mox dicemus humerum quoque ſubleuare. Deorſum verò trahit, qui ab interiore pectore emergens, in partes ſcapulæ imas diſſeminatur, íſque ſimul brachium deprimit.

Humeri muſc.

Hos muſculos alij maiores integunt, quorum tendones in humerum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum ſede in humeri caput ſe confert, brachiúmque ad pectus adducit. Alius ex ſummis partibus eodem porrectus, quo brachium ad thoracis ſuperiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammæ figuram conformat, & ad interiorem mediámque humeri partem deſinit. Geminus is eſt, cuius pars duntaxat inferior incitata brachium infrà depellit, ſuperior altiùs id erigit: ambæ intentæ æquabiliter ad pectus adducunt. Sub iſtius parte inferna alius enaſcitur, quo brachium quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps muſculus, cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, brachiúmque tendit, & inclinat moderatè: alterum ex oſſe lato ſcapularum deriuatum, brachium ſimiliter extendit, ſimul ad exteriora reflectit: ambobus autem æquè intentis brachium porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic aſſidet alius è vertice lati oſſis tractus, cuius eſt brachium attollere, ſed quo alius inferior, id ad dorſi media æqualiter reflectit. Sequuntur alij duo muſculi ex infimo lato oſſe profecti: alius deinde illis inferior, qui ad poſteriora ſimul & inferiora deducit. Eſt demum exiguus quidam ſub ala, cuius ope brachium citra vllam inuerſionem coſtis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipſum variè contorquent.

Muſc. ĩ humero qui brachium mouent.

Brachium (hoc & multi Latini vlnam vocant, vti Græci ὠλένην) quicunque mouent, humeri os vndique obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, vnus quidem maior ab interiore humeri ſede in priorem radij regionem diffuſus, alter minor à ſummo humero intrò conuerſus ad vlnam, alteri obliquè inſidet ad. X. literæ ſimilitudinem. Hi pariter intenti cubitum omnino flectunt, at ſurſum aut deorſum conuertent, ſi alter altero magis intendatur. Duo externi ſunt illis oppoſiti obliquam poſitionem nacti, quorum attractu cubitus prorſum extenditur. Quatuor

autem

autem vlnam circumferunt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radium inſerũtur, & illum obliquè poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui verò illum ad ſupinum ducunt, extrà quidem poſiti ſunt.

Muſcu. in cubito.

In cubito muſculi ſunt duplices, alij carpum, alij digitos mouent. Ex his qui carpo mouendo ſunt, duo hunc quidem intrò agunt in interiore cubiti regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alij eundem extendunt, & ab extera cubiti parte tendones mittunt: hic quidem ſupra paruum digitum, hic verò ſupra pollicem. Iidem quoque muſculorum tendones, carpum tum pronum, tum ſupinum ferunt: veruntamen in pronum motum, natura inſuper quintũ muſculum illis adminiſtrum dedit, qui ab exteriore cubito duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterum indici, alterum infami digito incubantem. Eorum autem in cubito muſculorum, qui digitis mouendis ſunt, tres parte interiore ſibi incumbunt, atque mediam regionem tenent. Omnium maximus & intimus eſt aliis ſubſtratus, qui ad quatuor digitos, tendones tanquam habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius vniuſcuiuſque articulus inflectitur. Alter illi innexus in ſecundos articulos fibras explicat. Tertius ſummus & cuti proximus, tẽdonem tenuem latúmque ſub omnem cutem interiorem manus diffundit, vt promptior ea ſit in omne opus, & ſenſu alacriore polleat. Qui digitos erigãt, quatuor ſunt in extera vlna, regione media: vnus quatuor digitos extendit, ſuum cuique tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem cubiti regionem declinans, digiti minimi & medici laterib⁹ tẽdones iniicit. Suprà verò alij duo, quorum hic in pollicem, ille in indicem & medium digitum fibris tendonum expanditur. Trium poſtremorum vis eſt, quinque digitos in tranſuerſum atque pronum deducere.

Manus muſc.

Manum ſummam muſculi integunt ſeptem, omnes interiore facie conſpicui: ex his duo maximi, alter ſub pollice, alter ſub minimo digito, vbi palma altior eſt & editior. Hi quos diximus tẽdones iuuant, quorũ eſt digitos ab aliis plurimùm deducere. Tertius medius inter pollicẽ & indicem conſtitutus, ad indicẽ illum adducit. Quatuor reliqui funiculis & tẽdonibus flectentibus ad digitorũ radices cohæreſcunt, tenuéſque fibras in digitos effundunt, per quas illos in ſupinũ conuertant. Præter hos alij numerãtur vndecim exigui ſub palmæ lato tenuíque tẽdone, è quibus duo ad primũ cuiuſque digiti articulũ pertinent: triũ reliquorum vnus ad primũ pollicis, duo ad ſecundũ. Per hos nexus firmãtur & expeditiores fiunt ij motus, quos explicauimus.

Dorſi externi muſc.

Dorſum vt nõ oſſe vnico conditũ eſt, ita neque id vnicus vtrinque muſculus à capite ad os ſacrũ excurrẽs mouere poſſit: ſed cùm ſingulas ſeorſum vertebras flecti oporteret, à ſingulis earum interuallis (primum ſi demis) ſinguli vtrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ obliquè ducuntur, vt pariter intentæ dorſum eiúſque vertebras erigerent, aliàs ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo verſum inflecterent. Quocirca exteriores à tergo vtrinque numerãtur tres &

Interiores

viginti. Interiores verò qui ſpinã in pronum & priora incuruant, vtrinque duo, vnus à capite ductus per colli péquery; thoracis quinque ſuperiores vertebras productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis inſternitur, ab vltima thoracis vertebra pergens in os ſacrum.

Abdominis muſc.

Ventris inferioris abdomen muſculi conſtituunt octo, duo quidem recti in longũ proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, vt à cute & adipe proximè duo ſequantur ex obliquis, qui vtrinque à quarta & quinta coſta nati, horúmque muſculis pectinatim implexi, per ventrem obliquè feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequũtur à quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum, directo tractu permeantes in pubem. His proximè ſubſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas eue-cti. Omnium infimi tranſuerſi, vtrinque ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos orti, membranæ ſpecie ventrem integunt, dum in oppoſitam regionem deſinant.

Genitaliũ muſculi.

Viro teſticulus vterque binis fulcitur ab imo ventre prodeũtibus: fœminæ verò, quia teſtes intus gerit, vnico. Veſicæ ceruicem muſculus vnus ambit in orbem, cuius vis eſt exitum & quaſi oſtium occludere & vrinam continere: cùm autem fluere deſierit, vehementer expellere ne quid inſideat reliquiarũ. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intẽti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuprà ex pectinis oſſe nati, penem arrigunt impetúmque naturalem iuuant. Podicem quatuor omnino muſculi complent, vnus rotũdus in orbem ductus, cuius eſt podicem coanguſtare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Græci. Alius podicem in trãſuerſum finit, illúmque ſed quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum vtrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur.

Muſc. in coxa femur mouentes.

Iam verò qui femur mouẽt à coxendicis oſſe profecti, oſſi femoris impinguntur, quorum alij crus extẽdunt, alij ſurſum adducunt, alij circunducunt. Ex his qui extendunt, vnus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos pòſt femoris capiti. Alter poſt illum ab externis partibus oſſis ilium, in ſummam partem magni τροχαντῆρος immittitur, qui extendit, intróque trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui modicè femur porrigit & conuoluit. Idem præſtat & quartus, ab oſſe ſacro in trochãteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris vniuerſum ambit, & ad genu vſque cingit: cuius complures extãt fibræ, aliæ poſteriores à coxendice, aliæ ab oſſe pectinis deriuatæ: vtræque dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his altiores femur intrò adducunt: omnium altiſſimæ aliæ idipſum ad priora ſuperioraque cõuellunt. Qui verò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: vnus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma vnico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſſidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femori circumtenſus,

ſus, qui ſurſum ducit intrò ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſſis iliū neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt non ſolùm femur inflectere, ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt præterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent: in quo genere præter alios duos, quos enumerâs iam dixi à pectine deriuari, vnicus eſt ab huius parte priore femori circumtenſus deſinénſque in genu caput interius. Circumducunt autem id duo maximè, vnus ortus ab occultis, alter à ſummis partibus pectinis, qui coëunt ad coxendicem, illámque circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnū trochantera pertinēt. Eundem motum, licet infirmiùs, efficere valent quidam ex his, quos paulò antè recenſebam. Femur integunt & obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti rectà ad genu progreſſi, vnus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in vnum tendonem amplum deſinentes, qui patellam continet illigátque ſubditis oſſibus, hinc autem in crus deuolutus totum extendit trahítque ſurſum. Illis vtrinque aſtat vnus, hic quidem interior ex oſſium pectinis cōmiſſura pergens in cruris latus: hic verò exterior ab extremis partibus coxendicis in alterum cruris latus concedit: horum obliqua eſt motio. Medium inter hos ſpacium à tergo implent alij tres ordine poſiti, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam ſubducūt in ſuam quiſque regionem. Nonus anguſtus & procerus ex ilium oſſe prodit, in poplitis eminētiorem partem ductus inſertúſque tibiæ capiti, quam prorſum explicat. Decimus omnium minimus, qui in poplite ſitus genu inflectit.

Muſc. qui in femore poſiti tibiā mouent.

In crure muſculi oriuntur, qui pedis tarſum pediúmque mouent. Tres prior pars continet, vnum tibiæ oſſi impoſitum, ex quo tendo bipartitus exit, ad pedis pollicem vtrinque ductus. Alterum radio ſeu fibulæ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi ſunt qui æquè intenti pedem ſurſum mouēt: altero verò actionem obeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius inſiſtit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hóſque contractus extendit. Huic vtrinque vnus aſſidet trifariā diuulſus. Quocirca tametſi præcipui tres ſunt, collatis tamen omnium propaginibus atque vſibus, ſex aut ſeptem rectiùs numerari poſſunt. Parte autem poſteriore tres in magnum tendonem deſinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, ſed hinc demum excedens in omnem plantæ cuticulam diſſeminatur, perinde vt qui in manus palma dicebatur. Quartus per profundum deductus, in eam regionē ſe profert, quæ antè pollicem eſt. Quintus ſub illis demerſus ad calcē effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maximè verò medio digito, & ei qui pollici eſt proximus. Sextus inter cruris oſſa conſertus, duplici tendone tanquam loro ad duos qui ſuperant digitos profertur. Hi duo poſteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamē in eundem vſum alij ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pedio enī quod metacarpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus

Muſc. qui in tibia poſiti pedem mouent.

Pedis muſculi.

 ſingulis

ſingulis digitis bini per latera aſſident, qui pariter & æquè tenſi illos ęqualiter flectant, inæquabiliter verò contracti illos intrò per obliquum ducāt. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alij quatuor, quorum tendones in medios digitorum (præter pollicem) articulos deſinunt, illic & alij duo viſuntur ad pollicē minimúmque inflectendum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt vel ſurſum æqualiter erigere, vel in alterutrum latus retorquere, prout varia fuerit illorum contentio.

Quis vſus partium interiorum, quarum beneficio viuimus & nutrimur, quæ illarum neceſſitas. Cap. VI.

Vas ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe viderētur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeūdas, ſi in eis conſidere poſſet & cōtineri illa vis animi omnia ciens & agitans motibus ſuis: pulchrúmque foret ſi ex illis duntaxat & cerebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra vllam viſcerum & inteſtinorum opem. At verò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine vitali conſiſtere, quæ vt corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitæ tum ſuſtinendæ, tum functiones ſuas obituræ, ſpiritum ſuum velut materiam confert & impartit: idcirco cor velut principium gignendi ſpiritus induci commodum erat, ab eóq; arterias produci, per quas ſpiritus in omne corpus diffunderetur: pulmonéſque illi aſſidere, quorum eſſet mollitudo ad hauriendum ſpiritū aërémque aptiſſima: ipſum denique diaphragma & muſculos thoraci circumiici, per quos dilatari contrahíque poſſent. Porrò autem quoniam eorum & vniuerſi corporis ſubſtantia, tum ab inſito nobis calore, tum à circūfluo aëre aliíſque cauſis aſſiduè diſſipatur ac diffluit, neq; diutiùs poteſt conſiſtere, niſi idoneis alimentis reſarciatur detrimenti diſſolutionίſque iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earúmque corpori iniecta neceſſitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ ſunt regiones, propriis quaſi ſepimentis obuallatæ: ſuprema in cerebro ſenſus rationíſque ſedes: media pectore comprehenſa ſpiritus ac vitæ domicilium: infima ſubter diaphragma & abdomen, naturæ altricúmque partiū officina. Ita enim immortalis Dei prouidētia haſce partes ſordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum velut in ſentinā corporis relegauit, procúlque amādauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrū principum facultatū ſedes atque ſenſus ipſos contaminarent cōturbaréntque. Hic enim locus habetur veluti regiarum culina, in qua partes quædam tanquam coci alimenta inſtruunt, cæteríſque præparant, quarum ſunt miniſterio deſtinatæ. Inter illas princeps eſt iecur, cui vētriculus ſubminiſtrat cibum ex parte coctum: alij miniſtri complures illorum eluuiem culina excludunt, viæ tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti diſtributio.

Cordis neceſſitas.

Partiū nūtrientium neceſſitas.

Partiū nūtrientium vſus.

ſtributio. Oeſophagus enim à linguæ radicibus in ventriculum illapſus, quęcunque accepta ſunt illi ſuppeditat: concoquit autem hic parátque iecori: inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciunt: quicquid purius eſt iecori ſuggerunt venæ quæ dicuntur meſaraicæ, vt hoc rurſum altera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitáque ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem id deducit ſibíque iungit, quod in ſanguine velut fex & limus ſubſidebat: fellis folliculus ſecretã bilem: renes dilutum humorem, quem demum in veſicam profundunt. In hæc autem opera vias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibíque adhærent. Tot igitur taléſque partes, vti & eas quæ generis propagationi dicatæ ſunt & nuncupatæ, par erat imo ventre comprehenſas teneri: quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinent, hanc tamen ad communem referunt iecoris commoditatem & vſum. Iecur autem ad cordis, ambo ad cerebri neceſſitatem: omnia denique ad ſenſuum mobiliúmque partiũ geſtiones & opportunitates, vt videri poſſit eximius partium omnium concentus, & in vnam ſummámque animalem actionem concors omnium conſpiratio. Quinetiam partes illæ cùm minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriáque ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atque cõſenſu: his ſingulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illæſa integráque conſeruatur. Horum enim nihil temerè conditũ eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehendi poterit. Quoniam igitur non functiones vſúſque partium hoc loco, ſed meram corporis hiſtoriam perſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem præfati, ſigillatim explanemus quam quæque corporis pars interior ſubſtantiam, quam particularũ ſuarum cõpoſitionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinẽ, quem ſitũ atque conſenſum ad actiones aptum obtinuerit.

Partiũ omnium conſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

De partibus interioribus infero ventre concluſis. Cap. VII.

VENTREM externa circumſcriptio comprehẽdit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, vtrinque per cartilaginoſa coſtarum extrema (hypochondria Græci vocant, nos præcordia) ad ilia & inguina tandémque ad pubem porrigitur. Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id vniuerſum abdomẽ perhibemus, Græci ἐπιγάστειον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus, ſuccingit interior membrana peritonæos inde dicta, quòd à ſpina vtrinque emergens vmbilico prioribúſque ventris partibus, ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcunque venter inferior continet, tenſa illa prenſat atque circumſepit. Quanquam enim tenuis, firmiſſima tamen multum roboris & virium habet, ne inteſtinorum pondus ſuſtinens atque coërcens, diuulſa facilè diſrumpatur: mollis ſimul illa

Peritonæũ

vt quodammodo laxari possit, dum venter quauis de causa turgescit. Duabus membranis continetur, quæ ad posteriora cernuntur iuxta spinã conspicuò separatæ: parte autem ventris priore vsque adeò cohærentes & implicatæ, vt vna eadémque censeatur. In ventris autem detecta capacitate *Omẽtum.* primum conspicitur omẽtum, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd veluti innatet, summúmque intestinis insideat. Duabus id clauditur ex peritonæo natis membranulis, firmo adipe cõspersis, quem venæ & arteriæ exiles passim penetrant. Prima illi origo iuxta spinam est sub diaphragmate, vnde surgens altero quasi extremo in ventriculi fundum defigitur, à quo mox delabitur ventrem imum contegens, híncque reflexum colo intestino cõmittitur, quà id ventriculum contegit, vt sic duplicatum veram marsupij speciem exhibeat. Obtensum autem imo ventriculo & priori intestinorũ regioni, tanquam tegmentum quoddam, insitum in illis calorem tuetur *Intestina.* ac fouet. Omento detracto desectóque in apertum proferuntur intestina, multis inuolucris ventriculo, huiúsque continuata stomacho. Singularis enim in ventrem inferiorem communis patet per os ingressus, exitúsque communis per podicem, quæ quasi portæ duæ continuatione com-*Gula.* munis viæ consentiunt. Quãdoquidem ab ore in ventriculum stomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσοφάγον, nos gulam appellamus: is velut intestinũ quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, móx-*Ventriculus.* que sub pulmones demersus in quinta dorsi vertebra considit. Hinc paulùm exurgens mox vt se erexit diaphragma penetrat, atque demum summo ventriculo à læua committitur. Vnde videri possit œsophagus ceu via quædam esculentis potulentísque deuorandis ad ventriculum directa: hic *Figura.* autẽ velut cõmune receptaculum & prima concoctionis officina. In eum quippe vsum ampla huic intus est capacitas, simúlque figuræ species rotũda & globosa, vt in se plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium insertionem in modicam longitudinem se *Situs.* diffundit. Positus est sub septo transuerso, & à malo punico initium ducit medio corporis spacio, nisi quòd leuiter in sinistrã deflectit, huc enim maximè superior eius pars contorquetur, inferior autem magis in dextram. Posterior pars vniuersa spinæ insidet, cum qua ad primam lumborum vertebram cohærescit: os verò quod veteres cor appellare consueuerunt, non *Cõsensus.* illi, sed diaphragmati veluti pendens & sublatum affigitur. Neque verò illis duntaxat, sed omnibus denique circumsedentibus partibus nexu atque consensu iũctus est iocineri, lieni, intestinis, cordi & cerebro, ídque membranarum, venarum, arteriarum, aut neruorum communione & interie-*Cõpositio* ctu. Ab ima eius parte quæ ad dextram sub iocineris fibras in profundum se abstrusit & abdidit, exitus est ad intestina, πυλωρὸς dictus, quòd prolabẽtia è ventriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hũc autem parte superiore arctiorem natura condidit, quòd dura nec planè contrita famelici plerunque demittimus: at è ventriculo nihil excidit, nihil elabitur quod non exquisitè (si quidem id potuit) perfractum sit & comminutum. Duo

intus

intus glandulosa tubercula πυλωρῷ assistunt, quæ dum applicant sese propiúsque admouent, viam exitúmque claudunt, reserant verò dum relaxata se abducunt atque diuellunt, non nutu quidem & arbitrio nostro, sed naturali duntaxat impulsione. Hinc exordium capiunt intestina flexuosis gyris circumiectúque longissima, extremo continuata podici. Exportandis purgandísque fæcibus condita quidem sunt: at tãtam tótque gyris implicitam circumductionem natura ad absolutæ distributionis munus accommodauit, ne alimentum confestim elabens, gulæ insaturabilíque abdomini nos subiugaret, & ne sordido deiiciendi crebriùs ministerio indignæ hominis dignitate seruituti nos manciparet. Itaque in tanta viæ longitudine vix vlla potest alimenti portio foras elabi, quę non antè cuipiam sugentium venarum ori se applicuerit, vt inde quicquid vtile est & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. Omnium porrò intestinorũ vnus est continuúsque ductus, vnus & idem vsus, vt proinde vnum videri possint, nisi figura, magnitudo, substantia, sitúsque ea disiungeret: quamobrem senario sunt numero veteribus comprehẽsa. Quod protinus ab ima ventriculi parte enascitur omniũ arctissimũ, ἔκφυσις id est exortus dicitur, duodecim digitos longum, nullis intortum anfractibus, rectà sub iecur & venã portam se recõdit. Proximum illi ieiunum, inde nomen habens quòd inane perpetuò videtur: nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluẽtis in se bilis acrimonia lacessitum. Id modicè inuolutum ad spinam ex dextris retorquetur, longius quàm duodenum & laxius. Tertium εἰλεὸν, quod ilibus nomen dedit, tenue quidem & exile, sed tamen maximũ ex omnibus & longissimũ, in orbes plurimos atque anfractus actũ, quod subter vmbilicum ad ilia & coxas vtrinque positum eminentiores totius ventris regiones occupat, è quo plurima fit alimenti in iecur distributio. Quartum est cæcum, à quo alui fæces speciem primum & nomen habent: ab alimentis siquidem dum per tenuia intestina ferebantur, sucta est & allecta purior vtiliórq; substantia, reliquię verò superuacuæ sunt fæces: quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc intestinũ peruenerint. Cæcum idcirco dixere, quòd egressui introitum aduersum non acceperit, sed hos vicinos adeò vt plerunque in vnum coire videantur: figura enim paruum aliquem oblongúmque ventrem repræsentans, reni dextro secũdum coxam insidet. Hinc sequitur κῶλον, quod per iecoris caua primum obrepit, vbi folliculum bilis attingens illíque nõnunquam annexum, amarorem colorémque luteum contraxit: inde paulùm exurgens ventriculi fundo insternitur: hinc ad sinistrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in posteriora demergitur cohærétque reni sinistro, à quo demum laxius apud coxam sinistram eminet. Sextum inde postremúmque in os sacrum deuoluitur, rectáque pergit in podicem: vnde rectũ appellatur intestinũ, plerisque aluus. Vnum colon præter cętera plurimis quasi cellulis discretũ extumescit, nisi qua parte sinistro reni assidet: hìc enim læue conspicitur, & multo angustius se ipso factum: quod vt in coxam sinistrã sese

Intestina. Vsus. Numerus. Pylorus. Ieiunum. Ileon. Cæcum. Colum. Rectum

ſeſe extulit, à recto inteſtino anguſtia quadam velut ſtrictim premẽte vinculo facta, perſpicuè diiungitur. In cœlo fæces diutiùs commoratæ, vel potiùs ex viæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: deinde verò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum vrina in veſica, tãtiſper retinentur, dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat ventriculi, gulæ, & inteſtinorum vſum, figuram, magnitudinem, atque ſitum deprehendere: compoſitionem verò ſeu partium numerum & ſubſtãtiam, ita in ſingulis inueſtigemus. Gulam ventriculum inteſtináque omnia duplex tunica cingit atque componit: quarum interior nerui & membranæ, externa carnis potiùs eſt æmula. Illius fibræ è ventriculo in rectũ & longitudinẽ porrectæ, ad ipſam quoque gulam pertinent, vt ventriculo gulæ, totíque ori interior tunica communis cenſeri poſſit. Externa tum ventriculi tum gulæ in trãſuerſum fila producit, ſed ea in ventriculo, corporea magis atque carnoſa, in gula mẽbranoſa & neruoſa. Medio inter eas tunicas ſpacio vnus ventriculus inſperſa gerit variè intexta fila, quæ in obliquum effuſa ipſi gulæ omnino deſunt. Cæterum vtraque in inteſtinis villos ſuos profert tranſuerſos & in orbem actos, reliquorum autem illic prorſum nullus ineſt. Si qua inſuper videtur extima tunica has extrinſecus obducere & ambire, quæ ſubditos eóſque tranſuerſos villos ſimul committat, ea ſanè nõ propriæ harum ſubſtantiæ, ſed peritonæo accepta referri debet, è quo reliqua quoq; viſcera ambientes tunicas communiter acceperunt. Hinc colligendum videtur, gulam in ventriculi partibus numerãdam eſſe, inteſtina verò minimè: ſed hæc ventriculo connecti, nequaquam ab eo naſci & exoriri. Superiora inteſtina quę tria eſſe prodidimus, prorſus ſunt membranoſa, inferiorum tunica interior multa carne prædita eſt, quam inſuper adeps intus oblinit copioſus, vt eius beneficio ocyùs in procliue quaſi per lubricum præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium inteſtinorum cùm ſit communis, in craſſis tamen quàm tenuibus ineſt multò denſior atque cumulatior. Inteſtinorum omnium cõmunis eſt per μεσεντέριον, quod & μεσάραιον dicitur copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectuntur. Ex his enim meſenterium primam originem duxiſſe videri poteſt, eíſque per lumborum & oſſis ſacri longitudinem aduſque podicis extremum cohærere: ibi enim acceptis à peritonæo mẽbranarum productionibus ſeſe mox latiùs explicat, vt demum crebris flexuoſiſq; marginibus quaſi implicata inteſtina adhæreſcant. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones, dúmque ad deuincienda inteſtina progreſſæ meſenterium componunt, tutò inter eas conſertę ſunt venæ frequẽtes, ab inteſtinis tanquam viæ in portas iocineris directæ, quas proinde meſaræas & meſaraicas appellant. Intexũtur his & arteriæ complures ab aortæ trũco qui lumbis accubat, ad inteſtina diffuſæ. Spargũtur illuc quoque multi neruorum quaſi ſurculi, quos ſexta cerebri cõiugatio promittit. Media inter vaſa neruóſque ſpacia adeps occupat atque implet: in hunc ad vaſorum diremptus

Cõpoſitio

Meſenterium.

&

& diductiones, adenes, id est glandulę insistunt, quę tum fissiones illas diuelli non sinant, tum intestina suo madore proluant. Itaque si à mesenterio vasa, neruos, & membranas demes, adipe glandulísque reliquum omne refertum conspicaberis. Supra mesaræon primis lumborum vertebris insidet caro πάγκρεας appellata: plurimis scatet ea glandulis, quibus & sua mole venarum, arteriarum, neruorúmque tenues illic ramos sustentet ac fulciat. Diffunditur enim à septo trāsuerso deorsum ad renes: vtrinque autem ad iocineris lienísque sedes. Duodenum intestinum atque ei per trāsuersum innixam venam portæ, huiúsque riuulos in vētriculum & lienem traiectos, tum denique arteriarum ductus & tubos neruorúmque tenuitates, quotquot illic sunt, amplexu illa firmo comprehēdit. De his hactenus, nunc de iocinere cæterísque visceribus.

Pancreas.

Viæ ab intestinis ad iecur ductæ ac directæ, venæ illæ quidem sunt mesaraicæ, quæ illuc è ventre alimētum deuehunt. Id enim primam & principem statuimus nutriendi officinam, quòd ingenita sibi facultate sanguinem efficiat proferátque: est enim ipsa illius actio Græcis αἱμάτωσις. Magnum id datum hominibus, pręsertim helluonibus abdomini suo natis, subter quidem concauum, suprà & extrinsecus prominēs, ferè in fibras quinque (Græci λοβοὺς appellant) dissectum: quamuis conspectum à nobis est (nec raròsolidum nullísque fibris diuulsum. Dextram corporis regionem sub septo transuerso obsidet, ab eo digiti latitudine disiunctum, ne fortè obesset illi quasi flabello præcordia ventilanti. Insidet autem leniter ventriculo, omnémque illius æditiorem partem non modò dextram, verumetiam priorem fibris suis amplexatur. Ex septo transuerso ex dextris præcordiis atque ex spina id pendet ac nititur, quibus atque ventriculo per medias membranas & venam cauam adhærescit. Vix denique pars vlla corporis habetur, qua cum illi per venas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuissima, in qua exilis neruus sensu præditus è sexta cerebri coniugatione excidens absumitur: multis arteriis, sed quamplurimis venis, vt quarum initium est & origo, conspergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci vocant) stabilit atque firmat, propria quidem visceris substantia atque moles, primúsque αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit speciémque sanguinis ardore tosti, exhaustóque vapore aridi atque concreti.

Iecur.

Ex iocineris porrò maiore sæpius fibra bilis folliculus parte caua resimáque propendet, vesicula quidem ex simplici tunica constans, omni staminum genere intexta, expurgatæ è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco vbi vena portæ iecur subit, quo bilem in se allicit: alter ad duodeni terminum ieiuníq; initium, aliàs autem in ventriculi fundum proiectus, quo bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim solent intestina ad fæcum deiectionem quasi adhibito stimulo acui & irritari, ipsæ autem fæces subflauo colore infici. Hanc vesiculam nonnunquam deprehēdimus subnigris calculis iísque duris ac solidis confertā.

Cystis fellis.

Lienis parte sinistra sub præcordiis ex aduerso iocineris po-

Splen.

poſitus eſt, viámque veluti porum quendam ex illius cauo ſuſcipit, quà craſſam lutulentámque ſuccorum eluuiem, & humores melancholicos prolectet & in ſe recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, aliàs rotunda linguæ bubulæ ſpeciem offert: quà ventriculum cingit concauus, extrinſecus intumeſcens. Non vna omnibus magnitudo, vt neque color vnus, ſed facilè commutabilis ex naturarum varietate. Turgeſcit enim hoc viſcus humorum appulſu, quos laxa raritate combibit. Perexiguũ ſimiæ ac propè nullum: viſum eſt aliquando mole ſua & magnitudine iecur ſuperare, quod adhibitorum medicorum ſententia exiſtimatum eſt iecori ad ſanguinis confectionem opitulari. Conditus eſt ſub coſtas adulterinas, in longum ventriculo incumbit, cui ſicut & omento connexus adhæreſcit: appenſus autem eſt conuexa parte non è ſepto vt iecur, ſed è peritonæo gracilibus membranis, à quo tunica etiam hunc extrinſecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æſtimator. Venæ intrò ſe inferunt, per quas ex iecoris cauo ſuccus ater quaſi hauſtus allicitur: arteriæ inſuper plurimæ & eæ amplæ, ab aorta mox vt è ſepto tranſuerſo excidit acceptæ, quarum ſpiritu & calore raptam melancholiam attenuat, & in vtile accommodatúmque ſibi alimentum cõuertit: eo enim enutritur tenui, nigro tamẽ & ſqualido. Quod à nutritione reliquum fecit, craſſum quidem & vinaceæ fæcis æmulum, in os vẽtriculi per venæ ſuæ extremũ eodem pertinens deſinénſq; profundit. His vaſis diffuſum circũiicitur lienis corpus, nõ id quidẽ caro ſimplex ſed παρέγχυμα, rarum, molle, fungoſum & ſolutum, excipiẽdis fæcibus deſtinatum. Ad renes & veſicã ipſa nos rerũ ſeries iam accerſit.

Renes.

In lumborũ vertebris ingens illa vena caua cõſidit, quæ à iocineris cõuexo illuc prolapſa, mox deinde in femora & in omnes quæ ſubiectæ ſunt partes velut in ramos ſparſa diffunditur. Huic vtrinque accumbunt renes alliciendo è ſanguine ſero (ὄυρον Græci vocãt, nos vrinam) accommodati. Poſiti ſunt enim paulò infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter læuo ferè altior eſt, quanquam aliquando is depreſſior comperitur. Incubãt ambo muſculis dorſi interioribus, quos ψόας Græci dicũt, inanibus iis ſubiecti partibus, quæ inter coſtarum extrema & os coxæ interiectæ ſunt. Inhærẽt autem illis vincti tunica è peritonæo ducta, quæ eos ipſos velat & contegit, ſenſum ſimul illis quendã obtuſum impartita. Geminos quidem illos natura condidit, ne vno præpedito aut obturato, eius humoris ceſſaret profuſio qui longè copioſiſſimus eſt in nobis. Viſus eſt cui ſecundum naturã vnicus eſſet, ſed qui quod numero diminutũ fuerat, mira magnitudinis mole exæquaret compenſarétq;: gemini autem cùm habẽtur, minores eos eſſe optima ratio eſt. Quà venam cauã ſpectant ſinuati ſunt: extrinſecus ad ilia gibberi oblongi, & quaſi in retuſæ lineæ ſpeciem curuati. Ne autem immodica laxitate exceptam vrinam ſinerẽt fuſiùs elabi, cõpacta denſáque ſubſtãtia firmati ſunt, quã multus circũcirca concretus adeps inuoluit. Sua vtriq; vena (emulgentem recentiores dixere) è proximis venæ cauæ ſedibus deri-

uatur

uatur, in reſimã partem inſerta. Similis eſt arteriarũ ex maiore quæ lumbis eſt annexa propagatio: & vtrorũque vaſorum tenuiores rami, in renũ ſubſtantiam diſperſi oblitеſcunt. In medio concauus eſt ſinus propria mẽbrana ſuccinctus, quæ propriè incerniculum eſt percolandæ vrinæ: non enim cum multis exiſtimãdum eſt id in rene ſinum medium dirimere, ſed quem renes dilutiorem ſanguinem per venas emulgẽtes quaſi ſuxerunt, in ſuam deinde ſubſtantiam recondunt vice alimenti: hinc quod planè aquam aut ſerum refert, in intimam capacitatem per incerniculi membranã colatum excidit, mὸxque per ὀυρητῆρας profunditur in veſicã. Sic enim appellãt Græci ductus & vias vrinæ, qui ex reducta parte emergunt, & deorſum ad veſicam contendunt. Proceri ij quidem & valentes, qui tametſi ſimplici tunica vt venæ prędíti ſunt (hinc pleriſque venę albæ nũcupantur) nihil tamen his cum emulgentibus communionis intercedit, nec vlla ſocietate copulantur: ſed veſicæ prorſus ſunt aſſimiles cuius propriam ſubſtantiam planè referunt. Protẽduntur autem à renibus in coxarum regiones, vnde mox in veſicæ latera retorquentur, eáque ſubeunt, non quidẽ directò ſed obliquè: membranam enim findunt, in quam (quaſi ea duplex eſſet) ſeſe medios inſinuãt, ne ſi directus pateret ingreſſus, qui in veſicæ capacitatem inciderat humor, retrò cõpelli regeríq; facilè poſſet. Itáq; vrinæ receptaculũ eſt veſica, vbi tanquam in lagũcula quadam ea aſſeruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globoſa illa quidem, quò fieret humoris capacior, ſub os pectinis in coxarũ antrũ deiecta recõditur, recto inteſtino innixa affixáq;. Hæret autẽ illi ipſiq; coxarũ oſſi mẽbranarũ interiectu, quas peritonæũ expromit: ex eóq; genere tunica illã extrà circũſepit, quã ſuprà monuimus omniũ eſſe viſcerum communem. Propria enim veſicæ ſubſtãtia ſimplex eſt membrana, ſed quæ triplici ſtaminũ genere cõtexitur. In hãc venæ cõplures tendũt, per quas alimẽtum capeſſit: ſimiliter & arteriæ tenues quæ illuc vitæ ſpiritus effundant. Cõſpicuus eſt canalis vietus iam totus & emeritus, è fundi tumẽtiore parte in vmbilicũ ſurrectus: hoc olim dũ vtero geſtaretur infans, necdum pudẽdo meieret, vrina è veſicæ capacitate in vmbilicũ cõfertim redundabat. Ceruix qua vrinã reddimus particeps eſt carnis, vtpote muſculo cincta quem ſuprà σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius eſt exitum intercludere, ne nolẽtibus nobis effluat vrina. Fœminæ breuis eſt ceruix, mari productior, vt quæ in extremũ vſque penẽ porrigitur. Sequuntur nunc teſtes δίδυμοι Gręcis dicti, quos inter prima gignendi inſtrumenta commemorãt: quia in eis facultas inſit σπερματική, id eſt ſeminalis. Subſtantia ij quidem molles & quam aptè glandulæ aſſimilaueris, & in qua vis illa potiſſimùm cõſidet. Albi ſunt ij, figura oblongi, rotundi, & cauernoſi: maribus extant atque eminent proprio inuolucro concluſi pendente ab inguinibus, huic ſcroto nomen eſt, Græcis ὄρχεον appellatur. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidam vaſa ſeminaria dixerunt) quorum planè diſſimilis eſt exortus: dexter enim ex vena caua emergit paulùm ſub rene, læuus autem è vena ſiniſtra emulgente. Ab ortu lento longóque anfra-

Vrinæ ductus.

Veſica.

Teſtes.

Vaſa ſeminaria.

ctu concedunt in ilia, geminis fulti tunicis: neque vt vrinæ ductus lumbis innituntur & adhærẽt, quippe qui extra peritonæum supra os pectinis sint emersuri. Sua vtrique comes est arteria, quæ simili atque vas ipsum tum ortu, tum productione fertur, vt dextra ab arteria maiore statim erumpat, sinistra ab emulgente arteria. Assistunt illis & exiles neruorum propagines è sexta ea cerebri coniugatione, quæ per septum transuersum infrà procurrit. Hæc itaque vasa mox ab origine sensim ad latera deflectunt, tum dein sustolluntur ad ilia & supra pectinem, in scrotum denique elabuntur per inguina, gemina peritonæi tunica nusquã non obuallata. Hæc plerunque videas ad mediam vsque productionem puro synceróque conferta sanguine rubere, adeò vt venas esse iudices: vbi verò longiùs fuerunt progressa, albescit quicquid in eis concluditur, quasi rudimentum futuri seminis. Testium illa corpus ïntrò non subeunt, sed tenero id circumuectu amplectuntur super epididymida. Est autem ἐπιδιδυμὶς inuolucrum mollius, quod testiculo propter caput incumbens, mediam inter illum & vas se-

Parastatæ.

minarium sedem occupat. Ab eo quem dixi circumuectu, mox vasa ad os pectinis resiliunt atque reflectuntur, híncque quasi præcipitata in decliue coxarum spacium aguntur, dum ceruici vesicæ vtrinque astent. Hanc demum comitantur adusque penis radicem, vbi in vnum eundémque canalem confluunt, qui ab vrinæ ductu diuersus est: sed & hi quoque ambo dum pudendi medium attigerint eódem concurruut, vt tandem extremo pene vnicus cernatur. Vasa hæc per quæ semen è testibus foras iaculamur, quanquam appellatis seminariis continuata sunt, nomen tamen commutarunt, dicuntúrque Græcis παραστάται, nobis quasi astites. Du-

De scroto obseruatio

plices itaque ductus testibus, vni latores, iaculatores alteri. Sed quò sit omnis horum progressio maioribus quasi theatris ante omnium oculos proposita & aperta, de eis & peritonæo non alienum fuerit pauca rursus admonere, quæ à veteribus prætermissa sæpe dissectionibus indicaui. Peritonæum vniuersum duplex est, cuius vna tunica venæ cauæ, arteriæ maiori, renibúsque substernitur: altera superior hæc contegit omnia, vt vndique cincta suas quoque productiones omnes, geminas inter tunicas tutissimè mittant profundántque. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus substerni, cùm ad os pubis iam propiùs accessit, in sese quasi reducta coactáque, velut canalem quẽdam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores seminarij, remeántque iaculatores parastatæ. Hinc deuoluitur in scrotum, vbi laxiùs se explicãs, omnia illius interiora sublinit succingítque. Alteram peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte ventris priore, adeò ei firmè adhæret. Diuellitur autem atque distrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipsum ea non conscendit, sed ventris coërcita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi potest nusquam perforari peritonæum, vt quodam veluti foramine ductus seminarij in scrotum illabãtur, quæ tamen Galeni reliquorúmq; omnium est assertio: sed in omni enterocele atq; epiploocele, tunicã interiorem

rem

rem neceſſariò diſrumpi, externam verò duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fæmina ſint, enarraturus. Alterum inſtrumentum & tanquam noſtrę procreationis hor- Vterus. tus eſt vterus, qui propria legitimáque actione ſemen excipit, concipit, & fouet, couſque dum fœtus abſolutus cōſummatúſque ſit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etſi vterum geſtauerunt, niſi vbi grauidæ ſunt, non multò maior quàm vt manu comprehēdatur. Simplici tunica is continetur: ſed ea craſſa denſáque & carnoſa, quæ omni valentium ſtaminum genere intexta, latè cùm neceſſitas eſt poſſit explicari. Figura illi rotunda, niſi quòd ad ceruicem paulò ſit longior, pyro maiuſculo ſimilis. Poſitus eſt in coxarum capacitate, quæ mulieribus quàm viris eſt amplior, quippe quæ infimo loco & quàm proximè os ſacrum, claudere com plectíque debuit rectum inteſtinum: ſuper hoc verò vterum huícque inſidentem veſicam, quæ os pectinis iam attingit. Aſtringitur itaque nectitúrque vterus veſicæ, atque recto inteſtino tenuibus ex peritonæo ductis appendiculis: ſimilitérque coxarum oſſibus validis, ſed tamen laxis vinculis, quæ ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingētes proceſſus, qui curuatis inflexíſque cornibus aſſimiles, vtrinque ab vteri introitu ſurſum ad ilia coxarúmque oſſa incuruati retorquentur. Horum in extre- Teſtes. mis fixi hærent mulieris teſticuli, compreſſiores, minores, molliores & humidiores quàm maribus: vaſis ſeminariis circumfunduntur, ab eíſque cinguntur, quorum eadem atque in maribus eſt origo. Conſidunt tamen in lumborum muſculis, nec extra peritonæi capacitatem excedunt, cùm nec ipſi teſtes extrà ſint. Quocirca breuis illis eſt via, at non directa, ſed pluribus gyris anfractibúſque flexuoſa quàm maribus, vt viæ breuitas flexuum multitudine compenſaretur. A teſtibus per cornua iter eſt in vteri interiorem ſinum, per quod acriter contendit Galenus ſemen eodem intrudi & inferri. At qui noſtra memoria viri celebres habiti ſunt, alij vetuſtiſſimum Herophilum ſequuti, è teſtium inuolucro iter eſſe cenſuerunt in neruoſam vteri ceruicem, iuxta illius os interius: alij è teſtibus tum in ceruicem, tum in capacitatem vteri vias duci volunt, quorum ego ſententiæ ſubſcribo. Venæ arterięque plurimę ſparſæ diffunduntur in vteri corpus, quarum ortus ab iis tum venæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui vtrinque ad coxas & crura contendunt. Ab eis itaque alij riuuli in corpus vteri ad nutritionem obliterantur, alij patente oſtio exitúque in vteri ſinus deſinunt. Hæc acetabula dicimus, Græci κοτυληδόνας, per quæ tum menſtruus ſanguis ſtatis temporibus emanat, tum in prægnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent: maximè autem in anguſtum deducūtur iis, quæ è vita exceſſerunt, vt nequaquam illa ſenſus internoſcat. Quidam ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur vteri ceruicem, per quos menſtruum virginibus aliquantum erumpit. Diſſectus in lon- Vteri ſin⁹. gum vterus duos ſinus promit dextrum ac ſiniſtrum, nullo ſepto diſcretos, inanes & admodum leues, anguſtos adeò vt fabam maiuſculam vix

capiant. Communis eſt ab iis via in os vteri, quod eſt arctiſſimum, eíque glandi ſimile, quę in extremo eſt maſculi genitalis. Ceruix id ſequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine vt foras in obſcœnas mulieris partes deſinat. Subſternitur hæc ceruici veſicę, eíque per communem muſculum penitus implicatur. Itaque fœminis tria extãt foramina, ſupremum veſicæ peranguſtum, medium vuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progreſſu plerique tradunt in virginibus exili mẽbrana dirimi venulis cõſperſa, quæ primo cõcubitu profuſo ſanguine diſrũpi ſolet, vnde ὑμὴν & ὑμέναιον Græcis appellatur: at potiùs cenſeo ceruicis latera nondum venerem expertis, duntaxat quaſi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extrà in obſcœnis vuluæ eſt oſtium cartilaginoſum, rugoſis cuticulis implicatum, quæ arcent ne aura frigidior intrò ſubeat, νύμφη Græcis & κλητορὶς appellatur. Quæcunque circa fœtum ſolent in vtero naſci, cùm illius conformationem ſcrutabimur, cumulatè ſumus tradituri. Quocirca ſatis videor omnem ventris inferioris deſcriptionem impleuiſſe.

De partibus vitalibus. Cap. VIII.

EDIVS in corpore venter cordi ac vitę deſtinatus eſt, vtpote cuius domicilium & ſedes habetur: nam cordis gratia pulmones tanquam ſtragula creati ſunt, qui illius feruorẽ frigidiore hauſto ſpiritu temperent. Circumſcribitur hic venter ſuprà iugulis ſeu clauibus, infrà diaphragmate, circũcirca dorſo, coſtis atque pectore. Etenim διάφραγμα, quod nos cingulum & ſeptum tranſuerſum appellamus, præterquam quod inſpirationis primum eſt inſtrumentum, aluíque fæcibus exturbandis opitulatur, cordis quoque regionem ab infimo ventre & inteſtinis tanquam paries interiectus dirimit. Id verè ſimplex eſt muſculus, íſque rotũdus, cuius ſummũ caput in coſtarum extremis ſtatuitur, vbi multæ carnis eſt particeps: deſinit autem in medium quod membranoſum eſt & tendoni finitimum. Annexum id malo punico, circumductúmque per breuium coſtarum (νόθαι Græcis appellantur) extrema, retrorſum ſimúlque deorſum obliquè contorquetur ad duodecimam dorſi vertebram. Tres inſignes canales id traiiciunt, gula, arteria maior, & vena caua. Alitur viuítque venis & arteriis è proximo ſuſceptis, partéque media exiles neruos admittit, de quibus poſthac pleniùs verba fient. Id vtrinque valens tegit mẽbrana, ſubter quidem peritonæum, ſuprà ea quæ coſtas ſuccingit. Hæc enim eſt quæ omnem thoracis capacitatem intus oblinit obducítque, inter quam & coſtas congeſtus humor pleuritidem cõmittit. Ea igitur primum è dorſi ſpina per coſtas vtrinque ſubtenſa, diaphragma quoque vniuerſum integit, ſublatáque in os pectoris medium, laterum concurſu duplex facta, mox in dorſi ſpinam (pulmones medios diducens) rectà dilabitur. Itaque omnem pectoris capacitatem dirimit duplex hæc membrana, quam interſeptum

Diaphragma.

Mẽbrana coſtas ſuccingens.

poſſis appellare, aut ſi Feſti verbum placet, diſſepimẽtum: cuius beneficio ſi alter ſinus incommodum acceperit, alter ſaluus & incolumis ſeruari poſſit. Hæc ipſa venas maiores, arterias & neruos, rurſum indidem gulam, pulmones, denique cor ipſum firmo nexu fulcit, ac è pectoris oſſe ſuſtinet, ne pondere ſuo propendentia in ſeſe & in dorſi ſpinam concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum diſtractio, cernetur inter eas abditum περικάρδιον. Eſt autem id membrana cordi circumiecta, quam illius inuolucrum & capſam appellamus. Subſtantia neruoſum, conſtans & durum, vnum ex omnibus è cordis capite natum: cęteris enim in thorace membranis omnibus vna ſuccingens tanquam parens ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquanto maius, nõ enim proximè adhæreſcit, ſed inani interuallo diſiunctum eſt, quantum cordis pulſatio deſiderat. Ne quid tamen fruſtra conditũ videretur, natura in hoc ſpacij tenuem humorem aquę perſimilem coniecit, quo ſemper cor maderet, ne fortè ardore aſſiduo torreretur.

Piricardiũ

Pericardij è medio cor erectum figitur viuentibus, nulla illius parte circùm oppreſſum. Caput quod & baſin rectè nũcupes (eſt enim figura pyramidis) ſub oſſe pectoris ad quintam coſtam conſedit, turbinato autem mucrone infra læuam papillam in priora thoracis eminet, vbi inſignis & conſpicua pulſatio tangentibus nobis deprehenditur.

Figura.

Situs.

Summis pulmonum fibris ita circumplicatur, vt his vniuerſum quaſi ſepultum conditúmque mergatur. Quæcunque timida atque ignaua ſunt animalia, grãdius iis cor datum eſt, cæteris autem puſillum aut mediocre.

Magnitudo.

Cordis autem caro denſa eſt roboris nacta plurimum, víxque patibilis: ita enim exigebat vis illa feruens innati caloris, & perpetua neceſſarij motus agitatio. Non enim motionis huius poteſtas in nobis ſita eſt, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturæ legibus, nõ (vt quæ muſculorum eſt) noſtro arbitrio perficitur. Ex quo perſpicuũ euadit, cor neque muſculum eſſe, neque ex muſculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur quoquouerſum exporrectis, quò motus omne genus impleat atque præſtet, in quibus tamen roboris multò plus ineſt quàm in muſculis: vt quos ex ſemine non ex neruorum aut vinculorũ tenuitatibus ei datos eſſe, poſthac euidens erit. Cordis talem ſubſtantiam cõueniebat craſſo necdum attenuato ſanguine nutriri, quem iccirco infert ramus, ex vena caua nõdum dextrum cordis ſinum ſubeũte, in exteriorem ambitum productus.

Subſtãtia.

cor non cõſtare ex muſculis

Quibuſcunque porrò animantibus pulmo datus eſt, iis in corde geminus eſt ſinus, dexter ac ſiniſter: in piſcibus vt mutis ita pulmone deſtitutis, vnicus apparet, & in conſpectũ ſe dat. Dexter modicè cõcauus eſt, pariete cinctus tenuiore: ſiniſter altior in extremũ cordis verticem pertingit, pariete craſſiore obuallatus. In hoc ſiquidem plurimus íſque attenuatus ſpiritus contineri debebat, cuius cor principium eſt atque origo: in illo autem ſanguis denſior concretiórque ſpiritu, atque is paucus qui alendis pulmonibus ſatis eſſet.

Duo ſinus

Vtroque cauo carnoſa neruorum ſtamina intercurrunt, atque vtriuſque bini ſunt canales. In dextrũ enim vena caua è iocinere per ſeptum

Canales cordis.

ſublata, de ſiniſtro ſuo pariete amplũ ſed breuem ramum inſerit. Ex eodem cordis ſinu alia rurſum vena ſurgit irrepítque in pulmones, quà iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimẽtum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura muniuit, ne ſimplex præ ſanguinis tenuitate hàc atque illac perflueret: hinc arterioſæ venæ nomen illi impoſitũ. Nihil huic quidem commercij intercedit cum vena caua, quandoquidẽ duplex ſimplici non continuatur neque cohæreſcit: totam igitur hanc ex corde naſci oportebat. Ex duplici enim tunica conſtant quicunque exeunt canales ex corde, ſimplici verò qui illuc inſerũtur. In læuum cordis ſinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aëre frigidior ſpiritus, è pulmonibus in cor tranſilit. Quatenus hic aërem ſpiritúmve tranſuehit, arteria dictus eſt: verũtamen quòd nondum craſſior hic aër in vitalem ſpiritum conuerſus ſit, vna duntaxat tunica ei ſatis erat, iccirco arteria venoſa nuncupatur. Ex hoc ipſo ſinu emergit arteria maior ἀορτὴ, in corpus omne diffuſa: quæ cùm ad tenuiſſimi ſpiritus cuſtodiam tunica duplici cõdita ſit, nihil cum arteria venoſa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animantes, vt cerui, vt damæ, os tanquam radicem aut baſin gerunt: quod ſcribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribꝰ quidem velut membranam, mediocribus velut cartilaginem, maioribus vt elephantis, bobus, & hominibus os cartilaginoſum.

Auriculæ. Cor auritum eſſe multi prędicant, huícque vtrinq; è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruoſas membranas appellare ob ſinuum introitus poſitas, quarum eſt arteriam venoſam venámque maiorem fulcire, quæ tenues vix alioqui pulſationis impetum ſuſtineret.

Valuulæ. Cæterum mirificum hîc naturæ arcanum contemplemur in appellatis valuis poſitum: quæ quidem membranæ ſunt in canalium atque vaſorum extremis, quarum dilatio extremitates obturat, contractio recludit. Iis vaſis & canalibus qui in cor ſubeũt & materias inuehunt, membranæ foris intrò ſpectant, ne quod intromiſſum fuerat, refluere poſſit: vena caua membranas tres pro valuis accepit, arteria venoſa duas, quæ ambitum interiorem circũdant. Duobus aliis è corde promptis ductibus, diuerſa eſt valuarum conſtitutio, vt quæ foras ſpectent & apertæ ſint, ne quod aliquando è corde effuſum fuerat, in id ipſum remeet: eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in vena arterioſa, in vtraque quidem ternę. Sic igitur rerum natura tulit, vt dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque villis dilatatur (qui motus Græcis διαστολὴ vocatur) materias prolectet: in ſinum quidẽ dextrum, ſanguinem ex vena caua, in ſiniſtrũ, aërem ex pulmonibus. Horum quidem tum valuæ depreſſæ conniuẽt, vt hauſtæ materiæ cedant: aliorum autem diſtentę patent, ne tum pariter quicquam de ſe cor extrudat. Mox verò contractis tranſuerſis villis, coarctatur cor (συστολὴ dici ſolet) acceptáſque materias de ſe refundit, ſpiritũ quippe ex cauo ſiniſtro in arteriam maiorem: è dextro ſanguinem attenuatum per venam arterioſam in pulmones, hócque tempore iſtorũ valuæ depreſſæ ſunt, aliis ſtantibus atque ſublatis. Atque hæc de corde ſatis.

Pulmonis vſus. Pulmo ſpirandi

officina

officina nullo vel minimo puncto temporis intermiſſo mouetur, ſpiritum identidem reciprocando ducit redditque. Hauſtum hunc conficit præparátque cordi, vt iocineri alimenta ventriculus: cuius demum acceſſu innatus calor ventilatus refrigeretur, & vitalis ſpiritus alatur foueatúrque tanquam pabulo.

Subſtātia.

Quocirca pulmonum caro mollis facta eſt, leuis, rara, ſpongiæ aſſimilis, ad hauriendum concipiendúmque ſpiritum aptiſſima.

Figura.

Figura quæ vngulam bubulam æmuletur.

Magnitudo.

Eam præſefert molis amplitudinem, vt in viuentibus pectoris vniuerſum cauū impleat: at ei qui ex hac vita migrauit exilis collapſúſque flacceſſit, nec ſi fiſtula infletur, tumorem tantum referre poſſit, quantus in viuente extabat.

Cōſenſus.

Conſidit in dorſi vertebris, quibus & pectoris oſſi interſepientis membranæ vinculo committitur. Illum eadem geminum facit, vna quidem parte in dextris coſtis, altera recūbente in ſiniſtris: atque vtriuſque binæ ſunt inſignes fibræ, præter quas minor quædam aliarum velut ſoboles, in dextra parte tāquam ſtratum ſubiicitur venæ cauæ cōtendēti ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prætenui, per quā pus aut ſanies in pectoris capacitate per ſuppurationē aliúmve affectū cōgeſta permeare poſſit, & quaſi ſucta peruadere, híncque per exiguas arteriarum fiſtulas ad maiores, tandem verò ad aſperam arteriam atq; foras tuſſi propelli.

Compoſitio.

Triplici vaſorum genere retis modo implicatorū pulmonis caro ſuſtinetur & cohæret, vena arterioſa, quæ è ſinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas ſparſa diffinditur: arteria venoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in ſiniſtrum cordis ſinum intruditur: aſpera denique arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primùm biuio diſtracta, mox deinde in minores tādémque in minimas diſſecta, in pulmonem vniuerſum decurrit. Itaque trium vaſorū extrema in eiuſmodi tenuitates ſectione diſcerpuntur, vt in pulmonem prorſus abſumptæ obliteſcant, nec vſquam cōtinuatæ cernantur. Quocirca aër in pulmones hauſtus inſpiratione, primùm quidem aſperas arterias duntaxat implet, neque continuò in leues illabitur, quas venoſas appellauimus: verùm illinc in ſubſtantiā pulmonum diffuſus conficitur, atque iam ſatis extenuatione præparatum, cor diſtentum leuium artetiarum ductibus prolectat & attrahit.

Fauces.

Ergo vt ab ore via in vētriculum directa ferebatur, ſic & altera ex eodem ducit in pulmones, vt iccirco rectè biuias fauces poſſis appellare.

Aſpera arteria.

Proximè enim ceruicis vertebras intus gula reconditur, eſculentorū potulentorúmque via: extrà parte priore & obuia in longum huic adhæreſcit guttur, τραχεῖαν ἀρτηρίαν vocāt, qua ſolus ſpiritus deducitur. Fiſtulam planè refert breuem edendæ voci aptiſſimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim cōplent in dimidiatos orbes ad C. literæ ſpeciem actę cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia denſa ſubtenditur, cuius villi in rectum abeunt: alia extrinſecus velut tegumētum omnem cingens arteriam: his etiam ſuffultæ venulæ tenues alimentum fundunt atque ſubminiſtrāt. Eam profectò fieri decebat arteriæ compoſitionem, quæ tra-

cto

cto redditóque ſpiritui aſſiduè pateret, & vocem ſuauem ac ſplendidã ſuggereret laryngi: nam mollior abſonã atque abſurdam, ſiccior verò intentã, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arteriȩ ſupra claues extat, perfectos orbes haudquaquã accepit: nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola mẽbrana cingitur, vt craſſioribus eſculentis in ventriculum illapſuris locum daret cederétque. At verò quantum arteriæ ſub clauibus in pulmones confertur, gulæ non cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit. **Larynx.** Sũmum arteriȩ caput λάρυγξ appellatur, proprium ædendæ vocis inſtrumentum. Ex tribus hic magnis cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima veterum ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangẽtibus obuia: illic quidem firma atque dura, at parte poſteriore membranoſa. Interior huius capacitas (longa enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe vinculis neruoſis obſtrictas, vt tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſus totus eſſe videatur, orbiſque figuram implere. Inferum extremum aſperæ cõiunctum arteriæ, quàm ſummum patet amplius: hoc enim præcipuè modulatur vocem. Quoniam igitur larynx ſimplex cartilago non eſt, dilatari certè poteſt vel coanguſtari, claudi vel recludi noſtro nutu & arbitrio. Clauditur quidem in ſpiritus intercluſione atque comprehenſione: coarctatur anguſtiórq; fit, cùm vox elidi debet: at prorſum laxatus patefit, dum inſpiratio reſpiratióve ſimplex inducitur. Motibus tam variis atque diſtãtibus natura multiformes muſculos adhibuit, quos ſuprà viginti commemorauimus, proprios quidem duodecim, communes octo. (Laryngis musc. 20) Sex inter hos ex imis nati partibus, laryngis cartilagines deorſum vellunt atque deducunt, habéntque idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cùm omnium interiorum neruorum è cerebro communis ſit origo, iſtos quoque è ſexta cõiugatione ad pectus, cum iis qui ad os ventriculi cõtendunt, aliquantum deriuari compertum eſt, híncque ad ſex memoratos laryngis muſculos reflecti: inde recurrentes nerui ſunt appellati. In eo autem loco vnde regrediuntur, ſiniſter maximam arteriam, qua parte ex corde in dorſum flectitur ac detorquetur, circumplicat: dexter verò eum arteriȩ ramum circumuectus amplectitur, qui in alam dextram procedit: his tanquam radicibus innixi ſurſum replicati nerui atque conuerſi motum ei perſimilem obeunt, qui in architecturæ machinis trochlearum ope cõpletur. **Epiglottis** Laryngis introitum ſummúmque oſtium, ne quid mandendo deuorandóve in id incidat & illabatur (alioqui enim ſemper pateret) contegit occludítque membrana cartilaginoſa, oblonga, fiſtularum linguȩ aſſimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς: magnitudine paulò amplior laryngis oſtio, quò id firmiùs obſeraret. Hæc dum inſpiramus atque reſpiramus ſurſum erigitur, incubat autem laryngi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & vniuerſè irruat in arteriam. Puſillum ſiquidem præſertímque potus influit, neque tamen incommodat, ſed dum membranam irrigat madefacítque pulmones, prodeſſe creditur, hoc argumento quòd vtrinque laryngi additæ ſunt

glandulæ

glandulæ, quę humore ſuo ſubditas illas partes imbuerent. Non igitur inter vorandum arctè obſeratur, quemadmodum dum ſpiritus intercluditur: tum enim eatenus depreſſa epiglottide obturatur larynx, vt ne minimum quidem cõcluſi ſpiritus erumpere poſſit & excedere. Id autem quia præſtat epiglottis, ſimul verò quia eadem ducti redditíq; ſpiritus modum acceſſu receſſúque ſuo temperat, híncque omnes vocum varietates modulatur, primùm illa nimirum ſtatuitur vocis inſtrumentum.

Lingua.

Cæterum lingua ori indita explanatæ diſtinctæque vocis fictrix atque moderatrix eſt, & mentis voluntatíſque nuntia. Eadem ſapores diiudicat, eximio & voluptario guſtandi ſenſu prędita. Subſtantia illi rara atque laxa, vt humore ſaporum vectore facilè imbuatur: quocirca tunica cingitur prætenui, quæ toti quoque ori communis eſt. Nouem ſtruitur muſculis vndique conſtitutis, quos media linea ad dextrã læuámque dirimit, vt hoc vti & reliqua ſenſuum inſtrumenta, geminum foret. Cúmque ſummè volubilis eſſet & incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem ſolueretur, ſubdito vinculo tanquam habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiuſculis totidémque arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis: altero duriore, quod in muſculos diſtributum motus efficit, altero molli internoſcendis ſaporibus deſtinato. Pertinet autẽ irrepítque hoc genus magna ex parte in externã ambientémque tunicam. Lingua ad radicem qua latior eſt & faucibus cohęret, oſſe valido quaſi baſi nititur ſuſtentatúrque, quod ὑοειδὴς Græcis dicitur, literæ Y. ſpeciem habens.

Tonſillæ.

Huic vtrinque aſſiſtunt glandulæ, quas peculiari nomine noſtri tonſillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus vis eſt eructandi ſaliuam, vt madefiant lingua, larynx, arteria, ipſíque pulmones.

Columella

Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotũda, voci ad ſuauitatem atque moderationem velut plectrum conducibilis, Græcis γαργαρεών, quibuſdam ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quæ dum humoris influxione tumet & inflammatur, vuæ nomen accipit.

Palatum.

Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atque linguæ per neruum vis data eſt ſapores internoſcẽdi: ad vocem id iuxta ac reliquæ oris partes neceſſarium, multis ſcabrum aſperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionẽ præparet. Hęc ſunt vniuerſa quæ oris mediíque ventris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere ſtatueram: nam dentium vt oſſium explicationẽ proprio loco complexi ſumus. Quocirca ad capitis interiora tempeſtiuum eſt ſermonem transferre.

De capite. Cap. IX.

CEREBRVM humanæ mentis arx & domicilium, cogitationum rationíſque ſedes, motus omníſque ſenſus, fons & origo: corporis ſummã partem tenet, ſurſum ſpectãs, cælo proximum. Vt enim huius vniuerſitatis parens ménſque illa rectrix in cœlo excelſiſſimo loco conſedit, ita decebat cerebrum noſtræ mentis arcẽ ſummo

Calua.

mo corpore collocari. Quoniam verò id viſcerum præſtantiſſimum, futurum erat irruentibus extrinſecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia vndique circumſeptum eſt oſſeo tegumento, quod ſuprà caluam appellauimus. Hanc vtrinque obuelant membranæ, quarum interior craſſa meninx appellata, villis compluribus caluæ ſuturis adhæreſcit, qui inde foras elapſi fuſiùs latiúſque circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (Græcis eſt περικράνιον) capitis muſculoſæ cuti proximè ſubiectam.

Pericranium.

Craſſior dura illa meninx cùm eſſet, cerebro vt propugnaculum aduerſus caluæ occurſum data eſt: altera autem ſubeſt tenuis atque mollis idoneum cerebri inuolucrum, ei quàm proximè adiunctum, quod & locis compluribus altiùs demergitur, vt interiores cerebri capacitates oblinat. At verò

Meninges duæ.

geminatæ atque duplicatæ meninges altiùs impulſæ, primùm cerebrum à cerebello, quod Græcis eſt παρεγκέφαλις, prorſus diſterminant: rurſúmque cerebrum ipſum parte priore ſitum, in dextrã læuámque per ſumma duntaxat dirimunt, vt partes cerebri tres ſint omnes geminis mẽbranis ſeiun-

Cerebrũ.

ctæ, omnéſque iiſdem ſuprà ſubtérque ambientibus comprehenſæ. Cerebrum ſub his homini ſpectatur maximũ, quòd ſit plurimarum virtutum

Ventriculi duo priores.

ſedes. Pars prior vt dixi gemina geminis quoque ventriculis intrò reconditis excauata, amplis iis quidem, ſed magis viuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirum coanguſtantur omnia. Ex primis hi cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulùm reflexi in imam ſedem detorquẽtur, quà baſis eſt cerebri, & os quod à cu-

Peluis.

neo nomen habet. Illuc ventriculorum riui confluunt, vbi locus eſt qui χοάνη, id eſt infundibulum, aut πύελος, id eſt peluis appellatur. Huic ſubter

Glandula.

craſſam meningem ſubdita eſt glandula rotunda apertè concaua: glandulam mox excipit ſuſtinétque tanquam baſis os σφηνοειδὲς, à dextra læuáque pertuſum, cui mox ſubiiciuntur oſſa aduſque palatum ſpongiæ modo rara, vnde σπογγοειδῆ vocantur. Quæcunque igitur in ventriculis tempore cõgeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulam, cui tantiſper inhæreſcunt, dum per cunei foramina in os ſpongoides, & in palatum pedetentim inſtillent, foráſque deturbẽtur.

Choroides cõtextus.

In illa autem ventriculorum caua, venarum arteriarúmque riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atque implicitæ, contextus eos conformant, qui χοροειδεῖς appellantur, quíque capacitates intus ſuccingunt & implent. Ex inferis quoque partibus, atque ex ipſo contextu admirabili, per ea quæ modo commemoraui

Rete admirabile.

foramina, arteriæ tum in cerebri corpus, tum in eius ipſius ventriculos emergunt euadúntque, illis contextibus, vt dixi, innexę. Nam ex colli arteriis rami ſurſum euecti, cùm iam in cerebri baſim permanarint, eáſque capacitates attigerint, quæ cuneo oſſi ſubditæ ſunt, mox in tenuiſſimas arterias eáſque plurimas diſperſæ multiformi varióque nexu citra vllius membranæ copulationem, reti aſſimilem contextum conficiunt ſtruúntque (Græcis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nuncupatur) qui os cunei non prorſus exceſ-

ſit,

sit,sed medius inter id & crassam meningē collocatur. Huius tenues arteriæ omnes tandem in maiores duas confluunt,quæ per cunei ossis & crassæ meningis foramina elapsæ, in cerebri corpus eiúsque ventriculos commeant,eo quem dixi modo distributæ.Iam verò prioris cerebri secretio ac

Medius vētriculus.

diremptus quem in longum fieri memoraui, nequaquā adusque cerebellum perducitur,sed circa medium insistit,vt sit priorum duarum partium in mediam quandam eámque indiuiduam concursio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur ventriculi,propriis ductibus in tertium quendam confluunt seipsis longè minorē, quíque nulla succingente membrana,sed sua duntaxat duritia consistat, tanquam fornix aut camera, vnde καμάριον dictus est & ψαλλοειδὲς.

Cerebellū.

Cerebellum quod à cerebro duplicatæ meninges seiungunt discludúntque,occipitis osse tegitur:cerebro quidem durius atq; siccius, cuius pars extrema per spinæ fistulam illapsa, in ossis sacri imum traiicitur,à qua vt ex arboris caudice rami, sic duriores

Postremus vētriculus.

nerui proferūtur.In eo ventriculus inest atque sinus prioribus minor,maior autem fornice: qui initio latiùs patet, at verò arctatur extremo suo in mucronem compresso. A medio fornice canalis est proprio tegumēto velatus,qui vnicus pertusis meningibus cerebrum committit cerebello. Ad

Conariū.

eius introitum sita est glandula diuersæ atque cerebrum substantiæ, quæ venis & arteriis in cerebrū fusis pro firmamento esse creditur,κωνάριον hanc

Glutia.

appellant.Partes quę à dextra & à læua canali assistunt,tument extántque adeò, vt plærunque applicatæ sese contingant: atque idcirco tanquam hominum clunes per illius longitudinem porrectæ, γλουτία dictæ sunt. His vtrinque copulata est tenuis & valida membrana, quæ canalis supe-

Vermis.

riora contegit. Membranæ in longum incubat epiphysis vermi similis, hinc σκωληκοειδῆ appellant, reliquo quidem cerebro durior, ex multis constans particulis,quas tenues membranæ vinciunt copulántque,vt produci cōtrahíque vermis ritu possit. Huius dorsum glutiis & copulanti membranæ adhæret,quod sua crassitudine glutiorum distātiam propemodum implet. Itaque vermis hic dum longiùs extenditur porrigitúrque per canalis longitudinem, fitque idcirco subtilior, inter glutia procubit & obturat canalem:cōtractus autem in sese ampliórque factus, inter glutia delabi non potest, quinimo reuolutus secum vnà retrorsum vellit subleuátque membranam,quæ glutia coniungit: quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorsum abscedit. Ea est omnium partium cerebri hi-

Fūctiones.

storia,quarum actiones sic in cōmune conferūtur.Priores ventriculi omnium maximi,crassiores cerebri sordes(nam tenues per suturas euadunt & foras se dant)suscipiunt & congerunt,quæ quia cerebrum amplum, frigidum humidúmque habetur,quamplurimę ex circūiectis partibus eò confluunt.Inde stillant aliàs per priora in os summum narium,quod vnà cum adhærente membrana spongiæ modo pertusum est: aliàs per peluim subditáque foramina dilabuntur in palatum,quanquam iis addita glans cursus celeritatem retardat. Alter porrò vsus præstantior est, ad quem natura

ventriculos accommodauit, dum vitales ex corde ſpiritus in retis contextum effuſos illícq; præparatos, in priores ventriculos tranſmittit, vbi deinde vi innata cerebri in animales conuerſi, in omnes ſenſus & in medium ventrem, tandémque in poſtremum diffluunt, vt ad ſenſus motúſque functiones ſuppetant ſatíſque ſint. Similis eſt cogitationum ratio, quas rerum ſenſibus comprehenſarum ſpectra atque imagines in ventres illos euectæ ſuſcitarunt. Has autem vias, quas ab externis ſenſibus intrò natura produxit, deinceps exponemus.

Odorandi inſtrumentum.

Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mammarum papillis ſimillima, quæ ſummo narium oſſi ſpongiæ æmulo obiecta inſident. Sub his exiles procerę́que productiones mollioribus neruis comparatæ ſeſe expromunt, quas in neruorum numero veteres nunquam collocarunt: at his tamen odoratum atque vim eam quæ odorationes æſtimet, conceſſerunt, vt vna inter cæteras ſentiendi vires è calua non exiliret. Siquandò priores cerebri ventriculi mucoſa eluuie affluunt & abundant, tubercula ſtillant in nares ſubditas, vt intelligi poſſit in hæc vias è ventriculis patere.

Prima neruorum cerebri coniugatio.

Iam verò neruorum qui ex ventriculis in ſenſuum inſtrumenta contendunt, propagationes hæ ſunt. Omnium prima in oculos traiicitur atque infigitur, cuius nerui, quia inſignes ſunt, & inter cæteros maximè concaui, dicti ſunt Græcis ὀπτικοὶ, molles ij & ampli, per quos videndi ſpiritus inuehitur. Duo quidem ſunt vt oculi diuerſis enati locis, ſed qui media curſus via quaſi decuſſati coitionem faciãt, móxque diducti in ſuum quiſque è regione oculum fertur.

Secunda.

Altera propagatio eſt neruorum oculos mouẽtium, qui quanquam opticis ſubſtrati poſt eos inſeri videntur, exortu tamen in priores cerebri partes magis vergunt & accedunt, vnde nonnullis primi ſolent exiſtimari. Exiles quidem duri atque validi, in eos muſculos diſperſi, qui oculos obſepiunt atque mouent.

Tertia multiplex.

Tertia coniugatio ad guſtatum pertinet. Ea quidem à prima ſtatim radice permultis conſtat neruis iiſque tenuibus, & quaſi in vnum compreſſis atque coarctatis, quorum complures in linguæ externam tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, híque ab ima cerebri parte naſcuntur ſecũdùm quam linguæ ſitus eſt. Reliquorum verò pars in ſuperiorem, pars in inferiorẽ maxillam abit, ſed via multò diuerſa. Vnicus ad inferiorẽ pergit, qui cum ramulis guſtum linguæ præbentibus, per decliuia patente quidem oſſe atque craſſa meninge primùm deturbatur: at mox ab illis ſe ſubducẽs durior firmiórque factus, vt qui motum præſtiturus eſt, in temporis eum muſculum qui molitor appellatur ſeſe infert: inde rectà in inferiorem maxillam multis villorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in dentium radices, aliis in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorem maxillam adeunt, ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis commeant qui oculos mouẽt, pérque illorum foramina excidunt: tranſmiſſi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimum eminet, id perforant, vt inde diffiſi in gingiuas dentéſque ſuperiores, in cutẽ faciei prætenſam, & in ſuperum labrum diſpergãtur. Simul autem dum hi malæ foramen

ramen euaderent, vnum de ſe prætenuem ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorē vergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quæ naribus cū palato & ore communis eſt. Quarta ſocietas & cōuenientia, poſt tertiam **Quarta.** proximè originem ſumit, cuius nerui quàm illius exiliores quidem, ſed tamen duriores ſunt. Quanquam verò vtrique primo exortu cōcurſionibus inter ſe cohæreſcunt, vt confundi, & è calua eodem foramine excedere & prodire videantur, mox tamen vt aliquantum ſic proceſſerūt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatum & in tunicam ori ſubtenſam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximéque inter ſe coniunctis, vt plęriſque ſinguli putentur, cùm tamen iis planè diuerſa ſit origo. **Quinta.** Horum itaque qui vtrinque duo ſunt, prior audiendi neruus appellatur, quòd auris corneolum introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arctè inuolutus, vt à quibuſdam exiſtimetur ab ea proficiſci & initium ducere. Poſterior in id oſſis lapidoſi anguſtum anfractibúſque flexuoſum foramen ſe deuoluit, quod cæcum nuncupant: foráſque ad aurem emergens & durior factus, in temporis muſculum, in genas, atque in partes auri circumiectas explicatur, ei tertiæ cōiugationis propagini opem laturus, quā dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere. Sexta (quæ interioribus **Sexta multiplex.** corporis partibus tangendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui λ. nomen poſuit patens extremum, caluam exit, complúribúſque ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in vnum coniectos obſtrinxit. Quocirca ii quanuis negligenter ſpectantibus vnicus videantur, tot tamen verè ſunt à prima ſtatim origine, quot omnino particulæ in quas diſpartiri diſſeminaríque debent. Omnes dum per ceruicem feruntur propemodum coniuncti apparent, vtrinque cū arteriis ſociati quæ inibi ſunt. Longiùs autem progreſſi bipartitò dirimuntur. Alteri intrò per coſtarum radices abeunt membranis vincti, híncque deorſum pergentes lumborum interioribus muſculis incūbunt, ſic eo curſu deducti dum oſſis ſacri extremū cōtingant. Hoc longo vię tractu omnia propè inteſtina & viſcera quę ſub diaphragmate poſita ſunt, liē, renes, veſica, teſtes & vniuerſum peritonæū, tenuitates quaſdam ab illis acceperunt, per quas tactum participant: hunc enim ſenſum proximè è neruis cerebri aſciſcere decebat. Cæterum in prolapſione & tranſitu, ſpinæ medulla illis duriores neruos è vicinis ſedibus diſpergit, vt ex amborum permiſtione ſimul cum tactu roboris conſtantiam & firmitatem attexeret. Alteri huius coniugij nerui ad œſophagum inclinant, cui vtrinque connexi aſſiſtunt, pariterque demiſſi ori ventris ſe impingūt, in reliquum eius corpus aduſque fundum diſiecti, in exiléſque exhauſti tenuitates. Syncera autem eſt hæc propago, nequaquam durioribus neruis vti ſuperior implicata. Nihil ab hac ne minimum quidem ſepto tranſuerſo impartitur: ad cæteras autem partes, œſophagum, aſperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in tranſitu villi quidam emergunt ac

dimanant, adeò vt principes hæ partes quibus gubernamur, synceris istis è cerebro neruis præditæ sint & instructæ, continuatáque cognatione sibi consentiant. Ab hac propagine vbi iam in thoracis spacium aliquantum processit, rami quidam retorquentur ad laryngis musculos: súntque ij nerui recurrentes, de quibus abundè suprà dixi.

Septima. Septima postremáque coniugatio ab extremo cerebri erumpit, quà iam spinæ medulla elabitur: inde cum sexta digreditur, maximáque parte in villos musculorum linguæ interiores soluitur, quos ipsos multifariam intexit. Minima quædam huius cóiugii portio in rectos laryngis musculos effertur: alia verò neque ea modica in primos amplósque lacertos, qui scapulas sursum adducunt: alia denique in eos qui tonsillas ac fauces inuoluunt. Quocirca rectè videtur hęc neruorum linguam mouentium cóiugatio dici, quam reliquis sicciorem duriorémque haberi ipsa planè origo commonstrat. Hæ sunt omnes è cerebro neruorũ origines atque progressus.

Iam verò ne quid eorum quæ ad caput pertinent, desideretur, de sensuum instrumentis tempestiuè hîc agendum duxi.

Auris. Auris ad auditionẽ introitu semper patet duro, & multis anfractibus flexuoso, ne sonus derepente affatímque intrò subiens sensum lædat. Nam imum anfractum crassior meninx succingit & obducit: audiendi autem neruus in eam ipsam membranam fusus explicatur, quæ foramini per transuersum obiecta, inuectum sonum ictúmque aërem excipit, defértque in cerebrum commune sentiendi principium. Extrà autem quæ appellantur auriculæ prominẽt cartilaginosæ, multísque flexibus externis iniuriis oppositæ, ne quid ex inopinato intrò irrueret, néve appulsæ voces laberentur atque errarent, pars superior eáque durior pinna dicitur, inferior quæ mollis, fibra.

Nasus. Nasus homini tantùm altior eminentiórque in facie, quo quasi integumento nares occultantur, tum odorum spiritúsque via, tum mucosæ eluuiei emungẽdæ riuus. Illàc siquidem hausti ductíque spiritus pars tracta irrepit in cerebrum, pars in asperã arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æquè disterminat interseptum cartilaginosum, ab imo ad summas nasi angustias & palati superiora protensum. Nam tota hæc regio plurimis foraminibus peruia est, per quæ cerebri superuacua influunt, in nares quidem per os cui à spongia nomen est, in palatum verò per id quod speciem cribri gerit: tametsi è naribus in fauces cómunem viam patere ostendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis.

Oculi. Assistunt vtrinque oculi, pars corporis præciosissima, qui tanquam speculatores altissimum locum obtinent, ex quo plurima conspicientes fungantur suo munere, & eminus quæcunque nocitura sunt, aut profutura prospiciant. Horum gratia (si Galeno creditur) caput in altis editísque partibus corporis collocatum est, quia cerebrũ ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum esse debuit, illic sublimi loco positis. Ij vt reliqui sensus gemini parte priore, in quã progredi solemus, in antra concaua reconduntur & latent, vtiliter excelsis vndique partibus circumsepti. Primùm enim à superiore parte supercilia, ab inferiore malæ leuiter

eminent,

eminēt, & nasus in medio quasi murus oculis interiectus, à dextra & à læua temporum ossa. Palpebris integuntur mollissimis tactu ne læderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles conquiescunt, vt & genæ inter has atque malas collocatę: superiores pupulas claudunt, ne quid obiter incidat, eásque aperiunt cum celeritate maxima. Palpebrarum extrema cilia sunt, dura cartilagine firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam vallo quodam muniuntur oculi ad leuiorum occursus, hosce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti sunt & mobiles, vt aspectum quocunque vellent facilè cōuerterent, ob ídque vtrinque septem his musculi circumiecti, è quibus vnus sursum, alter deorsum, duo ad dextram læuámque trahunt, alij duo illos circumferunt, septimus sustinet & illigat. Ex tunicis quaternis atque ex ternis humoribus conditi sunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id est adnata & adhærens appellatur, cuius interuētu oculus tenetur & adhærescit. Altera cornu similis κερατοειδὴς. Tertia vuæ, ῥαγοειδὴς. Quarta araneorum telæ, ἀραχνοειδὴς. Humorū extimus est ὑδατοειδὴς ab aqua dictus, alter ὑαλοειδὴς vitro fuso similis, intimus κρυσταλλοειδὴς: omnium autem compositio huiusmodi esse deprehēditur. Adhærēs tunica oculi posteriora cōtegit excipítque musculos omnes, ex pericranio hæc quidem nata: proximè illi adhęrescit cornea vniuersum oculum vndique cingens, quæ tametsi à dura cerebri meninge proficiscitur, quàm illa tamē durior firmiórque externis rebus obiicitur, pellucida quidem, vt per eam cerni posset. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, quem mox ῥαγοειδὴς vniuersum comprehendit. Quoniam verò hęc tunica à posterioribus partibus corneæ propemodum adhærescit, à prioribus autem longissimè distat, idcirco his conceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granum vuæ sic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula vocatur, è quo acies est qua cernimus, hoc enim rerum spectra spiritúsque prosiliunt: nascitur autem hæc ex tenui meninge. Rhagoidem circumcirca proximè succingit arachnoides, colore nigra, arteriis venísque consperſa more secūdarum vteri, ex videndi neruo tenuissimè fuso dilatatóque nata, qui ex cerebro nonnihil secum detulit eius contextus, qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palàm est nihil prorsum intercedere. Quantum superest interioris capacitatis, id replet vitreus humor copiosissimus, is quidem & crassitie vitro fuso similis: in quo proinde crystallinus veluti innatans stabilis & constans insistit, nulla tunica diremptus. Positus autem is est non in vitrei medio, sed parte eius priore, pupulæ prorsum obiectus, vt ea sede medium totius oculi velut punctum occuparet. Humorum hic durissimus glaciem concretam aut crystallum referens. Figura nō planè globosa, sed quà pupulam spectat pressior ac planior. Alitur vitreo humore, vitreus autem per venas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hæc de vidēdi sensu.

Palpebræ. Cilia. Musculi. Tunicæ. Humores. Cōpositio.

Gustatus ore cōtinetur vndique septus ad vsum & incolumitatis custodiam, quódque cibi & potionis index sit. Quocirca lingua & palatū eius

Gustus.

Tactus.

inſtrumenta cùm ſint, ſatis videntur antè ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non priùs definire poſſim, quàm reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta.

De neruis. Cap. X.

ARTIVM diſſimiliũ inſtrumentorúmque corporis omnem iam videor compoſitionem planam feciſſe, vt omnis illarum deſcriptio facta explicatáque putetur: nunc autem ad ſimilarium partium expoſitionem reuerſus, eas primùm verbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, communíque opera gubernãtur: hæ ſunt venæ, arteriæ, & nerui. De his quidem ſuprà, obiter duntaxat, & vt dicere ſolent perfunctoriè dictum: nũc verò plenam abſolutámque illorum propagationem exponemus, qua legẽtis animus ſaturari poſſit. Ne autem de cœpto viæ curſu deflectam, quam de neruis paulò antè ſuſcepi tractationẽ hîc perſequor. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur ſpinę medulla, quæ cerebri ſubſtantiam accipiens, eius aut pars eſt, aut profectò vicaria, tanto durior quanto longiùs proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars vſquequaque mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quantum progreditur, ita ſentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouentes verò vtpote duriores & ad motionum impetus ſuſtinendos roboris plurimum nactos, à poſteriore & ex ſpinæ medulla deriuauit. Conuenit enim vt è ſimili vnumquodque naſcatur, víxque à duro poteſt molle quicquam proficiſci, quãquam durum quippiam ex molli prodit, nõ primo quidem ſtatim exortu, ſed dum progreſſus longitudine aut regionis per quam ducitur ſicciore natura areſcẽs, durius robuſtiúſque ſe ipſo redditur. Sic enim ſuprà proditum eſt, complures è tertia coniugatione mouentes neruos emerſiſſe, & è ſexta recurrentes, qui longo viæ tractu, mouẽtium vim & naturam acceperũt. Attamen neque hos inter exquiſitè duros collocare poſſis, quòd ab illorum robore plurimùm deſciſcant, vt idcirco ratum ſit & conſtans omnium exquiſitè durorũ, cerebellum & ſpinæ medullam principium eſſe & originem: de quibus iam pleniorem orationem inſtituo.

Spinæ medulla.

Neruorũ duriorum origo.

Medullæ tunicæ.

Itaque medulla per ſpinę fiſtulam in extremum ſacri oſſis progrediens, duobus inuolucris conueſtitur, quæ à cerebri meningibus proferuntur, & quæ eundem ac meninges vſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica fortis atque neruoſa circumiicitur, ne dum ſpina inflectitur, flexa quoque medulla diſrumpatur. Sequuntur vertebrarum nodi, vinculis ſuis inter ſe connexi atque coniugati: quos præterea vniuerſos alia tunica extrinſecus integit & firmiſſimè colligat. Hîc miſſum facio tenacem & glutinoſum humorem, quo plurimo vertebræ ad motus procliuitatem circumfuſæ ſunt. Medulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, ſenſus, motúſque gratia propagatis: à ſingulis quippe vertebris bini

bini eo quem nunc dicturus ſum modo, expromuntur atque proferuntur. Prima atque ſumma hinc ſurgens coniugatio, exilium eſt neruorum, qui ex medulla orti per obſcura ſummæ vertebræ foramina prodeunt: quòd nõ vt reliquos omnes per articulos compagéſque elabi tutum eſſet, vt qui tenues frequenti motu diuulſi frangerentur. Puſilli autem cùm ſint, non extra muſculos huic vertebræ incubantes procurrunt. Altera συζυγία inſigniores neruos ab ea mittit regione, quæ inter primam ſecundámque vertebram à lateribus poſita eſt. Horum pars maxima circum aures, & in capitis poſteriora ad ſummum vſque verticem effunditur: pars reliqua in circumiectos omnes muſculos irrepit, primæ implicita coniugationi. Ex his foraminibus quæ inter ſecundam & tertiam vertebram vtrinque hiant, alia proficiſcitur cõiugatio, ad eos muſculos ſeſe applicãs qui maxillas mouent, & ad eos qui caput retrò deflectunt, atque hęc eſt tertia. Huic quarta confuſa in muſculos effertur capiti ceruicíque communes, quorum eſt caput retrò detorquere: in eos præterea qui maxillas mouent, in eas denique particulas quæ ponè aures ſitæ ſunt. Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam vertebram intercedit. Quinta coniugatio ſimulatque è proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiſcetur, ſimiliter ac ea diſtributa: altera verò ſextę. Hæc autem poſt quintam vertebram excidens, ad ſcapulas plurimùm deriuatur: inſuper verò proximis vtrinque ſeſe attexit, & tenues de ſe villos in ſingulas ceruicis vertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inſerta, non modicè eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi ſunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem vt multis viſum eſt ex quarta cõiugatione. In partem diaphragmatis mediam quæ neruoſa eſt & muſculi principium cenſetur, hi ſe penitus inſerunt: in ipſaque via fulciuntur interſepiente membrana thoracis. Duo alij per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intrò ſub os pectoris euecti, tandem in diaphragmatis ſummum & ad mali punici ſedem contendunt: horum eadem origo quæ ſuperiorum eſt. Septima coniugatio ſub vertebra ſexta emergẽs, maxima ex parte in brachium porrigitur: villi autem reliqui proximis implicantur annectuntúrque in caput, in ceruicem & diaphragma diffuſi. Similis propemodum & octauæ coniugationis diſtributio, cuius tamen in cubitum & vlnam multiplex proceſſus, totus abſumitur nec vltrà pergit, attamen huius nihil quicquam in ſeptum tranſuerſum promouetur. Nona poſt octauam vertebrã nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod ſuperior ſibi adiiciens quaſi arripuit: ſed huius quoque nonnihil abit in vicinũ muſculum, qui primus atque ſummus in thorace, medium inter primam ſecundámque coſtam ſpacium tenet. Itaque nona hæc productio cùm ad cubiti flexum carne quidem nudum ſe appulerit, ne fortè periclitaretur, inter oſſium tumores atque nodos ſe abdidit, illíncque tutò triplici propagine in manum diſiicitur, vna quidem intus ad minores digitos, altera in maiores fiſſa: tertia in ſummæ manus exter-

Prima neruorũ è ſpina coniugatio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Nona.

nam regionem inflexa. Cæterum non hæc modò, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerum fertur, intrò via tutiſſima pergit, multis integentibus muſculis communita. Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet, quemadmodum quæ dicta proximè eſt, dorſi prima ſtatuitur. Etenim vertebra quæ omnium eſt octaua, ſi eadē quoque dorſi prima ponitur, conſequens eſt eam coniugationem quę ſub illa erumpit, dorſi quoque & thoracis primam exiſtimari. Itaque ex ſingulis quæ in dorſo ſunt vertebrarum compagibus, ſingula neruorum coniugia in proximos emergunt muſculos, tū in eos qui inter coſtas poſiti ſunt, tum in eos externos qui per ſpinæ longitudinē excurrunt, ῥαχίτας hos Græci vocant. Quin & horum neruorum extrema ſeſe latiùs demum explicāt, dum qui ex verarum coſtarum radicibus exierunt, in humeros, in ſcapulas, in circumiectos thoraci muſculos, in reliquas demum omnes pectoris particulas tenuiſſimè fiſſi ſparſiq́ue diffunduntur: qui verò ex breuiorum coſtarum nati ſunt vertebris, in abdominis muſculos adeūt. E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioréſque muſculos perreptāt, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è ſexta cerebri coniugatione eodem deriuari. Ex oſſe ſacro quatuor qui vtrinque excidunt, ex ſuo quiſque foramine in crus vniuerſum iter habet. Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas coniugationes eſſe nouem & viginti: octo quidem è ceruice, à dorſo duodecim, quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicent, vt ſint omnes triginta. Auicennas quoque è coccygis & caudæ extremo neruum coniugij expertem deducit: at re vera hic inter vincula annumerādus eſt, neque præter eas quæ hactenus proditæ ſunt à nobis, vlla ſeorſum & per ſe coniugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, vt qui nerui ex infimis duabus lumborū vertebris atque ex oſſis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in vnū quaſi faſciculum coniecti, parte poſteriore qua coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur ponè articulum, amplo operti abditíque muſculo. Simul autem muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atque magnitudo, ſuum cuique ramū impartiūt. Vnde mox alij in crura ſparſi deorſum per interiora ferūtur, qui ad pedis inferiora cōcedunt: alij verò per exteriora, in pedis priora atque ſuperiora pertinentes: alij media inter hos regione poſiti in muſculos ſuræ dirempti abſumuntur. Id vnum ſolerter ſi quid aliud natura proſpexit, vt illos oſſium, cartilaginum, atque vinculorum quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At verò non omnes qui ex lumbis & ex oſſe ſacro prodierūt, ſic continuò per poſteriora deorſum commeant, ſed ex his non pauci tenues rami per amplum pubis foramen exeunt, alij in exiguos muſculos qui circa podicem, veſicam, penē, & teſtes habentur, alij in peritonæi veſicæ & vteri membranas, alij in cutem quæ fœmur circumfundit aduſque genu diſpertiti. Hæc eſt vniuerſa & integra neruorum conſectatio.

Decima.

Nerui ex dorſo.

Nerui ex lumbis.

Nerui ex oſſe ſacro.

Nerui omnes quot.

Neruorū in crura diſtributio.

De

De venis. Cap. XI.

ECVR venarum esse originem hîc pro hypothesi cōstituam, cuius tamen veritatem multis posthac rationibus illustrabo. Huius è parte concaua venæ plurimę in ventrem & intestina dispersæ finduntur, arboris cuiuspiam radices imitatæ. At verò pars conuexa venam crassiorem ædit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea vis est & facultas, vt è iecore in omnes partes corporis alimentum distribuant, non modò tuborum ductuúmque similitudine, sed cōcoquendi quoque viribus insigniti.

Venarum cōpositio.

Præter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimum viget, cuius causa in simplici tunica omnes villos in longum porrectos acceperunt: simplex autem tunica satis erat quæ sanguinem vtpote crassiorem coërceret atque contineret, neque periculum erat hinc illum diffluere.

Venæ mesaraicæ.

Iam verò venæ omnes hac quæ sequitur distributione disiectæ dispartitæque sunt. A iecoris introitu resimáque parte vena grandis excedit (portas appellarunt) à qua velut à communi quodam initio, riuuli complures in ventrem & intestina tanquam à trunco radices aguntur. Ac primum duo ab ipso statim egressu cernūtur, alter minor, ísque superior qui comite arteria multis ductibus totus in vētriculum abit, aliis quidem in ecphysin, aliis in superiora dextráque protensis.

Ad vētriculum.

Alter riuus multò maior aliàs sub duodenum intestinum, aliàs sub ieiunum se demergens, ídque trāsiliens in mesaræon contendit: quod priusquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui sanè & duodenum, & ductus qui ad bilis vesiculam tendit, & reliqua quæ inibi sunt vasa inhærescunt.

Ad lienē.

Ex eo loco riuus in lienem emittitur, qui omnium secundus haberi debet: è quo in transitu venæ plurimæ capillorum modo tenues in ventriculi fundum permanant. Huius quantum reliquum est, in lienis substantiam multis quasi radicibus discissum se inserit, quæ tamen dum ex liene efferuntur & emergunt, in duos rursum riuulos concurrunt: vnus in os ventriculi parte tumentiore se infert, alter in omenti partem sinistram retorquetur.

Ad colon intestinū.

Tertius è caudice riuus in pancreas primum immersus, mox deinde per mesaræi radicem quæ spinæ adhærescit, longo tractu in ilia sinistra procurrit: multísque riuulis dissectus omnem cœli intestini productionem irrigat, vt proinde ad hoc totus hic tubus pertinere videatur: atque huic quidem isthac deductione comes assidet arteria.

Ad cæcum & omenti dextra.

Post hunc alius in dextram contendit, per pancreum in duodenum sparsus intestinum, bilis folliculo ferè è cōtraria regione obiectus. Nihilò hic obscurior superioribus multos quasi surculos in omenti dextrā regionem profert, atque è pancreo hi quidem distribuuntur.

Ad omenti sinistra.

Reliquus stipes quà iam mesenterium attingit, riuo quinto prædictis obscuriore omnem omenti partem sinistram perreptat.

Ad ileon.

Vbi verò per mesenteriū aliquantum iam processit, totus in duos finditur: horū rursus vterque in duos, omnes demum in quamplurimos tenues, quorū pars maxima in gracilia omnia

nia intestina ipsúmque cæcum multiplici sobole dispergitur:pars quędam

Ad glãdulas mesenterii.

minor in mesaręi glandulas immissa desinit. Ea est venarũ mesenterij propagatio, quæ in vnam ad iecoris portas constitutam, omnes tanquam in

Vena caua nõ est cõtinuata venis mesenterii.

truncum radices confluunt. Hæc porrò iecur mox vt subiit, alios in id ramos spargit, ferè quidem in singulas fibras singulos, sed qui demũ sectione partitionéque multiplici in omnem iecoris substantiam exhausti obliterentur. Quæ etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quamplurimis quoque riuulis & quasi radicibus per intimam iecoris partẽ diffusis, exurgit: at hæ nihilominus neque illis quas modò dicebam ex portis in singulas fibras distribui, cõtinuatæ sunt, neque ad illas extremitatibus sese applicant, neque aliud quicquam præ-

Venæ cauæ diuisio.

ter iecoris substantiam illis commune intercedit. Cæterum vena κοίλη, id est caua dicta ipso statim è conuexo egressu, bipartitò finditur, quasi in duos prægrandes ramos dirempta: alter sursum per diaphragma in cor euadit, alter deorsum secundùm lumborum vertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorsi spinæ insidet, sed per medias thoracis regio-

Ad diaphragma.

nes, diaphragmate, intersepiente membrana, corde & pulmonis fibra suffultus, per sublime ad claues & iugula cõcedit, plurimósque ramos eo tractu profert ac diffundit: primum in diaphragma duos, qui deinde multifariam fissi longè latéque se pandunt. His proximè exeunt capillorũ mo-

Ad interseptum.

do tenues venæ, in membranam thoracis intersepientem & in cordis inuolucrum, quarum extremitates haudquaquam paucæ, in priores thora-

Ad cordis substantiã.

cis partes & in malum punicum irrepunt. Altiùs autem vbi vena caua cordi iam assistit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambire spectatur, & in eius molem sparsa exhauriri, vt per quã densior cordis substantia nutriri debeat, non autem eo sanguine quem suis ventriculis conceptum, caloris spiritúsque beneficio tenuiorem fecit atque puriorem. Su-

Ad cordis sinũ dextrum.

prà multò capacior alia in dextram aurẽ dextrúmque cordis ventriculum demersa illabitur: hanc multis non venam, sed aptiùs membranam dicere placet, ex sinistro venæ cauæ pariete profectam, quæ dextrum sinũ inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altiùs hæc penetrat, neque iam ipso ingressu venæ speciem retinet, sed mox vt cor attingit, in illius substantiã degenerat prorsúmque oblitescit: quod sanè argumẽtum Aristotelicos eò

Vena arteriosa.

adduxit: vt venas omnes è cordis substãtia nasci putarẽt. Ex hoc cauo dextro venæ nouum genus emergit quæ in pulmones surrecta, arteriarũ mo-

Ad quintã vertebram dorsi.

do túnica duplici obuallatur, cuius antè propagationẽ expediuimus. Paulò suprà cordis aurem dextram, caua vena aliam rami specie edit, quæ solitaria omnísque cõiugij expers (hinc ἄζυγος Græcis appellatur) in quintam dorsi vertebram primùm delapsa, mox deinde per spinæ lõgitudinem excurrit in imam partem diaphragmatis. Hanc eandem non paucæ corporum dissectiones ostẽdunt à caua deriuari antequã ad cor accedat. Eadem

Ad costarum interualla.

per spinã incedens vtrinque in omnia interualla costarũ ramos effundit, supremis dũtaxat duobus aut ad summũ tribus exceptis, quæ aliunde pro-

deuntibus

deuntibus venis ali poſthac exponemus. Hi autem rami ſtatim è radice & ortu, ſurculos de ſe foras emittunt in externos dorſi muſculos: longiùs verò progreſſi per coſtarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua vena caua contendens ad iugulum, interſepienti membranæ à dextera committitur, in quam complures venulas prætenues conſpergit: móxque in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in ſubſtrato puluinari recumbit. At verò priuſquam iugulum attingat, totus venæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens cõſpicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axillas feſtinant inclinati.

Iuxta ganglium diuiſio.

Huc autem flectuntur per ſumma & interiora thoracis, cùm nondum ſuprà claues euecti ſunt: excedunt verò & emanant in axillas per id ſpacium, quod inter claues & primam thoracis coſtam intercedit: hinc meritò interiores venæ dici ſolent. Ab his nondum foras elapſis, multæ in progreſſu ſurgũt vtrinque propagines: primúmque ex eo loco vbi vena caua in duos ramos diſtrahitur, exiles venę in proximam adiectámque glandem abſcedunt: ab ipſo deinde ramorum exortu alij tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eíque ſubditi aduſque malum punicum decurrunt, quo tractu in ſingula coſtarum interualla partis prioris ramulos explicãt: quorum vnuſquiſque alteri cuipiam venę fit obuius, quam ex illa coniugij experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque vtrarúmque venarum (tametſi interiores hæ ſunt) extrema extra thoracẽ euadunt, tum in mammas, tum in externos muſculos inſperſa. Præterea verò ex eiſdem amplis ramis inſignes venę in tria coſtarum ſuprema interualla multifariam diffinduntur: & ex iiſdem ferè ſedibus aliæ mox in ſcapulas & quoſdam interiores ceruicis muſculos ſe conferunt. Poſt quas aliæ emergunt, quæ in ceruicis ſpinam demerſæ, per interiora foramina ſupremarum ſex vertebrarum irrepunt dum caput attingant. Has igitur propagines effundunt rami ampli venæ cauæ, priuſquam ex thoracis capacitate excedãt.

Baſilica.

Tenues multæ.

At vero vterque protinus vt de thorace emerſit, aliis rurſum quatuor quaſi ſurculis fruticatur: quorum vnus in eos exteros muſculos abit, qui ex humero in medium pectus & ſupra mammas procedunt, alter in axillarum glandes: atque hi ambo exiles ſanè ſunt. Tertius in eos muſculos ſe proripit, qui ſcapulis ſubiecti ſunt, in eúmque muſculũ qui inibi ſpectatur maximus. Quartus omnium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & alit, hinc demum ad coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues riui extremis earum venarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachium atque deductiones faciat hæc vena interior poſteaquam ex axilla euaſit, paulò poſt edicetur.

Baſilicæ diſtributio ab axilla.

Iam verò vt quæ ſuprà iugulum in ceruicem & caput inferuntur venæ conſpicuæ ſint, ad eum redeamus venæ cauæ diremptũ, quem prope glandem ſub iugulis fieri commemorauimus. Ex iis itaque venæ cauæ ramis, quos tanquã magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis aſſiſtunt, vtrinque inſignis vna vena ſurgit in ceruicem. Ante hanc autem

Iugulariũ ortus.

autem alius ramus propior glandi atque citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulæ vtrinque vnus assidet. Quocirca quatuor ex ea quæ sub clauibus est regione venarum propagines sursum contendunt, quas tum primùm iugulares mos est appellare, dum collo insertæ sunt & supra claues emerserunt. Duæ ex his quæ pariter cum gula sursum in fauces & oris intima sparsæ feruntur, interiores iugulariæ dictæ sunt, quòd altiùs conditæ perpetuò delitescant: aliæ autem quæ subter cutem existunt, externæ & eminētes sunt iugulariæ. Harum verò vtraque mox vt à primo exortu supra claues euasit, in aliis quidē corporibus simplex omnino persistit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione rectà ad caput ascendit: altera principio quidem deorsum veluti deflexa claues circumplectitur: móxque sursum reducitur, aliàs soliuaga, aliàs interiori coniuncta. Multi ab ea riui defluunt, vnus quidem frequenti sobole in proximos musculos disiectus, alter maior atque obliquior, qui è clauibus sensim discedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco venam humerariam & externam mos est appellare: tametsi illic minimè exhausta oblitescit, sed longiùs progressa cubiti flexum petere contendit. Vnde perspicuum est humerariam venam non minore, imò plerumque maiore societate atque commercio cum vena caua coire, quàm cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obseruauimus tanquam ramū erumpere atque nasci ex interiore vena, mox vt thoracem egressa ad axillam festinat, vt proinde secta nihil aliud quàm interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli vena productus, & in scapularū musculos deflectens absumitur. Quartus humilis eódem in musculum ingentem demittitur, ei plerumque occurrens venæ, quam à basilica in humerū efferri iam diximus. Quod porrò externæ istius iugularis reliquum est, quà iam ad aures sese applicat, variè distractum atque disiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures & capitis posteriora, alios intrò in cerebrum diffundit. Sic autem longiùs quoquouersum progredi videntur, vt dextræ venæ sinistris, priores posterioribus extremis suis obuiæ, in summo vertice concurrant. At qui intrò se inserūt, apud auris radicem quo loci inferior maxilla superiori committitur, viam habent & introitum, quà maximus in cerebrū patet accessus. Interior autem iugularis sursum ascendens gulæ assistit vtrinque vna: cúmque iam ad maxillæ regionem sese extulerit, iis qui effusi sunt ab externa ramulis alios complures immittit atque coniicit: quíque hac confusione implicati sunt, alij in fauces & guttur pertinent, alij in eos musculos qui penitus laryngi circūiecti sunt, alij insignes in linguam, alij in palatum & circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares supra palatum emergunt, ceruicis intima secutæ dum capitis basin attingant: quo ductu in eas partes quæ inter palatum & basin positæ sunt, ramulos effundunt: quorum tandem extrema desinunt in nares. Ex eisdem ferè sedibus ramulus vnus æditur profertúrque inter primam & secundam ceruicis vertebram: móxque alter inter occiput & primam sum-

Venæ ad scapulas & humeros.

Ad capitis externa.

Ad fauces & oris intima.

Venæ ad nares.

mámque

mámque vertebram, qui tamen hinc elapsus in pericranium quibusdam dissipatur, aliis integer patente foramine in occipitis osse intrò se recondit per meninges ad verticem diffusus: solet hæc à quibusdam vena puppis appellari. Reliquæ iugulariũ extremitates, per suturas quæ occiput & os cunei copulant euadunt in cerebrum, móxque è basi media eò pergunt, vbi duplicata crassa meninx cerebrum à cerebello dirimit: sicq; geminationis illius firmitate suffultæ, sursum irrepunt in cerebri summum quasi fastigiũ, in quo vacua regio inest quã suprà torcular diximus appellari. Quinetiam venæ quas dixi apud aurium radicem intrò inuehi & inferri, mox propaginibus multis dispersæ, à lateribus media inter caluam & crassam meningem via, in vnum quoque torcular omnes vtrinque commeant. Hic enim locus est in quem cerebri alimentum magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuissimis, quos iam venas vix ausim dicere, in omnem cerebri substantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandem tenuissimè dissecti, in priores ventriculos concedunt, ibíque exilibus arteriis implicati, contextum illum struunt atque componunt, qui à Chorio, id est à secundis fœtum inuoluentibus nomen habet. Ea nimirum est omnis venarum in caput & cerebrum dispersio: nunc autẽ ad eas redeundum quæ in brachium directè feruntur.

Ad interiora capitis.

Basilica vena statim vt ex ala excessit, in amplum humeri musculum & in eos ferè omnes qui illi assistũt, propaginem mittit, inibi penitus exhaustam: reliqua tota aliàs simplex aliàs gemina ad inferiora obliquè deflectit, atque subter cutem emergẽs ad cubiti nodum festinat. Quò tamen priusquam adueniat, in medium cubiti flexum venam traiicit manifestam, ex qua solet ea quodammodo nasci, quam mediam mox appellabimus. Hinc longiùs procedit basilicæ truncus, eóque interim viæ spacio ramos dispergẽs in interiores cubiti musculos, subter cutem ad carpum accedit, vbi in venas cõplures neque eas quidem obscuras diffinditur, quarum fit ad minores inferioréisque digitos distributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quæ inter medicum & minimum digitum interiicitur. Cephalica altera brachij vena, à clauibus per ceruicis musculum flexuosa declinat in humerũ, à quo mox recto tramite deorsum contẽdit, simúlq; venas prętenues spargit in partes eas quas peragrat. Cùm autem in nodum cubiti proximè appulerit, tripartitò secta ramum vnum in brachij superiores musculos recondit: alterum in cubiti flexum obliquè detorquet, qui manifestè conspicuus cum altero coitionẽ facit, quem nunc diximus eò quoque è basilica traiici: fitque istarum congressu media quædam vena, omnium in cubito extantium maxima. Tertium autem ramum efficit reliquus processus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit, frequentíque sobole in superiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicẽ consertam, capitis venam dixere. Cæterum media vena è brachij flexu discedẽs radium ascẽdit, euadénsque in externa, ramis diffinditur duobus: è quibus alter deorsum deflectens, riuulis basilicæ suos quoque permiscet:

Venarum brachii diuisio.

Salvatella

Cephalica

Mediana.

Distributionem variari.

alter sursum euectus cephalicæ ramis se complicat & inserit. Hęc venarum esse solet in brachium & manus distributio, quæ tamen in non paucis variari cernitur, & nonnunquam eiusdem hominis in dextro ac sinistro dispar. Plerunque vena nulla existit media, est qui cephalicam, est qui basilicam in apertum non proferat: deprehensum quandoque eam quæ pollici assistit à basilica, eam autem quę minimo digito accumbit à cephalica deriuari: tanta videlicet in iis ostenditur naturæ varietas, ad quę nulla necessitatis lex cogit: atqui non in venis vt neque in stirpibus vna semper & similis est necessaria fruticantium ramorum proiectio. His omissis tempestiuum iam fuerit venarum inferiorum propagationẽ explicare. Vena caua simul ac è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lumbósque contorquet: quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & veluti appensus, prætenues alios ramos in thecas & inuolucra renum, atque in adiecta illis corpora vtrinque profert.

Venæ emulgentes

Continuò autem vt ille lumbis insedit, in renum corpus eas venas infert, quas dixi iunioribus emulgentes appellari: à quibus plerunque fibræ tenues in ipsa quoque inuolucra cōcedunt. Ab emulgente sinistra vas exit seminarium, quod multis flexibus in testem sinistrum abit: dextrum autem vas non item, sed ex ipsius cauæ trunco maiore duci solet.

Ad lumborum regiones.

Iam verò cùm sub renes truncus hic peruenerit, ad dextram læuámque exiles venas spargit in trāsuersos abdominis musculos, & in omnes ventris partes inanes, quæ inter costas adulterinas & suprema coxarum ossa mediæ interponuntur. Præter quas aliæ in singulas lumborum vertebras vtrinque permeant, per ea vertebrarū foramina se inferentes, per quæ diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in spinæ medullam, aliæ maiores in eos musculos erumpunt, qui spinæ extrinsecus accubant, hinc simul in externa posterioráq; corporis lōgè latéq; diffusæ.

Venæ cauæ in lumborum diremptus. Decem venarum cōiugationes

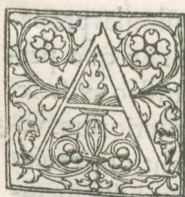
At ipsa vena caua cùm ad postremam vertebram ossisque sacri initium appulsa est & adducta, in duos tota finditur ramos amplissimos, in crura obliquè prolapsuros. Quò priusquam pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes ædunt: primam quidem retrorsum in ψόας interiores lumborum musculos: secundam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os sacrū & instratos illi musculos: quartam in podicem & rectum intestinum, in quibus hæ numerantur, quas hæmorrhoidas præ cæteris nuncuparunt, quāquam inter eas quæ ferè septem sunt, vna ex loco medio disiunctionis ramorum venæ cauæ prodire solet. Quinta coniugatio ad vesicā eiúsque ceruicem flectitur: eadémque mulieribus ramos alios in vteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicem demittit, qui ipsos quoque testiculos quadam ex parte ambiūt. Sexta in musculos rectos effertur abdominis, per quos dein in thoracis cartilaginẽ & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus occurrens iis venis, quas paulò antè dixi ab axilla in thoracis externa demitti: vnde intelligitur venas quæ ad vterum & quæ ad mām as prouehūtur, ex eadem aut ex proximis inter se radicibus deriuari. Septima in

os pectinis eiúsque lacertos: octaua ex commissura ossium pectinis elapsa, in genitale tum maris tum fœminæ pertinet. Nona in musculos crurum interiores figitur: decima subter cutem ab inguinibus per ilium regionem ascendens, iis venis fit obuia quæ extrinsecus per thoracis latera deorsum trahuntur. Reliqui amplorum ramorum ductus, in suum quisque crus proficiscitur: atque sub inguine productio quædã emittitur in priores femoris musculos, per quos sparsa omnis dissipatur: altera subter cutem per interiora femina deerrat, ampla illa quidem & manifesta, à qua complures riuuli in subditas regiones penitus deducti sunt. Hæc eadem paulò supra genu tripartitò finditur, ramúmque vnum per priorem & interiorem tibiæ regionem rectà deiicit in subiectũ malleolum, vbi clarus atque conspicuus, saphea dici solet. Alterum maximum per poplitem recõdit in abditos atque posteriores cruris musculos, vbi frequenti ramorum sobole disperditur. Tertiũ per cruris posteriora retorquet, qui dein sub cute per externam tibiam in subditum malleolum decurrit: longiùs autem progressus, suprà infráque in minores digitos abit, quemadmodum primus extremis riuulis maiores pedis digitos circumplicat. Medius is qui per poplitẽ abit in suram, ferè bifariam scinditur, & extrema ferè duo disiicit, alterum ad inferiora, in superiora alterum, qui vtrinque assidentium venarum riuulis implicatur. Hæc vniuersa sunt quæ de venarum distributione atque numero dicenda videbantur: nam quæ ex vmbilico in iocineris concaua irrumpunt, vietæ iam atque emeritę, in venis habendæ non sunt, vt neque in fœtuum secundis quæcunque innasci solent & fruticari, corporis partes censeri debent.

Venæ in crura distributæ.

Saphena.

De arteriis. Cap. XII.

ARTERIARVM non longè impar nec dissimilis est atque venarũ descriptio. Spiritus enim vitalis in omne corpus effusi, cùm hæ canales sint atque ductus, debẽt vtique in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quàm venarum minùs frequẽs est propagatio, quòd sanguis crassior in exiguas procúlque remotas partes, vix nisi venarum ductibus possit cõmeare: spiritus autem sanguine multò tenuior ab extremis maiorum arteriarũ elapsus, per cæcas occultásque partium vias, in distantiora possit euadere, nullo in id arterię adminiculo indigẽs. Hinc fit vt arteriam semper vena comitetur, nisi cùm ortus varietas eas coniungi non permittit: arteriam enim quæ ex corde secundùm spinã delabitur vena nulla sectatur, vt neque eas quibus contextus ille struitur admirabilis. At non peræquè vnaquęque vena comitem arteriã obtinuit, tum quòd diuersa origo id plerunque non sinit, tum quòd in complures partes exiguas maximè sub cutem diffusæ sunt venæ, quibus nulla erat arteriarum necessitas. Itaque insignioribus & magnitudine præcipuis venis, vbicunque natura potuit, comites dedit arterias: quod qua ratione in

Arteriarũ vsus.

Arteriæ cur quàm venæ pauciores.

Arteriæ venosæ.

singulis effecerit, definiendum deinceps breuitérque describēdum. Ex læuo cordis ventriculo vas prodit amplum, quod omnium arteriarum tanquam truncus & stipes habetur: arteriæ autem ex eodem in pulmones eiectæ, simplicíque tunica venarum modo conditæ, huic pro radicibus erũt: ijs nempe venis comparatæ, quæ ex mesenterio in iocineris portas ducũt vehúntque alimentum, sic enim & ipsæ ductum de cœlo haustúmque in pulmones spiritum cordi subministrant. Cæterum truncus is quem dixi, protinus vt è corde prosilijt, duas arterias in illius ambitum reflectit: alterã in mediam eius regionem, alteram ad basin circáque dextrum ventriculũ. Mox totus in duos eósque dispariles ramos diffinditur: quorum qui amplior, in quintam dorsi vertebram in læuum torquetur, inferas corporis partes peragraturus: in partes autem superas quòd eæ minùs multæ essent, minor alter effertur.

Ramus arteriæ superior.

Hic itaque pulmone sustentatus ad iugulum pergit, ipsáque via ramum profert in alam sinistram, ex quo interim propagines defluunt. Vna quidem in tria suprema costarum interualla, quæ extra thoracem elapsa ad spinæ musculos posteriores sese applicat. Altera in pectus & mammas ad extremas vsque costarum cartilagines effusa: tertia in foramina supremarum sex in ceruice vertebrarum, pariter cum vena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in scapulam & brachium sinistrum sparsus euadit, basilicam venam plurimùm sequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendens, à læua dextrorsum reflectitur: quæ cùm ad ingentem glandem, cui ganglio nomen est, peruenerit, ramum vnum ad intimam iugularem sinistram, alterum ad dextram porrigit: externæ siquidem venæ iugulares, coniuges arterias non acceperunt, vti neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri diximus.

Arteriæ ad brachia

Huius denum arteriæ quicquid reliquum est, necdum supra claues egressum, in dextram axillam iter habet, pares obiter nec dissimiles propagines spargens atque ea quam diximus ad læuam deflectere. Ex quo perspicuum est, dextrum arteriæ ramum longè æditiorem sinistro existere.

Iugulares.

Carωtides porrò duæ arteriæ posteaquam supra claues cũ interioribus venis iugularibus in ceruicem emerserunt, sursum rectà festinant, quo tractu in singularum vertebrarum foramina riuulos ædunt, qui medullæ membranis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carωtides ipsæ in maxillæ confinio bipartitò scinduntur, vt vtriusque pars vna retrorsum &in posteriora, altera in priora & aduersum spectet atque flectatur.

Ad caput.

Quin & huius duo insuper fiunt rami, alter in linguam & interiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum musculos effunditur, qui demum in verticem summum ascendens, oppositæ arteriæ extremis implicatur. Pars verò quam in posteriora flecti dicebam, duos æquè ramos promit magnitudine præcipuos, quorum qui minor apparet per extremũ suturæ à Λ. nomen assumentis, irrepit in caluã ad cerebelli basin, hoc tamen trãsitu dispersis in partes circũiectas ramulis.

Ad cerebrum.

Maior ramus partim per id foramẽ quod apud infimã est auriculã, permeat in caluã, eò

quidem

quidem deductus vbi geminatio eſt craſſæ meningis:partim ſurſum ad cuneum & cerebri baſin euehitur,in multas exiléſque arterias diductus,quæ variè vtrinque inſertæ atque implicitæ nullius membranæ interpoſitu, cõtextum admirabilem cõſtituunt,cerebri baſi ſubſtratum, atque in oſſe cunei reconditum.

Rete admirabile.

Ex hoc demum arteriarum contextu tanquam ex radicibus in ſtipites concurſantibus,arteriæ duæ ſurgunt,quæ per craſſæ meningis foramina ſcandunt in cerebrum,mox ſubtiliùs diſpertitæ, aliæ in cerebri corpus euadunt id ipſúmque ambiunt:aliæ in eius ventriculos producuntur,quæ aſſumptis pariter venarum & arteriarum fibris è ſummo torculari delapſis,contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis eſt arteriæ in ſuperiora diſtributio.

Arteriæ quæ ad inferiores partes.

Ramus alter totius arteriæ,à quinta dorſi vertebra in quam ex corde deflexerat,ſecundùm ſpinam ad os vſque ſacrũ decurrit,ſemperque ad læuam paulùm declinat, vt œſophago in thorace, & venæ cauæ per lumbos incedẽti,det locum.Primus in tanta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem,quæ ſpacium inter quintã vertebram & cordis baſin medium implet,cuius extrema in aſperam arteriam ſurſum adducuntur. Alij deinde rami in ſingulas vtrinque vertebras exeunt, quorum propagines aliæ in coſtarum interualla proferuntur, in eóſque muſculos foras euadunt,qui priori thoraci extrinſecus inſternũtur: aliæ ferè bifariam ſectæ partem non modicam ad ſpinæ dorſique exteriores muſculos,partem alteram in ſpinæ medullam vtrinque inſerũt, per ea foramina per quæ diximus venas emitti, neruos autem expromi.

Ad diaphragma.

Cùm iã ſepto tranſuerſo aſſidet arteria, duos in id ramos, vnum ad dextram, ad ſiniſtram alterum tranſmittit.

Ad viſcera

Sub hæc autem ventriculo,iecori & lieni ſuum cuique ramum impertit:ex eiſdẽ propè ſedibus alios in inteſtina per meſenterium diſſeminat: nec longè ab his duo prægrandes concedunt in renes,quos nonnullis placuit emulgentes arterias dicere, à quibus fibræ tenues in renum thecas deſinunt. Succedunt his arteriarum rami, quarum eſt in teſtes tranſuectio:ſolet autem quæ ad ſiniſtrum pertinet, aut tota ab emulgente arteria naſci,aut profectò nonnihil ab ea mutuari:quæ verò ad dextrum ſpectat ex maiori trunco proficiſci, quanquam eſt cùm quippiã ſumit ab emulgente dextra:procurrunt autem & inuoluuntur teſtibus hæ pariter cum venis ſeminarijs. Vt ſuprà de venis attuli,ita & nũc illis comites arterias ſtatuo è ſingulis lumborũ vertebris ad ilia abdominíſque muſculos efferri.

Ad crura

Perſpicuum ſatis eſſe poteſt arteriæ truncum, multis ramorũ proiectionibus maiore ex parte exhauſtum, multùm iam extenuari atque minui,cùm os ſacrum attingit:vbi iam totus in duos ramos finditur,quos ſubiecta crura excipiunt. Atque cùm ad hunc vſque locum vena caua vtpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac denſiori incubaret, hîc primùm in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis cauſa venis inuehũtur.

Ad vmbilicum.

Ex primis crurum ramis vtrinque arteria vna, adultis quidem areſcens & emerita,per quam conceptui vita tenebatur,permeat in vmbilicum.Hinc quoque in os latũ & illi adiecta corpora, quædã excurrunt propagines ve-

nis ſimiliter diſtributæ: omnium autem maximè inſignes apparēt, quæ in lumborum muſculos interiores, in mulieris vterum, in vtriuſque ſexus genitale, in veſicam & podicem adeunt. Quęcunque poſt has in crura deuehuntur, cum venis maioribus altiùs demerſæ intima permeant, in ramos effuſæ & abſumptæ, qui neutiquā vt venę ſubter cutē extant. Cùm enim illarum quàm venarum maior nobis eſſet neceſſitas, penitus illas abſtrudi atque deliteſcere tutiùs erat, & minùs crebra propagatione diffundi. Quid igitur ſimile inter ſe, quid diuerſum acceperint venæ & arteriæ, ex his perſpicuum euadit. Nunc quod integram abſolutámque reddat orationem, præſtandum, atque de reliquis partibus ſimilibus tractatio ſuperioribus nectenda.

De membranis & cute. Cap. XIII.

Anta ineſt in corpore membranarum commoditas, tanta neceſsitas, vt nullam natura partem prætermiſerit, quam membrana non integat, comprehendat & fulciat. Siue enim os eſt, ſiue cartilago & vinculum, ſiue muſculus atque tendo, adde neruos, venas, arterias, inteſtina, viſcera denique omnia, proprijs quibuſdam membranis conueſtita, & ijs veluti

Tunicæ.

concluſa cótineri cernūtur. Has quidem ex vſu atque officio, quòd veluti tegumenta partes ſingulas ambiant atque definiant, tunicas propriè dixerunt.

Mēbranæ.

Præter quas tamen aliæ quædam partes diſterminant, aliæ ſuſtinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen eſt inditum. Ad hoc genus referri minimè poſſunt tergora ea duo, ex quibus códitus eſt vē-

Tunicarū differētiæ.

triculus, vt neque ea ex quibus inteſtina conſtant atque vterus, vtraque veſica, venæ & arteriæ: quæ quanquam nominis inopia tunicæ dici ſolent, Græcis χιτῶνες, longiſsimè tamen ab earum quas tradimus natura receſſerunt. Illæ ſiquidem propriam ventriculi, vteri, & aliarum quas dixi partiū ſubſtantiam complent. Hæ verò partes integrè iam formatas cōueſtiunt, diſterminant aut ſuſtinēt. Illę ex proprijs fiunt villorum productionibus, quorum ope naturales attractionis, retentionis, aut expulſionis motus obeūtur. Hę nullum villorum genus nouerunt, ſed ſui vndique ſimiles omnis motus naturalis expertes ſunt, ſolius ſenſus compotes. Diſcriminis hoc poſtremò argumētum efficax, quòd ventriculus, inteſtina, vterus, cęteráque eius ordinis, cùm ex proprijs tunicis tanquam ex ſubſtantiis compoſita ſint, hoc tamen inſuper membranę genere teguntur, quò firmè cohęreant, teneantur, & ſenſu polleant certiore. Quas itaque hoc loco propriè membranas appellamus, ſunt eę quidem tenues & leues, ne quas obuallāt partes pondere ſuo premant: denſę tamen ac robuſtę, vt arcere poſsint externas iniurias, ipſamque partium ſubſtantiam continere ne fuſa diſsipe-

Mēbranarum differentiæ.

tur. Latiſsima in his differentia ſpectatur, prout varia eſt partium quibus addictę ſunt natura. Alię enim ſimplices ſunt tenues & pellucidę, duplices alię craſſę & valentes: figura ſingulis attributa ex loci & partis quibus accom-

commodantur conformatione. Ex his verò præstantissimæ quæque quibus partes principes obductæ sunt & obtectæ, proprium nomen acceperunt: reliquarum verò perpaucæ. Pericranium appellatur quæ caluam extrinsecus ambit, duplex illa quidem & firmissima. At scapulas, costas singulas, humeros, brachiorum, manuum, reliquarúmque partium ossa, quęcũque seorsum integunt promiscuè atque communiter περιόστεα dictæ sunt. Musculum vnumquemque sua quædam membrana sepit & obuallat, eáque simplex multóque tenuior quàm periostium, cuius vniuersum genus nullũ adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quæ cerebrum inuoluunt, meninges appellantur altera crassior, tenuior altera, quarum productiones omnem spinæ medullam, ex hácque ductas neruorum propagines circumsepiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, spinæ fistulam intus succingit: itémque quarta extrinsecus vniuersam spinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculorum sunt structura, proprias appellationes eas sortitæ sunt, quas suo loco explicauimus. Asperã arteriam tum quę intus, tum quę foris continet illiúsque cartilagines connectit, proprio est nomine destituta: similiter quę gulam, quę stomachũ oblinit, rursum verò quę vel pulmones, vel iecur, vel lienẽ, vel denique renes ambit. At verò quę thoracem medium dirimit inter pulmones illapsa, dissepientem membranam appellauimus, eandem qui volet cum Festo dissepimentum nuncupet: cuius ima ex parte pericardium nascitur, & è summis mẽbrana vtrinque costas succingẽs, ὑπεζωκὼς Gręcis vocata. Ita propemodum è peritonęo (quod duplex est infimi ventris membrana) tenuiores alię prodeũt, tum quę diaphragma succingunt, tum quęcũque ventriculum, intestina, iecur, lienẽ, renes, vesicam, vterum, omentum atque mesenterium contegunt & obducunt, quibus propria seorsum nulla obtigit appellatio. Membranis omnibus prima origo est ex partium quas inuoluunt substantia atque mole, è qua pingue crassúmque recrementum foras circum illam emergens ac pedetentim siccescens, dum fœtus conformatur coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem sentiendi vim ex neruorum sentientium tenuitatibus in se consperṡis, contextúque miro consertis & implicatis, vt iccircò à multis falsò existimatum sit omnem membranæ substãtiam à neruis tractam esse. Cæterum dictorum fidem id confirmat, quòd è sexta cerebri cõiugatione conspicuos cernimus neruos sentientes, & in membranam dissepientem, & in eam quæ costas succingit illabi: alios quoque in ventriculi, hepatis, lienis contegentem membranam, maximè verò in peritonæũ, è quo demum omnium partium inferiorum tegumenta surgunt. Talis propemodum fieri deprehenditur ad ossium musculorúmque membranas distributio, sed quæ tamen sit ab eorum neruorum villis, quos emittit spinæ medulla: adeò vt ex his colligere sit membranarum substantiam, tametsi non vniuersa à neruis defluxit, ab illis tamen omnem sensus potestatẽ accepisse. Hæc de membranarum ratione satis. Cutis non dissimilem videtur conditionem sequuta, quæ membranarum modo à prima conforma-

Pericraniũ

Circa ossa

In musculis.

Meninges

In oculis.

Dissepiẽs.

Succingẽs.

Circa viscera & intestina.

Mẽbranarum ortus.

Mẽbranas non è neruis nasci.

Cutis cõpositio.

tione ex ſemine cócreuit, vt corpus vniuerſum obiret atq; circúdaret, tāto reliquis membranis craſſior, quanto corporis vniuerſi moles amplior: at paulò rarior quidem effecta, & crebris exilibúſque ſpiraculis peruia, vt interiorum exhalationi pateret: mediam inter carnem neruúmque naturam adepta, exiſtimari poteſt ex paribus quodammodo eorum portionibus cō poni. At reuera propria illius ſubſtantia qualem dixi ex ſemine traxit originem: ſed quam tamen ſubditarū venarum & arteriarum extrema ſubeunt, quò alimentum ſpiritúmque profundant. Eódem neruorum tenuitates è ſubiectis partibus inferuntur, complurıbúſque locis longa propagine cōſperſi apparent, per quos cuti tangendi ſenſus aſciſcitur.

Cuticula.

Super hanc quæ vera eſt & germana, altera veluti exile tegumentum poſita eſt, quæ ſumma cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς eſt. Denſior quidem quàm vera, ab exiccatis illius ſordibus non ex ſemine procreata, quam per exuſtionem ignium vi oborta puſtula, conſpicuò cernimus à vera cute diuelli, atque in interrigine diſcerpi & atteri.

Cutis foramina.

Cōtextu illa perpetuo vniuerſum corpus obtegit, niſi quà perforata vel exitum vel introitum præbet in corpus, velut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atque podice. Cum ſubiectis partibus illa quidem minimum habet commercij, ſed dūtaxat ex neruorum, arteriarum, venarúmque fibris velut appenſa, illis cohæreſcit, vt iccircò tota propemodum detrahi poſſit. Paucæ enim partes ſunt quæ nō deglubeātur.

Vbi cutis hæreat ſubditis partibus.

In fronte ſic cum ſuo muſculo implicita cutis coiuit, vt omnem volūtarium illius motum ſequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit: vix enim hanc aliud eſſe iudices, quàm ſummam muſculi faciem vehemēter ſiccatam & quaſi torridam, Veruntamen in labris non is modò coitus, ſed tanta ineſt confuſio, vt neque muſculum, neque cutem ſeorſum queat ſenſus internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manuum palmis plantiſque pedum, tum vt ad prehendēdi munus quoquouerſum aptiùs inflecterentur, tum vt tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi vt dixi nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhæreſcit.

De carne mollibúſque partibus. Cap. XIIII.

Olidas atque præduras corporis ſimplices partes iam omnes videor attigiſſe, vt nunc mihi de mollioribus quæ carnis ſpeciem habent dicendum ſuperſit. Ne hîc autē à vulgato nominum vſu diſcedam, placet id molliorum partium genus vniuerſum, vna carnis appellatione complecti.

Caro quid

Simplex ea nuſquam inueniri poteſt quæ per ſe ipſa cōſiſtat, ſed ſolidioribus villis adnata atque circumiecta, vi ſua & multitudine concretam ex ſe molem vniuerſam, carnis nomine deſignat.

Caro triplex.

Vniuerſi autem eius generis ambitus in tres tribui ſecaríque ſolet differentias: vna muſculorum eſt quæ propriè caro dici debet, altera glādularum, tertia viſcerum quam Græcis παρέγχυμα vocari diximus.

Simplex caro.

Muſculorum caro tota ſanguine madet quo plurimo perfunditur, & vnde ſuam ea originem duxiſſe exiſtimatur.

exiſtimatur. Non enim aliud atque ſanguis eſſe videri poteſt, qui circa villos concreſcens inanitatémque inter eos mediam implens & quaſi infarciens, robur ijs accerſit & continet, ne per motus periclitentur. Quocirca ſatis videor de ea trãſegiſſe, quum omnem muſculorum numerum atque ſummam recenſui: niſi quis præterea inde diſcrimina quædam ſtatuenda putet, quòd alia humida ſit, mollis, laxa, rara, aut ſpongioſa: alia è contrario ſicca, dura, aſtricta, denſa, aut compacta. Neque profectò diuerſi cuiuſdam ea generis (quanuis ſit purior) cenſeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, vt neque glans obſcœnarum partium in extremo poſita. Glandularum porrò ingens eſt numerus, quæ cùm omnes ex craſſa denſáque materia concreuerint, hoc tamen diſcrimine ſeiunctæ apparent, quòd aliæ alijs ſunt rariores, neque omnes vna pariliſque ſubſtãtiæ ratio comprehendit. Hinc & illarum vſus diuerſus euadit, magna varietate diſtinctus, quæcunque denſiores ſunt præter alias commoditates, in locum fiſſionis tum venarum, tum arteriarũ quaſi pro firmamẽto coniectæ ſunt: quæ verò mollitudine ſua ſpongiam quodammodo referunt, eas natura quibuſdam vel gignendis vel recipiendis humoribus accõmodauit. In hoc genere eæ numerantur, quæ circa linguæ radicem poſitæ, perpetuo quodam munere ſaliuam eructant: & eæ rurſum multò maiores, quæ laryngi vtrinque aſſidentes linguam & os ſubditáſque partes madore proluunt. Has latinis tonſillas Græcis παρίσθμια appellari diximus. Huic quoque generi aſcribuntur, quæ in mammis ſunt frequentes, laxæ, turgidæ, dum præſertim lacte circũfluunt, aliàs verò denſæ & contractæ. Finitimi teſtes his ſunt, quorum tamen ſubſtantiam ad viſcerum rationem ſpectare credibilius eſt. Prioris autem generis ſunt, in cerebro quidem κωνάριον, & glandula pertuſa quæ ſupra baſin in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatæ, & ganglium θυμὸν Græcis vocatum, ſub iugulo parte ſumma pectoris: tum præterea quę in axillis ſunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur: itémque lactes, quo nomine humidas glandulas per meſaræon ſparſas dici volũt, atque inſuper quæ inguinum capacitatem implent: alię denique complures quibus vaſorum in brachijs atque cruribus diductiones confirmãtur, quas ſigillatim percẽſere faſtidioſum magis quàm vtile putaui. Sed neque figuram earum aut magnitudinem perſequi commodum eſt, quæ cùm ſit ſua cuique attributa, multiformi varietate diſtinguitur. Iam verò in parenchymate appellato maior exiſtit diſſimilitudo, non modò ex figura atque magnitudine, verumetiam ex ſua ipſorum ſubſtantia, quæ ſimilis & vniuſmodi nequit in diuerſis inueniri. Ea quidem ex affuſo ſparſóque humore primo ortu compacta eſt, vnde rectè affuſio dici videtur: at non vt in muſculis ex ſyncero ſolóque ſanguine, ſed vel prorſus vel plurimùm ex ſemine: atque vt varia futura erat cuiuſque viſceris conditio atque neceſſitas, ita multiformis eſt hæc ſubſtantia comparata. Vnius cordis parenchyma proximè ad muſculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio ſeiunctũ, quòd durius multò

Glandulæ.

Glandularum differentiæ.

Parenchyma.

Differentiæ.

tò ac ſiccius vi ſeminis circum triplex ſtaminum genus attexitur: illa verò quæ in muſculo, non item. Ab hoc iocineris propria ſubſtantia eſt, quam concreti atque torridi ſanguinis ſpeciem habere putant, cùm tamē palàm ſit fieri non poſſe, vt quod gignendi ſanguinis principium ſtatuitur, id ipſum prorſus ex ſanguine concreuerit. Ex quo enim ſanguine? cùm nullus ne maternus quidem, in fœtus vtero geſtati corpus addi aptaríque poſſit, qui non antè ſit iecoris eius opera confectus? Renes atque teſtes quāquam glandularum naturā exprimere videntur, in hoc tamē genus parēchymatis aſciſci debent, vt qui nō glandularū more arterijs atque venis robur & firmitudinē addūt, ſed eximia vi pollēt, qualis eſt à ſemine noſtri ortus initio, viſceri ſua cuique cōceſſa. At lienis ſubſtantia propiùs quàm illi carnis naturam ęmulatur: deinde verò pulmonis, vt idcirco in dubium venire & ambigi non debeat, quin hi ſint in genere parenchymatis. Multò grauiſſimam quæſtionem atque controuerſiam faciūt ſpinæ medulla & cerebrū, quæ quoniam in principibus habentur, ortus ſui primordia ſemini vt reliqua viſcera accepta referunt, debéntque annumerari inter partes ſimiles.

Spinæ medullam & cerebrum in carnibus eſſe.

At ne diuerſum in his genus præter omnem omnium veterum ſentētiam conſtituendum ſit, in carnis vniuerſum genus conijci neceſſe eſt. Neque verò id obſiſtit quòd natura ſint frigidiore: etſi enim vt muſculorū ita inteſtinorum nec paucorum viſcerum caro omnis calida cenſetur, non propterea tamen vniuerſum genus tale ſentiendum eſt, cùm præter cerebrum & ſpinæ medullam glandulæ complures, quæ tum in cerebro, tum in alijs locis poſitæ ſunt, frigidæ appareant. De venarum, arteriarum, inteſtinorū, aliarúmque partium carne, quæ propria cuiuſque aſſignari ſolet, alia poſthac diſputatio plenior adducetur. Plurima quoque huc alia ſe ingerunt multis implicata difficultatibus, quæ tamen quoniam nondum in diſputandi genus delabor, explicare hoc loco non ſtatui, in ſuum quæque ordinem poſthac relaturus. Hîc tamē poſtremò ad futuram aliquādo diſputationem animaduertendum duxi, non omnem ſpermaticam partem ilico ſolidam eſſe, vt neque carnem omnem ex ſanguine expreſſam eſſe & effectam: ſed ſi in partium differentijs ſignandæ erunt repugnantiæ, parti ſolidæ mollis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, ſpermaticæ ſanguinea, ſimplici compoſita, ſimilari diſſimilaris, informi inſtrumentaria, de quibus proprio loco ſingillatim diſſeretur.

Non oēm carnem eſſe calidam.

Partiū differentiæ.

De adipe, medulla, pilis, & vnguibus. Cap. XV.

Adipis procreatio

VEmbranæ atque cuti adeps copioſus & vberior increſcit: ex pingui quidem & tenaci eáque frigida ſanguinis portione genitus, quæ è venis excidens móxque affuſa frigidis exanguibúſque membranis, tāquam congelans ſimiliter atque craſſius oleum frigore dureſcit. Hinc corporibus quibus frigidior eſt natura, copioſus, calidioribus verò paucus innaſcitur: qui æſtibus, immodicis laboribus, & inædijs fundi atque diſſipari ſolet. Albeſcit

autem

autem ex earum partium natura quibus apponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum cõfert tum sanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certè differentia magnam illius dissimilitudinem suscitabit: vt sit alius alio crassior sicciórque, vel tenuior atque mollior.

Differẽtiæ

Seuum.

Hos autem nominis varietas toto propè genere disiunxit, vt id quidem seuum appellare mos sit, quod crassius & magis terrenum est: adipem verò qui humidior & liquidior. Vnde cornigera (inquit Plinius) vna parte dentata & quæ in pedibus talos habent, seuo pinguescunt: bisulca scissisve in digitos pedibus, & nõ cornigera, adipe. Horum enim humidior temperatiórque natura, vti profectò & hominis cuius corpus puro synceróque adipe oblitum est atque delibutum. Neque tamen is passim sui similis, sed pro partis vi & natura dispar.

In ventre.

Venter inferior, vt qui magna ex parte membranosus est & longè dissitus à fonte caloris, multo adipe cõfertus est eóque duriore ac sicciore, qualis potissimùm renes ambit & obsepit.

In pectore

Quæ sub pectore partes conditæ sunt, minus adipis congesserunt eiúsque mollioris: qualis circa pericardium & cordis basin videri solet. Hac propemodum lege qui circa musculos & cutem, crurum partiúmque inferiorum concreuit, durior sicciórque deprehenditur, quàm qui thoracis & brachiorum musculos atque cutem perungit. At nihilóminus neque frigidissimis neque siccissimis locis gaudet, quòd cuiusdã sit caloris particeps.

Vbi concrescat & quibus de causis.

Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, vt rarò membranas quæ ossa conuestiunt. Sic in hominum naturis qui vel calidissimi sunt, vel frigidissimi atq; siccissimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiã habent in venis: qui verò à mediocritate in frigidum humidúmque deuergunt, multò maxima illius copia redundant: & quoniam eorum sanguis totus in adipem procliuis est, non potest cordis immodicus calor illius cõcretionem circa pericardium, quantò minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his multò promptius materiæ vis abit in adipẽ, quàm cordis reliquarúmque partium calor possit dissoluere. Qui naturę mediocritatem sunt consequuti, sanguinem media conditione obtinent: atque huius pinguior portio quæcunque in carnosas calidásque partes influet, vi caloris tota dissipabitur & euanescet: quæ verò in membranas infertur, illarum frigore ea veluti conglaciat. Iam de medulla.

Aliam cerebri & spinæ, aliã ossium esse medullam.

In maioribus hæc ossium capacitatibus concrescens non minus consistit quàm adeps: at maximè durescit quæ in spinæ fistula continetur, eóque magis quo longiùs a cerebro profluxerit, cuius illa ceu stipes quidam est & portio longiùs exporrecta. Hæc quidem nullius ignis vi liquescũt aut dissipantur, quin potiùs soliditatem augent: reliquorum ossium medulla non minus quàm adeps calore liquata dilapsáque diffunditur. Vnde intelligi potest quãtum illarum inter se genera distent. Itaque quibus animantibus ossa nõ vt leonum vel aquilarum robustissima & solidissima esse debuerũt, maxima his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandam ad motum sunt consequuta. Non tamen inanis ea derelicta est, sed

medulla

medulla multa refercitur,quæ ex cõmuni oſſiũ alimento per tenues venas eò penetrãtes affluente,illic conditur atque reponitur,quæ deinde ſenſim multóque tempore præparationem accipiẽs albeſcit atque cõcreſcit, dum ſit idonea oſſi nutriendo, cuiuſmodi in humerorum,brachiorum, femorum atque crurum oſſibus plurima comperitur.Reliqua omnia in quibus ingentes illæ cauernæ non inſunt, ſeu quòd gracilia, ſeu quòd minus ad motum ſint neceſſaria,in laxitatibus exilibus humorem concludunt,medulla quidem liquidiorem magíſque fuſum,ſed qui tamen illi proportione quadam reſpondet. Cerebrum & ſpinæ medulla alium vt dixi ſuæ ſubſtantiæ modum habent. Porrò autem vngues atque pili licet in partium ſimilarium numero non ſint, conſiſtentiam tamen habent & proprium vſum,vt illorum quædam hîc ratio nobis ſit ineũda.

Vnguium ortus.

E ſummis digitis vngues emergunt,tanquam clauſulæ eorum tendonum qui ad extremos digitos deſinunt. Ab his enim excrementi & eluuiei quiddam ſemper emanat,quod in vnguium radices confluens,materia fit illis perpetuò augeſcẽtibus.Lati quidem facti & modicè duri,vt ſummis digitis firmitas conferretur ad exiguorum corporum apprehenſionem.

Pilorũ procreatio.

Sic pilis ex craſſiore & fuliginoſa humorum eluuie ortus ducitur, quæ per anguſta cutis ſpiracula tanquam foras propulſa,impacta hæret in tranſitu, vt non ſpõte vacuari poſſit, ſed alia rurſum è profundo ſublata hanc ferit impellítque, tum hanc rurſus alia, & multo tempore coniunctæ aliæque ſuper alias impactæ,corpus quoddam reddunt & conformant anguſtum ex tranſitus anguſtia ſtipatum:quod denique à ſui ſimili eluuie vehementer ictum foras propellitur,iam veri pili formam adeptum:húncque in modũ quaſi ſuccreſcendo ſemper augeſcit. Non omnibus æquè locis prouenit, ſed his maximè quibus cutis ſicca calidáque plurimùm ineſt:frigida enim & humida huic proferendo continendóque ineptiſſima. Vbi ſicca duráque cutis, vt in capite atque mento,prolixior rigidiórque pilus profertur, & in animantium genere ijs ferè,quibus tergora denſa ſunt & dura,vt capris,vt ſuibus. Pilorum & vnguium radices tenellæ ſunt & molles : quod verò ex cute extat,validum ac prædurum.

Pili duplices.

In homine pili partim ſimul,partim poſtea gignuntur.Ingeniti quidem ſunt in capite,ſed propriè in palpebris & ſupercilijs, quos ab ortu pari ſemper magnitudine natura cuſtodit, & ne augerentur in duriſſimam & ſimilem cartilagini cutem infixit.Stabiles hi quoque & erecti non ad decorem modò, ſed vt vallum quoddam oculis obiecti,ne quid extrinſecus incideret,aut è capite deflueret. Qui pòſt gignuntur,primùm erumpunt in pube & ano,mox in alis,poſtremò viris in mento,atque hi quidem vt omnes qui reliquo ſunt corpore,tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quòd decurſa & planiſſimè expoſita iam videantur omnia, ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, ſolérſque partium deſcriptio atque hiſtoria contexitur.

Consectionis ratio. Cap. XVI.

Partium corporis humani enarratio eum cursum exitúmq; tenuit, qui seorsum singulas, primùm similes atque simplices, deinde compositas explanaret: sic enim existimauimus omnia magis perspicua futura, si ad naturæ imitationem ex simplicium æstimatione compositi cognitionem caperemus. Quisquis volet quæ antè conscripta sunt dilucidè consequi, sibíque in apertum & ante oculos ponere, eam quam monstro sæpe viam teneat, & alio cadauere musculorum, deinde ossium exiccatorum aptísque compagibus reuinctorum, alio viscerum interiorum consectionem instituat, alio venarum quam à iecore, alio arteriarum quam à corde inchoabit: alio denique neruorum quos à cerebro atque spina in sensus artúsque singulos studiosè diligentérque prosequatur: hęc enim summa est & conducibilis inuestigandi ratio. At plerique omnes ex vno eodémque corpore omnia aut certè quamplurima sibi commostrari rogant, quorum nunc desiderio satisfacturus, quo quæq; loco, quóve ordine, qua industria (nulla earum partium quæ varię implicitæ sunt aut disrupta aut confusa) exhiberi possint & expromi, ad dicendum aggredior. Cadauer in primis delectum sit bona carnis habitudine, integra constantíque ætate, statura mediocri & apposita, incorruptum & partibus omnibus absolutū, nec morbo nec vulnere interemptum, verùm suspendio, stragulis, aquáve extinctum. Id præcelso editóque scamno volubili collocabitur, medio theatro perflabili, considente spectatorum corona, instructi paratíque consectores & administri, qui ad manum & in promptu habeant nouaculas, scalpella, vncos, stylos teretes, serras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos & spongias. Qui autem consectioni præest, enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præstat animantibus, eóque tres in ventres & in artus distributo, omnes horum externas sedes explicet, quæque illis veteres tum Græci tum Latini nomina indiderunt. Hæc præfatus, mox de vniuersa corporis cute déque ei subdito adipe dicere instituat. Quod dum facit iubeat inferiorem ventrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutem findere è medio pectoris osse ad os vsque pectinis: rursúmque per transuersum è læuis ad dextra ilia, vt communis linearum sectio cadat in vmbilicum. Sublata dein cute, vmbilico autē intacto, gemina cutis exhibenda, epidermis densior, vera quamuis crassior rarior tamen & crebris foraminibus peruia: mox qui huic adeps obhærebat in cōspectum se dabit. Ab his musculorum abdominis explanatio facienda, quo interim spacio administri, octo musculos suo quósque ordine secernent, eas venas in rectis intactas seruantes, quæ ex pube in mammas efferūtur. Post hæc de peritonæo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine sunt musculis, consectores solum atque nudum relinquent: aut saltem id similiter atque cutem lineis duabus secabunt, extremis huius in coxas & hypochondria retortis, vt totus iam venter inferior detectus

Anatomes modus.

Anatomica administratio. Cadauer.

Instrumēta.

Narratio.

Ventris cōsectio.

Pag. 18.

Pag. 21.

Vmbilicus Pag. 53.

in conſpectum veniat. Succedit de vmbilico breuis quædam expoſitio, quæ dum fiet, miniſtrorum erit vmbilici vaſa ſeparare & expurgare. Hæc quoniam complura ſunt aduerſis diſiecta locis, ne fortè inteſtinorum cõſectione pereant, diiungi debent, & venæ quæ in iecoris caua pertinent in dextrum hypochondrium, arteriæ verò & ductus qui ad fundum veſicæ ſpectant, in pectinem vel inguen reclinare.

Omentũ.

Aperto ventre infimo, innatans omentum conſpicitur: quod recitatis iis quæ de eo iam conſcripſimus, duplex proponatur, eiúſque ad vẽtriculum & cœlum inteſtinũ adhæſio. Id mox eximatur, quoniam nódum eius vt neque venarum poteſt ortus conſpici. Priuſquam autem aliò res procedat, decet hoc loco inteſtinorum viſcerúmque omnium ſitum ſpeculari, vt his nondum à naturali ſede dimotis, obſeruare liceat quæ partes quibus in cute locis, ſubditæ ſint atque reſpondeant: quod quidem non leue momentum ad medendi artẽ obtinet.

Inteſtina. Pag. 23.

Deinde verò ſuſcepta inteſtinorum narratione, conſectores id quod rectum appellant, eo loco vbi ad coxam ſiniſtrã eminet, locis duobus obſtringent funiculis acu traiectis, medióque inter hos ſpatio illud execabunt, mox inteſtina omnia à meſenterio ſenſim ſcalpello diuellent & quaſi diſſuent, ſeruato quidem quàmmaximo licet meſenterio. Simul autem obſeruare conuenit ſitus adheſionéſque ſingulorum compluriúmque vaſorum inſertiones: è quibus ne fortè præter modum ſanguis effluat, tutum erit venam quæ ad portas eſt iecoris vincire, citra vllam aliorũ perturbationem. Vt autem ad ieiunum inteſtinum propiùs accedetur, id antequam ſub venam quæ ad portas eſt ſe coniiciat & recondat, duobus itẽ vinculis excipiendum erit, medióque ſpacio conſecãdum, vt ilicò omnia inteſtina hinc in modiolos tranſportentur, in quibns demum quiſquis volet poſſit exemptorum ſubſtantiam, figuram, tunicas, villos, reliquáque omnia nullo periculo nullóque labore contueri. Nunc autem viſcera omnia denudata ſe produnt, quæ tamen quò ſe apertiùs ante oculos proponãt, ſanguis qui in ventris capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriẽdus & ſpongiis exorbendus eſt, ac in modiolos exprimendus.

Meſenterium.

Explicandum deinde eſt meſenterium cum ſeptem venis quæ in portas confluunt: quod eo interim tempore à miniſtris pandetur atque extendetur, vt quæ dicuntur conſpicua fiant omnia. Succedit illi pancreas media inter meſenterium atque ventriculum ſede.

Ventriculus.

A quo deinde ventriculi ſequitur narratio, quem aqua per os & gulam demiſſa nõnulli impleuerunt, vt ſuo ſe tumore manifeſtius promeret, naturalémque ſitum teneret. Quem vt omnes conſpexerint, pyloron ab eius ima parte deductum, hincque ieiunum per pancreas in meſaræi oras excurrens perſequi decebit.

Cyſtis fellis.

Hinc omnibus in ſuas ſedes quantùm fieri poteſt reſtitutis & inuiolatis, tempeſtiuum erit bilis veſiculam ſermone vſurpare, mox eã ſublatis leniter fibris iocineris in apertum proferre, atque eum ipſius tubum quem per pancreas in ieiuni inteſtini ſubſtantiam infigit.

Multorum obſeruatio

Sub hæc verò venam quæ ex portis per pancreas ſub ieiunum demerſa in meſaræum contendit, & eius in ſeptem ra-

mos

mos enarratam distributionem nunc lucidè contueri datur, sed ramum eũ maximè qui ex ingenti illo stipite in ventriculum & lienem concedit, sua comitatum arteria, quę ab aorta è diaphragmatis sedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, singula quæ dixi primo statim obtutu oculorum futura sunt obuia, sin obesius, ex trunco in primis qui ad portas est, deinde ex ramis eius singulis, adeps summo digito leniter eximendus, ne quicquam dilaceretur aut pereat. Quæ vt perspecta satis fuerint, pancreas quidem intactum relinquetur: at mesenteriũ extirpandum & radicitus tollendum est, secta quidem vena portæ sub eo loco quem vinculum obstrinxit, & adacta nouacula per mesenterij radicem, quæ arteriæ maiori in longum adhæret. Hoc ipso autem opere speculari liceat arteriã & neruum, qui è lumbis in mesaræum diffunditur, simúlque primas omẽti radices. Obseruandum hîc sedulò ne quod subiectorum vasorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctum aut vulneratum diffluat. Sanguis denuò qui recens illapsus est, exhauriendus, corpúsque omnino siccandum. Iam hoc ordine conducit iecur atque bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis sigillatim dici solent, seorsum planiùs commonstrare. Ne tamẽ ea labefactetur societas qua hæc cum superioribus coniunguntur, nondum discindi aut eximi commodè possunt: aut si fortè id vlla ratione efficere cogemur, priùs quæcunque circunstant vasa arctiùs vincienda sunt, maximéque vena caua mox vt emersit è iecore.

Renes & vesica.

Post hæc de renibus & vrinæ viis habendus est sermo: ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quasi exortus tum mesenterij, tum omenti, atque superiorem peritonæi membranam (id enim duplici constare proditum est) adiectúmque renibus adipem, adhibitis vncis atque scalpellis consectores circumcident & amputabũt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora existent, arteria maior, eíque assidens vena caua, nerui vtrinque per lumborum musculos propagati, & quicunque demum processus ab eorum singulis, tum in renes, tum in testes atque vesicam cõtendunt. Quoniam autem in hunc ordinem de renibus & vijs vrinæ mẽtio debet incidere, emulgens tum vena, tum arteria vincienda est, dextra quàm sinistra potius, quòd ab hac sinister vrinę canalis deriuetur. His tum inde dissectis vasis, ren dexter extirpabitur incidetúrq; parte tumẽtiore, vt qui intus latebat sinus, iã in cõspectu sit, útque stylo terete hinc in canalis insertionẽ traiecto, omnis ratio exprimẽdæ trãsmittẽdæque vrinæ cognita sit. Cùm autẽ ad vesicam oratio trãsferetur, cutis ab imo vẽtre dextrorsum per penis radicẽ ad scroti extremũ interscindetur, detectũ nudatúmq; os pectinis diiungetur, obtusiore nouacula in mediũ cartilaginosæ commissuræ mallei plũbei ictibus adacta, ipsisq; coxis in posteriora magna vi retortis. Diductis his ipsóq; pene in sinistrũ inguẽ reducto, tota vesica propalã est, & quæcũq; ei astãt particulæ.

Vasa spermatica & testes.

Spermatica vasa atq; testes iã explicare decet, partéq; sinistra quã integrã reseruauimus, idipsum vas ab emulgẽte per medias peritonæi mẽbranas persequi adusq; coxam sinistrã. Inde te-

stis sinister abripietur à scroto, penitúsq; diducetur, quò manifestiùs patefiăt quę in eo sunt omnia. Quin & parastates indicãdus est intrò ad vesicę ceruicem recurrere, & in penis canalem confluere, omnia denique quæ pleniùs suis locis à nobis sunt prodita. Hæc demum vt eximantur vinciẽdæ secandæque sunt emulgentes, tollendíque renes, item ductus vrinæ, vasa spermatica, testes, genitale ac vesica, vena tamen caua & aorta quantum maximè fieri potest illæsis. Si alicunde sanguis largiter affluet, aut constringendus continuò locus erit, aut consuendus, quantumque sanguinis circumfluet spongijs combibendus.

Vterus.

Porrò autem si fortè mulier consecatur, quæcunque de vtero dici debuerunt, modicè sublata duntaxat vesica, hîc apertè commonstrabuntur, situs, cornua, testes, canalium insertio, ceruix, ostium geminum, omnium denique venarum quæ ad hunc vtrinque feruntur infixio. Vterum autem vt vnà cum cæteris ministri abstulerint, solùm restabit intestinum rectum, in cuius hæmorrhoidas è ramis venæ cauæ deriuatas, animum sensúsque intendere conueniet. Hoc tandem eiecto nihil in ventre inferiore præter venas & arterias reliquum erit.

Partes thoracis.

Quocirca his duntaxat manentibus velim deinceps ad vitales partes transiri: in quas dum incumbent consectores, eorum administri crura interim deglubent ac nudabunt, vt quæ in hæc permeant venarum, arteriarum, neruorúmque propagines ac musculi, suo quęque loco & ordine clariùs in conspectu & oculis sint omnium, in quibus administrandis non alium cursum teneri velim, quàm qui de illis suprà est à nobis conscriptus.

Mammæ.

In thorace igitur primùm cutis detrahenda, sub qua musculi, mammarum glandulæ, subditæque costæ enarrari commonstraríque debent.

Thoracis apertio.

Hinc capacitas interior adeunda, ducto scalpello ex punico malo per os medium pectoris in summum iugulum, vt costis deinde in contraria versis ac retortis, dissepientes membranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli, & in suum quæque latus distrahi possit. Id autẽ si factu operosum nimis & fallax lubricúmque videatur, altera dissecandi consuetudo inueterauit, quæ discissis vtrinq; extremitatibus costarum cartilaginosis, os vniuersum pectoris tollit: quod tamẽ dum fit cautio adiungenda est, ne vena caua quæ ad iugulum est vulneretur: simul verò nerui proponentur, qui firma adhęsione ossis interiora peruadunt. Hinc dissepientem membranam stylus alter in longum, alter in transuersum actus, alioqui lapsuram excipiet atque continebit.

Partiũ spiritualium obseruatio

Quibus ita rectè constitutis, omnia quæcunque thoracis capacitas includit recenseri apertéque depromi poterunt. Primùm quidẽ diaphragma è costarum extremis natum, iísque suprà subtérq; annexum: deinde verò membranarum tum costas succingentium, tum intersepientium adhæsio mutuáq; societas.

Pulmones

Quibus apertis pulmones describere contemplaríque expedit, vt ij cor amplexentur, omnémque capacitatem impleant: quos tamen qui volet ori folle addito, aëre spiritúque distendere, is præter situm eos quoque motus studiosè comprehendet, qui in viuentibus nobis obeuntur.

Cor.

Ab his pericardium suprà aperietur, obseruato

humore

humore quem concipit. Mox suscepta cordis tractatione, situs eius omniúmque canalium qui tum in id inferuntur, tum ex eo spectant in pulmones, obseruandi. Quanquam autem qui operi explanando præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis ventriculos & valuulas, horúmque substantiam atque magnitudinem fortè expediuit, nondum tamen cor incîdi debet, neque cęterorum quicquam quæ tum illic, tum sub diaphragmate posita sunt diuellendum, ne vno quouis rupto aut lacerato, germana naturalísque cõstitutio vnà pereat. Quocirca istorum vt aliorum complurium plenior commonstratio in posterum differetur. [Vena caua] Nunc verò vtilis se offert venæ cauæ speculatio, quam minister dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma sursum commeare, hácque parte dextra ad iugulũ festinare, processúsque propagines in diaphragma & pericardium edere, ramo cordis ambitum irrigare, pariete suo sinistro illius dextrum ventriculum subire atq; circumplecti: paulóque suprà, venam coniugij expertem in quintam dorsi vertebram deiicere, quæ mox deorsum excurrens multis riuulis octo vtrinque costas inferiores alit. [Nerui.] Omnibus hanc ipsam constitutionem seruantibus, commodum est de neruis è sexta cerebri coniugatione huc missis verba facere: de hísq; rursum qui è dorsi medulla in singula costarũ interualla vtrinque porriguntur. Hi enim nunc conspicuò discerni poterũt, vt & ij sanè qui per costarum radices vtrinque ad inferiora contendunt, & qui per dissepientem membranam in medium diaphragma se inferunt, & qui per sterni concaua in diaphragmatis summa apud malum punicum figebãtur. Qui autem vnà cum œsophago ventriculum subeunt, posthac apertiùs eminebunt. [Arteriæ.] Iam pars aduersa adeũda est, sinistérque pulmo similiter erigendus, vt simulatque arteriarum è corde distributio recitabitur, maioris illius trunci deiectio in spinam, eiúsque in duos insignes ramos sursum deorsúmque latos diremptus spectetur. [Iugulum & ceruix.] Quæ omnia quò cunctis clariora euadant, interim dum arteriarum atque venarum productiones memorabuntur, iugulum atque guttur detegendum adusque oris interiora, findendáque est maxilla inferior, adacto cultro in eam menti cõmissuram multò arctissimam atque contumacissimam, quæ primores inter dentes consedit. Quod si non facilè præstari potest, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut serra desecari. Cùm autem sic nuda & in medio posita erũt omnia, tum venæ cauæ, tum arteriæ diductio omnis quæ apud ganglium in alas, in humeros, in ipsam denique ceruicem fit, clariùs elucebit. Quòd si illarũ productiones in extremũ animo est promouere, decet administros per otiũ eas in brachijs cõsequutione quadã retegere: at priùs tamen cautione quadam vinculis excipiendi sunt rami omnes, statim vt è stipitibus suis emerserũt. [Nerui recurrentes.] Nerui recurrẽtes hunc iam ordinẽ tenẽt, vtrinque ab arteriarũ ramis quos circũplicant, ad laryngẽ sursum perspicuè reducti. [Partes oris] Post hos sunt guttur, larynx, epiglottis, tonsillæ, lingua, & quicunque huc nerui pertinent atque venæ: deinde columella, palatũ & dẽtes, quorũ non

minus perſpicua eſt inſpectio, quàm expedita atque breuis explicatio. His ita permixtè vniuerſéque citra vllam diſruptionem aut ademptionem cómonſtratis, expedit demum ſingula ſolerter eximere, ſimúlque illa denuò ſeorſum rimari, quò prorſus & vſquequaque perſpicua ſint & tanquam in clariſſima luce expoſita.

Exemptio partiũ interiorum.

In primis itaque & vena caua & aorta ſub ganglio execabitur, priùs tamen vinctis vt dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maximè verò ijs qui in ceruicem & caput excedunt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoque aorta arteria in trunco maiore ſtatim vt ex corde emergit in ſpinam, diſcindetur adhibitis priùs vtrinque vinculis. Summa lingua, aſperáque arteria tum demum ab oeſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis membranæ radicem, tota dirimetur aduſque diaphragmatis concurſum, deinde verò arrepta ſublatáque lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequentur, itémque diſſepiens membrana, pericardium, cor, & quęcunque vaſa in id pertinere diximus: reſtabunt dũtaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinæ dorſi accumbit. Horum iam extirpatorum debet accuratiùs ſubſtantia percipi: itémque figura, magnitudo, partiúmque numerus, quammaximè autem ventriculorũ cordis valuularum & vaſorum in pulmonibus conſtitutio, quæ dum reliqua adminiſtrabuntur, ingenti lebete ebulliri poterunt proximo ſpectatorum conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autem quæ reliqua ſunt viſcera eximantur integriùs, vena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur diſcindenda: tum deinde œſophagus ſubdito ſcalpello vnà cum adhærẽtibus ei neruis, qui tum manifeſtiſſimè ſe promunt, ſecernetur, móxque nouacula per diaphragmatis radicem acta, id primùm, deinde ventriculi, iocineris, atque lienis vincula circuncídet. Apprehẽſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe ventriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis, & venæ portæ atque cauæ non exigua portio. Hoc autem ipſo opere decet animum ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinæ compluribus locis in hæc viſcera proferuntur. In ſingulis cùm exempta fuerint, licet ſubſtantiã, figuram, magnitudinem, partiúmque numerum ſeorſum ad vnguem explorare atque ſagaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cùm omnia hærent in corpore, nondum de ſuis deuulſa ſedibus, certò perſpici poſſunt.

Arteriæ et venæ.

Iam verò extis omnibus ſublatis, aorta ſpinæ accumbere aduſque renes ſola cõſpicitur, in qua complura cernere eſt earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, ventriculum, iecur, lienem, meſenterium, atque renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu vbi initium eſt lumborum. Locus ſanè & occaſio hîc pulchrè offertur ad venarũ arteriarúmque in omnes artus diſtributarum conſectionem, hanc tamen non alia via atque ratione adminiſtrandam ſtatuo, quàm quæ ſuprà eſt à nobis expoſita. Quocirca de capite præcipiendum iam eſt.

De capite.

Poſt eius capillos atque cutem, plerique ſolẽt caluæ oſſa omnéſque ſuturas ediſſerere, quod dum fit calua tota ſerræ crebris impulſionibus circumciditur, móxque

que

que ſenſim extirpatur, vt qui è meningibus per ſuturas in pericranion emanant villi ſpectetur. Dehinc autem inito ſermone de meningibus, craſſior illa vncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, in qua quò turgidiores & illuſtriores conſpiciantur venæ, ceruicis venæ & arteriæ conſeruẽtur arctioribus vinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera meninx ſimiliter vncis extollenda palámque indicanda: hinc proximum erit oſtendere vt ambæ inter priores cerebri partes iunctæ demergantur, útque cerebrum à cerebello copulatæ diſterminent.

Meninges

Ab his autem cùm cerebri completa erit deſcriptio, pars eius ſumma ad dimidium ferè minutatim reſecabitur, dum detracta ſuperiore illa medullæ portione, priores intus ventriculi, quíque in eis contextus eſt choroides, patefiant: dúmque ſenſim ablato eo quaſi fornice qui ventriculum medium integit, canalis vermi ſimilis ab hoc in cerebellum traiectus, animaduerti poſſit oculíſque luſtrari cũ glutijs vtrinque aſſidentibus.

Cerebrum & eius partes.

Priuſquam hinc vltrà pergatur, ſeptem neruorum coniugationes explicari commonſtraríque ſigillatim debent, cerebri quidem lateribus molliter alternè ſublatis: hæ ſiquidem diu incorruptæ manent. At contextus admirabilis vt & certè vermis atque glutia, tridui quatriduíve cadaueribus præſertímque ſtrangulatis flacceſcunt atque cõtabeſcunt, vix vt ea clarè detur internoſcere.

Neruorũ cõiugationes.

Recèns autem extincto animante cõtextum illum choroidem è prioribus ventriculis perſequi conueniet aduſque lacunam & cerebri baſin, è qua vt craſſa meninx euulſa fuerit, glandula in conſpectum veniet, ſub qua & oſſe prætenui quod veluti ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniúſque cernetur.

Rete mirabile.

Poſtremò autem cerebello detecto ventriculus obſeruabitur, illiúſque in ſpinæ medullam deriuatio: itémque venarum & arteriarum extrema illuc ex inferis partibus allata.

Cerebellũ

Quòd ſi præterea ſpinam omnem in lõgum diffindere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorũ exortus, quos qui volet cum muſculis conſequutione quadam ad extremum perſequi, deſtinatum in id corpus conſecabit, eum prorſus ordinem imitatus, quem ſuprà de neruis ac muſculis conſcripſi.

Spina dorſi.

Senſuum ſpeculari inſtrumenta nullius eſt laboris aut induſtriæ, quin & omnis oculorum compoſitio non minus ex bubulis quàm ex humanis animaduerti poteſt. Quocirca hîc iam rei finem pono, cùm ſumma & generalis ratio adminiſtrandæ conſectionis ſatis ſupérque explicata videatur: nam ſingula quæ vnuſquiſque nullis adminiculis, ſed vt dicitur ſuo marte minimáque meditatione ſuffecerit, hîc fruſtrà viderer perſequutus.

Senſus.

PERORATIO.

Firmiſſima artis medicæ fundamenta iactauimus, dum deſcripta humani corporis conſectione, omnes eius particulas ſingillatim ob oculos propoſuimus: quarum cognitio ſi ſenſuum fide atque conſtantia firmabitur, vim quodammodo iam adipiſcitur aut communium euidentiúmque notionum, aut earum quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſolent vt ſibi concedantur, ex quibus poſthac aditus ad demonſtrationem

Anatomes neceſſitas & præſtãtia.

facilis patebit. Si præterea fructus cõmoditásque spectabitur, consectio eã subiectam materiam explicat, in qua omnia quæcunque ars præcipit versari examinaríque debent. Vt enim qui rerum gestarum memoriam repetunt, non illas rectè possunt animo concipere, nisi priùs locos & regiones quibus obtigerunt vel sensibus lustrarint, vel sibi quodammodo ipsi cogitatione depinxerint: sic profectò si quæcunque solet ars medendi tractare percipiẽda sunt, necesse est humanum corpus perspectum habere, in quo omnia contẽplemur & quasi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & vaga est omnis rerũ cognitio, futilis parúmque stabilis memoria, quæ in hoc tãquam solio non considit atque sustinetur. Res quidem quàm verba multò sunt constantiores, & quibuscunque vel morbo, vel ętate ingrauescẽte, vel diuturnitate temporis mentis sensa vanescũt, ijs priùs nominum quàm rerũ cognitio atque memoria deponitur. Vnde cùm tãta in rebus & in locis vis insit admonitionis, non sine causa ex his veteres cognitionis & memoriæ duxerunt disciplinam. Itaque vt ad historiæ fidem Geographia, sic ad rem medicam corporis humani descriptio pernoscenda.·.

*

LIBRI PRIMI DE PARTIVM CORporis humani descriptione,

FINIS.

De Elementis Liber II.

PRAEFATIO.

VI parcè ac leuiter in philosophia artium omniũ procreatrice versati, medendi artem discendam tradendámve suscipiunt, satis supérque se facturos existimant, si humani corporis anatome decursa, è vestigio ad singulorum morborum cognitionẽ curationémque festinent. Hoc dum illi compendio sibi viam parant, moliuntúrque breuem ac facilem artem, in perpetuæ obscuritatis latebram præcipites se deuoluunt, & quasi luce menti erepta, densam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Est enim ipsa ratio lux mentis, quam qui despuunt, neque rerum causas intueri, neque quid quaque in re verum sit exquirere, neque falsa diiudicare possunt: sed omni æuo singulari illo splẽdore destituti, cæco quodam & temerario nixu sursum deorsum trahuntur: dissolutam & sine neruis ac articulis huc & illuc fluctuantem futilémque rerum confusionem animo consequuti, cunctis in rebus quasi modò nascentes obhæsitant, nihil ratum, nihil comprehẽsum, nihil fixum habentes, sed semper in ancipiti & eo loco stantes, à quo leui momẽto possint dimoueri. At verò qui admirabili quodam philosophandi studio concitati, conabuntur in ea curricula venire, in quibus celebrium virorum impressa sunt vestigia, ij rerũ cognitione primùm accepta quæ sensibus obuiam inciderunt, rudi earum contemplatione, minimum tenebũtur, sed vltrà progressi mentis agitatione eò se conferent, vnde tanquam prægressis ex causis illæ suam originem traxisse videantur. Hinc sensim penetrabunt altiùs, donec id tandem cogitatione pertingãt, in quo expleta mens tanquam in extremo consistat. Quum igitur humanum corpus anatome in partes sensu conspicuas dissolutum iam sit, ab his deinceps ad ea transeundum, quæ cogitatione sola discuntur, & altiùs inuestigandum ex quibus elementis pars vnaquæque condita sit, & quæ sit elementorum permistio, quæ temperatio, quæ vires ac facultates lateant in illis, & quo spiritu quóve calore seruentur. Quum analysi hæc inuenta perceptáque fuerint, compositionis dein ordine cõspicuum fiet, quæ sint effectrices omnium causæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium singularum functiones sint, & quæ naturalis omnium administratio. Sic vniuersa contrahetur physiologia, quę naturalem de homine contemplationem demonstrationis vi constituit.

Nihil firmum esse quod non ex causis per demõstrationẽ cognitum sit.

Inuestigãdi ratio seu ordo resolutorius.

Humani

Humani corporis in partes tum compoſitas, tum ſimplices diſſolutio. Cap. I.

Vmanum corpus vnum efficit tum continuatio ſeriéſque partium, tum omnium conſentiens & in molitionem vnà conſpirans illa cognatio. Id autem ſimplex cùm minimè ſit, varium efficitur partium diuerſi generis ſtructura, & earum multiplici figura: quæ non modò locis diſcluſæ iacent, ſed etiam aliæ ex alijs ſunt conditæ, aliiſque aliæ figuris inſignes, prout ſua cuiuſque cõditio & facultas poſcere videbatur. Itaq; corpus vniuerſum, in caput, thoracẽ, ventrem & artus dirimi diſtrahíve poteſt, ex quibus coagmentatũ apparet, hæc ipſa rurſum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frõtem, naſum, auriculas, aliáq; plura: thorax in pectus, latera & pulmones: vẽter in abdomẽ, ſubditáque viſcera: artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rurſum verò hæc ſingula minutiùs conciduntur, vt manus in digitos & palmam, digiti in alia, vt in cutem, venas, arterias, carnem, neruos, tendones, vincula, cartilaginem, membranas & oſſa. Similiter cætera membra qui penitus introſpiciet, ſentiet vnumquodque in hæc omnia vel certè plurima diſſolui, vltrà quę iam nihil vel diligentiſſima ſenſuum obſeruatio poſſit cognoſcere. Sui enim hęc vndique ſimilia ſunt, vnam parilémque omnino ſubſtantiam adepta: vnde primùm Ariſtoteli ὁμοιομερῆ, id eſt eiuſdem naturæ partes nuncupantur, quæ ſimplices quoque dici poſſunt, in quibus nimirum tanquam ſenſu minimis corporis diſſolutio conſiſtit. Sic quidem vltimæ ſunt & extremæ, quæ tamen ſi compoſitio ſpectabitur, primæ fient omnium. Ex harũ enim compactione aliæ partes conſtant, quas ἀνομοιομερῆς, id eſt naturæ diſſimilis appellant, vt plerique ſimplici nomine illas ſimilares, has verò diſſimilares. Illas præterea primas & ſimplices, has cõpoſitas, quòd illæ iſtarum gratia habẽtur, & tanquam materia quædam in diſſimilarium cõmpage & coagmentatione ſubſternuntur. In compoſitis modus ſtatuitur, vt hę minus hæ verò magis compoſitæ iudicentur. Eſt autem & cùm diſcernẽdo partium geſtiones & munera ſpectantur, atque tum quoniam officiorum actionúmque gratia, corporis partes conditæ ſunt, omnem eam partem cuius opera communem toti corpori actionem edere poſſumus, inſtrumentum licet appellare, & quaſi ſubſidium ad aliquid agendum. Deinde ex actionum geſtionúmque differentia & ordine, inſtrumentorum differentiæ ponuntur. Sic vniuerſum corpus animæ inſtrumentum ſtatuimus, & viſionis oculum, concoctionis ventrem, comprehenſionis manum, progreſſus pedes. In his verò & digitus minus eſt inſtrumẽtum quàm manus, & hæc minus quàm brachiũ, hoc denique minus quàm corpus vniuerſum. Quoniam verò organum non ſui ipſius, ſed obeundi muneris gratia eſt conſtitutum, vt opus efficiat debet apparationem quandam & inſtructionem in id obtinere, vnde & nomen inuenit. Eſt autem ea figu-

Totius humani corporis diſſolutio vſque ad ſimplicia.

Partes ſimilares & diſsimilares.

Simplices & compoſitæ.

Totius cõpoſitio ex ſimplicibus.

Pars organica ſiue officialis.

Inſtrumẽti ratio.

ræ

ræ concinnitas, quæ ſua eſt cuiuſque, & qua adempta inſtrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, inſtrumenti nomine dignũ eſt, ſed quod formatum & inſtructum & aptum corpus eſt ad opus, id idoneum illius eſt inſtrumentum. Quocircà ſi exquiſita petetur nominũ ratio, inſtrumentariæ id eſt formatæ parti obiicietur pars informis, & ὁμοιομερὲς ἑτερογενῆ, atque hæc oppoſitio eſt in ſubſtantiæ genere, illa verò per figuram. Vnde perſpicuum eſt eos rerum genera permiſcere omniáque turbare, qui parti (vt ita dicam) ſimilari inſtrumẽtariam opponunt, perinde atque ſi albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuerſorum ſunt generum, ſi enuntiantur de eiſdem, palàm eſt contraria non eſſe. Atqui venas & arterias oſſáque plurima ſimili natura cùm ſint, inſtrumẽta tamen omnes appellant ob figuræ ſpeciem. Ea nequaquam inſtrumẽti ratio eſt, vt ex partium varietate concretum ſit, cùm ferream ſecurim opifices plerúmque totam exhibeant, ſed vt idonea figura ſit inſtructum. Neque demum ſimilaris corporis neceſſe eſt quoduis fragmentum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti, venæ & arteriæ tenue fragmentum, cùm viderent neque arteriam, neque venam appellari, diſſimilium partium eſſe cenſuerunt, ignorantes illa non ſubſtantiæ, ſed figuratæ ſubſtantiæ nomina accommodari. Neceſſe quidem eſt ſimilarium fragmenta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere, at non ilicò eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis vt claudatur, quæcunque in corpore pars diuerſi generis apparebit, eadem mox & inſtrumentaria iudicetur: hoc enim natura proſpexit, vt particularum diſſimilium compoſitioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic licet reciprocare, vt quæ pars inſtrumentaria ſit, eadem ſtatim ex varia natura conſtet, ſitque diſſimilaris.

Parti ſimilari inſtrumẽtariam non opponi. etrogenea

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

non oĩs pars instrumentaria est dissimilaris

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares propriè dinumerentur. Cap. II.

Plurima habet humanum corpus continétque ſimplicia, ſine quibus neque diu, neque conuenienter cõſeruari poteſt: vt ſpiritus, lac, ſemen, ſanguinem, vtiles humores, & quæ ab his defluũt ſuperuacanea ſuis quibuſdam receptaculis concepta: præterea oſſa, cartilagines, vincula, tendones, membranas, neruos, venas, arterias, cutem, carnem, itémque adipem, medullam, pilos & vngues: hæc omnia quidem ſimplicia, ſed quibus non ex æquo partis appellatio attribui poteſt. Pars enim, eſt corpus toti cohærens communíque vita cõiunctum, & ad illius functionẽ vſumve comparatum. Itaque ſanguinem in venis vel humores toto corpore fuſos partes non dicimus, vti neque ſpiritus impetu cordis impulſos in arterias: hos enim corpora in pręſentia non dicimus, illi quãquam ſunt corpora vti & oculorum humores, nuſquam tamen hærent cõiuncti, ſed fluxi deerrãt quaſi vaſe concluſi. Siquis humor intus fortè concreuit, hæſitque

Pars quid

Pars corporis quid Definitionis explicatio.

que ventriculo aut lieni, quia tamen illi verè coniunctus non est, neque communem vitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, vt neque calli, neque verrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumorem vndelibet erumpentem, licet alatur & viuat, partem verè dixeris: quia præter naturam & prodigiosè cùm sit, nullam functionem nullúmque vsum toti, sed potiùs incommodum affert. Sic neque oculi dimidium, pars est corporis simpliciter & absolutè vocanda, quòd nullam functionem nullúmque sola officium exhibeat: cuius & aliud argumentum est, quòd neque organon neque ὁμοιομερὲς rectè appelletur. In horum quoque numero habendum est tenue ossis aut nerui fragmentum. Iam verò omnibus hac ceu lege quadam comprehensis, scrutemur num pili & vngues corporis partes & esse & dici possint.

Pilos corporis partes nō esse vt neque vngues.

Illi quidem è corporis materia cōsistunt, hærentque toti firmissimè, propria quadam circumscriptione definiti, neq; profectò præter vsum condonati mortalibus: attamen quòd non ita coniuncti sunt, vt communi totius vita fruantur, in partibus corporis non habētur. Non enim illi ossium aut stirpium more viuunt, nec alimento intrò adacto tractóve nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum vt in longum suscipiunt, sed materia quadam vice alimenti (propriè siquidē alimentum non est) illis ad radicem posita iunctáque, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud secus atque lapides qui in terræ sunt visceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palàm fiet, quæ de nutritione posthac dicentur à nobis.

Aduersæ rationes.

Non pauca tamen his obiici possunt. Nam pueris vnà cum digitis vngues quoque in lōgum atque latum increscunt, paritérque in profundum, & ætate crassiores durioresque euadunt. Eadem est & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris vt longiores ita crassiores sunt & rigidiores. Deinde verò quòd vngues & pili non crescunt in immensum, sed definitam incrementi legem & metam habēt quemadmodum & stirpes, fidem facit eos vera nutritione increscere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque subiecta adaugescunt, quoniam continenter suggeritur & accedit (hoc testimonio quòd derasi vel præcisi semper subnascuntur) continua adiunctione deberent tandem in immensum luxuriare atque grandescere. Atqui contrà fieri cernimus, his vt plantis constituos incrementi limites, quos prætergredi non liceat. Quocirca his vt stirpibus videtur alimentum omnem substantiam intrò subire, quod prima ætate alit & auget: & tandem cessante incremento tātum alit.

Aduersorum refutatio.

Hæc quidem non mediocriter vrgent, sed illa magis, quòd pili vel vngues præcisi omni ætate vel decrepita & præcipitata recrescūt: deinde quòd hecticis & tabidis quibus reliquum corpus non augetur modò, sed etiam planè exhauritur & liquescit, ij soli diffunduntur & grandescūt: neque his modò, sed etiam vita destitutis corporibus. Quibus apertè conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, sed excrementi redundantis vi & egressu ab radice duntaxat illos increscere. Emergit autem id præparatū pulsúmque vi caloris, indicio quòd defunctis nō semper augescunt. Quòd

pueris ætate procedente in latum ſpargũtur, efficit partium à quibus prodierunt amplitudo: quòd verò fiant craſſiores, excreméto tandem ſicciori aduſtioríque facto acceptum refertur. Quòd autem cùm ad iuſtam magnitudinem peruenerunt, non vltrà promitti trahíque poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetit, vnum ex his eſt in quibus non aliud quàm mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam. De medulla autem nihil ambigi poteſt eam quæ in ſpinę fiſtula tenetur, nõ aliter quàm cerebrum corporis partem eſſe: quandoquidem non vſu modò ſed proprio quoque perfungitur munere, & vitam habet, cuius ope trahit & in ſe recondit alimẽtum.

Spinæ mẽdullã corporis partẽ eſſe.

Cæterùm quæ in exilibus oſſium cauernis eſt, vt liquidi humoris ſpeciem oſtendit, ita non pars corporis eſt, ſed oſſis alimẽtum, quod à ſanguine primùm deductum ab illius natura mox deficit, ſenſímque mutatũ in oſſis naturam tandem faceſſit. Similiter quæ maiores implet oſſium laxitates vt crurum vt humerorum, quanquam firmior ſolidiórque ſubſiſtit, alimentum tamen eſt oſſis tanquam commeatus aliquis congenitus datúſque ab ortu, propterea quòd oſſis ſoliditas non facilè aliud ſinit extrinſecus intrò commeare. Medulla quidem vi oſſis atque tepore albeſcit & concoquitur, raptáque ſenſim in oſſis naturam abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſſitatem, id medulla eſt, quam Ariſtoteles concoctum excrementum (ſic vocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneum. Quamobrem decepti videntur qui vt aduerſas ſententias in cõcordiam adducerent, medullæ partem alteram vtilem, inutilem alteram, totã verò partim alimentum partim excremẽtum eſſe prodiderunt. Ea ne præproperè deſit, illapſi extrinſecus alimenti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quòd quæ in iuuentute rubro colore perfuſa erat & ſanguineo, ætatis progreſſu alba fit, & vt reliquum corpus adipata. Cæterùm illius nulla eſt vera nutritio, neque ſanguinem prolectat ſibíque iũgit, quòd vita nulla cõſtet, vt neque ſanguis neque quiſquam alius humor.

Oſſiũ medullã partẽ nõ eſſe.

Similis eſt ac fortaſſe maior in adipe ratio, quem palàm eſt è ſanguinis portione præpingui, hanc autem ex alimenti cõcoctioníſque probitate generari, quæ dum affluens in animalis pulpam nõ abſumitur, ſenſim exaggerata in molem, è venis iam delapſa in adipem concreſcit à frigido. Quòd ſi illius efficiens eſt frigidũ, quomodo corporis pars eſſe poſſit? Quem cõfirmamus humorem in venis nondum partem eſſe, quî putemus extra venas frigoris vi cõcretum partem fieri? Si quis eſt huic argumento locus, videbitur ſimiliter gelati in vẽtriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modò illi adhærebit. In carne ratio diuerſa, quòd hæc vt cæteræ partes omneis non ex cõcreſcente, ſed ex cõuerſo mutatóque ſanguine gignatur. Eſt & aliud quod adipem vt medullam à communi partium notione ſecludit: nam per inedias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit vertitúrque in vtile partibus alimentum. Atqui pars nulla partem alteram nutrit, neque alia alij fit nutrimentum. Deinde omnes tum ſimplices tum cõpoſitæ, propria quadam

Adipẽ corporis partẽ nõ eſſe.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

dam circumſcriptione continentur, quam (tametſi in ampliorem molem diffunduntur) ſimilem ſeruant, niſi præter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed vicinarum duntaxat partium ora & extremitas circũiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos non vngues, ſed nec medullam nec adipem eſſe. Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: inter illas autem ſanguinem, adipem, medullã, genitale ſemen atque lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos verò accuratiùs ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſſit. Ergo quæ verè exiſtimari debent partes ſimplices, hæ reſtant: os, cartilago, vinculum, membrana, tendo, neruus, arteria, vena, caro, cutis. Satis multa de partium differentijs: vnde huc digreſſa eſt, eódem redeat oratio.

Decẽ partes corporis ſimplices.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. Cap. III.

CОrporis vniuerſa moles tametſi varia compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahitúrq; partes, quæ ſimilares cùm ſint, iam non vltrà in alias diſtribui poſſunt: ſunt illæ quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices, ſenſus percipit, cogitatio autem ratióque noſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet. Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quídque primùm conſtituitur. Simplex quod diſtrahendo vltimum offenditur, quódq; diuiſione minimum eſt, aut ſi magnitudine & mole prȩditum eſt, in diuerſas tamen ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elemẽti appellatione deſignamus, quæ omnium primȩ fuerant, & ex quibus cõpoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quam informem nudámque intelligimus: verùm quia corpora non ſunt, illas ab elementi notione abducimus. Principia quidẽ ſunt, quæ ſingula ſeparatim minimè ſubſiſtunt, concurſione implexúque ſuo corpus efficiunt. Compoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principijs condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autẽ ſimpliciſſima habentur, incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minimè ſubſiſtunt, implexúque mutuo corpus inſtruunt. Itaque quas eiuſdem naturæ diximus corporis partes, ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elemẽta ſunt corporis, quæ prima ſubiecta ſunt nobis. Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, nõ quæ componunt, ſed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam eſt, illud vt cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare ſuo loco dicetur. Hæc eſſe corporis elemẽta falſò quis affirmet, cùm id minimè cõſtituant, nec in eo præter

Elementũ quid.

Principia.

Elemẽtorũ & principiorũ diſcrimen.

Quæ elemẽta, quæ principia corporis ſunt.

Semen & maternum ſanguinẽ noſtri corporis elementa nõ eſſe.

præterea seruentur: eius verò causæ sunt & principia. Ad hunc modum stirpis principia æstimanda sunt, semen & succus è terra libatus ac haustus: elemẽta, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cùm duxerimus non esse sensuum ope, sed mentis acie æstimandum, non alienum sit inquirere ordinem similium partium: quæ cùm sint elementa ante oculos posita, num alia quædam sint illis priora, quæ ad sensus permanare non possint: an item illis inserantur iactatæ & peruulgatæ quatuor illæ rerum naturæ, terra, aqua, aër, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aër & ignis rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

I quæ in natura sunt rerum omnium communia elementa, quæ rebus omnibus promiscuè gignendis sese accommodent, illa sanè & plura esse necesse est, & quodammodo contraria & affectioni subiecta. Nam quod vnicum & simplex est, nõ habet à quo afficiatur, cùm à se ipso pati non possit. Neque plura vnius similísque rationis si fuerint, inuicem agent, sed mutuò se fouebunt tanquam vnum sint. Quinimò si fortè illis contrariæ qualitates deferantur, nisi his pariter substantiæ insint mutationi affectioníque subiectæ, suo illa congressu ne minimùm quidem mutabuntur, sed illæsis substantijs nihil dissimile sibi compositũ reddent. His argumentis tanquam fustibus vis illa & turbulenta concursio atomorum immutabilium, per inane volitantium in exilium relegata, & de natura mundóque depulsa videri possit. Itaque vt ligna, lapides, & animantia, mutationem patiuntur, sic & ea facilè mutantur, ex quorum concretione hæc communi ortu prodierunt. Si facilè mutabilia sunt, necesse est omnino prædita esse qualitatibus valentissimis, quarum dissidio & repugnantia non ipsæ modò qualitates sese obtundant, sed & adiectorum vicinorúmque corporum substantiæ totæ immutẽtur atque conuertantur. At quænam hæ sunt validissimæ? Quæcunque corpori infunditur qualitas in vnum aliquem quinque sensuum cadit: atque vt suum quęque sensum mouet, sic illi quadam proportione respondet. Vnde cùm sit tactus sensuum primus, ísque plurimùm corporeus, quę hunc feriunt qualitates omnium primæ sunt & maximè corporis participes: quod certè efficit vt ab his summis doloribus afficiamur aut voluptatibus. Quocirca non candor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ cæteros sensus, sed quæ solum tactum concitant qualitates omnium sunt potentissimæ. Ex harum autem genere aliæ sunt principes, aliæ ex his ortæ: principes, calor, frigus, humor, siccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, crasso, tenui, leui, aspero sunt corpore, quæ variæ dicuntur & quasi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primæ sunt & potentissimæ. Elementa igitur ex quorum concursione omnia gignuntur atque concrescunt, si conuersionibus mutationibúsque sese

Elemẽtorum facultates esse cõtrarias.

Elemẽtorum substãtias mutari.

Tangendi qualitates omniũ primas esse & valentissimas.

Primas qualitates elementis primũ insidere.

plurimùm exagitãt, debent his ipsis qualitatibus pollere, & quibuscunque corporibus illę naturaliter summę insunt, hæc ipsa in prima rerũ omnium elementa asseruntur. Sunt autem ea, terra, aqua, aër & ignis. Est quidem calor summus ignis, qui ceu feruor quidam est & exuperãtia caloris. Aër calidus vdúsque ceu halitus, cuius humor dissipabilis quædam est fluxio per cuncta rerum meabilis, leuitate subtili ambientem locum implens celerrimè. Humor aquæ pergelidus quidam liquor est: vt terræ siccitas firma quædam constantia & stabilis grauitas, quibus subsidit & suis clauditur limitibus, cùm cætera elementa non nisi externo contineri possint. Quanquam igitur quæ aqua perfunduntur multò plus madent, quàm quæ aëre respersa sunt, id tamen nõ ob pleniorem aquæ humorem accidere putandum, sed quod is in crassiore fluxáque substantia positus, dum in vias recessúsque corporum inseritur, consistit, retentúsque diutiùs illa afficit, madidioráque reddit, quod aër præ tenuitate efficere nequit. Verùm mador hic quem appello, non humor est is quem disquirimus. Neque præterea ignis inde quòd maximè desiccat, siccior quàm terra iudicandus. Id enim non per se, sed caloris interiectu efficit: quatenus corporum humorem suo calore exhaurit ac dissipat: at terra affusum humorem combibens per se sola siccat. Aër perinde ac ignis ex accidenti madidum linteum exiccat, vti & frequentes balneæ, dum vberiorem è corpore sudorẽ exciunt euocántque. Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis summæ obtigerunt, vt quemadmodum puro igne nihil calidius nihílque leuius, sic terra nil siccius, nil grauius, ne plumbum quidem vel aurum: aquam synceram nullius medicamẽti vis gelida euincit, vt neque aërem vllius humor. Summæ præterea sic illis insunt, vt ne minimum quidem possint augescere, remitti verò possint: quod argumento est eas qualitates licet summas, infinitas tamen non esse, quandoquidem infinitum nihil minuitur finita portione detracta. Est porrò sua cuique elemẽto retusior altera qualitas, simplex illa quidem, sed quę summũ generis sui gradũ non impleat. Ea in igne siccitas est caloris comes, in aëre calor, in aqua humor, frigus in terra siccitati copulatum. In his quæcunque qualitates eodem nomine, eodem & illæ genere continentur: atque licet eorum quibus insunt corporum ratione distent, affines tamen sunt, tum natura, tum mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo consertæ ea sunt rerũ omnium primordia, quorum nobis proposita fuerat disquisitio.

Elementa quatuor.

Vt aer sit humidior aqua.

Terrã esse sicciorem igne.

Sũmæ elemẽtorum qualitates.

Remissæ elemẽtorũ qualitates.

Corpus hominis, vt cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri, Cap. V.

SI quatuor ea sunt rerum primordia, ex quibus sursum deorsum vltrò citróque commeãtibus, mundi natura est continuata, necesse est eorum vicissitudine, cùm reliquorũ omnium, tum hominis corpus conflari, ex hísque ceu ex primis rerum initiis constare. Quod tametsi vel simplici argumentatione in medium proposita

planum

planum eſſe debet, inductione tamẽ res quaſi ob oculos poſita, veritatem pleniùs illuſtrabit. Vna manet omnium firma conſenſio, corporis vniuerſitatem ex partibus diuerſi generis primùm conſtitui, deinde diſſimiles has conſimilium ſtrue & cõpoſitione integrari. Iam verò docendum haſce conſimiles ex primorum quatuor elementorum cõcurſione naſci. Has quidem olim ex ſemine ortus ſui primordia duxiſſe, fiet poſthac prõptum & obuium demonſtratione, ſimul eaſdem adoleuiſſe materni ſanguinis beneficio, qui alimenti vice ſuffectus eſt. Parentum ſemen ex parato ſanguine factum eſſe extra omnem controuerſiam eſt, adeò vt nemo qui rem perſpexit, ambigat omnem partium ſubſtantiam à ſanguine aut proximè aut tandem proceſſiſſe. Nomine ſanguinis quatuor humorũ mixtam congeriem appellamus: hanc verò eſculenta potulentáque ingeſta nobis innouarunt. Hæc porrò ſiue animantium carnes erant, ſiue piſces, ſiue terræ fruges & ſtirpium fructus, à promiſcua elementorum concurſione aliquãdo ſunt procreata, eo ſanè ordine quem pulchrè nobis cecinit Lucretius:

Similares corporis partes ex elementis ortas eſſe. Libro. 7.

Sic tempeſtiuis ex imbribus humida tellus
Vertit ſe primùm in frondes, & pabula læta
In pecudes, vertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam, & noſtro de corpore ſæpe ferarum
Augeſcunt vires, & corpora pennipotentum.

Libro. 2.

Nihil enim ſimplici elemẽto nutriri, vt neque naſci poteſt. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, ſed ſi ea ſtirpibus alimentum datura eſt, neceſſe eſt humore perfundantur: vnde agricultura deductiones riuorum, agrorum irrigationes adacta neceſſitate excogitauit. Atqui ſi puram aquam terræ cõſperges, nihil aliud quàm lutum reddes, alẽdis ſtirpibus ineptum atque minus accomodatum. Oportet igitur ſi quod apparabitur congruens illis nutrimentum, craſſioribus naturis duas reliquas contrarias inſeri & temperari. Sic neque piſces alit aqua ſyncera, ſed quæ terræ, aëris, & ignis ſimul eſt particeps. Proinde ita rerum natura comparatum videmus, vt reliquorum vis & ſubſtantia in terram & aquam penetret, vtque aër & ignis inferiora perfundant, vnde rerum plurimarum exortus fieri cõueniret. Itaque rerum omnium corpora à primis illis naturis & rerum ſeminibus deriuãtur, alia quidem ſtatim & proximè, alia longa adeò rerũ ſerie, vt cùm multorum corporum ortus interceſſerint, incredibile videatur à ſimplicibus illa naturis defluxiſſe. Quinetiã eodem omniũ ſpectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eò ſingula refert, vnde fuerunt accepta. Homines cùm ſolutis corporum vinculis è vita excedunt, quantum innati caloris diſſipatur, id omne in vniuerſam ignis naturam reuolat: ſpiritus ſubſtãtia partim in ignem, partim in aëris regionem offuſam nobis refunditur: profluens humor aqua rurſum fit aut halitus, qui tum aquę, tum aëri confinis eſt: ſolidiores partes quibus craſſior ineſt firmitudo, vbi ſenſim fuerit aqueus humor exhauſtus, tãdem diſſolutæ in cinerem & terram abeũt: neque admodum diſſimilis eſt reliquorum in occaſu comparatio.

Simplici elemẽto nihil poſſe nutriri.

Corpora noſtra interitu diſſolui in elementa.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes produdunt, ætheráque æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnem philoſophiam diuino afflatus elogio omnium primus attigit, promulgans nimirum homine animam agente ſingula in propriam naturam diſcedere, atque in eas naturas refluere, ex quibus vnũquodque cõſiſteret. Nã paulò antè apertè cõfecerat hominem non poſſe ex vnica re cõſtare, cùm dolore affligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura: quibus vtique nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus videtur.

Contra iuniores qui elementorum ſolas vires, non item ſubſtantias in nobis putant ineſſe. Cap. VI.

Aduerſariorum rationes.

Prima.

Secunda.

Tertia.

VIDEMVS apud multos iuniores puerilem veréque inanem percrebuiſſe ſententiam, qua ij vetere ſpreta philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates dũtaxat in nobis aſſeruari. Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum, ſed qualitatum nomina. Nuſquam ſynceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes: ſed neque eas quæ nos circunfundunt ſi rei gignendæ adhibeãtur, ſpecies ſuas præterea retinere, verùm protinus euaneſcere, quando noua compoſiti forma ex permixtione ſuccedit. Quæ tanquam abſurda vt funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatímque excutere.

Primæ cõfutatio.

Ergo calidi, frigidi, humidi, ſiccíque appellatione, aliàs qualitates, aliàs verò corpora quibus inhæreſcunt, intelliguntur. Corpora verò aut ſummis hiſce qualitatibus excellũt, aut depreſſis prędita ſunt. Quæ ex depreſſis conſtant vario ſunt ordine, quandoquidem & panem, & carnẽ, & vinũ, & piper, aliáque innumerabilia dicimus eſſe calida: vti cartilaginem, membranam, neruum & os ſicca. At quæ qualitatibus excellunt, non ita ſunt multa, ſed quatuor omnino, terra, aqua, aër & ignis, quibus qualitatum exuperantiam ineſſe diximus. Siquis igitur hiſce nominibus aliud quàm elementa ſignificet, in tam multiplici rerum varietate perturbatus omnino & confuſus erit. Quocirca credibile eſt celebres authores nominibus his ſimpliciter pronũtiatis ea corpora ſolùm deſignaſſe, quæ in ſuo genere excellerent. Cùm ex calidi, frigidi, humidi, ſiccique temperatura omnium corpora conſtare proditum ſit, quis tam cæcus in cõtemplandis rebus eſt, vt qualitates puras animo concipiat? vt ex qualitatibus conſtitui corpora aſſeueret?

Secundæ confu.

Quod afferunt illi ſynceras nuſquam haberi elementorum naturas, ridiculum ſanè eſt & demẽtiæ proximum. Nam quę apud nos extant, impura tametſi fortè ſunt omnia, ſyncera tamen vſpiã eſſe neceſſe eſt, quæ principia ſint & veluti fontes à quibus iſta fluxerũt. Hęc enim norma, hæc regula, hæc pręſcriptio naturæ, vt om-

nia

nia ordine quàm optimo ducat: atqui optimũ erat & ornatiſſimũ impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibuſdã manare. Potuit autẽ natura omnia ſic efficere quàm optima, & mũdi elemẽta ſeorſum pura vti & cœlum collocare. Quid igitur illa eſſe prohibet, ſi eſſe poſſunt? Ad vniuerſi mediũ terra ſimplex eſt, grauiſſima, ſicciſſima, omnis expers humoris: ad cœli cõcaua interiorémq; faciẽ ignis eſt leuiſſimus & ardentiſſimus, neque tamẽ pellucidus, neque perſpicuus & illuſtris vt noſter, qui fumus quidam eſt accenſus. Etenim tenuiſſimus ille cùm ſit, nihil ſolidum admixtum habet, non igitur lucere poteſt, lux quippe non tenuiſſimo, ſed denſo flagrante corpore effulget. Hac ratione, & quod præterea effectio omnis ab efficiente quodam ſit corporeo, à quibuſdam eũ neque vrere neque luculenter calefacere proditum eſt. Mediis autem ſpaciis interiecta quæ ſunt, extremorum mutationes turbulentas ſuſtinent, quorum communione impuriora fiunt. Quòd ſi extremorũ confuſione ſuam ſubſtantiã non exuerũt, palàm eſt iiſdem exemptis puram ſimplicémque ſubſtantiam reſtitui. In ſumma verò etſi quæ apud nos extant, vera non ſunt elementa: quia tamen iis proximè accedunt à quibus olim manarunt, par vtrorumque ratio cenſetur.

Vbi purâ ſint elemẽta.

Illud autem quod aiunt elementorum formas euaneſcere, cùm in compoſitionem ea concreuerint, quãtum obſcurat & inquinat omnem philoſophiæ ſplendorem? Idem enim fieri putant in elementorum permiſtione, quod in ſimplici rerum tranſmutatione: vbi recens aliqua forma in ſubiectam materiam commigrat, pellitur vetus atque decedit: cæterum dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formæ nihilominus in hoc manent. Adeo vt ſi illis congredientibus herba naſcatur, in ea ſeruentur illorum ſubſtantiæ: dúmque rurſum herba concoctione in ſanguinem, tandem verò & in carnem mutabitur, licet tum herbæ forma intercidat noua naſcente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, ſed ſtabiles permanebũt quoad vlla compoſiti ratio conſtabit, quanuis nõ vna & perpetua permiſtionis proportione. Sic enim de his ſtatuerunt viri præclariſſimi, primus Hippocrates, qui ſingula quæ ad gignendum confluxerunt, talem vim ait in corpore retinere qualem cõtulerunt: & omnia per interitum eò recedere vnde ſunt accepta: quod fieri neutiquam poſſet, niſi priſtinas illa naturas retinuiſſent. Huic accedit Ariſtoteles, qui locis compluribus elementũ definiens id maximè vbique ſolet inculcare, quod cuique compoſito primum ineſt, & in quod vltimum corpora diuidũtur: imò & alio loco palàm affirmat in carne atque ligno aliiſq; ſimilibus ignẽ atque terram facultate, & (vt dicere ſolent) potentia ineſſe, hæcque ex illis manifeſtè ſegregari. Quòd ſi illorum ſubſtantiæ occidiſſent, qui fieri poſſet vt demum ſeiungerentur? Hæc ſanè portentoſa fuerat opinio, qua dum iuniores veterem philoſophorum diſciplinam permiſtioniſque rationem aſſequi minimè valuerunt, ab illorum ſententiis temerè defecerunt. Ne quis igitur vnquam huiuſmodi captioſa probabilitate fallatur, latiùs exponenda videtur tota permiſtionis vis atque ratio.

Tertiæ cõ.

Quo diſtet generatio à permiſtione.

Elemẽtorũ ſubſtantias atque formas in miſtione ſeruari.

Lib. de natura hum.

5. Metaph.

3. de Cœlo cap. 3.

De elementorum permiſtione diligentior inquiſitio. Cap. VII.

Quæ corpora permiſceri poſſunt.

PERMISTIONI aptiſſima ſunt ea corpora quæcunque in exiguas tenuéſque portiones facilè dirimũtur, qualia ſunt mollia, tenera, fragilia, liquida, ſubtilia: è diuerſo autem dura, firma, ſolida, arida, craſſa, omnium minimè permiſtioni cedũt. Neque verò fieri poteſt vt illa verè miſceantur, niſi contrariis inter ſe pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes cõuerſionéſque ſubeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi ſcientiam corpori permiſceri putamus. Quæ igitur contraria ſunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, ſi dirimi facilè ſecaríque poſſunt, ea tum ſubſtantia tum qualitatibus ad permiſtionem ſunt accõmodata. Miſtionem efficiẽt, dum paribus quodammodo portionibus infuſa temperatáque coibunt.

Paria quodámodo eſſe debent.

Tum enim mutua vi & effectione pugnantium qualitatum, ſic illorũ ſubſtantiæ totæ frangẽtur comminuentúrque, ſic & qualitates omnino temperatione confuſæ ſe retundent, vt illa demum neque ſubſtantias, neque qualitates puras ſeruent & integras. Hæ quidem nequaquam diſſipatę aut extinctæ obliteſcunt, ſed repreſſa duntaxat exuperãtia ad moderationem mediocritatémque referuntur. Hinc corpus vnum prodit cõſimile, quod re ipſa ſimpliciter vnicum iam eſt: nam cõtraria quæ in permiſtionem venerant non energia, id eſt efficacia vel actu, ſed potentia duntaxat ſuperſunt & manent. Ad hunc igitur modum perfectè fit miſtio, quæ eſt diuerſorum in vnum atque idem concretio. Aqua aquæ, aut vinum vino ſimili infuſum non permiſcetur. Nam licet ſubſtantiarum quædam fit in totum perfuſio, hæc tamen integra manent non hebetata, quòd enim contraria non eſſent nequaquam ſeipſa mutauerũt. Neque ſi milij & ſinapis grana: aut etiam adamantem, ſapphirum, & margaritam planè leuia facta cõtritáque confuderis, aliam permiſtionem induxeris, quàm quæ deprehenditur à ſenſu, quæ potiùs collocatio quædam eſt & quædam exiguarum partium compoſitio. Rurſum ſi lana aut ſpongia oleo humoréve quopiã perfunditur, tametſi non ſenſu modò, ſed reapſe confuſa ſunt illa, nihílque re vera ſit vel minimum ſpongiæ quod humorem conſperſum non madeat, quia tamen in vnum atque idem illa non concurrunt, ſed ſuas ipſa naturas ſeorſum retinent illæſas, naturali permiſtione vacant. Imò ſi quatuor elementorum ſubſtantiæ optimè confuſæ cohæreſcant, niſi pugnandi vi & poteſtate retundantur temperetúrque, in vnum minimè coaleſcẽt. Quod cùm Empedocles affirmaſſet elementa exiguarum partium appoſitu ſolo permiſceri, id iuſtè Ariſtoteles argumentis inceſſiuit. Ergo iis legibus quas antè dixi obſeruatis, diuerſorum fiet in vnum concretio, & præterea ſi viribus quodammodo paribus illa concurrant: nam tametſi reliqua conſentiunt, ſi deſit hoc poſtremum, miſtio vtique non erit, ſed procreatio. Cùm enim contrariorum vires præter modum impares ſunt, quod minus eſt & imbecillius, ab ampliore & potẽtiore victũ perimitur, in illiúſque naturã faceſſit.

Miſtio quid.

Definitionis explicatio.

faceſſit. Neque enim amphoram aquæ mille amphoris vini, neque lignũ igni, neque alimẽtum corpori permiſceri dicimus, ſed illa occumbere, noua autem oriri. Niſi igitur quæ in temperationem trahuntur permaneant & conſiſtant, non erit vlla connexio, ſed aliquo pereunte gignetur aliud. Vnde planum fit, aliud eſſe miſcere aliud gignere, aliud permiſtionem aliud ortum, & eam opinionem non poſſe defendi, quę elementorum ſubſtantias perire, ſoláſque qualitates in miſtione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ perfundantur. Cap. VIII.

QVANDO igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in concretione haberi perſpicuum iam eſt, inueſtigatione dignum videtur, vt illorum apta fiat adhæſio mutuáque cõplexio. Corporum ſubſtantias totas totis commiſceri ac penitus in ſeſe penetrare, multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cùm viderent ſudores è cute noſtra emanare, neque illam perfodi vel ſecari: rurſum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare non dubitauerunt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci, ipſúmque quoquouerſum ſubire, materiam materiæ iniici, molémque moli. Etenim aquæ materiam in lana eſſe dixerunt, non quibuſdam modò inanibus ſpaciis concluſam, ſed per totam illius ſubſtantiã fuſam: tota enim madet, nec vlla pars eius expers eſt humoris. Ad hũc modum non ſolum quatuor elemẽtorum qualitates, ſed eorum quoque ſubſtantias permiſceri in compoſitione partium ſimilarium prodiderunt. At verò iſta quì poſſint ſibi conſtare, concipere arduum eſt, & ſupra captum cogitationis. Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtantiam peruadit, manifeſtum eſt & apud omnes in confeſſo, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locũ ampliorẽ. Quod ſi eſt, neceſſarium conſequitur, aliam alio ſitu collocari materiam. In quibus verò non amplior videtur moles euadere, ceu liquore perfuſis cineribus, aut cuticula ſudante, neceſſe eſt quos vocant poros & anguſtas vias latere, in quibus aër, aut ſpiritus tenuior, aut aliqua materia cum eſſet, exhalat, cedénſque liquori ingreſſum præbet. Si enim nullum interuallum medium intercipitur, quomodo fieri poſſe credemus, vt in ſolidum & vndique inacceſſum aliud corpus penetret, niſi conſectiones vtrinque fiant, quà demum tranſitus ſit? Atqui ſi hoc modo corporũ ſubſtantiæ totis immiſcentur, fit ſaltem illorum ad vſque minima diuiſio, ſic vt huius minimum corpuſculum, illius minimam particulam contingat: id certè indignum philoſophia videri ſolet, credere aliquid eſſe in rerum natura minimum, quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt, neque ad extremum & indiuiduum perduci poteſt diuidendo. Quinetiam ſi illuc veniri poteſt, continua fractione comminutionéque facta, corporum ſubſtantiæ in ſectiones abſumentur, & tanquam in nihilum redactæ

Rationes eorum qui putant corporis ſubſtantias totis totas permiſceri

Cõfutatio Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

redactæ se mutuò destruent. Ad postremum verò quum exiguum quidem permiscetur maiori corpori, quomodo vsqueadeo distendi aut secari poterit, vt per vniuersum maius se diffundat, & cuique indiuiduo huius aliud indiuiduum minoris accedat? Fieri igitur non potest, sed ne intelligi quidem, vt corporum sustantiæ mutuò se penetrent, & eodem prorsum situ constitutæ sint & collocatæ: nec fieri potest vt in ampliorem molem diffusæ per minimas sectiones consertę colligentur. Rationes istæ fortasse A-

Auerrhoidis figmẽtum.

uerrhoidem eò necessitatis adegerunt, vt non commentitium quiddam modò, sed somnio quoque simillimum adferret: qui vt hanc substantiarũ permistionem tueretur, elementorum formas à perfectarum substantiarũ dignitate & vniuerso genere detorsit, vt non in qualitates, sed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intẽdi posse & remitti per eandem materiam æquabiliter fusas, qualitatum comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco à nobis refutata, fusiorem hîc disputationem non desiderat. Quocirca missis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & trãquillum portum nos recipiamus.

Elemẽtorũ solas qualitates per totas misceri.

Mistionis ratio.

Elementorum substantias mistio totis totas non inserit, sed qualitates duntaxat miscet atque confundit, vt per totius compositi molem æquabiliter sint fusæ. Primùm enim quatuor illæ mũdi simplices naturæ dum paribus quodammodo viribus confluunt, in exiguas non autem quamminimas portiones se distrahunt, eóque se ordine componunt, vt quæque tandem alterius diuersique generis cupiã cohærescat, nihílque sensu notari possit quod nõ ex quatuor earũ portionibus cõstet. Hoc positu exiguę portiones, suã formã, qualem ante permistionẽ, integram quæque retinẽt: neque enim intensionẽ neque remissionẽ substãtiæ ferunt. At verò elementorum qualitates contrariæ totis totæ se permiscẽt, & mutua quadam pugnantia sese vicissim ad moderationem quãdam redigunt, fitq́; illarum confusione temperamenti quoddam similare genus per vniuersam compositi molem diffusum.

Quod mistũ est, simplex id esse

Quanquam igitur substantiæ καθ᾽ ὅλον temperari nequeunt, sed duntaxat continua appositione cõnecti: qualitatũ tamen consummata est permistio. Qúmque hæc absoluta fuerit, temperamẽtum accedit æquabiliter toti cõspersum, & noua protinus forma inducitur: ac tum verè efficitur diuersorũ in vnum atque idem concretio. Quoniam enim à forma & eius vi totum subsistit, consentaneum est id ipsum ab vnica & consimili, vnum simpléxque fieri.

Elemẽtorum substãtiæ quãuis in mistione seruẽtur, potestate tamen duntaxat insunt.

Quæ porrò in hoc genito simplici corpore manent exiguæ elementorum portiones, suis quidem formis integræ subsistunt, non tamen liberæ aut sui iuris, sed implicitæ, vinctæ, & quasi interceptæ mutua qualitatum pugnantia, atque etiam dignioris formæ præsentia. Vnde pristinas sibíque inditas vires expromere non valent, neque ignis vrere, neque aqua impendiò refrigerare. Solùm igitur potestate insunt: atque sic vt cùm temperamẽto per obitum dissoluto ad se redibunt, partésque propriis elemẽtis reddentur atque restituentur vniuersitati, nullius imperio obstrictæ in libertatem vindicentur

tur resumántque pristinas vires. In hunc modum mistæ tẽperatæque elementorum portiones, materia fit totius simplici formæ substrata. Hęc autem forma seu perfectio sui vbique persimilis est adeò, vt non modo particulæ quæ sub aspectum recidunt, & quæ ex tenuibus elementorum portionibus constant, sed & ipsa elementorum fragmenta, quæ seorsum non aliis permista substãtiis intelligimus, totius speciem gerant. Mistum enim iam est horum vnumquodque, totiusque temperamentum accepit: nihil igitur prohibet quò minus compositi totius species immigret in omnia. Neque verò flagitium est fateri duabus illa formis ornari, quarum vna actu præsentíque imperio, altera ad tempus abrogata & antiquata, potestate duntaxat insideat. Ergo quæ fuerant olim diuersa, ignis, aër, aqua, & terra, nunc in similaris corporis compositionem dum cõfluunt, eandem similitudinem speciémque gerunt, omniúmque fit in vnum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima disputationis excursio, quæ simplices rerũ naturas persequuta sic coëgit, vt in ὁμοιομερῶν compositionem coniecerit omnes ac illigauerit.

Totiꝰ spẽcies vnicuique vel minimæ particulæ cõmunis est.

Duæ formæ eidem insũt parti, vna vt præparatio, altera vt perfectio.

LIBRI SECVNDI DE ELEmentis Finis.

De Temperamentis Lib. III.

Quid temperamentum, vtque id perperam definierit Auicennas. Cap. I.

LEMENTORVM confinio proximè iuncta eſt atque connexa temperamenti proprietas, quæ quodãmodo propago & ſoboles permiſtionis eſt. In hac cognoſcẽda atque tractãda rerũ cõtinuata ſeries expoſtulat, vt ab elemẽtorũ vi & natura rurſum exordiamur, & ab ea maximè qua modò ac planè paulò antè deſtitimus.

Prĩcipum qualitatũ in miſtiõe cõparatio.

Simplices mundi naturę quò in permiſtione integrę & incolumes ſeruarentur, & ne ſi pauca multis, aut parua magnis componerẽtur, debiliorum occaſu ea quibus multum eſſet roboris ac virtutis potiùs accreſcerent quàm perfunderẽtur, æquales quodammodo eſſe debuerunt. Hanc æquabilitatem non magnitudine molis, non põdere metiri licet, quòd terræ quàm cæterorum elementorum vberior eſt in nobis copia: ſed poteſtatis vi & efficiẽtia, cui omnia planè accepta referũtur. Vis autem ea atque facultas non niſi efficientium & principum qualitatum quæ in miſtis elementis ſunt, obſeruatione æſtimatur. Hæ perrarò vſquequaque, ſæpius quodammodo pares confluunt, nempe mediocritate quadam, quæ non vtique indiuidua, verùm latitudine definita limitibus coërcetur, in quorum ambitu miſtio contineatur: hos autem vltra citráque interitus eſt atque diſſipatio. Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum concurſio, vt miſtionẽ ſic & continuò temperamentum progignit.

Tẽperamẽtum quid.

Eſt autem temperamentum, non ipſa miſtio, ſed miſtionis ratio. Poterit & id earum quæ in miſtis elemẽtis ſunt principum qualitatum harmonia & concentus definiri. Vt in cantu & fidibus ſoni longis locorum interuallis diſtracti, aut coniuncti quidem, ſed diſpares & non pro rata portione diſtincti, concentum haudquaquam efficiunt, niſi primi cum vltimis temperati, & medij vtriſque reſpondentes æquabiliter dulci ſono aures compleant: ita neque diuulſorum elementorum qualitates, neque coëuntes illæ quidem temperamentum efficient, niſi moderata & concordi quadam mediocritate ſeſe mutuò complectantur. Non igitur ipſa rerum primordia per ſe & abſolutè perpenſa temperamentum ſunt: neque illorum miſtio, ſed miſtorum comparatio.

Quo diſtet tẽperamentum à miſtione.

Tametſi reipſa & ſubiecto finitima ſunt & plurimùm conſentiunt elementorũ miſtio & eorum proportio, rationibus tamen illa diſiuncta ſunt. Non deſunt qui temperamẽtum à miſtione hoc diſcrimine ſeiungũt, quòd hæc maximè elementorum propria ſit, illud verò qualitatum. Nos autem illa tametſi

metsi quodam ordine se cõsequi videmus, sic tamen iuncta sunt, vt neque mistio citra efficientium qualitatum opem, neque sine elemētorum omnium substantia temperamentum induci possit. Non enim si quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire statuat & coalescere, mutuáque repugnantium qualitatum vi temperationem quandam inferri, ea protinus temperamenti rationem subeat, vt neque ex duobus illis facta perfusio, exacta mistio censetur. Perfectum enim non est, sed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triúmve duntaxat elementorũ cõnexione fit: cuiusmodi est plurimum genus eorum, quæ ex sublimi deturbantur, μετέωρα Græci vocant. Quocirca temperamentum concentus quidam est quatuor principum qualitatum, ex omnium elemētorum permistione. Hanc temperamenti rationem cùm minimè perspiceret, nec satis animo complecteretur Auicennas, subabsurdam commentus est definitionem: qua primarum qualitatum effectione mutua, quintam qualitatē eámque simplicem emergere confirmat, quæ vna superstes reliquis in congressu pereũtibus, omnium vires potestate complet, eásque quasi suo sinu complexúque recipit. Id autem quàm absonum sit quámque secum pugnet hoc imprimis patefacit, quòd fieri nequit vt omnes per actionē qualitates dissolutæ euanescant, neque non ea tandem superet, quæ validior cùm esset conflictus principia dedit. Sed esto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas periisse: quænam tum restabit in genito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non insident atque ea contraria, quî fiet tēperamenti per singulas ætates conuersio? Quæ insita erit illi causa morbi, senij, vel interitus? Adde quòd neque dum corpus dissolutione occidet, poterunt simplices naturæ in vniuersitatem recurrere suis instructæ qualitatibus. Illas enim vnde sibi resument, quæ iam dissipatæ in composito non manent? Itaque nouã illam qualitatem pro temperamento inuehere, cùm vanitas quædam sit opinionis, quę multorum animos imbecilles diu multúmque vexauit, nos clarissimorum philosophorum imitatione, vt elementorum substantias, sic omnino & qualitates in composito teneri fatemur, ex harúmque perfusione & concentu temperamentum consistere.

Tēperamē tum nõ est ex solis qualitatibus.

Auicēnam malè definisse tēperamētum.

Prima ratio.

Secunda

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Substātia

Contraria in idem confluere, & vnde singulorum vires æstimentur. Cap. II.

QVAM illæ variè comparari soleant: æstimari certò nõ antè potest, quàm sigillatim cuiusque vires quãtæ sint expenderimus. Auerrhois vt est in omnes ferè cõtumeliosus, sic & Galenum erroris falsò insimulauit, quòd summas elementorum qualitates in temperatione haberi censuerit. Hæc dum paucis immutatis corrigere vult, omnia deprauasse videri potest, qui tum species, tum qualitates elementorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimíque putat. In illa formarũ

Contra Auerrhoidē.

Dialogorum li. 1.

Ratio prima.

remiſſione quantum ſit lapſus, perpenſum à nobis alio loco eſt. Nunc verò ſi qualitates ſummas in cōfuſionem quandam adductas, ait ſeſe mutuò poſſe ad mediocritatem deducere, cur nō ſimiliter ſeſe prorſus interimūt? Sunt ſanè media hæc vti & ſumma inter ſeſe contraria. Scio opinationem quandam apud neotericos peruulgatam eſſe, qua illi inſtant atque vrgent ſummo cum ſtudio, contrarias qualitates remiſſis quidem gradibus conuenienter congruentérque cōcurrere, ſummas verò haudquaquam poſſe:

Secunda.

neque tamen vlla in id probabilitate ſe muniunt. Si enim repreſſæ qualitates peræquè inter ſe pugnant ac ſummę, neque modò extremis extrema, ſed & media mediis aduerſantur, cur eæ quàm ſummę potiùs in idem coi-

Tertia.

bunt? Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari receſſu conſtitutum, cùm miſcentur teporem ingenerant, ſic prorſus accidere compertum eſt, ſi extremis illa numeris concurrant. Nam aqua quæ ex feruentiſſima & æquè gelida paribus portionibus permiſcetur, mox tepeſcit, ac ſi ex mediocribus temperaretur. Quis enim eò impudentiæ ve-

Quarta.

niat, vt in eo tepore extrema derepēte aboleri dicat? Nónne palàm confirmat Ariſtoteles media extremorum copulatione cōgreſſúque naſci, hócque vno à priuantibus, quæ στερητικὰ dicunt diſſidere? Nihil aliud teporem eſſe iudices, quàm calidi frigidíque pari portione confuſionem. Ergo ſi

Elemēta in miſtione ſummas qualitates retinent.

ſummas elementorū qualitates in permiſtionem & temperamentum coire Galeni fert opinio, nō illa iacet ſuis patrociniis deſtituta: ſed præter cōmemoratas hac ſe fulcit ſuſtinétque ratione, quòd æquales quodammodo eſſe cùm debeant, nō magnopere ſeſe valent commutare atque infringere: quocirca permanent quales fermè puris ſimplicibúſque elementis inſidebant, hoc tantùm diſcrimine, quòd nunc per totas confuſæ eandem com-

Ariſtotelis expoſitio.

munémque materiam obſident. Quod ab Ariſtotele ſcriptum videmus, ſummas in permiſtione qualitates ſummam vim concurſu adimere, & adúſque moderationem quādam reprimere, de viribus id omnino accipiendum nobis eſt. Nam qualitates tametſi nullo modo repreſſæ ſunt, contrariarum tamen perfuſione quaſi vinctæ inhibentur, ne ſuas ſummas vires exhibeant: hinc virium acumina exuperantiáſque retudiſſe perhibentur.

Quomodo cōtraria eidē nō inſunt.

Ita contraria eodem ſubiecto contineri inficiamur, idcirco ſanè quòd ſimul illa vna eadémque ſede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam poſſit à contrariorum vtroque nomen obtinere, ſed ab eo duntaxat

Quæcunque cōcurrunt in miſto qualitates ſeſe tādē atterūt.

cuius vis præſtat atque vincit. Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox à præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter eſſe vno & eodem ſtatu. Quinetiam quæ in permiſtionem & temperamentū venerunt, quodammodo pares, etiam ſi per initia non luculenter ſe viciſſim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum nu-

Senii & interitꝰ cauſa.

mero, diſparili proportione euadunt. Sic per ætates temperamētorum incidit cōuerſio, ſic morborum, ſic ſenij & occaſus ingenitam nobis cauſam circumferimus. Hactenus Auerrhoidis cauillatio effecit, vt in hæc ſi non præter rem, longiuſcula tamen oratione diuerterim. Sed quàm commen-

titia

titia fuerit & futilis illius contentio inde perſpicitur, quòd ſiue ſummas in permiſtione qualitates, ſiue illarum duntaxat dimidia manere ſtatuamus, eadem vtrobique proportio conſtabit, idémque temperamentum: nam quacunque proportione fuerint integra, eadem erũt & illorum (vt ita dicam) medietates. Sed labor fortaſſe longiùs, eò reuertar vnde huc declinauit oratio. Quæ in miſto corpore nectuntur elementa, neque ſuæ molis pondere, neque qualitatum ordine ſiue gradu, vt qui omnibus ſummus ineſt, ſed virium comparatione tẽperamenti ſpeciem proferunt. Vires autem qualitatis ordinem eiúſque in ſubſtantia molem, neutrum verò ſeorſum cõſequuntur, ſed ex vtriſque ſpectãtur & conſiſtunt. Qui enim in puſillo igne ineſt calor, eodem eſt ordine atque qui in ampliore cõſiſtit: minùs tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contrà autem ignitum candénſque ferrum tametſi depreſſiore quàm flamma eſt calore, vehementiùs tamen & acerbiùs vrit, quoniã denſa multáque ſubſtantia prę ditũ eſt. Neque igitur cui intẽſus eſt calor, id ſtatim acriùs calefacit, quàm cui depreſſior eſt: neque quod fuſum & ampliorem conſequutum eſt calorem, id impenſiùs calefacit, quàm cui in anguſtum eſt coërcitus, ſed vtrinque virium vt dixi robur æſtimandum. Id autem cùm animo & cogitatione cõplecti difficilè atque arduum videretur, medici iuxtà ac philoſophi ſenſibus tanquã incorruptis & integris iudicibus cõfirmandum duxerunt, omniũ vires ex efficiẽtia & operibus tactu cõuenienter æſtimãtes.

Quinta ratio.

Tẽperamẽtum eſt ex viriũ comparatione.

Vires à duobus æſtimari.

Vires eſſe ctucognoſci.

Temperamentorum differentiæ quot qualéſque ſint. Cap. III.

HVNC in modum ſeparatim examinatę vires, ſi deinde in communionem & ſocietatem relatæ comparentur, temperamentorum differentias oſtendent. Quatuor naturarũ cùm æquales vires in vnum coierint, vt calidi, frigidi, humidi, ſiccíque pares ſint portiones, temperies illa conficietur, quam temperatum iuſtúmque temperamentum dixere, cæterorum legem & regulam. Quodcunque autem ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum viribus continetur, intemperatum immoderatúmque appelletur & intemperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino, aut vnum reliquis tribus excellat, aut ad ſummum duo, tria nunquam poſſunt. Cùm igitur quatuor ſint ea, ex quibus temperamentum abſolutè conficitur, ſingulorum exuperatione ſimplices quatuor creantur temperaturæ: calida quidem in qua calor frigori antecellit, humoris autem & ſiccitatis ęqualitas eſt: frigida in qua frigus vincit atque dominatur: humida cui⁹ humor primas obtinet: ſicca vbi humore ſiccitas potẽtior eſt, paribus iis quæ in altera oppoſitione ſunt cõtrariis. Quatuor ſunt & coniugatæ temperaturæ, quæ duorum ſimpliciũ exuperantia proceſſerunt ſéque extulerunt. Nam duæ cùm ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ, neque vnius vtraque poſſit extremitas principatum obtinere, fit neceſſariò vt non plures duabus excellant. Eodẽ rationis mo-

Tẽperies.

Intẽperies quid.

Simplicia quatuor tẽperamẽta.

Cõiugata tẽperamẽta quatuor

mento fit, vt quanuis ſex numerando percenſeantur coniugationes, illarũ tamen quatuor duntaxat poſſint natura conſiſtere. Hæ ſunt calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: quas coniugatas quatuor temperaturas aut compoſitas appellant. Nouem igitur ſunt temperamentorum genera, quę permiſtionis differentias & proprietates conſequuntur: vnum temperatiſſimũ, quod paribus omnium conflatum portionibus extremorum medium poſſedit. Intemperata octo: ſimplicia quatuor, totidem cõpoſita. Tẽperatiſſimum quod eſt, indiuiduum & omnis expers latitudinis quaſi punctum intelligitur: cætera quæ ab hoc receſſerunt, longè latéque fuſa ſunt: neque enim quæ calida dicimus, omnia pari à mediocritate interuallo diſtant, neque aut frigida, aut humida, aut ſicca, vno eodémque omnia ſunt ordine. In compoſitis porrò euincentium qualitatũ aut par eſt receſſus, aut alias alia antecellit. Etenim calidũ ſiccúmque appellamus, ſiue illa pari ſunt ordine, ſiue calidum ſicco præſtat, ſiue cõtrà ſiccum calido. Vnde intelligitur octo cùm ſint imparia tẽperamẽta, vniuſcuiuſque tamen ex maiore minoréque receſſu innumerabilia fieri diſcrimina, ex quorum proprietatibus tum ſimilium partium, tum infinitæ corporum naturæ & proprietates cõſurgunt atque cõſtant. Hoc præclarè Lucretius poëmate ceciniſſe viſus eſt.

Innumeras eſſe particulares tẽperamẽtorum differentias.

Libro. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſum
Eſſe pari filo. Et rurſum:

Libro. 4.

Libro. 1.

Semina multimodis in rebus miſta tenentur,
Conſtituunt eadem fruges, arbuſta animantes,
Verùm aliis alióque modo commiſta.

Si affines in permiſtione qualitates erunt, cõſtans diuturnúmque temperamẽtum fiet: ſin diſcordes incõſtans prorſúſque mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in ſumma rerum æqualitate, vix vlla poteſt aliam vincere atque diſſipare) omnium diutiſſimè ſpeciem ſuam tuetur & ſuſtinet, ídque tum à ſe, tũ ab externis cauſis minus afficitur: deinde quæcunque illi confinia & finitima ſunt: quæ autẽ ab illo abſceſſerunt & longiore interuallo diſiuncta ſunt, celerius intercidunt atque diſſoluuntur. Calidum humidúmque omnium minimùm ſtatu ſuo permanet (quanquam fortaſſe id vnum præter cætera in plurimos annos vitam perducit) adeò vt ne conſtare quidem ipſum poſſe multi ſint opinati: cùm enim aſſiduè nullóque puncto temporis intermiſſo humor vi caloris diſſipetur, pro calido humidóque temperamẽto, breui tempore calidum ſimpliciter irrepet: hoc deinde in calidum ſiccúmque traducetur. Sub hæc verò dum abſumpto exhauſtóque humore, calor alimento fomentóque deſtitutus ſenſim langueſcet, ſiccũ abſolutè ſuccedet: ab hoc verò cùm iam calor plurimùm diſiectus atque fuſus extabuerit, ſiccum & frigidum, quod omniũ verè poſtremum ſtatuitur.

Quid

Quid iustitia, quid pondere temperatum, vtrumque in rerum natura verè subsistere. Cap. IIII.

IMPLICIA quę diximus quatuor rerum initia, omniũ quas mundus habet substantiarum extrema summè contraria tenent: horum in medio collocata sunt reliqua eorũ quæ gignuntur intereúntque corpora, & animaliũ & stirpium & inanimorum omnium. Quodcunque medium ad vnguem obtinebit extremorũ, exacta æqualitate permistísque paribus viribus concretum, id εὔκρατον, id est bene temperatum appelletur: quòd ipsum & in vniuersa substantia verè ac prorsus ponderéque (vt dicere solent) medium habetur. At verò si in toto vel corporũ, vel viuentium, vel animalium genere, vel in vniuscuiusque animalis specie extrema sint constituta, extra quæ nihil possit illiusmodi cõsistere: totius comprehensæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abest interuallo, & εὔκρατον, id est bene temperatum, & σύμμετρον, id est consentaneum atque moderatum dicetur: non quidem simpliciter, sed in suo genere vel specie. Id quasi iustitiæ ritu temperatum omnino est, quod generis sui decoram illam & consentaneam æquabilitatem est adeptum, qua tanquam numeris omnibus & partibus absolutum, salubriter, integrè & naturæ suæ cõgruenter se gerit, omnibúsque muniis ad quæ natura sua ducitur, incorruptè fungitur. Alia autẽ inanimorum, alia stirpium mediocritas, alia animantium: & in animãtibus, alia rursum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodem est temperamento atque homo temperatus. Iam verò quia intemperatum id dicere mos est quod à mediocri medióque discessit, fiet sanè huius vt & temperati complures differentię. Leonem verbi gratia designare licet in specie sua frigidum, qui tamen in animalium atque in vniuersæ substantiæ genere, imò fortasse & alteri se frigidiori collatus, calidus sit. Hunc substãtiam quidem calidam, & animal calidum, at verò leonem frigidum esse quis rectè dixerit: aliàs simpliciter, aliàs comparatè pronuntians. Quod enim ab vniuersæ substantię medio recessit, id simpliciter intemperatum est, parem non obtinens extremorum portionem. At comparatè, vel genus generi confertur, quomodo animal calidius, stirps frigidior est: vel speciei species, sicque leo calidus, homo autem frigidus est: vel singula singulis, quæ aut eodem sunt genere, aut in diuersis. Comparatè autem contraria de eodem enuntiari nihil prohibet, cùm sit homo leoni comparatus frigidus, formicæ verò calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati notiones vsurpare cõsueuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitates nõ distinguent, eos necesse est in salebras incidere operosísque nexibus implicari. Quod iustitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatũ est consensu, qui illud in omni tum genere, tum specie inueniri non dubitant. At verò quod verè & quasi pondere temperatũ intelligitur, nec haberi, nec in rerum naturæ ordinem (tanquam sit repu-

Tẽperatũ ad pondus quid.

Tẽperatũ ad iustitiã.

Intẽperatum multiplex.

Intẽperatum dupliciter.

Cõtra eos qui negãt tẽperatum ad põdus.

gnantia) admitti posse, contentione decertant Auicennas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam se tradiderunt. Fieri enim non posse existimant, vt ex paribus contrariorum viribus mistum quippiam emergat, quòd nulla actio, nulla ad moderationem repressio illorum concursu obtingat. Hinc Auicẽnæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confusione recens nata) fieri nullum potest vsquequaque & sine vlla exceptione medium, sed id necesse est in extremorum aliquod esse propẽsius. Cæterùm multò aliter res habet. Nam si elementorum summæ qualitates vt & substantiæ in permistione non pereunt, sed asseruatæ temperamentum constituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus mistas, exquisitè temperatum proferre, quod in proportionibus situm est æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tanta sit mutua qualitatum actio, quæ vel abolitionem vel repressionem contrariorum moliatur: tanta tamen est vt paria cõtraria possit cõfundere ac verè permiscere in vnum temperamentum: minus enim virium & inęqualitatis contrariorum temperatio desiderat, quàm illorũ dissolutio atque occasus. Ergo perfectè & æquo pondere temperatum in natura rerum haberi, tum per hæc palàm fit & apertum, tum etiam quòd dum ex frigido humidóque temperamento in calidum siccúmque quiddam abit, necesse est per hanc deduci mediocritatem. Ea autem vbinam & quomodo subsistat, in conspectu atque oculis omnium mox erit, vt internoscendi temperamenti summam rationem attigero.

Prima ratio. / *Altera ratio.*

Hominis tactum, discernendi temperamenti legem esse & iudicem. Cap. V.

Elemẽtorũ ĩ mistis portiones ratione cognosci nequeunt.

Visquis compositi corporis temperamẽtum ex insertis elementorum portionibus æstimare volet, cognitionem multis obstructam difficultatibus & à rebus obscuris petitam suscipiet: occultæ enim sunt & penitus abditæ simplicium vires, adeò vt iudicij nostri infirmitas, quãta sit cuiusq; in cõcretis portio, inuenire se posse diffidat. Horum igitur si quid certum reddi potest, id nõ nisi sensuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimuntur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originẽ traxit à sensibus. Quẽadmodum colores internoscimus cõsuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus, sic opinor & de principibus qualitatibus quæ sub tactum recidunt, non est tactui fides abroganda, sed cuique sensui de his quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquam exploratori & vero nuncio credendum. Siquis fortè spreta fideli sensuum constantia & authoritate, omnium quæ obiectantur demonstrationes requirit, quibus olorem album esse, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam sibi persuadeat, is profectò desperata cognitione certi, omnia in suspicionem & ignorantiam trahet.

Sẽsu quodammodo noscuntur. / *Sensuum præstãtia.*

Lucre. li. 1. Quid referemus enim quod nobis certius ipsis

Sensibus

Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus? Libro.4.

Sublatis sensibus, qui quasi fundamēta quędam sunt scientiarum, nihil iam quicquam relinquetur, vnde sumi possit demonstrationis exordium.

Inuenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri, neque sensus posse refelli:
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.

Idē eodem libro.

Idē lib.4.

Cùm igitur sint illorum iudicia tanquam communes animi notiones Geometris appellatæ, si quid illis ad demonstrationem præponetur, iam omnis doctrinæ ratio in confusam perturbationem acta concidet, atque ex posterioribus superiora necessariò connectentur. Ergo quod ἐνάργεια, id est re ipsa, aut quod dicere solent actu, calidum, frigidum, humidum, siccúmve est, id tactu liceat internoscere, non leonis quidem aut equi, aut canis, sed solius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperamēti mediocritate cæteris antecellit. Qui enim cani aut asino potius quàm homini animantium prudentissimo ac sapientissimo, discernendi scientiā defert, præterquam quòd ridiculus habetur, rerum cognitionem nobis adimit, asinis verò largitur, à quibus nunquā possumus erudiri. An (vt inquit Tullius) dum bestiæ loquantur expectamus, hominum consentiente authoritate contenti non sumus? Ne quis igitur angustos sensus nostros reddat, aut nos omni rerum cognitione priuet, hominis prudentiæ præstantíque naturæ tactus temperiem committemus, quæ reliquorum omnium lex sit & regula. Atque eius potissimum hominis qui optimi sit habitus, quíque omnium iudicio temperatus, si non omnino, at certè quasi iustitia quadā censeatur. Is itaque quod omnium quæ sub sensum veniunt calidissimum est, velut ignem aut aquam quæ ad summum ferueat, calidissimū quoque decernet: niuem aut glaciem frigidissimam & quod paribus illorum modis dimēsionibúsque perfusum componetur, id vt in medio extremorum situm, sic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque si manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut sentiet. Rursum terram vel cinerem, vel tale quippiam quod planè sit aridum, si pari aquæ modo conspergatur, vt humidi siccíque verè medium obtineat, id demum tangens atque tractans neque durum neque molle sensu percipiet. Vnde intelligitur hominis vtcunque temperati tactum illis esse persimilem, esséque hūc verè medium omnis exuperantiæ, calidi, frigidi, humidi, & sicci. Is autem cùm per totam cutem æquabiliter fusus sit, quæ rerum externarum appulsus sentiat: palàm fit hanc quoque omnium extremorum verè mediam haberi, & omnis superlationis expertem, eam præsertim quæ manū integit, maximéque summos digitos. Quocirca huic rectè internoscendorum tēperamētorum æqua æstimatio reguláque cognitionis & iudicij defertur, si modò ab his quę extrinsecus occurrunt, vt à calore, vt à frigore nihilo sit conuersa, neque vllam commutationem acceperit, neque vti fossoribus callo sit obducta. Quæ enim sic affecta erit, improba & iniqua æstimatione in errorem inducet: ita quidem monente Lucretio.

Hominis tactū iudicē esse temperamentorum.

Hominem temperatū esse mediū in vniuersa substātia.

Hominis tactū & cutē mediū tenere vniuersæ substātiæ.

Cutis lex & regula tēperamētorum.

Libro.4.

Denique vt in fabrica ſi praua eſt regula prima,
Normáque ſi fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendoſè fieri atque obſtipa neceſſum eſt:
Praua, cubantia, prona, ſupina, atque abſona recta,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Quocirca in iudicium & tactus æſtimationem cutis adhibēda eſt, quæ talis omnino perſtiterit, qualem natura eam cōformauit: nam & mox erit manifeſtius ex ſua illam compoſitione temperiem accepiſſe.

De ſingularum partium corporis humani temperatura. Cap. VI.

Compoſitiōe & ortu calidæ partes.
Frigidæ.

VT primùm tactus æſtimatione, ſic rurſum ſubſtātia & cōpoſitione, partium corporis humani tēperamenta noſcuntur. Sanguis totus natura calidus eſt, ex hoc caro tota fermè condita eſt, quæ idcirco compoſitionis partium tanquam lex quædam nobis eſſe poteſt. Cernuntur & in nobis quædam vſque eò frigida, vt nemo ea poſſit in dubiū & cōtrouerſiam adducere, quod genus ſunt oſſa, cartilagines, & exanguia omnia: quæ tanto ſunt frigidiora quanto minus ſanguinis & carnis adepta ſunt. Inter vtraque planè medium quiddam eſt cutis, ex ambobus æquè permiſtis conſtituta, tanquam ſanguine & carne præditus neruus. Conſtat enim ex carne molli, & neruo duro: ac proinde duri molliſque, & humidi ſicciſque medium occupauit. Quò fit vt ab vtriuſque oppoſitionis extremis pari interuallo ſeiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neque iis quidem compoſitis modò, verūetiam per totas cōmiſtis. Quocirca vt ſenſus iudicio, ſic & fabrica compactionéque, cutis videtur media temperie contineri. Reliquarum autem ſimilium temperamenta ſic illius comparatione dimetimur. Spiritus omnium quæ in corpore ſunt calidiſſimus, hoc ipſo cor minus calidū, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex: hanc ſequitur iecur, hoc lien, lienem renes, cutis his ſuccedit tēperata. Ab hac in frigidum propēſus eſt adeps, deinde cerebrum: hoc frigidior ſpinæ medulla, hac frigidiores ſunt nerui molles, deinde ſequūtur duriores motibus accommodati, ab his eſt vena, deinceps arteria, poſt hanc membrana, his omnibus frigidior eſt tēdo, hoc rurſum frigidius vinculum, chondroſyndeſmos proximus eſt: deinde cartilago, os ei finitimum: ab hoc pilus eſt, vltimo loco pituita omniū quæ in corpore ſunt frigidiſſima. Quæ alterius oppoſitionis ſunt qualitates, illis à natura hoc modo ſunt inditæ. Pilus omnium eſt ſicciſſimus: hunc ſuo quæque ordine deinceps conſequuntur, os, cartilago, chondroſyndeſmos, vinculum, tendo, membrana, arteria, vena, neruus motui deſtinatus. Ab his cutis ſuccedit tēperata. Hinc in humidum iam abit neruus ſenſui deſignatus: cor hoc ipſo iam eſt humidius: deinde ſunt renes, iecur, lien, caro ſimplex. His ſuccedit pulmo, poſt hunc eſt ſpinæ medulla, dein cerebrum, mox oſſium medulla, adeps proximè illi eſt, ſubſequitur ſanguis, poſtremò pituita omniū quæ in nobis

Cutis tēperata eſt.

Partiū calidarum ordo.

Frigidarū ordo.

Siccarum ordo.

Humidarum ordo.

bis

bis sunt, vt frigidissima ita humidissima. Hæc posterior humidorum siccorúmque series tactus iudicio confirmata est, cui & substantiæ compositio prorsus consentit. Cùm enim in nobis dum viuimus nō summa sit vis frigoris, per quam valeat quicquam in duritiam concrescere, neque extremus is calor insit, qui concreta liquare possit: quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidum: quicquid durum, id statim siccum censeatur. Sic igitur dum in nobis vigebit moderatus vitæ calor, humidi siccíque tactus erit æquus æstimator & arbiter. Cæterùm altera oppositione qua ad veterum imitationē partium temperamenta digessimus, neque tactu omnia, neque substantiæ compositione, sed nunc hoc nūc illo, aliàs vtroque modo singula dimetimur. Cor solo tactu definitum est calidissimum, quòd dissecto animantis pectore, digitísque in sinistrum cordis sinum immissis, sentiatur hic locus omnium qui in animali sunt calidissimus. At si substantia spectetur, cor simplici carne frigidius existet. Venę & arteriæ quia spiritus & sanguinis contagione incalescunt, possent perinde atque cor calidæ censeri: cæterùm ex compositione quia exangues sunt, inter frigidas habētur. Porrò autem pulmonis siue compositionem, siue calidum biliosúmque nutrimentum, siue cordis vicinitatem & adhęsionem respicies, illum sanè iecore tum calidiorem tum multò
sicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem venit vt humidum hunc statuat, nisi fortasse ab inducto aëre frigido & ab irruente defluxione, atque omnino ab excrementis illi temperamenti rationem indidit? Adeps concretione frigidus censetur, cuius tamen substantia ad inflammationem apta & habilis calorem significat. Cerebrum substantiæ compositione Aristoteles frigidissimum prodidit: hoc Galenus tactum iudicem cùm adhibuerit, cúmque à circumfuso quouis aëre refrigeratum lædi cognouerit, calidum esse contendit. Itaque de partium temperaturis non nisi distinctione adhibita quicquam certò licet pronuntiare.

Humidū siccúmque tēperamētum tactu cognosci.

Calidū aut frigidū nō vno sēper modo cognosci.

Cor, quo temperamento.

Venæ & arteriæ.

Pulmo.

Adeps.

Cerebrū.

De vniuersi hominis temperamento, neque viuens omne calidum esse. Cap. VII.

DISSIMILIVM partium atque totius animātis temperamentum, ex similium compositione, imitatione quadā exprimimus. Nam os, neruus, aliáque similia suis substantiis integra manēt in nobis, neque similiter atque elementa in confusionem adiguntur, qua sese vicissim cōuertant. Ab his tamen singulis calidis frigidísque, par est tum humores quosdam atque vapores, tum verò & spiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde variis præditi qualitatibus variísque tēperamentis, in vnum commeantes atque confusi, sese demum temperent, fiátque ceu vnum totius temperamentum, non illud quidem simplex, sed ęx multorum concursione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui simplicem qualitatem id esse proponunt, cùm apertum & perspicuum sit,

Totius corporis temperamētū vnde fit.

Non posse id simplicē esse qualitatem.

Cutis eodem est tẽperamẽto atque totũ corpus.

sit, similem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamẽtum, neque ex mutatis illis simplex vnum totius effici. Ea communione euecti tum vapores tum spiritus, in corporis extima in ipsámque cutem confluunt, eámque sic afficiunt, vt hac moderatione prædita, eo prorsus sit temperamento quo & vniuersum corpus: si quidem ab his quæ extrinsecus imminent causis, aduentitiam illa constitutionem nullam acceperit. Quo fit vt solius cutis contactu liceat de vniuersi corporis temperamento pronũtiare. Quemadmodum igitur antè demõstratum est cutem vniuersæ substantiæ medium obtinere, sic fiet puto ex his manifestum atque promptum, hominem qui iustitia sit temperatus (quales plerique passim visuntur) eundem quasi pondere & in vnuersa substantia temperatum inueniri. Huc accedit quòd singulæ partium tẽperaturæ seorsum æstimatæ, in commune relatæ si comparentur, calidæ frigidis, & humidæ siccis, omnium quædam æquabilitas accersetur, & cognoscetur homo partium suarum compensatione temperatus. Tales plerunque sensus comprehendit exili quadam latitudine à medio disiectos: nam exquisitè & ad vnguẽ temperatus, vt in indiuiduo quodam ceu puncto diutiùs consistere non potest, sic quasi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quàm re potiùs cõplectimur atque informamus. Palàm est autẽ alios quosdam ab hoc deficere, alios superiores esse, & hi verbi gratia calidi sint, illi frigidi: idcirco neque viuens omne dominatu calidum haberi. Cæterùm quò hæc illustriora clarioráque euadant, incudi illa reddere & iterum tundere consilium est. Quod enim explicatum à nobis est hominis tẽperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex spiritus tum vagi tum fixi affusione, id componi tenerique sentiendum. Quandoquidem propria cuiusque partis temperatura quam quatuor elementorum permistio tulit, non alia inest viuenti atque animali iam primùm extincto. Si enim derepente id suffocatum de vita decessit, corporis partibus quæ superant non sic puncto temporis sua potuerunt temperamenta perire, neque fieri potuit vt quædam elementa tam subitò euanescerent aliis recens genitis, nouáque proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca vt demortui ita vitam agentis vnaquęque particula frigida videtur, atque si ea quę ex primorum elementorum comparatione est temperatura spectabitur, plus terræ quàm cæterorum obtinere. Vnde intelligitur viuentis eum calorem qui per corpus diffusus omnia regit ac moderatur, & cuius appulsu vita inest, cuius excessu mors irruit, à partium temperamentis differre, neque ab his proficisci. Sic propemodum & stirpibus suum quendam inesse calorem, cuius ope alantur, increscant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque naturæ actio intermoritur: licet quæ tum supersunt, folium, lignum, cortex, vt vetus nomen sic suum ex elementis temperamentum retineant. Calorem hunc in cunctis viuentibus tum animantibus, tum stirpibus non solùm inesse, verumetiam principatum tenere, celeberrimi quíque philosophi prodiderunt.

Hominem esse temperatum ad pondus.

Nõ in omni viuente calorẽ excellere.

Temperamẽtũ totius ex multis constare.

Partẽ vnãquãque ex quatuor elementorũ mistione frigidã & siccã esse.

Viuẽtium calorẽ non ab elementorum mistiõe nasci.

Cùm

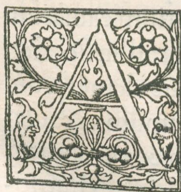
Cùm enim omnis ab illo naturæ ſit actio, calidū vincere, & in actionibus ſuperare pronuntiāt: neque modò formicam aut ſalamandram, ſed & papauer quoque & mandragorā, quòd nō niſi excellente calore & nutriantur & increſcant, calida conſtituunt. Quem in modum confirmauit Ariſtoteles omne animal natura calidum humidúmque eſſe, qualis vita quoque ipſa cenſetur: demortuum verò, frigidum ſiccúmque: ſingula ſic ſenſus iudicio fuiſſe comprobata. Iam verò quod in præſentia ſcrutamur corporis temperamentū, neque hoc, neque illud eſt, ſed ex vtroque quodammodo complexum tenetur. Neque enim ſolum vitæ calorē qui functionū opifex eſt ſpectamus, vt ab hoc viuēs omne, calidum iudicetur: neque ſolùm primam illam & verè materiatam ex elementis concretionem, qua vnumquodque frigidum eſt: ſed id proprium perfectúmque temperamentum eſt, quod ex prima elemētorum confuſione & ex feruido calentíque ſpiritu integratur. Hoc itaque totius eſt corporis, vno tactu internoſcendum: quo iudice ſtirpes omnes re ipſa & actu frigidas cēſebimus, animantes verò alias tota ſpecie calidas, alias frigidas, humanā ſpeciem omnium mediam, in qua hic calidus, ille frigidus eſt: alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic ſiquidem in extremorum medio poſitus, ex paribus conſtat portionibus, terræ, aquę, aëris & ignis: ſi modò aëris ignîſque appellatione non ſolùm ea quæ verè ſunt elementa, ſed & genuinus ſpiritus & æthereus ille noſter calor comprehenditur, quomodo à pręclaris tum philoſophis, tum medicis fieri animaduertimus: dum cenſent animam à corpore ſeiungi non poſſe, quin ſimul naturali ſua temperie corpus deſeratur.

Lib. de lõgitu. vitæ.

Quomodo æſtimādum toti⁹ temperamentum.

Quænā in viuētiū genere calida ſint, quæ frigida.

Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernat. Cap. VIII.

AD integrorum imitationem ſi partium interiorum temperamenta paulò altius exquirimus, fient ſingulæ concretione frigidæ, accedente autem ſpiritu & calore qui vitæ comes eſt, calidæ: amborum comparatione, aliæ calidæ, aliæ frigidæ, quædam vt cutis temperatæ. At verò (dicet aliquis) viuentis interiora ſi contingere dabitur, quæcunque pars adeatur, ſeu cerebrum, ſeu os pituitáve ſit, eam ſine controuerſia tactus calidam cognoſcet. Quocirca ille ſi æſtimator eſt interiorum partium conſtitutus, omnes promiſcuè calidas cenſuerit. Et reuera nihil intus cohiberi experimur, quod tāgente ſit cute frigidius. Sed huic diſceptationi obſiſtendum eſt, & quæſtionis obſcuræ ſolutio nobis perueſtiganda. Omnes quidem intus partes tāgenti calidæ ſentiuntur, neque tamen temperiem ſingulæ calidā adeptæ ſunt, quòd is calor non inſitus illis ſit, ſed aſſumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis temperiem, & præter ſpiritus calorem, à quibus integrum fieri diximus viuentis particulæ temperamentum, alius quoque calor ex cordis

Plurimas interiores partes calore aduētitio incaleſcere.

vicinitate

vicinitate & ex vaporibus accedit, ei quadam similitudine respõdens, qui nobis ex igni aut ex meracioris vini potione accersitur. Quoniã verò hic partium substantiam non complet, in temperamenti notione nequaquã comprehenditur: cæteroquin cordis vinculum & capsula, quæ tota est membranosa calidiori sit temperie, quàm pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus vix fieri posse statuo, vt de proprio interiorum partium temperamento solus tactus decernat, quippe cui syncerum illud & purum non occurrit, sed multo perfusum externo calore. Iudex tamen bonus is esse possit vnà cum ratione, quæ substãtiam atque structuram explorabit. Solus verò satis est de totius integríque corporis, cùm reliquorum animantium tum hominis, ex æquo & bono iudicium facere, atque his potissimùm videtur accommodatus.

Solus tact⁹ nequit interiorũ partium temperaméta iudicare.

Multis ex causis ingenitum temperamentum mutari, quáque id ratione accidat. Cap. IX.

Aduẽtitiæ corporis qualitates in tẽperamenti ratione non cõtinẽtur.

VMANVM corpus patibile cùm sit & affectioni subditũ, ab aduersis causis siue prægressæ illæ sint siue antecedẽtes, siue proximæ & continentes, multa solet perpeti atque sustinere. Sic enim plerũque à cibo pleniore, à vini potione, ab æstu, à balneis, ab exercitatione incalescit vehementiùs, quẽadmodum contrariis ex causis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio, per summa illius diffunditur & inhæret, mutabilis & inconstans, adeò vt si per se & solitariæ suæ naturæ id relinquatur, leuissimè trãsfuga à seipsa desciscat, & tota quammox tãquam adscita & aduentitia exolescat. Itaque quoniam hac euanescente corpus ad se pristinámque constitutionem redit, temperamentum autem constans est & firma corporis habitudo, constat illam temperamenti speciem minimè permutare. Cæterùm si fortè illarum efficientium causarum assiduus sit appulsus, nullóque puncto temporis intermissa adhæsio, fieri quidem contingit vt tum demum temperamentum, ipsáque elemẽtorum proportio commutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primùm vi causarum, qui in corpore diuagatur spiritus, aut aër diffusus in cæcos & abditos recessus, incalescit, si quidem causę erant caloris effectrices: hinc in humores & teneram corporis substantiam sensim calor prorepit, tum demum solidiorem molem occupat. Pergente autem causarum impetu, necesse est singulas ordine suo exiguas frigidorum elementorum portiones obteri, & à pristina cõstitutione in contrariã calidiorémque facessere. Hæ quandiu sic mutatę suam adhuc speciem retinent, temperamentum etiámnum manet nihil mutatum: adscitus enim dũtaxat & arreptitius is calor est. At verò cùm diuturnitate fiet imbecilliorũ partium (non enim omnes aduersis æquè obsistunt) tanta decessio, vt frigidorum elementorum plures portiones & fragmenta pereuntibus formis in calidorum naturam contendant: tum primùm toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis verò

Vt innatũ temperamẽtum ab externis causis permutetur.

tum

tum cauſis, cùm corpus nō vltrà illarū vi pulſabitur, quęcunq; partes ſupra modum incaluerant nondum tamen formis ſuis ſpoliatæ, ad ſuperiorem temperamenti modum ſponte ſua recurrent: calidæ verò hæ quidem permanebunt quarum iam ſpecies exoleuit. Quoniam igitur per illas firmus & ſtabilis toti calor acceſſit, erit pro earū multitudine aucta caloris proportio, aliúdque inuectum temperamentum. Quemadmodum autem ab iis cauſis quæ foris ſunt, ita multò prōptiùs & procliuiùs ab eſculentorum potulentorúmque longo vſu, ſi quidem illa immoderato erūt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter ſubtilior ſolertiórque meditatio ſuccedit. Cùm enim corpus humanum ex variis ſit particulis conſtitutum, aliis quidem mollioribus, vt carne, vt neruo, aliis ſolidioribus vt membrana, cartilagine, oſſe: quæcunque harum magis patibiles ſunt, primæ à ſua commoderatione decedunt: ſolidæ verò non niſi longo tēpore & ingēti cauſarū incurſione, è ſtatu deiici & deturbari poſſunt. Quinimò cùm ſint illæ fibris quibuſdam firmiſſimis intextæ, quibus plurimū ineſt firmamēti & roboris, ſic illas duco aut nūquā vlla vi labefactari poſſe, aut tenuiter vſqueadeo & parcè, vix vt toto æuo inſigne quicquā perpeti poſſint. Itaque quorundam ego iudicium ſequutus, inſitum illud & primarium corporis cuiuſque temperamentum in illis conſtituo, cuius tanta vis eſt & ſoliditas, vt quocunque ſiue contrariorum longa conſuetudine, ſiue ætatum decurſu fiat mutatio, in id tamen ingenitum temperamentum magna ſemper ſit propenſio atque procliuitas: corpúſque primam naturā ſemper redolēs, expeditiùs eò ſe referat vnde deceſſit. Ex quo fit vt qui à prima origine ſit intemperatus, quāuis arte in mediocritatem vindicetur, verè tamen temperatus nūquam ſit, neque ei prorſum ſimilis, cui tēperies ſit ingenita, ſed illius duntaxat effigies quędam & adūbratio. Quinetiā duos ſi fingamus diuerſo natos temperamēto, qui fortè quibuſuis ex cauſis in eandem corporis conditionem perueniſſe videantur, non tamen iiſdem prorſum gaudent & oblectantur: argumentum procul dubio diuerſa his ſupereſſe naturæ primordia, quorum non parua etiam nūc reſtant veſtigia. Quæ cùm Hippocrates intima ratione animóque luſtraret, vniuerſa vno complexus eſt aphoriſmo, quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus cōuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quàm quibus non conuenit: eo planè ſignificans nobis aliam ex ætate temperaturam ineſſe, aliam ingenitam quæ ipſa eſt natura, aliam ex temporis & victus conſuetudine: quæ diuerſæ cùm ſint & plęrunque pugnantes, in vno corpore cōſiſtunt, ſed aliis quidem partibus, vt hæc carni atque mollioribus, illa fibris duntaxat penitus inſideat.

Primū & ingenitū tēperamētum ſemper in nobis quodāmodo ſeruari, neq; prorſ⁹ mutari poſſe.

25. Lib. 2.

Vnius & eiuſdē mutaeſſe tēpe ramenta.

Quid ætas, quot ætatum differentiæ, vtque illarum progreſſu cuiuſque temperamentum vertatur. Cap. X.

T multa nos aſſiduè circumſtant incommoda, quorum vi huc illuc traducimur, ſic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita eſt cauſa, cuius neceſſitate temperamēta decurſu vitæ commu-

Inſitus noſter calor ſenii & interitus cauſa interior.

temus. Hæc est illa mortis ac interitus pernicies, hæc intestina calamitas, quam nulla ars, nulla humana industria effugere, sed ne reprimere quidẽ possit. Etenim sicui ab ortu temperato vel Æsculapius præsit, qui illum ab iis quę foris sunt, aut quę intrò sumuntur causis, saluum & incolumem sic tueatur, vt nullum inde corpus detrimentum capiat: is tamen à semetipso suáque sponte magis magísque conficietur consumetúrque, donec extremum vitæ spiritum edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc interim spacio mutationes necessariò sustinet.

Quid ętas

Has qui annorum spaciis & interuallis dimensi primùm discreuerunt, simul ætates appellarunt. Vt sit ætas id vitę curriculum quo luculenter corporis constitutio per se suóque nutu mutatur.

Vnde spectetur ætatũ mutatio

Non quæuis aut proceritati, aut colori, aut erumpẽtibus pilis, sed quæ duntaxat temperamento & primæ constitutioni omnium functionum causæ incidit conuersio, ea ætatum singularum discrimen facit. Rursum neque ipsius temperamẽti ab externis causis, aut æstu immodico, aut cœli ardore, aut intemperantiore viuendi consuetudine mutatio, sed quæ ab interiore sit & semper assidẽte interitus causa, vnica discernit ętates.

Ab ortu in vitæ extremũ animal siccius reddi.

Quocirca ætatum differentiæ plurimùm inter se dissimiles, ex ea ipsa quæ incidit varietate statuentur. Vitæ ingressu vt omnis animans ex semine & sanguine fluxis humidísque rebus nuper genitus est, ita & humidissimus videri potest: cui caro præhumida & muccosa, nerui, vincula, imò & ossa tenera flexibiliáque, adeò vt facilè sequantur quocũque ducas. Hinc in dies longiùs procedens plus plúsque siccatur & arescit, vt cùm extremam senectutem attigerit, nõ modò ossa arida sint & humoris expertia, sed etiã caro neruosa atque dura. Qui ergo sensim ætate progrediens sensim quoque exarescit, quanto ortui erat vicinior, tanto humidior: quantum verò in vitæ extremum declinabit, tantum & siccitate contabescet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum situm est tẽpus, id quoque humoris summæque siccitatis esse particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in siccum animantium progressionem omnium sententiæ cõfirmant.

Caloris in vitæ decursu mutatio

Cæterùm quod alterius est oppositionis, animal statim vt in lucem editum est, ingenti calore affluit, quãtum immutabilem persistere ad medium vitæ cursum existimant: hinc sensim languescit in extremum, quod omnium est frigidissimum & morti iam simile. Huius oppositionis quod medium est, haudquaquam principio, sed extremo quammaximè aduersatur. Ita enim Galenus singularum ætatum temperamenta tactione explorans, cùm pueros, iuuenes, adolescentes millies considerasset, præterea eundem infantem puerum adolescentémque factum, hũc nihilo calidiorem deprehensum cõfirmat, nec puerum quàm ætate florentem, nec ætate florentem quàm puerum. Illius authoritati vt posteri omnes id concesserunt, sic neque ipsi tot seculis confirmatam opinionẽ repudiabimus: quãquam fieri posse vix intelligo, vt qui infantes, pueros, ętate florentes, tactu expenderit, nihilo sit ipse tot annorum prolapsione vel temperamẽto, vel tactu immutatus: aut si qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tanquam

firmo & constanti iudice vti potuit ad ætatum secretionem? Istorum proximus liber pleniorem disputationem conferet. Nunc verò si totius vitæ cursum partiemur, iūctísque duarum oppositionum extremis suum ætati cuique temperamentū adferemus, fiet sanè vitæ exordium calidum & humidum, extremum frigidum atque siccum: medium sicci & humidi exactam temperiem accipiet, attamen in calido frigidóque nondum id, sed quod illi deinceps est, mediocre apparebit. Si non absolutam illam & indiuiduam temperiem, sed qualem sensus iudicat inuestigamus, temperata ætas censebitur, quæ punctum vitę medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquantò maius pòst spacium porrigitur. Quicquid mediam hanc ætatem anteit, calido humidóque vincit & excellit, at nō peræquè. Initium siquidem calidum est & humidissimum: quod verò sequitur simili calore viget, humore autem longè est inferius: vt quāuis siccum id nō sit, sed ne ad mediocritatem quidem depressum, initij tamen collatione siccum plerumque iudicetur. Quod à medio in extremum vitæ tempus extenditur, id omne frigido & sicco tenetur, hoc tamen discrimine vt pars vltima tum frigido, tum sicco excellat: nam quæ illam præcurrebat, & frigore & siccitate erat temperatior. Vniuersæ igitur vitæ quinque omnino sunt ætates suis temperamentis insignitæ. Omnium prima adolescētia in annum ferè quintum & vicesimum producta, hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris vbertatem plurimùm adolescant. Humoris autem maior minórque copia, complures illius ordines secernit. Infantium ætas, omnium humidissima ad tertium quartúmve annum prouehitur: hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauum pubertas, ad vigesimumquintum adolescentia, totius appellationem sortita. Secunda vitæ ætas quæ florida appellatur, iuuentus est, ad tricesimumquintum aut quadragesimum annum excurrens, cuius propria est venustas, agilitas, & ferocia: calida quidem parcéque humida, quæ idcirco pręgressæ ætatis cōparatione solet calida siccáque censeri. Succedit constans & matura sui vbique ferè similis, temperata vix annum attingens quinquagesimum. Illinc ad quintum & sexagesimum ingrauescens est ætas & præcipitata, prima illa senectus, quæ siccum frigidúmque corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium postrema vitam claudens ætas est decrepita, frigidissima atque siccissima: quæ & vltimum senium dici solet. Hinc eorum manifestè proditur atque detegitur error, qui temperiem ipsam, quatuórq; temperamentorum cōiugationes vitæ ætatibus quadam proportione contulerunt. Neq; enim vlla est ætas calida & sicca absoluto sermone, quòd vincenti siccitati abundans calor natiuus comes esse non possit: neque vlla ne senectus quidem frigida & humida est, cùm ex propria partium substantia atque commoderatione, non ex humorum aut superuacaneorum affluentia temperamenti ratio spectetur. Illis quidem annorum numeris vt crebrò eiusmodi temperamentorum mutationem adferentibus ętates circumscripsimus, tametsi aliàs plerunque ad alios limites excurrunt, cùm

Aetatū tēperamēta.

Aetates quīque. Adolescentia, cuius partes sunt quatuor.

Infantia
pueritia
pubertas

Iuuentus.

Constans ætas.

Prima senectus.

Vltima senectus.

In ætatib° nō omnes inueniri tēperamētorū differētias.

vel multò breuior erit vitæ curſus, vel longiùs prorogabitur, ad annum fortaſſis centeſimum. Ab origine autem quodcunque quiſpiam temperamẽtum acceperit, id neceſſe eſt propoſita ratione ætatum decurſio cõmutet.

Exẽplum mutatiõis quę per ætates fit.

Velut ſi fortè temperiem is naſcens extulerit, neque vlla deinceps externa cauſa illam conuertat, procedentibus annis nutu ſuo proprióque impetu ſic ille ducetur, vt in pueritia atque adoleſcẽtia calidus ſit & humidus, florida ætate calidior atque ſiccior, ætate matura abſolutè temperatus, aliis deinceps ætatibus frigidior ac ſiccior euadat.

Qui tẽperatus aut puer aut ſenex eſt, nõ ſimpliciter eſt tẽperatus.

Quæ tametſi ita ſunt, attamen is iudicandus eſt & puer temperatus, quòd inter pueros mediocritatem obtineat, & puber quoque & adoleſcẽs, itémque iuuenis & conſtans & ſenex temperatus: ita enim comparatè dici videtur. At verò abſolutè atque ſimpliciter nõ ſingulis hic ætatibus, ſed ea duntaxat quæ matura conſtánſque eſt, temperatus erit, parem ſortitus extremorum portionem. Huius æſtimatione tota pueritia ſimpliciter calida eſt, vti & vniuerſa ſenectus frigida atque ſicca.

Exẽplum alterum.

Qui porrò calidus ſiccúſque natus fuerit, inter pueros calidus ſiccúſque viuet, & hanc innati temperamenti cõditionem ac ſpeciem, per omnes ætates quodammodo retinebit: vt & cùm ſenium attigerit, calidus atque ſiccus inter ſenes perſiſtat. Quandiu tamen in pueris eſt, humidus calidúſq; ſimpliciter eſt. Cùm autem ſenex euaſit, frigidus atque ſiccus: at ætate media calidus ſiccúſq; ſimpliciter.

Proprium tẽperamẽtum exiſtit media ætate.

Sic enim fit vt cuiuſque proprium, & quod à natura ingeneratum vocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium tẽperatiſſima eſt & cuique familiariſſima, purè conſiſtat atque ſplendeſcat.

Temperamẽta tũ a natura tũ ab ætate ſpectari.

Oriuntur itaque & manant temperamenta tum à primigenia natura, tum ab ætate quæ illi comes eſt indiuidua: cúmque id quod à natura prodiit, comparatè duntaxat, quod verò ab ætate, ſimpliciter dici ſoleat, cõſequitur æſtimandis tẽperamentis ætati quàm naturę vim tribui maiorem, & eam quæ ex ætatum decurſu fit temperamẽti ſpeciem, ei tum victoria tum nomine præferri, quam natura ortúſque contulit. De his iam ſatis multa.

Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melancholicum dici oportere. Cap. XI.

Tẽperamẽta ab elemẽtis non ab humoribꝰ naſci.

AB elementorum viribus primò ſimilium partium, ex his deinde corporis vniuerſi compoſitionem ductam eſſe rationibus confirmatum eſt, vt proinde palàm eſſe debeat omnem tẽperamenti rationem elementis primùm deberi, his acceptã referri, in iis ſitã eſſe, vt quæ totius ſubſtantiam cõpleuerunt. Humores ipſaque ſuperuacanea corporis partes non eſſe, ſed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, ſuperiore quidem libro dictum à nobis eſt, & poſthac pleniùs fuſiúſque demõſtrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis ſuperuacaneis poteſt corporis eiúſque temperamẽtum æſtimari: neque demũ ab illorum dominatu & vbertate fas eſt temperamento cuiquã nomẽ imponere. Hinc fit vt ij laqueis inexplicabilibus ſeſe inuol-

uant,

uant, qui nullo nominum rerúmque delectu, hũc (verbi gratia) bilioſo tẽperamento eſſe pronuntiant, illum ſanguineo, pituitoſo, aut melancholico alium: cùm hæc non temperamentorum ſed dominantium humorum ſint nomina. Cui enim ſanguinis eiúſque optimi plurimum ineſt, is iure ſanguineus dici debet, vt cui bilis flaua exuperat bilioſus, cui atra melancholicus, cui denique pituita pituitoſus. Humorum iſtæ redundantiæ cõſinibus ſibi temperamentis haud ſemper reſpondent: quòd non rarò candidos & molles, eóſque tactu frigidos obſeruare ſit, quibus ingẽs bilis copia quotidie reiicitur: vti & alios hirtos ſubnigros atque graciles, qui huius eluuiei minimum congeſſerunt. Videas prĕterea non paucos prima origine frigidum ſiccúmque temperamẽtum adeptos, quos tamen melancholicos eſſe minimè iudices, neque atræ bilis proluuie ſuffuſos. Quin & ſenes extremi quorum ætas frigido ſiccóque laceſſitur, minimum melancholiæ coaceruant, ſed ſi quis his ſuperfluit noxius humor, is maximè pituitoſus eſt: vnde & ſenes à ſuperuacuorũ redundantia pituitoſos eſſe omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidóque temperamento prodiderunt: quos nihilominus ſuperior ea demonſtratio arguit & inſimulat, qua confectum eſt, eum temperamẽti ſtatum ætate nulla poſſe recipi, ſed continuò vt editum eſt animal, annorum numero & diuturnitate corpus ſiccius euadere. Huc accedit, externarum cauſarum vi, multóque magis alimentorum varia ſubſtantia & facultate, aliàs bilem, aut flauam, aut atram, aliàs pituitam in nobis congeri ac ſuccreſcere, cuius nequit origo corporis conſtitutioni tãquam efficienti cauſæ tribui. Quis quæſo tam delirus ſit, vt in eo humore temperamentũ collocet, qui totus interdum præter naturã eſt, cui nulla cum corpore cõmunio familiaris intercedit? Ergo quãuis qui prima ætate per vaſa ſparſus eſt humor, purioris ſanguinis ſpeciem oſtendat, proxima dein ætate is corporis ardore ſiccitatéque ad flauæ bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorum quĕdam moderatio, quarta melancholicus humor, poſtrema pituitoſus ob caloris coctioníſq; infirmitatem redundet: quoniam tamen hunc ordinem externarum cauſarum plerumque vis inuertit, neque corporis perpetuò vna eſt & eadem atque humorum conditio, ſed plerumque diuerſa, non vtique ex humoribus, ſed ex cõſtitutione propria definiendum eſt corpori temperamentum. Quæ humorum ſunt nomina periti artificis non eſt corpori accõmodare: quare nullum prorſus temperamentum ſanguineum dicere permittimus, vt nullum bilioſum, nullum melancholicum vel pituitoſum, quãuis aliàs bilioſum hominẽ, aliàs ſanguineum, pituitoſum aut melancholicũ rectè appellemus. Videor equidẽ iam omnem de temperamentis diſputationem compleuiſſe: cui nihil attinet illorum internoſcendorum ſigna ſubiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Alia tẽperamẽtorũ, alia dominantiũ humorũ eſſe nomina.

Prima ratio.

Secunda

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Quis humor quauis ætate abundet.

Temperamẽta ſunt partiũ corporis non humorum

Libri tertij de Temperamentis Finis.

De Spiritibus & innato calido,

LIBER IIII.

Calorem quendam nobis cunctísque viuentibus inesse, eúmque diuinum. Cap. I.

Quid traditum sit hactenus.

VNIVERSAM hominis naturam cùm altiùs inuestigare & persequi conaremur, primùm quidem concretum hoc corpus in minimas quasque similes particulas anatome dissoluimus. Hinc verò aliam earum compositionem si qua erat speculantibus, deprehensum est vnamquamque ex primis simplicibúsque rerum naturis, terra, aqua, aëre & igni constare: ex harum permistione varias enasci temperamentorum differentias, quorum sua cuique parti proprietas insideret. Nondum autem ab hac contemplatione digressi, rursum scrutemur ecquid præterea parti cuique penitùs inhærescit aut assidet, quod pleniorem illius cognitionem faciat. Quid illa sunt vetustioribus medicis celebrata, innatus calor, spiritus, humidum primigenium, quid natura atque triplex in similaribus substantia, vt hæc singula consistant, vnde & quibus viribus gubernentur. Quoniam autem vnus calor præ cæteris sensum manifestè ferit, ab hoc ceu notiore inducto exordio, reliqua serie quadam quasi conserta ex aliis alia nectemus. Animãtium generi communi lege est à natura tributum, vt insiti vi caloris vitam agant. Primùm enim illas dum in viuis, caloris temperatione perfundi, morte verò consumptas hoc prorsus extincto refrigerari, vel sensus ipse declarat, nulláque id alia demonstratione, sed vnius est sensus præstãtia confirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam verò in stirpibus minùs aperta & euidens est caloris inspectio, eas tamen non minus quàm animantes hoc salutari calore conseruari, omnémque omnium salutem hinc oriri, perspectum ei fiet qui naturæ opera effectúsque ęstimabit. Constans enim est & rata sententia, omnia viuentia propter inclusum in se calorem viuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere, eóque nutriri ac sustineri, augescere, procreare, animantes præterea sensu affici & moueri: quantóque perfectiora hæc fuerint opera, tãto caloris vim atque substãtiam vberiorem adesse. Quod si vlla id ratione suaderi debet, vnius Solis præstantia spectetur, qui dux & princeps moderatórque mũdi cuncta viuentia luce sua lustrans, illa pariter caloris sui temperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera suscitat. Hæc si externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nónne optima ratio est quempiam in eis calorem inesse operũ effectorem, eúmque Solis maximè calori concordem esse & consentaneũ?

Quid restet tradendum.

Caloris vi omnia cõtineri & regi.

Rectè

Rectè igitur Ariſtoteles vitã vno calore cõtineri, ſine calore neque animalia neq; ſtirpes viuere, tanquã protritum & peruulgatum memoriæ mandauit, qui & mortem caloris extinctionẽ eſſe definiuit. Itaque huius imitatione vna omnium philoſophorum conſenſio vitam calore finit, mortẽ caloris extinctione. Quantuluſcunque inerit calor in corpore, id ipſum vita fruetur, & quas dixi functiones licet obſcuras de ſe promet, neque extremæ ſenectutis frigus quod in temperamento dominatur, huius poteſt caloris ſuperare vires. Hoc viuunt ſerpentes, quas tamen temperamẽto frigidas eſſe commemorant. Hoc viuit papauer, mandragora, & vniuerſum frigidarum ſtirpium genus. Ex quo iam video poſſe quaſi cõnexum quippiam effici, calorem hunc ſupra elementorum naturam eſſe. Ab eo enim contrariorum quod ſuppar eſt ac infirmius, alterius excellentis conſpectu nihil quicquam agi poteſt, ſed tota miſti actio in id quod exuperat tanquam in vincentem cauſam refertur. Atqui in earum ſtirpium quas connumeraui temperamento, calor depreſſus eſt, & inferior quàm frigus: non igitur hic vi & operibus poteſt frigus ſuperare, neque in hunc tanquam in efficientem cauſam poſſunt vitæ functiones referri. Quocirca ſi quis calor vitæ functionum effector eſt, vt certè eſt, nequaquam is eſſe poteſt qui in temperamenti miſtione diminutus eſt ac mutilus. Quare neceſſe eſt hunc vitæ calorem præſtantioris cuiuſdam eſſe originis, neque ignei elementi rudiorem naturam redolere, quemadmodum alio loco vberiùs diſputatũ eſt à nobis. Hinc præclara & eximia quadam mẽtis agitatione videtur Ariſtoteles mortem definiens, vitali huic calori non frigus tanquam contrarium oppoſuiſſe, ſed extinctionem quæ eius ipſius eſt priuatio. Vt igitur lumini contrarium nihil eſt, ſed aduerſæ tenebræ illius ſunt priuatio, atque ſi vel minimum luminis corpus illuſtret, idipſum illuminatum dicimus: ſic & de vitali calore ſtatuo, qui quãtuluſcunque corpus poſſideat, idipſum regit atque moderatur, calidúmque denuntiat. Qui volet huius eſſentiam pleniùs cognoſcere, ob oculos ſibi proponat ſulphur & arrhenicum, quæ calidiſſima quidem cùm ſint, & igneo elemento confertiſſima, vt plerunque nos vrant, tamen vitali hoc calore deſtituta iacent, ſicuti & vniuerſum inanimorum genus: quod argumentum planè cõuincit igneũ non eſſe, neque ab elementorum miſtione hunc ortum quem proponimus calorem. Quinetiam animãtis demortuæ cadauer, tametſi partium ac totius ſtructuram figurámque retinet, caloris tamen huius ne minimũ quidem habet: haberet autem ſi ab elementis naſceretur, cùm in partibus ſingulis aliqua ſuperſit & reſideat quatuor elementorum permiſtio. Vnde intelligi poteſt calorem eum per quẽ vita inerat, non ex prima elementorum miſtione, ſed aliunde ortu recondito fluxiſſe.

Calorẽ noſtrum non eſſe prorſus elemẽtarem.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

1. Dialog. Calori noſtro non opponitur frigus.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Spiritum quendam cunctis datum viuentibus, qui vitæ calorem continet. Cap. II.

Spiritꝰ neceſſitas.

VONIAM igitur calor is indiſſolubili adhæſione corporis moli conſertus non eſt, ſed ab ea ſeparari ſeiungíque poteſt, neceſſe eſt extra molem eam ſit, tanquam aſſumptum quippiam & aduētitium. Atqui cùm nequeat ſimplex calor in qualitatis genere conſtitutus, ſine ſede & vehiculo in omne corpus permeare, huc illúcque momento diffundi, qualiter tamen hunc à corde per omnes arterias partibus ſingulis impartiri cernimus: fuit opinor neceſſarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cæterùm nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, vt tanta celeritate corpus omne traiiceret: quocirca neceſſe fuit calori materiam ſubſterni ſubſtantia tenuiſſimam, pernicitate velocem, quæ ſimul fouendo calori familiaris eſſet ac amica. Atque cùm eiuſmodi ſit aërea, aut ſi rectiùs appellare velis æetherea, optima ratione debuit talis calori ſubiici, quæ ſemper ætheris modo incenſa ardet, cuíque perpetuò calor inſidet, vt neutrum poſſit ab altero dirimi.

Spiritus nomina.

Plato quidem rariùs eam materiam calore perfuſam, ſpiritum appellauit, ignem frequentiùs, vt interdum calorem. Ariſtoteli crebrò ſpiritus eſt dictus, nonnunquam calidum atque naturalis calor: aliàs quidem à tenuitate & velocitate, aliàs à viribus & effectu ratione nominis deſumpta. Planiùs Hippocrates, qui nuſquam addubitauit hunc ſpiritum nuncupare, ex eo quòd eximiis viribus cùm præditus ſit, oculorum tamen effugit obtutum: etenim & aërem, & vẽtum, & auram, & vnamquamque ſubſtantiam quæ ſub aſpectum non cadit, ſic dicere conſueuerunt. Ad huius profectò imitationem Stoici ſpiritũ ex ſplendida, perſpicua, nec aſpectabili ſubſtantia conſtare rectè quidem prodiderunt, eo tamen falſi, quòd hunc tum naturæ, tum animæ ſubſtantiam eſſe pronuntiant, nihil eo præſtantius, nihil diuinius inueſtigantes.

Animũ triplici corpore teneri.

Quò autẽ ſpiritus neceſſitas atque ſubſtantia pleniùs demõſtretur, repetenda ſunt & replicanda veterum philoſophorum decreta: quorum primi Academici cùm perſpicerent fieri non poſſe vt naturæ quammaximè diſpares, nullius idonei medij interiectu ſocietatem inirent coiréntque, animum noſtrum à ſummo rerum opifice conditum, priuſquam emanaret immigrarétque denſo huic & concreto corpori, cenſuerunt corpore quodam illuſtri, puro & aſtro ſimili tanquam ſimplici veſte indui: quod immortale & ſempiternum nũquam ab animo abſolui diuellíque poſſet, & ſine quo non fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac ſimplex, ſed tamen impurius, minùs illuſtre & ſplendidum ſuperiore: nõ ab ſummo id opifice procreatum, verùm elementorum præſertímque tenuiorum permiſtione cõcretum, à quibus nomen inueniens aëreum & æthereum appellatur. Duobus hiſce corporibus iam ſtipatus animus, in tertium hoc mortale caducúmque corpus, ſeu potiùs in tetrum & tenebricoſum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum

fit

fit hospes, donec effracto carcere alacer & liber in patriam reuersus, municeps fiat & ciuis deorum. Hanc corporis atque animi communionem cõfirmãs Alexãder Aphrodiseius, spiritum quem proposuimus ait perquàm idoneum vinculum illis interponi, qui aduersas naturas interiectu suo cõciliet atque cõtineat.

Spiritꝰ necessitas & vsus.

Is enim extremo vtrique familiaris & accommodatus, cùm non sit prorsus sine corpore, crasso quidem corpori inseri potest: cùm verò tenuior splendidiórque sit, potest cum animo connecti. Sícque vtriusque quodammodo particeps, naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinam cum terrena.

Cuique animæ parti vt mẽti suũ subijci spiritum.

Hæc quanquam mentis corporísque communionem non nisi spiritus interiecti nexu fieri demonstrant, eadem nihilóminus & cæteris animæ partibus caducis par est accommodare. Etenim animę pars mortali conditione genita, impura licet neque vt mens syncera sit, longo tamen interuallo terreni huius concretíque corporis statum antecedit, vt citra vinculum ei nequeat inhærescere.

2. de animal. gene. cap. 3.

Quocirca rectè prodidit Aristoteles in semine spumosóque corpore spiritum, in spiritu naturam contineri, quæ proportione respondet elemento stellarum: apertè quidem significãs spiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quoddam vinculum interponi. Neque verò mẽti solùm, sed & vnicuique animæ parti caducæ proprium spiritum attribuit, omnémque animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, ídque magis diuinum quàm quæ elementa dicuntur, atque prout nobilitate obscuritatéve animę inter se differunt, ita & huius corporis naturam distare. Quapropter si tum Aristotelis, tum cæterorum rationes iudicio certo ponderemus, palàm fiet vnamquamque animæ partem spiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori insidet, tum omne officij munus exequitur.

Spiritus quid.

Est igitur spiritus corpus æthereum, caloris facultatúmque sedes & vinculum, primúmque obeundæ functionis instrumentum.

Spiritus substantia vbi vigeat

Quisquis illius substãtiam & statum nondum plenè sit assequutus, corporis nostri structuram contemplatus, arterias adeat, in cordis sinum & in cerebri ventriculos introspiciat, quos dum inanes ac nullius propè humoris participes videbit, neque tamen frustrà ac temerè tantos à natura conditos, hæc quidem mente contrectans, mox opinor cogitatione comprehendet prætenuem auram eos tum impleuisse, dum in viuis fuit animal, quæ tamen eo animã agente leuissima cùm esset, sine sensu euanuerit. Huius fouendę gratia inspiratione aërem introducimus, qui non modò corpori refrigerationẽ (hæc enim satis posset aliũde comparari) sed pabulum quoque sumministrat. Corporis autem densa moles, eiusmodi subsidio haudquaquam indiget, vt quæ crassiore recreatur alimento ex omnium elementorum permistione concreto: quare necessum est aërem hauriri & attrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis sui generis substantiæ iungatur, eíque velut in pastum cedat. Si nulla in nobis esset tenuis & spirituosa substantia, vix vlla profectò nos ad inspirandum necessitas impelleret.

Corporum

Corporum quæ incenduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci. Cap. III.

ON alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quę licet de medio ſumpta erunt, rei tamen omnis pleniſſimam fidem faciēt. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperantia, maximè verò flammæ, quæ propriè noſter ignis eſt & appellatur. Ea autem fumus eſt aut aëreum corpus accenſum, neutro ſeorſum ſed iunctis ambobus abſoluta: huius enim tanquam materia fumus eſt, cui flagrãs calor accedens flãmam efficit. Flammam ambiēs aer tuetur idoneus, neq; craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimento quodam circũcludimus, vt tum eò nequeat liber affluere & illabi, mox flammam peranguſtè coarctatam deleri reſtinguíque conſpicamur. Neque ideo ſolùm aër deſideratur, vt vel refrigerationē flammæ præſtet, vel fumoſam exuſtámque illius fuliginem excipiat: quia ad vtrũque ſatis eſſet accõmodatus aër denſus & humidus, qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur vt tenuis & ſyncerus aër idcirco ſit neceſſarius, vt flammæ tanquam pabulum accedat, & libero flatu alius aliúſque accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flammæ deuorãdam. Velim equidem animum cogitationémque referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aëris partē abſorbere, id planè declarat, quòd dum rimæ vel tenuiſſimæ patefient atque reſerabuntur, confeſtim ac repente ſumma vi nouus intrò aër irruet & ſe ingurgitabit, vt eum nimirum reſarciat qui antè fuerat exhauſtus. Quibus apertum eſt flammam vt fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aëre fo ueri atque ſuſtineri. Præter hæc autem tertium illi fomentum & pabulum confertur, ex præpingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidem corporum omnium celerrimè prõptiſſiméque inflammatur, quod tenui ſubſtantia multo aëre ſpiritúque perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim vnumquodque ad olei naturam propiùs accedit, tanto deprehēditur magis habile & aptum vt inflammetur, quo autem abeſt longius, hoc ineptius. Vnde conficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps huiúſque ſolius gratia conflagrare: quodcunque autem olei eſt expers, flammam non alere. Videbor hoc loco magnum quippiam & veteribus inauditum offundere, ſed quòd longè ſit veriſſimum, & multis huius ſeculi experientiis confirmatum. Nullum enim corpus eſt ad inflammationem propenſum, ex quo ſyncerum oleum arte non elici poſſit. Non adeps, non cera, non pix, non reſina, non terebinthina, non vllum denique ligni ſtirpíſve genus: nulla radix, nullus flos, nullus fructus, nullum ſemen: atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil denique in ſtirpium aut animantium genere vitam habuit, quod non poſſit oleum de ſe profundere,

Ariſto. 2. de generatione. Gal. 3. de tempera.

Quid aer flammæ conferat.

Aerem pabulum eſſe flammæ.

Triplex flãmæ pabulum.

Corpora inflãmari ob oleoſã ſubſtantiã quam in ſe habent.

profundere, aliud quidem affluentius solóque pressu, aliud parcius maioréque industria: huius etiam causa quæcunque viuunt inflãmari posse cõpertum habemus. Quinetiã inanimorum genus quæ complectitur inflãmationi subiecta, eadem quoque oleo sunt finitima. Nam sulphur quicũque metallorum naturas perscrutantur, terræ adipem vel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concrescit. Ergo quæcunq; viuunt aluntúrque corpora, pinguem & olei similem continẽt humorem.

Alter humor alimẽtarius.

Pręter hunc verò & alio perfunduntur, qui minimè est ad inflammationẽ idoneus, sed superiore magis tenuis & profluens, ab alimẽtis ascitus & cõsertus in cæcos arctósque viuentium coporum recessus, qui quidem concoctione mutationem atque vires iam accepit, nõdum tamen in illorum substantiam planè conuersus: hunc humorem dicere placet alimẽtarium.

Tertius humor elemẽtaris.

Ab hoc demum diuersus est aqueus humor, quo tanquam visco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quíque rerum omnium ex elementorum permistione cõcretarum est communis. Vniuersum inanimorum siue lapidum, siue metallorum genus, hoc ipso conglutinatum sustinetur: at alimentarium aut olei similem humorem neutiquam nouit, sed hi viuentibus duntaxat propriè tribuuntur, vt intelligere sit eosdẽ ad vitę calorísque tuitionem partes primas obtinere.

Triplicis humoris in stirpib⁹ demõstratio.

Triplex id humorũ genus quisquis volet perspectum sibi esse, in materia è syluis cæsa cogitationem defigat. Virentes enim stirpium ramos, aut ceram, aut picem, aut resinam, in stillans vaporarium qui cõiecerit, substrati ignis vi primùm aquam dimanare sentiet, ab hac dein oleum: quod nõ priùs elici potest quàm illa plenè exaruerint: sic enim mos est exiccata omnia deligere, è quibus oleum elici debet. Si quis porrò ligneã materiem viridẽ recénsque cæsam igni mãdet, principiò videbit ægrè incendi, propterea quòd multo scatet humore, quẽ è terra pro alimento sibi hauserat. Is enim est, qui ab eius extremis dum incalescit emanare solet. Hoc consumpto reliqua substantia promptè à flamma depascitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei speciem gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cum omnẽ ignis depopulatus fuerit, flammæ tum nihil prorsus erumpet & euolabit: in subiectis tamen carbonibus sua insuper inerit soliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærente, quem in elementorum concretione acceperant: quo tãdem exeso dissipatóque cinis duntaxat aridissimus reliquus erit.

Alia demõstratio.

Idem propemodum temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in syluis erectæ senio siccescunt. Primùm enim exhaustus alimentarius humor deficit, quo tempore dominatur oleo similis humor, possúntque illæ ocyssimè succẽdi. Hic verò annis procedentibus adeò exhaurietur, vt inflãmari prorsum nequeant, cùm putrida ligna vulgus appellat, quæ solo cõstant aqueo humore. Postremò autem & hic atteretur, qui tanquam glutinum erat terrenis partibus connectendis: tum igitur dissoluta soliditate caries inuadet, quæ extrema est omnium consumptio. Stirpes reliquæ omnes, itémque fructus, semina, animãtium particulæ, easdem propemodum mutationes diuturnitate subeunt.

Cōclusio.

eunt. Ergo si rem vniuersam in caput referemus, in corpore quod accensum cóflagrat, siue id lignum est, siue lucerna, siue quiduis aliud, flammæ proxima materia est fumosus quidam vapor, halitus modò efflatus: in hoc qui summus inest feruor, species quædam est & perfectio flammæ: hæc autem aëris circumfluentis cótinuo accessu fouetur. Halitus porrò ex illa olei substantia suscitatus emergit: quæ flammæ pabulum est. Ea autem olei substantia in subiecta densiore, aut ligni, aut elychnij materia consistit, vtráque verò alimentarius humor olim fouit, neque sinens dissipari resarciuit, copiosiorémque exaggerans eandem auxit.

Humidi primigenij quod tum caloris, tum spiritus subiecta est materia, demonstratio. Cap. IIII.

Spiritus ex duobus constat.

AD hæc autem si quæ corporis nostri sunt transferimus, spiritus quem in nobis inesse demóstrauimus, quia tenui est & ætherea substantia insito calore perfusa, ei proportione respódet quæ propriè flamma appellatur. Neque enim calor ipse solitarius, neque substátia tenuis quam seorsum cogitatione comprehédimus, sed quod ex amborum societate nexúque conditum est, verè ac propriè spiritus dicetur.

Humor natiuꝰ & primigenius.

Húc autem alit sustinétque pinguis & oleo perquam similis humor, non is quidem adeps quo partes quamplurimas oblini cernimus, sed alius multò dissimilis & aëreus, qui in partium similarium substantiam consertus omnem effugit oculorú aciem, arte tamen & industria potest vt præmonuimus secerni. Is tum spiritus, tum innati caloris fundamentum est atque prima substantia, quē proinde de cætero primigenium placet appellare. Is enim primus est, & communis viuentium omnium in quo spiritus calore perfusus primùm & per se considit, adeò vt neutrum esse possit aut diutius permanere citra illius humoris opem. Inest autem in similaribus quibúsque particulis eius generis humor, quem omni viuentium generi esse datum, suprà ratione confecimus.

Lib. de lōgitu. vitæ, cap. 2.

Hunc planè expressit Aristoteles, dum ait: Calidum autē ipsum in nónullis pingue habetur, quę res simul efficit vt neque facilè inarescat neque facilè refrigeretur. In nónullis alio succo prēditú est. Hæc ille: reuera enim nó solùm hic pinguis, sed etiam triplex commemoratus humor tum nostrum calorem, tum omnem solidæ partis substantiá continet atque firmat.

Triplex partiũ solidarum humor.

Exēplum in osse.

Os (hoc vnum in primis ad exemplum adhibere liceat) quandiu in animante constitutum alitur & continet in se vim caloris, alimentario madefit & conspergitur humore angustis spaciis affuso. Ab animante autem desectum id auulsúmque, ignis cedit ardoribus incenditúrque celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationem est habilis: cùm verò is iam incendio absorptus fuerit, superstes etiámtum erit ossis cóstantia & firmitas, ídque communis illius ceu visci vi & beneficio. Eadē ferè & in cæteris similaribus est ratio.

Trium humorũ mutua cōparatio.

Triplex itaque cùm sit omnis earum humor elementaris, primigenius & alimentarius, duo quidem

propriam

propriam illarum ſubſtantiam complent, tertius illis aduẽtitius quodammodo & externus. Quocirca vitam etiamnum agente animali, hic quidem abſorberi ſiccarı́que poteſt, at reliqui duo nunquam funditus, ſed neque maiore ex parte diſperdi poſſunt: nam priuſquam in id diſcrimen res veniat, propria detracta materie ſpiritus calórque emarceſcet, & animal vitam naturæ reddet. Diſſipata enim materia quæ ſpiritus & caloris propria eſt ſedes, quę ſpiritum continet atque ſeruat, quî fieri poteſt vt ſpiritus ſubſtantia & calor diutiùs perſiſtat? At verò qui integra valetudine frigorum vi intolerabili adeò opprimuntur, vt quàm mox è vita excedant, iis calor interclusus extinguitur, ſuperſtite quodammodo ſpiritus materia. Vehemens inſuper animi deliquium ſi hominem rapit, & caloris & ſpiritus ſubſtantiam vnà in breui diſſipat, citra vllam primigenij humoris iacturam. Econtrario autem huius diſſolutionem fieri manẽte ſpiritus ſubſtantia, aut hanc quidem manente natiuo calore diſſipari, naturalis rerum ordo haud patitur. Primigenius is quem proprium dixi viuẽtium humorem, quatenus ſubſtantiæ noſtræ portio quædam eſt, à prima ſtatim origine ſuſcepta, ab alimentario diſtat atque ſecernitur. Ab aqueo autem abeſt, quòd tametſi vterque ingenitus eſt nobis, hic tamen omnium corporum vel inanimorum communis, nihil ſocietatis, nihil commercij habet cum calore & ſpiritu: ille verò plurimum, vt qui eorum ſedes eſt & fomentum. Hic idcirco eſt quem præ cæteris natiuum humorem appellarũt, alij proprio ſi fortè inepto nomine, humidum radicale: nos id vt primigenium ita dicere poſſumus vitale & ſalutare humidũ, quod ſpiritus & caloris totiúſque vitæ fundamentum eſt & pabulum.

Triũ humorum quod diſcrimẽ eſt.

Quis triũ natiuꝰ humor propriè dicendus.

De triplici ſimilaris partis ſubſtantia, & de cæteris humorum differentiis. Cap. V.

SIMILAREM vocatam particulam ſimplicem, compoſitionis expertem, & ſui vndique ſimilem ſenſus æſtimatione iudicamus, primámque illi ſtructurã ex elementorum temperatione naſci. At verò ne ſic ad vnguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffuſa eſt, quin aliæ aliorum ſint elementorum magis minúſve participes: neque cogitatione modò, ſed etiam (ſi quis ſtudioſe penitúſque introſpiciat) ſenſu varietas quædam animaduerti poteſt. Vnde ſi facilis & accurata quæritur rerum diſtinctio, pars quæque ſimilaris ex aliis quibuſdam ſubſtantiis eſt cõdita, hæ verò ex primarum ſimpliciúmque quatuor naturarum concretione. Quoniam verò ſubſtantias illas nondum partes corporis appellamus, ſimilarem partem compoſitam dicere vſus non admittit, compoſitionem duntaxat exiſtimans eam quæ ex aliis quibuſdam particulis conſurgit. Subſtantiæ autem illæ tres ſunt omneis in parte ſimilari poſitæ, ſolida, carnoſa & ſpirituoſa, his enim vtar recentiorum verbis. Solida primum eſt lineamentum & ſtamen illud ſtabile atque conſtans,

Partẽ ſimilarem non prorſus eſſe ſimplicẽ

Quã ratione pars ſimilaris appelletur ſimplex.

Triplex ſubſtantia partis ſimilaris.

Solida quę

per quod toti robur inest & firmamentum, & qua tanquam basi reliquæ substantiæ innituntur. Hanc enim ea quę carnosa appellatur vndique circumfundit & obuallat, infercítq; spacia inter fibras vacua, quasi rimas expleat: hinc & partis moles rectè dici consueuit.

Carniformis quæ.

Commune quidem illi carnis nomen est inditum, sed cuius substantia in magna sit varietate. Quæ enim musculorum fibris innascitur, propriè caro appellari solet: quę autem visceribus, vt cordi, vt iocineri, renibus, lieni, & pulmoni, eam παρέγχυμα Græci dixerunt, nos affusionem: intestinis, gulæ, vẽtriculo, vtero, vtrique vesicæ, arteriis, venis, neruis, & membranis quæcunque insidet, cómune illa quoque nomen mutuatur, vt vnicuique parti similari sua sit caro.

Caro triplex.

Spirituosam substantiam suprà satis persequuti sumus, prętenuem nempe & æthercam eam quæ partis similaris essentiam complet & absoluit: illa quidẽ in solida substantia primùm & maximè consistit, omniúmque functionũ est opifex.

Spirituosa substãtia.

Quò autem clariora sint omnia, & hæc superioribus quasi annexa consentiant, solidam substantiã ex aliis rursum constare meditemur, nempe ex terreno crassamẽto (hoc interim verbi à Columella mutuabor) cuius constantia atque firmitas aqueo humore continetur: mox ex humido primigenio quod vitale & spiritus fundamẽtum appellauimus. In hoc igitur naturalis spiritus (qui est æetherea substantia paulò antè commemorata) radices egit ab ortu quibus innititur: inde tanquam è seminario prodiens, in carnosam quoque substantiã propagatur, sicque calorẽ & naturã secum proferens, his partem similarem vniuersam perfundit.

Solida substãtia rursum ex triplici cõstat

Natiuũ humidũ prima est sedes spirit⁹.

Ergo omnes quæ in similari corporis parte sunt substantiæ numerantur, carnosa & solida: in solida crassamentum illud terrenum, humidum primigenium, & insitus spiritus. In crassamento præter terrenam substantiam, aqueus est & tenax is humor, cuius interuentu partes eius cohærent, firmáque id soliditate consistit.

Omnium substãtiarũ enumeratio.

Ne quid autem hîc intactum & quasi prætermissum desiderari possit, quod partium similarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam cõtemplationem animum relaturi, quatuor humorum quos secũdarios propriè appellant genera, ab optimis quibúsque medicis celebrata, istis comparemus. Quod in solida substãtia partis similaris primum inest crassamentum, humorem id in se cõtinet aqueum, qui cùm sit omnium corporum communis, ad hunc numerum minimè referri debet. Neque is humor primigenius qui nobis insitus est & viuentium proprius, naturalísque spiritus sedes, in solida substantia positus, quem leuiter & inconsideratè videtur Auicẽnas cum aqueo eundem fecisse, à quo partium robur & firmitas existit. Sed secundariorum vnus constituendus est is humor, qui carnosa vocatur substantia, & qui ceu cõcretus liquor solidis fibris adhærescens, moles fit similaris partis: hunc manifestò videre licet in carnibus dum igni immodicè torrentur liquari & plurimùm defluere ferríque in prunas largiter. Alter est qui ceu proximum partis alimentum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhærescit, sed roris vice in partis substãtiam dif-

De humoribus secũdariis.

fusus

fusus propiúsq; adductus illi apponitur. Postea is humor existit qui in exilibus arteriis venísque cōtinetur, hinc mox ex earum finibus in vacua partium loca influxurus. Hunc quidem esse constat purioris sanguinis portionem multiplici coctione exquisitè elaboratam, & ex qua pars similaris aletur. Quocirca tres hi posteriores nequeunt ad similariū substātiam pertinere: quanquam varia commutatione in corporis naturam tādem commigrabunt. Qui in maioribus venis reconditur sanguis, ad hæc secundariorum humorum genera neutiquam pertinet, sed eos quatuor primos ac principes humores ac verè succos recipit, de quibus suo loco futura est cōmemoratio. Iam verò si præscriptū ordinem inuertemus, ex sanguine qui in venis concluditur maioribus, quatuor humores secundarij, consequutione quadam fient. Cùm enim sanguis iam in extrema & ora exilium venarum arteriarúmque perductus est, primus humor tum appellatur, secūdus autem cùm iam vice alimenti in partium substantiam influxit iísque apponitur: tertius vbi circum partium villos & stamina concrescens illis annectitur & agglutinatur: quartus quum iam illis assimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque secūdariorum humorum solus hic quartus est in essentia partis similaris.

Quid innatum calidum, quæ eius substantia. Cap. VI.

VT autem hic rerum ordo compositióque disciplinæ sibi constet, in quartum hūc humorem toto animo omníque studio incumbendum, explicādúmque pleniùs quid causæ erat cur eum in cunctis viuentibus inesse, tot tantísque rationibus contenderemus, quātúmque momēti & ponderis ad rem institutam obtineat. Quicquid vitam agit, salutari calore perfusum continetur & regitur: atque is calor qualitas quū sit, totus tamen diuinus est atque cœlestis, & in æthereo spiritu subsistit. Cùm autem huius beneficio & munere corpus alioqui frigidum, vniuersum quantum est concalescat, necesse est ei vim inesse caloris valentissimam, quæ si pariter siccitate comitaretur nos impēdio adureret: atqui nō vrit, eam igitur necesse est humoris temperatione perfundi, viuētiúmque calorem ac spiritum idoneo conuenientíque humido contineri, quod illius subiecta est & indissolubilis materia: quemadmodum in his corporibus quæ apta sunt vt inflammētur, flammę sedes & pabulum aëreus quidā est humor. At quoniam complures sunt humorum ordines, cōplurésque in nobis differentiæ, æstimādum nunc est quisnam eorum, salutaris istius caloris sedes esse possit. Postrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis partes haberi, ex dictis fit manifestum: quare in promptu quoque est horum neutrum eam esse quam inuestigamus innati calidi substantiam. Neque præterea ea fuerit aqueus humor ex quo suam consistentiam accepit partium solidarum crassamētum: vt qui omnium sit corporum communis. Restat igitur innati calidi substātiam esse,

Substantiā caloris humidā esse.

Quisnam humorum corporis est substātia innati calidi.

Humorẽ oleoſum eſſe innati calidi ſubſtantiam.

vel carnoſam vocatam ſubſtãtiam, vel id humidum quod radicitus inhærẽs vitale & primigenium appellauimus, quódque olei cuiuſdam ſpeciem oſtendit. Conſentaneum autem magis eſt & ad veritatem propenſius, in hoc quàm in illa potiùs calorẽ vitæ collocari. Permanens enim eſt & conſtans humidum hoc primigenium, in ſolida ſubſtantia firmatum, neque niſi annorum ætatíſque decurſione imminui poteſt: carnoſa ſubſtãtia frequenter omni ætate vt augeri ita detrahi & extenuari videtur. Illud ſiquãdo iacturam accepit, non reſarcitur: hæc marcore exhauſta, rurſus in amplam molem aſſurgit: nam carnoſæ ſubſtãtię magnitudo variatur, etiámſi præterea non augetur animans. Itaque ſi innatus calor vitæ opifex, tutò nos debet in extremum regere atque moderari, par eſt vtique hunc in ſtabili humido permanere. Quin & noſtræ originis cõtemplatio, vitalem calorem vnà cum humido primigenio à ſemine, carnoſam autem ſubſtãtiam à materno ſanguine deriuari commonſtrat.

Totã ſimilaris partis ſolidã ſubſtãtiam ex ſemine naſci.

Etenim prima fœtus cõformatione dum ſimilarium partium procreatio inſtitueretur, corpus ipſum ſeminis, primùm in quædam rudimenta ſeſe extendit, deinde verò in exactam ſpeciem. Dum enim ea rudimenta ponerẽtur, videri poterat corpus ſeminis adumbrationem quandam partium ſimilarium lineamentis ſuis exhibere, quæ quaſi fibræ erant & ſtamina filis quibuſdam tenuiſſimis araneorum ſimilibus contexta. Hæc eſt igitur conſtans & verè ſolida partium ſimilarium ſubſtantia ex puro ſemine concreta: ad quam deinde ſenſim influens & illabens ſanguis maternus, villos & ſtamina vndique circumſedens illic concreſcebat, fiebátque ſubſtantia carnoſa ex ſanguine: quæ affuſa inſperſáque locis inanibus, moles eſt partium ſimilarium. Quãcunque autem ſolidior illa ſubſtãtia ab ortu conditionem acceperit, eandem totius vitæ curſu retinet. Nam ſtamina ex humido liquidóque ſemine creata, quanquam diuturnitate magis magíſque ſicceſcunt, dum ad extremum ſenium quod aridiſſimum eſt veniant, ſemper tamen eius humidi quod à ſemine contraxerunt, aliquid ſibi in omnem vitam recondunt: quod vt recèns natis & infantibus plurimum eſt, ſenibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Quantulumcunque idipſum eſt quod in vitæ extremum reconditur, ſecum id ſpiritum & calorem ex ſemine aduexit, hóſque retinet tum ſibi tum ſolidæ ſubſtantiæ perennes & indiſſolubiles.

Quatuor ĩ ſolida ſubſtãtia quæ ex ſemine prodierũt.

Ex quo intelligi poteſt carnoſam ſimilarium partium ſubſtãtiam à ſanguine, ſolidam verò & quicquid in eius compoſitione ineſt, ſiue craſſamentum, ſiue humidum primigenium, ſiue ſpiritus, ſiue inſitus calor, id omne olim à ſemine natum proceſſiſſe, & tãquam illius quædam portio ſit incorrupta, ſeminis naturã plurimùm redolere. Hinc rurſus perſpicuum euadit innati calidi quã exquirimus ſubſtãtiam, præſtantẽ illam quidem & vitæ conſeruatricem, non ad carnoſam quæ ex ſanguine prodiit, ſed ad primigenium humidum, quod ſuam ſemini originẽ refert acceptam, pertinere.

Innatũ calidũ quid.

Ergo ſiqua illius promẽda eſt definitio, calidum innatum eſt humidũ primigenium inſito ſpiritu & calore vndique perfuſum.

Id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſaluus viget & conſeruatur. Tribus ergo illis coniunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quidam ſpiritum ingenitum appellant, at rariùs nec ſatis propriè. De his hactenus, nunc de natura.

Quid natura medicis, & quæ eius ſubſtantia. Cap. VII.

VOD generatim atque vniuerſe phyſici proponunt hoc loco contrahentes, naturam eſſe definimus vim primam & cauſam per ſe noſtri opificem & conſeruatricem. Hominis enim natura eſt quæ nō aliud quicquam procurat, & quæ ſoli addicta homini, quem conformauit gubernat quãtum poteſt lõgiſſimè. Etenim ne fruſtrà cōdidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquã deſerit, ſed eius gubernacula tractans partes omnes in ſuum quamque opus ducit & concitat, vt illa ipſa ſimul omnium functionum cauſa cenſeri debeat. At illius ſubſtantiam quænam ſit perueſtiganti, vis & poteſtas caloris prima in mẽtem venit, cui ſolet omnis effectus cauſa palàm attribui. At verò qualitas ſyncera caloris, etiã ſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intenſione creuit, cõtinuò integriores firmioréſque functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtantia caloris: quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non vni calori, ſed illius quoque ſubſtantiæ accommodari: quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerũt, ſed alteri compoſitæ rei principio.

Naturę humanæ definitio.

Naturam non ſolum calorẽ, ſed ſubſtãtiam eſſe.

Moderato autem cuique calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum genere, aut in ſpiritu, aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt, naturæ nomen non niſi promiſcuè & fuſa nimis appellatione aptari poteſt. Aptiùs quidem ſpiritum ingenitum quicũque is fuerit, naturam dixeris. Veruntamen ſi propriè agendum eſt, naturæ ſubſtantia eſt calidum innatũ quale ſuprà circumſcripſimus. Id enim animal ab initio conformauit, auxit, & tanquam omnium operũ naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehẽdit, humidum primigenium, ſpiritum & calorem, omnia quidem vno eodémque ortu ex ſemine prognata. Quum veteres naturam & virium ſubſtantiam tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie, tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis conſtare & compleri pronunciant, potiùs ea quibus ſuſtinentur vires enumerant, quàm propriè naturę nomen vſurpent, cùm carnoſa illa ſpecies nequaquã ſit à ſemine contracta: quæ autem verè natura eſt tota ex ſemine naſcens, animal effinxit, huícque totius vitæ curſu moderatur. Quæ purè natura dicitur carni non eſt ingenita, ſed in hanc ex ſolida ſubſtantia cui peculiaris eſt, confertur.

Multiplex naturæ appellatio.

Naturæ ſubſtantia.

Natura quæ comprehendat (manuscript note)

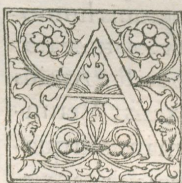
Corporis natura, quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquam in materia conſiſtit: vt hæc ſolida ſeminalíſque ſubſtantia aliorũ omnium more, ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cæterùm hæc ipſa principia, nō vt quæ ſolent accuratè à phyſicis tractari, ſimplicia ſunt

Naturæ ſubſtãtiam ex quatuor elementis conſtare.

& omnis compositionis expertia: sed etsi fortè sensu simplicia iudicantur, cogitatione tamen ex primis constant elementis se prioribus. Crassamentum enim quod substratum atque subiectum est, ex densis terrenísque elementis plurimum quidem conditum est, non tamen tenuiorum prorsus expers. Natura quæ in illo viget, humido primigenio & spiritu calido perficitur, quæ aëris atque ignis plurimum in compositione acceperunt, sed tamen terrę & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: vt medicis nulla prorsus substantia sit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione sit concreta. Hinc fit vt rursum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentũ, quod à prima statim origine ex elementorum & caloris diuini perfusione contractum est. Illic tãquam in prima functionum omnium causa consistunt, quicunque caducæ naturę limitibus coërciti, nihil supra hãc diuinius quicquam neque ipsam animæ substantiam inuestigant. His igitur natura est temperamentum in spiritu & humido primigenio situm: quod quoniam caloris dominio vincit, calorem quoque natiuum appellant. Tot modis natura dici solet: nam quod Hippocrates aliquando quatuor humorum congestionẽ, aliquando corporis formam & figurã hoc nomine signarit, præter vsum est & consuetudinem loquendi. His iam decursis, pleniùs adeunda nobis est innati calidi & spirituum tractatio, quorum gratia hic à nobis liber fuerat institutus.

Naturã esse tẽperamentum.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, status mutationem subeat. Cap. VIII.

ABVNDANTER calida humidáque est innati calidi substantia, eò cumulatior & plenior, quò magis sit caloris humorísque particeps. Talis est omnino in semine mistísque ortus nostri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui summum habent complemẽtum, vt aliàs nunquã pleniùs affluere possint. Quę ortui proxima est ætas, tanta istorum abundantia circumfluit, quantam nulla ætas consequuta aut arte aut industria potest excedere, sed ne parem quidem atque primo ortu acceperat, vel exquisitissima viuendi lege conseruare, alioqui perpetuari & sempiternis seculorum ætatibus sustineri posset animãs. Illa porrò summa cùm sint infantiũ ætate, moderata tamẽ esse dicimus, ipsámq; innati calidi substãtiam bene temperatam. Qui enim in hac calor inest, licet sit summus, quia tamen humido perfunditur, mitis est omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet vberior, haud tamen diffluit, sed calore coërcetur: sic summa quæ sunt, ad moderationem quandam exquisitè sunt temperata, vt infantibus & puerulis redundans humor, pari quodammodo spiritu & calore sit aspersus. Hinc ætate progrediente sensim vi caloris membra siccescunt, simul quoque & robur & incrementum consequuntur, nõ modica quidem humoris portione in accretionem profusa. Id itidem sentiens Hippocrates, ait corpus quodcunque augescit & robur

In ortu summus est tũ calor tum humor.

Summus quãuis sit, tamẽ est tẽperatus.

Mẽbra tẽpore siccescere.

Lib. de natura hu.

bur accipit, neceſſariò calidum eſſe, illáque ob innati calidi vim conferri. At verò cùm iam oſſa, nerui atque membranæ non vltrà ſequi ducíve poſſunt, incremētum omne ſiſtitur: tum verò membris ſummum robur ineſt, ſummæque vires inſunt ad animalium operum functionem. Quæ profectò argumēto ſunt, ætatem floridam humidum primigenium iam ſiccius obtinere.

Aetas florida

Cæterùm hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque vt ſenium ingenti ſiccitate inareſcit, neque vt infantium ætas humore multo affluit: atque in ea mediocritate tametſi humor non ſatis ad incrementum ſuppetit, ſatis tamen eſt qui poſſit ingenitum calorem & ſpiritum, quantum à primordiis acceperat quodammodo aſſeruare.

Media ætate licet humor ſit paucior, par tamē eſt ſenſu calor.

Ita enim exiſtimant parem adoleſcenti atque infanti inſidere calorem, quia quantum ſubſtantiæ caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate diſſipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulítque adoleſcentia: quandoquidem ſicciore facta materia ſolet calor omnis vires ſuas vehemētiùs proferre. Hac igitur viciſſitudine quia diſperdita ſubſtātia qualitas increuit, parem calorem ſenſus æſtimatio illis fortaſſe decernit. At verò infantis plurimus eſt naturalis calor, íſque blandus & halitus ſimilis, vt ſubſtātiæ æſtimatione Hippocrates hominem prima die calidiſſimum ſtatuat. Iuueni autem caloris ſubſtantia, non poteſt non eſſe ad quandam paucitatem atque exilitatem redacta, quam ob cauſam is reuera minùs eſt calidus: at ſi qualitas ſpectatur, calore eſt acri & intenſo.

Reuera infanti copioſior eſt calor quā ætate media

Qui calidiſſimus eſt infans, is pariter bene temperatus eſt, ad cunctas naturæ perfunctiones accommodatus. Huius verò comparatione iuuenis intemperatus cenſetur, qui acrem igneúmque calorem eſt conſequutus, quem etiam aduentitium externúmque appellant: non quòd extrinſecus aſſumptus ſit aut acceſſerit (illuc enim ſuopte impetu inuectus eſt & ſublatus) ſed quòd bene temperati limites egreſſus & extra eos poſitus, non ſimiliter atque ille ad naturæ munera vires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellunt, iuuenes aduentitio: multóque magis qui febre iactantur: at natiuus in iſtis non ineſt priſtino æqualis, nedum maior. Sed ad nos iam redeamus. Ab ſummo ætatis vigore ſenſim qualitas & acrimonia caloris marceſcit & paulatim collabitur, vſque eo dum is extremo ſenio languidus contabeſcat. Quicquid enim ſubeſt tanquam calori pabulum, id vniuerſum incēdio deflagrat ætatis vigore, vt tum acerrimus calor omnia vorās ſeſe nequeat ampliùs effundere.

A media ætate calorē minui.

Hinc verò quoniam nimiùm exeſa diſſipatáque inſiti illius & primigenij humidi ſubſtantia, non eſt ſatis apta pari calori fouendo, neceſſum eſt vt dum ſenſim humidum abſumetur, calor quoque pariter obſoleſcat: & (vt ait Hippocrates) dum corpus areſcere incipiet, defluens ad ruinam frigidius efficiatur: diebúſq; poſtremis quanto plus homo extabeſcit, tanto frigidior neceſſariò reddatur, vt ſui ipſius ratione ſit poſtrema vitæ die frigidiſſimus. Hac igitur ratione innati caloris aliàs ſubſtantia, aliàs qualitas ætatum progreſſu ad ruinam defluens, in perniciem agitur. Cęterùm quoniam exhauſto pabulo calor vnà reſtinguitur, ſi hic cauſa eſt quę

Calor ſeipſū deſtruit & cōſumit

pabulum absumit, vt certè est: fiet protinus idem calor interitus sui causa. Gaudet quidem & iucūdè fruitur humidi commercio, cuius etiam si interitum nō expetit, ipsum tamen necessariò affert: sublato autem humido consequens est & calorem tolli. Vnde hic calor dum conseruari & perfici naturaliter desiderat, semetipsum is conficit & interimit: & quem sui occasum & obitum non intendit, eum tamen conficit. Sed quoniam nihil quod genitum est & natura constat, primum & per se sui exitium molitur, sed quàm longissimè prorogari & in rerum natura consistere peroptat: ne ipse quidem calor per se & ex instituto, sui interitus causa fuerit, verùm vt dicere solent ex accidenti & alterius interiectu. Nam aliud quippiā agens, ipse quippe humidū conficiens, se ipsum pariter diripit atque vastat. Quocirca non alia est ortus nostri, alia interitus causa, sed quæcunque nos genuit & moderatur, ea tandem extremum vitæ diem morte conficit. Dixerit hic aliquis. Si summus ætatis vigor calorē profert tactu acerrimum, senectus autem ignauum & inertem, necessitas est medio transitu moderationem quandam percipi caloris, qualem & superior de temperamentis tractatio confirmauit? Quid est igitur quam ob rem non hanc similiter vt infantium ætatem, aut fortasse conuenientiùs liceat in temperatis numerare? Nunc sanè diuersa nobis atque tum est temperati ratio, illic enim tēperamenta tactu & qualitatis ordine, hîc substantiæ copia & vbertate dimetimur. Quæ enim floridæ succedit ætas, tactus iudicio temperatū præbet calorem, at verò paucū id est, nec ei simile quod summè expetitur laudatúrque omni vita, & quale infantium ætati inest plurimum, naturę muniis congruentissimum. Pollet enim hęc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundissimum, tum calori affine temperiem accersit, subsidiúmque confert ad actiones. Altera verò quia siccior aduentitio calore continetur, qui tamen tactione mediocris deprehenditur. Etsi igitur quicunque natiuus calor integer est & valens, is cōtinuò est temperatus: non id tamen retrò commeat, vt qui temperatus sensus iudicio confirmatur, is natiuus sit & nostræ naturæ familiaris. Hîc animo tractare & contemplari liceat rem cognitione dignissimam, humidi quippe primigenij, atque caloris societatem. Tanta enim est horum consentiens, conspirans & continuata cognatio, vt semper mutuas operas conferāt, nihílque vnum efficere possit alterius ope destitutum. Iuueni siquidem etsi par quodammodo atque puero calor insidet, naturæ tamen operibus ille obscurior & infirmior est quàm puer, quòd quadam ex parte exhausto humore factus sit aridior. Quod planè argumentum est humorem insitum nō minùs atque calorem ad naturæ opera cōferre. At certè illa esse diuersa declarat quæ per ætates incidit mutatio: dum altero constante alterum sensim dissipatur. Huc pertinet quòd humidum tanquam fomentum & pabulum est caloris, calor autem illius beneficio sustinetur: hic vt efficiens est præcipuum, humidum vice materiæ substernitur calori, magísque patitur. Quibus magna vi frigoris insitus calor repētè extinguitur (quod hyeme per alpes iter facientibus

Nō per se, sed ex accidenti id efficit.

Obiectio.

Solutio. Inclinātiū nō similiter atque infantium ætatē dici tēperatā.

Caloris & humoris innati amicitia.

Differunt tamē calor & humor.

facientibus tẽpestas Aquilonia inferre ſolet) humidum ferè ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubitò diſperdere? At verò contrà humidum euaneſcere diſſoluíve non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſſitate mortem oppetunt, iis vnà cum calore innatum humidum diſperditur, vt illius nihil reſtet aut certè perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem ferè ſuſtinent qui tabifica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QVALEM ætatum decurſio affert calidi noſtri cõmutationẽ, talem exiſtimauit Hippocrates ex anni temporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtantia caloris affluit: ęſtate verò diſperſa decedit. Hyeme quidem circumſepientis nos aëris frigus corpora cõtingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intrò repellit in profundum, foríſque cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coërcet, vt nihil eius aut minimum poſſit effluere: ſicque illa partibus intimis vires colligens, multò quam priùs robuſtior euadit. Æſtate contrà, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenta laxat, & interiores tum ſpiritus tum humores foras elicit, neceſſe eſt ſubſtantiæ caloris plurimum in confinem aërem diffluere atque diſſipari, exiguũ verò intus contineri. Ver & autumnus iſtorum moderationem quandam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris ſubſtantiam augent minuúntve. Eius verò qualitatem ſic commutant, vt æſtas feruentiſſima exiguam quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiátque vt temperata quæ fuerat, naturæ metas plerunque excedens, aduentitia reddatur. Hyeme ex frigoris ſæuitia ſubſtãtia caloris nihilo fit frigidior, ſed priorem ſtatũ retinet iis maximè corporibus quæ plurimo ſanguine & calore prędita ſunt. Exanguia autem (cuiuſmodi eorum ſunt animalium quæ per hyemem degunt in latibulis) vt omnia frigorum iniuria læduntur, ſic plurima extincto calore de vita decedunt, imò & inter homines vt omnium externæ ſaltem partes refrigeſcunt, ita quicunque imbecillo ſunt corpore, aut ſine ſenſu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorſus ex hominum vita demigrant. Iam verò calidi commutationem quæ per anni tempora fit, ſi quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte poſtrema, vt ineunte ætate, vberrimum deprehendetur innatum calidum: vere autem eam ſortietur conditionem quam in pueritia & adoleſcentia: æſtas proportione reſpondet florẽti ætati: autumno ob eam quæ æſtate fit diſperſionem, pauca eſt ſubſtantia caloris, ſed ea minùs acris quàm æſtate, vnde poſſit autumnus inclinanti & præcipitatæ iam ætati cõferri. Sub autumni finem hyemíſque ingreſſum, calor in nobis modicus ineſt, qui quoniam corpus etiámtum laxum eſt & patens, promptè refrigeſcit,

Hyeme vberior eſt ĩ nobis copia caloris quàm æſtate.

Aeſtate acrior in nobis eſt calor quàm hyeme.

Tẽporum anni & ætatum cõparatio.

refrigeſcit, eíque non admodum ſit diſſimilis qui ſenectutem decrepitam tenuiter fouet.

Innati calidi ex regione varietas.

Regionum varietas ſimilis ferè mutationis eſt occaſio. Quanto enim ad auſtrũ & medium illum cingulum qui Solis ardore torretur, magis inclinata eſt, tanto paucior hominibus ineſt calidi ſubſtantia, ipſa verò qualitas acrior. Contrà quantum regio ad Aquilonem vergit, tantum in corporibus abundat benéque tẽperata eſt innati calidi ſubſtantia, niſi fortè cùm ad vltimas terræ regiones acceditur, in quibus præ frigore vix vllum animal hyeme vitam agit.

Quæſtio.

Exiſtit autem hoc loco quæſtio ſubdifficilis, quî fieri poſſit vt hyeme quàm æſtate innatum calidum ſit vberius: nunquid fortè tum augetur ea partium ſolidarum ſubſtantia quæ olim à ſemine dimanauit?

Solutio. Verã calidi ſubſtantiã hyeme nõ augeri.

Cùm aſſiduo ſubſtantiæ fluore corpus noſtrum ſenſim diſſoluatur, neque vitare poſſimus ingenitam nobis ſenij ac interitus neceſſitatem, fieri certè non poteſt quin de propria innati calidi ſubſtantia continenter quædam fiat deceſſio, non modò maioribus illis ætatum decurſionibus, ſed & quouis anni tempore tum calido tum frigido. Quanquã enim ambiens aër minùs hyeme quàm æſtate diſſipat, interior tamen noſter calor non minùs pabulum ſuum populatur & conficit. Quòd ſi fortè coërcitus intus calor cõcoctionem augeat, & benigni ſucci copiam exaggeret ad partium nutritionem, inſtaurétque humidi natiui portionem quæ perpetuo illo fluore periit, perſpicuum tamen eſt quicquid accedit inſtauratione, plurimùm ab eius integritate deficere quod euanuit, quódque olim fuerat à ſemine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quò fit vt de innati calidi ſubſtantia quotidie magis magíſque detrahatur, neque poſſit vlla hyeme abundantior eſſe quàm æſtate illi ſuperiore: quẽadmodum neque florentiũ ætati poteſt vel optimis alimentis par ei comparari, quam infantium ætas præ ſe ferebat.

Obiectio ex Hippo.

Sed tamen Hippocratis ſunt illa. Ventres hyeme & vere natura eſſe calidiſſimos, tum verò & magnam innati calidi copiam ineſſe.

Solutio.

Ab hoc igitur medicinæ parente cùm nefas ſit deſciuiſſe, verborum illius vim & bene dicta ſic interpretari conſilium eſt:

Quid eo loci Hippocrates calidũ appellet.

eo loco innatum calidum non eam puram ſubſtantiam appellaſſe, quam ſolidæ partes à ſemine cõtraxerunt, & quam aphoriſmo ſuperiore, creſcentium ætati plurimam eſſe prodiderat: verùm vel eam impuriorem iam factam auctámque vberioris alimenti appulſu, vel omnẽ ſubſtantiã quæ moderato & miti calore ſit prædita, ſiue ea pars noſtri ſit corporis, ſiue minùs. Hac notione ſanguis & arteriarum ſpiritus ipſáque corporis moles innati calidi ſubſtãtia ſunt: ſicuti & eadem naturæ appellatione diximus quandoque contineri: qua etiam pubeſcentibus & adoleſcentibus plus calidi ineſſe quàm infantium & puerorũ ætati, quiuis rectè cenſuerit. Veruntamen calidum hoc impurum eſt, neque innatum idipſum eſt, quod à prima origine ſemen nobis indiderat.

Duplex dici innatũ calidum.

Itaq; naturalis calidi ſubſtãtia cùm bifariam dicatur, aut purior illa partium ſolidarũ à ſemine ducta, aut ea ipſa nutritione aucta factáque impurior adultis, atque etiam liquidum omne corpus mediocri calore perfuſum, ſiue id ſanguis ſiue ſpiritus

tus

tus est: fieri quidem haudquaquam potest, vt vna eadémque nominis ratione, crescentium ætas & hyems plurimum habeat innati calidi, sed qui ita pronuntiat, necessariò ὁμωνυμίαν inducit.

Natiui tum caloris, tum spiritus differentiæ: hósque partibus singulis insitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. ~~VII.~~ X.

PARTEM vnamquãque similarem innato calido & proprio spiritu instructã esse quoad in vita sit animãs, neque citra opem illorum posse vnquam consistere, perspicuum iam est & euidens. Similares partes non vno eodémque omnes tẽperamento tenẽtur, sed os frigidius est aridiúsque neruo, neruus vti & membrana carne frigidior atque siccior. Quoniam igitur compositæ rei temperamẽtum ex simplicium quibus constat permistione nascitur, fit necessariò vt eæ substantiæ quas parti cuique similari datas esse meminimus, diuersam in hac atque in illa parte tum speciem tum substantiam sortitæ sint, neque vna temperamenti lex atque modus insit omnibus. Quare qui in osse inest spiritus ab eo distat qui in neruo, hic rursum ab eo qui moderator est carnis. Sic humidũ primigenium ipsámque innati caloris substantiam, aliam os adeptum est, aliam neruus, aliam caro, vti & pars vnaquæque similaris. Est autem in his varietas non modò ex substantiæ multitudine, sed ex primorum elementorum vnde cõditæ sunt temperatione profecta. Qui partium functiones studiose animaduertet, & quòd neque os nerui, neque neruus carnis substantiam gignere possit aut resarcire, neque contrà: hac adductus functionum discrepantia quæ illas tota specie discludit, mox opinor causas quæ illarum sunt effectrices, pari interuallo disiunget. Hæ autem quum sint spiritus & innatum calidum, quibus naturæ substantiam compleri diximus, consequens est totidem statui spirituum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarũ varietates, quot partium similarium differentias numero dimetimur, vt vniuscuiusque partis sua hæc sint, cæterarũ nulli eadem prorsus impertita. Quę partes corporis principatum obtinẽt, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum spiritu præpotente valent, vt non se ipsis duntaxat gubernandis dent operam, sed alios de se spiritus tãquam iugi de fonte promant, in omne corpus propriis ductibus deriuatos. His quicunque partibus singulis ingeniti sunt spiritus, aluntur: his in vires functionésque suas concitati, constantem & perpetuam operum functionem edunt. Vnde intelligitur præter innatos spiritus qui stabiles & in vnaquaque parte fixi sunt, tres insuper errantes & vagos influentésque existere, vnum naturalem è iecore per venas in corporis extrema diffusum: alterum vitalem quem cor assiduò per arterias emittit: tertiũ animalem qui in cerebri ventriculis genitus, híncque per neruos profectus, partes irrigat sensus motúsque compotes. Hũc quidem in cerebri ventriculis viísque sensuum cõtineri, quemadmodum & in arteriis vitalem, inter omnes medicos iam planè

Triplex substantia cuiq; parti similari sua est ei propria.

Quot partes corporis tot sunt spiritus & totidẽ naturæ.

Spirit⁹ & vires ĩfluentes.

Naturalis.
Vitalis.
Animalis.

planè conſtat: at naturalem ex iocinere proferri, non vſqueadeò eſt ſenſu compertum. Cæterùm ſi vis eſt vlla demonſtrationis, neque ſunt omnia ſenſuum teſtimonio fulcienda, conficient ſuprà adductę Ariſtotelis rationes, ſi qua in iocinere communis & influēs ſtatuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit vehiculum. Nō enim ſanguis ad id muneris ſatis eſt accommodatus, qui nempe craſſior mediam inter corpus facultatémque ſubſtantiam non eſt ſortitus. Ergo vniuerſum animal gubernāt principes tres facultates, totidem ſpirituū vehiculis, ex ſuis quæque fontibus, per proprios canales in omne corpus diſtributæ. Nulla pars in nobis aut calorem aut inſitum ſpiritū, aut vires ab ortu datas potis eſt retinere citra influentium ſpirituū vires, ſed in breui omnia cōciderēt à principiorū viribus & fauore deſtituta. Itaq; quū ſint partium corporis aliæ principes, vt cerebrum, cor, & iecur, adde ſi videtur & teſtes: alię ab his natæ & quaſi earum viribus ſubſeruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, ſeminis vaſa: reliquarum omnium inſitæ vires influentibus inde viribus gubernātur: aliæ manifeſtiùs, vt muſculus: aliæ obſcuriùs, vt os, cartilago, vinculum. In has enim partes tametſi neque vena inſeritur quæ ſanguinem, neque arteria quæ ſpiritum perferat, ſatis tamen hæc in illas deriuari declarat aſſidua quæ fit earum nutritio. Neque enim citra influxum poſſint eæ perſiſtere & vita teneri. Nulla igitur ſeipſa duntaxat gubernatur: niſi id fortaſſis ita accipiendum quis velit, quòd non per manifeſtos & patentes ductus, muſculorum & interiorum viſcerum modo regantur. Hæc ſiquidem vt vberiores ſpiritus atque vires acceperūt, ſic venis, arteriis atque neruis indigent, quibus manifeſta ſit & cōſpicua gubernatio. Ex his denuò planum fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem ſpiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eóque pertingere vbi neque vena, neque arteria eſt: harum enim adminiculo non vbique indiget: animalem autem ſpiritum nuſquā poſſe citra neruos aut eorum villos atque ſtamina contineri, aut vires ſuas prodere. Optima id quidem ratione à natura inſtitutū, quòd pars vnaquæque nutritione & vita, non autem ſenſu & motu indigeret.

Partes omnes tū inſitis tum influentibus viribus gubernari.

Nō partes omnes indigere animali ſpiritu, vt aliis.

Naturalem ſpiritum fieri materiem vitalis atque animalis: vtque ſpiritus & aliæ ſubſtantiæ partibus ingenitæ alantur.

Cap. XII.

AC autem ratione inſiti ſpiritus, & aliæ ſolidarum partiū ſubſtantiæ ſeruari nutririque ſolent. Alimenti purior magíſque aërea portio, concoctione in eam tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ vaporis ſpeciem quandam exhibet. Ea tum à ſpiritu iecori ingenito vim accipiens, eiúſque vbertate penitus perfuſa, ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tantò præſtantior, quantò iecoris molem vis ei naturaliter inſita præcellit. Huius ſpiritus quātum per venam cauā vnà cum ſanguine effertur,

Naturalis ſpiritus ꝓcreatio.

Vitalis ſpiritus creatio.

effertur, & in cor inuehitur, illic denuò caloris vi accuratiùs elaboratum attenuatúmque, in aëris propè ſpeciem mutatur: atque ex dextro cordis ſinu per communes eóſque arctiſſimos aditus, in ſiniſtrum ſinum viam capeſſit & permeat, vbi hauſto per pulmones aëre tẽperatum, materia quædam fit cui calor & vis conceſſa vitalis, ſpiritum profert vitalem per arterias toto corpore diffuſum atque conſertum. Quæ portio iſtius per ceruicis arterias in cerebri baſin rapitur, tertiò contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri ventriculos per contextum alium choroidem appellatum confertur. Illic exhauſto per nares elaboratóque aëre, fomentum incremẽtúmque recipit, & vi proprietatéque ſpiritus qui cerebro eſt ingenitus, conuerſione quadã ſpiritus fit animalis, æthera planè imitatus, ad motũ, ad ſenſum, ad omnes denique animales functiones aptè comparatus. Itaque vapor ille ſanguinis in iocinere natus, ſi vitali ſpiritui, deinde & animali ſeſe materiam & quaſi alimentum exhibet, debet primo ſtatim ſpirituum ordine collocari. Quantũ hic à vitali, tantundem profectò & vitalis ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, vaporem æmulatur, vitalis, aëreus eſt, animalis autem æthereus. Vitalem pereque ac animalem, ſi ſpiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione notemus? Quæ in ſubſtãtia ſpirituum varietas ineſt, efficit quidem vt non vnius eiuſdémque ij ſint naturæ: at genus vnum cõmunémque appellationem eos participare quid quæſo obſtabit? De his quidem ita ſit ſtatutũ. Qui naturalis ſpiritus eſt appellatus, ſupra reliquos hoc peculiari munere præditus eſt, vt quum propriæ facultati ſe vehiculum exhibuerit, alimentum deinde ſe offerat ei alendo ſpiritui, qui ſuus eſt cuique parti ſimilari congenitus. Ita enim conuenit vnamquanque huius ſubſtantiam conuenienti atque idoneo foueri alimẽto. In eo porrò humore qui per ora venarum in partium vacuas regiones tanquam ros aliquis confluxit, quicquid craſſius & concretum magis eſt, id ſolidæ ſubſtantiæ craſſamentum, in alimentum ſibi allicit atque iungit: quicquid autem tenuius eſt, & olei cuiuſdam particeps, humidum illud primigeniũ fouet & alit: vapor illinc ſublatus vnà cum naturali ſpiritu, ingenitum partis cuiuſque ſpiritum cõtinet, ſimul verò & circũfundentis nos aëris per diaſtolen tranſmiſſio. Reliqua quæcunque ſimilari parti inſidet ſubſtãtia, id ſibi allicit reponítque in alimentum, quod in affluente humore mediũ eſt inter vaporem & craſſiorem ſubſtãtiam. Itaque particulæ toti ſimilari alendæ vnus ſanguis ſufficit: ſed cuius ſingula conuenientibus earum ſingulis accommodantur, vt ſuo poſthac loco pleniùs afferetur.

Spiritus animalis vt generetur

Naturalis primus eſt omnium, veréq; ſpiritus dici debet.

Naturalis ſpiritus in ſitũ nutrit.

Vnde & quomodo vnaquæq; partiũ ſubſtantia alitur.

Quarti libri de Spiritibus & innato calido Finis.

De Animæ facultatibus Lib. V.

Quid anima. Cap. I.

Præfatio.

ERRENO concretóque corpori quicquid finitimum natura nobis ingenuit, quicquid affine in vnum quasi concentum nexuit, siue aspectabile, siue abstrusum id & sensibus incõpertum foret: sic omne superior cõmentatio explicauit, vt nihil insuper desyderari posse confidã, quod eius fabricationem & structuram pleniùs adornet. At quoniam nõ in solius corporis, sed in hominis qui ex corpore & animo constat, meditatione versamur, quum ad exitum iam perducta sit corporis tractatio, nunc animi eiúsque partium & facultatum contemplatio iure adeunda videatur, si quidem vllum est studium percipiendi hominis atque cognoscẽdi.

Animã solis operibꝰ cognosci.

Inuoluta nimis & obscura animæ cognitio, & quam ceu minùs obuiam non sit promptum attingere. Quocircà sensus nostros effugientẽ illam, solis functionibus operibúsque proditis, cernere mens possit: vti & vnamquanque reconditam causam ex affectibus qui conspicui sint & obiecti sensibus, ea solet excutere. Itaque dum in viuis est homo, plurima munera exequitur, quæ morte consumptus ne minimum quidem attigerit:

Corporis actiones nec à se, nec à corpore proficisci.

quod argumentum sanè est horum munerum non corpus ipsum efficientem causam haberi, sed inesse quippiam viuenti quo sit is præstãtior atque potẽtior demortuo, & quo ad obeunda munia se comparet. Inest quidem in homine quædam actionũ habilitas & efficientia, ipsa denique vita quæ propria quædam est viuentis functio: verùm actionem veterum philosophorum imitatione animam censere, quæ dormientibus nobis extra corpus diuagetur, vigilantibus in id remeet, nisi fortè immodico sopore longiùs profecta remigrare non possit, anile sanè & plenum superstitionis est. Quare quum sint actiones in eorum accidentium genere quæ continenter abeunt prolabuntúrque, quemadmodum & motus omnis, neque à seipsis vnquam firmè subsistant: necessarium est quoties actiones obiri cernimus, superiorem his causam mente complecti, quam illæ velut vmbra corpus consequantur.

Actionum corporis causã esse animam.

Ergo actionum vitæ stabilis & constans quędam in nobis est causa, qua præsente vita actióque omnis perficitur, qua decedente simul vita perit atque dissipatur. hanc tantisper dum nequeunt aliter illius essentiam cognitam habere, omnes quidem animam esse profitentur:

Anima quid.

vt sit anima principium & causa functionum viuentis corporis. Nihil verò refert si quis organici corporis perfectionem esse statuat: quod enim viuens est corpus, id cõtinuò naturale est & organicum. Nam quatenus viuit, alimento sanè vtitur, organáque adeptum est tum ad concoctionem,

tum

tum ad alimenti distributionem accõmodata, sine quibus neque alimento vti possit, neque viuere. Ergo quum viuẽs omne corpus statim sit organicum, quicquid illi vitam conferet actionésque vitales inducet, anima censeatur: ea autem totius est perfectio.

Animæ genera, partes & facultates quot & quæ sint. Cap. II.

IVENTIS corporis species est anima, cui vita tanquam propria peculiarisq; actio comes est & socia. Cuicúmque igitur illa insidebit, id animatum reddet pariter & viuum, animámque sortietur ceu veram essentiam, vitam uerò vt propriam illius functionem. Vnde exquisita animatorũ ab inanimis differẽtia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis verè decernũtur. At nihilominus quoniam plerunque relicta essentiæ obscuritate, ad eius proprias functiones quæ manifestiores sunt diuertimus, idcirco ex his plerunque differẽtias rectè nobis comparamus. Sic philosophi præstantissimi & animã vita definierunt, & ex vitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hîc sequuti, ab infimo viuentium ordine per singulos gradus ad hominis vsque naturam progressione facta, ex vitæ functionibus, quòd alia corpora solius naturæ beneficio viuant quæ φυτὰ, id est terra edita dicuntur, alia sentiant, alia ratione & intelligentia prædita sint, tres viuentium differentias mente complectimur, naturale, sentiens, & intelligens: tres quoque animę species iisdem nominibus insignitas, quæ sunt naturalis, sentiẽs, & intelligẽs: quibus hæc respondent viuentium genera, φυτὸν, id est terra editum siue stirps, brutum, homo. Etenim propriè illa inferiorum generum conditionem subeunt, quòd disclusa disiunctáque separatim subsistant, quòd nunquam in idem coire cõciliaríque possint: quódque sigillatim de vnoquoque animæ nomẽ enuncietur. Quæ enim in satis ac stirpibus naturalis inest, ea sanè est anima, à qua & stirpes animatas dicimus, licet nondum animalia: quæ item beluis præest sentiens ea quoque anima est, quæ non animatas modò, sed etiam animalia illas efficit. Intelligentem demum hominis mentem nemo fuerit qui animam esse non dicat. Sic autem seiugatæ sunt atque distractæ, vt neque quæ hominis intelligens est anima sit sentiens, neque quæ beluis sentiens imperat, sit naturalis, vt neque homo belua est, neque belua stirps, alioqui in magnã confusionẽ adigerentur rerũ species. Quinimò eidẽ nequeũt pariter insidere intelligens & sentiens, vel sentiens & naturalis: quoniam neque complures substãtiarum formæ, reuera eiusdem esse possunt subiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticem appellare, neque beluam & hominẽ. Hæc igitur tria sint discreta animæ genera. Efficit autem nominum inopia, vt iisdem quoque appellationibus tum partes, tum facultates animæ designẽtur: vnde permagnis sæpe obscuritatibus scripta latent inuoluta. Ita enim quicquid intelligens est, continuò sentiens esse dicimus, id est sentiendi facultate præditum, &

Vnde sumãtur rerũ differẽtiæ.

Viuẽtium differẽtiæ & ordines

Tria animę genera

Quo distẽt genera à partibus.

Eadem nomina generũ & partiũ animæ.

& quod ſentiēs eſt, id quoq; fatemur naturæ facultatibus teneri: vt hæc nō principū formarū, ſed vel partium, vel facultatū ſint nomina. Partes animę eas dici velim, quæ ſociatæ atque cōnexę, in totius vnā & integrā ſubſtantiam conſpirāt, quibus ſeorſum ſingulis non aptè poteſt totius nomen accōmodari. Quæ tria modò ante oculos poſuimus, intelligens, ſentiens, & naturale, in homine quodāmodo cōprehenduntur, vt partes ſunt animæ, non autē vt genera: eadem diſcluſa ſedibus, genera cōſtituunt. Animę partes geometricis figuris rectè viſus eſt Ariſtoteles cōtuliſſe. Inter has primus eſt trigonus, qui neque ex aliis ſe prioribus cōſtat, neque ab angulo in angulum alterū, exporrecta linea diuidi poteſt. Secundus ab hoc eſt tetragonus, qui trigonū poteſtate concludit: vt pentagonus tetragonū atq; trigonum. Vt igitur in pētagono qui ſimplex eſt figura, trigonus & tetragonus vt partes inſunt, poteſtate duntaxat nō reipſa (neq; enim illic trigonū neq; tetragonū, ſed pentagonū duntaxat figuræ nomen & rationē habere dicimus, alioqui nō ſimplex eſſet, ſed iam ex cōpluribus compoſita figura) ſic procul dubio intelligentem animā homini ſimplicem ineſſe ſtatuendum eſt, cuius partes ſint ſentiens ac naturalis, non hæ quidē energia, ſed poteſtate duntaxat cōſiſtentes. Ea eſt partiū animæ ratio. Appetens verò, cogitatione fingens, & ad locū mouens, neque genera, neq; partes ſunt animæ ſed vnius eiuſdémq; partis facultates, eius nempe quæ ſentiens appellatur. Hæc non animātium ordines atque gradus ſecernunt, vt quædam ſentiāt quæ loco nequaquam mouentur: ſed adeò inter ſe cōnexa ſunt & apta, vt diſſolui nunquā poſſint, & cuique animanti vniuerſa pariter inhæreſcant. Omnium quippe animantium tactus ſaltem eſt cōmunis: hoc autem primo ſenſu quicquid præditum eſt, ſtatim voluptatis atque doloris eſt particeps, potéſtque peſtifera à ſalutaribus ſecernere, & quodam deſiderio ad res ſalutares accedere: vnde fit vt quicquid ſenſu vllo præditum eſt, id ilicò appetitu quodam ornatum eſſe videatur. Quum autem res ſalutaris ſenſu percepta in communem ſenſum referetur, tum orietur voluptatis & eximiæ delectationis comprehenſio, hæc verò deinde appetitum concitabit: ſic comprehēſione & appetitu impulſum animal eo trahitur mouetúrque vt optata conſequatur & teneat. Quò fit vt quæ pars animæ ſenſu pollet, eadem pariter & phātaſiæ & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modò perfectiora animātia, ſed & muſcæ & vermes & vniuerſum inſectorum genus, quinetiam oſtreæ & conchylia & ſpongiæ & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes à quibuſdā dici cœperūt: hæc tametſi ſede ſtabili vitā degunt, cōpuncta tamen in ſeſe coguntur, diffunduntur verò lætorum occurſu: inditium ſanè quòd tum motu, tum ſenſu valent & prædita ſunt. Cæterùm vt in illis ſenſus appetitúſque plurimùm obſcurus ineſt, ita & motus incertus atque cōfuſus: vt hac ratione nonnunquam cenſuerit Ariſtoteles motu illa priuari, & eorum quæ ſentiunt quædam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locū mouens, nequaquam noua

Partes animæ quæ.

Facultates quæ.

Omne animal appetere, imaginari, & loco moueri

noua quædam animæ genera conſtituunt, ſed quum ſentienti ea ſemper inſint & aſſideant, in idipſum genus pertinent, cuius vires & facultates rectè dici poſſint.

Facultas quid.

Eſt enim facultas vis illa & poteſtas quam anima tãquam de ſinu ſuo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde eſt atque ſi dixeris inſitam & vernaculam animæ proprietatem: quæ ipſa quidem eſt accidens, ſed animæ intimum atque adeò inteſtinum, vt pleriſque illius eſſentia putetur. Hinc non rarò vnaquęque pars animę, facultatis appellatione deſcribitur. At cui exquiſita nominum rerúmque notio curæ fuerit, is non eſſentiæ animæ, ſed viribus quæ ab illa dimanant, facultatis nomẽ aptabit.

Omnia opera tribuẽda ſũt eſſentiæ. Vni⁹ eſſentiæ cõplures facultates.

Quotidianus quidem vſus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamen primùm ab animæ ſubſtantia emanare cenſemus, quæ vnà facultates ad opus impellit. Vna ſiquidẽ animæ ſubſtãtia multis facultatibus & viribus ſe fundit atque oſtentat: haud ſecus ac pomũ, quod reuera vnum varias ſpargit qualitates, odorem, ſpeciem, & colorem. Magnes lapis vim obtinuit, qua ad cœli ſe vertices conuertit aſpectúmque refert, vim aliam qua ferrum ad ſe prolectat. Aloë vim & facultatem habet purgandi, ventrem corroborandi, vulnera conglutinandi, & obducendæ cicatricis.

Quot opera tot eſſe facultates.

Itaque dum vna animæ eſſentia cõplura de ſe profert opera, varias in hæc facultates accommodat, vt ſit ſua cuiuſque operis facultas, neque ſint vnius & eiuſdem facultatis opera diuerſa. Vnde quum par ſit operum atque facultatum numerus, ex illorum differẽtiis harum quoque differentias liceat numerando percẽſere. Ergo cum vniuſcuiuſque quatenus vnum eſt & vno modo ſe gerit, vnicus ſit motus: ſi anima quæ ſimplex eſt ſubſtantia, aliis aliiſque motibus varia efficit opera, varias quoque in hæc vires facultatéſque tanquam inſtrumenta confert: quibus multifariam ſe exhibens diuerſos promit effectus.

Facultatẽ eſſe quandam proprietatem rei, nõ partem eius.

Has autẽ facultates neque animæ ſubſtantiam, neque eius vllam partem eſſe inde intelligitur, quòd illæ nõnunquam exoleſcunt atque pereunt integra ſuperſtite animæ eſſentia. Etenim vis & facultas augeſcendi poſt vigorem annis confirmatum intercidit & aboletur, quæque viridi æuo conſtans fuerat, exitum certum habet in ætate, tametſi eadem ſupereſt animæ ſubſtantia. Quinetiam nullo ſeminis concurſu, ſed quadam putrida colluuie quęcunque vltrò ſuáque ſponte prognata ſunt: quæcunque collatis perfuſiſque diuerſorum generum ſeminibus emerſerunt, vt mulus, vt leopardus: quanquam anima continentur ſentiente, facultatis tamen gignendi ſunt expertia: ſiquod ab eis ſemen editur, ſterile id toto genere eſt ac minime fœcundum.

Facultatis & partis diſcrimen.

Ex quibus perſpicuũ eſt facultatẽ ab animæ parte hoc potiſſimũ diſtare, quod illa poſſit ab animę ſubſtãtia ſeiungi atque diſcludi, pars nulla queat ſeparari quin tota ſimul anima diſperdita ſoluatur. Facultas quamuis ingenita ſit animæ, tamẽ accidit & inhæret: pars animæ ſubſtãtia eſt & quædã illius ceu portio. Hæc ſeorſum conſtituta aut in ſtirpibus aut in beluis ſubſiſtit, illa diſiecta nunquam conſiſtit citra animæ ex qua pendet adhæſionem.

Quot primæ partis animæ ſint facultates, quæ naturales appellantur. Cap. III.

VONIAM igitur facultates ex operibus internoſci, & ex horum multitudine illarum numerũ animaduerti proditũ eſt: quot vniuſcuiuſque partis animæ facultates ſunt, quot earum differentiæ, nullo negotio poteſt recenſeri. Opus vnumquodque effectione quadam cõpletur, & in lucem prodit: eáque effectio motio eſt efficientis. Efficiẽs igitur quippiam id præcurrat neceſſum eſt, aut fortaſſe complura, quorum tamen vnum ſtatuatur tanquam primaria aut princeps cauſa. Huiuſmodi eſt anima quæ quum inter omnia quæ in nobis ſunt vi & efficientia præſtet, propriis facultatibus quaſi cauſis adiuuantibus & inſtrumentis tum corporeis, tum incorporeis vtitur ad omnia quæcunque obit. Facultates autem proximæ & continentes operum ſunt cauſæ, quarum obſeruationẽ atque cognitionem ſatis ſupérque medico ſufficere plerique cenſuerunt: in earum igitur inueſtigationem nobis eſt diligentiùs incumbẽdum. Partium animæ omnium ea prima ſtatuitur quæ omnium viuentium cõmunis, natura & animæ pars naturalis dicta, ſola ſtirpes regit atque moderatur. Huius geſtiones tres vti & tria opera cernimus in omni tum ſtirpium, tum animantium genere, quę defecta nõ ſunt & oblæſa vt mulus: eæ ſunt, procreatio, nutritio & accretio: opera autem ſunt ſtirps ſurgens è ſemine, aut qui vtero geritur fœtus ac fingitur: augeſcẽs ſtirps aut animal: hoc ſaluum & vita conſeruatum. Tres præſunt illis effectrices facultates, procreatrix, altrix & quę auctrix appellatur. Quo tempore fœtum geſtat fœmina, omnes tametſi in commune idémque opus cõſpirant, procreatrix tamen illa vis dominatum habet: edito iam partu ea langueſcit móxque aboletur vt dentes emiſerit, quúmque ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium duntaxat gignẽdorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas viget, dum ad magnitudinis conſtitutum certúmque modum hũc prouexerit. Quod reliquum eſt vitæ tempus, in ſolius altricis eſt poteſtate: quæ quum vitæ totius ſit comes & conſeruatrix, primis illa vitæ ætatibus aliarum duntaxat erat adminiſtra & auxiliaria: vt in vtero ea quæ ad augendũ valet, procreatrici ſubſidio venit atque ſuffragatur. Itaque prima ſeminis natura ab initio tribus illis eſt inſtructa facultatibus, quas inde naturales appellarunt. Hæ ſunt vnius eiúſdemque partis animæ multæ vires, quæ propriis ſe operibus exuſcitant & expromũt. Si fœtus vtero geſtatus tribus illis continetur, editus verò dum adoleuerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica: quónã illæ auolarunt? perierúntne prorſus an illic præterea ignauæ iacent & quaſi feriatæ? Perſiſtit vna quidem facultatum ſubſtantia in diem vitæ ſupremum, neque à ſuis illa viribus manet deſtituta, quorſum enim genito iam animali eóque edito debeat procreandi vis perire? quid illam ſuſtulerit? Verùm quoniam prima illa ſeminis natura quò vires ſuas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget,

Animã eſſe primariã cauſã, facultates eſſe adiuuãtes cauſas.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Fũctiones.

Opera.

Quo tẽpore quæque facultas dominetur.

Quæſtio.

Solutio.

Qua ratione facultas quædã pereat.

indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere poteſt: quum certè aut mutila erit & violata corporis integritas, aut ad effectionem materia deficiet, tum illa vacabit finémque conſtituet operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere non poteſt, trahendi facultate orbatum dicimus aut ſaltem præpeditum: & cui ſuffuſio oculi aciem perſtringit, is obcæcatus dicitur, eíque adempta cernendi facultas aut certè impedita: ita & qui ſenio confectus effœtũ corpus & emeritum adeptus eſt, augeſcendi aut partes nouas gignendi facultatem non habet: & quę in illo eſt naturalis pars animæ, ſi fortè illęſa ſtatuitur, intercepta tamen eſt & corporis vitiis irretita. Iam verò quæ & quot ſingulis naturalibus facultatibus ſubſint partes, excutiendum explicandúmque eſt.

Procreatio quid.

Procreatio motio eſt quæ ad nouam ſubſtantiam perducit. Dum autem quæuis ſubſtantia in alteram cõmigrat, vt ſemen in os aut in cartilaginem aut in neruũ, ea propriæ eſſentiæ commutationem & conuerſionem neceſſariò ſubit, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret: ſimul verò eadem in aptam & conuenientem naturæ ſuæ figuram conformatur: híſque duobus abſoluitur eius procreatio, ſubſtantiæ commutatione & cõformatione.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Ergo quum ſit ſua cuiuſque actionis vis quædam efficiens, erunt ſanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hæc quidem vſu mollienda ſunt) nõ vt duæ ſpecies, ſed vtique partes, quibus illa abſolutè completur. Vna partis vniuſcuiuſque ſubſtantiam qualem cernimus, ex ſemine produxit: altera figuram illi compagémque & ſitum propriis vſibus idoneum contulit. Ergo quot ſunt in nobis ſimilarium partium ſubſtantię, totidem planè recenſere licet immutatricis illius partis ſpecies, quarum ſuam quæque ſubſtantiam propria quadam commutatione extulit. Alia enim oſſis, alia nerui eſſentiam compleuit, & ſimiliter vniuſcuiuſque partis ſubſtantiam ſua quędã facultas ingenuit, cui liceat à partis natura nomẽ imponere. Adhũc propemodum multas quiuis inſtituere poſſit conformatricis partis differentias, vt ſua cuique inſtrumento præſit, quæ propriam ei figuram atque poſitionem aſciuit. Omnes hæ quidem ad immutatricem & conformatricem referũtur ac pertinent, quæ duę vnius procreatricis ſunt partes. Huius autem proprium hoc munus eſſe diximus, partes ſingulas ipſúmque adeò fœtum perficere.

Vis quæ ſemẽ generat dici nõ debet procreatrix.

Quæ in adultis nobis facultas ſemen conficit, & in fœtus conſtitutionem exhibet, procreatrix dici nõ meretur, alioqui quæ vel ſanguinem vel lac vis generat, procreatricis quoque nomen ſibi vendicaret: neque qui ſemen confert propriè generator eſt, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur ſic enumeratæ videri poſſunt quæcunque procreatrici parent facultates.

Altrix facultas quæ

Altrix porrò eſt quæ adiectũ alimentum in corporis ſubſtantiam cõuertit eíque aſſimilat. Quum enim corporis noſtri ſubſtantia aſſiduo fluore variis ex cauſis continenter diſſipetur, neque tamen præproperè abſumi & conſeneſcere id ſinant alimenta, proprium certè altricis facultatis munus eſt nonnihil ſubſtãtiæ pro diſperdita reſarcire: quod quidem vel par eſt ei quod effluxit, vel eo vberius

Nutritio quid.

vel parcius. Actio qua id efficitur nutritio eſt, nempe adiecti alimenti in corporis ſubſtantiam conuerſio & aſſimilatio:quę omnino triplex deprehenditur, vna priorem corporis habitum conſeruat, altera extenuat, tertia ſaginat & amplificat. Animans omne quoad vitam degit neceſſe eſt quodammodo nutriri, ſiue firma id, ſiue ægra ſit valetudine:nũquam enim otio perfruitur illa vis altrix, vt quam planè naturalem eſſe conſtat.

Nutritionẽ à procreatione differre.

Obiici autem poteſt corpori nihil aſſimilari, quod nõ plenè conuerſum ſit & cõmutatum: atqui ea commutatio nutritio eſt:non aliud igitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimento tãquam ex materie, portio quædam ſubſtantiæ corporis progignitur. Verũ id quidem dum os aut neruus alitur, aliquid fieri: at nihil prorſus fit quod antè nõ eſſet. Prius enim & os erat & neruus, neque ad hæc ſimpliciter facta eſt mutatio, neque ad ſubſtantiam ſe ſuis viribus ſuſtinentem & ſolitariam, ſed ad eam quæ pars ſit alterius. Sunt qui non ineptè hoc ſtatuunt diſcriminis, nutritionem motum eſſe ad materiam, quæ prius exiſtente forma ornetur: procreationem verò motum eſſe ad formam. Commutationem igitur quæ ad ſubſtãtiam ſimpliciter & per ſe fit, procreationem: quæ verò fit ad ſubſtantiam alteri iam per ſe conſiſtenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus.

Auctrix quæ.

Augendi facultas eſt, quæ corpus quoquouerſum porrigit atque profert. Ipſa autem illius geſtio accretio eſt, nempe corporis quoquouerſum porrectio atque prolatio. Quod corporis eſſe dico, nõ de vnaquaque parte accipiendum: non enim ſi quid in maiorem carnis molem atque tumorem dilatatur, id continuò augeſcit: ſed tota incrementi ratio ad ſolidas duntaxat animantium partes, maximéque ad oſſa pertinet, quæ ſi creſcunt, animal pariter vniuerſum creſcit, quanquã idipſum fortaſſe tum macie extabeſcit. Quoquouerſum autem porriguntur, dum in longitudinis ſimúlque latitudinis & altitudinis dimenſiones contendunt atque diffunduntur, quod ſolius naturæ eſt opus:nulla enim ars poteſt corpus, quantumlibet tenerũ atque ſequax, integra continuatione in omnem partem dilatare, ſed ſi in longitudinem protrahetur, neceſſariò fiet aut latitudo aut altitudo cõtractior.

Accretio à procreatione differt.

Augetur autem propriè quod ortum iam eſt, & integram formę ſuæ abſolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiamnunc progreſſio ſit (veluti quum domus exædificatur) non vtique accretio, ſed conſtitutio quædam eſt. Si priſtina ſpecies excedit (ceu dum aqueus humor raritate diffuſus vertitur in aëra) occaſus quidem eſt & interitus non accretio. Imò neque ſi aqua ſic raritate funditur vt ſuã inſuper ſpeciem retineat, augeri tum putetur ſed rareſcere: quia veterem ſuam ſoliditatem non retinet. Quod igitur accreſcit, integra id iam ſpecie abſolutum eſt, neque illam incremẽto mutat, & priſtina continuatione ſoliditatéque corporis ſeruata quoquouerſum porrigitur & extenditur. Ex his palàm fit quantum ab ortu vel interitu diſtet accretio:in illis ad nouam ſubſtantiam, hîc ad amplitudinem & molem fit progreſſus:gignitur quod nódum eſt neque ſpeciem obtinuit, augetur quod forma perfectum conſiſtit. Si quod augetur priſtinam ſoliditatem

ditatem debet aſſeruare, neceſſum eſt hanc nutritione alimentíque appulſu confirmari, vt quod auctum eſt in ampliorem molem fuſum, inde ſibi robur firmitatémque conciliet. Sic igitur accretioni affinis eſt & cõiuncta nutritio, vt nequeat citra eius opem compleri. Exiſtimari hoc loco fortaſſe poſſit, ætate adoleſcendi dum ſequax eſt corpus, pleniorem vberiorémque nutricationem, eſſe eam accretionẽ quam proponimus: quod ipſum ſequutus Auicennas cenſuit incrementum fieri non poſſe niſi vberior alimenti fiat acceſſio, quàm propriæ ſubſtantiæ deceſſio. At verò plerunque cernimus, tum pueros, tum adoleſcẽtes febribus diuturníſque morbis oppreſſos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capeſſant. Hi quum parciùs alantur, planè declarãt accretionem neque pleniorem nutricationem eſſe, neque illi perpetuò tãquam comitem aſſidere. Quinetiam quòd ſit vniuſcuiuſque viuẽtis corporis certus & conſtitutus incremẽti modus, ad quem non niſi pedetentim ſtatíſque temporum ſpatiis peruenitur: quòd etiam plerique eo ſint ſtatu, vt licet vberrimè ſe ſaginent atque pingueſcant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant: palàm detegit altricem facultatem ab ea quæ in augendo eſt, non modò appellatione, ſed & functionibus & editis operibus plurimùm diſſidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimẽtum negotiatur, ſed circa corporis partes ſolidas: has enim quoad ſinunt, in omnem partem efferre atque dilatare, proprium illius eſt munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & aſſimilare, non modò quantum effluxit, ſed & largiùs ac fuſiùs, quò laxiores factas capacitates affatim impleat, cõſeruétque priſtinam earum ſoliditatem atque robur.

Nõ quicquid plenius alitur & pingueſcit, augetur.

Prima ratio.

Secunda.

Quatuor facultatum ſubſidio altricem indigere. Cap. IIII.

ACVLTATVM naturalium numerus vt impleatur, ad altricem reuerſione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ vel adminiſtræ parent, huc referendæ videntur. Sunt autem hæ attrahens, expellens, continens, & concoquens, quarũ neceſſitate corpus alitur & ſuſtinetur. Nulla enim eſt ne minima quidem corporis particula, quam non alimenti benignitas attingat. Id autem non eò appellit per ſe impetúque ſuo motum, quemadmodum nos ex inſtituto quodam & arbitrio in forum concedimus: ſic enim nunquam in ſuperas, ſed omne in inferas partes quę ſub iecore ſunt, grauitatis põdere fluminis inſtar illaberetur. Quare neceſſe eſt aut alieno externóque pulſu agitatum illuc protrudatur, aut allectũ trahatur. Atqui ex vẽtriculo aut iocinere, ſi per venas in omne corpus pulſum excurrat, vtile pariter ac inutile permixtè illuc confluet, neque quod familiare eſt & amicum, parti cuique ſuum conferetur. Reſtat igitur vt ſit ſua cuiuſque particulæ vis attrahendi, quæ quod illi familiare eſt & cõueniens, ex ſanguinis mole priua ta benignitate prolectet. Quum enim partium

Quatuor facultates quæ nutrici miniſtrant.

Attractricis neceſſitas.

tium corporis perampla ſit varietas, ob quam nō omnes vnius & eiuſdem alimenti ſuauitate paſcuntur, neque eiſdem delitiis capiuntur, erit cuiuſque partis quædam vis & facultas, quæ quod ſibi aptum erit & iucundum veluti ſugat & alliciat. Sic ſtirpes è terra amœnū ſuccū, ſic lapis heraclius ferrum, ſic & purgantia medicamenta vnumquempiam è corpore humorem, naturarum ſubſtātiarúmque ſimilitudine trahunt. Ea ſi eſt facultatis attrahentis neceſſitas vnicuique parti ingenita, neceſſe eſt ſimul & expultricem quandam ineſſe, quæ quod inutile eſt & ſuperuacaneum depellat. Vt enim conuenientis amicitia atque deſiderio res vnaquæque trahit, ita par eſt eandem odio & offenſione concitatam, quicquid ſibi noxium eſt & infenſum extrudere, aut certè reſpuere. Trahit porrò vt quod familiare eſt ſibi adnectat, eiúſque ſuauitate perfruatur, & ſibi tādem prorſus aſſimilet: quod dum efficit, id neceſſariò continet & conſeruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur) dum autem diutius continet idipſum proprio calore mitigat, immutat atque concoquit. Quare præter attrahentem & expellentem neceſſaria quoque intelligi poteſt continens atque concoquēs facultas. Eſt & altera demonſtrationis horum neceſſitas. Vnumquodque alimenti genus, ſeu panis, ſeu caro, ſeu fructus quiuis aut vinum ſit, ſi animo & cogitatione complectamur, plurimùm à corporis noſtri natura diſtare videbitur, neque poſſe in noſtram ſubſtātiam conuerti, planéque aſſimilari nobis, niſi multifariam variéque mutatū. Neque verò id vniuerſum concoctione mutari poteſt: nam quantumcunque benignum & familiare ſit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram diſcrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne ſuccorum ſalubrium commodis officiat: quare vis quædam & facultas in nobis admodum neceſſaria eſt, quæ pernitiem tātam exturbet. Alimēti quicquid vtile relinquitur, & ad corpus nutriendum conueniens, niſi in partes corporis ſingulas accedat, eas alere non poteſt: atqui ad eas non adit ſuopte impetu: neceſſe eſt igitur alliciatur, & attrahatur. Tractum autem adiectúmque niſi aliquātum retentum quaſi adhæreſcat, concoqui non poteſt: non enim quod aſſiduò huc illúcque rapitur, concoctionem facilè ſubit, vt quæ non ſic momēto temporis compleri poteſt. Quapropter quandam in nobis neceſſe eſt vim ineſſe, quæ alimentum contineat: in ſumma verò quatuor facultates naturales ſuas cuique parti inſidere, quæ nutrici auxiliariæ ſint & miniſtræ. Nunquid quæſo aliquæpiam his inſuper addendæ ſunt & afferendæ? Alimentum quum iam in partem influxit, primùm quidem ei apponitur, deinde agglutinatur & adhæreſcit, tum demū perfectè aſſimilatur, neque vlla nutritionis integritas poteſt exiſtere, quā non præueniat agglutinatio, & ante hāc appoſitio, varię quidem functiones ex propriis effectis conſpicuæ. Cæterùm hæ non ex aliis, ſed ex narratis duntaxat facultatibus proceſſerunt. Etenim appoſitio attractionis eſt finis, & idcirco vnaquæque pars alimentum trahit, vt id ſibi iungat & apponat: agglutinatio verò tum retentionem, tum cōcoctionem conſequitur,

Vnde nata vis attrahē di.

Expultricis facultatis neceſſitas.

Alia demōſtratio quatuor facultatū naturalium.

Reliquas omnes naturales fūctiones ad quatuor eas facultates referri.

tur, éstque necessarium vt dum alimentum concoctione concrescit fitque crassius, retentũ id parti simul affigatur. Ipsa porrò assimilatio naturalium functionum suprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur: hæc autem facultas summa quum sit in quam reliquæ contendunt, vna præ cæteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ subministrant omnísque nutritio quatuor dũtaxat naturalium facultatum ope cõpletur.

Præter eas quatuor, non aliam quandam esse naturalem appetendi facultatem, aliam internoscẽdi, aliam secernendi.

Cap. V.

ON leui quidem disputatione philosophi medicíque certant, sitne in stirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirificè cõgruunt naturalem quendã appetitum rebus inesse: atque vt animantia non nisi appetitu animali incitata progredi & incedere, sic neque stirpes, neque corporis nostri particulas quicquam allicere aut depellere, nisi illius naturali appetitu odióve stimulatas. Quod enim familiare sibi iucundúmque est, idcirco trahunt & alliciunt, quia illius desiderio tenentur: quod verò nociturum & aduersum est, id quia despuunt & aspernantur, expellunt. Cæterùm in hoc tota cõtrouersia est, num vt in animalibus, ita in stirpibus, & in his quæ sola duce natura reguntur, propria quædã instituenda sit appetendi facultas. Hanc equidem minime necessariam duco, sed quæcunque attrahit, eadem quod familiare est atque salutare appetit: hoc autẽ iucundum est & amicum quia simile: similitudo quippe amicitiam, amicitia desiderium seu appetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodũ & quæcunque expellendi facultas est, eadem quod noxium & pestiferum est auersatur & respuit, quia inimicum atque dissimile. Hinc autem alia difficilior quęstio existit, stirpésne ea sensu quodam, vt nos, percipiant & internoscant quæ sibi salutaria pestiferáve sunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis nostri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrãtur, iísque vim tribuunt internoscendi salutaria à pestiferis. Hanc discernẽtem & quæ suauia insuauiáque distinguit facultatem, sensum quendam appellant, non vtique ceu aspectum, auditum, odoratum, gustatum, aut tactum: sed proprium quendam & naturalem sensum, qui quæ nutrire possint & quæ secus, duntaxat diiudicet. Itaque non modò ventriculum, iecur, partésque singulas, verumetiam frutices existimant suauium & idoneorum sensu atque voluptate affici, hæcque si desint protinus appetere, quia verò appetãt eadem attrahere, vt tandem optatis fruantur & voluptatis fructum percipiant. Hæc Platonis consulta esse perhibent, quem constat stirpes nõnunquã animantes appellasse. At verò Aristoteles his aduersatur, qui satis omnibus atque plantis vim illam insidentem salutarium & idoneorum attractricem, censet appetitu solo naturali impelli, citra vllam vtilium cognitionem.

tionem. Neque vllam ſtirpibus vim ineſſe poſſe, quæ idoneum ab alieno diſcernat & internoſcat, ſed hoc altioris duntaxat illius eſſe facultatis quã communem ſenſum appellant. Appetitus autem is, vt cæteris quibuſque rebus eſt ſuus, grauibus vt deorſum ruãt, leuibus vt in ſublime cõuolent: ſic propemodum magneti purgantibúſque medicamẽtis appetitus eſt ingenitus attrahendi quod ſibi affine eſt & amicum, ſtirpibus conuenientem ſuccum è terra ſugendi. Hunc verò appetitum incitat & impellit non ſenſus aut cognitio, ſed penuria & indigẽtia eius quod familiare eſt & iucundum. Ergo ſubſtantiarum conuenientia atque ſimilitudo amicitiam parit, quúmque ſimilis atque iucũdi erit indigentia, hæc appetitum ſuſcitabit naturalem, appetitus attractionem, eóque fruetur attrahẽdi facultas, ſi quidem præſens id eſt, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur neceſſitate introducenda eſt diſcernendi & internoſcendi facultas, cuius conſilio atque prudentia ſtirpes corporíſq; noſtri particulę regi videretur.

Non aliter quæ de ſecernente & ſeparante facultate cõtrouerſia eſt, dirimitur. Quòd enim renes ſerum à reliquo ſanguine ſecernant, quódque natura in morbis poſt cõcoctiones, humores ſecernat & ſuperuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: quòd denique oporteat concoctionem præire, ſubſequi verò ſecretionem, & poſtea euacuationem, vt bona ſit criſis, omnes quidem fatemur. At verò ea ipſa ſecretio non propriæ cuiuſdam eſt facultatis, ſed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas poſt factam in morbis concoctionem confuſos in venis maioribus humores puros ab impuris ſecernit, eadem eſt expultrix, quę nihil depellere poteſt, quod non antè à reliquis quaſi euulſerit. Quæ verò ſuperuacuos humores è iecoris ſanguine ſecernit, ea eſt attrahendi vis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo conſiſtit: & quæ ſerum ſeparat à ſanguine, eadem eſt vis attrahendi renum. Sic & è ſanguinis mole quæ in venis eſt maioribus, partes ſingulæ quod ſibi familiare eſt, eadem facultate ſecernunt qua attrahunt. Quocirca ſecretio nõ proprię cuiuſdam facultatis eſt opus, ſed vel expulſionis vel attractionis initium.

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe valentiores, iíſque propria quædam functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. Cap. VI.

ARTES corporis tanta conſenſione inter ſe coniunctæ ſunt, vt omnes communiter totius commodis vtilitatíque inſeruiant, omniúmq; vſus in id vno quaſi concentu conſpirent. Harum actiones quę naturales appellantur, duplices exiſtunt: aliæ propriæ vni cuipiam addictæ parti, vt oſſi vt cartilagini, & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars eſt in nobis vel minima, quæ non ſeipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omnium partium gratia comparatæ, quales ſunt quæ in ventriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiúmque omniũ

Actiones propriæ.

Actiones cõmunes.

vtilitatem

vtilitatem & commodum natæ. Sic œſophago manifeſta vis eſt alimentũ trahendi, ſic ventriculo vt & iecori præter proprias, communes illæ omnes inſident, inter quas tamen vis illa ad concoquendum valens excellit. Sic in inteſtinis expultrix validiſſima, concoctrix infirma ineſt, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è venis vrinæ, facultas præſtantiſſima, eíque profundendæ & deiiciendæ nõ imbecilla: reliquarum autem ij ſunt expertes. Sic denique vtero vis continendi robuſtiſſima, qui fœtum nouẽ integris menſibus reconditum gerat: nec parum huic validæ allectãdi ſeminis & fœtus exigendi vires, at concoquendi prorſus nullæ. Itaque partes illæ vt & aliæ nonnullæ, quæ non modò priuato, ſed publico quoque munere funguntur ac vigent, inſtrumentorum ſpeciem acceperunt, & iis muneribus ad quæ in primis ſunt propenſæ ſtaminum villorúmque proprium genus adeptæ ſunt. Triplex autem eſt hoc illorum genus, alia enim recta ſunt in longitudinem porrecta, alia trãſuerſa quæ ad pares rectóſque angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ obliquè & ad impares angulos in recta incidunt. Quanquam igitur cõcoquendi vis nullum ſtaminum genus, ſed humidum duntaxat calorem nobis ingenitum ad concoctionem accommodat, reliquæ tamen quæ motu quopiam munus ſuum explent, villis indiguerunt: attrahens quidem rectis, tranſuerſis expultrix, continens obliquis. Vt enim in muſculis villi nutu noſtro & arbitrio contracti, & ad ſuam originem quaſi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumentis, recti villi ſolius naturæ inſtinctu contracti breuioréſque facti alimentum attrahunt: tranſuerſi autem aſtricti, ſubditam capacitatẽ in anguſtiam adducunt, & quicquid ea concipitur detrudunt: cæterùm obliqui villi quia intenti, nec breuiorem nec anguſtiorem partẽ reddunt, ſeruata quadam naturali æquabilitate & conſtantia, omnia planè continent, nihílque vel attrahunt vel expellunt. Cuicunque igitur naturæ inſtrumento triplex huiuſmodi facultas acceſſit, triplex etiam villorum genus eſt conceſſum, aliàs tunica ſimplici vt in vtero, aliàs vt in ventriculo duplici. Quibus verò iſtarum virium vnica data eſt vt inteſtinis, iis (tametſi geminæ ſunt tunicæ) ſimplex villorum genus obtigit. Quapropter facultatum parti vnicuique aſſidentium numerus ex functionum varietate cognitus, villorum differentias explicat: econtrariò quoque villorũ varietas conſectione cognita renuntiat quot cuiuſque partis ſunt facultates, gulę, vẽtriculi, inteſtinorum, arteriarum, venarum, vteri, vtriuſque veſicæ, & aliorum ſi plura his publica naturæ ſunt inſtrumenta. At verò quæ ſibi duntaxat priuatíſque commodis dant operam, vt oſſa, vt cartilagines, etſi quò ſe alant naturalium facultatum ſpecies omnes aſſequutæ ſunt, nullius tamen villi opere indigent, ſed ingenita vi omnia efficiunt & edunt. Neque porrò ventriculus neque inteſtina vt ſe duntaxat alant & conſeruent, ſuos villos ad proprij alimenti attractionem & retentionem, aut ad ſuperuacaneorum depulſionem applicant & accommodant. His iam videor vniuerſam principum naturæ facultatum ſummam attigiſſe, necnon

Quę facultates, quibus partibus maximè vigẽt.

Naturales facultates quæ habẽ inſtrumenta.

Quod villorũ genus cuique facultati ſeruiat.

Peculiares facultates villis non indigere.

reliquarum omnium quarum illæ opera & miniſterio vtuntur, numerum percenſuiſſe : quocircà tempeſtiuum erit ad animalium facultatum differentias ſermonem transferre.

Externæ ſentiendi facultates. Cap. VII.

FACVLTATVM animalium quæ non vtique ſtirpibus, ſed ſolis animantibus obtigerunt, vnde & illis nomẽ acceſſit: duo prima ſummáque genera exiſtunt: alię rationis ſunt participes, huius expertes aliæ, quæ ſenſus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animãtibus ſupra naturalem illam vim, moderatur præcipuámque adminiſtrationem tenet ſentiẽs anima, tota quidem eſſentia ſimplex eſt, ſui tota perſimilis, neque vt corpus ex partibus coagmentata diſparibus : aliàs vnum eiuſdémque generis nequaquam id eſſet quod ex ea conſtaret. Huius tamen vnius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, guſtat, tangit atque tractat: quinetiam mouetur, rerum diſcrimina internoſcit, cogitatione fingit, ſomniat, meminit. Hæc vnius & eiuſdem ſunt eſſentiæ munera, nó tamen ea dum exequitur & perficit, vno ſimilíque modo ſe ſemper exhibet, ſed vt varia corporis inſtrumenta ad effectionem accommodat, ita aliàs aliter ſeſe exprimens illa profert. Vnde quum ſic diſcretæ ſint horum munerum geſtiones, vt poſſint ſingulæ ſeorſum atque ſeparatim conſiſtere, neque vna quapiam concita ſit neceſſe alias continuò proferri, aut vna pereunte reliquas omnes pariter occumbere: optima ſit ratione vt ſua ſit cuiuſque propria quædam facultas, ſintque totidem ſentiẽdi facultates, quot functionum differentias numerando percenſuimus. Vniuerſum igitur animalium facultatum genus ita partiemur, vt aliæ rationis, aliæ ſenſus ſint effectrices: harum autem quę brutis animantibus imperant, aliæ externa ſentiunt, aliæ loco mouent, aliæ cognoſcũt. Quæ demum externa ſentiunt quinque ſtatuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, guſtandi, atque tractandi. Qua videt animal, ea ipſa facultate nec audit, nec odoratur, nec guſtat, nec tangit, vti neque ex aduerſo fieri quicquã poteſt: tanta ſcilicet eſt inter eas diſtantia, quam & inſtrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt varietas peperit. Quocũque ſentimus, id quemadmodum cæterorum corporum vnumquodque, ex ſubiecta materia & ſpecie conſtituitur: ſentiendi inſtrumentum tanquam materia eſt, ſenſus tanquã forma & ratio. Aſpectus qui facultas eſt videndi, tanquam forma in cryſtallino oculi humore conſedit, qui pellucidus primum eſt cernendi organum: circumfuſum id humoribus, tunicíſque ſeptum, quæ vſum ei conferunt, vt melior cõpletiórque ſit viſio. Cernit quidem ſimpliciter viſus cryſtallino, integrè verò ac perfectè oculi inſtrumento : ſub hunc autem ſenſum veniunt ij maximè colores qui corporibus per ſumma inſident. Eos enim hic vnus præ cæteris internoſcit diſcernítque ſingulos, cæterorum autem nullus. Quocircà cernendi facultatem eam eſſe definimus, quæ in oculo

Facultatũ animaliũ demõſtratio.

Animaliũ facultatũ diuiſio & numerus.

Facultatẽ eſſe formã inſtrumẽti

Videndi facultas.

Definitio.

oculo sita colores citra materiem, per medium re ipsa cõspicuum excipit. Quum autem vnusquisque sensus à prima anima quasi præcisus abiũctúsque videatur, & sua cuique spiritus portio illinc ad functionem & ministerium tributa sit, poterit reliquis ad visus exemplum finitio accommodari propria.

Audiendi facultas.

Præcipuum audiendi instrumentum est aër quidam prætenuis auribus ingenitus, mẽbrana obductus, ad aurium intimã capacitatẽ positus, quò audiẽtis nerui à cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aërem atque spiritum, qui primum est audiendi instrumentum ambit, queãdmodum opticus in oculo neruus crystallinum humorem: sic in omnibus per influentem spiritum & per neruum maxima instrumento societas intercedit cum intimo sentiẽdi principio. Huic igitur aëri insidens audiendi facultas sonum verè percipit, eiúsque discrimina diiudicat.

Odorandi facultas.

Odorandi proprium instrumentum extra caluam non excidit, respirantibus quibusque animantibus opertum & penitus cõditum in iis extremis cerebri, quæ ad nasi summum pertinent.

Vnde nomẽ habeãt externi sensus.

Vnde intelligitur hos quinque sensus non quòd foras exprõpti sint & promineant: sed quòd externarum rerum propriis organis cognitionem capiant, idcirco externos appellari. Illic constituta odorandi facultas per narium ductus, vnà cũ spiritu haustos rerum odores comprehendit, qui subiecta eius sunt materia in qua solet versari.

Gustãdi facultas.

In his porrò maximè neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciúmque regionẽ dispergi narrauimus, gustãdi facultas consedit, rerum sapores internoscens, spongiosæ eius carnis adminiculo qua lingua prædita est.

Tangendi facultas.

Cæterùm vis tangendi nullo proprio conclusa organo coërcetur, sed quum tactus ad animãtis vitam maximè videretur necessarius, toto corpore æquabiliter fusus est. In his autem neruis potissimũ collocatur, qui duriores iam facti intrò forásque commeant: per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non vt colores, sapores, odores, aut soni, vno possunt nomine designari, multis quidem cõtrariorum pugnantiis discretæ: quarum extrema sunt calor & frigus, humor & siccitas, mollitudo durities, asperitas læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nonnulli complures tactus instituerunt, qui has seorsum differentias perciperent, quasi ex obiectarum qualitatum varietate sensuum numerus petatur: non sic autem, sed ex organorum differentia facultatum numerus æstimandus. Atqui vnum est atque simplex tactus instrumentum. Distat præterea sensus hic à cæteris quòd nõ omnia subiecta prorsus sentiat: quæcunque enim obiecta sibi temperatione similia offenderit, nõ sentiet, quia ab illis nihil patitur. Sensus autem non nisi perpessione quadam fieri potest. Reliqui verò sensus eas omnes quę sub se recidunt qualitates sentiunt, ab hísque patiũtur: quia dissimiles sunt omnes.

Omnẽ sensum perceptione affici.

Commune autem est omnium sensuum, vt sit vnusquisque potestate talis, quale idipsum est quod percepturus est: hoc enim extrinsecus positum sensum impellit ac mouet: quòd si sensus ab subiecta re afficitur, necesse est tum similitudo tum dissimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia, similitudo: quũ

finis attingitur, dissimilitudo: quod quomodo fiat, pleniùs suo loco recitabitur. Commune præterea est, vt vnusquisque tum subiectas sibi res cognoscat, tum earum priuationes, tum verò excessus immoderatos, sed via rationéque diuersa. Quãdoquidem propria obiecta & idonea blandè impulsus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento lacessitus: excessus autem & exuperãtias non citra offensionem oblæsionémque sustinere potest: vnde & illas quia graues sint & violentæ, multi non sentiri putant. Itaque distant inter se sensus omnes, longéque sunt diuersæ atque seiunctæ eorum facultates, non modò ex rei quę comprehenditur natura, verumetiam ex proprio cuiusque instrumento. Hoc visui aqueum est, & pellucidum: nam oculus multiplici humore perfusus est, à cerebro constitutus atque profectus, quod omnium partium humidissimum est & frigidissimum. Auditui aëreum est instrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quędam est fumosa & ignea: tactui instrumentum datum est planè terrenũ, gustatui (quia ceu tactus quidam est) id etiã terrenum, sed humoris quoque alicuius particeps.

Facultatũ differẽtiæ ex instrumentis.

Interiores sentientis animæ facultates. Cap. VIII.

ENTIENS anima duas cognoscendi facultates obtinet, externam, in sensus quinque tanquã in species distributã, & interiorem. Hæc porrò species habet, vim discernendi communem, vim fictricem, & eam quæ meminit atque recordatur. Has quidem omnes vnius animæ non tanquam partes, sed vtique facultates esse, perspicuum ex iis fit, quæ de partium & facultatum discrimine à nobis sunt prodita: quæ quemadmodum diuersæ sint, & ab eadem essentia dimanent, deinceps aperiendum. Sentiens ea & cognoscens anima in cerebri quidem corpore tanquam in arce & propria sede penitus insedit, quod inde proprium sentiendi instrumentum appellant. Id etiam primarium sensum dixere, quòd reliqui sensus externi ei omnes circumiecti proximè assideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines dispersæ sunt, quibus anima vires suas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineæ partes tanquam radij in centrum deuergunt, sic à sensibus quædam & foramina patent, per quæ haustæ rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem æstimator & arbiter est princeps ille sensus, quem communem & intimũ appellant. Nigrum ab albo potest vnus aspectus discernere, & calidum à frigido vna tangendi facultas: quæ verò dulce ab albo discernat, atque eorum quæ variis subiecta sunt sensibus differentias diiudicet, facultatem quandam esse necesse est istis præstantiorem. Nullus enim externus sensus de dulci & albo potest iudicium ferre, quòd ea non vnus idémque sentiat: quẽadmodum si ego hoc, tu verò illud separatim perceperis, à neutro certè nostrũ diuersa illa cognoscentur. Quoniã igitur multorum sensuum subiectam materiam, non modò homines, sed beluæ quoque internoscũt, necesse

Tres interiores sentientis animæ facultates.

Sensus cõmunis.

Discernendi facultas

necesse est vim quandam esse communem & promiscuam, quæ varias illorum imagines complectatur, quæ & similia & discrepantia diiudicet. Hæc est discernendi & internoscendi interior facultas, quam primam cōmunis ille & intimus sensus expromit. Hic autem substātia est animæ sentientis, ídque principium quod vniuersum animantium genus constituit, à quo & animantes omneis vel quæ infimo sunt insectorum ordine, sentientes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps sedem stabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è suggesto rerum omnium imagines à ministris & nuntiis sensibus extrinsecus allatas & ante se positas contemplatur, omnésque sensuum actiones obseruat. Hic ille est quo nos visu videre, & auditu audire cognoscimus. Hic imaginum discrimina cōstituit, ac de illis suum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hunc & intimum sensum cum externis quinque quodammodo eundem esse, hósque ab illo omnes tāquam à fonte riuulos deriuari: & vim illam primam sentiendi è cerebro in sensuum instrumenta se diffundere, eorúmque famulatu vti & opera. Hæc autem quia se variè gerunt, & vnius opificis vsibus sese multifariam accōmodant, idcirco quinque exteriorum sensuum facultates constituere par est, sed quarum sit vna eadémque cum sensu principe substātia. Ea est igitur principis sensus vna facultas, quæ externarū rerum varietates discernit, internoscit, & iudicat. Altera est vis & facultas cōseruatrix, quæ impressiones & vestigia sensuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus sensus in subiectam rem incumbit, simul quoque in eam ipsam fertur interior & princeps illa sentiendi facultas, quæ rem vnà percipit atque sentit: ab externis rebus lacessiti sensus simulachra spectráque ab eis emissa recipiunt, quæ deinde interiorem sentiendi vim impellunt: hæc tum formas atque imagines rerum quas sensus præbuerunt, retinet & consignat in se. Digressis sublatísve rebus istæ diutius inhærent, & quasi exculptæ conseruantur, hoc indicio quòd tum abstractas res sensus ille cognoscit ac percipit, vt cui earum custodia esset concredita. Effigies illæ spectráque rerum cerebro inusta atque insculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit, quemadmodum res externæ sensuum. Hos enim externæ, illam interiores qualitates extimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quæ tertia est interiorum, obiecta spectra apprehendit & concipit: atque vt in sensu tria quidem sunt, res obiecta, vis sentiens, & actio quæ ex illorum congressu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur, simulachro, facultate fingendi, & ipsa actione, qua externis rebus abiunctis facultas ob simulachrum versatur. Hæc propriè effictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat simulachra atque vestigia. Ex iis autem confusis & permistis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ sub sensum non venerant, vt homines volantes, boues alatos, hócque à superiore facultate dissidet. Vnde quum in multa feratur nunquam sensu percepta, & quodammodo vim imitetur

Sensus cōmunis præstantia.

Vis & facultas conseruatrix imaginum

Facultas fictrix & imaginādi.

 rationalem,

rationalem, ab Aristotele intelligentiæ larga appellatione comprehenditur. Iam verò rerũ simulachra aut leuiter cerebro impressa, mox euanescũt, aut altiùs quasi in thesauros condita, diu tanquam affectiones aut habitus insistunt & asseruantur, hæcque imaginum conseruatio, cuius antè mentionem feci, memoria est, quæ pueris atque senibus infirma & inconstans esse proditur, illis quòd imaginum impressionem seruare atque retinere, his verò quia admittere & recipere non possint. Hanc confirmat tuetúrq; meditatio & cogitatio, quę ipsa crebra est repetitio atq; recursio imaginũ, quatenus imagines aliorũ sunt. Est & altera memoriæ ratio quũ quis affectionem illam & similitudinem rei alterius spectat & intuetur, cum temporis præteriti cognitione quo facta est impressio: tum enim meminisse dicitur, ipsáque spectandi actio memoria est, sed ratione, vt dixi, diuersa: illa siquidem quòd imaginem cõseruaret, hæc verò quòd ex imaginis apprehensione rem ipsam repræsentet. Illa perpessio & affectio quædam est, hæc verò actio: aut si dicere mauis, illa memoria est patiens & sustinẽs, hęc verò agens. Vnde perspicuum esse potest inter bruta ea duntaxat meminisse, quæ sensum & notitiam tẽporis habent, & quæ simulachro spectato, sentire possunt se aliquando rem ipsam nouisse. Rursum eâdem animæ partem tempus cognoscere & meminisse, ea autem sentiẽs est anima. Hæc tamen non propriè & per se tempus sentit, sed quatenus motionem & effectionem agnoscit, quam tẽpore aliquo acceperat. Sic igitur definiri possit, Memoria est rei absentis per imaginis spectationẽ, cum tẽporis præteriti cognitione repræsentatio. Fit autem hæc memorandi facultate concita stimulatáque ab imagine, quatenus imago est exemplárque suum refert. Itaque vt omnes sentientis animę interiores facultates functionésque in summam referamus, externarum rerum simulachra hausta è sensibus in principem intimúmque sensum commeant. Horum beneficio princeps sensus res externas cognoscit, discernit & iudicat, eóque munere vis discernendi se exhibet atque promit. Simulachrorũ si altior fiat impressio, tum conseruatrix erit memoria, cuius facultas conseruãdi ex cerebri constitutione intelligi potest qualis quantáque sit. In spectra & simulachra princeps sensus incumbens, si seorsum illa versat spectátque vt nihil præterea externarum rerum tractet, tum fingere dicitur, & ipsa sentiendi actio effictio est, quam propria fingendi comminiscendíque facultas exprimit. Si verò illa non in se consideret, sed vt simulachra & imagines externarum sunt rerum, tum meminisse dicitur, ipséque actus memoria est, propria memorandi facultate completus. Hæc omnia in sensu primario insunt, neq; alterius partis animæ aut cerebri est effictio, alterius verò memoria, sed in subiecto eodem insunt & eiusdem partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebríq; philosophia defecisse, qui vim illam ad fingendum aptam cerebri parte priore, memoriam posteriore collocarunt. Nã vtraque totius est cerebri, in cuius toto corpore fusa est princeps sentiẽdi anima. Sed de his posthac fusiùs. Satísne videmur omnes sen-

tientis

Meditatio

Memoria duplex.

Memoria propria quid.

Numerus interiorũ facultatũ.

Omnes interiores facultates in eadẽ parte constitui.

tientis animæ facultates cõnumerasse, ánne præter illas quædam sint quibus somnum capimus & dormientium irrepant insomnia? Planè constat somnum & insomnia animantibus tãquam munera propriásque functiones attribui: at nequaquam his obeũdis aliæ quędam sunt facultates. Nam somnus & vigilia plurimùm inter se distãt, & verè opposita sunt, hæc quidem vt actus est, ille huius est priuatio: quare & eodẽ vt subiecto recipientur consisténtque, & vnius eiusdémque facultatis erunt. Cuicũque sensus inest, eidẽ & vigilia & somnus inest. Sensus quidem incitatio & motio est vigilia, illius autem vinculum & quasi carcer somnus est & immutabilitas. Cæterùm non vnius cuiuspiam priuati sensus affectiones hæ sunt, sed primarij illius & cõmunis, quo sopito necesse est reliquos etiam sensus consopiri, & tanquam satellites eius affectioni accumbere. Itaque quum primum illud sentiendi instrumentum nempe cerebrum, ex lassitudine aut longis excubiis impotens & incontinens sui redditur, cæteris officinis simul defessis necessariò somnus obrepit, in quo vacationem quandam feriarum vice habent sensus omnes, quòd eorum vires durare & sufficere operi non poterant. Quamobrem necessarius est cunctis animalibus ad incolumitatem salutémque datus & ad quietem. Similis propemodum & insomniorum ratio. Nam quum sit insomniũ visum id & simulachrum, quod ortum & profectum à sensibus in somno animalibus se offert & obuersatur, id eiusdem partis animæ eiusdémque instrumenti esse debet atque somnus, & qua parte dormit animal, eadem somniat. Dormit autem somnúmque capessit communi & principe sensu: huius ergo erũt insomnia, non vtique quatenus sentiens est, sed quatenus cogitatione fingit, & euagantibus simulachris lacessitur. Interpellatur vis illa fictrix motione & impulsione positarum imaginum: ídque maxime noctu & dormientibus, quo tempore absolutis sensibus iísque functionum suarum vacationẽ habentibus, minima quæque simulachrorum vestigia aduolant confluúntque ob fingendi vim: quę per vigilias sensibus opere vario detẽtis, & mẽte viuis cogitationibus obruta, offunduntur supprimuntúrque.

Sõnus & vigilia ad intimũ sẽsum pertinent.

Somnus.

Insomniũ cuius sit facultatis.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

SVPRA sentiendi cognoscẽdíque vires alia quædam est vis appetendi, quam & appetitum dixerũt, clara quidem & aperta functione se promens. Nullum enim animantis genus est, quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur, quod non rei cuiuspiam desiderio pulsetur & æstuet. Ea illius interior agitatio & animæ motus, appetitio quidem est, Gręcis ὁρμὴ appellata. Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, sed à singulis dissidet, à discretione, memoria, & effictione, quanquam eas, præsertim verò effictionem, naturali quodam instinctu consequitur. Quocircà & facultas quæ illius est effectrix, à cæteris distabit, eásque tanquam assecla sit comitabitur, erítque

Appetitio postrema est facultatũ interiorum.

que ſentientis animæ ſumma atque ſuprema facultas, quæ cæteris tãquam finis aut princeps inſideat. Neque verò ſolùm hominibus, ſed & beluis & ſtirpibus & inanimis ſua quædam ineſt appetitio, vt nihil prorſum natura conſtare poſſit, quod non appetendi facultas impellat. Cæterùm id lato peramplóque diſcrimine: quandoquidem & ſtirpes alimentum proliciũt, & omnia generis cuiuſcunque ſint inanima proprio quodã motu agũtur, naturali appetitu concita. Eodẽ & corporis vnaquæque particula, ſiquando inanita fuerit, quod ſibi familiare eſt alimentum ad ſe conuertit & rapit è venis. Huius ſumma vis in iecore conſidet, è quo tanquam è fonte in omne corpus diffuſa, partium ſingularum vires ſuſtinet. Alter ab hoc appetitus eſt communis ille ſentiens, in cerebro ſitus, cuius tamen ſeminaria in alias quoque partes funduntur: maximos quippe ignes & incẽdia in teſtes pudendáque vaſa & in os ventriculi natura coniecit: in illos quidem libidinis (ſic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quãdoque ad omne cupiditatis genus accommodant) in hoc verò liguritionis & cupediæ. Coniecit & fomitem in cor qui ambitionis author eſt & excandeſcentiæ. Atque duo hi fomites quum ſint diſtincti ſedibus, vnus cupiditatis, alter excandeſcentiæ, vno tamen eodémque appetitu regũtur qui ſentiens eſt & animalis. Vniuerſum ergo animantium genus, ſentiente illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt: perfectionem enim hic & abſolutionem continet omnis deſiderij animalis atque bruti. Quicquid ſenſu vllo præditum eſt, eius rei quam ſenſerit cõprehenſione in appetitum ducitur, quo demum illam conſectatur aut declinat. Hunc qui volet poterit ex ortus ſui modo in complures ſpecies diſtrahere, vt alius ex iecoris virtute in pudenda & in os ventriculi diffuſus, illecebrã & incitamentum inde accipiat: alius ex cordis impetu & feruore, alius nẽpe ſentiens ab his quæ foris occurrunt ſtimuletur & excitetur: omnes quidem animales, ſed variis orti principiis. Tertius præter hos eſt appetitus, qui quid cum ratione deſiderat, qui mẽtis rationíſque conſilio obtemperat, qui immanes & importunos ferinóſque ardores refrenat & coërcet: ea eſt volũtas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina. Appetitum animalem acuere ſolent & incitare quæcunque bona videntur, tametſi talia fortaſſe nõ ſunt: at mentis appetitum ea duntaxat quę reapſe & verè bona ſint poſſunt incendere, ſolóque veri boni deſiderio is capi & deliniri poteſt. Itaque quum tres omnino ſint animæ partes, ſi ſuus cuiuſque eſſe debet appetitus, tres quoque erunt appetituum ordines, naturalis qui ſtirpium eſt: animalis ſiue brutus, qui beluarum: tertius rationis particeps, hominum Hoc enim præcipuo homo viget, quanquam eſt etiã reliquorum particeps. Rurſum verò animalis appetitus, aut cupiditas eſt, nempe libido vel cupedia, aut excandeſcentia, aut eorum quæ ſenſus annuntiauerit deſiderium. Hæc de appetitu ſatis: nunc de mouendi & progrediendi facultate. Animal omne moueri & incedere, atque ſui inceſſus finem quẽdam habere, cuius gratia moueatur, demõſtrari hinc poteſt, quòd

Appetituũ differẽtiæ.

Appetitus animalis.

Appetitus rationalis.

Appetitus triplex.

Inceſſus efficiens facultas.

quòd rerum omnium agendarum status quidam sit finis. Motionem & progressionem animal suscipit, vt rem eam consectetur quæ speciem boni & iucundi præ se fert, aut eam declinet quæ tristis & aduersa iudicatur. Quocirca triste aut iucundum finis est, cuius gratia animal motum intendit, persequẽs aut fugiens. Hoc quidem postremum attingitur & obtinetur, omnium tamen primum ad motionem inducit, huiusque initium affert. Immobile enim obiectum quum sit, primò sensum mouet externum, deinde primatem atque intimum, ab hoc verò cogitandi fingendíque facultatem, quæ quum rem subiectam vt iucundam & voluptuariam apprehenderit, simul insurgens appetitus illius desiderio tenetur: atque hic si promptus est & efficax, cõfestim animal impetum facit vel ad motum vel ad actionem. Vnde hoc rectè vt alia plurima videtur Aristoteles demonstrasse, cognitionem & appetitum principia & causas esse actionis atque progressionis animalium, ab hísque animalia cieri concitaríque ad motũ. Cæterùm quòd appetitum proximam causam statuat quæ animal mouet & conturbat, quódque nullam insuper mouendi facultatem instituat, cui sit hoc muneris præcipuè concessum, nõ satis dilucidè singula videtur exequutus. Nam reuera mouens illa facultas est à sentiẽte & ab appetitu diuersa. Primùm enim vulgatum est & contestatum, alia sensus, alia motus esse organa, aliósque neruos: vnde obtingit eiusdem artus, velut cruris aut brachij, motum perire illæso tactu, qui in omnem cutem fusus est: contráque tactum aboleri saluo motu & incolumi. Quinetiam motio diuersum quiddam esse intelligitur à sentiendi functione, omnísque sensus perpessione quadam & affectione accepta obiri solet: motus verò non nisi adnixu & roboris contentione. Quibus planè conficitur sentiendi atque mouendi non modò instrumenta, sed etiam obeundi rationes & efficientes facultates plurimùm dissidere. Quod si est, consequens est continuò animalem appetitum, qui à sensibus & cogitatione ducitur, illáque perpetuò comitatur, omnino à progrediẽdi facultate differre. Iam verò singula persequamur. Imperfecta animalia quæ solo tactus sensu prædita vitam agũt stabilem, vt conchylia, ostrea, cõchæ: sensu quidem illa doloris atque voluptatis tenentur, & fingendi cogitãdíque facultatem, licet obscuram inexplanatámque, quemadmodum & animalem appetitum, acceperunt. At illa tametsi compuncta sese contrahunt & in angustum se adducunt, nequaquam tamen progredi compertum est, neque organa motus habere. Quòd si progredi nõ possunt, neque ad incessum facultatẽ habent. Quorsum enim hæc data illis esset, sine neruis, sine musculis, sine vllis quæ his proportione respondent instrumentis, quæ sunt ad motum perquam necessaria? Nũquid otiosam & inertem illam omníque opere & negotio vacuam? nunquid in tantis rebus natura committens fortuitò atque frustrà illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi vis est in illis ea nulla ratione mouet. Quocircà præstat vim mouentẽ ab appetente & sentiente, quæ semper comites sunt & coniunctæ nunquam separabiles, seiugare, quòd eorum

Mouẽtem facultatem aliam esse à sentiẽte.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

eorum quæ ſentiunt animantium, alia mouẽtem vim habeant, alia huius ſint expertia.

Quarta.

Huc demum perſuadendi neceſſitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animantibus ipſiſque hominibus neruorum reſolutione prehenſis, obuenire ſolent: illis enim motus periit, quum interiores animę vires plenè conſtent, atque adeò ipſe appetitus. Contrà verò accidit furore aut delirio percitis: tum enim non mens, non memoria, non appetitus, ſed neque ſenſus ipſi integrè valent: atq; tametſi interiores omnes animæ functiones læduntur, inceſſus tamen firmiſſimus plerunque eſt, & conſtans muſculorum robur. Ex quibus perſpicuum eſt aliunde quàm ab appetitu progreſſum inſtitui & gubernari, eſſéque mouentem vim ab appetẽte diuerſam.

Quinta.

Sed & hæ ſedibus diſcluſæ apparent. Etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore ſedem habet, maximè in parte poſteriore, quã Græci παρεγκεφαλίδα vocãt, à qua tum ſpinæ medulla tãquam caudex, tũ plurimi mouentes nerui ortũ habent. Sentiendi & appetẽdi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quã conſtat ſentiẽtes neruos, eóſque molles in ſenſuum organa profundere. Nõ hinc tamen exiſtimari velim promouentem illam vim, quam à ſentiente loco ac ſede diſiunxi, ab eadem etiam ſubſtantia diſſidere, tanquam ea ſit pars animæ diuerſa: ſed totius ſentiẽtis ſumma vis eſt & vltima facultas quę ſeorſum collocatur, vti viſus vel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externæ ſentiendi vires, appetitus poteſtati ſubeſt, cuius imperio compulſa, continuò quamcũque iuſſa fuerit corporis partem promouet. Qua autem ratione fieri poſſit vt vis ea quę mouet, ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quam vnaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni ineſſe animanti. Cap. X.

FACVLTATES ex operibus diſcerni, & ſuũ cuiuſque operis inſtrumentum haberi ad proprias functiones accommodatum, ſuprà quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriúmque inſtrumẽtum eſt cerebrum, quod abditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones cõparatum eſt, ſed ratione varia latóque diſcrimine.

Interiorũ facultatũ inſtrumẽta.

Cerebri ſubſtantia mollis vel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, vnà cum inſito ſpiritu, diſcernendi, cogitatione fingendi ac memorandi facultatibus inſeruiunt, & propriè accommodantur. In appetitu autem exultat cerebrum & effuſum lætitia geſtit: ſenſui & motioni interiores ſinus & capacitates quatenus receptacula ſunt ſpiritus, pro inſtrumentis deſtinãtur: duo quidem priores ſenſui, medius & poſtremus motioni, cui & glutia appellata, & ductus ille vermi ſimilis, ſubſidio ſunt, eo quem enarrabimus modo.

Sentiendi inſtrumẽta.

At quoniam facultates opus ſuum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, ſed quæ

quæ à communi illo cerebri fonte deriuetur. Visus, auditus, atque gustus, foris quum sint, neruos habent cõcauos per quos vis influat: similes habet & olfactus quãquam intimus est: atque hi molles sunt omnes à priore cerebri parte nati. Tangẽdi sensus paulò durioribus instructus est, quos sexta cerebri cõiugatio ad interiora viscera forásque ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam verò exquisitè duri sunt mouentes appellati, qui tametsi motum voluntarium nõ efficiunt, vim tamen motus effectricem in musculos deuehunt, qui propria sunt mouendi instrumenta. In his verò paulùm insistamus, & scrutemur quæ ratio esse possit, vt inter eos neruos quorum similis est structura, alij mouentes sint, alij sentientes. Et ne qui fortasse causentur alios è cerebro, alios à parencephalide & spinæ medulla proficisci, eandem statuamus vtrisque originem. Quid causæ est igitur cur eorum quæ à cerebro nati sunt, hi ad motum accommodantur, ad sensum autem illi? Eadem vtrisque est origo, spiritus similis in hos influẽs, compositionem eandem facit Galenus: quænam igitur sortitio hæc est, quæ discriminis ratio? Duriores (inquit) sunt qui mouent, molles qui sentiunt. At qui è sexta coniugatione in crura, in cutem, & in corporis extrema porriguntur tãgentes nerui, multò iis sunt duriores, qui in oculos è secunda coniugatione protenduntur motum eis præstituri. Neque id modò ex longo viæ tractu, sed ab ipsa statim origine, quòd posteriorẽ quam illi orginem acceperint. Quocircà tam variæ huius facultatis causa nõ in mollitudinem aut duritiem referenda est. Quónam igitur aliò? in compositionem. Huius verò compositionis quænam est ratio? dicam paucis, disseram pluribus. Cerebri corpus motu agitatur assiduo, nullo tamen tãgendi sensu præditum: contrà verò quæ idipsum ambiunt meninges immobiles per se sunt, præsertim quæ crassa: tactu autem eæ valent exquisitissimo: quæ singula vt Galeni fide confirmata sunt, ita etiam vulnerata apertáque calua contrectantibus nobis sunt deprehensa. Hæc autem morborũ euentus pleniùs declarant, quòd in delirio & phrenitide (quæ ipsa phlegmone est substantiæ cerebri) nullus plerunque dolor affligit, multóque minus in sopore & lethargo, qui tamen cum putredine est: at si vel minima occasio aut humoris aut etiam vaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat: quæ cerebri & meningum diuersam naturam commostrant. Atqui spina & nerui omnes vel eo authore medullam habent è cerebro, eámque meningibus conuestitam, quæ singula talem vim & naturam habent, qualem ab exortu acceperũt. Quocircà necesse est medullam in spina atque neruis (tametsi ea non vt cerebrum motu agitatur) vim duntaxat mouentem, eius verò membranas vim sentientem & tractabilem tum suscipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus cerebri sensus est expers, multò magis quæ in spina aut neruis est medulla. Vnde enim & qua conditione vim nouam accepisset? Aut quomodo cerebri corpus vim illi sentientem conferat, quam non habet? Itaque quicunque nerui & tãgendi & mouendi vim obtinent, vtriusque functionis instrumenta sunt, parte

Alios tangẽdi, alios mouẽdi esse neruos.

Aliã mouẽtiũ, aliam sentiẽtium esse cõpositionem.

Cerebrũ moueri, meninges sentire.

Vim mouẽdi esse à cerebro, vim sentiẽdi à meningibus.

tamen

tamen diuersa. Qui sentiẽtes dicuntur, solius tactus, nullius autem motus authores sunt, quod genus ij sunt qui è sexta coniugatione in interiora viscera & in extimam cutem abeunt. Hi quanquam non à solis meningibus (vt nonnulli quondam censuerunt) producuntur, ab eis tamen substantiæ suæ plurimum receperunt, à cerebro minimũ: statim enim à tenui meninge orti vt ad crassiorem appulerunt, multum incremẽti, roboris & virium illinc ascificunt sibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contrà verò qui ex spina orti magnam cernũtur medullæ copiam suo exortu continere. Ergo prior cerebri pars sensus, posterior verò motus principium est atque sedes, meninges autem tactus sunt origo: omnium autem animalium functionum efficiens est cerebrũ suis meningibus conuestitum. Qui nerui multa medulla conferti sunt, mouendi instrumenta existunt, tangendi autem ij quos maiore ex parte meninges protulerunt.

Cerebrum motus & sensus prĩcipium, & quomodo.

Hoc si exquisitiùs pronuntiandum est, motus voluntarij proprium organum est musculus: qui quum ex simplici carne, ex vena, arteria, atque neruo conditus sit, ex neruo tamen qui inter cætera principatum habet, cuíque præcipua mouẽdi functio refertur accepta, vim omnem assumit. Hic in musculi principium, quod caput appellant, inseritur primùm in paucas portiones distributus, sed quæ rursum in alias tandémque in fibras prætenues diffindantur. Omnes rursum in musculi fine coëunt, vbi neruum parem atque principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur.

Mouendi instrumentũ propriũ.

His ita de instrumentorũ ratione constitutis, promptum fuerit vulnera quæcunque paulò antè infligebantur eadem persanare. Itaque si mouendi facultas eandem cum sentiente substãtiam est sortita, neque hæ disiunctæ sunt animæ partes, cur nõ omnia quę sentiunt animantia vt rerum comprehensionem quandam & appetitum habent, sic etiam progrediendi vim sunt assequuta? Quia (inquam) motus instrumenta non acceperunt, quibus deficiẽtibus necesse est & functiones & earum facultates deesse. Quanquam igitur tactu omnia prædita sunt animantia, quòd vnus ad salutem & cõseruationẽ maximè sit necessarius, eóque dempto animal effugere non possit tractabilium qualitatum exuperãtias, quarum occursu mors statim irruit: reliquis tamẽ sensibus qui boni cuiusdam & locupletioris notæ, non necessitatis gratia conditi sunt, non omnia instruuntur animalia: imò verò ab eisdem homo quandoque tum ortus tum morbi vitio deseritur, quum ab idoneis instrumentis destituitur. Alia animantia solo tactu vigent, cui alia gustum, alia alios denique sensus adiecerunt. Interioribus autẽ facultatibus quia minus distinctam hę instrumentorum rationem desiderarent, plurima (vt antè dixi) constant animantia, sed quædam obscuriùs, quædam magis insigniter efficientérque. At verò progrediendi facultate ea duntaxat vigent, quibus spinæ medulla, aut ei simile quiddã accessit.

Argumentorum solutio.

Haud dissimulanter hoc loco adeunda est, sed funditus euertenda iuniorum prope omnium absurda & futilis opinio, quæ memoriam cerebri ventriculo postremo, phantasiam verò, id est cogitãdi

Imaginationis & memoriæ eadẽ sedes

fingendíque

fingendíque vim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primùm orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Verùm quę suprà productæ sunt à nobis rationes, palàm faciunt memoriæ atque imaginum facultates vna eadémque essentia contineri, sede vna firmari, circa spectra eadē negotiari, similíque vti instrumēto corporeo, quanquā est efficiendi ratio diuersa. Quandoquidē fit nec rarò vt causa efficiens vna, eodem vsa instrumēto diuersos idcirco promat effectus, quòd dissimiliter id adhibeat operi, alitérque vires intendat. Hoc si potest tactus efficere, vt antè proditum est, id ipsum multò facilius præstabit princeps ille intimúsque sensus, qui quanquam in organo est corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenij intentione & obseruatione ad res adhibita, quàm organorum ope. Omnes enim eæ functiones in illius sunt potestate, quas dum vult exhibet. At non sic externæ, quæ quia expromptæ sunt nec liberæ, ab instrumentorum necessitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non est necesse sedibus & instrumentis diiungere. Si Aristotelis & Peripateticorum rationibus illi nō cedunt, audiant saltem vniuersam Græcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnū iisdem principiis informati, læsa memoria non modò occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν, quæcunque ea sit, hanc eandem & recordari & rerū impressiones conseruare. Pluribus non ago, quòd ipsa illorum declinatio ad libidinem prorsus efficta videatur. Quomodo autem fieri possit, quum sint illæ facultates in eadem sede, vt vniuscuiusque actio impediatur aliis constantibus & integris, ex his quæ de functionibus trademus fiet posthac illustrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

OMNIVM animæ partium princeps ac regina, mens est ac intelligentia, qua præditus homo vnus cæteris antecellit animantibus: quæcunque enim præstantiora edit opera, eorum effectrix est & opifex intelligētia. Res incorporeas ab omníque materia seiugatas & nudas, vniuersales rerum notiones atque formas, huius opera omnium animantium vnus homo cognoscit. Vnde statim huius essentiam simplicem esse, indiuiduam, ab omni materia & corpore abstractam abiunctámque deprehenditur: neque demum vllius instrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis: hísque potissimùm à sensu distare. Iam verò si instrumento corporis intelligentia nō opus habet, neque profectò ei miscetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorsúmque impatibilis euadit. Itaque intelligentia simplex est, incorporea, separata, impatibilis, immortalis, atque æterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinsecus accedens. Omnis eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere solemus) ab hisce rebus tracta est quæ

Intelligentia est incorporea.

Intelligentia.

Omnis intelligentię actio ducta est à sensibus.

ſub ſenſum recidunt, hoc argumẽto, quòd quem natura cæcũ ſurdúmque progenuit, is nõ poſſit Geometriã edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſſit vllã de ſaporibus & odoribus cognitionẽ animo cõcipere, & qui nõ ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerũ externarũ, quæ omni materie ſpoliata cõmuni ſenſu cõtinentur, neceſſum eſt primas & ſimplices intelligendi notiones proficiſci. Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atque ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligentiæ. Hæc autem in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quæ ſenſus mouere non poſſunt: ab imaginibus tamen primum cietur, quemadmodum ſenſus à rebus externis. Ergo quum intelligentiæ obuerſantur puræ imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quædam formæ confici, neceſſe eſt facultatem adeſſe, quæ illas materiæ ſordibus prorſus vacuas & abſolutas excipiat, & tanquam theſauros conſeruet. Solent Peripatetici hanc intelligentiam patibilem appellare, quæ pro ſubiecto quodam & gremio data formis & notionibus excipiendis, illis quaſi ſubſternitur. Quoniam verò quicquid in rerum natura conſiſtit, præter materiam effectionem & perfectionem demum conſequitur, ſine qua temerè & fortuito naſceretur: neceſſarium eſt patientem intelligentiam ab altera quadam perfici, quæ dignior quodammodo quum ſit & præſtantior, agens intelligentia nuncupatur. Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexitúrque, atque ex his tãquam ex materia & ſpecie fit res vna. Itaque ſentiens anima tanquam materia quædam ſubſternitur patibili intelligentiæ, hæc autem materia fit intelligentiæ agentis, quæ propriè & maximè debet ſpecies cenſeri, & ſimplex formarum forma: ad quam quum natura proceſſerit, non vltrà progreſſura receptui canit, nullam præſtantiorem, nullam nobiliorem formam inueniens: cæteræ autem quæ illi ſuppares ſunt, nunc materiæ, nunc formæ conditionem ſubeunt. Ex duabus naturis tanquam ex materia & ſpecie ratio atque mens conſtat, ipſa quidem incorporea, impatibilis & immortalis, tota quidem diuinitus adiecta nobis. Hoc autẽ rectiùs accipi velim, nempe quòd intelligentiæ agentis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc vna eadémque ſit atque intilligentia patibilis, fiátque ex illis res ſimplex, quæ tamen duarum rationes obtineat. Neque reapſe intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoſcit: ſed vt accipiendi & agendi, ſic & illarum intelligentiarum diuerſa eſt ratio. Quaſcunque mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atque notiones materia liberas, intelligentia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehendit, atque primùm quidem ſingulares, mox deinde vniuerſas ex illis formas elicit. Hîc duæ iam ſe promunt intelligentiæ facultates, vna patibilis, agens altera. Quoniam verò agens intelligentia non modò ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (quemadmodum in nobis ipſis experimur) multas

Intelligẽtia patibilis.

Intelligentia efficiẽs

Intelligẽtia agens omnium ſumma eſt & ſuprema.

Mẽs vt cõſtet ex duabus intelligentiis.

Cõponẽdi facultas.

in vnam componit, híncque alia affirmat, alia inficiatur, tertia quæ istæc efficiat statuenda vis est intelligentiæ, quam componendi facultatem appellant. Enunciatione cōposita tum deinde iudicare solemus, & decernere quid verum falsúmve sit, quid bonū & honestum, quídve perniciosum: quæ omnia efficit vna iudicādi facultas. Hinc demū ex aliis alia nectētes, quàm plurima cōplexione cōcludimus, sicque inductione aut ratiocinatione scientiam aut opinionem comparamus, ídque eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant. Supra has omnes se extollit cōtemplandi facultas, quæ sapientiæ rerúmque æternarum studio tenetur. Quisquis autem illius amore & suauitate non satis illectus, ad res caducas ratiocinādi vim conuertit, omnéque studium ad humanas refert commoditates & vsus, is vice contemplationis, actionis sibi facultatem adhibet. Si quid autem rectè facturus est, aliam facultatem accerset sibíque iunget, quæ consultandi est & deliberandi. Ita iis instructus si quam habet scientiam vel opinionem, bona cōsultatione ad domesticarum aut ciuilium rerum administrationem conferat & accommodet, vt prudens inde dici cōsueuit: ita & prudentiæ facultate tum maximè vtitur. Sin verò illas ad vilioris operis & artificij cōstructionem adducat, artémque sibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco voluntas existit, non vtique simplex & temeraria, sed libera & quæ boni cuiusdam opinione per consultationē ducta, quod bonum est & vtile seligit, vnde electio à quibusdam dici solet, quam Græci προαίρεσιν, nos consilij facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non subiecto aut essentia, sed cogitatione duntaxat & definitionis ratione distat. Ex consilio & proposito rem vnamquanque persequimur, si bona ac vtilis videtur: si verò tanquam mala reprobetur, eam declinamus. Híncque surgit effectrix facultas quæ consilij conatus implet & exequitur, & qua ad rem persequendam impellimur: hæc autem est omnium facultatum intelligentiæ postrema. Memoriæ & recordationis facultates non primùm & per se in intelligentia, sed in communi sensu collocantur, huiúsque duntaxat interuentu ad intelligētiam pertinere possunt, quemadmodum nos posthac in his quæ de functionibus tradentur, pleniùs disseremus. Ne autē certos instituti mei limites prætergredi videar, his summatim decursis quæ propriè Philosophum decent, ad vnius vitalis animæ facultates me confero.

Iudicandi facultas.

Ratiocinatrix facultas.

Contemplatio.

Actio.

Cōsultatio

Prudētia.

Ars.

Voluntas.

Electio.

De vitali facultate, quam Aristoteles eandem atque naturalem existimauit. Cap. XII.

EXPLICATVRO mihi vitalis nostræ facultatis substantiam atque præstantiam, quamplurima obuersantur inuoluta summéque ardua, quibus pręclari philosophi Aristotelis patrocinio corroborati, cōtendunt nullam eiusmodi vim in nobis seorsum insidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates sigillatim numerando

Vis naturalis & vitalis vna & eadē sunt Aristoteli.

percenſeret, hanc omnino tanquam nulla ſeorſum eſſet, prætermiſit, ſtatuens nimirum naturalem vim omnium primam, cunctorúmque viuentium communem, quam eandem nullo nominum diſcrimine, nunc altricem, nunc vitalem appellat. Huius enim proſpero fauore & pręſentia, nutritio atque vita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas ſe ſubtrahit. Vitam quidem nutritione accretionéque definit, quòd vſque eo dum vita erit, nutritio quoque perſtabit, hac autem deficiente, vita pariter tolletur. Itaque ſi eo authore vnũ idémque ſunt vita & nutritio, itémque viuere ac nutriri: quæcunque facultas corpus alit ac ſuſtinet, eadem vitam quoque tuetur, neque à naturali diuerſa eſt vitalis facultas. Quinetiam inſitum calorem cuius ſubſidio natura omnia concoquit corpúſque nutrit, ſine quo non poſſunt animalia, ſed ne ſtirpes quidem conſiſtere, vitalem appellat, quòd inde ſit omnium viuẽtium ortus, & vitæ permanſio, quódque eo deficiente, interitus ſit omnium. Quanquam autem omnis vitę & interitus cauſam huic ipſi calori acceptam refert, quem inde vitalem & ſalutarem conſueuit appellare, nullam tamen in eo vim collocat, quæ à naturali ſit diuerſa: ſed hanc vt omnium primam in eo vitali calore conſtituit, ita & vitalem iure dici contendit.

Vim eã naturalem in corde eſſe.

Non enim hic calor opifex eſt functionum corporis, ſed animæ eiúſque facultatum tanquam vehiculum & inſtrumentum, ſine quo eæ neque alimentum conficere neque aliud quicquam poſſint efficere, ſed ne conſiſtere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem verſari, vbicunque calor fuerit deprehenſus. Atqui plurimum in corde hunc vigere & flagrare ſenſus confirmat, illíncque vbi plurimus eſt & vberrimus, tanquam à fonte quodam in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua conſtanti validáque ratione aſſeuerat vitam & facultatem, quæ ſemper cum iſtius caloris integritate ſimul eſt, vniuerſum quidem corpus ſuſtinere, ſed totam ex corde tãquam è fonte & principio quodam fluxiſſe, quod tum vitalis, tum naturalis facultatis prima ſit ſedes, primáque origo.

Cordis pręſtantia.

Hoc viſceris dignitatem & præſtantiam luculenter declarare, quod omnium in corpore primum vita fruitur, poſtremúmque mortem oppetit. Deinde ſedem quæ in corpore medio eſt, dignam quidem haberi, & tutò ſub pectore conditam, vbi arx vitę commodiſſima ſtrui debuerat.

Nutriendi vis ĩ corde

Porrò autem in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula vitalis & inſiti caloris principium eſt, ibidem naturalem altricémque animam omnium quidem primam collocari: nõ enim hæc poteſt citra caloris opẽ, aut alimentum conficere, aut corpus nutrire. Quocircà à perẽni illo fonte caloris, nequit vita & prima nutriẽdi facultas ſeiũgi. His demũ tanquã conſequẽs annectit, cor primã eſſe & ſummã cõficiẽdi ſanguinis officinã, híncq; venas perinde ac arterias propagari, & in corpus vniuerſum proferri.

Venas & arterias ex corde naſci.

Quicquid virium cor in perfectis animãtibus accepit, idipſum in exãguibus parti cuipiã tribui, quæ cordi proportione reſpõdet: in ſtirpib⁹ autẽ ei quæ media inter radicẽ & ſtipitẽ interponitur.

Sentiẽs anima in corde.

Sentiẽtis porrò animæ ſedẽ eódẽ intruſit, hac dũtaxat ratione adductus.

Animal

Animal omne qua animal eſt viuit, neque fieri poteſt vt id quod ei tribuit vt animal ſit, non etiam eidem vitam conferat. Quocircà concludit quocunque id principio animal eſt, eodem quoque idipſum viuere, neque ſeiuncta hæc diuerſaque eſſe principia: alioqui enim vt duo principia, ſic duæ fierent cuiuſque animantis animæ, & vtrouis qualibet ex cauſa diſſoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum conſtaret atque viueret. Ex quo demum infert vnam eandémque eam ſubſtãtiam eſſe qua id viuit & animal eſt: tametſi varia id diuerſáque fit ratione & cogitatione, neque qua ratione eſt animal, eadem ipſa viuit. Itaque ſi in corde aut in alia parte quæ huic proportione comparatur, vitæ fons & origo collocatur, ibidem eſt ſentiendi principatus, quo animal omne conſiſtit. Iam verò in quo ſenſus, in eodem voluptas & dolor ineſt, perceptióque iucũdi atque moleſti, ex quibus cupiditas naſcitur & appetitio. Præterea ex ſenſu ſurgit cogitatio & comprehenſio, ex hac autem & ex appetitione, inceſſus itióque animalis. Vnde planè & expeditè conficit omnes ſentiendi, cogitatione fingendi, appetendi, mouendíque vires è corde duci, externorúmque ſenſuum in capite quidem poſitorum, originem tamẽ cordi acceptam referri, omnéſque tum mouentes tum ſentientes neruos illinc tanquam à fonte primo deriuari. Ergo anima illis inſtructa facultatibus in corde potiſſimũ quidem inſedit, ex quo tamen in omne corpus æquabiliter ſe fundit, partibúſq; ſingulis inhæret. Hoc planè declarãt animaliũ quæ inſecta vocantur deſectæ partes, & ab arboribus auulſi rami: viuũt enim priſtináſque functiones etiámnum retinent, ſeruaréntque diutiſſimè ſi nutriendi inſtrumenta non deeſſent. Id planè argumento eſt partes has tantam in ſe animi vim habere, quantam & ipſa olim integra. At perfecta animãtia & homines, non viliori & abiectiori conditione viuunt, quàm ſtirpes & inſectorum genus. Ex quo fit, vt integri cuiuſque viuentis vnica ſit anima, quæ vniuerſa corpus vniuerſum continet. Si dum id in partes diſtractum eſt, partium vnaquæque propria anima regitur, fient tum complures animæ, quæ prius vnica fuerant. Quapropter in integro re ipſa quidem vnica eſſe dicitur, at poteſtate complures, quòd ex ea fieri multæ poſſint. Vnica autem & ſimplex quæ in nobis ineſt anima, diſpares longéque diſſimillimas functiones idcirco edere poteſt, quòd varias facultates & diſparia partium temperamenta ad illas accommodat: quemadmodum vnus idémque artifex, variis inſtrumentis diuerſa plerunque & diſſimilia opera condit & reponit. Ea igitur eſt Ariſtotelis de partibus animæ eiuſdémque facultatibus, & de communi earum ſede ſententia, ex omnibus philoſophię monumentis deprompta: ita ſibi quidem cohærens ſuíſque principiis conſentanea, vt nullis argumentis, nulla diſputatione quæ de vniuerſo ſit genere, conuelli labefactaríque poſſit.

Motus & imaginatio ĩ corde

Nerui à corde.

Cor animę ſedes.

Anima in toto reuera tota eſt, & in qualibet parte tota eſt poteſtate.

Anima vna diſſimilimas actiones edit.

Medicos Platonem sequutos, vitalem facultatem à reliquis diiungere. Cap. XIII.

ÆTERVM si singula diligenter studioséque spectabimus, in quibus maxima multóque certissima vis inest demonstrationis, non pauca sanè occurrent, quę planè vniuersa illa redarguant, commonstréntque luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atque concessis receptæ sunt, tertiam vitalem eámque diuersam haberi, cuius sit vnius sedes in corde. Perennis enim & constans deprehenditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius assiduitate perpetua est spirituum procreatio. Hanc autem cuiusnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Nó animalis, vt cuius motus omnis est ad arbitriũ, qui orta defatigatione sensim ingrauescit atque demum intermittit: cordis autem & arteriarum motus non est in nostra potestate vt nobis pareat, sed cótinuatus nullius causæ vi lacessitus, & qui nunquam interrumpi potest. Neque præterea hic à naturali facultate regitur, vt quæ corporis nutritioni duntaxat addicta est & mancipata, nec tam apertos motus solet expromere. Aut si hos profert in nobis, quid est causæ cur nó similes efficit in stirpium genere, in quibus tamen nihil tale conspicitur? Neque demum insitus & naturalis calor tantæ motionis est author, tum ob eas quas modò percensui rationes, tum quòd is per se quum simplex sit qualitas, non potest esse efficiẽs causa motionis: aliàs enim naturam eum esse confirmaremus. Sentire quidem rectè videtur Aristoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis necessitate quadam fieri: cæterùm istæc necessitas, incitãs duntaxat & impellens, non autem efficiens causa rectè possit existimari, sed aliam superiorem atque pręstantiorem scrutari necesse est. Erit igitur in vitali cordis calore vis quædam & facultas harum motionum, & aliorũ quæ posthac referã operum effectrix, quæ vitalis quoque nuncupata, à naturali & à sentiẽte prorsus dissideat.

Vitalis necessitas demõstratur.

In hæc fortasse quum penitus introspexissent, quicunque sub duce Auerrhoide in hanc Aristotelis sententiam iurarunt, hac diligenti rerum obseruatione adacti sunt, vt vitalem eam facultatem intromittãt, atque suscipiant, sed quam (ne violetur iusiurandum) modo quodam incomprehenso somnient veriùs quàm cogitent, in altricis illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas constituunt ei differentias, vnam vitalem, alteram altricem, iudicántque vitalem altrici in opem & subsidium fuisse additam. Hoc illi commento probabile quiddam afferre videntur, sed tamen Aristotelis mẽtem offundunt, qui vnam eandémque vim nunc altricem, nunc naturalem, nunc vitalem cósueuit appellare. At mihi cum illis cótrouersiæ nihil est, qui eò iam adducti sunt, vt nobiscum concedant tres in nobis facultates consistere, naturalem, vitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret.

Auerrhoidis cauill9.

Iam verò tempestiuum est demonstrare hasce tres, non modò cogitatione, sed re ipsa & essentia inter se distare, esséque seiunctas. Omnia enim

enim quæcunque sic comparata sunt, vt possit eorum vnumquoduis vel lædi & labefactari, vel prorsus interire & extingui, aliis cōstantibus & inuiolatis, disiuncta ea sunt, neque vnam eandémque substantiam cōplent. Atqui in osse, in cartilagine, cui secundum naturam firma sit constitutio, nullus inest sensus nulláque sentiēdi facultas: vitalis tamen & naturalis insunt, quarū beneficio alitur, atque viuit. Lethargus, sensus omnes motúmque consopit, totámque vim animæ sentientem stupidam reddit, reliquis integrè valentibus. Paralysis quamcunque partem vehementer prehenderit, sensu motúque priuat, aliis permanentibus quę partem non sinunt cōtabescere. Sícque multifariam vis sentiēs aut omnino lædi potest, aut partem quampiam deserere, aliis in nullam offensionem incurrentibus. Cæterùm in atrophia, palàm est ex nutritionis errore vim altricem incōmodo detrimentóq; affici, necdum tamen aliàs cōcuti. Nec profectò desunt qui iudicēt partis cuiuspiam nutritionem sensúmque prorsus exterminari, vita duntaxat superstite, quum nempe ea liquefacta in totū extabescit, solámque vitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur, obsistítque ne illa consumpta putredine dissipetur. Est enim putredo vitę aduersa, neque aliud quàm vita obsistit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione sublata integrum præterea manet neque putrescit, id sanè viuit, vitalíque facultate sustinetur. Hinc vt facetè ita præclarè olim dictū fuisse animaduerto, hanc vim datā esse corpori pro sale ne putrescat, quòd hæc vna possit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hæc enim summa est illius actio, non vt corpus alat, non vt rerum occursum sentiat, sed vt vitam & integritatem cōseruet. Quinetiam quum quis pestilenti febre malè torquetur, affligitúrque cordis dolore, vomitione, animi defectione, quúmque pulsus obscurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere potest facultati in corde vitali, cuius hæc sunt opera, negotij plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multò minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis solent facultatibus malum inferre, sic hoc maximè pestilēs vitalem vim obsidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque potest quæuis vna facultas noxam & incommodum subire, reliquis aut nondum aut non peræquè lęsis: quin fortasse potest in quapiam corporis particula vis animalis ex morbo perire, simul cū hac & naturalis, vna superstite vitali, quorum omnium rationes posthac vberiùs afferemus. Vnde planè perspici potest, tres illas nō modò cogitatione, & (vt dicere solent) ratione, sed re ipsa propriáque substantia diiungi.

Animalē facultatem lædi aliis illæsis.
Prima ratio.
Secunda.
Tertia.
Naturalē lædi aliis illæsis.
Vitalē lędi posse aliis illæsis.

Tres animæ facultates sedibus atque locis discludi. Cap. XIIII.

NVLLA vis animæ quæ potissimum obstricta sit corpori, quicquam potest efficere citra instrumenti alicuius subsidium. Quū autem vel animæ instrumentum, vel domicilium offensionem acceperit, necessum est profectò, aut ipsius quoque facultatis substantiam lædi, si inde originem

Tres animæ partes locis discludi.

duxit, quod plurimi cõfirmant, aut certè (quod in externis fit artificiis) effectus cõtortos & deteriores reddi, præpediríque functiones. Quare ſi cor vna eſt omniũ facultatũ ſedes, quoties id iniuriã & incõmodum accipiet, omnes hæ facultates neceſſariò peræquè lædẽtur. Hæc autẽ perſpicuè falſa eſſe & inania, declarãt quę in peſtilentibus febribus aliiſq; venenatis morbis obtĩgere proditũ eſt. Quin & poſthac apertiùs erit, multis ex cauſis cor eiúſq; actiones affici, cõſtantibus aliis viribus. Itaq; tres eæ quæ ſunt, non eſſentia modò, ſed ſedibus quoq; & principatu diſiectæ ſunt, neq; in eodẽ poſſunt ſolio cõſidere. Quòd ſi earũ opera & effectus magna cũ cura & diligẽtia intuebimur, nõ operoſum fortaſſe fuerit propriam cuiuſque ſedem deſignare.

Iecur naturalis animæ ſedes.

Perſpicuè cernimus eſculenta potulentáq; in eas partes, quę ſub præcordiis poſitæ ſunt, maximè in ventriculum illabi, vbi primùm cõcocta, deinde iocineris vi in ſanguinẽ cõuerſa, alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam commune ſentiẽdi principium à ſenſibus omnibus circumſederi quis non videt? eóſque per ſomnum comprehenſo cerebro quaſi vinctos teneri, excitari autem & operam quemque ſuam conferre per vigilias liberato illo & ſoluto? At cor in ſomno ſemper cietur & agitatur, nunquam facta intermiſſione officij conquieſcit. Hoc ſi ſenſibus prima eſt efficiendi cauſa, cur non eorum functio ſimiliter perpetua ſit & continens? Conquaſſato compreſſóque vehementer cerebro, animans cõtinuò ſenſus omnis motúſque expers obtorpeſcit: cerebríque offenſione fiunt obliuio, ſtultitia, deliratio, apoplexia, quibus tum principes tum ſenſuum præpediuntur actiones, ab híſque malis liberant quæ cerebro, non autem quæ cordi adhibentur remedia.

Cerebrũ principis animæ ſedes. Prima ratio. Secunda. Tertia.

Malè autem affecto iocinere ægrè corpus alitur, aliàs atrophia extabeſcẽs, aliàs corrupto humore turgidum, quúmque ei viſceri valetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad ſalutem corpus omne reducetur. Nemo eſt tam delirus qui conſtãtibus his malis velit facere medicinã cordi, aut hãc ſi fortè tẽtet, nõ hallucinetur, expectationémque ſuam decipiat. Itaque ſenſuum actiones in capite maximè, naturales in iis partibus quæ ſub præcordiis ſunt, explẽtur ac vigent. Vbicunque autem eæ plurimum eminent & apparent, ibidẽ conſentaneum eſt vim & facultatem earum effectricem dominari, ſuúmque principatum habere: nam hac iſta ratione ductus etiam Ariſtoteles vitæ principium in corde collocat, quod omnium primum viuit, poſtremũ emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendíque ratione, altrix vis & naturalis in iocinere, animalis ſeu ſentiẽs in cerebro, reliqua vitalis in corde conſtituenda videbitur.

In iecore naturalis eſt.

Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones ſubſidio veniunt: venæ quidem naturali, nerui animali, arteriæ vitali. Omnes quidem quẽadmodum & ipſas facultates ex corde naſci prodidit Ariſtoteles, nequicquam à mente ſua, nequicquam à ſe ipſe diſcedens: rectè exiſtimans illic facultatem & partem animæ figi debere, vnde illius inſtrumentum naſceretur, ductúſque deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnémque

Argumẽta à propriis canalibus.

némque pulſationem hinc eas accipere inter omnes conueniat, ſi præterea neruos è cerebro, venas è iecore primã originem duxiſſe cõmonſtrem, videbor etiam planum feciſſe, illud domicilium eſſe animalis facultatis, hoc verò naturalis.

Venas à iecore naſci.

Vt in arboribus vniuerſóque ſtirpium genere, maiora minorum ſunt principia, & truncus omnium ampliſſimus deorſum radices agit, ſurſum autem in ramos diffinditur, hi rurſus in alios exiliores, dum tandem in tenuiſſimam ſobolem vndique propagetur atque fruticetur: híncque vnus omnium conſenſus in trunco principium conſtituit, & eam vim quæ ſtirpi moderans, alimentum trahit diſtribuítque ſingulis partibus: ita ſanè in venis atque neruis ſtatuendum videtur.

Prima ratio.

Cęterùm vena caua quà cordi aſſiſtit multò quidem tenuior eſt, quàm vbi è iocineris cõuexo emergit: quinimò hic in duos ramos diffinditur, quorũ vterque duplo maior eſt eo, qui ad cor ſurſum irrepit: quod planè argumẽto eſt non è corde, ſed è iecore primam venis originem eſſe.

Secunda.

Huc accedit, è cauis regionibus interioréque facie, iecur venam ad portas emittere, qua ſerpẽs multiplici lapſu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit, in ventriculum, in omentum & meſenterium. His autem (venæ tametſi ſunt) nulla intercedit cum corde communio aut ſocietas, ſed ne cum his quidem venis quę è iecoris facie conuexa emerſerunt: quare ſtirpiũ exemplo iecur venarum origo conſtituendum eſt. Ex quo intelligitur partem in ſtirpibus inter radicem & trũcum interpoſitam, quam Ariſtoteles cordi comparauit, iecoris potius quàm cordis ſimilitudinem ſpeciémque gerere, vt in qua vis inſit naturalis, eã prorſus exprimens quæ in iocinere conſedit.

Tertia.

Poſtremò vt perfectis animantibus arterias è ſiniſtro cordis ventriculo naſci animaduerſum eſt, ſic terrenis animantibus iíſque vocalibus dexter vẽtriculus adiectus eſt, in eúmque inſerta vena caua, vt inde erumpente reiectóque ſanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, vt piſces omnes, dextro ſinu defici atque deſtitui, omnium iudicia ſenſúſque confirmant, quòd aquatilia neque pulmones habent, neque vociferantur, neque ſpiritum ducunt. At nihilominus ſanguine aluntur in venis recondito, ipſǽque venæ omnium iecori ſic affixæ ſunt, vt apertè hinc deriuari cernantur. In dextrum autem cordis ventriculum (vt quem non habeant) nec inſeri, nec inde poſſunt educi. Quid quòd vena in piſcibus vix cor attingit, potéſtne inde exoriri vnde longius abeſt atque diiungitur?

Neruos nõ à corde, ſed à cerebro naſci.

Eadem propemodum ſunt rationum pondera in neruorum exortu, quos palàm eſt cor non attingere, neque ei vlla communione iungi: vt idcirco nemo (niſi qui in contemplandis rebus cæcus fuerit) exiſtimet à corde tãquam à principio eos emanare. At ſi diligẽter cerebri ſtructura animo ſenſúque luſtrabitur, clarũ erit & euidens neruos omneis ſentientes illinc deduci, ortúſque ſui primordia accipere. Si ſubſtantia ſpectabitur, eos cerebri tanquam ſurculos arboris partes eſſe, ſed quę in extrema corporis progreſſæ, tum viæ longitudine, tum locorum per quos tractus eſt ſiccitate, mira ſoliditate dureſcant. Spinæ etiam medulla vera cerebri ſoboles, quà foras

excedit

Neruos nõ naſci à meningibus.

excedit ampla quidem eſt, tantò deinde gracilior facta, quantò longiùs proceſſit. Ex hac autem tãquam ex arboris ſtipite, quamplurimi vtrinque nerui adeò expreſſe & perſpicuè diffundũtur, vt niſi ſenſuum fides & præſtantia tollatur, hæſitari nõ poſſit, omnes aut proximè aut medullæ interuentu ex cerebri ſubſtantia prodiiſſe. Vetus olim fuit ſententia quę ob duritiem eorum ortum meningibus, tum cerebrũ tum ſpinæ medullam circumplicantibus, acceptum referret. Ab his fortaſſe nerui omnes inuolucra quædam accepérũt, medullæ tamen (quæ ramorum qui in arboribus ſunt exemplo, intus inſeritur) origo cerebri ſubſtantiæ datur. Hæc autem prima eſt & præcipua nerui portio, qua valente motio omnis conficitur, & qua læſa concidit. Ergo ex functionum proprietate, ex inſtrumentorum poſitu, ex ductuum ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos eſſe debet, vim & facultatem animæ naturalem in iocinere, ſentientem in cerebro, reliquam autem vitalem in corde, quaſi in ſede propria conſtitui. Quibus etiam confectum arbitror eas non modò ſimplices facultates, ſed loco ſedibúſque diſcluſas haberi.

Rationum quas aduerſarij proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam video Sophiſtarum veriùs quàm Ariſtotelicorum turbã his obſtrepere, qui tametſi planè vident naturę functiones in iocinere, animales in cerebro, vt in ventriculo chyloſin, & in oculo viſionẽ: has tamen fateri nolunt facultatum eſſe ſedes, vt neque neruos à cerebro, venas à iocinere proferri. Quid eſt cauſæ cur ita cenſeant? quoniam inquiunt non vt medici ſenſuum æſtimatione de his iudicio decernimus, ſed vna duntaxat ratione demonſtratiua. Quomodo? Quia princeps Auicennas ſcriptum reliquit, Philoſophos qui vires omnes reponũt in corde, omnia altiùs perſpexiſſe, inueſtigaſſéque rationes magis neceſſarias, medicos verò quæ ſenſus duntaxat mouent ſequutos, facultates illas ſedibus diſtraxiſſe. O delirationẽ incredibilem! deſipientis enim arrogãtiæ eſt argumẽtationis neceſſitatẽ ſenſuum authoritati anteponere. Sed quid neceſſitatem dico, quum nulla in id neceſſaria argumẽtatione, ſed ne ſatis quidẽ probabili adduci poſſint? Nunquid quod ſenſu comprehenſum eſt, poteſt vlla ratione conuelli? Tanta eſt eorum in vnius opinione pertinacia, vt errare malint, & in controuerſia concertationéque perpetuò verſari, quàm ſynceram purámque rerum cognitionem capere: atque quum perſpicuis dubia debeant illuſtrare, dubiis perſpicua tollere conantur.

Aduerſariorũ ratio

Quænam autem eſt eorum tam firma conſtánſque ratio? Cor quia nobiliſſimum eſt & vitæ fons, idcirco animæ omniúmque eius facultatum ſedem eſſe & principium: cerebrum autem, iecur, ventriculum, reliquáſque partes illarum inſtrumẽta duntaxat eſſe: omnes in corde altiſſimis defixas eſſe radicibus, at illarum functiones aliis partibus alias comparere. Eſt igitur inquiũt cor principium, quod omnes facultates ſinu complexúque ſuo cõtinet atque

fouet,

fouet, non autem principium edendæ depromendæque functionis. Hac interpretatione quam plerique quasi ex tripode dictam suspiciunt & admirantur, putant Platonis medicorúmque obseruationem Aristotelis argumentationibus reconciliare, sicque omnem se cõtrouersiam dirimere. Sed quã vanus & irritus hic labor, velle eos qui ex instituto distracti sunt, in concordiam adducere? Cor inquiunt omnium est facultatum origo, quia nobilissimum. Quasi verò rex qui totius est imperij nobilissimus, omnium subiectorum vires in se vnus comprehendat: & quia penes illum sit omnis necis & vitæ potestas, idcirco subiectis propriæ vires non insint, quibus quæ sua sunt procurent.

Cõfutatio.

Expendamus autẽ ponderemúsque diligentiùs controuersam hanc rem, & plenã dissensionis inter doctissimos. Si iecur & cerebrum non primariæ sunt sedes, sed instrumẽti duntaxat rationem acceperunt, hócne à conformatione & figura solùm habent, an etiam à temperamento? Ab vtroque (opinor) cauti nec incallidi respondebunt: cæterùm tẽperamento quàm cõformatione plus effici: sanguis enim in iecore, & spiritus animalis in cerebro, à substantię proprietate & à tẽperie potius quàm à conformatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento vis quædam & facultas enascitur, quæ causa est efficiens, in vnaquaque particula vt temperamentum, sic & ingenitam oportet quandam facultatem inesse, quæ functionum eius est opifex. Hoc quidem & illi tãquam planè consequens fatẽtur: quum vitalem spiritum ex corde videant per carotides arterias in contextum admirabilem, & in cerebri ventriculos efferri, illícque in animalem conuerti. Istæc autem cõuersio vndénam & à quo prodiit? Nónne ex vi aliqua quę cerebro propria insideat & ingenita sit? Neque hoc illi diffitentur. Necesse est ergo hãc istam vim insitam quæ spiritum gignit animalem, animalem quoque haberi: quî enim fieri posse intelligemus vt hoc aliud gignat, cuius vi nulla & potestate sit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuisse Auicennę decretum, ne dicam subterfugium, spirituum omnium vt certè facultatum vnam esse eandémque substantiam: atque quum ea sit vitalis spiritus in corde, portionem quæ in cerebri ventriculos contendit, temperationem quandam adipisci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hũc tamen spiritum vim nouam illinc nullam consequi, quæ non antè fuerit, neque substantia, sed qualitate duntaxat mutari & noua constitutione, quæ spiritum illum vitalem aliter atque prius versans ac præparans, efficit vt ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nũc primùm sese expromat.

Aduersariorũ subterfugiũ.

Prius enim huius facultatis substãtia ei spiritui insidebat, quum adhuc in corde tenebatur, nondum tamen ea se functionibus exprimebat, quòd impedita esset nec rebus consentaneis & adiuuantibus instructa. Solers ista quidem & subtilis rerum notatio, sed tamen falsa nimis & fallax assensio. Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nónne simul substantiam & speciem mutauit? Si speciem nónne & facultatem? Aliàs enim nulla fuerit toto corpore spirituũ specie distinctio.

Cõfutatio multis argumentis. Cerebri, cordis, & iecoris tũ vires tum spirit⁹ specie & differẽtia differre.

ctio. Quod si fatentur, neque vlla profectò fuerit humorum specie differentia, sed solo accidente distabunt, sanguis, lac, & semen. Et quicūque ingerentur cibi, non in ventriculo, non in iecore, non in venis, non in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationem subibunt, erit vna eadémque omniū vbique substantia ac species, nō eorum modò quæ in corpore continentur, sed ipsarum etiam partium. Hoc autem quid aliud est, quàm rerum species ac differētias de medio tollere? quàm omnia in idem substantiæ genus contrudere? quàm rerū ortus & interitus in naturę mundíque exilium agere? quàm omnia omnibus confusa permiscere ac perturbare? Quod si specie distant corporis partes, & qui ab illis cōuertuntur humores, cur non item spiritus substantia & specie inter se distabūt, quos palam est multò tenuiores esse, & facilè mutabiles, vt expeditius quàm illi partium quibus assidebunt, vim & conditionem subeant? Itaque consentaneum magis est, vt cerebrum à corde, ita animalem spiritum à vitali, specie atque substantia differre, diuersísque illos facultatibus teneri. Quicunque aduersa sustinere contendent, multis astricti vinculis, eò quo minimè volunt imprudentes reuoluentur.

Cōfirmatio. Quocircà multo melius quam illi & luculentius Alexander Aphrodiseius, quamuis impensè Aristotelicę disciplinæ studiosus, cerebro, iecori, ventriculo, reliquísque partibus proprias vires addixit, qui quum alias esse distinxisset quæ famulantur & seruiunt, alias quæ regunt & quasi dominātur, subiecit animæ principatum in corde constitui, vires autem eas quæ velut subiectæ famulantur, in varias corporis partes disiici. Nam quæcunque ad animalis facultatis demōstrationem attulimus, eadem ferè ad naturalem & reliquas accōmodari possunt.

Cōclusio. Quisquis igitur volet naturalem contēplationem medicis obseruationibus confirmare, omni deposita cōcertationis inuidia, tres animæ facultates, vitalem, animalem, & naturalē, essentia, sede, instrumētísque discludat. Nunquam enim futurum est, vt qui eas turbulenta confusione cōnectet, quicquam in re medica vel dilucidè demonstret, vel certa intelligentia & ratione comprehendat. Hinc videas non modò Alexādrum, sed reliquos propè omnes Aristotelis interpretes, vitalem facultatem à naturali discreuisse, alios inseruientes quasdam facultates membris assignasse, alios non vnam & eandem, sed planè diuersam instrumentis originem dedisse, indicium sanè vacillantis & fluctuantis opinionis tāta interpretationum varietas. Quanquam verò vnus Aristoteles admirabili scientia, atque iudicio, in cæteris ferè suspiciendus est, & à nobis venerādus, hîc tamen primus temerè fregit authoritatem veteris disciplinæ, atque vt nouam conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirificè Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne si illas cū Platone admitteret, multas in homine animas, & hunc multa esse animalia fateri cogeretur. In has autem ruinas atque salebras si Plato incidit, ne illas quidem Aristoteles vlla declinatione vitare possit & effugere, vt qui alteram animæ partem immortalem, caducam alteram instituat. Hinc Themistius vtrique opinioni

impedimentum

impedimentum hoc accidere tradit, quòd non simplicem, sed concretam ex partibus animam dicit. Quid autem in his statuendum sit, paulò pòst fusius disseretur à nobis, quum animæ substātia & integritas explicabitur.

Quid vitalis facultas cæteris præstet & impertiat, in quibus insit, quo accedat ordine, quid vita. Cap. XVI.

Argumēta

D quidem peruagatum vel apud idiotas omnium sermone percrebuit viuere stirpes, viuere animantia, viuere superos: hos quidem solius mētis agitatione, ista sensus impulsu, illas verò natura duce. Quum autem vnus homo naturæ, sensus, mentísque viribus teneatur, sitque naturæ vis altrix in iocinere, reliquæ in cerebro, quid est quod duorum istorum conspiratione & mutuis officiis non satis gubernamur & conseruamur? Si omnis vitæ functionum causa ad hæc referri putetur, quid prætera cor nobis additum est? qua impellente necessitate conditum? quænam illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id superuacaneum videtur, aut prima omnium facultatum sedes. Hęc quidem sunt quæ nōnulli inexplicabilia esse dixerunt & nondum cōprehensa, quæ tamen extricare & in perspicuam lucem proferre conabimur. Animantium genus naturalem & altricem vim cum stirpibus quidem habet communem, eámque positam in iecore: sed quæ tamen præstantioris cuiusdam sit ordinis & dignitatis: omnem quippe nutriendi functionem animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentū est succus impurus atque lutulentus è terra haustus: animāti verò id quod iam multiplici mutatione pręparatum est, vt olus, vt fructus, vt caro. Facili promptáque coctione & rudi quadā alimenti conuersione stirpes aluntur: animantes autem nō nisi vtilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerum serie in sanguinem ac demum in corporis substantiā conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis est in animantibus concoctio, & alimentū id perfectionis assequitur quò nequit in stirpibus peruenire: necesse est omnino vim quandam præstantiorem in animantibus quàm in stirpibus nutritionem moliri, eámque aut generis cuiusdam esse præstantioris, aut acceptis aliunde viribus adiuuari. Hac ratione perfectis animantibus cor attributū est, cuius calor & facultas toti corpori maximè verò iecori & cerebro impartiretur, omniúmque functiones & munera compleret. At verò stirpibus quæ solius naturæ beneficio viuūt & vigent, vnica vis altrix obtigit eo sustentata calore, qui tāquam materia subiectus est. Hic porrò languidus est atque iners, in omnē stirpis substātiam diffusus nec facilè dissipabilis, hoc indicio quòd arborū defracti auulsi aut abscissi rami aliquantum viuunt, possúntque insiti reuirescere & fruticari. Sic profectò exanguia animantia quæ naturæ ancipitis sede stabili scopulis adhærent, vt conchæ: & quæ sponte sua intimóque motu huc illuc promiscuè feruntur, vt apis, formica, vermis, & reliquum omne insectorum

Vim altricem in animantibus perfectiorē esse quā in stirpib⁹.

Quid cor iecori & cerebro cōferat ī perfectis animalibus.

genus, quorum resectas partes seorsum moueri conspicimus: omnia quidē vitæ suę calorem exiguū habent, eúmq; toto corpore ęquabiliter consertū, neq; in iis vlla est sedes cordi verè cōparata, è qua hic calor quoquouersum in omnes partes influat & illabatur: his enim ita positis, abscissæ partes neque viuere, neque moueri possent.

Iecur & cerebrū cordis īdigere auxilio, demōstratur.

Contrà autem perfectiorum animantium partes, quum desectæ continuò vita priuentur, argumentum est non ex se, sed aliunde influentibus viribus eas sustineri, neque proprio solùm calore vt stirpes, verum etiam ascito gubernari, & supra vim iecoris naturalem, aliam ex corde vitalem aduenire.

Quid cor cerebro cōferat.

Porrò autem vitalis facultas animali etiam succurrit & opitulatur, quòd ei velut pabulum & materiā suggerat, ex qua demum spiritus profertur animalis. Hinc nōnullis existimatum est, vitalem animalis gratia potissimum conditam esse, quòd ei plus quàm naturali conferre videatur: quandoquidem præter materiam vim etiam subiicit qua in opus excitatur erigitúrque, vt citra cuius opē vis animalis qualiscunque fuerat ex semine producta, ignaua & languida otiaretur.

Animalis facultas omnium postrema.

Itaque hæc omnium postrema rectè constituitur, quę in fœtu dum vtero gestatur, tum obscuras vires ostentat, tum minimum videtur necessaria: at quū iam editus infans hac luce fruitur, ea pectus distendens depriménsque spiritū ducit ac reddit, nec tum exiguam opem fert cordi.

Vitalem facultatē nō modò alias perficere, sed etiā cōseruare.

Cæterùm hæc ipsa vitalis facultas non modò cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ sunt perficit, sed etiā easdem quoad viuit animal tuetur, & ad agendum impellit. Id planè declarāt arteriarum interceptiones, quæ aut vinculis aut aliis quibuscunque causis opprimentibus inciderint: per has enim cordis aspiratione cohibita, mox repentè tanquam attonitum corruit animal. In syncope tantisper dum vitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermissionem faciūt: mox autem vt id excitatū reuixerit ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Absonum autem & absurdum fuerit, existimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni vi & facultate destitui, in quod tamen discrimen Auicennas adducitur, & quicunque statuunt facultates omnes à corde illabi. Hoc igitur tēporis articulo, particulis suæ insunt propriæ & ingenitæ vires quemadmodum & cordi, sed quas tamen nulla vis princeps stimulet & incitet. At nihilominus si robur id vitale perdiu abest nec influit (quemadmodum quum præceps & insolens syncope hominem tollit) inficiari nolim partium facultates tādem corruere & intercidere, animálque prorsus vitam dimittere: tanta quippe est vitalis necessitas, vt citra illius fauorem reliquæ ne minimum quidem efficiāt. Hinc rectè vitalis nomen ei potius quàm stirpium facultati est impositum, quòd præstantiore magísque salutari vitæ genere corpora collustret, vnáque reliquarum omnium perseuerantiam & firmitatem contineat.

Vita animantium quid.

Est enim animantium vita facultatum actionúmque omnium cōseruatio. Hæc autem à corde cū spiritu caloréque defluit. Mors est vitalis roboris omniúmque facultatum extinctio. Quas autem horū definitiones prompsit Aristo

teles,

teles, eas non modò ad animãtes, verum etiam ad ſtirpes accommodauit, vt longè latéque paterent. Vis porrò iſta vitalis, totius animæ pars non eſt, quòd ſolitaria nuſquam ſubſiſtat, quódque illius ope nihil ſeorſum viuat: ſed totius eſt animæ ſumma quædam facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quaſi nexu coniungit.

De facultatum concentu & principatus ordine. Cap. XVII.

Triũ facultatũ cõſenſus in toto animante.

RES animæ facultates quanquam in perfecto animante ſubſtantia, inſtrumentis, & ſede ſeiunctæ ſunt, fieri tamen non poteſt, vt poſteaquã in vno eodémque corpore coierint, tum inde quaſi diuulſæ & ſeiugatæ prorſus diſtrahantur. Mutua enim conſpiratione vſque eo omnes inter ſe aptæ & connexæ ſunt, vt vna quęlibet reliquarum ope conſiſtat. At verò fieri poteſt vt cuiuſpiam particulæ, vna animalis facultas pereat aliis commorantibus: aut ſimul cum animali naturalis etiam pariter occumbat, vna ſuperſtite vitali: quẽadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat vis ſpiritúſque vitalis, à cerebro autem & iocinere nihil quicquam illabitur. Tametſi igitur dum vitą eſt, ſemper nutriri animal verum eſt & compertum, non tamen id in particulis fieri eſt neceſſarium. Vna vitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eiſdem mutuis iuuatur officiis. Naturalis enim pabulum ei ſuggerit, animalis autem pectus pulmonéſque agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius eſt effectrix. Animali porrò reliquæ duæ materiam ſubiiciunt: naturalem autem vitalis per arterias illapſa tuetur atque auget, quæ ipſa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indiſſolubili eas cõcentu teneri, nullam poſſe citra aliarum opem conſiſtere, & vnaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori. Cæterùm quoniam variæ & diſiectæ ſunt earum ſedes, quarum incommodo tum ſpiritus, tum calor, & facultatum ſubſtantia offenditur, fieri quidem poterit vt vnaquælibet offenſiunculam accipiat, aliis nondum læſis: quanuis ea ſi diutius inhæreat, in cæteras tum demum irrepat, fiátque omnium communis. Hoc autem intercidunt ordine, vt ab ea quæ in malum & perniciem primùm incurrit, ea proximè laboret quæ maiorem, poſtremò autem ea quæ cum illa minorem neceſſitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primùm vitalis, deinde naturalis afficitur: à vitali animalis vt cui illa materiam & vitæ formam miniſtrat, tandem verò naturalis: à naturali vitalis, mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars vnica princeps ſimplici morbo tenetur. Quòd ſi vnaquælibet facultas iacturam facere poteſt aliis nondum offenſis, neceſſe eſt perurgente cauſa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo pòſt tempore vnus ſit omnium interitus. Is itaque ex mutuo cõſenſu affectionũ ordo ſtatuitur: cæterùm in actione & adminiſtratione corporis, alius multò diuerſus. Exortu quidem prima eſt altrix, deinde vitalis,

In parte corporis poteſt vna facultas perire aliis manẽtibus

Poteſt ĩ toto animali vnaquælibet lædi aliis nõ læſis.

Quo ordine perire ſolent facultates.

Ordo procreationis.

Ordo præſtantiæ & dignitatis.

lis,poſtrema animalis. Nobilitate & principatu prima atque præſtantiſſima eſt animalis,ab hac vitalis,tertia altrix ignobilis & abiecta,hæc enim vilium ſtirpium communis eſt: vitalis data animantibus, quia altricis actiones integrat & abſoluit, ea præſtantior vtique videtur, obſcurior verò & inferior animali, vt cuius cauſa maximè condita ſit: finis autem in quē reliqua contendunt,ſplendore & commendatione clarus eſt. Quinetiam animales functiones, ſentire, moueri, ratiocinari, contemplari, ſapienter viuere, quia altioris gradus & dignitatis ſunt quàm ſolùm ac ſimpliciter viuere, planè declarant vim harum effectricem omnium ſummam eſſe & principatum tenere. In actionum autem & vitæ neceſſitate omnium prima vitalis ſtatuitur, quòd non modò reliquis materiam ſufficiat, ſed illas etiam ſuſcitet, perficiat, mutuóque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & ſenſum habitura eſt, ſiue debet nutritionis commoda percipere, in eam neceſſe eſt ſpiritus & vis influat vitalis, quæ ſi læditur mox vtriuſque functio interpellabitur, quaſi in vtriuſque opus cōmuniter concurrat.Huius itaque beneficio quū reliquę indigeant,non autem è diuerſo, vna omniū iudicabitur maximè ad vſum vitæ neceſſaria.

Ordo neceſſitatis.

Simplicem eſſe animam quæ his partibus continetur,híncque Ariſtotelicorum rationes diſſolui. Cap. XVIII.

TIRPIBVS ea moderatur anima quam naturalem altricémque dixerunt,vt quę eius duntaxat gratia & officio vita fruuntur.Beluæ eam ipſam quidem,atque inſuper alteram ſentientem ſunt adeptæ. Ex his autem vitalis facultatis interpoſitu aptè coniugatis, vna fit totius anima, cui pars illa præſtantior nomen dedit . In homine omnes hæ partes inſunt,quibus tertia inſuper accedit,mens appellata,tanta profectò familiaritate cū illis conſentiens,vt ex omnium concentu vna euadat anima,quæ intelligentiæ & rationis eſt particeps.Cæterùm hæc nō ex illis tāquam ex diſcretis ſeiūctíſque partibus condita eſt,quoniā vna ſimplex totius eſt forma,omnis expers coagmētationis & ſtructuræ, verùm naſcitur ex illis quēadmodum poſteriores Geometricæ figuræ ex prioribus.Trigonus enim ad alterum trigonū ſi decenter aptetur,fiet tetragonus,nō compoſita quidem verùm ſimplex figura: ad hūc deinde accedens accommodatúſque alius trigonus pentagonū efficit,re ipſa quidem ſimplicē, at poteſtate cōpoſitum. Sic propemodum dum fœtus vtero fingitur & conformatur,primū naturalis anima emergit ſéque prodit,deinde vitalis facultatis interuentu & conciliatione,anima ſentiens cōparet & elucet. Hæc verò quanquam ſimplex eſt, vt in beluis, comitem tamen retinet vim illam naturalem,quæ tum manens anima dici non poteſt, ne corporis vnius & eiuſdem aut reuera cōplures formas, aut vnā compoſitam fateri cogamur. Ineſt tū igitur ceu illius pars duntaxat & quædā facultas,quēadmodū quę in oſſe,aut quæ in carne eſt forma quū iā totius ſpecies appulerit, ſupererit quidem

Partes animæ interpoſitu vitalis facultatis iungi & vnā efficere animā

Qua ratione ex his partibus vna ſit & ſimplex anima.

quidem non re ipsa & energia, sed tanquam præparatio & facultas ministra formæ succedentis, quod plenius alio loco disputauimus. Postremo autem quum mens consilij rationísque particeps immigrabit, quæ sentiēs fuerat anima, iam non reapse commorabitur & residebit, sed vt facultas quædam & superioris illius quasi præparatio.

Lib. 1. dialog.

Argumēta eorū qui putant nō simplicem esse nostrā animam.

Hoc loco dubitatione & rerum obscuritate æstuant quidam philosophi, qui putant fieri non posse vt simplex nostra sit anima. Etenim mens intelligentiáque nostra sempiterna habetur & immortalis, quæ extrinsecus nobis accessit: sentiens autem anima mortalis & caduca, quasi ex corpore procreata. Illa quasi separata & simplex, corpori non permiscetur, sed ei duntaxat vt naui gubernator assistit: hæc verò in corpus penitus immergitur, à quo nunquam diiungi diuellíque potest. Illa denique, vt cogitet, vt contempletur, & intelligat corporis subsidio nō indiget: hæc verò nihil efficere potest citra idoneam corporis eiúsque organici præparationem, cuius certè perfectio quædam est & absolutio. Harum igitur rationum animaduersione complectuntur & efficiunt fieri non posse, vt tam dispares diuersæque naturæ, communi societate in vnius eiusdémque simplicis substantiam coëant. Itaque siue Platonis siue Aristotelis sentētia recipitur, hoc vtrobique impedimentum accidere contendunt, vt non simplex, sed ex diuersis partibus concreta sit anima. Sic igitur grauissimis hisce vexati implicatíque rationibus hærent in salebra.

Solutio.

Cæterùm quisquis quæ ad hanc controuersiam litémque minuendam attulimus, animo & cogitatione cōprehendet, censebit animam quæ in nobis est rationis & intelligentiæ particeps, non ex aliis tanquam ex partibus componi, sed simplicem esse & tanquam reginam (quum accesserit) aliarum principatus obscurare, vt vna præstantissima dominetur, quæ omnium vires atque facultates haud secus atque pentagonus, simplex illa comprehensas teneat. Quæcunque enim præstantior est & superior, supparis vires omnes habet. Hinc fit vt simplex ea & singularis, vna possit omnia in nobis vel dissimilima efficere, sed alia quidem per se, alia corporearum facultatum adminiculis. Vt enim soluta mens & libera cogitat, ratiocinatur, & meminit, sic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali. Illa corporis soluta vinculis omnia sentit, ídque purè, dilucidè, & quale quídque sit: at verò his terrenis concretísque corporibus intersepta, non nisi quinque nuntiis externa cognoscit. Eadem naturæ vtens facultatibus corpus vniuersum alit, vtens vitalibus hominis vitam sustinet.

Animā nostrā esse immortalem.

Hæc igitur omnibus fons est & principiū mouendi, quod à se non ab alio quoquam mouetur. Qua potissimum ratione planè cognosci potest, animam immortali cōditione sustineri: hinc etiā quòd infinitā rerum innumerabilium cognitionē capit, memoriámq; retinet, quòd res occultas ab omníq; sensu & corpore seiunctas inuestigat, quòd tot res & tātas nullius cōcreti corporis subsidio efficit. Quę enim his est ornata viribus, nequaquā cōcreta esse potest ex terrena mortalíque natura, nihil admistū, nihil concretū, nihil coagmentatū capit. Itaq; simplex

quum ſit, nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt. Nec interire igitur. Ex quo demum intelligitur omni illam turbido motu ſemper vacare, nec dolore, nec ægritudine pulſari. At multa è corpore exiſtũt quæ illius functiones iuuent & acuant, multa quæ obtundant & impediant. Corpore acri & vehementi quadam ſtatus conuerſione confracto, illa confeſtim emigrare cogitur. Quæ mala quum adſunt, quid cauſæ eſt cur illa functiones ſuas non implet? An propriæ ſubſtãtiæ iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari poteſt. Inſtrumentum illius violatum eſt? At nullum ei concedimus. Quid igitur reſtat? Corpus quod proprium illius eſt domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis inſtrumentis inſtructus, ſi in tenebricoſum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quæ artis ſuæ ſunt efficere, ſic anima vitioſo corpore, quod eſt tanquam domicilium, coërcita, quæ ſua ſunt munia exequi non poteſt. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri deſiderat, quæ ſi parum commutabitur, functionibus illa ſuis interpellabitur: ſin multum, tãtam illam diſcrepantiam perhorreſcens nec ferre potis, de corpore decedit.

Vnde fit vt læſo corpore animæ actiones lędantur.

De moralibus facultatibus. Cap. XIX.

INEST autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores verſari proditum eſt à virtutũ magiſtris. Eſt id quidem genus vniuerſum appetens, quod nimirum in totidem differentias diſtrahitur, quot animæ facultates ſunt locis ſedibúſque ſeiugatæ. Siquidem ſuprà enucleatè diſputatum demonſtratúmque eſt, vnamquáque non niſi proprio appetitu ad agendum impelli. Itaque vt animæ ita appetitionis pars altera rationis eſt particeps, altera huius expers. Has enim inter ſe diſtare atque ſeiungi puerorum mores demonſtrant, qui iracundia æſtuant rationis nondum compotes. Quinetiã adulti qui prudentia præditi ſunt, multorum plerunque importuna cupiditate flagrant, quæ inſurgens ratio & obſiſtens diſſuadere ac peruertere conatur: híncque frequẽter acerrima pugna committitur, planè oſtẽdens non vnicam, ſed duas ſaltem eſſe facultates, vnam rationi obtemperãtem, alteram voluptatum amicam. Quum autem ratio certamine fortaſſis euicta fuerit, qui ita vitiorum blãditiis & voluptatibus ſuccumbit, iratus deinde ſeipſum obiurgat: túmque rationi aſſiſtens iracundia tanquã auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura. Ex quibus intelligi poteſt non modò duas, ſed tres in nobis facultates morales ineſſe. Rationis particeps appetitio, voluntas nuncupata, conſtanter prudentérque quippiã deſiderat: quæ verò huius eſt expers, partibus duabus tenetur, quæ ſunt cupiditas & ϑύμωσις, illa in iecore, hæc in corde. Cupiditatis rurſum partes ſunt libido & cupedia, illa in teſtes hæc in ventriculum effuſa. Appetendi autem facultates ijs quas dixi ſedibus dijungi, ex proprijs earum perturbationibus clarum erit & perſpicuum, quæ ſunt huiuſmodi. Libidinis perturbatio aut ægritudo

Appetitus triplex. Ratioãlis. Cupiditas. Iracundia. Cupiditatis partes duæ.

ægritudo eſt mulieroſitas, contraria autem offenſio eius atque faſtidium, μισογύνεια, id eſt odium mulierum. At cupedia perturbationes & ægrotationes habet, circa cibum quidem liguritionem, circa vinum temulentiam: offenſiones autē, cibi & vini faſtidium, & ſtuporem, quo qui tenetur ſuauitatem cibi non ſentit. Vtriuſque autem mediocritas eſt temperantia. Vis animi in corde inhęrens, vt in variam materiam quam vtilem iudicat, nec tamen obtinet (his enim cauſis duabus incitatur, priuatione & vtilitate) appetione ſua fertur & incumbit, ita varijs perturbationibus conquaſſatur. Huius eſt ambitio, quæ gloriam perſequitur & honores: auaritia quę pecuniam & opes auet: ira quæ iniuriam punire & vindicare cupit: metus qui futuri mali opinione conturbat. Quum verò iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exultat: ſin mala inciderūt, doloribus affligitur. Iam verò ſi quas partes corporis ſingulæ perturbationes exagitant, diligenter animaduertimus, conſtabit opinor quo quæque in loco facultas inſideat atque inhæreat. Par eſt enim vnamquamque facultatem in ea potiſsimum parte tanquam in ſede conſtitui, quæ illius perturbatione euidentius impelli & conquaſſari deprehenditur. Atqui dum iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæteríſque huius ordinis perturbationibus concutimur, cōſpicuè & inſigniter cor in nobis aut opprimi aut geſtire percipitur. Qui vehementer eſuriens aut ſitiens inedia conſumitur, huic triſti quodam languore præcordia contrahuntur, qui mox lenitur mitiórque fit, vt cibi potúſque quippiam demiſſum fuerit. Quinetiam vterum gerentes alienorū ſordidorúmque, vt luti, vt carbonum, extraordinaria appetentia laceſſitæ, mox abſoluuntur atque liberantur, ſi qua portione ventriculum ac iecur expurgent. In delirio, obliuione, & ſtultitia, vt ſummus ille ſplendor rationis extinctus eſt, ita & cerebrum grauiter afficitur, huícque non autem cordi adhibita præſidia, ex vſu ſunt & ſalutaria. Hæc quum in aperto ſint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitionem eam quæ compos eſt rationis, in cerebro tāquam in arce propriáque ſede collocari: eam verò quæ ad iram procliuis eſt & θύμωσις dicitur, in corde, quod vnum inter omnia viſcera maximo ardet incendio, vt hos poſſit impetus inflammare: poſtremam autem quæ cupiditas appellatur, ſubter pręcordia maximè verò in iecore conſidere. Poſteriores duæ quia variis vt dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidem ſunt & affectioni ſubditæ: atqui ſi patibiles, mortales etiam ſunt & caducæ: neceſſum enim eſt affectionū diuturnitate contabeſcant. At verò prima quæ rationi obtemperat, vt nullis perturbationum fluctibus iactatur, nullíſque vitiorum procellis obruitur, ita prorſus impatibilis & immortalis cenſeri debet. Hinc percipi poteſt hanc iſtam appetendi vim, incorpoream eſſe mentis ſupremę conditione: reliquas autem tum corpori immerſas, tum nobis eſſe cum beluis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, vna eadémque mentis ſubſtantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, ſed diligenter facultatis cuiuſque ratio diſcernenda. Sic quam in corde con-

Exuperantiæ aut defectiōes cupiditatis.

Exuperantiæ & defectiōes excādeſcētiæ

Sedes facultatum moralium.

Duo appetitus mortales.

Rationalis īmortalis.

Appetitus omnes à reliquis facultatibus diſtingui.

ſtituimus vim excandeſcentiæ, cauendum prouidendúmque eſt ne cum vitali, tanquam vna ſint, confundamus: nam tametſi eadem ſunt ſede eadémque ſubſtantia comprehēſæ, diuerſas tamen facultates eſſe, effectuum operúmque varietas renuntiat. Ita propemodum in iecore poſita cupiditas, ab eiuſdem altrice vi quamplurimum differt, licet vnius ſint ſubſtantiæ. Vbique enim appetens facultas prior eſt ſuis comitibus, quas quaſi admotus ſtimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animæ facultatibus quæ primò ſeſe offerebant, iam pari verborum contractu, earum functiones proximus liber decurrat.

LIBRI QVINTI DE ANIMÆ Facultatibus, Finis.

De Functionibus & Humoribus,

LIBER SEXTVS.

Alimenti in ventriculo confectio. Cap. I.

Præfatio.

ACVLTATIBVS cognatione tanta functiones cohærent, támque immutabili continuatione iungũtur, vt aliarum ex aliis cognitio capi debeat, fuerítque necesse nobis pariter de ambabus superiorem sermonem facere, qui vtrarumque omnes ex æquo differentias recenseret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rursum dicere instituo, neque profectò enitor vt illas nobis adesse demonstrem: neque vt earum differẽtias enumerem, quippe quas omnes iam suprà plenè cumulatéque sumus cõplexi. Verùm à facultatibus tanquam à causis conuersione facta, articulatim distinctéque edisserere contendo, qua lege, quo ordine vsæ suis illæ spiritibus, suísque particulis & temperamentis, tanquam instrumentis functiones omneis suas compleant, vt simul inde partium omnium corporis humani cõmoditates & vsus in promptu sint & eluceant. Primùm autem omnes sigillatim scrutabimur & explicabimus in homine iam genito omnibúsque suis partibus absoluto, deinde in eo qui gignitur in lucémque profertur: atque in illo quidem naturæ primùm, deinde animæ, postremò vitæ functiones attingemus.

Alimẽtum est materia altricis facultatis.

Summum supremúmque naturæ munus est nutritio, quam ex alimento accepto illa perficit: hoc enim illius est tota materia, in quam penitus incumbit, quam variè tractans expurgat, conuertit, propriísque ductibus in omnes extremásque corporis particulas diffundit atque confert.

Alimenti preparatio in ore.

Quodcunque durius & solidius est alimentum, dentibus in ore constructis manditur, extenuatur, & mollitur, nec leuem inibi cõuersionem accipit, admiscétque sibi quodammodo animantis qualitates, vt pristinam speciem & naturam vix retineat. Quod sanè potissimum efficit tum diligens confractio atque cõfectio, tum pituitæ oris perfusio, quæ ad alia quoque plurima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tum denique tunicæ eius, quæ ipsi quoque ventriculo continuata est & communis, attrectatio.

Alimẽti in ventrẽ depulsio.

Mansum iam & ad nutritionem præparatum alimentum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, ídque excipit stomachus via communis, per quam illabitur in ventriculum. Est autem hic & cibi & potionis receptaculum: omniáque rectis in interiore tunica positis fibris à gula detrahit, atque eisdem gula ab ore prolectat, perinde ac si dicas ventriculum per gulam quasi per manum ab ore cibos eripere. Hæc porrò actio à transuersis villis, qui in externa sunt gulæ tunica adiu-

uari videtur. Cùm enim quippiã ſiue aridum ſiue humidum ab ore depellimus, tranſuerſæ fibræ quæ infra idipſum ſunt dilatantur, quæ autẽ ſupra, contrahuntur, ídque adeò arctè vt inter deuorandum plerunque hauſtus ſpiritus, tametſi tenuis eſt, ſimul impulſus & adactus remigrare vix poſſit. Itaque partim ventriculo trahẽte, partim detrudente gula, ciborum fit depulſio.

Ventriculi attractio.

Ventriculi attractionem incitat appetẽtia, & iis qui extra modum appetunt promptior celeriórque fit depulſio: cùm enim fames immodica dominatur, venter cibos nondum in ore planè confectos, mandentibus etiamnum & inuitis plerumque eripit, vt fame latrantem ſe obſonet.

Ventriculi retentio.

Quæ ſibi adduxit ſinu ſuo complexúque recipit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarum miniſterio includit, complectitur, continet ſuprà ſubtérq; & omni ex parte adeò cõpreſſe, vt his circũiici & prorſus adhærescere videatur, nec inane quicquã relinquat, ſi quidẽ cõuenienter & ſecũdum naturã ſe habet. Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans, neque lateribus ventriculi coarctatus haudquaquam plenè cõcoqui poſſet. Tum igitur pylorum interclusum ac prorſus obſignatum reperire eſt, vt non modò arceat craſſiorem cibum, ſed nec liquidum ac maximè profluentem elabi ſinat. Ea profectò ratione concludit cohibétque accepta, nec ante legitimum naturæque præſcriptum tempus effluere quicquã patitur, niſi cùm aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordentis acrimonia laceſſitur. Eſt autem id legitimum tempus, quo plenã perfectámque concoctionem abſoluit.

Coctio vẽtriculi.

Hoc interim ſpacio facultas concoquens, cibum omnem mutat & conficit, nullis quidem fibrarum adminiculis, ſed tum proprio ingenitóque calore & ſpiritu, tum eo quem vt lebeti magno circumiectus ignis, ita & proximæ partes illi inferũt, iecur, lienis, cor, diaphragma, vena caua, & omentum, quod illius calorem coërcet duntaxat atque continet. Cæterùm propria ventriculi ſubſtantia cõcoctionis illius abſolutionem perficit, ídque nõ modò vulgatis & notis illis qualitatibus, verum etiam tacita & recondita proprietate. Itaque his omnibus tãquam miniſtris adiutus ventriculus primùm quidem alimẽta in vnum cogit, & alia cum aliis, arida cum humidis confundit, ſimul verò omnia frangit & exterendo comminuit, vt iam partes omnes quandam ſubſtantię æquabilitatẽ adeptę videri poſſint.

Coctionis ratio.

Quæ dum ita exquiſitè permiſcentur, neceſſariò quum ex miſtionis lege, tum ex affectionis natura mitigãtur, & depoſita omni qualitatum exuperantia in quẽdam mediocritatis ordinem adducuntur & recidunt, fitque vniuſmodi eiuſdémq; naturæ ſubſtantia, ſpeciem quandam cremoris conſequuta. Hoc primum eſt concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem conuerſio, quam & vẽtriculi & vicinarum partium ſolo calore fieri credibile eſt. At verò id concoctio nondum cenſeri debet, quòd talem ars ſola plerũque nobis exhibeat, ſed duntaxat præparatio quædam ad cõcoctionem. Poſthæc verò cremor hic aptã & accõmodatam nutriẽdo animali qualitatẽ atque ſubſtantiã ſumit túmque perfectè mutatur & cõficitur: eáq; mutatio & in chylum facta cõuerſio,

ſio, concoctio ea eſt quam definimus. Fit autem hæc non modò vi & ardore caloris, ſed etiam tota ventriculi ſubſtantia, & inſita quam diximus proprietate. Sic ſtruthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod non leo calidiſſimus, ſed ne ignis quidem ardor effecerit: ſic fruges aridas & prææduras minutæ aues conficiunt, omnéſque crudum quippiam ſubigunt & mutãt, quod vix audeat homo attingere: ſic coturnix veratrum coquit & mitigat nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitum, & quod omnem corporis noſtri vim, omnes conatus reſpuit & aſpernatur. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum ventriculus acceperit, id demũ vincit atque mutat, omnéſque in id tum qualitates, tum naturæ ſuæ vires confert. Hoc iam plenè coctum tametſi ingratum guſtatui videtur, poteſtate tamen & viribus cõueniens eſt & ſalutare. Idipſum autem concoctio eſt, nempe in peculiarem & propriam eius quod alitur qualitatem cõuerſio. Ariſtoteli quidem hæc ἕψησις exiſtit, id eſt (vt iuniorũ nomine vtar) elixatio: eſt enim in humido facta coctio. Quidã ex veteribus hanc falſo corruptioni annumerant, idcirco alimenta temporis ſpacio in ventriculo cõmutata putreſcere exiſtimãtes, quòd priſtinam ſaporis odoríſque gratiam non ſeruent, ſed prorſus iniucunda, graui moleſtóque tum ſapore, tum odore ſenſus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis ſalubritatem, non guſtatu, non olfactu, ſed virium præſtantia & ſubſtantiæ familiaritate ponderandam eſſe & æſtimandam. Eius porrò quod iam conuenientem & familiarem qualitatem eſt adeptum, portionem quandam ſibi arripit ventriculus: nam quod in cremore longè optimum eſt & congruens, id halitus ſpecie ad ſe rapit, ínque ſuas tunicas ſugendo recondit, eis etiam adiũgit & agglutinat: ex quo demum fructum voluptatémque percipit, & quodammodo ſaturatur. Veram hanc eſſe nutritionem à Galeno quidem videtur proditum literis: quod tamen nonnulli de interiore ipſius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, háncque ex tenuiore benignioréque chyli vapore ſuſtineri: externam verò ex ſanguine alimentum capere per venas conſpicuas ex iocinere in ſe pertinẽtes atque directas. Ego verò vt hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neque paſtionem eam quam ex chylo ventriculus capeſſit veram nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationem quandam & ſatietatem nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) nõ pauca animãtia, vt conchæ, vt vermes ſucco aluntur, qui veram ſanguinis ſpeciem non accipit: at non protinus exiſtimãdum eſt idipſum in ſanguineis obtingere, quòd nihil quicquam præter ſanguinem poſſit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt vt chylus proximum ſit ventriculi alimentum. Quæ quidem mea aſſertio, ne inanis eſſe videatur, illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus maximéque interior eius tunica, puro ac ſyncero ſanguine alebatur, nullo nimirum tum vſpiam exiſtente chylo. Nunc igitur quia cumulatius atque perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur

Cauſæ efficientes χυλώσεως.

Concoctio quid.

Alimenta coctiõe nõ putreſcere

Vt vẽtriculus chyli benignitate fruatur.

Totũ ventriculũ ſanguine verè nutriri.

Quæstio.

Solutio.

Fames ex causa fit duplici.

Ingestus cibus famē sedat animalem, nō autem naturalem.

trietur & incrementum suum capesset. Quinetiam ossa quæ longiore interuallo quàm ventriculus à sanguinis natura recedunt, sanguine ali fatemur: quanto magis igitur ventriculi membranæ sanguinem pro suæ naturæ custodia requirent? Quî fit igitur, inquies, vt cibus ventriculo cóceptus, famem & appetentiam sedet atque saturet, si is neque ventriculum pascit neque nutrit? Fames quidem & animalis appetentia totius est ventriculi, præsertímque oris eius, tum temporis potissimū excitata, quum supra modum exinanita ventriculi capacitate, eius latera collapsa, in sese concidūt conuellúntque grauiter vicina sibi præcordia, & quum interiores recessus & quasi rugæ proprio humore exhausto inaruerunt. Hoc interim spacio ventriculus tum se suámque capacitatem implere & quasi farcire, tum verò succi vtilioris quippiam in interiores illos recessus recondere desiderat. Vtroque autem desiderio eum laborare argumēto est, quòd modico cibo qui interiorem duntaxat tunicam oblinat, saturari non solet, nisi ipsa etiam interior capacitas expleatur: quòd etiam dominãte fame, dum quis cibum capit, non protinus vt hic intrò demissus est, sed aliquanto pòst satiatur desiderium, quum perutilem succum ventriculus in tunicam rapiēs summa cum voluptate amplexatur, sibíque apponit perinde ac si eo verè aleretur. At certè ea nequaquam propria est nutritio: sed succus ille vacua tunicæ spacia referciens, in vaporem fusus & extenuatus ad extremum vanescit: ísque sua potius qualitate quàm substantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalem quippe vna duntaxat sanguinis substantia per ventriculi corpus & molem effusa, satiare potest, dum in eius naturam conuertitur: cæterùm animalem non modò sanguis, sed & quicquid qualitatis cuiusdam suauitate præditum in ventrem demittitur, compescit.

Vt è ventriculo per intestina & venas mesaraicas in iecur fiat alimenti distributio. Cap. II.

Expulsio ventriculi.

Non agit vētriculus præcognitione quadam.

POsteaquam perfectè planéque cibos ventriculus concoxit, iisque abundè saturatus est, os infernum cui pyloro nomen est diducit, aspernatúrque quicquid alimenti reliquum est, tãquam redundans ac molestum. Quamobrem tum otiosa & feriata continendi facultate, officiorum vsa vicissitudine expultrix exurgit, quę transuersas fibras contrahens, ventriculum coangustat: atque iam cōfectum chylum à se excludit, detrudítque per pyloron in intestina. Cæterùm quum sit ventriculus in naturalium instrumentorum numero, cautio etiam atque etiam adhibenda est, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligētiáque præditum producamus, quod prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium saluti consulat. Non enim eò cibos concoxit, vt reliquis partibus alendis eos accomodaret, sed dum sinu complexúque eos continet & vndique comprehendit, propriæ saluti atque voluptati dans operam, necessariò

sariò eos c ommutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum est tanquam onus inutile à se deponit exigítque, nõ quòd in reliquas partes conferre quicquam conetur, in ídque viribus incumbat. Itaque dum sibi prouidet, & in eo maximè est occupatus, aliis etiam vtilitatem & fructum affert, non quidem ex instituto, sed fortuitò tãquam aliud quippiam agens. Hac igitur via & ratione gerũtur omnes ventriculi functiones, si modò integer est & incorrupta sanitate, nec quorundam iniuriis lacessitur, quæ vel magno copiæ pondere, vel qualitatis acrimonia stimulent. Quæ sanè quemadmodum & quæcũque posthac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturę operibus, tum ex viuorum atque mortuorum consectione comprobari solent. Quod ergo in ventriculo redundat alimentum, in intestina protruditur: exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent intestina) confestim prætereuehitur, à depellendi facultate, quæ in intestinis inest longè valentissima, ad cuius muneris functionem vtraque tunica fibras obtinuit transuersas & in orbem actas. Quoniam autem multiplex est intestinorum anfractus & flexuosa circuitio, haud ita facilè alimentum perlabitur.

Alimenti per intestina depulsio.

In tanta igitur viæ longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum est & salutare, potest opportunè in iecur per mesenterij venas trãsportari. Vix enim fieri potest, vt in tam lõgo viæ tractu vlla succi portio præterfluat, quæ nõ ad cuiuspiam venæ os aliquando sese applicet, & quę si primum fortè ambitum præterlapsa erit, secundo vel tertio, vel alio deinceps consequente non arripiatur, suctáque apprehẽdatur.

Alimẽti distributio ad iecur.

Quod autem hunc anfractũ prætergreditur, nec raptum fuerit in mesenterij venas, tanquam inutile & superuacaneum in crassiora intestina deiicitur, quò simulac peruenerit excrementi appellationem sumit: honestiori nec inquinato verbo cibi reliquias appellant. Hæ tum astringentibus se intestinis, tum relaxãtibus tandem in aluum depelluntur, in quo tanquam in receptaculo resident dum propulsentur foras.

Excremẽtum alui.

Alui extremum podex est, quem σφιγκτῆρ musculus ambiens atque circũfundens marsupij modo intercludit, nec quicquam antè elabi sinit quàm ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus soluitur, naturaliter quidem expellentibus intestinis, nõnunquam verò adiuuantibus diaphragmate & abdomine, excrementa deturbãtur. Ex quo planè intelligi potest deiectionem hanc prorsum naturalem esse, retentionem verò voluntariam, quæ solius sphincteris opera completur.

Excremẽta retineri voluntate, expelli vi naturæ.

Quanquam autem non prius è ventriculo cibus delabitur, quàm plena & absoluta concoctione sit mutatus, in ipso tamen per intestina transitu elaborationem etiamnum & absolutionem completã adipiscitur, quòd iners & otiosa nunquam esse possit, quæ in eis est commutandi facultas. Simul verò eo transitu atque prolapsione, vtile quippiam & cõueniens intestina sugunt, sibíque apponunt, quo demum (perinde vt de ventriculo antè cõmemoratum est) perfruuntur. Cæterùm vera eorum nutricatio per venas fit mesenterij, quæ sanguinem è iocinere reuehunt, queẽadmodum eædem

Intestina cibũ cõcoquere.

Chyli ad iecur trãſ-uectio per venas meſenterii.

viciſſim chylum comportant. Vt enim arboris tenuiſſimæ radices è terra ſuccum trahunt, ita quæ in quoduis inteſtinum pertinent venarum ora, quantum chyli coctum eſt, & à reliquo cibo ſecretum, id omne hauriunt & exorbent: ab híſque venis minoribus ad maiores permanat, dum tãdem ad iecoris portas ſe applicet: ad hãc quippe regionẽ aditus eſt & introitus per multiplices admodum vias, eáſque perangustas.

Venæ meſenterii præparant iecori.

Præparãt hæ quidem chylum iecori, conferúntque quaſi rudimẽtum ſanguinis, quale in eis per conſectiones deprehendi ſolet, idcirco ſanè quòd à iecore initiũ ducunt, cuius proinde naturam referunt & æmulantur. Si arteriæ quæ ad inteſtina feruntur ac pertinent, nonnihil etiã humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguũ eſſe debet, quòd craſſior illic ſuccus exiſtat, ſintque arteriæ ſpiritui halituíque trahendo accommodatæ.

Cibi ad iecur diſtributionẽ ratione potius quàm ſenſu cognoſci.

Qui vnum ſenſum æſtimatorẽ iudicémque adhibuerit, meſenterij venas ventriculi & inteſtinorum nutricationi, non autem ſuccorum diſtributioni deſtinatas eſſe contendet, quòd omnes ſemper rubro, nunquam albo ſucco cõfertæ videntur: quódque in ventriculi & inteſtinorum ſubſtantiam ſe figant, neque ad interiorem capacitatem apertæ ſint. Veruntamen quoniam aliæ nuſquam viæ ex inteſtinis in iecur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quàm ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari.

Exiſtet autem mox quæſtio non parùm difficilis atque ardua, multùm & ſæpe quæſita, per ſinguláſne meſenterij venas tum nutritio, tum diſtributio ſit: an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & conſtitutæ.

Quælibet meſenterii vena ſanguinẽ continet atque chylum.

Omnes vna ſanè & communi cõditione ſeruitutis vtuntur, nec vlla operæ varietas illas ſeiunxit: ſed ſingulis vtrumque datum eſt, tum vt in iecur chylum tranſportent, tum vt ex hoc in inteſtina ſanguinem refundant: neque id quidem tẽporum & officiorum quadam viciſſitudine, ſed ſimul vna eadémque humorum congreſſione. Quanquam autem eiſdem venis permiſcentur chylus atque ſanguis, trahentium tamen partium naturæ & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa prolectent atque ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obſcurè fieri deprehendimus.

Superiores ad diſtributionẽ, inferiores ad expulſionem magis aptę.

Ad hæc verò ſciendum probè eſt, ſuperiores venas quæ in ventriculum & gracilia inteſtina concedunt, minus ſanè quàm inferiores humoribus è venis & ex iecore purgandis deſtinari. Nam in dyſenteria multóque apertius in tineſmo, mordax & acris humor in craſſiora inteſtina illabitur, quo tempore plerũque ſuperiora nihil noxæ & incõmodi ferunt, ſed cocta alimenta continent atque diſtribuunt, tametſi aluus inferior cõtinenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, vno eodémque temporis momento nutritio fiet & infeſti humoris ſecretio: hic per venas inferiores in aluum detrudetur exigetúrque foras, alimentum verò per venas ſuperiores in iecur raptum concedet.

Diſtributio attractione fit.

Ad hunc igitur modum alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidem tum meſenterij venis, tum verò iecore per venas. Rapiũt autem id maximè ob conuenientis cuiuſdam facultatis communionem: veruntamen

runtamen aliæ permultæ ſunt cauſæ quæ trãſuectioni celeritatem addant, vaſorum amplitudo, ſucci tenuitas cum permeandi impetu, & attrahentis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, vinum quàm aqua ocyus in corpus aſſumitur: at ſubſtãtiæ tenuitas & vis quædam penetrandi, cauſa eſt vt vinum album prõptiùs quàm rubrum & auſterum in iecur peruadat, id enim expeditiùs trahentis vim conſequitur. Si diſtributio, expoſita modò ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente cõcipiemus corporis habitum eiúſque venas extra modum impleri, quod in illo habitu athletico vſuuenire cõpertum eſt & proditum. Nulla ſiquidem tum partibus abundè ſaturatis ineſt appetentia, quę trahendi deſiderium iniiciat aut ſtimulet. Si igitur non appetunt, neque profectò alimentum rapient. Deinde pars vnaquæque idcirco alimentũ trahit, vt eo perfruatur: quod ſi iam plenè fruitur, nõ eſt quod noui deſiderio pulſetur, nec quod ad id trahendum ſeſe comparet. Veritatem porrò huius rei impura corum intemperantia illuſtrabit, qui tanquã gurgites & voragines de poculorum magnitudine certant & bibendo ſe ſuperant. Quanquam enim multas vini amphoras exorbent & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum ſanè quicquid vini abſorbuerunt in venas id omnino permanaſſe. Quinetiã ſi tenue ac potens vinum fuerit ingeſtum, & qui ad iecur patẽt aditus ſoluti fuerint, nec obſtructio diſtributioni moram & impedimentum vſpiam afferat, quale ferè hauſtum fuerat víxque vlla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod ſi aliquiſpiam omnem huiuſmodi diſtributionem trahenti facultati attribuit, nec vinum quantumuis tenue exiſtimat niſi tractũ in venas peruadere, edoceat is quæſo & planum faciat, qua ratione complura medicamenta anguſtas admodũ vias, venáſque prætenues ſubeant, & nullam non corporis partem peragrent. Non liceat ad trahendi facultatẽ confugere eámque moleſtè obtrudere, cui nihil hîc loci relictum eſt. Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imò contrà odio penitus inſito, tacitíſque diſcordiis plurimùm inter ſe diſſidẽt, naturæ prorſus infenſa. Quamobrem his nõ excitabitur vis appetendi, nec demum illius impulſu trahendi facultas inſurget, quæ illa tam aduerſa in venas & corpus alliciat. Cæterùm quum illa quoquouerſum permeãtia, omnia traiicere & peruadere medicorum curationes multis iam ſeculis comprobarint: quænã obſecro huius alia poteſt cauſa probabilis afferri, quàm quòd illa aut ſubſtantię tenuitate, aut alia quapiam vi ingenita ſibi, in corporis interiora penetrent? Hoc ſi eſt, quid quæſo obſtabit quo minus multa etiam alimenta prætenui ſubſtantia aliíſque facultatibus valeant, quibus velut impulſa promptius ferantur ac permanẽt in corpus? Quum quis ad mediocritatem & ad ſatietatem ſe impleuit, omnémque cupiditatem tum ventris, tum reliquarũ partium ſaturaſſe creditur, ſi crudus poſtridie ſe rurſus ingurgitet, an nõ potius humor in venas ſe protrudet, quàm partium vi prolectetur? Si hæ ſatietatẽ expleuerũt, cur pluribus & immodicis

Quomodo venæ poſſint ſupra modũ impleri.

Multa alimenta tenuitatis ĩpetu ĩ venas permeare.

Subterfugium quorundam.

humorum ponderibus sese obruent? At (inquiunt) ventris ori ingenita vis est appetendi, quæ cùm sensu quodam eximio indigentiæ atque plenitudinis molestiam percipiat, saturari quidem potest: reliquæ autē partes eo sentiendi munere destitutæ sunt, quæ quoniam satietate nulla præmũtur, naturali quodam desiderio tanquam stirpes, ex venis nullo pũcto temporis intermisso alimentum rapiunt, neque fieri potest si materia suppetit, vt aliquando illæ trahendi finem faciant. Hæc mihi videtur delicatior vt ita dicā molliórque ratio, quàm philosophi vis grauitásque postulat. Si enim partes assiduè trahunt, insaturabiliter explentur, éstque naturalis earum cupiditas insatiabilis. Hoc verò quid aliud est quàm partes perpetuo & insanabili malo teneri? quàm morbum cum integra valetudine cōfundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, quòd assiduo desiderio ad trahēdum impellant, neque vllum agendi modum adhibeant. Similiter igitur & in nobis quantumuis bene valentibus, si partes corporis trahendi moderationem non adhibēt, debent infirma atque etiā ægra valetudine censeri. Iam verò quod illi proponunt partes corporis nullum sensum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitũ reperire possit æstimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, venas & habitum corporis cùm supra modum implentur, plenitudinis mole veluti pondere aliquo grauari: hinc grauissima mala impendere, quæ prospiciens Hippocrates iubet habitum soluere sine mora. Hoc & natura sæpe aggreditur, dum onere oppressa & quasi extincta, miris conatibus superuacuam molem per nares, per vterum, aut mariscas à se tanquam à ceruicibus depellit. Deinde verò multis antè rationibus corroboratum est, partibus naturalem quendam sensum inesse conuenientis & aduersæ qualitatis, eóque naturale desiderium incitari. Quod si est, cur nō item molesti pōderis atque grauitatis sensus inerit? Iam si quis inest vt certè videtur, cùm ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale desiderium expleri satiaríq; debet. Quocircà si supra hāc mediocritatem eas impleri contingat, non id solùm trahētis facultatis desiderio, sed iis maximè causis quas suprà recensui, fieri necessum est.

Cōfutatio multis rationibus.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

X intestinis autem & ventriculo secretus à reliquo cibo succus is quo alimur, permanat ad iecur per quasdā illinc vsque ad πύλας, id est portas iecoris ductas & directas vias. Sic enim appellant venam in iecoris introitu peramplam, ad quam tenues mesenterij venæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam coctúsque perlabitur, qui tamen mox rursum dispersus in omne iecur distrahitur. Quas enim venas ad portas natura in vnā coniunxerat, mox rursum in iecoris corpus disiecit, quæ quum tenues & admodũ angustæ sint, non facilè & celeriter potest succus distributionis impetu allatus per has peruadere. Quocircà is in iecore diu

multúmque

multúmque cunctatur, & in transitu hæret: éstque tarda eiusmodi transuectio loco retentionis & moræ, quę absolutæ concoctioni necessariò debetur. Quum igitur tanta sit venarum per iecur disiectarum exilitas, succus totus ad eius carnem propriámque substãtiam proximè accedit, à qua vniuersus vsquequaque attingitur. Ob hanc verò moram diutinam, & ob exquisitam in iecore contagionem, chylo per minima quęque distributo, tum celerior, tum integrior sanguinis asciscitur species, quàm si ampla capacitate, qualis est aut cordis aut ventriculi, conciperetur. Ad quod non parum confert quòd quæ in iecore sunt venæ, tenuibus admodum tunicis sunt præditæ. Quem igitur chylum ope venarum mesenterij preparatum, & rudi quadam sanguinis forma adumbratum iecur accepit, hũc per eam moram & cõtagionem, vera & expressa sanguinis specie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius sine delectu particula, sed quæ duntaxat illius propria est caro atque substãtia effectrix est, quanquam reliquæ omnes in id vsum quendam & cõmoditatem habent. Dum ea caro quæ substantia concretum & coactum sanguinem exprimit, allapsum ex ventre chylum sensim enititur in propriam naturam commutare, sibíque prorsus assimilare (est enim hic scopus vnus in quem vnaquæque particula caloris sui munus dirigit atque refert) primùm quidem crassiorẽ reddit & colore rubrũ: quúmque iam ad quãdam mediocritatem accessit, sanguis verè est & appellatur, tantò à iocineris substantia deficiens, quantò ventris chylum superat. Ex quo percipi potest sanguinis confectionem, non modò caloris beneficio, sed maximè iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorũ quæ in reliquis partibus gignũtur humorũ, vt lactis, vt seminis, concoctionem æstimari velim: vt non aliud sit concoctio, quàm imperfecta & inchoata quædã assimilatio, seu gradus quidã & aditus ad assimilationẽ. Geniti iam sanguinis portionem quãdam familiarẽ ac benignam sibi iecur adiungit, agglutinat, & assimilat, non vt ventriculus aut intestina chylum, sed nutritione perfecta illam in propriam naturã conuertens. Reliquã verò sanguinis partẽ ceu redundantẽ & sibi superuacaneam, in venã cauam perlabi sinit, à qua in totũ corpus distribuitur per venas sanè quam multas, in omnes partes corporis pertinentes. Cæterùm priusquam hãc distributionem oratione persequamur, sanguinis procreatione paulò altius repetita, inuestigemus quínam & quales quótque humores vnà cum sanguine gigni solent. Mustum recens ab vuis expressum coniectúmque in dolia, cernimus ab innato sibi calore efferuescere, mutari, & concoqui: hinc superuacanea cõparere quæ prius quidẽ confusa inerant, ac tũ primùm cõcoctionis vi secernũtur atque secedũt, alterum quidẽ grauius magísq; terrenũ, quod in fundo subsidens fecẽ appellant: alterũ leuius magísq; aëreum, quod per summa innatat & flos vini dici solet. Simili profectò ratione chylus in iecur trãsfusus, cùm humidus quidã liquor sit, quodammodo feruet & concoquitur, tandémque nonnihil crassum existit, feci respondens, nõnihil etiam tenue & leue flori cõsimile, hoc bilem

Iecoris retentio.

Iecoris cõcoctio.

Caro iecoris opifex sanguinis, & quomodo.

Vt iecur alatur.

Quatuor humorum ortus & procreatio

Bilis tũ flauæ tũ atræ ſecretio.

flauum dicimus, illud melancholicum humorem. Hæc quidem ſuperuacanea, quia ſunt ad corpus alendum minus idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimento permiſceri non par erat. Quamobrem natura illa ſegregans, flauam bilem in propriam veſiculam ad iecoris portas conſtitutam, melancholiam verò in ſplenem cõfert & reponit.

Vt flaua bilis ĩ cyſtim trahatur.

Itaque veſicula proprio ductu & via ex iecore bilem flauam attrahit, eámque ſynceram, nec alio quoquam humore adulteratam, tum quòd viæ anguſtia craſſiorem illabi non ſinit, tum quòd eiuſmodi attractio maximè ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquam enim mordax eſt & acris hic humor, veſiculæ tamen proprióque receptaculo triſtis non eſt aut infeſtus, ſed mutua cognatione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem & iucũditatis ſenſum percipit.

Cyſtim ali ſanguine.

Cæterùm eo haudquaquã alitur, quòd vſquequaque amarus ſit nullo benigno ſucco perfuſus, ſed ſanguine quem ſuſcipit per venam conſpicuam ex portis iecoris in ſuum ipſius collum inſertam.

Bilis ad inteſtina deiectio.

Cùm bilis copia ſupra modum turgeſcit, onere ſe leuat quod ab ſe in inteſtina exigit atque deponit, ídque via altera quæ magna ex parte in ieiunum inteſtinum contendit. Hęc ſecretio tum inteſtina ad celerem reliquiarum deiectionem impellit, tum eas ipſas fuluo tingit colore.

Vt lien melãcholiam trahat.

Lienis porrò parte concaua venam gerit à portis iecoris allatam, qua is à ſqualido illo & melancholico humore iecur expurgat. Hũc enim inſita facultate, qua ſibi gratus eſt & ſuauis, attrahit & in ſe recondit, per venarum tenuitates diffundens: aſſidua deinde opera ſummáq; adminiſtratione hũc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorem quoad licet ſuccum cómutat, ad hanc quidem actionem tum robur innati caloris, tum perpetuam arteriarum (quæ illic multæ ſunt & ingentes) pulſationem accommodans.

Lien quomodo alitur.

Qui in ſplenem allicitur ſanguis eum qui in iocinere continetur craſſitudine ſuperat: verùm cùm in illius venis & arteriis elaboratus fuerit, non vniuerſus neque craſſior illius portio, ſed tenuior duntaxat lienis fit alimẽtum, & in eius carnem ſenſim illabitur. Id autem quãuis tenue ſit, nequaquam tamẽ rubrum eſt, ſed ſubnigrum lienis colore: quemadmodum qui ſanguis iecur alit craſſus eſt & ruber: ſic enim cõueniebat vnumquodque familiari & cognato ſibi humore nutriri.

Purgamẽtum lienis quomodo mittatur.

Craſſior autem melancholici humoris portio quæ lienis vi nec molliri nec ſubigi potuit, tanquam ad nutriendum inepta, in os ventriculi proprio ductu quaſi eructando eiicitur. Hæc quidem cum auſtera ſit & acerba, ventriculum aſtringit & in anguſtum adducit, vt inde omnis illius actio firmior ſit & validior. Deinde verò in ventris capacitatem relabitur: hinc vnà cum alimentis in inteſtina excidit, tandem verò quia inutilis in cibi reliquiis inhærens cum eis foras propulſatur: non enim denuò in venas & iecur illinc traducitur, vt neque flaua bilis quę iamdudum expulſa, alui ſuperuacua infecit.

Pituitæ procreatio & locus.

Rurſum autem vini comparatio ante oculos exponenda eſt, ſi pituitæ ortum atque ſubſtantiam placet animo percipere. Quod bimeſtre adhuc eſt, quamuis à fecibus & ſpuma expurgatum, guſtatu tamen ſubcrudum, auſterũ & aſtringens

gens

gens deprehenditur, quòd crudis partibus visum effugientibus perfusum sit. Has dierum numero vini calor euincit & concoquit, indicio quòd vinum annuum aut bimum qui degustabit, iam maturatum id, suaue, plenũ caloris & roboris percipiet. Sic in sanguine à quo vtraque bilis secreta iam est, crudus quidam humor confusus permiscetur, cui perpurgando natura nullum instrumentum designauit, quòd segregari excludíque non deberet. Est enim quasi dimidio coctum alimentum, quod manens cum sanguine vnà rapitur in venas, vt per inedias & cibi penuriam tẽpore mutetur & integrè coquatur, fiátque sanguis commodus & salutaris. Hæc pituita non quẽadmodum dictus suprà melancholicus humor aut flaua bilis, superuacua censeri debet, quum sit ad nutriendum apta: neque præterea mucco mananti è naribus, neque ei lentæ crassæque pituitæ similis est quam in ventre & intestinis necessariò gigni perhibent. Hęc enim ventriculi cõcoctione deficitur, vt ne succus quidem omnino sit: quã autem hîc definimus ea succus est, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulò pòst fusius persequemur.

Omnes humores simul gigni, & ab vno eodémque calore. Cap. IIII.

QVVM tam multiplex sit & varia humorum natura, fieríne potest vt omnium vna sit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri temperatóque calore nasci, reliquos humores ex immodico: quod ipsum variis argumentis fulcire nituntur, iísque ab hominum naturis, ætatibus, vitæ generibus, ab anni tempore, regione & cœli statu ductis atque depróptis. Ex his enim quęcũque in calorem propensiora sunt, bilem, quæ in frigus vergunt, pituitam: vt mediocria sanguinem gignũt. Si in hoc procreationis humorum summa causáque tota cõsistit, quum in vnoquoque homine calor vniusmodi sit & simplex, vnicus dũtaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis sine discrimine tum calido tum frigido alimento, nihil præter bilem gignet. Contrà verò cui natura aut ætate iam acta decursáque calor torpescit, tametsi calidiora erunt aliméta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per se & perspicuè sunt falsa & inter se vehementer repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus tum naturis tum ætatibus tum cœli constitutionibus, ex quocunque alimento, omnes humorum differentiæ gignuntur in nobis. Dum enim alimẽtum sanguinis formam commutatione nãciscitur, reliqui humores pariter ortum habent. Itaque quoniã hominis simplex est & eiusdem naturæ calor, consequens est hanc humorum differentiam non calori, sed alimento ascribẽdam esse. Atque vt apertius id explicem, locos eos penitus scrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil prorsus communi rerum natura ducitur & consistit, quod non quatuor illa peruulgata rerũ primordia quadam

Lib. de naturalibus facul. 3.

Expositio, aut si mauis confutatio.

Vnde diuersi humores gignantur in nobis.

mistionis temperatione compleant: maximè verò quæ alimenta dicuntur ex illorum quadam mediocritate constant. Hinc fit, vt chylus ex alimēto factus, quanquã simplex & vniusmodi intuentibus apparet, reuera tamen partium diuersarum mutua permistione concreuerit, quarum aliæ calidæ sunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, vt aliæ calore humoréque excellunt. Quum igitur vnus iocineris calor in tam varium & multiformem chylum agit, quid difficile existimes varios humores inde procreari, quãdo maximè à naturę interpretibus proditum est, ab efficiente causa simplici, complura diuersáque gigni, ob eam quę in materia est dissimilitudinem?

Necessariò quatuor humores in nobis gigni.

Vt simplex omnino nullum potest alimenti aut chyli genus haberi, ita fieri non potest, ne ex grauissimo quidem morbo, vt omnes chyli partes in vnum simplicémque humorem commutentur. Etenĩ si quis melle, alliis, porris, aut cæpis vescatur & vino meraciore, sitque is calidiore natura & ætate florenti, nõ idcirco duntaxat synceram ex his bilem, quanuis certè multam eam & feruidum sanguinem suscipiet.

Ex chylo tẽperato in temperato corpore omnes fieri humores suo genere tẽperatos.

Cui iecur temperatum natura obtigerit, id ex ea chyli portione quæ temperata sit & mediocri substantia sanguinem, ex calida & tenui bilem flauam, ex frigida humidáque pituitam, ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet: omnia quidem sui generis quandam mediocritatem adepta. Si verò vel alimentum, vel iecur, vel vtrunque in calidũ verget, bilis quidem abundantior efferetur, eáque calidior quemadmodum & sanguis: & pituitosus, aut melancholicus humor minus erit frigidus: nã vnusquisque humor certa temperamenti latitudine circumscribitur, per quam diuagari potest. Ex melle nõ modò copiosior, sed etiam calidior bilis quàm ex lactucis progignitur: & cui iecur est calidum, plus bilis eiúsque calidioris ex simili alimento is coaceruat, quàm cui id frigidum vergit. Est igitur sanguis alius alio calidior frigidiórve, & bilis bile calidior, & pituitosus melancholicúsve humor alius alio frigidior, neque suus cuique ad vnguẽ definitus est gradus. Ex quo intelligitur nõ omnes quæ in alimento ad bilem aptæ sunt partes, in omnibus æquè corporibus in bilem conuerti, nec omnes quæ pituitæ gignẽdæ sunt, semper in pituitam abire, sed varietatis plurimũ afferri, ex efficientis caloris vi & alimenti materia, quarum iusta comparatio gignendi humoris speciem definiet.

Bilẽ quandoq; ab imbecillo fieri calore.

Rursum non omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, sed etiam à temperato, aliam quoque ab imbecillo: ridiculum enim & absonum videatur, siquis dicat temperatũ aut frigidum iecur nil prorsum bilis habere, nec alimẽta frigidiuscula illius quicquam proferre. Quod obiici solet bilem duntaxat fieri à natura, ætate, regione, & alimento calidiore, non est vsquequaque verum, quòd ab aliis etiam causis proueniat, attamen ab illis maximè redundantia quædam fit & affluentia bilis supra mediocritatem: quemadmodum iecur & alimentum si frigidiora sint, pituita superfluet, si temperata, sanguinis erit vbertas: si temperatus calor & alimẽtum terrenum, melancholicus humor redũdabit. Cæterùm nõ simpliciter ex similibus duntaxat

taxat cauſis ſingulos ortum habere neceſſitas eſt, quum omnes vt dixi ex eodem chylo vnius caloris beneficio producantur. Iam verò id multis ænigmatum obſcuritatibus inuolutum explicare cõſilium eſt, vt humores quatuor ſimul & vno eodémque temporis ſpatio gignãtur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter ſeſe exhibet in eúmque pari robore & conatu vbique incumbit: veruntamen non eius partes omnes parẽ mutationis modum ſubeunt, quòd non ſimilis ſit omnium conſtitutio. Hinc accidit, vt qui ex his diuerſi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atque tenui, ſanguis ex mediocri, melancholicus humor ex frigida atque terrena. Quoniam igitur vnus idémque calor in chyli partes omnes ęqualiter penetrat, eáſque afficit, quocunque tempore ex mediocri portione ſanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitã, ex terrena melancholicum humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio acceſſerit, tanta neceſſariò conſurget humorum varietas. At inquiunt pituita frigidior eſt & crudior, ex hac deinde ſi perfectius coquatur, ſanguis fiet, ex hoc demum caloris vi & exuperantia bilis: ſic contendunt neceſſe eſſe vnumquodque prius leuiter quàm perfectè cõcoqui ſic gradatim ad ſummam perfectionem perueniri. His quidem rationibus vrgent & pungunt quaſi aculeis, quas tamen refellere licet. Quanquam enim pituita dicitur ſanguis leuiter & modicè coctus, aut ſanguinis rudimẽtum & quaſi adumbratio, & quæ vi caloris perficiatur, fiátque ſanguis: non tamen contrà neceſſe eſt omnem ſanguinem parcè cõcoctum pituitam dici, aut ex hac prouenisſe, vt prius pituitæ quàm ſanguinis ſpeciem acceperit. Hac enim ratione quicquid id eſt quo alimur, ſiue cibus, ſiue vniuerſus chylus, pituita dici deberet, quia nondum plenam cõcoctionem obtinuit. Quinetiam ſi ex pituita totus fit ſanguis, ex hoc deinde bilis flaua, poſtremò atra, vnus duntaxat humor erit in nobis, neque ſimul complures conſiſtent. Deinde verò quia omnis humor coctione cogitur craſſiórque fit, flaua bilis ſanguine craſſior euadet, nullus naturalis exiſtet melancholicus humor, ſi ex bilis ardore gigni debet: nulla reddi poterit ſecernendorum humorum ratio, omnia funditus euertentur quæ de illorũ ortu & differentiis veterum præceptis ſtabilita ſunt. Non ergo humorũ procreationes atque differentias ex vnius caloris vi & gradu, aut ex ſolis qualitatibus, ſed etiam ex propria materia æſtimabimus, quæ ſua eſt cuiuſque humoris propria & familiaris. Alia quidem ſanguini, alia melancholico ſucco, alia bili flauæ ſubiecta eſt materia: neque fieri poteſt vt ex puro ſanguine bilis gignatur & prodeat: ſed vnumquemque neceſſe eſt ex conuenienti & idonea chyli portione gigni, ídque ſimul & vnius eiuſdémque efficientis caloris opera.

Omnes hũ mores ſimul gigni

Rationes eorum qui putãt humores ordine quodam gigni

Cõfutatio.

Nõ omnẽ ſanguinẽ ex pituita fieri.

Humorũ differẽtiæ ſpectantur non modò ex qualitate, ſed etiã ex materię modo.

Vt

Vt ſanguis à iecore delapſus per venam cauam in omnes corporis partes diffundatur. Cap. V.

POſteaquam ſuccus quem in iecore confici & ortum accipere demonſtrauimus, à ſuperuacaneis expurgatus fuerit, ruber iam & ſyncerus in eam venã perlabitur, quæ in conuexo iocineris ſita eſt & caua appellatur. Hoc autẽ loci aquoſo & tenui humore ſanguis perfunditur, quo tanquã vehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam anguſtas tum meſenterij, tum iecoris venas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minimè eſt accommodatus, perfunctus iam illo vehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris conuexo ſecernitur & trahitur in renes, vnde mox profunditur in veſicã. Idcirco enim venæ cauæ vtrinque renes aſſident mox ſubter iecur poſiti, vt expeditiùs celeriúſque id muneris obeant. Cæterùm non omnem eum humorem proliciũt, propterea quòd nonnihil illius retineri cõuenit, quo reliquus ſanguis per venas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes per ductus venarum emulgentium vrinam eliciũt, ad id quidem incitati mutua & cõmuni qua inter ſe cõueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum laxitatem fieri vix poteſt, vt ſyncera illa atque pura trahatur, ſed cũ ea tum flauę bilis plurimum, tum ſanguinis humidi ac tenuioris non modicum fertur. Vrina quidem & quę cum ea tenuior eſt bilis, poteſt per exiles tranſitus qui ſunt in tunica ſuccingẽte interiorem renum capacitatem elabi profundíque in veſicam: at ſanguis nempe illis craſſior, inibi conſeruatur, qui dein roris modo fuſus renibus primùm apponitur, hinc annectitur, demum aſſimilatur, & in eorum ſubſtantiam faceſſit. Vrina quum prælongis validíſque ductibus è renibus in veſicam depulſa fuerit, retrò commeare nõ poteſt, quòd obliqua ſit ductuum in veſicam inſertio. Coaceruatur autem illic & continetur vt proprio receptaculo, ne continenter & intempeſtiuè eam reddere cogamur. Quum verò illius influxu veſica iã turgeſcit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, contractis quas in ſe continet tranſuerſis fibris, vrinam propellit: ídque ſimul relaxato ex rationis præſcripto eo muſculo qui in orbem agitur, & qui tãquam cuſtos aliquis in ceruice poſitus, inhibet ne ſponte proprióque impetu profluat vrina. Qui in abdomine ſunt muſculi non parum eam expulſionem adiuuant, potiſſimum dum ad imum ventrem cõſtricti veſicam intrò protrudunt & impenſe cõtrahunt. Quin & muſculus ille in ceruice cuſtos, dum ſub finem emiſſæ vrinæ ſe comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice ſunt reliquias exprimit, maximè verò quum eæ aut acrimonia aut arenis moleſtæ ſunt & graues. Veſicam vrina non alit, ſed ſanguis qui per peculiares venas vtrinque in illius ceruicem inſertas influit, quẽadmodum ſanè tum vterum, tum bilis folliculum nutriri conſtat. Hæc eſt omnis viſcerum inferiorum nutritio, & ſuperuacaneorum ſecretio, nunc quæ reliqua ſunt ſimili compendio perſequamur. Quando iecur quidem ſanguinis

officina

Vrinæ à ſanguine ſecretio.

Vrinæ in veſicã profuſio.

Vrinæ mictio.

Veſica vnde alatur.

Venarum vſus ĩ corpore.

officina atque principium est, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi conueniret, vt iustitię quadam mediocritate sanguis vnicuique parti cõferretur, venas inde tanquam à fonte riuulos sanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim si defuissent, quæcũque iecori viciniores sunt partes, exuperantis sanguinis copia obrutæ mergerentur: quæ verò longiore interuallo distant, ab hoc destitutæ penuria languerent & extabescerẽt, quippe ad quas hic minimè permanaret. Quemadmodum igitur qui hortum aliquem summo artificio irrigare cõnituntur, ab ipso fonte aut ab amplo quodam riuo tubos cõplures, tum magnitudine tũ spaciis discretos, in omnes horti partes deducunt, sic existimantes humorem quocunque trahi commodius & consequi posse: ita profectò per venarũ productiones è iecore, partes corporis omnes iusta sanguinis mensura perfunduntur.

Quibꝰ viribus sanguis permeat in venas.

At non vt aqua per riuulos, sic per venas sanguis sua sponte & impetu perlabitur: sed is tum iecoris vi expellitur, tum à propinquis venæ partibus attrahitur, quæ deinde in alias proximè consequẽtes extrudunt: ad húncque modum pellentibus quidem prioribus, trahentibus verò iis quæ deinceps subsequuntur, commoda fit sanguinis in extremas corporis partes distributio. Huc non parum momenti afferunt propriæ singularum partium vires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabente sanguine prolectant, quod sibi tota substantia familiare est atque iucundum, ídque proprio venæ ductu ad se pertinente.

Vt sanguis illabitur in carnẽ & alias partes

Quæ inter venas media interponuntur spacia, quanquam ductus nõ habent in se directos, alimentum tamen suscipiunt, nec præparcè vt aliquis putauerit, sed abundanter: id autem halitus specie per tenues occultósque propinquarũ venarum transitus, tum excidit, tum rapitur.

Lib. 2. de gene. animal. ca. 4.

Non enim ex solis vasorum finibus & osculis, verum etiam, vt author est Aristoteles, per quæque angusta venarum foramina alimẽtum effluit, & illabitur in carnem in aliásque particulas. Distributionis huius non prius finis erit, quàm in omnes corporis particulas nutrientis substantiæ qualitas perlata sit.

Sanguinẽ in venis perfici maioribus.

Verùm hoc interim temporis spacio venæ maiores quem in se continent sanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multò exquisitiùs elaborant & conficiunt, ídque aut insita sibi vi & facultate, aut ea quã à iocinere illapsam acceperunt: id enim communi medicorum consensu firmatum est, sanguinem in venis summum perfectionis gradum adipisci.

Vt ex sanguine quatuor fiant humores secundarii

Sanguis autem simulac è venis amplioribus in angustiores, quas vnicuique parti natura dedit, attractus quasi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tũ proprietate circunstantis particulæ sensim perfunditur, eáque commutatione partis naturam assumens, fit primus humor ex quatuor secundariis quos antè commemorauimus. Dehinc verò per oscula aut cæca exiliũ venarum foramina, roris modo multiplici lapsu & erratico in omnem partis substantiam influit, pérque omnia spacia diffusus combibitur: fitque tum vera istius humoris appositio, quem non ineptè quis rorem appellauerit, quanquam non aquæ similis est, sed superiore paulò crassior. Appositus

situs

situs iam hic continenter assiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur crassiórque fit: deinde verò coactus parti agglutinatur & adhęrescit: éstque hic tertius humor ex secũdis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam substantiam attigit. Ad extremum verò naturæ vi & vniuersa partis substantia ita concrescit, ita mutationem subit, vt ei demum perfectè & vsquequaque assimiletur. Hoc opere quod veram nutritionem perhibemus, partis substantia quædam fit carnosa, quam in secundariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaque sanguis vt primùm in pusillas partium venas adductus fuerit, sensim mutatione ad illarum substantiam & temperamentum accedit, dum perfectè assimiletur, & ex toto expressam earum naturam referat, ídque nutritione quæ omnis concoctionis est finis, & summa totius functionis naturalis absolutio. Quocirca sanguis qui ossa, cartilagines, vincula, mẽbranas, & neruos est nutriturus, quodammodo (inquit Actuarius) in angustarum venarum extremitatibus iam albescit. Quum verò inter illarum partium fibras atque in media spacia illabitur, pleniùs sanè cõuertitur, & quãdam partis similitudinem gerit. Sic quæ in ossium cauernulis & medulla (hæc enim, non autem quæ in maioribus capacitatibus concreuit, ossis est alimentum) perspicuè iam ad ossis naturam accedit: cartilaginem mucco simile quiddam circunfundit: vinculis, mẽbranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus cõspicitur. Tale autem est proximum cuiusque alimentum, quod quidem appositum iam est: deinde verò plenius confectum calore coactúmque parti agglutinatur & adhæret, in eiúsque naturã tãdem facessit, ídque propria partis vi & facultate, quæ propriè assimilans est, & altrix appellatur. Hæc alia est in osse, alia in neruo, alia denique in aliis, vt sua insit cuique peculiaris. Simili prorsus ratione totidémque interpositis mutationibus caro alitur, non modò ea quę musculorum, sed & quæ iecoris & quæ reliquorum est viscerum. Quum enim sanguis è venarum osculis in carnem incidẽs ei apponitur, calore mutatus similem parti substantiam sumit, nec fieri potest quin medio ferè mutationis tempore crassior iam factus ei affigatur & adhærescat. Cæterùm in hac multò celeriores fiũt mutationes, vt idcirco vix vllo sensu percipi possint, víxq; fieri putentur. Carni enim proxima est sanguinis substantia, vt proinde leui facta mutatione ali possit: non sic autem ossa, cartilagines, vincula & membranæ, vt à quibus sanguinis substantia longiùs abscessit. Non dissimili ratione nutriũntur venæ & arteriæ, quę quanquam proximum in se sanguinem continent, quo aluntur, hunc tamen non possunt leui momento in se conuertere: sed quæ portio tunicis proximè assistit, primùm commutata albescit, móxque tanquam ros in angusta foramina venæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus apposita crassiórque facta annectitur, tãdémque assimilatur.

Vt ex sanguine sensim fiat nutritio & assimilatio.

Caro citiꝰ alitur quã aliæ partes

Vt venæ & arteriæ nutriãtur.

Quot

Quot concoctionum genera, quis cuiusque proprius sit humor, quod excrementum. Cap. VI.

FVnctionũ igitur quæ natura duce ac magistra administrãtur, summa atque suprema nutritio existit. Hæc autẽ à natura fit, quę spiritus caloríſq; appulsu & opera, alimẽtũ assiduè exagitat: id enim est tãquã subiecta materia in qua versatur, & in quã vires exercet suas, dum plenè & omnino in corporis substantiã sit cõuersum. At non de repente, sed longa cõtinuatáque rerũ serie fit ea conuersio: multorũ enim operis cõcurrentibus variè cõmutatur, expurgatur, in omne corpus distribuitur, huícq; ad extremũ assimilatur. In ea lõga distributione, multiplex incidit cõcoctio, varij gignũtur humores, diuersa itẽ superuacanea. Itaque assumptum alimentũ quanquã vbique mutatur & omni corporis loco cõuersionẽ subit (quandoquidem vnaquæque corporis particula proprio calore, in id incũbit, & quasi culturã subigendo adhibet) non tamen vbicunque sit, cõcoqui id iure ac merito aliquispiã dixerit. Nõ enim quæuis vel leuissima alimẽti mutatio, qua id aut exteritur, aut mollitur, aut odore saporéve mutatur, sed duntaxat quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta substantiæ conuersio, cõcoctio existit. Quæ perfecta futura est cõcoctio, haud quidem exiguo breuíque tempore, sed mora & cunctatione quadam absoluitur. Quocircà firmũ ratúmque esse debet eo duntaxat loci hanc fieri, vbi alimentũ diu multúmq; hæret, & vis illa continendi valens est, simúlque cõcoquendi facultas copioso circũfluit & abundat calore. Hoc autẽ tribus tantũmodo locis concessum videmus, è quibus etiã triplex existit cõcoctio, prima in ventriculo, secũda in iocinere, tertia in singulis particulis. Sua quanq; antecedit præparatio, suáque sequitur absolutio, suũ cuiusque alimentũ tanquã subiecta materia, suus genitus humor, suúmq; excrementũ. Itaque prima omniũ est chylosis, quæ in ventriculo magna caloris vi perficitur, vertitúrque multiplex & variũ alimentũ in quippiã vnius substantiæ, candidũ id quidẽ & ptissanæ c rcmori persimile. Huius præparatio quædam prægressa est in ore, qua nõ atteritur modò & mollitur cibus, sed & leuẽ conuersionẽ subit, qualẽ manifestò cernimus in subrubro vino, quod pauco momẽto ore cõceptũ tũ ardorẽ tũ ruborẽ deponit. Eius autẽ absolutio in intestinis est, quæ ipsa modicã cõcoquẽdi more vẽtriculi vim obtinẽt. Quãquã enim è vẽtriculo valẽtę & cui integritas est valetudinis, nihil prorsus excidit quod nõ plenã concoctionẽ acceperit, si quidẽ ad hãc aptum erat: quoniam tamen innatus partiũ calor nunquã otiosus cõquiescit, necesse est quęcũque in intestina illabuntur perfectius quodãmodo mitigari & cõcoqui. Secunda concoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus è ventre haustus, propria iecoris vi quæ in eius substantia potissimum insidet, in veram sanguinis speciem conuertitur, quam à chylo constat non modò colore, sed etiam vniuersa substantia planè diuersam esse. Hic sanè adumbrationem quandam in venis mesenterij prius

Perfecta concoctio non vbique fit.

Triplex cõcoctio.

Prima cõctio vẽtriculi.

Secũda in iecore.

accepit,in quibus iam ruber cõſpicitur, perpolitur verò in vena caua aliiſque maioribus,in quas è iecore lapſus confluit. Vires enim habent venæ non ſolùm continendi diſtribuendíque ſanguinis,ſed etiam concoquendi,háſque à iocinere originis ſuæ principio & quaſi fonte, quemadmodũ à ventriculo inteſtina mutuantur.

Tertia in partibus ſingulis.

Tertia concoctio in partibus fit ſingulis,qua appoſitus adiectúſque ſanguis iam à priore natura deficiẽs, in idoneam alendæ parti ſubſtantiam conuertitur.Hęc rudimentum quoddam & primordium capit in venis exilibus, in quibus antè diximus ſanguinem à partis natura & calore iam mutari: eius autem abſolutio eſt perfecta aſſimilatio atque nutritio,omnium concoctionum finis.

Duæ coctiones cõmunes ſũt

Priores duæ concoctiones,in communem totius corporis commoditatem & vſum cõparatæ ſunt,at tertia peculiaris eſt & iam parti cuique ſua, neque hanc icirco pars vlla parat & molitur vt alteri cuipiam parti, ſed vt ſibi duntaxat commodet atque proſit.

Mãmarum aut teſtium coctio non eſt cõmunis.

Mammæ quidem & quæcunque in eis ſunt glãdes rapto tractóque ſanguine aluntur,hunc in ſuam naturam conuertunt: at inſuper eædem ex redundanti functionis vbertate lac generant,quo partus alatur. Sic teſtes per vaſa ſeminis adducto ſanguine conuerſóque ſe nutriunt, qui adultis præſtantia roboris excellentes ſemen efficiunt, ex quo deinde procreatio fit & generis conſeruatio. Quanquam autem hæ partes actione ſua non ſe ſolùm, ſed alia quoque iuuant, quoniam tamen hæc extra corpus ſunt,neque in illius dominatu,non vtique generalis,ſed peculiaris duntaxat concoctio dici debet. Quot partium in humano corpore ſunt differentiæ, totidem ſtatuere licet peculiarium concoctionum varietates.

Primæ cõcoctionis quis humor,quod excrementum.

Primæ autem illius generalis ad nutriendum idoneus humor in vẽtriculo genitus,proprio nomine chylus appellatur, & primũ quod in corpore conſiſtit alimentum.Huius autem excrementum eſt ſtercus Græcis ὑποχώρημα & σκατὸν,quod reuera in vẽtriculo cum vtili ſubſtantia confuſum erat:ſed cùm poſtea è ventriculo & è ſuperioribus gracilibúſque inteſtinis chyli portio tenuior rapitur in iecur,reliqua craſſior, impurior,& fecis æmula,in cęcum inteſtinum vel in colũ,mox in aluum irruit, ubi primùm fex alui dici ſolet.

Secũdæ humor & excrementa.

Alterius concoctionis vtilis humor eſt ſanguis,aut ſi vniuerſa complecti volumus,omnis humor quicunque à Græcis χυμὸς,à nobis ſuccus appellatur:quo nomine non modò purum ſyncerúmque ſanguinem, ſed eos etiam qui cum ſanguine gignuntur humores naturales quidem & nutritioni accommodatos deſignamus. Superuacaneũ autẽ eius eſt vrina, quæ è iecore & venis prolectatur in renes, ac profunditur in veſicam:ſimiliter melancholicus humor quem lienis ad ſe rapit,ex craſſa terrenáque chyli portione factus,quæ naturæ concoctionem ſubterfugit,neque potuit iecoris vi mutari. Eſt & tertium eius excremẽtũ flaua bilis ea quæ in fellis veſiculam recõditur:ex tenuiſſima hæc calidiſſimáque chyli portione(qualis plurimùm eſt pinguis atq; dulcis)aſſa & torrida,quaſi flãmeam acrimoniã aſſumit: quocirca excrementum verè eſt, omnino ſuperuacuum nec alendo corpori accommodatum. Qui autem

iam

iam ab his expurgatus est reliquus humor, purus est & mediocris succus atque secundum animantis alimentum, quod in omnes partes distribuitur. Tertiæ concoctionis opus & vtilis succus est, vniuersum eorum humorum genus, quos aliquando diximus secundarios appellari, in quorum ordine eum primum collocauimus, qui in exilibus est partium venis, secundum qui tanquam ros in partes influit eísque apponitur, tertium qui affigitur, quartum qui iam in partis substantiam concedit eíque assimilatur. Huius quidem superuacanea sunt, quæcũque vaporis specie sine sensu per cutis spiracula exhalantur, & quæ paulò crassiora sordium strigmentorúmque specie cuti extrinsecus adhærescunt, & sudores qui tanquam reliquiæ sunt serosi humoris illuc euecti, & tenui bile perfusi.

Tertiæ coctionis humores & excrementa.

Hi enim si corpus patens nec cutis densa est, plerunque modicè erumpunt, ídque sponte & naturaliter. Quì verò per se extra modum emanant, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neque possunt inter naturalia excrementa referri, vt neque puris, neque saniei, neque tuberculorum eruptio. Rursum qui à manifestis causis, vt à balneis, ab immoderata exercitatione, ab æstu fiunt sudores, non modò hoc excrementi genus, sed vtilis quoque humoris, nonnunquam & tenuioris sanguinis quippiam proliciũt atque dissipant. Isthæc quidem superuacanea sunt communia & quæ ab omnibus particulis promiscuè dimanant, maximè à musculis & ab alijs quæ extrinsecus circumiectæ sunt partes.

Qui sudores sint naturales, qui minus

Præter hæc alia quædam in conspectum se dánt, sua quibusque partibus peculiaria, quemadmodum pili & vngues partium solidarum sunt excremẽta, renum autem & vesicæ ea quæ cũ vrinis redduntur, lienis quod in os ventriculi refunditur, pulmonum sputa quotidiana, cerebri excrementum est id, quod tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλέννα, id est muccus, aut κόρυζα, id est destillatio solet appellari.

Quæ partis cuiusque sint excrementa.

Id enim ex cerebri nutritione tanquam inutile relictũ est, retinétque quãdam illius cõstitutionem frigidam atque humidã, quúmque ex vniuerso cerebri corpore in amplos eius ventriculos abundantius congestum fuerit, tum demum illinc per palatum & nares exigitur. Quãquam autem id pituitæ temperamẽtum accepisse videtur, nequaquam tamen verè pituita est, hæc quippe in solo iecore gignitur, & in vtilium succorum numero censetur: illud cerebri planè excrementum est: hæc potest in sanguinẽ cõcoctione cõuerti, illud nunquã, sed caloris vi siccescit & in tophos cogitur. Huius speciem præsefert ea quæ in ventriculo & in intestinis gigni procrearíq; solet: pituita enim non est, sed ne succus quidem omnino: concoctionis autem primæ cruditas est quæ euinci non potuit, vel ex cibi crassa & tenaci natura, vel ex ventriculi intestinorúmque imbecillitate concrescens. Quum etiam exanguis membranosaque sit ventriculi & intestinorum substantia, necesse est & propria illorum excrementa (fex enim alui commune excrementum est) alba, frigida, lentáque inueniri.

Muccũ narium aut vẽtriculi pituitam nõ esse.

De ſanguine, vtque is conſiſtat in venis. Cap. VII.

Sanguinẽ nõ eſſe ſimplicẽ multis demonſtratur rationibus.

ICET è iecore erumpẽs ſanguis in venas, ab omni ſuperuacaneo humore purus expurgatúſque ſit, nõ tamen ſimplex is omnino eſt ac vniuſmodi: ſed ex variis eum ſubſtãtiis conſtare demonſtrat, tum ortus noſtri tum alendarum partium neceſſitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rurſus alia mollior, alia durior, quæ vt non omnes ex eadem ſimilíque ſubſtantia naſci, ita nec eadem nutriri ſuſtentaríque poſſunt. Seminis è quo gignimur materiã palam eſt, non prorſum vnius eſſe modi, ſed in ea partes conſiſtere varias, adhiberíque craſſiorem portionẽ ſolidis, humidam mollioribus, calidam calidioribus, frigidámque frigidis. Et quum deinceps corporis partes aluntur ex ſanguine, ſingulas ex ſimili quadam & idonea materia nutriri & increſcere, vt idcirco non ſimplex ſed mixtus atque compoſitus etiam in ætate prouectis, ſanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam variè & longiſſimè à ſe diſſidentes, ex vna eadémque prorſus materia cõmodè vitam ſuam tutentur? Semina in terram proiecta, itémque ſtirpes non vno omnes alimento ſuſtinentur, ſed alia dulcem è terra ſuccum, alia ſalſum, amarum alia, denique vnaquæque quod ſibi familiare eſt & amicum pro alimento haurit, à quo ſi fortè deſtituatur, mox extabeſcit & emoritur. Tãtúmne in ſtirpes beneficium atque priuilegium natura cõtulerit, hominibus negauerit? In tam immenſa hominum & temperaturarum varietate, omnéſne eodem ſimilíque cibo gaudebunt? Si non omnes vna cibi ſubſtãtia æquè ſeruat ac ſuſtinet, neque profectò tam multis & variis partibus quæ in nobis ſunt alendis, ſimplex vnum atque purum ſucci genus ſatis eſſe poteſt. Itaque ſanguis qui è iecore emerſit maioribúſque venis cõcluditur, exquiſitè vnus & purus eſſe non poteſt. Id verò apertè in eo cõſpicitur, qui ſecta vena ex integrè ſano corpore ſit emiſſus. Nam præter ſerũ in reliquo quod concreuit partes ſpectantur planè diſſimiles: alia quidem tenuis, ſubrubra ac feruida per ſumma innatãs, alia in imo craſſa, ſubnigra ac verè terrena, alia medio ſitu in iſtarũ mediocritate cõſiſtens, per quas & quarta quædã portio erudior effuſa eſt. Quicquid in hac cõcretione cernitur, medici iuxta ac philoſophi ſanguinem appellant, qui cõmuni ſentẽtia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuſta quatuor ſuccorum commoderatione pronuntiãt.

Obiectio. Quid igitur (inquies) vitioſúmne fuerit ſanguinem puriſsimum in nobis contineri? Si enim debet is ex variis partibus ad nutriendũ conſtare, videtur non eſſe procurandũ vt purus atque ſyncerus in nobis gignatur, ſed alimentorũ vſu varij ſucci erũt in nobis accerſendi.

Solutio. Eſt hoc (fateor quidẽ) neceſſe, verũtamen non idcirco quęrenda ſunt alimẽta, quæ varios illos procreent, ſed omnes ex optimo & puriſsimo quoq; procedunt: víxque vlla viuendi ratio & facultas efficit, vt ſyncerus ſanguis in venis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat, nihil incommodi quicquã eſt allaturus. Porrò autem quicquid illud eſt in venis contentum, quod

in

in partium corporis ſubſtantiam faceſſere debet, ſanguinem id perhibemus. Hoc quidem diſcrimine à cæteris ſeiunctum humoribus, quòd è venis ſiue foras, ſiue in ventrem, ſiue in veſicā, ſiue in vterum, ſiue in inteſtina, ſiue in thoracis ſpacium, ſiue in aliam deniq; capacitatem excidat, cōcreſcit in grumum, quod cæterorum humorum nulli eſt conceſſum. Proxima autem & continens concretionis cauſa, fibræ eæ ſunt, quas cunctorum animantium ſanguis confuſas in ſe continet. Neq; enim ceruos neq; damas, de hoc numero, vt Ariſtoteles fecit, auferam & excludam, nimirū in quibus iugulatis etſi non ſummè, coire tamen ſanguinem videmus. Quod ſi à concretione alienus omnino is foret, nec corporis alendi, nec in ſolidiorem ſubſtantiam ſe conuertendi vim & poteſtatem haberet. Ita verò accuratè diligentérq; ſanguini confuſæ ſunt fibræ, ita perturbatæ, nihil vt ſenſus in calido etiamnunc ſanguine poſsit percipere, nihil vt in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen ſeiungi hæ ſepararíq; hac ratione conſueuerunt, ſi vel calens tepidúſq; ſanguis per linteum trāſfundatur, vel crebra agitatione bacillo manúve concutiatur dum refrixerit, quo modo ſolent mulierculę ſuillum præparare. Quinetiam quum inciſa in malleolo ſaphena, ſanguis vt mos eſt in peluim tepentis aquæ profunditur, mox vt hæc refrixerit & ad exiguum tempus conſtiterit, tota tenuiore ſanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibrę illæ prorſus cohærentes & albæ, quæ quàm plurimos ſpecie quadam aſsimilatæ pituitæ in errorē induxerunt. Hæ quotieſcūq; exemptæ detractęq; fuerint, reliquus ſanguis & à concreſcendi ratione in quā ſua ſponte feretur, & à nutriendi pręſtātia longiſsimè diſtabit. Fibras quidem chylus prima concoctione contrahit è ventriculo, qui ferè totus quum neruoſus ſit, ſuam illi ſubſtantiam quadātenus impertit, qualem obtinere videmus tum eorum plurima quę vomitione redduntur, tum propria vētriculi inteſtinorumq́; excremēta, ſummè nimirum pituitoſa ac lenta, illapſus dein chylus in iecur, veram ſanguinis ſubſtantiam coloremq́; adipiſcitur. Itaq; concreſcendi vim ſanguis habet è ventriculo, cuius errore corpus omne quaſi atrophia plerunque extabeſcit, ſanguine fibris deſtituto. Hinc non paucos cernimus macie confectos, quibus tamen ſanguis copioſus ineſt, íſque bene temperatus: alios opimum corporis habitum & carnis molem conſequi, licet ſanguine conſtent calidiore. Maxima igitur & admirabilis in ſanguine facultas, ſed & magna vis eſt venarum, quæ conceptum ſanguinem coire nūquam ſinunt, niſi fortaſſe ex rara quadam & abdita morbi cauſa, ex qua vidimus quempiam poſt diuturnum languorem de vita exiiſſe, cui ſanguis vniuerſus in venis concreuerat, adeò vt demum coralli modo fruticās illinc eximeretur. Non igitur, quemadmodum Ariſtoteles affirmat, conſeruandi ſanguinis facultas in venis eſt ex caloris tepore, quum & reliquum corpus omne tepeſcat, ſed ex ingenita quadā vi & familiaritate, quæ profectò efficit vt hę naturalis & legitimus locus ſint ſanguinis. Huius apertū id eſto inditium, quòd in mortuorum venis refrige-

Propriæ ſanguinis notæ.

Sāguis omnis cōcreſcit ob fibras quas habet.

Venæ ſanguinē conſeruant, ne cōcreſcat.

ratus etiam ſanguis non concreſcat, quem tamen in viuentium inteſtina, aut in ventriculum ac veſicam irruentem, tepor à concretione non præſeruat. Quicquid igitur venæ concludunt & intra ſe cohibent, ſiue craſſum id atque nigrum ſit, vt liquidam picem repræſentet, ſiue flauum, ſiue prorſus album aut liuidum, cuiuſcunque demum ſubſtantiæ ſit aut caloris, ſi ex his profuſum mox dureſcit atque coit, id vniuerſum ſanguinis appellatione complectemur: quanquam non omnis huiuſmodi, ſecundum naturam eſſe, & vitio carere exiſtimandus eſt.

Sanguinem in venis, non trium, ſed quatuor humorum permiſtione contineri, quótque eius ſint differentiæ. Cap. VIII.

Valiſcunque autem is fuerit, chymus id eſt ſuccus appellatur, qui interdum bonus eſt, vt in euchymia, interdum malus, vt in cacochymia: & vterque quoniam in partium ſubſtantiam effuſus fibrarum vi cócreſcit atque coit, alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atque etiã in athletico habitu conſiſtit, probè, malus verò vitioſè, vt in vtroque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bon⁹ ac laudabilis eſt ſanguis, ex partibus conſtat & ſubſtantia & temperamẽto & colore variis. Has bonos ſuccos appellant, quibus ex quadam temperamenti affinitate humorum ſuperuacuorum nomina ſunt indita. Nam ſanguinis pars tenuiſſima calidiſſimáque, bilis etiam appellatur, melãcholicus ſuccus, pars quę craſſa, frigida, ſiccáque eſt: pituita, quæ cruda nẽpe frigida eſt & humida: ſola verò ea quæ tum ſubſtantię, tum qualitatum mediocritate quadam continetur, peculiari ſanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui ſanguinem vniuerſum exiſtimauerint non ex quatuor, ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare, nempe ex pituita, & bile tum flaua, tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinem putant, quàm trium ſuccorum mediocrem & commoderatam permiſtionem: neque præter hos quartum ſanguinẽ purum in venis contineri, ſed ne cogitatione quidem percipi contendunt, hac potiſſimum ratione, quòd ſeorſum tres humores poſiti ſunt, ſanguis autem purus nullus extat. Addunt ſanguinem dum corrũpitur, in tres eos omnino humores conuerti, neque ſanguinis quicquam ſeorſum manere. Cùm igitur tres hi ſucci ęquabiliter aucti ſunt, ſanguinem per id temporis dominari ferunt, ſin inęquabiliter, eum duntaxat qui reliquis eſt ſuperior, à quo totum ſanguinem aut pituitoſum, aut silioſum, aut melãcholicum dici volunt. Simillimam demũ in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat ſubſtantiis continetur, præter quas nulla eſt quarta, quę lactis nomine deſignetur, ſed totum quod ex iis tribus idoneè temperatis conſiſtit, lactis nomen ſibi aſſumere. At verò ſi partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex ſubſtantia, tum ex qualitatum coniugationibus ſpectabimus, non modò tres, ſed quatuor fient earum differentiæ, ex quibus quatuor etiam ſucci prouenient. Quinetiam ſi partium corporis, quas hi

Rationes eorum, qui dicunt ſanguinẽ eſſe trium humorũ permiſtionẽ.

Cõfutatio.

hi nutrire debent varietas perpendetur, vt quædam ſe offerent, ad quas tres reliqui humores accommodari poſſunt, ita quædam etiam deprehendentur calidæ & humidæ vt caro, quędam temperatæ vt cutis, quæ nõ niſi puriore ſanguine nutriri poſſunt. Quocirca neceſſe omnino eſt, præter tres reliquos ſuccos, purum ſanguinem etiam in venis haberi, eúmq; longè reliquos multúmq; ſuperare. Inepta igitur & iniqua cenſeri debet ſanguinis cum lacte collatio: nec dum ſanguis corrumpitur, vniuerſa eius ſubſtantia in bilem tum atram, tum flauam faceſſit, ſed etiam pars quædam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti ſanguinis ſpeciem oſtendens. Itaq; qui intra venas grandiores coërcetur, quatuor illis ſuccis perfunditur, ſed ea proportione vt in temperata & mediocri conſtitutione, purus ſanguis multum antecellat, cæteríſque præſtet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis eſt, potéſtque in ſanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis eſt neceſſaria. Tertio loco eſt melancholicus ſuccus: omnium autem pauciſſima eſt flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum etiam quòd illius quàm bilis receptaculum capacius & plenius deprehẽditur in nobis, quódque ex venæ ſectione, ſi ſanguis aſſeruetur, plus ſubſideat lutulenti, quàm per ſummum innatet biliosi. Ea quidem eſt quatuor ſuccorũ in ſanguine permiſtio. Cæterùm id nõdũ ſatis liquet, ſintne ij veri humores, & quales in ſuis conceptaculis puros eſſe intelligentia ſenſúque comprehendimus, ánve ad illorum duntaxat ſpeciem atque ſimilitudinem accedunt. Magna quidem & cõtrouerſiæ plena diſputatio, quòd difficilè ſit intelligere, vt humores puri ac veri conſiſtant in venis. Etenim quæ (verbi gratia) propriè veréque bilis dicitur, vſquequaque lutea eſt & prorſus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem veſiculæ, à qua ingenti ſenſus voluptate allicitur, alimentum ſit. Eius quippe ſubſtantia ſupra omnem ſanguinis eſt mediocritatem, atque adeò à nutriendi benignitate deſciuit, vt nulla caloris efficientia, nulla concoctionis præſtãtia vnquàm poſſit in familiarem atque alimentariam reduci. Nec eſt quod dicat quiſpiam, non hanc ſynceram & puram, ſed ſanguini permiſtam corpus nutrire. Si enim omni ſubſtantia totóque genere alimenti rationẽ exceſſit, quoquomodo benigniorum tẽperatione perfundatur, integram omnino priſtinámque naturã reſeruabit, atque benigniora fortaſſis in corporis ſubſtantiam faceſſent, illa certè nunquam, quẽadmodum neque lapidis aut ferri puluis tenuiſſimus, quãquam cum pane eſt accuratè ſubactus, nutriendi vires conſequitur. Quocirca bilis ea quam in ſanguine atque in venis teneri fatemur, vera haudquaquam eſt, neque eius ſimilitudinem ſpeciémque gerit quæ in folliculum reconditur, maximè ſi integrè ſanũ eſt corpus. Hoc & ſenſu cõprobamus, nullam animantium partem (ſed ne pulmonem quidem, quem tamẽ vnum præ cæteris ea nutriri aſſeuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus ſanguis dulcis eſt in ſanis, qui tamen ſi amara bile perfunderetur, eius ſapore inficeretur, quemadmodum ſi fellis tantulum

Quatuor humorum in ſanguine proportio.

Non eſſe ſynceros humores in venis.

lactis copiæ iniicias. Præterea vera bilis si cum sanguine in corpus perferatur vt in ictero, corpus flauo defœdat colore, nil autem tale sanis accidit. Iisdem propè rationibus demonstrari potest, nec atram bilem, nec superuacaneam pituitam fieri posse conueniens vsquam corporis alimentum. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui in sanorum sanguine continentur, synceros non esse, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atque in lienem coniecti sunt. At nihilominus ab æstu, ab exercitatione, à balneis, à calidiorum causarum vehementiori occursatione, non ambigimus partem sanguinis tenuissimam in flauam bilem eámque amaram conuerti, quemadmodum & reliquas sanguinis partes persistente similium causarum impetu, in affinem sibi & finitimum humorem. Idem propè accidit, & quum ex vehementi obstructione orta putredo, sanguinis molem inuaserit. His ergo ex causis præter naturam alii humores à sanguine gignuntur in venis. Quinetiam plerunque in has permeant ex aliarum partium vitio: bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum vesicula fellis, velut in ictero intercluditur: melancholicus succus quum lien vel obstructus, vel quauis ex causa imbecillior factus, non potest sanguinis limum prolicere: pituita quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas, tum ventriculi, tum iecoris, vt in leucophlegmatia. Ab his igitur causis puri atque vitiosi humores in venis sanguini permiscentur, è quibus illos demum cernimus per multa morborum genera foras subter cutem erumpere. Cęterùm corpus quod omnino sanum & integrum est, quacũque etiam id tẽperie naturaliter sit affectum, si nec alimentorũ vitio, nec aliis externarum causarum iniuriis lacessitur, puros atq; synceros humores nullos habet in venis sanguini permistos, sed eo duntaxat modo quem nunc exposui. Videríne potest Hippocrates his contrarium attulisse? Libro quem de humana natura conscripsit, hominem ait quoad vita fruitur omnia in se cótinere, sanguinem, pituitam, & vtramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitæ educendæ sit idoneum, pituita euometur: eo autem quod bilem flauam purgat, bilis: eo quod atram elicere natum est, atra bilis purgabitur: sin vulnus acceptum fuerit, sanguis profluet. Hæc autem accidere cópertum est quouis die ac nocte, hyeme & æstate. Verè quidẽ hęc sunt ab Hippocrate pronuntiata, veruntamen quæ ex corpore, non è venis necessariò, sed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è proprio folliculo, pituita (si vera pituita dici ea debet) è ventriculo & intestinis, melancholicus humor è liene, in quibus locis solet eorum humorum aut potius excrementorum copia affluere. His etiam qui incorrupta sanitate sunt, idcirco difficiles fieri censuit purgationes, quòd quum desint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, sanguinem id & carnes colliquefacit, quò ex his proprium alliciat humorẽ. Quibus quidem verbis significat, sana corpora cum sanguine reliquos humores in venis reuera non habere, sed potestate duntaxat: quia fieri potest, vt medicamenti, aut aliarum quas dixi

Hippocraticę sententiæ interpretatio.

bilis vtraq & pituita sunt in sanguine potestate

causarum

causarum vis & vehementia, ex varijs partibus sanguinis, varios excitet & proliciat. Hinc iam constitui possunt & explanari sanguinis naturalis differentiæ, quòd alius substantia sit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur: alius magis flauus & consistẽtia tenuis, alius crassior atque nigrior, alius demum liquidior & albior. Quum autem à pristina natura desciscens, vitio corruptelâque deprauatur, & è limitibus iam excessit, non naturalis appellatur. Excedit autem bifariam, aliàs paululum ob leuem modicámque intemperiem substantiæve mutationem, nulla ex parte in aliud humoris genus conuersus: hic quidem etiam tum sanguis est, tamen naturalis minimè, aliàs multum, quum vel proprio contaminatur vitio, vel alieno perfunditur humore, atque hic nõ simplex sed ex multis permistus est humoribus. Hæc de sanguine, nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Sanguinis differẽtiæ.

Sãguis nõ naturalis duplex.

Pituitæ & vtriusque bilis differentiæ. Cap. IX.

HVmoris quidem appellatio quanquam propriè Latinis qualitatem duntaxat eam designat, quæ Græcis est ὑγρότης, medici tamen ad omnem etiam profluẽtem & liquidam substantiam hoc nominis accommodãt, vt id sit humor, quod etiam Græci ὑγρὸν propriè dicunt: quicquid in corpore profluens liquidúmque cernitur, siue id chylus est, siue mucus, siue sputum, siue vrina, siue sudor, siue sanguis, siue pituita, siue bilis, tum flaua tum atra. At quum genus hoc omne in species diuidendũ distribuendúmque erit, percensebuntur quidem humorum alij toto genere superuacanei, hos suprà vniuerso excrementorum genere sumus complexi: alij verò ad nutriendum & corpus sustentandum apti. Horum autem genus duplex, chylus & chymus, ille fortassis cremor, hic succus rectè nobis appellabitur. Est quidem chylus in ventriculo: at succus in iecore ortus, & ad corporis nutritionem præparatus. Succorum autem alij primi sunt & prægredientes, alij secundarij & consequentes, quorum iam antè rationem breuiter explicauimus. Primi succi quatuor numerantur, sanguis, pituita, & bilis, tum atra, tum flaua: hi enim singuli quemadmodum & secundarij, constitutionem acceperunt ad corpus alendũ, licet id quandoque non præstent, neque præscripto fine potiantur. Itaque succorum alius naturalis, qui & omnino vtilis est, alius non naturalis, qui non satis probè alere potest. Similiter excremẽtorũ aliud naturale, quod in corpore optimè sano naturæ legibus prouenit, aliud præter naturã. Naturale aliud vtile, quod vsum quempiã confert in corpore, vt bilis in vesicula, & quæ in liene est melancholia, aliud prorsus inutile, vt fex alui, vrina vesicæ atque sudor. Non naturale est, quod citra naturæ præscriptum à causis præter naturam gigni solet. Itaque tum pituita, tum vtraque bilis triplex est omnino, alia ad nutriendum apta quę alimentaria dicitur, alia superuacanea, quæ aut naturalis est, aut præter naturam. Bilis alimentaria est sanguinis pars

Humor quid.

Humorũ differẽtiæ.

Succus quid.

Excremẽtorum differentiæ.

Triplex est vnusquisque succus

pars tenuissima, per venas distributa, tũ vt affines naturę suæ particulas nutricetur & alat, tum vt reliquo sanguini qui præ crassitudine, non sine multo negotio, per venas perlaberetur, transuectionis promptitudinem afferat: quod quum præstiterit, siquid minus vtile restet ac superfluat, id vnà cum sudoribus defluit & foras erumpit.

Bilis excrementitia & vtilis.

Superuacanea è sanguine tanquam excrementum in bilis vesiculam amandatur, proprio deinde ductu in intestina illabens, tum ea ad excremẽtorum deiectionem stimulat, vnde & fuluo colore infecta comparent, tum lentam & adhærescentem illis pituitam detergit & exturbat, quæ alioqui immodicè aucta, in grauissima incommoda deduceret. Ea ferè flaua existit & mediocritatem quandam tum substantiæ tum caloris obtinet: ex qua tenuis cuiusdam humoris permistione, altera procreatur colore pallidior & substantia tenuior, vtraque licet superuacua sit, naturalis tamen est & naturæ legibus continetur in nobis.

Bilis naturalis duplex.

Gignitur & interdum bilis præter naturam, genere quadruplex. Vna est vitellina, Græcis λεκυθιοδής appellata, quam flaua à naturæ modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, vt ex fuluo igneum colorem, & ex tenui substantia crassiorem dissipatione consequatur, quæ & colore & crassitudine omnino vitellorum crudorum ouorum speciem offerat, à quibus nomen sibi asciuit.

Bilis vitellina pręter naturam.

Auerrhois rectè mihi videtur Auicẽnam erroris insimulasse, qui vt multa alia peccat, in vitellinæ opinione turpissimè labitur, contendens nimirum hanc fieri, dum pituitæ aut melancholiæ portio flauæ bili permiscetur. Hinc in bile egregia illa comminiscitur maioris & minoris famæ genera, quæ quàm plurimos in designandis febrium differentijs, mirificè ne dicam ridiculè implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione vitellinam bilem frigidiorẽ redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem esse inter omnes constat. Adde quòd simplicium humorum differentias dinumeraturus, quasi inconstans aut certè iam sui immemor, ex eorum permistione noua quædam & inaudita simplicium genera inuehere conatur.

Auicennæ error de bile.

Quas tres hactenus cõmemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in vasis. Præter has autem aliarum par numerus recensetur, quæ sæpius à præcordijs originem habent: vna est porracea Græcis πρασοειδής, altera æruginis similitudine ἰώδης dicta, tertia ἰσατώδης glauco aut ceruleo colore glastum referens. Harum gignendarum esculenta quędam vitiosa & mali succi non modò occasio, sed etiam causa fiunt, cuius generis censentur, allium, porrum, cæpa, nasturtium, & sinapi, maximè eorum folia. Dum enim nequeunt à ventre deuinci, neque in chylum cõuerti, ac colorem suum magna ex parte retinent, primùm ex illis fit porracea, quæ si infixa diutius hæreat & commoretur, persistente ventris incendio, in æruginosam commutabitur: hæc demum in eam quæ glasti colore tincta apparet, minus quidem viridis quàm superiores, sed tantò illis deterior, quantò propius ad nigrum colorem accedit. Gignuntur & hæc genera nonnunquam in venis ac iocinere, idque per morbos graues & ardentissi

Tres bilis species in stomacho genitæ.

mos

mos, qui vehementi caloris incendio bilem vitellinam exurunt, & in hæc genera deducunt prorſus pernitioſa quidem & exitialia. Ex his demum ſummè uſtis fit & in conſpectum ſe dat atra bilis ea, quæ omnium eſt humorum deterrima.

Melancholici humoris differētiæ.

Melancholiæ autem multæ ſunt differentiæ, vna quidem qualitatibus mitior, quæ cum ſanguine in venas peruadens corpori alendo eſt idonea.

Vtilis & nutriens.

Hanc medicorum præcipui viſi ſunt μέλανα καλεῖν χυμὸν, οὐ μέλαιναν χολὴν id eſt atrum vocare ſuccum, non atram bilem. Sicuti plerūque melancholicum ſuccum vel melancholicum ſanguinem, non atram bilem.

Excremētitia.

Superuacanea eſt, quam lien ſanguinem expurgans, è iecore prolicit & in ſe recondit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo eſt bilis, ſanguinis quidem non autem corporis excrementum eſt, quippe quæ & lieni & ventriculo non mediocriter conducat. Quocirca naturalis eſt, & nondum atra bilis, ſed ater humor nuncupari debet. Quantum verò huius vel exuſtione, vel non naturalis caloris vi putreſcens, acidam aut acerbã qualitatem aut acrimoniam contraxit (idem enim putredo quod vehemens incendium ſolet efficere) id quaſi in cinerem conuerſum, conuenit atram bilem nuncupare, quæ omnino præter naturam ſit.

Præter naturam triplex.

Eſt autem ea triplex, vna ex melancholico ſucco vel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quaſi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem, eſt acris & mordax, eo diſcrimine à ſuperuacua naturali diſſidens, quo fex vſta ab non vſta. Quem dico cinerem non ei parem exiſtimo, qui exuſtis lignis manet, haudquaquã enim poſſunt humores omni ſuo liquore ſpoliari: ſed ita ſummam dico humorum ſiccitatem & quantam maximam poſſunt in corpore ardoris vi conſequi.

Atra bilis quæ ex vitellina fit.

Altera ſpecies ex ea fit bile quam vitellinam dixerunt. Exuſtione enim hęc primùm in porraceam, deinde in æruginoſam, pòſt in ceruleam, nouiſſimè in atram omnium pernicioſiſſimam cōmigrat, quæ tantò certè deprehenditur malignior, quantò bilis melãcholia eſt acrior. Ea enim eſt quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quaſi æſtu efferueſcens, hanc iactat & excutit: quæ ſua craſſitudine parti ſe affigens adhæreſcénſque, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem ſemper excernitur: quanquam horum omnium vitiorum altera etiam quodammodo particeps eſt.

Atra bilis nulla fit ex ſanguine.

Ex ſanguine nulla proximè bilis atra profertur. Nam ſi ſanguinem ſtatuamus vel incendio vel putredine in venis torreri & conflagrare, prius quidem neceſſariò pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non aliæ quàm duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quum autem ſanguis è venis illapſus fuerit in ventrem, in inteſtina, aut in aliam interiorem capacitatem, illic quidem primùm cõcreſcit in grumos, tãdémque putreſcit. Excernitur is plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, ſummè malignam, ac ferè venenatam qualitatem adeptus: hic tamen tum nomine, tùm re ipſa ab atra bile differt, quãdoquidem extra venas à ſe diſcedens non in alios conuertitur humores, ſed totus concreſcens humor eſſe deſiit, nec tum humor dici poteſt, ſed corruptus grumus. Neq; ex pitui-

ta

ta dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro ſtillat, aut quæ in pulmonibus, in ventriculo, aut inteſtinis coaceruatur, vehementi calore dureſcit, vti mox erit manifeſtius, nũquam in alterius humoris ſpeciem mutatur: quare neque poteſt ex ea atra bilis ſuſcitari.

Atra bilis tertia fit ex pituita.

At verò pituita ſalſa quoniam caloris cuiuſdam præter naturam eſt particeps, ſi vehementius & prorſus torreatur, acrem, atrámque bilem gignit, quæ tertia ſpecies eſt, vnde intelligi poteſt non omnem atrã bilem ex melancholico aut bilioſo humore naſci.

Pituita nutriens.

Porrò autem pituita quæ verè & propriè dici meretur, ſuccus eſt alimentarius, totiuſque ſanguinis portio crudior, quæ & ſanguis ex dimidio coctus appellari ſolet. Permanat hæc in venas, tum vt partes frigidas & humidas, cuiuſmodi eſt cerebrum, alat: tum vt ſi aliquando penuria erit ſanguinis, in eum conuerſa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neque verò vt ſanguinis forma plenè exornetur, neceſſe eſt in iecur ea recurrat, ſed venæ ipſæ ad id operis perficiendum, ſatis virium & caloris obtinent. Cæterùm neutra bilis poteſt vlla vi in ſanguinis mediocritatem & benignitatẽ reduci. Licet enim quandoque adeò refrigeretur, vt fortaſſe qualitatum mediocritatem aſſequatur, non poteſt tamen ſubſtantiæ benignitatem recipere.

Pituita acida.

Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis exiſtit. Ex qua aliæ duæ præter naturam emergunt. Vna eſt quæ acida vocatur, ſummè quidem cruda, & quæ præter primam ventriculi confectionem, vix vllam aut minimam in iecore atque venis accepit. Paucus admodũ calor ei ineſt qui perfacilè diſſipatur & euaneſcit, atque tum pituita neceſſitate quadam coaceſcit. Par enim atque vna ratio eſt ac in pleriſque fructuum ſuccis, qui ſi non multo præditi ſunt natiuo calore, poſteaquam ſpõte ſua efferbuerint, mox in breui coaceſcunt: quibus autem valentior impertitus eſt calor à natura, ij vt vinum generoſum, diutius in integritate ſua perſiſtunt.

Salſa.

Altera pituitæ ſpecies ſalſa appellatur, ex dulci hæc putreſcente nata: quum enim portiones eius quædam vi putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtãtiæ permiſcebuntur, ſalſum hunc ſaporem inducent, quod & in maris aqua fieri demonſtrant. Tres hæ pituitæ ſpecies conſiſtunt in venis, prima quidem naturalis, reliquæ duæ præter naturam: quarum omnium materia à iecore ſumpta eſt & initium duxit, qualitas autem aliunde irrepſit à cauſis quæ contra naturam ſunt.

Pituitæ excrementitiæ quatuor genera.

Superuacua pituita extra venas conſiſtit, cuius ſunt differentiæ quatuor. Vna eſt pituita tenuis & aquea, qualis plerunque aquæ modo ſtillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera cenſetur mucco ſimilis, quam corporis calor ex illa tenui ob modicum lentorem cuius particeps eſt, ad mucci conſiſtentiam coëgit. Hæc ſi caloris vi & appulſu tantam adipiſcatur craſſitudinem, vt iam partibus concluſa poſſit adhæreſcere, vitrea tum appellabitur, quæ tertium genus eſt.

pituita vitrea

Ad extremum verò cùm ex concretione ſic iam dureſcet, vt à lapidis aut gypſi duritia non procul abſit, quarta tum emerget quã multi gypſeam appellant. Hanc ſæpe deprehendimus in pulmonibus & in digitorum articulis, accepto quidem ex diſtillatione principio, tãdem in extremam

mam

mam tophi & calculi duritiem euasisse. Ea certè omnis est atque integra humorum explicatio, ex qua liceat cognoscere qui ab excrementis, quíve à venarum succis, ortus sui primordia acceperint, nũc de animalibus functionibus transigendum nobis est.

De animalibus functionibus. Cap. X.

Sentientis animæ vis & materia

Vemadmodum altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ, in vnum corporis alimentum prorsus incumbit, suásque omnes in id gestiones confert: sic altera pars animæ quæ sentiens est & appellatur, in iis rebus externis versatur, quæ circuniectæ sunt nobis, totáque negotiatur vt illarum cognitionem capiat, suísque ministris & nuntiis sensibus rerum omnium notiones in se comprehendat. Hæc illius molitio, hæc agitatio, qua assiduè concitatur & impellitur, quæ qua ratione obiri perficíque solet, verbis explicare conabimur. Sentiens anima quemcunque illa substantiæ modum est adepta, cerebri corpus tanquam propriam arcem ingenitúmque domicilium elegit, omnium quas dixi facultatum vires in se suóque quasi sinu cõplexa. Has quidem propriis quibusdam functionibus & muniis exponit, ad quas varia instrumenta confert & accommodat. Omnium primum spiritus est animalis appellatus, qui ex vitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem sublato, primùm elaboratur, deinde in interiore altero cerebri contextu, qui à secundis nomen habet, vi cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua specie & dignitate præfulgens, sentientis animæ vires consequitur, & ad illius cuncta munia illo se splendore aptat & comparat. Hoc plurimo conferti sunt ventriculi, interioresque cerebri sinus, vnde tanquam è iugi fonte per neruorũ ductus & canaliculos, tum in sensuũ instrumẽta, tum in musculos motores profluit. Hîc autem quum iam insidet, aliam fortassis speciem ex partis natura suscipit, qua particulatim illi addicta est, eiúsque seruitio prorsus mancipatur. Quòd si est, non vnus idémque fuerit videndi, audiendi, odorandi, gustandi, atque tangendi spiritus, quinetiam ab illis longiùs distabit qui motioni destinatus est. Alterum instrumenti genus ex crassiore magísque terreno corpore cõstat, vt in quo tum spiritus ille, tum externarum rerum imagines conceptæ seruari debent. Non vna id eadémque vbique substãtia præditum, neque vniusmodi sed multiplex & varium. Interiorum motionum cerebri corpus instrumentum est, quod varia & multiplici sua conformatione ad omnes animi actiones agitationésque sese iungit & applicat, visioni verò oculus & qui ad hunc pertinẽt nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, gustatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines, vt motioni duriores & musculi in quos illi se fundunt, ancillantur & ministrãt. Varia hæc sunt instrumenta corporea, in hísque spiritus siti dispares & varij: sic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, ne-

Spiritus animalis primũ instrumẽtũ.

Corporis instrumẽta.

Varia sentiẽtis animæ instrumenta.

que quicquam possunt citra illorum opem præstare, non modica varietate distinctæ sunt, tametsi omnium vna est eadémque substantia. Quæ igitur sic comparata sunt organa, vt in subiecta conformatáque materie familiarem quendam spiritum obtineant, in eóque spiritu facultatem, quæ organi species est & ratio, ea quidem idonea fiunt & cócinna suis muneribus obeundis. Quæ qualiter compleri absoluíque possint, hoc iam contextu sigillatim aperiam.

Quo distet sensuũ actiones.

E sensibus externis alij contrectando munere suo funguntur, vt tactus & gustus, qui non nisi coniuncta sibi percipiunt, alij medij cuiusdam corporis interpositu sentiunt, vt visus, vt auditus, & olfactus. Corpus autem id medium intercedens, aut aër est, aut aqua: vtrũque enim elementum ad inuectionem eorum quæ sentiuntur idoneum est: nam colores & sonos per aërem percipiunt quæcunque terrenæ gradiuntur aut serpunt animantes, per aquam verò aquatiles.

Sonus vt fiat.

Dura itaque & solida corpora, quum aut in aëre, aut in aqua inuicem colliduntur, sonum edunt ac strepitum, in hac quidem obscurum, in aëre verò perspicuum: maximè verò si illa leuia sint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aër igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in se incurrentia continetur, primùm sonitum efficit. Hic quidem non illinc abiungitur, vt ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi & continuum aërem commouet, atque hic repente alium, donec successione continenter ad auditum motus perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulsus deinde sequentem impellit. Hinc accidit, vt non simul ac corporum allisio conflictúsque inciderit, sed aliquantò post ictum sonus audiatur, priúsque à propinquo quàm à longinquo.

Auditio vt fiat.

Sic exterior aër agitatus impulsúsque, per aurium tortuosos & flexuosos anfractus motu perplacido, citra vllam turbam fertur, peruadítque adusque interiorem illum aërem membrana obtensa conclusum, & auribus ingenitum. Huic autem membranæ assidens, blandè eam ferit & concutit, vt ea agitatione tota strepat & personet. Externus aër tum demum cum interiore illo continuatur & adhærescit, illiúsque interuentu audiẽdi spiritui, qui cum illo implicitus est, confertur: hoc demum exploratore & ministro recepta strepitus imago, ad sentiendi principium transmittitur. Sed hæc apertiùs iudicabuntur æstimabuntúrque ex odorãdi ratione.

Odorũ effusio.

Nam cedrus, thus, aliíque odores incensi calefactíque suauẽ & iucundum odorem spirant, qui in arido quasi fumo situs est. Hic sensim tanquã vapor per intermedium interiectúmque corpus conuolat & sparsus euehitur. Medium autem id corpus, aut aër est, aut aqua, nam pisces & aquatilia quæque, quãuis spiritum non ducant, odorari tamen comprobatum est. Quanquã verò iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit respirantibus animalibus odorandi sensum mouere, quàm viæ quæ è naribus per os summum & meninges in cerebrum pertinent, patefiant, posítque vnà cum attracto ductóque spiritu, odor vt ad pulmones, sic ad cerebrũ olfactúmque permeare.

Insecta & pisces vt odorantur

At quibus promptus atque expositus in aperto est odoratus,

odoratus, neque operculo tanquam vallo quodam communitus, vt apibus & insectis (sic enim recentiores Latini, nec inepte appellant) ea ad odores è longinquo conueniunt, & citra vllam respirationem olfaciunt, ipsique odores non attracti illorum sensum feriunt & incitant. Quod ipsum piscibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam sine anhelitu & spiritus reciprocatione videntur odorari. Ad illorum similitudinem accedit & visio. Color enim aut fulgor perspicuum medium collustrans, in conspectum oculumque cadit. Id medium aut aër est, aut aqua, aut vitrum, aut cornu, aut aliud quod istorum naturam imitatur. Hæc autem si idonea futura sunt ad videndum, perlucida fieri oportet & luminis præsentia collustrari. At lumen neque corpus est, neque quicquã quod à corpore excidat aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto tẽporis posset medium omne circuniectum illustrare, neque in perspicuum corpus omnino penetrare. Itaque lumen est actus & perfectio perspicui, ex lucidi corporis præsentia. Quicquid aspectum ciere debet, id si simplex color est, in medio perspicuo eóque illuminato oportet constitui: si verò splendidum & fulgens est, vt fungus, vt putre & præaridum lignum, vt vermis, & quicquid noctibus collucet, conspici quidem non potest in lumine, quia exiguum eius lumen, maioris splendore offunditur: at in tenebris istorum vnumquodque videtur sensúmque ferit, quòd proximũ & circunfundentem aërem leuiter illustrat, vt se potissimùm vendicet à tenebris. Ignis verò quòd ancipitis sit naturæ, & in tenebris & in lumine videtur: noctibus enim suo lumine propinquum aërem illustrat, vt non is modò, sed alia etiam videri possint: interdiu verò perspicuum iam medium tanquam color aliquis mouet. Fit autem visio quum perspicuum illuminatúmque aërem medium rei color aut imago afficit, aër deinde adusque oculum protensus affectúsque aspectum concitat. Tum enim rei aspectabilis imago per pupillam in crystallino humore excipitur. Hinc demum prouehente spiritu, per opticos neruos in cerebrum & commune sentiendi principium confertur. Hoc autem discrimine ab auditione & odoratione seiungitur, quòd in his motione non derepente, sed paulatim per media facta, sensus feriatur: in visione autem non progressione, sed subitò facta medij aëris mutatione, quemadmodum & luminis appulsu, rei species cernendi obtutum statim mouet. Vnde intelligi potest non defluentibus quibusdam quasi exuuiis à re conspecta ad oculum demissis visionem fieri, quia non continuò vt obiecta res est videretur: & priùs propinquo quàm distanti se proderet. Adde quòd tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non possit. Neque præterea visio fit, foras à conspectu erumpente lumine, quod cum alio externo iunctum coëat: nec spiritus radio ab oculo per medium in obiectam rem incidente, qui pari angulo resiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire possit, qui repente ad astra vsque pertineat, omnémque interiectum aërem quantus est impleat? Quod

Color.

Lumen.

vide Motum lumen quid

Vt obiecta visum moueant.

Visio vt fiat.

Visio quo distet ab aliis sensibus.

Multarum opinionũ confutatio

ad istius fidem afferri solet de basilisco, aut muliere cui menstrua defluit purgatio, inefficax prorsus & irritum videtur: nam neque basiliscus hominem interimit, neque mulier quum mẽses profluunt speculum præsertim æneum polluit atque fœdat, videndi spiritu ab oculo manante, sed tetro quodam & diro vapore, qui foras vt ab ore & à reliquo corpore, sic etiam ab oculis erumpit & emanat. Hæc est eorum sensuum ratio, qui nó nisi medij cuiusdam interpositu obiectas sibi res comprehendunt. Gustus autem & tactus medio corpore non indigent, sed coniunctione quadam & contrectatione functiones suas obeunt. Etenim si vel sapor in gustandi neruum, vel calor, pungénsve stylus in nudum apertúmque tangẽdi neruum incidit, eximiè & acriter sentitur, quanquam nulla caro media intercedit. At verò si aut pupillæ rem candidam adiicies, aut aëri qui auribus est ingenitus strepitum inculcabis, aut in narium ductus odorem penitus immittes, nulla omnino vel obscura erit perceptio. Itaque sapor succo humoríque permistus, aut (si rectius mauis) in humore cõstitutus (eius enim qualitas quædam est & affectio) simulac adhibetur admouetúrque linguæ, diffusus cum humore gustum incitat, móxq; species eius, & imago vi spiritus in primatem sensum infertur. Quod si fortè in duro concretóque corpore, vt in sale sapor erit, id non antè poterit sensum mouere, quàm calore liquefactũ & dilapsum diffundatur. Quicquid autem mollitia fluere & effundi non potest, gustandi sensum prorsus non afficit: quẽadmodum neque cui arida & scabra lingua ex morbo torretur, is bonus esse potest saporum æstimator. Tactionem porrò fieri constat, si tractabiles qualitates qualescunque eæ sint, aut carnis, aut etiam nullius corporis interuentu proximè ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus in extremis corporis partibus tactũ proximè fieri, nulla qualitate per neruos in sentientis animæ principatum relata: neruum cerebri, veluti surculum arboris partem esse, in eóque cerebri totam vim cótineri, quæ tractabilium qualitatum affectiones discernat: in eo autem sensus facultatẽ cõsistere, in quo quidem & sensus inest doloris. Quod profectò si conficit, idem de aliis quoque sensibus erat afferendum. Horum siquidem nerui tum molles sunt, tum substantiæ cerebri finitimi, vt idcirco ad illius naturam propiùs debeant quàm tangẽtes nerui accedere. Deinde verò quæ tãgendi neruis interceptiones, & obstructiones obtingunt, subditis particulis sensum motúmque adimunt: quod dilucidè cõmonstrat tangendi vim non esse neruis ingenitam, sed à cerebro quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi: neque externum tactum posse rerum qualitates diiudicare, sed instrumentum duntaxat eius esse facultatis, quæ princeps in cerebro consedit, illúcque oportere omnium sensa conferri. Hæc singula mihi satis videtur Hippocrates duobus confirmasse aphorismis, quorum altero ait. Dolentes parte aliqua corporis, si omnino dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Altero, Duobus doloribus non eodem in loco infestantibus, qui vehementior est, alterum leuiorem obscurat.

Qui sensus medio non indigent.

Gustatus vt fiat.

Tactio vt fiat.

Lib. vii. de placitis Hippo. & Platonis.

Expositio, aut fortè confutatio

Hoc

Hoc igitur omni ſenſui commune eſt, vt perpetiendo ſentiat: primùm enim ſenſus omnis ab ſubiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationémque ſubit. Hæc iſta mutatio ſenſus nondum eſt, ſed quæ fit eius apprehenſio atque cognitio. Quum enim princeps illa ſentiendi vis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa, affectiones quæ illis obtigerunt percipiet, tum quodammodo & rudiùs ſentire dicetur: propriè verò quum eas cerebro communi ſentiendi principio renuntiabit. Senſum autem affici immutaríque ab externis qualitatibus, non ſic propriè audiendum eſt, vt priore qualitate excuſſa nouam accipiat: neque enim à colore albeſcit oculus: neque à ſono exacuitur aut obtunditur auditus, neque à dulcedine palatum dulceſcit. Sed vt aureum ſigillum in ceram, non aurum, ſed imaginem imprimit, ſic propemodum & res externæ ſola forma ſenſum impellũt, eorúmque ſimulachra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt, quas hic foris illapſas intra ſe admittit prǣaltè condendas. At verò quam ſenſus imaginum impreſſionem dicitur accipere, non partium eminentia, vt quæ annulo ſignatur, iudicamus. Nam colori, ſapori, odori qualis figura decernetur? Nullam igitur ille conuerſionem mutationémve ſuſtinet, neque priorem ſtatum exuit, quin potius dum in rerum cognitionem & iudicium incumbit, quem ſtatum habebat, agendo gerendóque excolit, perficit, & confirmat.

Vt ſenſus affici dicã-tur.

Senſus interioris functiones. Cap. XI.

Q Væ ſic communiter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehuntur imagines, non modò habentur & conſiſtunt, dum ſenſus in geſtione actúque ſunt, ſed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere, moram quandam in illis trahunt atque retinentur. Ita enim ſiquis de Sole in opacum ſe conuertat deflectátque, primùm offuſus nimio ſplendore nihil cernit, deinde veluti album quiddam aut viride, quod in puniceũ mox ſe conuertet, proximè in purpureum, atque ita deinceps in alia, poſtremò in atrum, à quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut viride conſpexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit. Si ocyſſimè in labentem amnem oculos coniiciat, ex ea vertigine quæcũque ſtãt in littore moueri videbuntur. In aliis porrò ſenſibus à validis ingentibúſque ſonis ſtrepitus relinquitur: à vehementi fœdóque odore, olfactus fœditatem aliquantum retinet, fítque in reliquis ſimiliter. Iam verò ſenſuum inſtrumentis acceptæ formæ illæ ſpeciéſque rerum, mox per neruorum capacitates atque ductus vehente ſpiritu in cerebrum commeant: adeò vt quum ſenſus exterior rerum quæ foris ſunt occurſu pulſatur, interiorem pariter impellant & excitent illarum ſimulachra. Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt, in quæ is incumbit, quemadmodum externi in res externas ſibi obiectas. Itaque ſpecies illæ rerum ab externis ſenſibus præteruehuntur & permeant in commune idémque principium,

Rerũ ſpecies in ſenſibus aliquantum conſiſtere.

Vt ſenſus interior afficiatur.

in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima, huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annuntiant ſpiritu inuecta, quæ ante ſe poſita prima cognoſcẽdi facultate comprehendit ac percipit. Eſtque illius munus perceptio atque cognitio: quæ ſi fixa eſt, attenta & diuturna, cogitatio aut meditatio dici ſolet. Atque quanuis expers ea ſit corporis, indiuidua & vna, quia tamẽ complurium poteſtatem habet, multa & varia cognoſcit, horũ diſcrimina cernit, eáque tandem diiudicat. At nequaquã illa componit cõnectítque, vt ex eis verum aut falſum quicquam conſtituat, aut vllam argumentationem concludat: id enim ſolius eſt mentis & intelligẽtiæ, de qua mox dicetur. Verùm quæcunque comprehenderit ſimplicia & indiuidua ſimulachra, aut ſeorſum illa diſcernit, aut temerè congeſta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quò fit, vt actio ea qua vel gallina pullos primùm cognoſcit, deinde diſcernit, vel ouis lupũ inimicum prehendit, ſecretio potius cenſeri debeat, quàm iudicium aut exiſtimatio. Sub hæc autem inſurgens & in opus erumpens cõſeruatrix illius facultas, ſuſcepta è ſenſibus ſimulachra amplectitur & continet, móxque tum propria vi & poteſtate, tum illorum adnixu & impulſu, in cerebri corpore illa inſculpit & conſignat, citra vllum materiæ veſtigium, ea autẽ diutius manent abeunte & ceſſante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum cõſeruatio quædam eſt memoria, quam frequens ſtabilit meditatio. Spectra cerebro inuſta aliàs alia ſe magis minúſve expromunt & obiiciuut animæ ſentienti, prout illuſtriùs obſcuriúſve impreſſa fuerint. Inter vigilias igitur quum externarum rerum turba & occurſatione primarius ſenſus non admodum diſtractus tenetur, tum ſimulachrorum ſtimulus agitatus in ea penitus incumbit, atque tum vſus comminiſcendi illa & fingendi facultate, quæ Græcis eſt φαντασία, illa quidem per ſe, & vt ſimulachra ſunt, obuertit, aliàs quidem ſimplicia & qualia fuerant inſculpta, aliàs commiſta atque confuſa citra vllam compoſitionem aut copulationem. Neque hoc tantùm, ſed ex illis quoque nouas formas & ſimulachra effingit, quæ nunquã ſenſibus percepta fuerant, & in ea plerumque trahitur, quæ rerum natura & vniuerſi ordo non admiſerit, vt in Sphinges, Hippocentauros, tricipites homines, atque in huius generis monſtra innumera. Hæc eadem altius ſeſe attollens, nonnunquam (vt ouis viſo lupo) ex ſpectris horrendum quiddam & formidoloſum comminiſcens, inimicitiam elicit ſenſu non perceptam: at ſi delectamentum quoddam iucundè comprehendet, vt ouis conſpecto benigno paſtore, amicitiam ſuſcipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiſcet & congerit, citra aptam compoſitionem, ex qua verum aut falſum elici poſſit, & citra vllam rationis complexionẽ, quæ ſerie quadam rerum & ſententiarum ex aliis alias connectat. Hæ quidem ſunt beluarum functiones præſtantiſſimæ, iis quodammodo reſpondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verũtamen quanto hæ interuallo diſtent ab illis, palàm & apertum fiet de ſequentibus. Ab actionibus autem diſcernentis facultatis hæ diſtant & eo diſcrimine ſeiũctæ

Cognitio

Cogitatio.

Diſcret seu diſtinctio.

Memoria conſeruãs.

Imaginatio.

ctæ sunt, quòd illæ sint comparationes & collationes quędam eorum quę ex sensibus hausta acceptáque fuerant, hæ verò nouæ sunt cõfictiones formarum, quæ sunt supra sensum, ab his ductæ quæ aliquãdo sub sensum inciderant.

Memoria efficiens.

Iam verò quum accidet primatem sensum sic derelicta seruatáque spectra contueri, vt non illa per se duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, sed ex illis vsus opera facultatis memorandi in res externas se referat, vnde spectra illa prodierant, simúlque percipiat se aliquando illas cognouisse, tum meminerit earum, erítque ipsa illius actio memoria, non illa quidem patiendi, sed planè efficiendi. Eæ quidem sunt functiones omnes, quas primarius ille sensus & promiscuus, inter vigilias facultatum suarum opera obit & exercet.

Somnus.

At quando fieri non potest vt perpetua sit sensus agitatio, sed necessum est, quum spiritus vigiliis supra modum disperditi fuerint atque dissipati, agitationis vigorem prolabi & quietem cessationémque suffici, tum procul dubio arctior somnus obrepet. Aut quum multa corporei vaporis exhalatio vi caloris è vino & cibis in principem sensum efferetur, quod pueris & temulentis ferè obtingit: aut quũ larga frigidi humoris eiúsque superuacanei copia superioribus sedibus se immiscuerit velut in lethargo, vbi quasi nexu quodam & impedimento, sic primus sensus offunditur, vt se minimè possit extricare: somnus vtique intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæque, manus dant sopori.

Insomniũ quãdo nullum fit.

Si arctior atque profundior somnus occupat, non modò externi sensus, sed & interiores facultates consopitæ iacent, vt neque discernere, neque fingere & cõminisci quicquam possint, nullámque in illas vim habet spectrorum turbulenta concursio. Vnde tum nullum insomnium offendit, aut obuersatur: eáque ratione statim à cibo non somniant animalia, neque quum primum egressa in lucem sunt, vt infantes.

Insomniũ falsum.

Si verò contrà accidat, vt leuiter quis obdormiat, neque vaporis humorísve copia discernendi comminiscendíque vires obterat & præstringat, licet tum fortasse multa ante sensum visa, multæque motiones obuersentur, eas tamen insomnia non dicimus, vt neque is verè somnus est, qui minimum à vigilia deficit. Quum enim hoc tempore & statu incolumis sit & libera vis discernendi, quæcunque tum simulachra vim illam fictricem exagitant & impellunt internoscit & detegit, neque illorum errore trahitur: sed quũ nocturna spectra occurrent, agnoscet tum se dormire, tũ somnia ea esse quæ videntur, neque illis tanquam veris assensum adhibebit. Eodem prorsus modo afficiuntur, qui in leni nec profunda quiete, aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoque sibi somnia confingunt.

Insomniũ quando verè fit & quomodo.

Cæterùm dum ex causarum mediocritate sic placidus & moderatus somnus obrepit, vt discernendi quidem vis offundatur, fictrix autem facultas libera sit, nullísque quasi vinculis irretita: ex rebus quas vigilãs gesserit, senserit, cogitauerit, spectra plurima in quiete iactabuntur, quæ tanquam res veræ sint dormiens intuebitur ac cernet. Vis enim discernendi tum vincta constrictáque non obsistit, atque iccir-

co ad ea quæ viſa ſunt quaſi accepta ſenſibus veráque ſint, aſſenſum dormiens adiungit, neſciens ſe dormire. Atque id propriè ſomnium eſt, nempe viſum quod in quiete occurrit, tanquam verum ſit exiſtimatum. Eadẽ propemodum ratio reddi poteſt eorum quæ delirantibus per morbos apparent. Cur autem & vnde accidat, vt tam multiplex & inaudita viſorum copia obuerſetur, & vnde poſſit tanta illorum varietas trahi: non aliò ſanè poteſt referri quàm ad corporis humorúmque affectionem variámque perturbationem. Affectio enim & conſtitutio cauſa eſt vt in ſomniis atque delirationibus, alij metuenda & horrenda terroríſque plena iactent animo, alij iurgia quædam furioſa & effrenata, alij delitias & voluptates plenas iucunditatis. Sic & perturbatio quæ corporis aut ſpiritibus aut humoribus obtigerit, cauſa eſt omnino vt ſpectra & effigies rerum vehementius agitatæ appareant, non quales veræ ſunt, ſed diſtortæ, præpoſteræ & portentoſæ, quod frequens eſſe ſolet in temulentis, & in iis qui febre iactãtur. Quibus autem quieta & tranquilla omnia conſiſtunt, nec fluctuantia nec immoderatè agitata, ſolidæ & incolumes à ſenſibus effigies ſe obiectant, diſtincta digeſtáque ſõnia occurrũt, ad veri ſimilitudinẽ expreſſa.

Somnium

Inſomniorum varietas ex corporis affectione prouenit.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. Cap. XII.

Ppetitio motus eſt & interior quędam agitatio, qua quod bonum eſt & vtile quæritur. Quum autem vt anima triplex ſit omnino, ea quæ naturalis appellatur cũctis rebus eſt ingenita, & nunquam ſeparabilis ſemper illis inſidet: reliquæ non item. Quæ ſentiens & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus ſunt rebus, aut ab iis quæ extrinſecus irruunt impellitur. Res interiores ſunt venereus ardor & ſtimulus in pudendis ortus ex ſemine: ventriculi maximéque ſtomachi exinanitio & immoderata ſiccitas: ſanguis aut bilis in cordis ſinubꝰ efferueſcens. Externæ autem res ſunt, quæcunque ſubiectæ ſenſibus illecebris & cupiditatum lenociniis eos prolectant & irretiunt. Itaque ſi in pudendis congeſta eſt ſeminis copia, ea primò pruritum quendam & titillationem naturaliter inuehit, hæc deinde ſenſum, mox verò interiorem ſentiẽdi facultatem mouet, non modò vigilantibus, ſed & plerunque dormientibus nobis. Ab animaduerſione demum rei delectabilis vt appetitus impulſus fuerit, eam quàm mox ardenter expetit: atque tum in conditionem ſtimulantis rei ſe conuertens, libidinem parit, quæ ipſa eſt propria venereorum cupiditas & appetitio. Quum ſtomachus ſupra modum exinanitus triſti quodam ſenſu afficitur, comprehendens vis illa interior irritata, cibum & epulas cõcipit, illarúmque ſpectra ſibi obuerſat, quæ deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt, hic demum concitus captúſque rerum ſuauitate, in illarum deſiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quæ fames appellatur. Haud diſſimiliter aridiore facto ſtomacho, ſitis accenditur, quæ humidi frigidíque deſiderium eſt. Vtranque appe-

Appetitus triplex.

Cauſę quę mouẽt appetitum.

Vt fiat appetitio quæ libido dicitur.

titionem, sitim inquam & famem genus vnum comprehendit, quod est cupedia. Cæterùm circa cor bilis aut sanguis efferuescens, illud vsqueadeo incendit, vt odij, inimicitiæ, aut vindictæ imagines communi sensui obiectet, quibus apprehensis excitatur animalibus appetitus, qui cordis irritamento, compulsus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quoddam sit, incurrit: vniuersum hoc appetitionis genus Græcis est θυμωσις. Quum porrò rerum externarū blandimẽtis pulsatur vis illa interior apprehendens, mox in illarum desiderium cómunem sentiendi appetitū adducit, qui ardenti rei vtilis desiderio inflammatus, mox deinde peculiarem quendam appetitum irritat & illicit tanquàm administrum, vt amborum communi concursu & opere appetitio proueniat. Quæcunque boni malíve specie nobis obiecta fuerint, ea si cum ratione sequimur aut fugimus, tum appetitio est rationis particeps: quum autẽ aduersus rationẽ incitamur vehementiùs, & delectationis vis est maior quàm rationis, tum contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione vacat. Primùm igitur ab obiectis illis turbido motu & inimicissimo mentis vitæque trãquillæ ratio concitatur & inflammatur, quúmque illa se sæpenumero iactant inconstanter vt animi statum conturbent, perturbationes insunt. Hæ autem cùm iam diutius inueterauerint, & tanquam in venis medullísque insederint, tum morbi existunt & ægrotationes, quarum omniū fons & veluti genus est intemperantia. Sic enim quum insurgit vehemens vini appetitio, neque adhibita ratio hanc ipsam persanat & restinguit, tum excitata iecoris & stomachi cupedia se satiat ebrietate, quæ si frequens erit, nascetur demum ebriositas: hæc quidem ægrotatio est & affectio manens, illa verò perturbatio mouens. Similiter solent cæteri intemperantiæ morbi enasci, inhærere, & penitus inseri. Sic iugi formosæ mulieris intuitu & apprehensione, cómunísque illius & promiscui appetitus incitatione, in testes & pudenda promotio fit & illapsio seminis ac spirituum: vnde licet nulla prius subesset interior causa, tum nihilominus libido incẽditur. Sic non modò homines sed equi & beluę, audito tubarum sonitu strepitúque armorum, excandescunt animíque impetu rapiuntur. Sic quum quis læsus est iniuria, eius apprehensione vis animosa cordis, quæ eius est appetitus Græcis dicta θυμωσις, incitatur, quæ cum eam vindicare & vlcisci cupit, neque rationis mansuetudine lenitur, tum ira exardescit: hæc si mox desistat, excandescentia dicitur: sin inueterata sit, odium: si acerbior, discordia: si vlciscendi tempus obseruat, inimicitia. Horum omnium offensio contraria est verecundia. Quum vehemens est de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiā effertur, cui cõtrariam offensionem habet prodigus. Quum denique maximi fient optimíque iudicabuntur honores, horum stimulis hæc vis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius contraria est animi demissio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari solent cupiditates. Cæterùm futuri mali apprehẽsio, si

Animi pathemata et cupiditates vt fiāt.

Appetitus vt ab externis causis moueatur.

Appetitus ratiōis particeps.

Perturbatiões morbos præcedunt, vt actus habitum.

Vt à causis externis incitetur omnis appetitus.

ira
excandescentia
odium
discordia, inimicitia

Offensio seu defectio cõtraria exuperantiæ.

Cupiditas est futuri boni.

Metus futuri mali.

ſi adeò vehemens erit, vt ſuperato ſpretóve rationis imperio animus fortitudine non conſiſtat, tum metu conturbabitur: qui ſi malum propinquũ eſt, timor: hic autem ſi permanet, formido: ſi laboris metus erit, pigritia dicetur: ſi valde concutiat, terror: ſi mentẽ de loco mouet, pauor: ſi vltrà proceſſit, exanimatio. His modis quæ cupiditas mala & contraria cenſuerit, ſolet effugere. Vbi verò iam mala inſtabunt, aut ſperata bona non accedent, animi fient ægritudines: dolor quidem crucians, angor premens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ærumna cũ labore, afflictio cum vexatione corporis, ſolicitudo cum cogitatione, moleſtia permanens, deſperatio ſine vlla rerum expectatione meliorum. Contrà verò ſi potiatur rebus ſecundis, aut aduerſis ipſe careat, voluptate perfruetur: hæc autem ſi placida eſt atque conſtans, gaudium dicitur, ſi profuſa & inanis, lætitia: ſi magis geſtiens & ſe efferens inſolentiùs, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitũ vnicum eſſe, qui cupiditas appellatur, ſed dum ſingulis ſeſe accommodat, varias parit cupiditatum differentias, honoris, gloriæ & diuitiarum ambitiones, quæ ad θύμωσιμ & animi impetum referuntur, quáſque Plato ex corde naſci cõmemorat: quum verò corporis bona procurat, cupediam & libidinem exuſcitat, ídque primùm è iecore. Vnde quum tria ſapiẽtiæ ſtudioſi bona ſtatuerint, alia corporis, alia fortunæ, alia verò animi: qúmque omnis appetitio boni cuiuſdam aut veri aut ementiti gratia ſit, in ídque referatur, quæ ex iecore ſurgit concitatúrque appetitio, in corporis bona duntaxat irrumpit: quæ autem ex corde manat, in fortunæ externis bonis verſatur: at quæ animi ſunt bona, hæc ſola voluntas appetituum regina conſectatur, de qua ſeorſum mox diſſeretur.

Aegritudines animi.

Voluptates animi.

Gaudium / Lætitia / Iactatio

In quæ bona fertur vnũquodque genus cupiditatis.

De progreſſione & tactione. Cap. XIII.

QVoniam verò vna appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximum his eſt vt de inceſſu atque tactione contemplemur. Horum quidem operum facultates vna continẽtur eſſentia, quæ in cerebri corpore collocatur: ſed quæ tamen variis inſtrumẽtis vſa, vnicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accommodat. Nõ enim tutum fuerat eſſentiam illam animæ in cerebro tanquã in arce poſitam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, niſi ſatellitibus & ſuarum virium quaſi internuntiis vteretur. Quocirca in omnes ſenſus externos, in omnes corporis partes, quæ extra arcem illam & extra caluam poſitæ ſunt, anima ſpiritus emittit tanquam adminiſtros & portitores viriũ quas à ſe diffundit, munus quæque ſuum expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur, citra vllum ſpiritus ſubſidium. Itaque ſpiritus is verè primum cenſeri debet animæ inſtrumẽtum, quod ad externas functiones accommodatur: deinde nerui, mox ſenſuum organa & muſculi. Quòd magna quidẽ aſſiduè fiat in motibus ſenſibuſque

Animam externas functiones inſtrumentis perficere.

Spiritus animalis aſſidua procreatio.

que spirituũ dissipatio, necesse est magnam istorũ vim & vbertatẽ in arce cótineri. Eorum materia cótinenter è corde per carotides suggeritur, præparatúrque in admirabili contextu, ac dein in choroide vi ambiẽtis cerebri in animalem spiritum conuertitur, qui priores ventriculos prorsus implet. Ex his autem in sensus & musculos, hac ferè lege distribuitur. Cerebri corpus iugi constantíque agitatione, cordis more, ex se & sua sponte mouetur, nunc se in amplum diffundens, nunc in angustum reducens: quapropter inter meninges inane spatium natura reliquit, quantum cerebri dilatationi conueniret. In eo motu dum cerebrum se contrahit, compressisque lateribus interiores sinus coarctat, spiritus è prioribus ventriculis, tũ in posteriores, tum in sensuum instrumẽta profundit. Dum autem sese latius explicat & aperit, ex contextuum arteriis vitalem spiritum, ex naribus aërem allectat & attrahit. Hoc ipso temporis momẽto via quæ ex tertio ventriculo in postremum ducit, prorsus conniuet, & ab insidente epiphysi cui à verme nomen est, inter glutia cócidente atque prolapsa intercluditur, vt nihil spiritus possit tum ex postremo illo sinu in mediũ remigrare. Contrà verò accidit in cerebri contractione: epiphysi enim sublata, ipsisque glutiis amplius diductis, via patet liberior, qua spiritus ex tertio sinu in quartum influat. Quantum igitur cordi valuæ, tantum cerebro vermis & glutia conducunt. Sic diffusi dispersique spiritus, irrigant impléntque sensuum instrumenta: sic postremus ille ventriculus spiritu semper cófertus est, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatem illabitur & influit, quæ per spinæ longitudinem porrigitur. Excauata enim est tota hæc medulla medio intimóque ductu: & qui ab hac prodeunt nerui maiores, suis ij quoque exortibus & initiis luculenter caui sunt. Quocirca in hos etiam animalis spiritus è medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuissimásque neruorum fibras diffunditur, tametsi hæ præ exilitate cauæ non sunt, neque vllam viæ productionem sustinent. Hoc igitur loco quàmplurimi in quæstionem disceptationémque vocant & quęrunt, ipsáne spiritus animalis substantia dum motus sensúsve instituitur, cómeet in neruos. Hanc quidem vsque eò influere, dum manifesta sit medullæ & neruis capacitas, perspicuum quidem est, de quo etiã inter omnes planè constat. At longius in reliquas partes dimanare, pauci admodũ sibi persuaserant. Quamobrem? Quoniam, inquiunt, hæ excauatæ non sunt. Quasi verò spiritus qui tenuissimus est patentem alueum vbique desideret, neque sensim illabens possit neruos irrigare. Si alimentum quod neruos nutricatur & alit, in eorum substãtiam irrepit & penetrat, si crassus & lentus humor, si pingue oleum instillatum penitus illos subit, quid causæ est cur spiritus animalis, tenuis ille quidem & æthereus, nõ possit omnem eorum substantiam quoquouersum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullæ capacitatem, ínque neruorum origines hunc illabi & influere sensus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum substantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde,

Spiritũ animalem nõ solùm per manifestũ canalẽ distribui.

intelligi

intelligi vix poſſe qua ratione conueniens virium facultatiſque diſtributio fiat citra vectorem ſpiritum. Quum vitalis ſpiritus in animalem commutatur, à cerebro eiúſque meningibus nouam ſpeciem, & vires nouas aſſumit aſciſcítque ſibi: quas demum tanquam actionum opifices in neruos ſentientes, tangentes, ac mouentes ſecum prouehit. In his autem ſemper pręſens adeſt, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, eũ aſſiduè profundit atque diſtribuit. Quãquam verò ſemper in neruis dum ſani ſunt ſpiritus hic adeſt, nõ tamen neceſſariò motum efficit, ſed neruorum duntaxat & muſculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quídnam ergo aliud præter hunc ſpiritum, motionem ſenſúmque conferet? éſtne hoc ipſo quicquam pręſtantiús? Explicandum hoc planiùs & fuſiùs eſt. Senſuum inſtrumẽta neruíque omnes & muſculi, ſpirituũ viriúmque animalium continenti illapſu & aſpiratione firmantur, ſimúlque ſtabilimen & præparationem quandam ad obeunda munia aſſumunt: hoc certè argumẽto quòd præpeditis & obſtructione quadam interceptis viis, velut in paralyſi, non modò ſentiendi aut mouendi ſpes adimitur, ſed omni prorſus robore diſſoluto langueſcunt. Dum verò accepto ſpiritu omnia ſuo robore conſtabunt, bene inſtructa & compoſita erunt ad opus, & tum integrè functiones ſuas obibunt: ſed modo planè diuerſo. Senſus enim externus perpeſſione quadam percipit, quum ſubiectarum rerum incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non ſic autem motus, ſed ſola actione is perficitur, nulla re extrinſecus irruẽte: quum primum enim appetitus aut voluntas mouẽti facultati per neruos & muſculos cum ſpiritu diffuſæ imperauerit, in quãcunque illa partem intenderit, cõtinuò illius mouens facultas concita motũ exercet & imperio paret. Eſt quãdoque hoc voluntatis imperium, promptum quidem & euidens, ſed plerunque obſcurum vſque adeò ac tenue, vt nos prorſum fugiat, velut in oculorũ & palpebrarum motu, in pleriſque tum capitis, tum manuum geſtibus, in dormientium reſpirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimũ intenti videmur. At quum paralyſis artus occupat, quia tum nerui à ſpiritu & facultate deſtituti ſunt, nulla vel efficaciſſima volũtas motum poteſt efficere. Ex quibus intelligi poteſt præcipuam motus cauſam ad ſpiritum & facultatem potius quàm ad appetitũ pertinere, illúcque refundi: & præter appetitum ſeu voluntatem, aliam propinquiorem atque coniunctiorem motus cauſam haberi. Hoc porrò voluntatis imperium parum omnino eff[illegible]videbitur, niſi conatus quidam & intentio animi tanquam comes ac[illegible]at. Non enim ſi quis velit aut oculos in diuerſa cõtorquere, aut omnes ſimul partes motibus impellere, aut ſenſibus omnib⁹ pariter & perfectè quippiam percipere, omnia ſtatim efficiat, etiam ſi bene valeant, & integra ſi[illegible]ſtrumenta. Cuius ſanè hæc vnica eſt cauſa, quòd non poteſt animus omnia ſimul animaduertere, neque eſſe ad ſingula intentus. Ergo non ſola voluntas ſatis eſt, ſed animi quædam eſt intentio neceſſaria, quæ facultatem in particula alioqui ſopitam & languidam concitet in opus.

Spirit⁹ animalis diuerſus à vitali, vector eſt facultatum.

Spirit⁹ animalis neruorũ dũtaxat robur cõtinet & ſeruat.

Voluntas prima eſt motus cauſa efficiẽs, ſed nõ præcipua.

Animi intentio ad motum eſt neceſſaria.

Hæc

Hæc autem facultas animalis quæ vectore ſpiritu in quancunque particulam per neruum influxit à cerebro, dum voluntatis imperio & animi conatu intentionéque pulſabitur, motum faciet: primúmque dum neruum ac muſculum contendet, & in ſeipſum firmiùs contrahet, ſimul eam particulam adducet, in quam inſeritur, ſiue os eſt, ſiue membrana. Dum enim facultas muſculum intendit & cõtrahit, ſimul & os mouet in cuius caput inſeritur, & totum membrum cuius id fundamentum eſt. Ergo contentio ea & contractio propria muſculi eſt functio, extenſio autem & relaxatio ceu remiſſio quædam eſt: hæc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur: neque membrum citra laborem & defatigationem diu multúmque extendi poteſt aut contrahi. Ea autem duntaxat figura & conſtitutio quæ inter extremas exquiſitè media ſit, & in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſſitudinis & doloris eſt expers. Quocirca dum vehementer tenſum aut contractum membrum eſt, vt in brachij porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat & operatur, ídque frequentius cũ dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cum intẽtione omnium muſculorum immobilis continebitur, quia tamen ad poſtremum, laborem affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore cõcutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarum niſu vno eodémque loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilem ſuſtentat.

Tria quæ motum efficiunt.

Quæ conſtitutio ſit muſculo laborioſa, & quæ naturalis.

De mentis functionibus. Cap. XIIII.

IVS partis animæ quæ rationis atque cõſilij particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, vt nunquã foras & in apertũ ſe dent, neque vllius illa aut externi aut interioris inſtrumẽti egeat ſubſidio: ſed quũ ſit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quæ neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra, quæ ſuprà dixi in principe ſenſu conſeruari, & quæ veræ ſunt rerum notiones perceptæ ſenſibus. Hæ quidem in mentem & intelligẽtiam altiùs penetrare non poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materiæ tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quæ ex duplici intelligentia tum agente, tum patiente cõdita eſt, dum illas agentis vi & impulſu contuetur, puras, indiuiduas atque ſimplices ex iis rerum ſingularum notiones elicit, quas dein patiens intelligentia continet atque ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum externarum, ſed aliæ quædam ex his tractæ atque conceptæ animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & continet patiens intelligentia: neque

Mentẽ inſtrumento non indigere.

Vt mẽs intelligat, & rerũ notiones concipiat.

tamen ab eis quicquam patitur, ſed in earum materiam quodammodo tranſit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarum, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hæc vna cæteris formis tanquam peregrinis & aduentitiis aditum intercluderet. Hinc rectè animam ſeu mentem formarum omnium pręſtantiſſimam atque ſummam appellauerunt, quòd vna reliquas omnes cernat atque percipiat.

Notiones generales.

Cæterùm non in illis duntaxat ſingulis verſatur & conſiſtit, ſed in notionum quaſi ſyluam ingreſſa, ex ſingulis vniuerſales quaſdam colligit: neque ex his modò, ſed è ſingulis etiam rebus quæ nobis obuerſantur, vniuerſales formas à materia diuellit & exuit, propriámque eſſentiam ab ipſis quibuſque rebus diſcernit. Ea eſt ſimplicium notionum tum ſingularum tum vniuerſalium ratio, in quibus veritas aut falſitas nulla verſatur.

Cõpoſitio

Ad has porrò quum mens componendi facultatem adhibebit, temporis copulatione interiecta, plurima aptè componet, in quibus veritas aut falſitas iam eſt.

Exiſtimatio ſeu iudicium.

Deinde verò de compoſitis iſtis planum iudicium proferet, hoc aiens bonum eſſe, illud inficians eſſe honeſtum: in quibus vt quædam rectè diiudicat, ſic plerunque dum diſtorta & falſa pro veris ſumuntur, iudicij error incidit. Hanc vt iudicandi ita diſcernendi functionem poſſis appellare, ſed quæ tamen multò ſit ea præſtantior, quàm communis ſenſus proferebat.

Ratiocinatio.

Inductio.

Mens porrò ſe ad ratiocinandum erigens & excitans, ex illis plurima admirabili eóque libero contextu complectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nam ex ſingulis primùm tanquam ex quibuſdam exemplis vniuerſalia inducit theoremata, communéſque rerum generũ & ſummas.

Argumentatio.

Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus ſcientia habetur vel opinio.

Scientia.

Si ex neceſſariis principiis atque theorematis argumentum concluditur, ſcientia fit, quæ ipſa neceſſariorum duntaxat & æternorum eſt: ſin verò ex probabilibus,

Opinio.

opinio.

Contẽplatio quæ, & philoſophia.

His iam partis interdum mens & intelligentia noſtra non vltrà progreditur, ſed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extremo cõſiſtit, quid in illis verum falſúmve ſit perſpiciens, his ſaturata bonarum cogitationum epulis. Ea eſt quam cõtemplantem intelligentiam appellant, quæ maximè & duntaxat circa res eſt vniuerſales, neceſſarias & ſempiternas, quæ eædem admirandæ ſunt difficiles atque diuinæ. Habitus quo hæc efficit & facultas ſapientia eſt, eiúſque functio ſtudium eſt ſapientiæ, quod qui colunt ſapiẽtes appellantur, quoniam propria commoda negligentes, æternorum contemplatione viuunt.

Praxis.

At verò quum mens intelligẽtiáque noſtra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionem conſequutione quadam & progreſſione adducetur, ſi in illis non prorſus inhæreſcat, neque illarum contemplatione tota teneatur: ſed iam cognitum habens & compertum illas poſſe mutationem ſubire, quærat & inueſtiget, moliatúrque ad quandam hominum cõmoditatem & vſum illa referre, tum ſanè practica erit intelligentia, quę tota in actione verſatur, omnéſque ratiocinandi progreſſus in hominum cõmoda tanquam in finem

ſupremum

ſupremum dirigit. Vt autem hominum bona, alia præſtantiora ſunt, vt rei domeſticæ aut publicæ adminiſtratio, alia his viliora: ita vis intelligens in illa aliter atque in hæc incumbit. Nam prudentiæ facultate, præſtātiora illa tractat, & in hominum commoda fructúſque refert. [Prudentia.] Quæ quoniam commutabilia ſunt & opinione dubia, de illis conſilium captat, conſultat, deliberat. [Cōſultatio] Atque ſi non hebes eſt, ſed ſagacitate pollens ac ſolertia (quæ perſpicax quædam eſt prudentia) boni atque honeſti deſiderio tenetur, [Sagacitas.] non feſtinanter & citò quaſi auguratione quadam, ſed recta ratiocinatione & inueſtigatione accurata multo maturóque tempore, quodcunque bonum in conſultationem poſitum eſt, aſſequitur: atque ea bona eſt conſultatio ex prudenti ſagacitate genita, mala verò cōſultatio ſi quid horum econtrariò accidat. Qui ad bene conſultandum aptus idoneúſque fuerit, quo aut publica bona, aut priuata augeat atq; moderetur, is omnino prudens cenſebitur: contrà verò imprudens, qui non poterit recto cōſilio bonum finem proſpicere atque conſequi. Cæterùm quum agens illa practicáque intelligentia, quæ cōceperit nouerítque theoremata, non ad bene beatéque viuendum, ſed ad vilius quoddam opus & artificium refert: [Ars.] hoc ſi bono conſilio & maturo, rectáque ratione facit, arte quidem facit: quæ ipſa certam rationem atque viam præbet operis faciendi. Quid demū conſequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona cōſultatione hoc [Voluntas.] illúdve agendum eſſe deliberauerit, quia bonum & vtile: aut vbi artis bono conſilio ſtatuerit opus quoddam ſubeundum faciēdúmque, quia item vtile: tum ſanè rationis participem appetitū mouet allicítque. Is demum [Electio.] quicquid bonum exiſtimatū eſt, eligit, ídque non ſimplici & pura voluntate, ſed ea quæ bono conſilio & deliberatione cōfirmata eſt. Hæc autem tantæ eſt efficacitatis, vt quæcunque bonorū ſpecie agenda faciendáve ſelegerit, illa mox perſequatur & perficiat, & idcirco vna videri poſſit omnis actionis effectioníſve cauſa atque principium: contrà ſi quicquam reiecerit tāquam noxium & infeſtum, mox illius fugam arripiat. Ergo dum quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundum ſit, ſi continuò vt pecudes illi⁹ lenocinio, nulla deliberatione pręgreſſa trahimur, ſimplex ea voluntas eſt, quæ ſi incōtinentes ſumus, ſæpius à bruto appetitu præualente laceſſitur & euincitur. At verò ſi cōſultatione adhibita nectemus multa & cōferemus inuicem, ex quibus colligimus, ſi hoc aut ſi illud fiat, mala multa impēdere, tum ſanè id effugimus & declinamus, quod primùm oblectamenti ſpeciē præ ſe ferebat. Hæ ſunt omnes intelligētis animæ mentíſque functiones, ad earum imitationem explicatæ, quas ſentiens anima protulerat. Quid omnes dico, nónne inſuper illa tum meminit tum reminiſcitur? [Memoria mentis.] Meminit illa quidē, atque ad vſum memoriæ eas quoq; vniuerſales notiones reuocat, quę intelligētia mentéque capiūtur. Nulla quidē generū aut formarū haberi poſſunt ſpectra & ſimulachra, quę in mēte aut in cōmuni ſenſu quaſi ſopita ſeruentur, & quæ aliquādo poſthac mentem ipſam & intelligentiā denuo concitent: ſed à generibus atque formis ſolùm

notiones emergunt, quæ ſemper intelligentiam mouent & impellunt, & quæ in ſola mentis contentione conſiſtunt. At ſimulachra, vt quę ab indiuiduis duntaxat eliciuntur, omni animæ conatu actionéq; ſedata & prorſum anima quieſcente ſeruantur. Sic autem mens & intelligẽtia meminit.

Vt fiat memoria.

Quum notiones illæ generum aliquando diſperditæ euanuerint, ſingulorum ſimulachra ex quibus illæ hauſtæ conceptæque fuerant, & quæ ſenſus communis retinet, rurſus intelligentiam incitabunt & impellent, ex quibus illa ſimiles atque olim generum notiones eliciet. Hę dum in mentem veniunt, ſi pręteriti temporis ratione ſuſcepta, mens pariter ſentit ſe illas prius tenuiſſe atque nouiſſe, id profectò eſt intelligẽtię memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per ſe atque primùm meminit, ſed principis ſenſus interuentu atque auxilio: in quo, vt inquit Ariſtoteles, memoria per ſe & primò ineſt, non ſic autem in mente.

Lib. de memoria.

Quandiu itaque conſtãs & dilucidum erit externæ rei ſimulachrum, id è principe ſenſu mentẽ impellens, memoriam rei à qua ductum eſt poterit excitare.

Recordatio.

Quòd ſi non vniuerſum id retinebitur, ſed vel temporis diuturnitate, vel morbo, vel alia quauis iniuria pars deleta eſt, pars verò tam puſilla reliqua eſt, vt neque animum ciere, neque rem externam repręſentare integrè poſſit: tum profectò illius periiſſe memoriam dicemus. Cæterùm ſi puſilla ea pars tãquam origo & ſeminarium quoddam poterit vel minimum excitare & proritare, hæc confeſtim contextu & ſerie in proximum & affine quippiam migrabit, mox in tertium, deinde in aliud, donec admirabili rerum cõtinuatione & ſerie priſtinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiſcitur, ipſáq; illius actio recordatio eſt, collapſæ memoriæ reuocatio.

Solus homo recordatur.

Hæc idcirco non beluarum, ſed ſolius eſt hominis, quòd non niſi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neque etiam beluis propriè ineſt memoria, quòd pręteriti & futuri tẽporis perceptionem nullam habent, ſine qua meminiſſe non poſſumus.

Solus homo ꝓpriè meminit.

Quæ bona aut mala iam ſæpius ſenſerunt, agnoſcunt illæ quidem, ſed tanquam præſentia ſint, nulla elapſi temporis obſeruatione. Neque enim apes neque formicæ, quæ alimenta ſibi in hyemem recondere putantur, in futurum proſpiciunt, verùm ea ſolius eſt naturæ quædam inconſiderata nec pręmeditata molitio.

Poſt mortẽ nõ meminimus.

Mortuis nobis ſtatim omnium rerum quas in vita cognouimus memoria deletur: quoniam hæc ex communi ſenſu pendebat, qui ipſe patibilis eſt, & pereuntibus nobis ſimul occidit: quare ab illo ſeiuncta mens immortalis, illiúſque ſubſidio deſtituta præteritorum meminiſſe nõ poteſt. Eſt vbi

3 de aïa.

Ariſtoteles communem ſenſum fuſa nominis appellatione intelligẽtiam appellat, eámque patibilem & quæ in nihilum occidat. Non recordamur (inquit) ab occaſu, quia intelligentia quę patibilis eſt extinguitur, ſine hac autem nihil intelligit ſeparata illa mens impatibilis & immortalis. Idem

1. de aïa.

alio loco, Amare, odiſſe, affectiones continentis, non illius ſunt quatenus ipſe eſt: quapropter continente corrupto neque meminit, neq; amat, quia non erant illius hæc, ſed communis quod iam periit. Mens illa & ſimplex

noſtra

noſtra intelligentia quum è corpore diſceſſerit, patiendi ratione deperdita, alteram duntaxat agendi vim conſeruabit. Non enim tum ea ſenſuum miniſterio indigebit, neque ab his hauſtas rerũ notiones ſuſcipiet quibus cognoſcat: ſed ipſa per ſe omnia ſpectãs nihil aliud quàm merus erit actus, à ſua ſimplici natura id obtinens, vt tum ſe aliáque intelligat, tum intelligatur à ſe. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque vlla cõnexione ad rerum cognitionem accedit, ſed formas rerum omnium in ſe continens, vna comprehenſione ſimul aggreditur & intelligit omnia. Vnde ſemper intelligit & intelligitur à ſe, nunquam defatigatione ingraueſcit, tota æterna & immortalis.

Principes animæ facultates non eſſe ſedibus diſtinctas. Cap. XV.

IBERANDA hîc poſtremò fides eſt quam ſuprà dedimus, dum quæſtionẽ illam explicare ſumus polliciti: nunquid fingẽdi, ratiocinãdi, & memorãdi functiones diſcretæ ſic habeantur, vt vnaquælibet lædi deprauaríque poſſit, aliis ne vel minimùm quidem offenſis. Id quidem omnino fieri poſſe quamplurimi ſibi perſuaſerũt, ſimplici quadam ratione eáque non planè comprehenſa. Aiunt enim eos qui febre iactantur, nonnunquam floccos & paleas euellere, monſtruoſa viſa obuerſari, eſſéque in his ſimulachrorum comprehẽſionem, ipſámque fictricem facultatem offenſam conſtante ratione ac iudicio, quo hæc plerunque agnoſcunt ac iudicãt falſa eſſe ac mendacia, quemadmodum & dormientes quæ vident in ſomnis, ſæpe iudicant non vera illa, ſed commenta ſomniorum eſſe. In his igitur læſa eſt confictio, ſalua & conſtante tum ratiocinatione tum memoria. Alij in delirio peruerſè iudicant & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quæcunque obuerſantur agnoſcunt, ſatíſque præteritorum meminerũt: in quibus conſtat rationẽ turbari reliquis duabus illæſis. Ex his ſtatim concludunt iſthæc obuenire non poſſe, niſi quæ effectrices earum ſunt facultates locis ſedibúſque diſiungãtur. Quum firmiſſima ſit hæc eorum ratio, experiamur, ſi poſſimus eius cornua ſummouere, vt hac minuta cõtrouerſia quid lateat veritatis fiat perſpicuum. Philoſophorum id quorundam authoritate celebrari video, ſimilem imò & eandem animæ eſſentiam cunctis ineſſe hominibus, neque in hoc quàm in alio vſpiam perfectiorem inueniri, quòd omnino ſimplex & indiuidua ſit, cui nihil addi minuíve poteſt, quin ſpeciẽ mutet. At nihilominus ſimplex illa in hoc quàm in alio facultates exhibet perfectiores, & aliàs expeditiùs, aliàs ſegniùs functiones edit. Ita quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio valere, quibus infirma eſt memoria atque ratiocinatio: alios tum rerum tum literarum memoria præſtare, quibus nihil aut minimum ſit rationis ac iudicij: alios ſolido ac bene naturali eſſe iudicio, quorum non æquè prompta ſit cogitatio, aut firma memoria. Has autem facultates varias efficit, non animæ eſſentia, ſed corporis & inſtru-

mentorum eius varia conſtitutio, ex tẽperamento & conformatione contracta: horum quippe cõditionem animæ facultates atque mores ſequuntur. Neque verò inſita ſolùm & congenita nobis, ſed & adſcititia conſtitutio animi facultates moréſq; mutat: & corpore puro omníque ſorde vacuo candidi ſunt mores vegetæque animi vires: impuro autem & ſordibus inquinato perturbati mores & hebetes vires animi. Quòd tam multa támque varia ſint hominum ingenia, támque diſpares eorum mores, alij ſobrio, alij vinoſo, non aliunde petendum, quàm ex corporis aut naturali aut adſcititia conſtitutione. Iam verò ſi corpus grauiùs morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impeditáve animi ſede illius vires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus ſpiritúſque vehementer concutitur, vt in febrium ardoribus, mens conſtare non poteſt, ſed concita turbido motu commouetur. Sin verò corpus morbo proſternitur, animæ vires pariter elangueſcunt, neque laboranti integræ poſſunt conſiſtere. His ita ad rem ſubiectam conſtitutis non difficilè ſit aduerſariorũ rationes diluere. Dum anima turbulentis ita cauſis concutitur, ipſi quidem fatemur nõ protinus omnes peræquè illius facultates offendi. An idcirco neceſſum videtur ſedibus illas diſcludere? Minimè. Vndénam igitur hæc affectionum varietas? Quæcunque facultas natura aut vitio infirma exiſtit, irruentibus cauſis minus obſiſtit próptiúſque offenditur: quæ verò firma eſt ac valida, minus offenſionis & iacturæ ſuſcipit. Quum itaque leuior erit delirij perturbatio, cui comprehenſio fictióve infirma erat, is ſola comprehenſione delirabit, multáque aliena cogitatione finget: cui verò iudicium inualidum fuerat & imbecillum, is duntaxat præpoſterè iudicabit & ratiocinabitur. Quum autem vehemens incidet delirij perturbatio, omnes pariter principes facultates peruertentur, aliàs pari iactura, aliàs diſpari. Non abſimilis eſt in cæteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduerſa vis peræquè irruet, imbecillior quidem proſternetur, validior obſiſtet irruenti iniuriæ, etiam ſi eadem ſede conſiſtant. Itaque ex leuibus aſſumptionibus nec planè cognitis rationem ſuam concluſêre, qui cogitationem, ratiocinationẽ, ac memoriam ſedibus atque inſtrumentis ſeiunxerũt. Indignum erat Philoſophi grauitate atque cõſtantia, quod non ſatis exploratè perceptũ fuerat & cognitũ ſine vlla dubitatione cõfirmare. De animalibus functionibus hęc tradidiſſe ſatis, nũc de vitalibus, quibus pulſus & reſpiratio aſſidẽt.

Calorem noſtrum perpetuò refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipſum & extabeſcere. Cap. XVI.

Quib' ingẽs eſt calor, is refrigerari deſiderat.

IC eximia & illuſtris illa rerum natura tulit, vt omnia quę aluntur & quæ creſcunt, contineant in ſe vim caloris, ſine qua neque ali poſſent neque creſcere: inter hæc verò animantes, quarum quàm ſtirpium perfectius erat vitę genus futurum, vberiorem hunc acceperũt, cuius nimirum temperatione

peratione vitæ ſtatus omnis conſeruaretur. Rurſum in animantibus quæcunque ſanguine præditæ ſunt, hoc ipſo amplius circumfluunt & abundant, quàm quæ ſanguinis ſunt expertes. Hic autẽ noſter calor quanquam æthereus, frigidi tamen aëris appulſum continenter deſiderat, cuius defectione mox prorſus extinguitur. Vt enim flãma medicis cucurbitulis aut anguſto conclaui coërcita marceſcit, ita & quum animanti fauces prçcluduntur, obturantúrque omnia cutis ſpiracula, quàm mox caloris ſequitur extinctio. Huius quidem cauſa triplex, quòd denegata ſit refrigeratio, quòd idoneum deficiat pabulum, quòd offuſus aër nullus ſit, in quem fumoſa ignis calorı́ſve excrementa pellantur aut erumpant. His enim tribus de cauſis conſequitur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is triũ contrariarum adminiculis ex neceſſitate indiget. In balneis, in caldariis & in æſtu vehemẽti, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabeſcit, quòd frigoris occurſatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circumſepit æſtus ſi immoderatus eſt, haud ſecus calorem noſtrum atque lucernç flammam foras euocat prorſúſque diſpergit, nihil aut certè perquã exiguum illius reliqui faciens: hinc virium infirmitate tentamur & affligimur, intabeſcimus, & ad extremum vitam cum morte commutamus. Contrà frigus moderatum & æquabile perinde vt flammam, ita & natiuũ calorem continet & à diſſipatione tutatur: tametſi immenſum & immodicum frigus ſi diu multúmque adeſt, flammam & calorem ad materiam intrò reprimens, æquè vt aduerſus calor vitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quòd interiorem noſtrum diſſipet, offenſionem affert, verùm hinc etiam quòd neutiquã refrigeret, imò verò cor & interiora viſcera magis ac magis inflammet, vnde propria illorum ſubſtantia cõſumitur & in perniciẽ agitur. Tale quiddam manifeſtiùs infert calidus feruidúſque aër diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodémque aëre continenter & aſſiduè verſati ſuffocamur, æquè vt in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aër reddito ſpiritu facilè concaleſcit, vt deinde nequeat refrigerationis auxilium prçſtare. Quin etiam motio vehementior, æſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperdı́tque, moderata hunc conſeruat & excitat, quies autem ſopit & ignauum inertémque reddit: quemadmodum mediocris ventilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterùm neque in balneis, neque in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac vnica cauſa extinguitur is & occidit, quòd frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta corpori neceſſitas eſt quàm tranſpirationis, ita hauſti frigoris comoditas maior eſt, quàm nos vndique cingẽtis. Ex quo fit vt qui ex lebete calidum aërẽ ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aëre circũfunditur, celeriùs extinguantur & intereant, quàm qui in hypocauſti cõſtituti ore atque naribus frigidum aërem ducunt. Porrò autem ob alimenti ægeſtatem is vitam amittit, cui os & nares vel fauces præcluduntur: non modò enim refrigerationis defectio, ſed eius maximè pabuli inopia præmit, quod caloris ſub-

Refrigeratio denegata.

Pabuli inopia.

 ſtantiam

ſtantiam conſeruat. Id quidem planiùs declarat corpus quodcũque in frigidam demergitur: mox enim id ſuffocatur & perit, niſi aëre & reſpiratione iuuetur, non quòd à refrigeratione, ſed quòd ab idoneo caloris & ſpiritus alimento deſtitutum ſit. Quum quis autem plurimo attracto aëre eóque frigido hũc vniuerſum ſic pulmonibus cõprehendet, vt nihil deinde illius expiret, eum profectò tandem extingui & è vita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, vt quod copioſum inſit & abundans: non refrigeratione prohibita, quòd frigidius hauſtꝰ ſit aër, qui pulmones & cor potuit vel immodicè refrigerare. Quænam igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirum quòd fumoſa inſiti caloris ſpiritúſque ſuperuacanea nõ reddãtur: atque vt flamma à craſſo multóque fumo, ita cor ab illis immoderatè congeſtis opprimitur atque ſtrangulatur. Huius id eſto indicium, quòd qui ſic grauiter vehementérque affliguntur, expiratione alleuantur recreantúrque, éſtque ea tum illis vnica medicina, quę ſuffocantes halitus atque fumos eiicit. Has tres cauſas ad inſiti caloris, & ad omnium terrenorum animantium cuſtodiam condonatas, ambiens nõ aër in ſe vnus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantia mediocritatem quandam acceperit. Aquatilia autem non aër, ſed aquæ humor tuetur, vt qui refrigerationis vſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi quum immodicè exardeſcens robur eorum adimit, omnibúſque orbat viribus. Ab humore nonnihil etiam vaporis & halitus pro caloris ſpiritúſque pabulo trahũt, in quem cõmodè fumoſa caloris ſuperuacanea depellunt. Id inter animãtes diſcriminis peperit innati caloris varietas: quũ enim in terrenis animantibus multo ſanguine eóque puriore præditis, copioſus & vberrimus ſit vitæ calor, celeri quidem & prompta refrigeratione atque nutritione indiget: quę ſanè aër facilè confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, móxque partibus ſingulis præſens eſt & obuius. At verò piſces quibus multo minus tum caloris, tum ſanguinis ineſt, cùm non æquè ſubito tantum refrigerij deſiderent, ſolius aquę cõtagione appulſúque ſatis commodè ſuſtinentur.

Superuacaneorũ retentio.

Refrigeratio denegata.

Tractũ aërẽ aptũ eſſe cõſeruãdo calori.

Aquatilia ſatis refrigerari citra aëris appulſum.

Pulſus & reſpirationis vſus: vtque inter ſe diſtent. Cap. XVII.

Cordis pulſatio.

N ea corporis parte quæ immenſa æſtus ac caloris vi quodammodo efferueſcit, natura gubernatrix, & quaſi magiſtra animantium, vim poſuit cientem agitantémque motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiam corporis partes minus calidæ percipiunt, vt in quas fundi ac dimanare ſolet. Ea eſt vis & facultas quæ cor ſuis motibus exagitans aërem idoneum in idipſum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena ſunt fuliginis foras expellit. Eadem ex corde per arteriarum corpora peruadens illas diſtendit atque demittit, vt partes in quas diſtributæ ſunt, frigore reficiantur, & earum ſuperuacanea propulſentur. Quãdiu ergo harum omnium partium ingeneratus calor moderatus erit,

Vt pulſus calorẽ refrigeret: & quid præſtet commodi.

íſque

íſque exiguus, hunc quidem ſatis conſeruare videbitur arteriarum pulſus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata eſt. Vis enim quę à corde initium ducens per arteriarum tunicas demittitur & influit, illas quidẽ eodem modo ac eodem tempore atque cor attollit & ſummittit. Cùm attolluntur ac dilatantur, ſeſe ſuáque ſpiracula aperiũt, & vndique ad ſe tum ambientem nos aërem, tum proximi ſanguinis tenuem portionẽ trahunt. In his enim communes tranſitus exiſtunt per tunicarum ſpiramenta & oſcula, alij in cutẽ, alij in inteſtina & viſcera, alij in venas, hoc indicio quòd vulnerata magna arteria vniuerſus animantis ſanguis profunditur. Cùm verò ſummittuntur atque contrahuntur, fumida & halituoſa ſuperuacua, quæ ex humorum & ſpirituum vſtione proueniunt, tum in cutem, tum in alias partes expellunt. Sic igitur perflabile corpus eſt, & arteriæ ſuo pulſu tum ex omni parte trahunt, vt natiuum calorem conſeruent, tum in omnem partem transfundunt, vt eum ipſum ab omni eluuie liberẽt & expurgent.

Reſpiratio nis vſus & neceſſitas.

Cæterùm cor quod calore ingenti tanquam flamma exardeſcit, non ſatis commodè poteſt arteriarum pulſatione conſeruari, ſed maiore quodam adminiculo quaſi flabello indigebat: cuiuſmodi in his animantibus quæ multo ſanguine & calore vigent ſunt pulmones, in piſcibus verò brãchiæ. Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec ſatis valet pulſatione agitationéque ſua refrigerationẽ conſequi & ſibi aſciſcere, tum tẽporis pulmones ipſámque ſentiẽdi vim premit & irritat, efficítque neceſſitate quadam, vt mouẽdi facultas diaphragma & thoracem híncque annexos pulmones, crebrò tollat deprimátque. Dum autem pulmones attolluntur, in eos tanquam in follem ſpiritus adducitur, redditur verò, cùm deprimũtur & concidunt in ſeſe. Hoc igitur modo qui inſpiratione hauſtus eſt frigidus aër, celerrimè ad intima quæque penetrat, iíſque refrigerationis commoda ſubminiſtrat. Vt verò reliquarum partium calorem arteriarum pulſus, ſic cordis ardorem inſpiratio temperat, eundem purgat expiratio, fumoſa excrementa propellens. Quocircà inſpirationi rectè cõparatur diaſtole, expirationi ſyſtole.

Reſpiratio nis & pulſus differẽtia.

Ergo vnius eiuſdémque vſus cauſa reſpiratio & pulſus dati ſunt animantibus: hoc ſolùm diſtant & diſſident, quòd illa ab animali facultate, hic autem à vitali manat: hic continuus eſt neque interruptus, extra omnem arbitrij noſtri poteſtatem, illa plerunque ceſſat libera quidem & in noſtra poteſtate.

Reſpiratio nẽ eſſe liberam.

Quod enim reſpirationem excitare poſſumus cùm volumus & eandem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut velociorem reddere, contráque ſedare & cohibere cùm volumus, apertè commoſtrat eam eſſe motum voluntarium, noſtróque ſubiici arbitrio. Non ſic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec ſedare, ſed ne mutare quidem aliter poſſumus etſi volumus. Reſpirationem prorſus cõtinere & cohibere arduum in primis eſt & difficile, quod ſi exiguo quodam tempore aut certa menſura, non tamen perpetuò poſſumus. Quocirca non illa ſimiliter atque ambulatio aut locutio prorſus eſt libera & in noſtra poteſtate ſita, ſed quadam affectus neceſſitate ducitur & incitatur.

Liberorũ motuum duo genera.

citatur. Erunt igitur in motibus voluntariis alij prorſus & abſolutè liberi, quos quoties & quantũ volumus impellimus, nulla ad id nos vrgente neceſſitate: alij liberi quidem, ſed à quibuſdam corporis affectibus incitati atque laceſſiti: quod genus ſunt, reſpiratio, vrinæ & excrementorum alui retentio. Fiũt hæ quidem ab animali facultate, ídque muſculorũ beneficio, vnde & arbitrio noſtro fieri dicuntur: cæterùm quoniam multa plerũque actiones illas perturbãt, magnáque neceſſitate laceſſunt, non quantum & quomodocũque volumus, illas cõplere poſſumus. Quare quanquã liberæ ſunt & voluntariæ, nõ tamen abſolutè, ſed corporis affectibus ſubditæ.

Qua ratione fiant reſpiratio atque pulſus. Cap. XVIII.

Reſpiratio nis inſtrumenta.

PVLSATIO tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet: ſed & cordis calorem reſpiratio cõtinet, ad quã pulmones planè accommodati ſunt & à natura contributi. Huius quidem efficiẽs cauſa eſt, libera illa & voluntaria facultas, cui inſtrumenta præſto ſunt, diaphragma & thorax variis muſculis agitatus, tum iis qui inter coſtas poſiti ſunt, tum iis qui extrinſecus ſunt adhibiti, interdũ & iis qui ſunt in abdomine. Eſt & aſpera arteria reſpirationis via, & pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia verò aër, qui tum per os, tum per nares attrahitur. Itaque mouens illa & voluntaria facultas, dum ardoris neceſſitate tãquam ſtimulo impellitur, muſculorum ope thoracem, ſimúlque quadam cõſequutione pulmones diſtẽdit, qui leues atque rari facilè ſequuntur quocũque ducas. Dilatati autem neceſſariò implentur leui quodã profluentéque corpore per aſperam arteriam irruente, cuiuſmodi maximè eſt ambiens nos aër. Compreſſo autem thorace vnà pulmones demittuntur, & qui in illis ſuperuacuus eſt ſpiritus per arteriam excluditur. Si modica ad reſpirãdum aſtringimur neceſſitate, huic obeundæ vnum certè diaphragma ſuffecerit, quod deorſum impulſum pulmones ſecum adducens leuiter attollit, reductum autem eoſdem comprimit collidítque. Sin autẽ grauior vrget neceſſitas, pręter diaphragma thorax modicè attolletur, eorum muſculorum ope, qui inter coſtas poſiti interiorem ſedem habent: cõtrahetur autem ſua ipſius grauitate concidens in mediocrem naturalémque ſitum. Cùm autem maxima fit inſpiratio, illis omnibus actionem ſuã conferunt ij muſculi, qui thoraci extrinſecus incumbunt, & quos maximè ab humeris ad thoracis ſuperiora deriuari diximus, omniúmque vno impetu atque conatu thorax plurimùm diſtenditur. Plurimùm autem contrahitur in vehemẽti expiratione, qualis eſt appellata exufflatio, ita quidẽ thoracem infra naturalem ſitum comprimentibus iis muſculis, qui inter coſtas poſiti exteriorem ſedem habent, ſuffragantibus etiam aliis qui extrinſecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horum muſculorum actione reſpiratio completur partibus duabus abſoluta, inſpiratione & expiratione. Inſpiratione ambiens aër per os & nares in aſperã arteriam inſiliens,

Inſpiratio nis & expirationis effectus.

non

non modò eius ramos per pulmonis ſubſtantiam diffuſos, ſed & omnem ferè eius molem implet, adeò vt vniuerſam thoracis capacitatem inflatus ſpiritúque turgens pulmo occupet. Qui hauſtus aër fuerat, primam in pulmone elaborationem ſumit, illícque concoquitur & præparatur vi carnis quæ planè tenuis eſt, mollis & aërea, vt proinde huiuſce operis, quemadmodum & caro iocineris, ſanguinis conficiendi cauſa maximè conſtructa eſſe videatur. Non enim externus aër, rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum, ſed hunc quemadmodum & alimenta neceſſe eſt paulatim mutari & familiarem innato ſpiritui qualitatem, longiuſcula mora recipere. Poſthæc autem elaboratus diligenter ſpiritus, in ſiniſtrum cordis ventriculum arripitur, ex quo accedente etiam ſanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanauit, vi cordis inſita, eiúſque innato ſpiritu & ingenti caloris incendio, haud ſecus atque in fornace ſpiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per arterias effuſus, ſalutarem impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi vapores, foras reiiciuntur tum cordis & arteriarum pulſatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, aſperę pulmonum arterię aëre per inſpirationem implentur, ſimul autem lęues implentur fumoſo excremento, quod ex ſiniſtro cordis ſinu depellitur, ne id prauitate ſuffocet: venæ arterioſæ tenui ſanguine diſtenduntur, qui ex dextro cordis ſinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depreſſo thorace pulmones in ſe concidunt, vaſis hiſce omnibus quodammodo coarctatis, per aſperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumoſi, per læues autem quas venoſas diximus appellari, præparatus & quaſi concoctus in pulmone aër, in ſiniſtrum cordis ſinum coniicitur. Qui in venis eſt tenuis ſanguis, pulmonis coarctatione in dextrum cordis ſinum haudquaquam remeat, ſed in carnem pro alimento truditur, ab eius ſingulis partibus familiaritate quadam raptus, veruntamen hæ venæ, vt quæ ex duplici conſtant tunica, ſanè quàm parum comprimi poſſunt expiratione, vt neque dilatari inſpiratione, ſed eos motus pręſertim ſubeunt arteriæ, quæ propria ſunt ſpiritus inſtrumenta. Eo autem ordine collocata ſunt tria hęc vaſa, vt aſpera arteria vbique media & inter lęuem arteriam atque venam interpoſita cernatur: non hæc quidem extremis continuata ſunt, neque qui in aſpera arteria eſt aër, mox in læuem transfertur: ſed cùm extremæ omnium fibræ in omnem pulmonis ſubſtantiam diſperſæ ſint, quicquid in illis eſt conceptum, id omne in pulmonis ſubſtantiam illabitur. Per hanc (quia mollis eſt & ſummè rara) tum aër, tum fumoſum excrementum facilè commeat, & expiratione in idonea vaſa relabitur: ſanguis verò cùm ex venis in carnem effluxerit, in illius ſubſtantiam conuertitur, nec poteſt (niſi propter vlcus quale eſt in tabe) in aſperas arterias retrò commeare: quanquam quæ ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas vnà cum ſputis redduntur. Hanc cuiuſque materiæ diſtributionem efficit pulmonis reſpiratio, cui & maximam vim addit cordis

motus

Inſpirati aëris præparatio.

Vt aër fiat ſpiritui pabulum.

Aëris ſpiritus & ſanguinis diſtributio per pulmones.

motus & pulsatio. Cor enim diastole ex pulmone per lęues arterias præparatum aërem in sinistrum sinum rapit, & ex vena caua sanguinem allicit in dextrum suum sinum, ídque patefactis horum vasorum valuis. Systole ex dextro sinu per venam arteriosam sanguinem in pulmones effundit, ex sinistro verò confectum iam vitalem spiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) simúlque in minores emittit, quo tẽpore necesse est omnes illas dilatari.

Cordis & arteriarũ pulsatiões distant.

Quanquã igitur earum motus cordis pulsationi similitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ respondet, vt ex earũ contactu cordis motum coniectura assequi liceat: hæ tamen dilatantur in systole cordis, committuntur autem in diastole. Dilatãtur enim dum compressum cor in eas spiritũ immittit. At non solius influentis spiritus & sanguinis in vapores extenuati copia implentur: non enim fieri tum posset vt omnes vno eodémque momẽto pulsarent, quòd nequeat puncto temporis spiritus per arterias in corporis extrema peruadere.

Vis pulsifica.

Ergo quum simul omnes pulsare deprehenduntur, quæcunque hosce diastoles & systoles motus efficit causa, eadem sanè & quę cor mouet, Ea est in arteriarum corpore posita, sed quæ tamen suam originem aut certè conseruationem cordi acceptam referat.

Vis pulsifica alia est à vitali.

Cæterùm quæ in corde vis inest pulsus efficiens, ea vitalis nequaquam est, quę tum spiritum, tum vitalem in eo calorem gignit: hæc enim in solo corde collocata est & consedit, illa verò arteriis & cordi cõiuncta atque communis est. Hæc vitalis, vires suas in ossa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit, quibus vitam & salutarem calorem impertit, nulláque pars manet ab illius aspiratione & fauore destituta: contrà, quum à corde & arteriis discesseris, quæ pulsu motionéque agitetur, pars omnino nulla in conspectum se dabit, nisi cerebrum fortassis in illorum numero reponendum esse videatur. Ex quibus profectò perspicuum fit, vim illam pulsantem plurimùm à vitali discrepare, esséque tanquam ancillulam & ministram tum spiritus eius & caloris distribuendi, tum vt innato calori modus quidam adhibeatur, certáque is ratione gubernetur. Simili modo atq; ratione à vitali eæ diuersæ sunt facultates, quæ excandescentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulatéque verba fecerim, nihil superesse arbitror, quod huic tractationi videatur attexendum.

LIBRI SEXTI DE FVNCTIONIBVS & Humoribus, Finis.

De hominis procreatione atque de semine liber VII.

PRAEFATIO.

ORPORIS totius cōstitutionem, partis cuiusque situm, vsum, figuram, ex elementis compositionem iam antè exposuimus, & quibus facultatibus adornatus homo singulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quæ ab his emergunt temperamenta, facultatum causas statuimus, nūc ordinis ratio locúsque postulat, vt inuestigemus quænam sint earum causæ. Quapropter toto animo & studio omni perquirendum, sítne præter primam illam ex elementis compositionem communémque rerum omnium procreationem, singularis quædam in animalibus vis, quæ facultatum causas in se contineat. Hoc enim pacto futurum est, vt hac serie sępius repetita atque paulò altius relata, ab iis quæ sensibus subiecta sunt, in occultas & abditiores causas demum penetremus. Itaque dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dúmque explicabimus quas vires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur singulæ, vtque fœtus in vtero gubernetur: tum simul omnium quæ libris superioribus tradita sunt à nobis summa causa & ratio perspicuè elucebit. Neque profectò fieri potuit, vt prius hominis procreatio intelligeretur, quàm is esset numeris omnibus cognitus & exploratus: quisquis diuersum doctrinæ ordinem instituet, eum necesse est in obscura multa & inexplicabilia inuolui. Primùm enim (inquit Aristoteles) nouisse oportet, an sit vnumquodque de quo futura est disputatio: deinde quid sit, tertio loco vnde & à quo id sit. In hūc itaque locum hominis procreationem tradere distulimus, quanuis fortè nonnulli pulchrum putarēt, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi. Arist.

Sexuum distinctio vnde sit, & quid de semine sit ab Aristotele proditum. Cap. I.

V Æ rerum omnium pulcherrimę sunt ac summè diuinę, id vnum præ cæteris diuinitatis suę specimen obtinent, vt sempiternæ quidem sint & immutabiles, nulli affectionū impetui subiectæ. Hæc autē cùm summa quædam sit perfectio, & pręstantissimum supremúmque bonum sit bene viuere, vitáque frui lætissima, iure ac merito quæ mortali conditione generata sunt, eo aspirant, & esse viueréque natura desiderant. Quanquam autem fieri nequit, vt id perfectè & omnino consequantur, Procreādi necessitas.

hoc tamen nacta ſunt, vt quodammodo ſempiterna ſint: nō numero quidem, verùm ſpecie, quæ ſemper eſt & æterna. Quapropter immutabili æternitate continuantur viuentium ortus & procreationes, vt quod ſingulari ſubſtantia ſeruari nequit, ſpecie ſaltem perſiſtat. Etenim vſuuenit vt vnumquodque indiuiduum cùm mortale & diſſolubile ſe ſentiat, aliud ſibi ſimile optet in ſuum locum reponere, in quod & languidam & inclinantem ſuam vitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quaſi repueraſcens atque renouatum, quodammodo perpetuum fiat & æternum. Hæc eſt illa procreandi libido: quæ vt ſpecies in perpetuū ſalua conſeruaretur, cunctis eſt viuentibus à natura tributa. Hanc enim & frutices acceperūt, quas procreare manifeſtum eſt, atque etiam nutriri & increſcere. Quum autem hæ alimento iugiter inhęreſcant altiſſimis defixæ radicibus, nec ad mouendum ſint aptæ, ex ſeipſis progignūt nullo alterius congreſſu. Huiuſce rei cauſa natura promiſcuum ſexum maris ac fœminę ſtirpibus attribuit, vt confuſas ac perpetuò mixtas haberent maris ac fœminæ vires.

Procreādi vis ſtirpiū.

In ſtirpib⁹ confuſi ſexus.

Procreatio animātiū.

At verò animantes quia non ſolùm in procreationem & nutritionem incūbunt, ſed præterea ſenſus ac cognitionis participes ad alias quaſdam præſtātiores functiones comparatæ, maris ac fœminæ ſexu diſtinctæ ſunt. Sic enim melius ad alia quædam prętantiora cognitionis munera ſe conferunt, nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem ruunt. Si quando igitur generare debent, commiſceantur coëántque neceſſe eſt, & (vt inquit Ariſtoteles) ex ambobus quaſi vnum fiat animal. Fieri itaque non poteſt, vt vel mas per ſe, vel ſola fœmina ex ſeipſa animal perfectè generet, quanquam plerunque rudem quandam & inchoatam molem producit, quod de mola & gallinarum ouis, quæ noſtri ſubuentanea dixerunt, compertum habemus. Infœcunda enim ſunt & irrita, quòd maris ſocietate ſit opus, qui procreationem perficiat. Rurſum neque omnis in mare poteſtas gignendi ſita eſt, vt qui procreationis locum non habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus vtroque ſexu eſt opus: fœmina quæ corpus & materiam, mare qui animā ſpeciémque conferat.

Sexuū neceſſitas.

Mas.

Fœmina.

Eſt enim mas, à quo motus procreationíſque origo manat: fœmina verò quæ materiam ſegetémque ſubminiſtrat: quapropter mas id animal eſt quod in altero gignit: fœmina verò quod in ſeipſo. Hiſce de cauſis mas & fœmina tum facultate, tum quibuſdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur, inter ſe plurimum diſcordant: hinc Ariſtoteles generandi principia facultate diſtincta conſtituit.

Cōmiſtio.

Quum autem in procreationem incumbunt, fieri certè nequit vt inuicem omnino miſceantur atque confundantur, vti neque ipſa illarum principia. Non enim quemadmodum ex veteri cicada aut ex phœnice nouum naſci prædicāt, ſic ex mare & fœmina coniunctim confuſis aut intereuntibus, nouus homo progignitur. At verò quum complexu coitúque generent, neceſſe eſt ſaltem ab vtroque materiam quandam emitti & conferri, in qua illorum vis & poteſtas continetur: atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum

Ortus noſtri principia.

facultatum vicariis aut instrumentis, tertium quippiam gigni. Est autem ea materia vtriusque semen, in quo tametsi actu & reipsa mas & fœmina minimè comparent, viribus tamen & potestate insunt, vti mox conspicuè cernetur. Quãobrem aliquispiã id rectè nostri ortus verũ proximúmque principium statuerit. Semen igitur est ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, non quidem vt ex materia, sed vt ex motus efficiente principio. Primam seminis naturam atque rationem perscrutaturus Aristoteles, demõstrat planè id nec corporis nostri partem esse, nec alimentum, nec colliquefactum quippiam: cõcludens propterea id prorsum in reliquiis & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimenti: quæ profectò aut inutiles sunt & ad nutriendum prorsus ineptę, aut certè vtiles quæ sola copia superfluant. Atqui semen non inutile excrementum esse inde cõstat, quòd iis qui vel ex ætate vel ex morbo pessimè se habent, inutilis excrementi plurimũ inest: seminis verò nihil vel certè minimum, & si quid è seminis vasis emittitur, id prorsus infœcũdum est, nec quicquam cõstituere potest ob eluuiei illius permistionem. Ergo (inquit) vtilis cuiuspiam excrementi portio quædam semen est. Omnium autem vtilissimum atque purissimum est vltimum, ex quo iam vnumquodque membrum alimẽtum capessit atque sustinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus sanguis in mẽbra distribuitur, accedénsque illis assimilatur: postremę concoctionis atque etiã nutricationis redundans & superfluens vtile alimentum, excrementum etiam appellamus, id autem seminis est materia. Semẽ igitur excrementum est & residuum alimenti vtilis atque vltimi. Id putat Aristoteles sanguinem esse: hoc indicio, quòd si vi nimióque conatu reddatur, nondum facultate testium plenè conuersum, vt iis accidit qui supra modum rei venereæ indulgent, cruentum id plerunque prodeat. Imò & in spermaticis vasis cruentum id plerũque animaduertitur. Aristoteles semen ait magnam vim ob id obtinere, quòd ad partes corporis accedens, similem atque proximum alimentum substantiam & facultatem conquisiuit: vtrunque enim iam partis vim & naturam accepit. Itaque semen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitam aut faciem, aut animal totum indefinitum esse colligit, & quale vnumquodque illorum reuera iam est, tale & semen posse effici. Vt autem id portio quædam sit vltimi alimẽti, vtque in solidis quibusque particulis gignatur, hoc loco fusiùs aperiendum.

Semẽ quid

1. de ortu animaliũ cap.18.

Seminis materia quæ.

Seminis natura.

Seminis materiam in solidis partibus progigni, vtque ab illis testium vi secernatur. Cap. II.

RODITVM quidem suprà iam est & rationibus cõfirmatũ, partes omnes corporis sãguine nutriri: ex quo corporis (simplex enim nõ est & vniusmodi) vnaquęque pars quicquid sibi cõueniens est & familiare prolicit. Id halitus specie tractũ, mox vna-

Prima ratio.

quæque pars mutat & conuertit, ínque ſuam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appoſitum alimẽtum per- Secunda. fectè ſibi aſſimilat, & in ſuam naturam ſubſtantiámque mutat. Qualis itaque eſt cuiuſque partis ſubſtantia, tale prorſus euadet & illius alimentum. Prima autem ſolidarum partium ſubſtantia ex ſemine conſtituitur ac gignitur, vt poſthac erit apertius. Omnis igitur alimenti illarum ſubſtantia, Tertia. in ſeminis naturam atque materiam faceſſit. Non ex alia materia procreatæ ſunt particulæ, ex alia verò alimentum & vitam capeſſunt. Atqui partes omnes ſolidæ ex ſemine ortum habent: omnes ergo aluntur ſemine. Rur- Quarta. ſum pars vnaquæque σπερματικὴ dum nutritur, ſimile ei generat & reſarcit quod fluore diſſipatum eſt: at diſſipatum eſt quippiam ſpermaticum, ergo ſpermaticum erit quod in eius locum ſufficitur: id autem proximum eſt alimentum & ſanguinis pars puriſſima pleniúſque confecta. Hoc iam fiat Quinta. obſeruationũ meditatione planius. Vaſa ſeminis quæ multis anfractibus in teſtes feruntur, ſi diligenter contemplere, conſpicies ſanguinem modicè iam albeſcentem continere, qui tamen nondum teſtes attigit. Hic cùm non è teſtibus eò refluxerit, argumentum eſt hæc vaſa ex ſanguine diutius concepto ſemen quodammodo conficere: atque dum ſanguinem in ſuam naturam vertere nitũtur, hunc prius in ſemen commutare. pollent itaque hæc vi quadam ſeminis effectrice. Atqui ſeminis vaſa inter venas habentur, & communem cum eis ſubſtantiam acceperunt, neque igitur aliis venis per corpus vniuerſum diſperſis, vis & natura deerit ſeminis gignendi. Si qua alia corporis regione venæ ſimiliter atque hæc vaſa flexuoſæ haberentur, poſſet in eis multò faciliùs humor ſimilis animaduerti. Et certè in omnibus venis talis quidam verè ineſt, qui per eorũ tunicas inſertus, proximum ſit eis alimentum. Iam verò ſi venæ hoc muneris & dignitatis à natura ſunt adeptæ vt ſemen generent, maiori profectò ratione in arteriis, neruis, membranis, & in oſſibus, eadem vis inſidebit, quòd hęc ſpermatica magis ſint quàm venę. At nequis fortè cõtentionis æſtu conetur quas propoſui rationes diluere, dicátque nec vero ſemine ſpermaticas partes nutriri, nec id verum ſemen eſſe quod in ſpermaticis vaſis recõditur: nihil equidem eiuſmodi rationibus efficere cõtendebam, ſed id duntaxat quicquid eſt, propius quàm ſanguinem ad ſeminis vim & naturã accedere. Siue igitur id nondum ſemen, ſiue inchoatum crudúmque ſemẽ appellet: ſatis ſupérque factum putabo ſi docuero, proximum id vnum partium nutrimẽtum, quod Ariſtoteli vtile ac vltimum dici ſolet, tum partium alendarum, tum verò ſeminis gignendi materiam ſuffici. Quæ purior eſt in ſanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea vt facilè & cito alit, ita cùm tenuis ſit plenáque ſpiritus, quàm mox in ſeminis materiã conuertitur. Huius quippiam ſolidis partibus ſemper aſſiſtit, ſempérque ſanguini ſpermaticus humor roris modo inſpergitur. Hic tametſi vera eſt materia, non tamen ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed alius aliam vim & naturam accepit, ex varia partis natura à qua mutatus eſt. Qua autem is ratione ſe-

Materiæ seminis in testes secretio.

cretus, in testes adducatur hoc loco narrandum est. Vt in liene vis quædã inest ad prolectandum melancholicum humorem comparata, in renibus alia quæ vrinã alliciat, ita & testibus conuenit vim quãdam inesse qua seminis materiam sibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam proprium coniunctúmque alimentum inuitent & attrahãt. Cùm autem magna sit & vehemens hæc eorum vis, quæ in corpus vniuersum permanat, ceu mox aliis multis rationibus planum fiet, ij nimirum tum vberiorẽ materiã quàm sibi opus est, tum verò hanc ex vniuerso corpore elicient & euocabunt. Vt ergo iecur ex intestinis succum rapit per venas mesenterij, sic testes per seminis vasa materiam sugunt à vena caua, quæ lumbis & renibus assistit, hæc verò ab omnibus circumiectis venis grandioribus, hæ à minutis, quæ iam vix capilli magnitudinẽ adæquant, & quæ partes singulas alunt. Ea enim attractio manet ac persistit dum vasa & testes impleantur, neque enim prius intermittit, quàm testes copia turgeant atque saturentur: inaniti enim ex locis plenioribus veluti eripientes violenter euellunt. Ex his potest intelligi Aristotelem iure optimo falsi insimulasse Polybium, qui libro de natura seminis Hippocrati ascripto, hãc ex toto corpore secretionẽ in solo concubitu fieri cẽsuerit, ipsúmque semen ceu colliquefactum quiddam esse, motu agitationéque secretum: neque id in vasis aut testibus aliquando subsistere & commorari, vt tempore mutationem subeat. In hæc autem quoniam ille plurima scitè attulit, satis erit subiecta obseruatio quæ id funditus euertat. Animante enim quæ à venere diutius abstinuerat dissecta, copiosissimum crassissimúmque semen comperitur, quo & vasa & testes & epididymis turgent: quod non nisi summa vi trahendi testium fieri potuit. Contrà verò accidit si quod animal effrenata & indomita venere feratur. Testes enim è vasorum inuolucro rapient, eáque prorsus exinanient, vt si demum consectionem fieri contingat, nihil omnino seminis inesse deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu semen emittitur, id necesse est cõgestum prius fuerit & coaceruatum, tractúmque vi præpotente testium.

Semẽ in testibus aliquandiu morari & confici.

Semen nõ ab omnib⁹ partibus secerni.

Obscurior alia ac scopulosior dubitatio hîc difficiles explicatus habet. Multa enim plerique proferũt, quibus persuadeãt seminis quam diximus materiam, & in partibus singulis progigni, & ab iis quotquot sunt in testes confluere, alioqui inutile id fore ac minimè fœcundum. Quæ tametsi firmissimis rationibus Aristoteles visus est confringere, alias tamen subiungam, ex quibus id nequaquam fieri posse demonstrem. Si enim de minima quaque particula seminis quippiam decederet, cùm nihil extare possit minus minimo, necesse esset vnico concubitu vniuersum corpus in semen quasi liquefactum diffundi. Quoniam verò minimæ particulæ quam cogitatione potius quàm sensu comprehendimus, nullum potest fragmentum haberi, non potest de illa quicquam decedere. Neque præterea ex omnibus sensu manifestis tum simplicibus, tum cõpositis quippiam secernitur ad seminis constitutionem: copiosum enim id colligi necesse foret quod fœcundum euadit: nec fieri posset vt tantula

Prima ratio.

Secunda.

Semen nõ ex omnib⁹ manifestis partibus secerni.

Prima ratio.

quæ eiicitur ſubſtantia vim haberet ad procreãdum fœtum, quòd è ſingulis corporis partibus quippiam accepiſſe non poſſit. Quinetiam ſemen totum ſenſu ſimplex apparet, & vnaquæque eius portio fœcunda vt totum eſſe ex iis animalibus intelligitur, quę vnico coitu & ex pauco ſemine multiplices fœtus procreant. Ergo cùm quælibet ſeminis portio totius vim habeat, qua corpus vniuerſum conformet, nõ ſic potuit totum ſemen à toto corpore dimanare, vt de vnaquaque parte fiat partis ſimilis deceſſio. Quãobrem rectè cenſuit Ariſtoteles, ſeminis materiam non à toto corpore demitti. At nihilominus hãc neceſſum eſt de cerebro, de corde, & iecore, quę tria ſunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum eſt, quòd cui vnumquodlibet iſtorum grauem offenſionem acceperit, infœcundus is reddetur: quemadmodum ſi leuius erit vitium, prolem ſuſcitabit ægra infirmáque valetudine. Ex quo fit, vt iis venis & arteriis quæ ponè aures ſunt reſectis aut exuſtis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare ſic accipiẽdum, vt ex illius principiis principibúſque partibus neceſſariò profluat. Sũt qui putent hanc non modò è principiis, ſed ex omnibus quoque ſimilaribus partibus ſecerni: non quidem ex vnoquoque oſſe vel neruo, ſed ex aliquo oſſe, ex neruo, ex membrana, ex cartilagine quiddam in ſeminis materiam conferri. Deinde verò quod à neruo vel ab oſſe profluxit, non modò illius, ſed etiam omnis nerui vel oſſis in cõceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo ſemine tanquam ex materia, ſimilares omnes partes effici: ídque eius facultatis opera, quæ in ſemine ſita omnia conformat.

Secunda.

Semen ex tribus pricipib⁹ partibus ſecernitur.

De teſticulis & eorum præſtantia. Cap. III.

AGNAM quidem vim eſſe teſticulorum ſeminis ſecretio deceſſióque docet, qua ij ex vniuerſo corpore, materiã proliciunt: at multò maximam declarant tum vires, quas ij corpori impertiunt, tum verò cõpleta ſeminis abſolutio. Quibus enim execti ſunt teſtes, etiamſi eorum vaſa lęſa nõ ſint, vis illa & facultas effectrix ſeminis occũbit: vt licet ij ætate ſint adulta atque florente, nõ tamen rei venereæ voluptate oblectationéque teneri poſſint, omníſque generandi poteſtas ſit erepta. Simul his extingui deprehẽditur maſculus & virilis animus, totáque viriditas & flos roboris cum teſtibus excinditur. Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur, neque ſanguis bonus, neque color ſuauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quẽadmodum in ſenibus pulſum edunt: corpus albeſcit, graue, iners, opimúmque redditur & minus hirſutum, atque (vt ſemel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum. Neque verò hanc ſolùm roboris temperamentíque mutationem incidere, verumetiam propriæ ſubſtantiæ naturam inuerti hinc intelligitur, quòd caſtratorum animalium carnes quadam dulcedine & ſuauitate guſtatum mouẽt, quæ autem è non caſtratis acceptæ fuerint, tum odore tum ſapore teſticulos

Teſtiũ robur primo

Secundo.

Tertio.

Quarto.

los referunt,euomúntque graue quoddam virus acerbitatis ſuæ.Si teſticulis exectis,totius corporis robur,temperamentum , propriáque ſubſtantia inuertitur atque mutatur,teſticuli dum aderant , iſtorum authores erãt & effectores. Neque tãtæ mutationis & pręſtantiæ cauſa ſunt & principium, vt quidam exiſtimant, quòd in ſe illabentem ex vniuerſo corpore tum calorem,tum ſpiritum , denſa compactáque ſubſtantia tanquam ſpeculum radios in vniuerſum corpus refundant. Neque quòd in illis congeſtum ſemen,robur & calorem eiuſmodi corpori impertiat: quanquam profectò illa non parum augere hinc animaduertitur, quòd cùm affluit & redundat, turgeſcens id impetu ardoréque corpus perturbat, excretũ autem hoc placidum, lene,tranquillúmque reddit . Sed hoc roboris & caloris ex ſe propriáque facultate obtinent , háſque ſuas vires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis, tum ſentiendi tum mouendi vim , cor arteriis pulſandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi poteſt teſticulos magno ſubſidio corpori venire, quo perfectius id & ſalubrius vitam agat, eſſéque ad meliorem vitæ ſtatum & conditionem vtiles . Porrò autem ad generis cõſeruationem, magna quidem eſt eorum neceſſitas, vt idcirco in principum partium numero cenſeantur. At certè Ariſtoteles hoc vno argumento,quòd quędam animalia,vt ſerpentes & piſces omnes,ſemen fœcundum profundant,quibus tamen teſtes à natura denegati ſunt,viſus eſt exiſtimaſſe hos ad ſeminis confectionem & ad generis cuſtodiam principatum non habere. Si quæ tamen eiuſmodi ſunt, vt ſine ſemine generent, quale eſſe perhibent inſectorum genus:aut ſi quę emiſſo ſemine ſine teſticulis generant,vt piſces atque ſerpentes,omnium procreãdi rationẽ mancam atque imperfectam cenſemus,quippe quæ non niſi temporis longinquitate perfici poteſt.In reliquis autem animantibus,quæ modo quodam perfectiori generant,& quæ in procreationem , nõ quemadmodum inſecta & muſcæ,tãquam affixa diutius incumbunt,teſtes additi ſunt,qui plenius ſemen excolerent & complerent, ídque foras profunderent : nullam enim in his poſſe creationem ſine teſtibus perfici,vna experientia ſatis cõfirmat. Ergo non (quemadmodum Ariſtotelis fert opinio) teſtes melioris duntaxat vſus gratia conditi ſunt,neque vt motum ſeminis ſtabiliorem faciant,neque vt pondera telis textorum ſic vaſis ſeminis adiecti ſunt,vt illa contendant. Putauit ſiquidem caſtratos idcirco generare non poſſe,quòd exectis teſticulis vaſa ſeminis intrò ſe contrahant, occludantúrque eorum viæ,per quas euadere iam ſemen non poſſit. At verò quid de iis ſentiet,quibus non execti ſed attriti duntaxat ſunt teſtes, aut quibus immodicè refrixerunt,aut alia quapiam intemperie aut vitio aut morbo affecti ſunt,velut in gonorrhœa? His enim tametſi reliquum corpus firma eſt & incorrupta ſanitate, & viæ ſatis patent, vt per eas abundè id poſſit emanare , quicquid tamen effluit,imperfectum eſt & minimè fœcundum. Quãobrem efficiendi ſeminis teſtes primi ſunt authores, vaſa deferentia id quodãmodo præparant,iaculantia verò perficiunt. Etenim in his animalibus quæ ſibi diu-

Quomodo teſtes corpus mutent.

Teſticuli vtiles corpori.

Vtiles ad generis cõſeruationẽ

Nullũ perfectũ animal ſine teſtibus gigni poſſe.

1. de generatione animal.c.4.

tius à coitu temperarunt, omnia conferta semine videntur, sed quod (vt dixi) concoctionis varietate distinctum sit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiẽdúmque planiùs est. Vt seminis materia quam è singulis particulis paulatim testes magna vi traxerunt, in flexuosis vasorum anfractibus longo viæ tractu hæret cunctatúrque diutius: ita in arteriis quæ illis anfractu quodam substratæ sunt, spiritus quasi irretitus subsistit atque retinetur. Hac mora & cunctatione vtraque vasa nituntur, quicquid continent tanquam alimentum, sensim in similem sibi speciem mutare: & vt illius colorem ita planè & substãtiam totam paulatim conuertere. Quum ita præparatus humor in postremos illos anfractus qui testiculos inuoluũt & circumplicant, tractus delatúsque fuerit, coquitur, aptúsque perficitur ad animalis procreationẽ: ídque tum robore & calore eorũ vasorum quæ testes ambiunt, tum verò ipsorum testium ingenita vi. Glandes enim cùm sint, & spongiæ modo rari, cóplures fistulæ seminis confertæ in eo ex vasis propagantur, per quas susceptum humorem propria vi conficiunt.

Quomodo semẽ in testibus & vasis conficiatur.

Quænam est seminis compositio, quid testes ad eius confectionem conferant. Cap. IIII.

SEMINIS ergo materiam è vena caua elici, ídque perfectam tum coloris tum substantię mutationem in testibus habere, vna sensuum fide confirmatum putamus. At verò in semine quod fœcũdum est & ad procreationem comparatum, pręter eam materiam speciem quandam haberi, quæ spiritus & caloris vim summam obtineat, argumẽtis & rationibus oportet docere, iísque ex naturæ arcanis & ex recõdita aliorum animantium conditione deprõptis. In iis ergo quæ semen non emittunt (quod genus maximè insectorum est) fœmina particulam sui quampiam inserit in marẽ, & veluti materiam ad opificẽ adhibet, in hanc deinde mas vapore quodam vitæ vim & facultatem coniicit. Diu coit genus id animalium, quousque constituatur aliquid: tam imbecilla enim his inest vis procreatrix, vt si quid quasi medium intercedat, nihil quicquam possit efficere: sed eam necesse est per se & proximè animal condere, & propriam cuiusque membri naturam nullius seminis aut instrumenti interuentu, sibi simile in alio mẽbrum effingere. At in perfectioribus animantibus quæ non modò procreationis, sed præstantioris cognitionis gratia consistunt, mas tanto facultatis robore præditus est, vt cùm de se vim quandam cum seminis materia in fœminam emiserit, possit ipse vel absens seminis interpositu prolem gignere. Itaque quodcunque fœcundum est & vtile semen, simplex id non est, sed vtique compositum, materiámque habet vltimi alimenti excrementum, & in hac facultatem quandam opificem, quæ tota est ætherea spiritúsque plena. Hanc insitam non esse materiæ id planè demonstrat, quòd in semine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhœam præter voluntatem excidit, nulla facultas inest, sed id omnino excrementum

In semine vim summã esse cũ calore & spiritu.

Vis & facultas seminis alia est ab eius materia.

crementum eſt ad id gignendi neutiquam munus accõmodatum. Hoc nemo rectè ſemen nuncupare poſſit, niſi fortè inducta homonymia: quemadmodum manum quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, manum: hominémque demortuum hominem ſolẽt appellare. Cæterùm quæ in fœcundo ſemine facultas conſiſtit, ea eſt quæ per ſe agit, omníſque motionis eſt principium: ſeminis autem corpore & materia vis ea tanquam inſtrumento vtitur, quemadmodum anima vt apprehendat manum, & faber ſecurim adhibet, vt ex ligno lectum arte conſtruat. Vt igitur anima manum, hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impellit, ita in his animantibus quæ ſemen profundunt, hoc quidem proximè mouet & agit, ſed à propria quadam vi & energia quam gerit incitatum. In quibus ergo quippiam conſtitui ſolet ſecreto profuſóque ſemine (non enim omnia vt dixi emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarium & inſitum generat, ſed id quod primùm mouet. Virtus enim quæ in ſeminis materia coërcetur, vitam impertit, & partes conformat, ſumma illius facultas, non ex mole, ſed ex viribus ſpectanda. Cùm itaque duo in ſemine comprehenſa teneantur, materia & facultas, illa quæ patiendi vim habet non ab omnibus corporis partibus, à quibuſdam tamen neceſſariò ſecernitur: hæc verò quæ prorſus eſt efficiens, ab vnaquaque vel minima demigrat, quod nonnulli hac verborum interpretatione explicant, ſemen non mole, ſed viribus à toto defluere. Cæterùm qua via quáve ratione hæc ex toto deceſſio fiat, vtque ex duobus illis vnum ſemen conſtet, aperiendum. Seminis craſſior materia, cùm ſolidis partibus appoſita erat, ab eis generandi vim non conquirebat, ſed præparationẽ duntaxat & patiendi cõſtitutionem, ob quã facilè poſſet in illarum ſubſtantiam conuerti. Ea verò cùm ad teſtes rapitur, vim ſuam etiam tum retinet, & præparationem habet, ex qua poterit aliquando in partium ſuæ naturæ materiam ſuffici atque ſubſtitui. Seminis materia quanquam vaſorum teſtiúmque vi exquiſitè adeò coquatur, vt craſſior albiórque euadat, nequaquam tamen ſemen inde abſolutam fœcunditatis naturam conſequi poteſt, niſi magna vbertate ſpiritus influant, eíque materiæ penitus confundantur. Quandoquidem horum cauſa arteriæ ab aorta deductionem habent in teſtes, ſeminis vaſa comitatæ. Ex quo intelligi poteſt, per ea vaſa materiam: per arterias verò formam & facultatem ſemini conferri. Per has quidem ſpiritus vitalis, per venas naturalis à iecore, per neruos animalis à cerebro & ſpinæ medulla illabitur in teſtes. A cæteris autẽ particulis & ab vniuerſo corpore credibile eſt nonnihil ſpiritus atque facultatis derepente in teſtes irruere, ídque valida agitatione corporis & perturbatione, quæ in ipſo fit coitu, cuius hoc eſto indicium, quòd titillatio vehemens tum corpus vniuerſum eximia voluptate afficit. Hæ igitur vires & facultates quæ cum ſpiritibus ex vniuerſo corpore, maximè verò ex principibus partibus confluxerunt, illi demum ſeminis materiæ inſident tanquam procreationis magiſtræ & opifices. Quapropter non teſtes ſemini vim tribuunt qua fœcundum eſt, ſed

Seminis materia ex corpore lapſa, vim habet dũtaxat patiẽdi

Vis & facultas cũ ſpiritibus influit.

Quid teſtes ſemini pręſtãt.

sed hęc ab vniuerso corpore suscipitur. Quid est (inquies) quãobrem testes inter principes partes retulimus, & quid hi in semen conferunt? Non materiam, vt quæ ex corporis alimento rapta haustáque: non vires illas & facultates, vt quæ ab vniuerso corpore cum spiritu dimanarunt. Quænã igitur eorum est efficientia? Ea sanè quòd materiam seminis concoquunt, ac planè in alteram speciem conuertunt, simúlque ei formam eam à qua semen est & appellatur (quemadmodum mammæ lacti speciem) ex se ij tribuunt. Quinetiam suo illi calore spiritus quos ex corpore acceperunt, diligenter cõmiscent materiæ, eorúmque facultates inserunt semini, & omnium temperatione vnum efficiunt, hácque ratione semen perficitur omnium viribus ornatum, tum facultatem, tum spiritum generantem in illis collocari. Neque igitur facultas, neque spiritus generans in testibus collocandus est: sed hæc propriæ totius sunt corporis, eorum animalium exemplo quæ vniuersi sui corporis calore & spiritu generant, nullo semine profuso. Neque in perfectis animantibus quæ semine generant, vllus est spiritus qui generans dici meretur. Non enim vt cerebrum ex vitali animalem spiritum producit, sic testiculi vim habent ingenitam, quæ illapsos vndique spiritus in vnius generãtis eiúsque simplicis naturam commutent: sed si quis est in nobis generandi spiritus, is coniunctio & confusio quædam est omnium. Cæterùm qui contentione velit generantem vim ad spiritum testiculis attribuere, húncque ex multorum congressu simplicem esse factum, vix fortasse possit rationibus conuinci, quemadmodum neque si semen simplex ac prorsum vniusmodi, non ex multarum partiũ naturæ dissimilis adhæsione compactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc constituta stabilitáque fuerint, testes nihilominus iure possunt inter principes partes haberi: non quia singularis cuiuspiam animalis vitam, sed (quod præstantius est) quia eius vniuersum genus perpetuant, neque vnquam id vlla mortali necessitate sinunt occumbere.

Nullum in testibus esse generãdi spiritũ.

De seminis natura, præstantia, & viribus, ídque omnium tum spirituum, tum facultatum causam esse. Cap. V.

AM verò ad seminis cõtemplationem reuersi, ex procreationis modo scrutemur quænam illius substantia, & quæ natura sit. Quodcũque absolutè coactum coctúmque est, id vt colore album, ita & substantia crassum redditur, pla néque imitatur vasorum ac testium naturam: cuiusmodi plerunque ab animali grandinis specie prodire deprehenditur. Cæterùm non sicuti grando vel nix id frigoris vi concreuit, sed ab ingenito & interiore vasorum ac testium calore. Neque tamen vti lac, ouum aut alia quæcunque multum terrenæ substantiæ permistum habent, coctione cogitur, in quib⁹ vi caloris humore dissipato crassior portio subsistit. Nemo enim tam rudis est, qui semen quod planè aëreum aut potius æthereum est, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo restat? Vt aqua oleo

Albũ crassúmque semen.

Vnde ſemen albeſcat & denſetur.

oleo permiſta, aut oui cãdidum diutius agitatũ, à coërcito flatu in ſpumæ denſæ & albæ ingentem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis eſt ſemen calore cogitur & albeſcit. Teſtium enim calor ſpiritum vitalem ac reliquos tanquam concoctione exagitans, materiæ ſeminis omni ex parte permiſcet, cúmque ſit ea materia nõ parum cohærens & tenax, ab immixto ſpiritu facilè in ſpumam eámque deſiſſimam turgeſcit, cuius tamen bullæ cerni vix poſſint, vt neque in butyro. Ea certe cauſa veteres fabulantur, Venerem ex ſpuma prognatam fuiſſe. Itaque ſemen etſi aëreum eſt, multo ſpiritu eóque calido confertum, calore tamen in ſpumam conuerſum concreſcit albeſcítque. Cuius etiam rei indicium eſt, quòd ſub dio poſitum liquefit, cúmque iam planè refrixerit, ſpiritúſque euanuerit, nigrius id effectum dilapſúmque diffunditur. Remanet enim velut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quæ dum exaruerit, manifeſtò deprehendi ſolet. Ex his autem quæ euentuum obſeruationibus confirmata ſunt, palàm fit id quod propriè ſemen appellamus, natura calidum humidúmque haberi.

Seminis quãtæ ſint vires.

Iam verò ſeminis vires quantæ ſint verbis explicemus, ídque ex Ariſtotelis decreto. Quoniam alimẽtum quod ad membra diffunditur & accedit, ſimile ei eſt quod tanquam ſuperuacaneum relinquitur, ſemen aut manus, aut faciei, aut etiã totius corporis, manus eſt aut facies, aut corpus totum, ſed promiſcuè & confuſè. Nam quale vnũquodque iſtorum reipſa iam eſt, tale & ſemen euadere poteſt, aut craſſitudinis mole, aut facultate, quam in ſeipſum continet.

2. de gene. anima. c. 1.

Semen igitur (inquit) tale eſt, motúmque habet & principium eiuſmodi, vt motu peracto pars quæque emergat, eadémque ſit animæ viribus inſtructa. Omnia enim quæcũque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam eſt fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquam & adumbrationem habet futuri operis. Dehinc verò dum expreſſam atque ſolidam perfectionẽ conſequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex ſeminis materia in vterum emiſſa homo tandem procreatur, cuius ſpecies quædam & forma præceſſerat in ſemine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum conſpicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exuſcitabuntur, viribus & facultate præditũ eſt, omnémque animæ poteſtatem obtinet.

cap. tertio.

Quum enim ſemen in animantis vtero conceptum non ſecus ac ſtirps vita fruatur & alatur, animã id in ſe cõtinet naturalem & altricem. Ea quoque quæ ſenſus particeps eſt à qua animalis nomẽ aſſumit, temporis progreſſu accedit, quum moueri incipit, tum demũ rationis vis cuius appulſu homo dici meretur: non enim ſimul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in ſeminibus atque conceptibus nondum ſeparatis haberi poteſtate ſtatuendum eſt, nõ actu & reipſa: priuſquam eo modo quo conceptus qui iam ſeparãtur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur, principio enim hæc omnia vitam ſtirpis viuere videntur.

Anima naturalis & ſentiẽs ex ſemine prodierunt.

De anima quoque ſenſus participe ſimilis atque eadem eſt ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigent corporis adminiculo, ſine corpore nequeunt

nequeunt cōsistere. Ex quo fit vt in semen extrinsecus ea nō appellant: neque enim solitaria & per seipsa accedunt, quòd à corpore seiungi non possint: neque corpore quodam suffulta, quod diuersum sit à semine. Restat igitur vt semper in semine potestate fuerint, nunquam seiuncta. At verò mens illa simplex, nullius corporis terrena mole instructa vel indigens, sola extrinsecus accedit, eáque sola diuina est, nihil enim eius actioni cum corporis officio commune intercedit: omnis enim huius animæ vis, alterius corporis est particeps, quod magis diuinum est, quàm quæ elementa appellantur. Quoniam verò protinus huius libri initio demonstrare proposuimus, omnium quę in nobis consistunt facultatum causas: iam ex his tanquam certa demonstratione confici potest, spiritus & eas quæ in nobis vigent facultates, nec primam elementorum temperiem esse, nec ex ea, sed è semine solo originem habere. Quanquam enim quatuor elementa optima temperie conuenient, & ad moderationem sese redigent, nequaquam tamen vllum animal vel stirpem efficient citra seminis, quod aut reipsa aut actu, aut potestate dūtaxat insideat, appulsum. Potestate dico ob stirpes, quæ è terra sponte sua emergūt, & ob ea animalia quæ ex putridæ materiæ vi proueniunt: in vtrisque enim non minima vis percipitur seminis, aut caloris qui eius potestatem habeat. Huius verò caloris vires & naturam Aristoteles memoriæ propagauit, suprà quàm ad naturalem spectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alij affectus partibus insunt viuentibus, caloris & frigoris vi effici possunt. At ratio qua iam caro aut os est, non sic potest: sed à motu efficitur, proficiscente ab eo quod genuit, quódque energia tale est, quale potestate est id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens est, quæcunque in viuentium numero habētur, sui ortum non primis rerum elementis, sed semini acceptum referre. Obiicies hîc fortassis, id semen ex primis constare elementis, omnémque vim suam ex illis adeptum esse. Hoc certè non est vsquequaque verum, sed à diuiniori quodam magísque excelso principio robur assumit, quāquam est ex elementis concretum. Nam (inquit Aristoteles) omnis animæ siue vis siue potestas, alterius cuiusdam corporis particeps esse apparet, eiúsque diuinioris quàm quæ elementa appellantur. Verùm quemadmodum nobilitate obscuritatéve animæ inter se discrepāt, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in se semen cuiusque, fœcunditatis suæ causam, nempe ipsum calorem, qui igneus minimè est, neque id generis facultatem aliquam æmulatur: sed spiritus qui in semine spumantéque corpore coërcetur, & natura quę in eo est spiritu proportione respondet elemento stellarum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis videtur. At verò solis calor & animalium, non modò qui in semine cōtinetur, verumetiam si quid excrementi sit, quanquam diuersum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. Cæterùm calorem in animalibus contentum, nec ignem esse, neque ab igne originem ducere, apertum ex his est. Hoc itaque Aristotelis decreto

Mens diuinitus accedit.

Spiritus & facultates nō ex elemētis, sed ex semine nasci.

2. de gene. animaliū cap. 1.

cap. 3.

decreto persacilè liceat facultatum omnium & spirituum causas intelligere: quibus equidem in totum assentior & subscribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digressus, sciri velim omnium genitorum primam constitutionem ex elementis proficisci, omnémque materiam, omne temperamentum, & eas affectiones quas Aristoteles secũdas qualitates appellauit, molle durum, rarum dẽsum, crassum tenue, & similia, ab iis sumptas esse. At propria cuiusque ratio & essentia, qua idipsum est quod esse dicitur, nequaquam ex elementis emergit. Quemadmodum enim hominis essentia atque ratio, quæ illius est anima, diuiniorem quàm qui ex elemẽtis est ortum habet: sic & essentia ratióque carnis qua caro est, aut ossis qua os est, neutiquam ab elementis his densis atque concretis, sed ab elemento stellarum planè cœlestem naturam sumit: & hæc in cœlesti quodam spiritu consistit, hic autem spiritus est in semine, per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum stirpium propria natura cœlesti ortu profertur. Hinc facultates quasdam obtinent occultiores & recõditas, quas etiam cœlestes appellant, nequaquam ex elementorum temperie profectas. Circunspectis rebus omnibus rationibúsque subductis, hanc de semine summam facio. Seminis materia vtilis atque syncera, eius alimẽti quod partibus solidis attribuitur portio quædam est, quæ vi testiculorum attrahente, de singulis corporis partibus secreta decessit. Ex hac testes & vasa suo quo prædita sunt calore semen generant, quod tamen fœcundum atque fertile neutiquam habetur, nisi plurimus spiritus vitalis ex toto confluat, qui diligenter ei permisceatur. Quod ea confusione gignitur semen fœcundũ, id substantia crassum est & spumans, colore album, pondere læue, natura aẽreum, temperamento calidum & humidum. Eius substantia & crassitudo ex elementorũ constat temperamento: præter id autem calorem quendam diuinum atque cœlestem obtinet, non ignis aut alterius elementi participem, in quo vita omnis consistit ac manet, in quo præterea potestas insidet tum naturalis & altricis animæ, tum eius quæ sensum, motum, & appetitum habet. Hic dum efferuescit, quæ compressæ atque tacitæ in eo delitescebant facultates, in actum erumpunt, & viribus sese ostentant. Omnes has facultatum adumbrationes semen, non ab elementorum permistione, sed à parẽtis corpore consequutum est, in quo energia consistunt. Ex quo intelligi potest eum hominem qui emisso semine generat, omnes quoque corporeas facultates vnà producere. Cæterùm animũ & eam animi partem quæ princeps est, quæque mens nominatur minimè is confert, quia cùm animus sit à corporis natura diuersus, eius substantiam non comitatur, sed extrinsecus in id illabitur ceu diuinum munus.

Rerũ omniũ formæ diuinæ sũt

De fœminarum semine. Cap. VI.

FOEMINAS semen proferre, hac potissimũ ratione doceri potest, quòd testiculos & seminis vasa acceperĩt, crebris flexibus atque circuitib⁹ intorta, haud secus ac in maribus enata. Quæ om-

nia si natura non frustrà condidit, generandi seminis facultatem simul his attribuit, huiúsque causa fabricata sunt. Rei veritas sensus testimonio cõprobatur. Nam fœminis quæ diutius à coitu sibi temperarunt dissectis, in vasis semen circunfluere, ídque iam albescere conspicitur, æquè ac in maribus: in ipsis verò testibus, crassius & perfectius. Quinetiam per insomnia eæ interdum fatentur semen nõ minori se voluptate quàm in coitu eiaculari. Viduis & iis quę diutius veneris studia intermiserunt, vt per insomnia ita obscœnarum partium titillatione copiosissimum crassissimúmque semen erumpit. Quæ cùm integra sensuum fides affirmet, nõ aliunde rationes petendæ sunt, quibus doceatur semen in mulierum vasis haberi, ídque concubitus magna voluptate profundi. Non idcirco mulieribus id concessum est, vt duntaxat impetum illis & quasi stimulum adderet ad venereos amplexus, sed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulò pòst afferemus. Id autem vim habere procreantem atque fingentem inde colligitur, quòd non alium in his quàm in maribus ortum & à testibus & à vasis acceperit, quòd etiam mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur, prolem gerit horum malorum hæredem: quòd demum partus sit plerunque matri similis: quæ omnia nõ maternus sanguis, sed quod ab illa profusum est semẽ efficere potest. Ergo semen quod de mulieris partibus similaribus decessit, ad similium partium effectionem & conformationem vim quãdam obtinet: tametsi ea profectò minor est, & infirmior, quàm quæ à maris semine confertur. Qualis autem & quanta sit ea vis, declarant oua quæ subuentanea dicuntur, & molæ quas mulieres quãdoque proprij duntaxat seminis vi, nullo viri concubitu concipiunt. In his siquidem procreationis est quædam adumbratio, & rudis materiæ concretio, quam maris semen si suis instructum viribus accessisset, tanquã multo potentius numeris & ornamentis omnibus absoluisset. Neque tamẽ hoc per se & solitarium, sed fœmineo duntaxat permistum quicquam perficit. In aduersam partem multis rationibus contendit Aristoteles, vt demonstret mulierem semẽ nec habere nec emittere. Eum certè humorem qui in mulierum vasis manifestò cernitur, & quibusdam in venereo complexu magna cum voluptate effunditur, satis quidem animaduerterat: at is inquit seminis rationem non habet. Loci enim proprius est, & vteri velut quædã profusio, qualis etiam viris minimè fœcundis sponte sua plerunque erumpit. Itaque cùm antè semen id esse definiuisset, ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturam constituuntur, hunc istum humorem qui non sit ad generandum accommodatus, semen non appellauit. Eum humorem qui à fœminis cum voluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerũque (inquit) sine ea voluptate quæ fœminis per coitum euenire solet, concipitur, si locus turget, & vterus propius descendit. Non desunt qui eodem interpretationis genere, hunc mulieris humorem semen appellent: sed quod fœcũdum non sit. Rationes autem quæ illi fœcunditatis vim adimunt hæ sunt. In omni rerum procreatione aliquid est

vt

Fœminis semen inesse.

Fœminæ semen fœcũdũ esse.

Rationes quib⁹ Aristotelici cõtẽdunt fœmineũ semẽ esse infœcũdum.

2 de gene. anima. c. 4

vt efficiens, aliquid vt materia: quæ quanuis in fruticibus vnum idémque eſſe videantur, forma tamen & rationis dignitate longè latéque diſtant. In perfectioribus autem animantibus, vt hæ facultates ſexibus diſtinctæ apparent, ita efficientis & patientis tum naturæ, tum corpora diuerſa ſunt. Quocirca cùm ſit mas efficiens, fœmina verò patiens: hæc ad procreationem, non verum ſemen, ſed materiam duntaxat conferet. In quibus enim mas à fœmina ſeparatur, natura generãdi principia non miſcuit, ſed prorſum vt viribus ita & ſedibus ea diſiunxit. Si fœmina ſemen gerit fœcundũ, cùm alterum principium nempe materiam contineat, poterit citra maris congreſſum, ex ſeipſa fœtum edere. Hoc ſi fieri poteſt, fruſtrà mas erit. Abſona autem hæc ſunt, fœcundum igitur non eſt mulieris ſemen, nec quicquam conſtituere poteſt. Oua ſubuentanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt, imperfecta ſunt & infœcunda. In piſcium genere cùm fœmina oua depoſuerit, mas deinde illa ſemine conſpergit: quæcunque id attigerit vitam aſſumunt, reliqua autem irrita, & à maris calore deſtituta, contabeſcunt. Ex quibus perſpicuum eſſe volunt, fœminæ ſi quod ſemen ineſt, id vim nullam habere efficientem & procreatricem, ſed tanquam materiam maris ſemini ſubiici: quæ tamen ardoris ſtimulo fœminam ad coitum impellit, ſimúlque vterum ad cõcipiendum parat & accommodat. Maris autem ſemen, tum materiam, tum vim & facultatem eximiam habens, procreationis efficiẽs eſt & opifex. Quapropter mas formã motúſque principium, fœmina verò corpus atque materiã affert. Hæc rurſum valida iſtiuſmodi ratione ſtabilire contendunt. In perfectiorum animantium genere fœmina quem conceperit fœtũ diu geſtat atque alit: hoc auem efficere nõ poteſt, niſi ſuperuacaneorum redundantiam frigido humidóque ſuo temperamento congerat: eiuſmodi ergo cùm ſit fœmina, neque copioſum, neque craſſum, neque calidum, idcirco neque fœcundum ſemen poteſt efficere. Hoc cùm Ariſtoteles animaduertiſſet diligentius, mox ſubiunxit: ſi ſemen eſſet, menſtrua non eſſent, idcirco autem illud deeſt, quoniam hæc inſunt. Itaque fœmineum ſemen non eam elaborationem, non eos vitales ſpiritus, non eas denique vires quas maſculum poteſt obtinere, quãquam ſimilem ortus ſui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere ſeminis appellationem ſortiri, aut ſi ſemen dicendum videbitur, quia non fœcundum id eſt & modicum, à menſtrui ſanguinis natura diſceſſit, homonymiam committi. At verò ſi altius omnia ſcrutabimur, ſolui quidẽ hæc poterunt. Etſi enim rationibus inniti videntur, quæ ex philoſophiæ theorematis depromptæ ſunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris ſemen præſtantius atque fœcundius eſſe quàm fœminæ: non autem illud ſolùm vim habere efficientem, hócque prorſus infœcundum tãquam materiam ſubiici. Commentitium enim videtur, & anicularum figmentis proximũ, ſolum maris ſemen ex materno ſanguine citra vllam fœminæ opem, perfectum quicquam progignere, nec eſt profectò earum mulierucularum dictis fides habenda, quæ aſſeueranter pronuntiant ſe nulla coitus volupta-

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Solutio.

Vnde ſemen fœcũdũ dicatur

Cõtrouerſiæ ſolutio ex Ariſtotele.

te vtero concepiſſe. Vt autem quæ à gallinis eduntur oua ſubuentanea, ſic & quæ galli pariunt exigua, compertum habemus nequaquam fœcunda eſſe. Neceſſum eſt igitur amborum ſemina mutua ſubſtantiæ familiaritate & amicitia ſe copulent & prorſus confundantur, ſi qua inde futura eſt abſoluta procreatio. Semen non idcirco fœcũdum appellamus, quòd ſolùm ex ſanguine quippiam generet, ita enim ne maſculum quidem fœcũdum haberetur: ſed hinc quòd dum alteri confunditur ad generandum conferat. Nunc autem quis demoſtrare poſſit, fœmineum non opitulari maſculo? Si nobis permittetur Ariſtotelis rationem huc accommodare, ea certè quamuis ab aduerſario petita, rem noſtram omnem conſtituet, & quaſi ſepimento aliquo vallabit. Is enim naturam ait maris ac fœminæ vtrũque ſexum in fruticibus miſcuiſſe, quòd ſola vis maſcula (licet terra materiã ei conferat) nõ ſatis ſit quæ procreationẽ in ſtirpibus efficiat. Quòd ſi in his, multo magis opinor in animantibus, quæ præſtãtiori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris ac fœminæ vires coniungi, non idcirco duntaxat vt fœmina materiam ſuppeditet, ſed vt copulatis atque confuſis amborum viribus, ſemen vnum ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur integris abſolutíſque viribus præditum, tãquam opifex in ſubiectam materiam incumbit. Hæc de ſemine procreationis humanæ principio, nunc de materno ſanguine diſſerendum.

De menſtruo ſanguine. Cap. VII.

MENSTRVVM non quemadmodum ſemen vltimi alimenti, ſed ſanguinei portionem quandam eſſe, hoc eſt indicium, quòd nõ mariſcæ, non fluxus ſanguinis è naribus, non varices, nõ tale quicquam mulieribus magna ex parte accidere ſolet, quãdiu id profluit: ſi quid horum erumpit, deterior fit menſtrua purgatio, quod huius materia aliò rapta diſſipetur.

Menſtrui neceſſitas & productio.

Eorum animantium quæ viuum fœtum edunt, fœminas menſtruo abundare neceſſum eſt, vt hoc fœtum quem ſtato tempore vtero gerunt plenè alant ac ſuſtentent. Quò autem hanc alimenti vbertatem natura ſuppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidiorémque mare conſtituit. Hic quidem quia plurimo calore circumfluit, omne quod ſuſceperit alimentum perfectè mitigat atque coquit: & ſi quid præterea redundat, id potenter diſcutit. At fœmina quæ haud ita multum à mare perfectè calido diſiuncta eſt, alimentum ſatis quidem conficit, infirmiorem tamẽ calorẽ obtinuit, quàm vt quod redũdat poſſit diſcutere. Proinde illi ex frigida imperfectáque natura, mẽſtrui ſanguinis vtilitas acceſſit.

Quæ animalia menſtrua habẽt & quæ nõ habent.

Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum in ſe viuum cõtinent, menſibus non purgantur: minus enim ſanguinis obtinent, aues quidem quia ſicciores, piſces quia humore plurimo circumfluunt.

Quæ multum, quæ parum.

Hæc vna ratio efficit, vt in reliquorum animantium genere mulier plurimũ menſtrui ſanguinis emittat. Calida enim & humida eſt illius cõſtitutio, carétque pilis,

cornibus, vngulis, aliiſque particulis, in quas ſolet cæteris animantibus ſuperuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulæ ventríque indulgent, & vitam inertem otioſámque traducũt, quoniam exercitationis defectu & caloris inopia minimum ſuperuacui ſanguinis diſcutitur, eius plurimũ coaceruant. Vnus ergo ſanguis redundans, tum viris materia prima fit ſeminis, tum mulieribus menſtrui. Vt enim maribus, ſic etiã fœminis circa annos pubertatis ingens incidit corporis vniuerſi mutatio: ac tũ temporis increſcente iam & vegetiore facto natiuo calore, pubes erumpit, vbera tumeſcunt, corpus libidine titillatur, exuberãs ſanguis calore veluti extenuatus diffunditur, víxque ſuis receptaculis coërcitus, viam ſibi parat qua dimanet. Quamobrem hac ætate prodidit Hippocrates maribus ſanguinis è naribus profuſiones, puellis verò menſtruorum eruptiones obtingere. Illis ſiquidem venæ quæ ad nares cõſtitutæ ſunt, his verò quæ in vterum ínque eius ceruicem inſeruntur, faciliùs promptiúſque reſerantur & pateſiũt. Itaq; qui in vena caua redũdat ſanguis, in vteri venas perlabitur, háſque copia & calore diſtẽdens aperit, vt ab earum oſculis ſtillans dimanet, profluátque è partibus obſcœnis. Imminuta copia circumciſáque redundantia, quod reliquum eſt & corpori neceſſarium venæ retinent: dum verò menſtrui nihil amplius erumpet, quæ ad vterum pertinent ora venarum, ſponte ſua occludentur & conniuebunt. Menſis vnius curriculo tantum denuò congeritur & accreſcit, quãtum antè profluxerat, ídque ſimili prorſus ratione, naturæ impulſu per vterum deponitur. Non eſt autẽ quòd aliquiſpiam exiſtimet, hanc duntaxat ſanguinis redundantiam circuitus cauſam eſſe, quoniam iis etiam quæ ſanguinis exiguum congeſſerunt, quãquam parcius, ſtatis tamen ciruitibus profunditur. At huius circuitus cauſa, aut in naturæ conſuetudinem, quæ omnia certis legibus ſtatíſque periodis exequitur, aut in ſempiternos & immutabiles lunæ curſus referẽda eſt: quæ vt luminum varietate, tum creſcens, tum ſeneſcens, menſem dimetitur, ſic hominis vt ſanè reliquorum omnium humores, rata ordinis conſtantia regit, atque moderatur. Ne quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiam & exuperantiam eſſe ſanguinis vtilioris, & ei prorſum ſimilem qui in venis pro alimento eſt, velim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimum in mulieribus fieri author eſt Ariſtoteles, & eum qui ſtatis circuitibus profluit, genus eſſe quoddam ſanguinis vitiatum, & quaſi ægrotans. Etenim à puriore ſanguine ſecernitur naturæ beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente Luna.

Quo tẽpore mẽſtruũ erumpat.

Quomodo ſiſtitur.

Circuitus menſium cauſa.

Menſtrui natura.

3. de hiſt. animaliũ cap. 19.

Menſtruũ quid.

Hoc excidente, ſi nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteriles fiunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina. Si omnino mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur, aut illis circumlinatur, abortum facit, ei autem quæ vterum non geſtat, concipiendi ſpem adimit. Mulierum quæ purgantur ſpiritus & vapor ab ore, ſpecula atque eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem

Menſtrui pernicies & malignitas.

morbum, pilorum effluuium, aliáque elephanticorum vitia infert, idcirco à veteribus inter venena relatus, pari malignitate existimatur atque sanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere supprimitur, nec statis temporibus emanat, ei etiam cui proprius est, debétque familiaris esse, grauissima affert incommoda: viscerum obstructiones, tabem, cancrum, morbũ comitialem, huiúsque perniciei quamplurima. Quum itaque tãta sit eius pernicies, sitque vis ei tam pestifera, vix animum induco fieri posse, vt ex eo fœtus in vtero gestatus alimentum capessat: imò tum optimè solet mulier vtero concipere, quum ab hac fœda eluuie munda repurgatáque fuerit, quúmque purus existet tum vterus tum reliquus sanguis in corpore, ex quo demum fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, vitiosus similiter ac prius congeritur & accrescit, eo tamen haudquaquam fœtus continetur aut viuit, nec eum, sed quantum potest purissimum, atque suauissimum pro alimento rapit sibíque iungit. Quónã igitur corruptus ille sanguis, quem menstruum appellauimus in grauidis cõcedit? Pars exigua circa vterum inhæret in venis, pars maxima reliquo puriori sanguini permiscetur. Hinc quia nequit naturæ vis omne illius virus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, varices, malacia: atque vt in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores sunt, quàm quæ vterum non gestant. Hunc autem natura intus continet, ne si viam patefaceret, cum eo vtile fœtus alimentum simul emanaret. Itaque natura nouæ prolis procreationem instituens, in vitæ discrimen plerũque parentem adducit. Non igitur menstruo fœtus alitur, si hac appellatione corruptum eum sanguinem notamus, qui purgatio est & excrementum purioris. At verò quoniam hoc nomine omnem sanguinis ab vtero factã deiectionem sæpius veteres significarunt, ferè fit vt & fœtum ali & lac gigni ex menstruo sanguine pronũtiemus. De semine ac sanguine mẽstruo, quid sint, vnde & ex qua materia, & quomodo gignantur, dictum iam satis est: nunc verò de hominis procreatione tradendum.

Fœtũ menstruo non ali.

Galen⁹ li. de tumoribus præter naturam.

De seminis conceptione, & prima hominis constitutione. Cap. VIII.

QVONIAM in animantium genere cõducebat marem & fœminam separari, solers & prouida rerum natura, vt eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne vniuersum genus intercideret, libidinem quasi stimulum ex seminis ardore vtrique iniecit, & partibus obscœnis illecebras & admirabile congressus desiderium, ídque vt sua semina in vnum conferrent, alioqui prorsus inutilia futura. Quare præter testiculos quorum est semen generare, conditæ sunt partes obscœnæ, iísque insigniores duo nerui eximij sensus inserti, qui viris desinunt in glandem, venereæ voluptatis sedem. Dum itaque qui concauus est in

Seminis eiectio.

pene neruus, ſpiritus copia impletur, penem arrigit, viáſque diſtendit, per quas ſemen directè & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, ſeminis vaſa & teſticulos irritat. Hinc mirificè impulſum ſemen turgidúmque ſpiritus vbertate, vix poteſt ſuis vaſis contineri, ſed cogitur foras exilire ingēti voluptate, viris quidem quodam quaſi ſaltu ob viæ flexum & longitudinem, mulieribus verò languidius. Vt autem omnes hæ cauſæ maiores ſunt in viris quàm in mulieribus, ſic illos conſtat in coitu maiore voluptate teneri quàm mulieres: quanuis hę pluribus modis oblectantur, nempe dum ſemen erumpit, atque etiam dum vterus viri ſemen auidè ſuſcipit & amplectitur. Hinc Tireſias vates, qui vtrumque ſexum fingitur expertus, mulierum partes viſus eſt tutari. Porrò autem ſeminis emiſſio non fit in vteri ſinum, quoniam eius os internum cōniuere occludíque ſolet, ſed in ceruicis fundum excidit ad os vteri, quò plerique ſeminis vaſa & teſticulos deriuari prodiderunt. Illuc igitur viri & mulieris ſemina cōfluunt: híncque (vt author eſt Ariſtoteles) in vterum anguſto ore rapiuntur. Profuſio (inquit) ſeminis non intrò fit, vt quidam volunt, os enim vteri anguſtum eſt, ſed antè, quo fœmina mittit vaporem illum nonnullarum recremētum: eodem enim mas etiam mittit quod fuderit, & aut ibidem manet ſemen emiſſum, aut intrò ab vtero trahitur, ſi calidus eſt & modicè temperatus. Cuius rei indicium, quòd locus qui modò madebat, reſiccatus mox ſentiatur. Sic & Oribaſius, Duo (inquit) orificia habet vterus, vnum interius, alterum externum, in quod viri genitale ſemen conditur, in illud quidem non ingreditur, ſed trahit vterus ad ſe ſemen, quemadmodū cucurbitula. Idipſum videtur alio loco planiùs expreſſiſſe. Quēadmodum è profundis cuniculis ceruus ſerpentem narium inſpiratu allicit, ſic vterus viri ſemen è ſua ceruice. Miror ab his atque etiam à vero Galenum deſciuiſſe, qui putauit mulierem ſemen per cornua in ſolum vteri ſinum eiaculari. Quum illa vterū gerens fortaſſe cōcumbet, quónam tandem ſemē id vteri ſinu ſuſceptum euadet? Obſignatum enim tum adeò eſt os vteri interius, vt nihil vel minimum ſubire poſſit aut excidere. Hoc ſi in præſcriptum pariendi tempus intus contineretur, inutile prorſus & otioſum computreſceret, & grauiſſima tum animi, tum corporis incommoda neceſſariò inueheret. Hac forſitan ratione perterritus Auicennas, inconſideratè ſtatuit grauidam mulierē, nullis viriū conatibus, poſſe in cōcubitu ſemen effundere. Ad hūc itaque modum ſemen prolectat vterus, ſi quidē validus eſt & inanis, appeténſq; veneris: atque ſi futura eſt conceptio, mulier quadam voluptate præſentit vterum geſtire: miróque ſeminis deſiderio totum in partes obſcœnas prouolui, vt ei obuius ore quaſi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde cōtinet auidiſſimè ac in ſinus ſuos recondit, adeò certè id vndique comprehendens, vt nullum intus ſpacium inane ſinat: quin & in id ſeſe contrahens, os ſuum adeò coarctat & claudit, vt ne vel minimum quidem dehiſcat: ceruicis autem os quod eſt ad partes obſcœnas, nūquam nō patet. Sic quidem Hippocrates memoriæ

Seminis attractio.

2. de gene. anima. c. 4

Aph o. 23. li. 6.

Obiectio cōtra Galenum.

Vterus vt ſemen cōprehēdat.

prodidit, iis quæ vtero gerūt vteri os comprimi, hócque testimonio, si obstetrices immisso digito, os vteri conniuere sentiant, mulierem concepisse pronuntiat. Cæterùm si imbecillior erit vterus, quod in vitiosis affectibus fit, aut si minus appetēs erit seminis, vt in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam sunt venere: viri semen in ceruice aliquātum considens, mox foras excidit & elabitur.

Cōcipiēdi rationes.

Id autem mulier fœcunda facilè apprehēdet & retinebit, si integra sit valetudine, si pauco antè tempore repurgata & munda sit à mēsibus, si pariter cum viro aut paulò pòst id eiaculetur. Ita enim si eodem impetu atque vir semen emittit, aut si paulò antè cùm iam libidinis furor plurimum incēsus est, vterus ingenti voluptate & auiditate id allicit & in se recondit. Cōtrà verò si multò pòst aut antè quàm mulier, vir semen emittat, cùm nempe vel nondum efferuescit, vel iam cessauit impetus libidinis in muliere, vterus aut semen non prolectat, aut certè non continet: neque si continet, vtile id redditur, propterea quòd nimia mora à fœmineo destitutum est, spiritúsque totus euanescit.

Cōceptio quid.

Neque profectò seminis attractio neque retentio, conceptio est, tametsi id ratio nominis videtur indicare. Non rarò enim auidus vterus semen attraxit, quod diu continere non potuit, sed biduo aut triduo siuit elabi. Est & cùm id diuti⁹ inutiliter reseruat, vti in mola, quæ nec cōceptio vera est, huius enim mole opprimitur & laborat, perinde vt ventriculus cibo graui & immutabili, quē tamen traxit ac cōtinet, conceptio propria & peculiaris. Est igitur vteri actio, qua seminis potestas exuscitatur, & insitū sibi munus reipsa obit & exequitur. Quemadmodum enim terra ferax & fœcunda, exceptum semē suo calore fouet, deinde excitat & ad parturiendum impellit: sic vterus fœcundus ingenita vi, quæ alteri nulli parti est cōcessa, sopitam seminis vim & delitescentem in eo potestatem excitat, & ad agēdum extimulat, vt energia fiat & dicatur. Tum temporis semen opus aggreditur & suscipit, quod antè nusquam agere potuisset: alioqui enim mas solus in seipso generaret. Itaque seminis potestas in actum erumpit & exuscitatur vteri vi: atque eaipsa exuscitatio conceptio est.

Auicennæ error.

Auicēnas & qui eius institutionem sequuntur, perperam censuerunt seminis potestatem in actum erumpere ea corporis exagitatione, quæ fit in concubitu. Primū itaque vterus semen attrahit, attractum continet, contentum concipit: haud secus atque ventriculus tractum contentúmque alimentum conficit, vt enim concoctio uentriculi, sic conceptio vteri propria est actio.

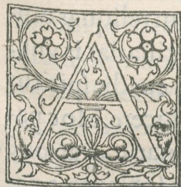
Quę necessaria sunt vt bona fiat conceptio.

Ex his profectò quiuis perspicere possit, quę ad probam & exquisitam conceptionem desiderentur. In primis enim necessarium est, maris semen rectà affatímque emissum, fœcundum esse, nec tenue vt vel serum vel aqua, nec mole exigúum, sed tale quale redditur à bene temperatis viris, non præter modum veneri indulgentibus. Deinde verò vterum repurgatum, seminísque appetentem, auidè hoc ipsum trahere è ceruice. Tertio tractum vndique amplecti ac continere, in totū conniuente illius osculo. Ad hæc vterū fœcundum esse, qui ad seminis conceptionem sit idoneus. Is autem est,

inquit

inquit Hippocrates, qui mediocrem ex omnibus obtinet temperaturam: nempe qui nec immodico frigore densior factus, maris semen refrigerat, oráque vasorum obstruit: nec humoris affluẽtia seminis fœcunditatẽ tanquam terra palustris extinguit: nec siccior alimẽti vbertatem inhibet: nec calidior semen ipsum ardore torret & exurit. In summa omnis immoderata absit intemperies. At modicè intemperati optimè commodéque generant, si coëant cum intemperatis pari exuperantia in contrarium vergentibus, sese enim temperant & certa ratione moderãtur. Cum similibus autem si commisceantur, nequicquam valent producere. His ergo omnibus vniuersè concurrentibus, conceptio naturæ legibus fit: neque si vnum desideretur, fieri potest vt cõceptus ad absolutionẽ perueniat. Sterilitatis aut impeditę cõceptionis causæ, huius loci nõ sunt, quòd in præsentia ea duntaxat quæ natura duce ac veluti magistra proferuntur, persequi statuimus.

Prima animalis conformatio. Cap. IX.

GE verò iam vtero conceptum sit fœcũdum semen, quid id deinde pręstet ac moliatur enarrandum. Sunt quę non ex seminis materia procreantur: sanguinea tamen animãtia è semine omnia lucem accipiunt, oriuntúrque hoc à mare in fœminam emisso. Maris ac fœminæ fœcunda semina, vbi consentanea quadam moderatione opportunè conuenient, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur veréque permiscebuntur, vt fiat amborum vis vnica eadémque natura. Mox deindę suscitata vis illa in semine latens, huius materiã variè distrahit, eiúsque partes secernit: non enim est exquisitè vnum & omni ex parte consimile. Itaque statim primo & altero die, partes seminis tenuiores, calidiores, & spiritus magis participes, intrò & in mediũ totius molis se recipiũt: crassæ verò ac magis terrenæ illas ambiũt & circũcirca obuallant: ex quib⁹ durioribus factis atque coactis vteri cõtagione & calore, obuoluentes fœtũ mẽbranæ proferũtur. Omniũ extima ac prima fit allãtoides, à farciminis specie appellata: tenuis ea quidem & inualida, & angustior quàm quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamẽ & arctis processibus ad vtrunque apicem porrecta: per hanc membrana chorion dicta, vteri apicibus annectitur. Sub hac tota seminis pars exterior & magis terrena (semper enim semen sese colligit in angustũ, & parte sui media vires obtinet multò maximas) qua vterum contingit, in membranam alteram cõcrescit, quam Latini secundas, Græci χόριον appellant. Semen etenim quia lentum est, & omni ex parte cohęret, calore crassius fit & magis cogitur, ob ídque externa & summa eius facies in membranæ cõstantiam coit. Leuis autem cùm sit, vtero committitur & adhærescit per ora vasorum quæ in vterum desinunt: ea dicũtur acetabula, per quæ semen alimentũ ad se rapit: perforatur enim membrana, vt quæ mollis adhuc & recens sit coacta. Præter has autem & tertia quædam amnios appellata gignitur, circumcirca vniuersum conceptum Acetabula Amnios.

conceptum amplectens & inuoluens, valida certè & futura ſudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum ſemen conuertamur. Quod intrò concluſum eſt tenuius, multò etiam magis calore diffunditur, hinc mox turgeſcit ſpiritum concipiens, vt inquit Hippocrates. Per id tēporis quicquid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritum abit, non eum quidem venti flatúſque plenum: non enim tum vterus flatu turget, aut eius diſtentione torquetur, neque per vteri ceruicem flatus vlla vis erũpit. At verò ſic in ſpiritum id verti putamus, vt ſpiritus ille caloris omniúmque facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis mediũ ſe colligat: non enim vt multi Ariſtotelem interpretãtur is euaneſcit, aut auolat à ſemine, ſed in eo perſiſtit omnium partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhærens prima fit partium omnium natura, háſque vbi conformauerit, poſtea ſemper aſſiſtens, in omnem vitam quantum poteſt diutiſſimè & ſaluberrimè conſeruat. Itaque hic ſpiritus non modò primũ vehiculum & inſtrumentum eſt procreatricis facultatis (in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuináque vis conformandi) ſed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earúmque auxiliarias is vnus in ſe omnes ſuſtinet & comprehendit. Ex quibus planum euadit ſpiritus & omne facultatum genus ex ſemine initiũ originémque ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemen erat à parentibus emiſſum, naturæ rationẽ ſumit: aut ſi explicatius hoc dici mauis, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ vis & quaſi intercepta, tum ad agẽdum exuſcitatur, dum primum id innatum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionem eſſe & nuncupari. Ambiguum enim eſt, an otioſum ſemen poſſis naturam appellare, quemadmodum nos rectè vocare ſolemus dormientem muſicum. Itaque hic ſpiritus facultates habens & naturæ inſtrumentum, tres bullas in medio ſemine conſtituit quaſi guttas perlucidas, quæ tum proximę ſibi rudimenta quædam & principia exhibent trium principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Non tamen ſpiritus in his quaſi fixus inhæret, ſed per totum ſeminis corpus vagatur, nunc quidem ad externa pergens, nunc verò craſſiuſculæ iam membranæ occurrens, & ad ſeminis medium refluens, vt ab Hippocrate commemoratum eſt. Nulla enim pars ſeminis ab huius contagione immunis eſt, imò hic ſimul cum natura quoquouerſum ſe diffundit & cuncta tranat. Efficientis ſiquidem naturæ vehiculum eſt & inſtrumentum, quæ effingit partes ſingulas. Has autem quia totas per intima conformat, ſi verum eſt Ariſtotelis decretum, omnem actionem contagione perfici, neceſſe quidem eſt totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinſecus vti ſtatuarum fictor, qui in interiores materiæ partes minimè deſcendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam verò ad inſtitutum reuertor.

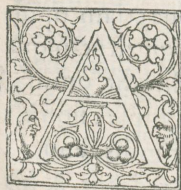
Spiritus in ſemine opifex qualis & vnde

Rudimẽta triũ principiũ partiũ

vt

Vt de partium corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur. Cap. X.

Cor ex Ariſto. primum conformari.

RISTOTELES venarum quemadmodum & arteriarum originem, & tum mouendi tum nutriendi principiũ cor inſtituens, non abs re dum ſibi ſuíſque principiis vult conſentire, hoc contendit primum effingi & ſeorſum cõſiſtere in iis animalib⁹ quę ſanguine prædita ſunt. Id enim primum cohærere atque conſtare neceſſe eſt, ex quo incremẽtum & motus cæteris partibus accedit. Quapropter (inquit) ſi quid tale eſt, quod in animalibus ineſſe neceſſe eſt, in quo omnis naturæ principium atque finis conſiſtat, id primum quidem fingi & præ cæteris conformari neceſſe eſt. Eiuſmodi autem cor eſſe ait, ídque ſenſu primum percipi. Ad hæc quum per obitum cor poſtremum vita priuetur, id quoque ait primum viuere. Omnibus ſiquidem cõmune eſt, vt quod primùm conſtitutionem & ortum acceperit, id poſtremò deficiat, quaſi natura decurſionem reducẽ agens, à calce ad carceres, vnde initiũ ſumit, redeat. Quod autem primum gignitur, id eſſe vitæ & animæ ſedem, ab hoc deinde cætera membra ſuo quęque ordine conformari. Cuius nonnulli modeſtiorem interpretationem ſubiiciunt, vitalem calorem in corde fixum atque ſtabilem, in ſeminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haudquaquam recipiunt, neque fatẽtur cor venarum eſſe originem: neque ſimilaribus diſſimilaribúſque partibus motionis nutricationíſve principium exiſtere: neque id ante cætera gigni. Rurſum neque nouiſſimè id per obitum vita omni deficere, quãuis fortaſſe motu concuti, calere, ac vitales functiones obtinere videatur: primum vitę genus, quod naturale appellant, perfectiori quodã ordine ſtatuũt homini ineſſe quàm plantis. Hæ quia aluntur & increſcunt, viuunt quidem, at non vitali eo calore & ſpiritu, qui animalibus ex corde proficiſcitur, quãdo nimirum nec cor, nec quicquam quod illi proportione reſpõdet, obtinent. Fœtus ex ſemine recens conformatus, haud ſecus atque ſtirpium genus, iecoris beneficio viuit. Hæcque illi prima eſt & ſimplex viuẽdi ratio, quæ quoniam ad vitam animantium tuendam non ſatis eſſe poteſt, temporis prolapſione perfectionem quandam conſequitur ex corde, quod ingẽti caloris & ſpiritus copia hanc actionem vegetiorem abſolutiorémque reddit. Solet tum temporis animantium vita, ipſáque vis & ſpiritus vitalis appellari, nempe quorum appulſu pręſtantiore quodam viuendi munere conceptum viget quàm planta. His certè rationibus conficiunt, non cor ſed iecur primum viuere, & primum conformari. Hæc ita quidem variè diſputari ſolent ratione vtrinque probabili. Cæterùm ſi de obſcuris non modò ingenij acie, verumetiam obſeruatione iudicãdum eſt, conceptum intelligemus nunquam otioſum eſſe, ſed ſtatim initio partes omnes eius in ſuam quamque opus incumbere: fœtus partes æquè omnes conformationis ſuę adumbrationem & rudimentum nanciſci, licet non pariter omnes ſummam conſequantur

Cõfutatio

ſequantur

ſequantur perfectionem. Nam ex puriore & vegetiore ſeminis portione quæ in vteri medium concedit, loci tepore ſuſcitatur ſolidarum partium materia, quæ ſpiritus omniúmque virium & facultatū atque etiam opificis noſtri ſedes eſt. Hic protinus quaſi diſcuſſo torpore exurgit, in actúſque proprios erumpit: ac primùm multo ſpiritu turgeſcēs ſe diffundit, omniáque permeans partes varias quæ ſunt in ſemine (hoc enim ſimplex non eſt & vniuſmodi, quanquam tale apparet) ſecernit, calidas à frigidis, tenues à craſſis & terrenis, vt ſingulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effingendis ſuggerantur, à quibus olim deceſſerunt. Seminis portiones quæ à tribus parentum principiis defluxerūt, comparent in primis medio ſemine in tres quaſi bullas digeſtæ ſpiritu facultatéque cōfertas: eæ rudimenta ſunt iecoris, cordis, & cerebri. Ac tum etiam generans facultas ſeminis materiam commutat aptámque reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones craſſiuſculæ apparent, quæ in oſſa abituræ ſunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & venæ atque membranæ. Sic omnium præparatio quędam inſtituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iam die ſeptimo cerni poteſt, at multò apertius decimoquinto, quum in ſemine iam conſpicuæ ſint partes, & ſubſtãtia & ſitu diſcretæ. Poſt id temporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggreſſa, primùm rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrum in propria loca ſeiungit, propriáque figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranæ fœtū obuoluentes robur nanciſcuntur. Mox in his venæ & arteriæ effinguntur omnes in fœtus vmbilicum deductę, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis vteri cohærēt. Tum tēporis è iecore, tū vena porta, tū caua multiplici ſobole diſpergitur, & è corde arteria, è cerebro ſpinæ medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis aranearū tenuiores emergunt, ventriculus, inteſtina, veſica, cordis inuolucrum, hypezocos membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranę firmo robore obtēduntur. Cutis concreſcit omnia contegens ex ipſo quoque ſemine, nō vt quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſímque duritiem conquirunt, ex coacto & verè concreto ſemine. Ab oſſibus quicquid vi caloris ſpumæ modo emanat, id partim iuxta oſſiū extrema reponitur, ad vinculorum conformationem, partim circumcirca & in longum effunditur, vt mēbrana fiat perioſteios Græcis appellata. Die quidem viceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ & cōformatæ quodammodo iam apparent, ſed perfectè in maribus die trigeſimo, in fœminis trigeſimoſexto. Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex puro ſemine, quod quantulumcunque initio conceptum eſt à parentibus, id nihil auctum, nihil amplificatum ſatis eſt partibus omnibus conformandis. Tum inde ſanguis ex vtero prolicitur, qui primum circum iecoris ſpermaticas fibras atque rudimentum concreſcens, totam illius molem & ſubſtantiam conſtituit. Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fœtum, ſemi digiti, aut vt ait Ariſtoteles, formicæ maiuſculæ magnitudine

membrana costas succingens.

verè

verè ac prorſus conformatum, & cuius partes omnes excepto iecore albæ ac ſpermaticæ cernebantur. Caput par erat auellanæ, & maius quàm pro reliqui corporis ratione: oculi vt cæteris exerti: naſus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, híſque ſecreti digiti: penis conſpicuus, ſub quo ſcrotum milij magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſſium robore, ſed flexibilia quocunque ducerentur. Omnia contecta cute tenuiſſima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, fibroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis rubore perfuſa, vnum tamen iecur rubrum inerat, amplum & recèns concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per vmbilicum venæ ferebantur ſanguine cõfertæ fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo, cõformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt & carne fulciri, ídque iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat. Senſim ergo natura carne eas implet capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo qui primùm imaginem rudibus lineis adũbrat, mox vario pigmentorũ genere illuſtrat & perficit. Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua: fit autẽ ea tum in muſculis, tum in aliis partibus, coacto frigoris vi quod in eas illabitur alimento. At verò quoniam magna eſt partium tum in dignitate, tum in facultatum robore varietas, fieri omnino nequit, vt gubernatrix omnium natura, omnes æquè promoueat: ſed dum ipſa vniuerſim in omnes, vires ſuas exercet, accidit vt aliæ partes citius, aliæ tardius formam conſequantur, & genitæ appareant: ac tum primùm vſu quodam dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis à veteribus conformatarum partiũ propoſitus eſt ordo, non agẽtis eſt naturæ, ſed effícti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conformãtur & increſcũt, nullúmque prius aut poſterius altero: maiora verò natura priuſquam minora comparent, quum tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tempore ornantur ac perficiuntur omnia, ſed quædam citius, quædam tardius prout quæque ignem nutrimentúmque nacta ſunt. Ergo ſi quem in genere procreandi ordinem ſpectes, ea pars primùm gignitur, id eſt genita apparet, quæ dignior eſt, motúſque principium in ſe obtinet: valentiore enim ea facultate, tum generante, tum propria agẽte prædita eſt. Poſt hanc verò cæteræ, quę illi ſunt vtiles, & quæ illius gratia conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus, interiora externis, & ſpermatica ſanguineis prius orta apparent: ac inter illa quæcunque præſtantiora ſunt, priora ſunt cæteris, licet ſæpe poſterius compleri ac perfici cernantur. Sic enim tres principes partes cor, iecur, & cerebrum, priuſquam vmbilicus aut cæterorum quicquam, procreationis ſuæ primordia ſumunt, tametſi omnium primus vmbilicus perfectè conſiſtit. Hac igitur via & ratione, quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione & complemento. Cap. XI.

PECIE atque forma modò adornatus fœtus, totus tenellus est, omníque ex parte præ immodico humore lentus & muci plenus, ob ídq; ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore, dum vi caloris assiduò aridior fit & siccior, cuncta firmãtur, membranæ, nerui, atque cutis, vngues in extremis digitis, ac pili in capite radices agunt. Sensus autem facultate fœtus illustratur circiter diem sextum & trigesimum. Vbi autem iam ad mensem tertium mas peruenerit, fœmina verò ad quartum, firmatis ossibus ac paulò durioribus factis, moueri inquit Hippocrates, ac calcitrare incipit. At certè siue mas siue fœmina geritur, aliæ prȩgnantes semper die quadragesimo secũdo, aliæ mense tertio, aliæ non nisi medio imprȩgnationis cursu eũ loco dimoueri sentiunt. Eadem quoque prægnans aliàs secundo & quadragesimo die, aliàs quarto mense primos motuum insultus obseruat, quum quasi volitantis muscȩ excussionem vel titillationem percipit. Tãti causa discriminis non sexui, sed vel robori bonæque constitutioni fœtus, vel prægnantis naturæ tribuenda est. Quanquam hoc tempore vnaquæque particula conformata apparet, nondum tamen integrè consummata est atque firma. Proinde hinc ad nonum vsque mensem, quo fœtus lucem ortúmque accipere consueuit, perficiuntur singulæ, nutriuntur & increscunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris cõsequutus est, vt seipso regi & ore sumptũ alimentum cõficere valeat, amplior factus, vberiorémque cibum expostulans & aërem ampliorem, quem ad natiui caloris refrigerationem spiritu ducat, viam & egressum ipse sibi facit. Vtero gestatus, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput sic demittit, vt oculi manuum pollicibus veluti affixi hæreant, nasus verò inter genua procumbat. Prior corporis pars, in matris abdomẽ, posterior in dorsum vergit, si mas geritur: nam fœminȩ aduerso situ collocantur. Hac autem ratione alitur fœtus in vtero. Singulis acetabulis tum venarum, tum arteriarum alia adnata sunt vasa carne suffulta per secundarum medias regiones dispersa, tãdem in vmbilicum coëunt, ex quibus fœtus sanguinem & spiritũ assiduò rapit. Duæ siquidem in vmbilico cernuntur arteriæ, in ramos arteriȩ maioris lumbis subiectos insertȩ. Totidem venæ ex vmbilico, in vnam coëunt, & in iecoris caua pertinẽt: vt qui per has ex secundarum venis tanquã ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate vt cuncta humi nascentia) tractus est sanguis, rursum in fœtus iecore perfectionem suscipiat, & quasi noua mutatione familiare illi fiat alimẽtum. Hinc per venam cauam quoquouersum deriuatus, partibus singulis pastionẽ affert: omnes quippe hinc alimẽtum capessunt. Cõcoctione iecoris quȩ perfectior quædam est αἱμάτωσις, quatuor humorum differẽtiæ gignũtur in fœtu, haud secus ac in adultis. Vrina licet pauca (quo enim sanguine fœtus alitur, is iam in matre ab vrina magna ex parte fuerat purgatus)

Quando primũ sentit fœtus.

Quando primũ mouetur.

Situs infãtis ĩ vtero.

Vmbilici vasa.

gatus)in renes & vesicam secernitur: hinc autem effluit, non quemadmodum nobis per vesicæ ceruicem, sed eo ductu qui in fundum vesicæ inseritur, redundat in vmbilicum, illíncque spargitur sub mēbranam allantoeidem, vbi collecta seruatur ad pariendi tempus. Alterum vniuersi corporis excrementum, quod sudor est, sub amnion membranam excipitur, eóque fœtus circumfusus est vt cutem vsquequaque contingat. Inter allantoeidē tunicā & chorion nihil incidit, sed hæ quasi cōtinuatæ sunt. Nullū excrementū ex aluo fœtus deponit, cùm neque ore cibū capessat, neque ventriculo cōcoquat: tametsi recens in lucē editis ex aluo elabitur quippiā simile crasso, nigro, & lutulento sanguini, quod iecoris recremētum est, ex cuius cauis in intestina exciderat, in quibus cumulatū seruabatur in pariendi tēpus. In hūc igitur modū alitur, augetur, perficitúrq; fœtus. Cæterū circa nonū mensem factus grādior, copiosiore (vt dixi) egens alimēto & spiritu, diutius cōcludi non patitur. Proinde primū sese cōuoluit, capútque declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in sublime distēdens. Id autē nonnunquā molitur vno mense ante partū. At sic se inuertēs nihil defringit, quòd laxior sit vmbilicus, duos plerūque cubitos lōgus, multis modis & inuolucris fœtū pręcingens. Instante partu ille calcitrās, primū amnion membranam manuum pedúmque crebra impulsione disrumpit, ac tum miscetur vrina sudori. Post hæc verò maiore impetu sese cōuolutans, plurima acetabula dissoluit, quo tēpore mater ventris tortiones experitur, defluítque sanguis in vteri capacitatē. Postea verò secūdæ ab acetabulis euelluntur, & reliquę discerpuntur mēbranæ, aquæ ex vtero defluunt; cúmque nil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturū malum ab arbore, soluto spōte pediculo. Hæc quidem fœtus molitur. Vterus verò qui nouem continēter mensibus tota ceruice connixerat, fœtum auidè comprehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, vt obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc verò amplius, vt obstetrices allantoeidem tunicam, & quas vocant aquas ori obuias percipiant. Ab his verò ore ad fœtus prolapsionem satis patente, vniuersus vteri fundus, quāproximè potest ad os se cōtrahit, fœtúmque foras propellit: cui & aliæ quę circumstant partes suppetias ferunt. Ipsa quoque mulier non mediocriter sibiipsi opitulatur, & viribus connititur ad fœtum strenuè excludendum, cōtractis intentísque his qui in abdomine sunt musculis. Fœtus in os vteri delapsus, capite corpori viam parat, séque foras dat per lubricā ceruicem, vt quam copiosus effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduóque opere conueniunt, fœtus, mulier, & vterus, quē ipsi aliquādo vidimus tanto impetu fœtum extrudere, vt simul foras excideret. Quo autem pacto os vteri tātopere dehiscat, vt per id fœtus elabatur, nescit Galenus, nec aliud quàm admirari potest. Auicennas tamen in ea est opinione, vt existimet pubis ossa tum necessariò seiungi, horúmque commissurā quasi dissolutionem patere: quod tamen fieri nulla ratione potest, nec est vsu deprehēsum: rectum tamen intestinum & podicem grauissimè premi

Vrina fœtus vbi cōtinetur.

Vbi sudor.

Infantis exclusio.

Pariendi modus.

15. de vsu partium.

constat. Ita quidem ex naturæ præscripto paritur infans, mas quidem facie ad matris podicem, fœmina verò ad partes obscœnas conuersa, quoniam in vtero illis quoque contrarius situs erat. Fœtus exitus angustia secundas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum sequentes cernuntur vmbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans vociferatur: ac sine magistro, duce natura, lac è mammis exugit quod eò magna prouisione reconditum fuerat, sanguis enim qui mensibus singulis excerni consueuerat, subsistit non in ipso quidem vtero (illic enim concresceret in grumum) sed in venis maioribus, in vniuersum corpus redũdans. Hic in tres distribuitur portiones. Prima ea est quam fœtus per acetabula vi sua pro alimento trahit, hęcque non modò menstrui, sed etiam totius materni sanguinis (vt Auézoari credimus) pars est syncerissima & longè optima. Altera sanguinis portio, nullo item contaminata vitio, cùm primùm fœtus mouetur in mammas concedit, vt naturæ mutationibus in lac conuersa, recens nato infanti familiare & conueniens suppeditet nutrimentum. Tertia in ipso iam partu & multo pòst tempore copiosè è venis per vterum dimanat. Tres eæ portiones in superuacuo mulierum sanguine cõtinentur, & mensibus singulis naturæ impulsu foras exturbantur, hincque mẽstruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reseruata foras propulsatur, verum est menstruum nutricationi ineptum, non molis tantummodo copia, verumetiam qualitate noxium & infestum. Tanta autem cùm sit mẽstrui pernicies, quemadmodum suprà diximus, mulier si à partu non commodè expurgatur, vita est in discrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies viginti, nec quinque & viginti, mulieri expurgandæ satis esse pronũtiauit: verùm omnino aut duos & quadraginta, aut certè triginta. Quæcunque grauidis sub partum incidunt symptomata, maximè verò malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, verus hic menstruus humor prorsus accersiuit. Veterum diuturna obseruatione animaduersum est, mulierem quæ profluentibus menstruis fortè conceperit, fœtum edere ad elephantiasin propensum: definitúmque est à quibusdam, quoto ætatis anno illa in conspectum se dabit. Huius causam statuunt, quòd per id temporis fœtus necessariò augetur & increscit ex menstruo prorsum vitioso & corrupto, quod suæ perniciei radices agens tandẽ suam prodit malignitatem. Si verò haud ita multùm antè quàm menses erumpere consueuerunt mulier concipiat, quoniam iam quiddam in venis huius est mẽstrui, in lucem proferetur infans in multos certè morbos procliuis. Fœliciter autem & integra sanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit: nisi aliunde à parentibus vitium quasi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & similitudine.

Purgatio mẽsiũ post partum.

Veri menstrui pernicies.

Quibus

Quibus ex causis fit, vt nati parentibus similes dissimilésve sint. Cap. XII.

VIVS quæstionis ardua & tanta obscuritate inuoluta est inuestigatio, vt quicunque in hac versati sunt veteres, de causa dissentiant. Quò autem hæc breuiter summatímque perstringam, omissa Aristotelis de hisce sententia, triplex in primis similitudinis genus cõmemorem, vnum in specie, alterum in sexu, tertium in effigie. Quæ in specie existit similitudo, maximè ex subiecta materia proficiscitur. Hinc quod ex animalium diuersi generis cõcursu progignitur, propiùs ad fœminæ quàm ad maris speciẽ accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & longis consita: cõtrà verò ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hæcque proportio retinebitur, si canis & vulpes, vel asinus & equa coëant. Qui certè euentus argumento est, multò copiosiorem fœtui materiam à fœmina quàm à mare conferri. Cùm autẽ mas nihil nisi semen suppeditet, consequens est ipsum quoque semen fœtui pro materia subiici: alioqui fœtus matrem omnino exprimeret & specie referret, quod perspicuè falsum est & inane. Sexus porrò ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in seminibus insunt qualitatum emergit. Si enim vtriusque parentis semen calore siccitatéque plurimùm excellat, mas procreabitur: cõtrà si frigus humórque vincat & exuperet, fœmina. Sexus discrimen non solùm ex partibus obscœnis, sed etiam ex reliquo ferè corpore spectatur: ex barba, partium amplitudine & voce. Ergo ex robustis parentibus, calidis, si temperantia quadam venerem exercent, mas ferè exuscitatur: rursúmque à dextri testiculi semine, & in dextro vteri sinu, mares, à sinistris verò fœminæ. Formę & effigiei similitudinem robori facultatis conformantis, quæ in semine opifex est, Galenus refert acceptam. At ne quis inferat, oportere semper fœtum patri similem gigni, quòd patris semen validius sit materno: inquit fœmineum quandoque prępollere, propterea quòd nouẽ mensium spacio vim plurimam sumit ex menstruo, atque hinc accidere ait vt fœtus nonnunquam matri similes euadant. Quinetiam contingit fœtum vna parte matrem repræsentare, altera patrem, nimirum cùm neutrum semen reliquum prorsus euincit: sed fœminei pars altera excellit, altera vincitur à masculo. Nec rarò vsu euenit, vt fœtus sexu patrem æmuletur, forma autem & effigie ad matrem propius accedat. Primis duobus similitudinum generibus, tametsi verisimile videtur Galeni decretum, ac nonnullam persuadendi vim adhibet: tertio tamen & postremo genere in quo vim effectrìcem non modò fœmineo semini, sed ipsi quoque menstruo concedit, vix satis consistere potest. Nam ex iis rationibus causam minimè reperiet, quamobrem fœtus plerunque alterius ignoti speciem similitudinémque gerat, qui nihil ad procreationem contulit. Aliud accedit quod nec perspici nec cognosci potest: vbi enim mas matris effigie in lucem edetur, huius eam rationem statuit, quòd in vtriusque semine, aut

Triplex similitudo. Species seu genus.

Sexus.

Effigies.

Disputatio de effigie.

certè in masculo calor & siccitas excellant: quibus id non mediocri facultate præditum, possit pudẽda foras protrudere, ac reliqua depromere quæ masculi sunt sexus, ac nihilominus quæ tũ in fœmineo consistit vis effingendi, præpollet. Si (quod is quàm pugnacissimè tutatur) vis & robur cuiusque facultatis temperamentum consequitur, quî fiet vt masculum semen temperamento sit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut vndénam accidere possit, vt tanta vis conformandi insit fœmineo semini, quod nihilominus constanter asseuerat crudum esse, frigidum & aqueum, sempérque masculo imbecillius? Quapropter speciei & sexus rectè ab eo traditam causam putamus, effigiei verò non vsquequaque veram. Probabilius autem est, quod huc solet ab aliis afferri, vehementi comprehensione & firma grauidarum cogitatione vim eam quæ fœtum conformat, duci atque gubernari. Huius enim quæ potissimum data est hominibus, tanta vis est & potestas, vt sicuti plerunque corpus cogitantis immutat, sic & in conceptum semen vim suam conferat. Hoc testimonio quòd dum mulieri quæ nuper vtero conceperit, vel cerasum, vel fragum, vel vinum in sinum effundetur, si animo id grauiter ferens vehementer apprehendat, ibidem infanti nota inuretur. Par ac similis est eorum ratio, quæ in malacia accidunt, si grauida eo cuius flagrat desiderio minimè potiatur, infans illius signum geret. Veterũ etiam literis proditum est, mulierem albam, prolem nigram genuisse, hinc duntaxat, quòd fixis oculis intentóque animo diu Æthiopis imaginem comprehendisset. Si pauo dum ouis suis incubat, linteis albis cirumtegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodum etiam gallina colore varios emittet, si variè picta oua foueat. Hæc quum multorum animaduersione comprobata sint, similitudinis quæ in effigie est, ea iusta causa videri potest, quam Plinius commemorat, è celebri quopiã authore deprомptam. Hausta (inquit) imago sub ipso conceptu, similitudinum reputatio est. Cogitatio enim vtriuslibet parentis animo subito transuolans, effingere similitudinem existimatur. Hinc alios auis similes, alios patribus enasci videmus: nõnunquam ex albis parentibus in Æthiopem partum ipsum degenerare. Súntque plures in homine, quàm cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animíque celeritas, & ingenij varietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles sint animi & similes omnibus, singulísque in suo cuiq; genere. Hæc ille, quib⁹ ego prorsus assentior, & verè vt loquar, omnino mihi persuadeo, vim formæ effectricem à cogitatione duci & ab ea vna regi. Atque hæc de similitudinum causis, in quibus neque vitiosas neque monstruosas affectiones quæ præter naturam sunt, intelligi velim.

Vera effigiei causa.

Demõstratio.

Li.7.natu. hist.ca.1.

De gemellis nunc reliquum est, vt breuiter disseramus. Si quod semen vir eiaculatur, statim dilapsum vteri sinus ambos ex æquo subeat: hísque cõclusum foueatur, affluente tum mulieri semine, gemelli procreantur, authore Hippocrate, quanquam Aristoteles aliam causam refert. Si

æqua partitio non eſt, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli vnius ſunt ſexus, iiſdem ſecundis inuoluti, ſimplici duntaxat membrana ſeiunguntur, ſuum quiſque tamen vmbilicum, propriáſque tum venas, tum arterias obtinet. Qui verò diuerſi ſunt ſexus, diuerſas quoque ſecundas acceperunt, eáſque prorſus diremptas. Ergo locorum in quos ſeorſum ſemen inciderit diſtinctio, fœtuum numerum deſignat: quos (tametſi complures erunt) vnus idémque concubitus inſtituit. Si enim poſtea ex alio congreſſu ſemen vtero concipitur, quod mulieri perquam rarò, canibus autem & aliis pleriſque animantibus frequentiùs accidit, gemelli non fiunt, ſed ea fit quæ ſuperfœtatio dici ſolet. Non enim vno tempore, ſed dierum interiecto numero æduntur ij fœtus: éſtque vt concipiendi ſic & pariendi tempus varium. Corporis moles ad alimenti ſanguiníſque materni bonitatem & vbertatem, amplitudo ſolidarum partium ad paterni ſeminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim plerunque artus ad iuſtam parémque magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex puſillo viro puſillum, ex procero procerum fœtum parit: rarò tamẽ vir ex diuerſis mulieribus diſſimilem magnitudine prolem ſuſcitat.

Gemelli vnico fiunt cõcubitu.

Vnde & quónam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec eſſe præterea dubitandum an ſemen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

Poſteaquam vniuerſam fœtus procreationem ſumus exequuti, tempeſtiuè poſtremo loco de animæ viribus & earum ortu (quiſquis eſt) diſſeremus. Repetenda autem ſunt quæ ſemini ineſſe demonſtrauimus, nempe fœcundum, animam in ſe continere, tum naturalem, tum ſenſus participem, ídque poteſtate non reipſa & energia. Nemo enim ſemen animã iam habere, vti neque profectò animal eſſe dixerit, quod tamen vt euadat, poteſtatem & vim habet. Præditum enim eſt diuino & cœleſti calore, qui non in elementis, ſed in ſpiritu quodam eſt æthereo. Hic autem ſpiritus ſentientis animæ ſedes eſt & vehiculum, primúmque agendi inſtrumentum: in omne ſeminis corpus penitus immergitur, eíque fœcunditatem conciliat. Hic à corpore inſeparabilis eſt, nec per ſe poteſt ſolus conſtare, vti neque anima cuius eſt ſedes. Quòd ſi à materia nunquam ſeiungitur anima, neque ea diuinitus, neque aliunde extrinſecus acceſſit. Quocirca vt in omni animantium genere mas præcipuam ſeminis ſubſtantiam, ita ſanè & animæ vim ſtatim primo ortu vnà cum ſpiritu cõfert. Primum tamen in ſemine deliteſcens, ſenſum latet, nec magna ex parte cernitur, quo tempore poteſtate dicitur ineſſe: at in progreſſu vteri vi excitatur, & opere ſe oſtentat. Nam mox ſimulac ſemen concipitur, vis conformãdi exurgit, quam nonnulli aiunt velut idolum quoddam & ideam generantis eſſe. Hæc vbi fœtum totum conformauerit, ſuperuacua omnino intercidit & euaneſcit, vt multorum fert opinio: at verò quoniã poſtea in

Spiritꝰ qui in ſemine eſt pręſtãtia.

Infãtis ſẽtiẽs anima ducta eſt à parẽtibus.

Naturalis facultas.

in adultioribus dentes gignit atque profert, rectius putem illam ſeruari, ſed idcirco otioſam, quod ei deſit materia. Nutriendi inſequitur facultas perpetua, & quæ nunquam viuum animal deſerit. Hæc à parente defluens non (vt putauit Auicennas) in fœtu perit, vt ei mox alia ſufficiatur vegetior: ſed quaſi repueraſcens perpetua fit, non ſecus quàm quæ in ſtirpium ſeminibus ineſt. Eadem de ſentiente facultate ratio eſt, quæ in fœtu redintegrata, interim otio ſopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, ſuáque depromit opera, his demum mouendi vis appellit.

Sentiendi facultas.

Mẽs & intelligẽtia.

Cæterùm princeps ea pars animi, quæ mẽs appellatur, & rationis præſtantia excellit, ſeparabilis quum ſit à corpore, nequaquam in materia poteſtate continebatur, ex qua demum temporis progreſſu erumperet. Alioqui enim immerſa corpori, ipſiúſque egens perpetuò, nec ratiocinari, nec intelligere, nec aliud quicquam citra organũ corporeum poſſet efficere. Ab ſummo rerum autẽ cõditore primùm creata, in præparatũ inſtructúmque infantis corpus vniuerſum, temporis momento commigrat, ídque menſe quarto fieri proditum eſt, quo tempore cor & cerebrum conſummata iam ſunt. Cæterùm humoris redundantia, veluti in ebrietate, aut lethargo ſopita, nondum poteſt quæ ſua ſunt munera proferre.

Quæstio.

Si animus ille in quo ineſſe quiddam cœleſte & diuinum doctiſſimi illi veteres putauerunt, poteſtate nequaquam inhærebat in ſeminis materia, quid cauſæ eſt cur non ſimiliter vt hominum ſic etiam equorum, canum, brutorúmque cæterorum fœtibus accedit? Quoniam ſic ſummus ille rerum omnium conditor ſingulari ſua erga hominũ genus bonitate contulit. Verũtamen ſi naturæ rationẽ penitius introſpicimus, luculenter profectò deprehẽdemus, in humano fœtu quandã corporis præparationem, partium temperaturã & cõpoſitionem à vi effectrice produci, quæ vel diuinã illam mentem & ratiocinandi facultatẽ elicit, vel eam ſaltẽ admittit & conſeruat, tãquam cõuenientem, & cũctis functionibus obeundis cõſentaneam. Quãquam enim (vt Ariſtoteles eſt author) nihil cum eius actione cõmunicat actio corporea, corpore tamẽ malè affecto, aut nõ congruenter præmunito, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaque ſeceſſus ordine animæ partes in fœtu ex Platonis ſententia comparent, qui tres eas ſitu atque ſubſtantia ſeiugauit. At minimè putes ſentiẽdi anima appellente, altricẽ perire, & cùm ſumma illa rationis particeps acceſſerit, quã omnium vim habere exiſtimãt, cæteras intercidere. Illi enim hæ ſemper aſſident, eſſentia ſedibúſque diſtinctæ.

2. de gene. animaliũ cap. 3.

Obiectionũ quorũdã ſolutio.

Ariſtoteles de hoc ipſo facultatũ ordine inquit, non idem ſimul animal & hominẽ fieri, ſed prius quidem animal, deinde verò hominẽ, poſtea & hũc quoque hominem. Quum in fœtu primũ ſimplex & ſolitaria inerat anima naturalis, frutex is vtique non erat: neque quũ ſentiens anima acceſſit, brutum is certè fuit. Non enim quicquid ſtirpium modo viuit, id pro ſtirpe ducendum: quoniã iam ſæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quàm in ſtirpibus quodammodo perfectiorẽ haberi, & quæ ſemini ineſt, poteſtatem in ſe hanc continere ſentiendi: neque quod eandem

dem

dem cum animali vitam agit, animal statim est: neque si animal, cõtinuò brutum aut bos, aut leo, aut canis, aut eorum quiddam quæ per se viuere ac sentire conspicimus. Et quanquam, vt alibi à nobis proditum est, quæ in absoluto iam animali sunt animæ partes, adeò connexæ sunt, vt seiungi aut diuelli nequeant, nec vlla possit occumbere aliis saluis & constantibus, gigni tamen possunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occumbunt quàm genitæ sunt: non enim interitu in semen redeunt, vnde emerserunt. Quare omnium simul facultatum interitus, momento fit. Cæterùm si Aristotelis sententiam institutionémque prosequimur, quæ ad veritatem propensior videtur, hæ facultates & animæ partes, non ex crassa seminis materia prodierunt, sed ex cœlesti calore & spiritu, in quo omnem vim & potestatem consistere, à nobis est explicatum. Est enim eo authore in spiritu & calore vis atque facultas nondum re ipsa agens, sed potestate: huius autem instrumentum est spiritus, vtriusque verò sedes & materia est seminis pars terrena atque crassa. Hæc igitur seminis potestas, & quæ in spiritu vis delitescit, tota in fœtus facultates conuertitur, spiritus in spiritum, quemadmodum terrena eius materia in solidarum partium, & spermaticarum substantiam facessit. Ex his autem intelligi potest, eos aut perperam aut contumeliose Aristotelis sententiam detorsisse, qui eum dicunt statuisse semen solius opificis, non autem subiectæ materiæ rationem habere. Sæpenumero enim hic seminis appellatione eam facultatẽ designauit, quæ in terrena crassitudine consistit: hanc autem demonstrat constituti fœtus partem non fieri, sed opificis vim obtinere. Nec enim mas omnis (inquit) semen emittit, & quibus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc est: sicut nec à fabro quicquam secedit ad lignorum materiam. Quibus certè nihil aliud inferre conatus est, quàm opificem quatenus opifex est, partem non fieri constituti artificij. At seminis corpus ille fœtui pro materia subiecit. Ossa (inquit) in prima constitutione gignuntur ex seminis excremento. Paulo post, Nerui etiam eodem modo quo ossa instituuntur, & ex eodem seminis excremento. Iam verò si maris semen, multo magis fœmineum pars fit constituti fœtus: ex hoc enim tum membrana allantoides dicta, tum etiam masculi seminis incrementum fit, vnde partium quoque solidarum materia sufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis, animal (inquit Aristoteles) ortus sui materiam à candido sumit, cibum autem à luteo (origo quippe pulli in albumine est, cibus per vmbilicum ex luteo petitur) ambóque à fœmina proficiscuntur: quod autem in ouo est maris semen, tepido calore excitatum, pullum constituit fingítque ex candido partes singulas, eas autem alit ex luteo. Ad hunc eundem prope modum, vel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ viuum partũ ædunt, masculum semen ex fœmineo auctum solidas partes constituit, quæ dein menstruo aluntur. Oui quippe

Ex qua seminis facultates ortæ sint.

Aristotelis interpretatio.

1. de gen. aĩal. ca. vl.

Lib. 3. cap.

Fœmineũ semẽ partẽ fœtus fieri

3. de gen. aĩal. ca. 1.

luteum mulieris menstruum, candidum verò terrenæ seminis substantiæ proportione respondet. His omnem iam videor hominis ortum atque adeò vniuersam Physiologiam complexus, quæ hominis (dum prospera fruitur valetudine) constitutionem naturámque continet. Nunc qui affectus illi præter naturam obtingere possunt, & quæ horum sint causæ, proximo deinceps opere narrandum.

LIBRI SEPTIMI PHYSIOLOGIÆ, DE HOMINIS PROCREATIONE, FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pagina 32. linea 26. lege dilatatio. Pag.80. lin.32. lege humore. Pag.89. lin. 24. le. quia intemperatum. Pag.90. li.11. le. proportionis. Pa.120. li.23. le. regatur. Pag.136. li.33. le. sic à sensibus viæ quædam. Pa.176. li.26. le. id in frigidum vergit. Pag.35. lin.26. le. modulationem. Pa.206. li.24. le. rerum & generum. Pag.210. lin.40. le. hypocausto. Pag.212. lin.16. le. nos aër. Pag.226. li.9. dele, tum facultatem tum spiritum in illis collocari. Pag.226. li.20. le. ac. Pa.228. li.16. le. & actu. Pag.236. li.21. le. continet. Est igitur conceptio propria & peculiaris vteri actio, qua. Pag.242. li.32. le. dispersa quæ tandem. Pag.243. li.42. le. dissolutam. Pag.244. lin.9. le. maioribus. Hic in vniuersum corpus redundans. Pa.244. li.27. le. deiectio, omnia verus. Pag.248. lin.31. leg. successus.

Index

INDEX IN PHYSIOLOGIÆ LIBROS SEptem: cuius prior numerus paginã, posterior verò lineam demonstrat.

Faculta-

G

L

M

N

T

V

INDICIS PHYSIOLOGIAE FINIS.

IOAN.

IOAN. FERNELII Ambiani, Pathologiæ Lib. vij.

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS LIB. I.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

EXIMIAM corporis humani structuram, si natura qualem instituit integram tueri atque cōseruare potuisset, ars vtique nulla medendi inuenta vnquam excultáve foret. At quoniam vt rerum omnium quas mundus ambitu suo continet, ita & hominis certus interitus: ísque variis externarum iniuriarum incursionibus tāquam procellis vndique lacessitur, perfecti quidem medici præcipuæ partes fuerint, hominis valetudinem, cuius permagna est varietas & inconstantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, diligenter penitúsque perspectas habere. Illius quidem naturam, facultates, & quibus hæ modis suas quæque functiones edant, corpúsque cōuenienter naturæ regāt atque moderentur dum integrè sanū est, totam denique naturalem cōtemplationem, in Physiologia, quę totius artis quasi solum quoddam atque fundamentū est, fusiore demonstrādi via sumus persecuti. Nūc igitur presso cōtractóq; stylo de aduersa corporis valetudine, quæ verè medica est consideratio tradendum, & expendendum qui morbi, quæ symptomata illi impēdere soleāt, quibus ex causis hæc orta procedant, & quibus signis adesse noscantur. Hisce enim absoluta videbitur omnis eorum tractatio, quæ insalubria & præter naturam sunt, quorum vi & impulsu homo de optimo vitæ statu decedit. Sigillatim horum vnumquodque excutiam, & in singulis, quantum exercitatio vsúsque medēdi exposcit, cōmorabor. Quoniā verò nulla est singulorum scientia, vt omnia certa via & ratione stabiliam, docendi initium ab vniuersis illorum ducā generibus. Hęc autē tria sunt, morbus, causa, & symptoma. Morbus est affectus contra naturam corpori insidens. Quæ Græcis est πάθησις, affectus nobis appellatur: non ea quidem præcisa argutáque significatione, quam Aristoteles vsurpauit, sed admodū ampla & multiplici verbi potestate, quæ omnem corporis cōstitutionem contineat, siue in substantia, siue in qualitate & tēperamento, siue in conformatione & figura, siue in magnitudine, siue in numero ea cōsistat. Affectus autem omnis mutatione quadam motúque facto induci gignique

ſolet: quúmque cauſa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat eíque vim infert, aliquid ea quidem efficit, hícque eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια: obiectum verò corpus patitur & afficitur, hícque eius motus affectio eſt atque perpeſſio, Græcis πάθος vel πάθημα: ſic ex affectione tandem proficiſcitur affectus, qui Græcis eſt διάθεσις, quaſi impreſſum affectionis veſtigium. Sublata cauſa protinus omnis eius ceſſat effectio, ceſſat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac perſiſtit, manifeſtè ab affectione ſeiunctus: eiuſmodi eſt vlcus à candente ferro corpori inuſtum, aut vulnus inflictum gladio. Interdum minimũ ſubſiſtit, nec certè permanet, ſed ſeiuncta cauſa aut pariter cum affectione aut quàm mox deletur: ſic putrida febris, quæ calor eſt prȩter naturam omnes corporis partes occupans, vacuato humore putrido, qui eius efficiens eſt cauſa, nihil aut minimum perſiſtit. Eſt tertiò & quum ex affectione nullus emergit effectus, ſi leuis eius nec magna vis eſt: vt quum leuiter pungente acicula aut igne acriùs ardente dolor affectióque premit, qua tamen deſinente nullum ſæpe manet pũctionis aut vſtionis veſtigium, nullúſque affectus. Et quum ex impuro ventriculo tenuis acérque vapor ſublatus, cerebrum meningéſque tentat, dolor quidem ineſt ac ſȩpe delirium, quo falſa rerum ſimulachra ſeſe obiiciunt atque repræſentant: hæc quidem affectiones ſunt capitis, in quo tamen nondum vllus contractus eſt affectus, quemadmodum neque in ventriculo quum eius cõcoctio malè affecti iecoris contagione impeditur. Multò quidem euidentius timorem, mœſtitiam, excandeſcentiam, aliáſque perturbationes, animi affectiones appellant, quæ citra vllum cordis affectum hominem exercent. Quãquam igitur Græcis idem ſunt διάκεισθαι καὶ πάσχειν, id eſt affici & pati, diuerſa tamen iiſdem ſunt διάθεσις καὶ πάθος, id eſt affectus & affectio ſeu perpeſſio, vt rurſum diuerſa ſunt πάσχειν καὶ νοσεῖν, ita ſanè affici & ægrotare. Solum ægrotat quod morbo & affectu tenetur: afficitur verò tum affectu tum affectione. Etenim ſimplices quas recenſui affectiones cõtra naturam ſunt corpúſque variè fatigant, morbi tamen idcirco non ſunt, quòd minimè in affectuum ſint genere, ſed numerentur in ſymptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMNIS porrò corporis conſtitutio atque affectus, aut naturalis aut non naturalis exiſtit: atque non naturalis alius præter naturam, alius cõtra naturam. Præter naturam, qui tametſi ex naturæ præſcripto non eſt, illi tamen nullam vim infert: eiuſmodi eſt fœdus ictericorum color, & qui ſolis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & præ exiguitate adeò obſcurus, vt neque noſtris, neque laborantium ſenſibus animaduerti poſſit. Sic vlcuſculum quod neque ſenſum mouet, neque functionibus obeſt, præter naturam eſſe dicimus, nec tamen cõtra naturam, nec morbum: licet enim eadem ſit ſpecie atque ingens

gens vlcus ad quod efficientium causarum cõtinuatione perueniret (nam similare quum sit, non vt domus quæ exædificatur, incremẽto aut magnitudine speciem mutat) quia tamen non perspicuè functionẽ lædit, contra naturã dici haudquaquã debet. Contra naturam affectus est, qui nõ modò naturæ limites excessit, sed & illi vim infert, eiúsque vires & functiones manifestè interturbat, atque id modò proximè, modò alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex viribus æstimans, manifestam potissimum offensionem expendit, & in hanc præcipuè animum intẽdit, quæ medicam opem efflagitat. Quod igitur cõtra naturam, vnum & idem est, atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem interest vtrũ lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quum actio aut non fit aut malè fit, ídque proprio alicuius partis vitio, verè læsam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, vt dum calculus vel grumus vesicæ ceruicem obstruit vrinæque profusionem cohibet, tum quoque vt impedita, ita & læsa actio dicenda. Atque licet nulla sit partis similaris, est tamen instrumẽti offensio. At verò quum externo duntaxat vitio peccatur, nec læsa nec impedita est actio. Neque enim si vitiosum alimentum ventriculus non concoquit, idcirco læsus est: neque si vuarum acini integri nihílque mutati deturbantur ex aluo, cruditas est aut concoctio læsa aut impedita: cocti fateor hi non sunt, sed minimè tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partísve substantia consistere.
Cap. III.

QVicquid in nobis consistit aut corporis pars est, aut in illa certè continetur. Partem dico quæ ex solida substantia & carniformi, atque ex innato spiritu, in quo natiuus calor & facultas inest, constituitur. In corpore autẽ cõtinentur spiritus vagi & diffluentes, sanguis, humores, & excremẽta. Quinetiam præter partes & contenta functiones quoque existunt ex iis profectæ. Itaque quoniam res ipsas non rerum vmbras sectari consilium est, tria hæc semper animo teneri & quasi ob oculos proponi velim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiusque vitium & de statu naturali decessio, affectus est & constitutio præter naturã. Quod autem in contentis est vitiũ, morbi causa est: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, symptoma. Quum enim corporis pars sola primùm & per se functionum sit opifex, eius duntaxat integritas & firma cõstitutio functiones perficit & sanitas est: infirma verò atque vitiosa, primũ & per se functiones euertit, hæcque sola morbus censetur. Partis appellatione & similarem & organicã complectimur, atque in organo tum pars præcipua, tum aliæ quæ vsum illi præbent, continentur: vt non solùm qui in crystallino humore, verumetiam qui in alia quauis oculi parte contra naturam affectus inest, morbus habeatur. Quum enim crystallino partes cæteræ subsidio veniant, & ad videndi functionem magnum vsum affe-

rant, earum affectus primùm ac per se visionem peruertet, quæ non solius crystallini humoris, sed totius est oculi. Quocirca omnis partis siue principem ea functionem edat, siue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus est. At verò cōtentorum, vt spirituum, vt humorum, & superuacaneorum affectus, etiamsi contra naturam sint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis substantia non inhærescunt. Atque hi quoniam in nulla parte cōsistunt, nec per se nec proximè sed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc verò luculentius explicandum. Anima eiúsque facultates in vniuscuiusque partis innato spiritu & calore sitæ, primæ & principales functionū quæ eduntur, efficientes causæ sunt: partes verò earum duntaxat instrumenta, sine quibus nihil illæ efficiant. Et nihilominus partes ipsas hîc principales statuimus proximásque functionum causas: siue quòd recōdita penitúsque abstrusa sit animæ facultatúmque substantia, siue quòd ad agendum in primis necessaria sit instrumentorum vis, siue quòd fortasse, vt præstantissimis philosophis visum est, animæ facultatúmque substantia immutabilis, nulla vi, nullo morbo labefactari atterive possit, quanquam plerūque instrumenti vitio interpellatur. Sed neque partes ipsæ simpliciter functionum causæ sunt, verùm constitutio earum atque διάθεσις. Bona quippe constitutio, bonarum: mala malarum est functionum causa: atque illa sanitas, hæc morbus existit. Cōtentorum autem, vt quæ sint morborum causæ, firma cōstitutio sanitatis, infirma morbi causa fuerit. Non igitur vesicæ nō renū calculi aut grumi numerantur in morbis, sed neque intestinorum lumbrici neque ascarides, etiamsi toto genere contra naturam sint, sed duntaxat morborū causæ putantur: atque id solùm dum partibus corporis incommodant. Non enim si tanta capacitate quanta est cæci intestini, citra partis offensionem contineantur, morbum efficient. Ad hæc neque humores si putrescant in venis, morbum inferent actionémve lędent, nisi partes effectrices contagione prius attingant labefacténtque. Ad hunc modum febris intermittens, morbus comitialis, hydrophobia, alíique morbi complures causam intus habent in quiete & interuallo otiosam, & quę non nisi quum partes lacessit morbum excitat. Ex iis, opinor, satis intelligitur multa contra naturam atque adeò ipsam necis causam interdum consopitam in nobis contineri, sine vlla offensione, & proinde sine morbo: quemadmodum & gladium & arrhenicum nullo plerunque incommodo circūferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis causam intus conclusam haberent, derepente nullóque antecedente morbo videmus mortem oppetere. Solùm igitur affectus contra naturam qui in partis substantia consistit atque hæret, debet morbus censeri.

De affectu per consensum. Cap. IIII.

QVI igitur per consensum morbus existit, nec simpliciter nec absolutè morbus appelletur. Est namque affectus contra naturam duplex, vnus partis proprius, alter per consensum. ἰδιοπάθεια affe-

ctus

ctus est contra naturam parti insidens, eiúsque proprius. Συμπάθεια affectus est contra naturam parti alterius vitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus est quum pars aliquid præter naturam aliunde illapsum excipit. Sic è ventriculo aut humores tenues, aut corrupti vapores in caput sublati, modò mentis actiones interturbant, modò meningum distentione vel exesu dolorem excitant, modò oculis simulatas fictásque rerum imagines obiiciunt atque repręsentant, iis similes quę per suffusiones cernuntur. Alter est quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, veluti spina inflammata vel obstructa, crurum resolutio incidit, omnísque illorũ motus sensúsque perit: & obstructis neruis opticis oculorum vidẽdi actio concidit. Tertius per consensum affectus est, quum materia ad agendum necessaria accedere prohibetur. Exempli gratia: obstructis pulmonibus, aut resolutis costarum musculis, aut perforato thorace, quia non satis spiritus cum efflatu ad laryngem compellitur, vox quę illius est actio aut supprimitur aut etiam perit. Quinetiam magna venarum quæ ad iecur sunt obstructio, impedit quo minus sanguinis fiat in omne corpus distributio, efficítque vt alimẽti penuria languescat corpus tandémq; atrophia cõtabescat. Iam verò quomodocunque seu naturalis seu animalis pars cõsensu laboret, affici ea quidem patíque dicitur, quãdoquidem & illius actio vel omnino perit vel quodammodo impeditur, minimè tamen idcirco ęgrotat, neque ipsa illius affectio morbus est, quòd parti nõ insideat, quare nec illi remedia adhibentur, nec si adhibeantur, magnopere iuuent. Itaque si cui parti morbus inest, necessariò illius actio læditur: at non contrà. Non enim si partis actio læditur, statim etiam consequitur illam morbo teneri. Porrò autem pars quæ diutius ex alterius consensu laborauerit, quãdoque proprium inde contrahit affectum, fitque ex sympathia idiopathia. Hic verò quanquam proprius est affectus, non tamen primigenius, sed secundarius & posterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hũc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerunt. Ita quidem ex morbo subinde morbus nascitur, atque idem plerunque morbus est & morbi causa. Hæc quidem de morbi notione satis.

Tum sanitatis, tum morbi amplam esse latitudinem, & inter hæc neutram constitutionem interuenire. Cap. V.

Tsi animal tam firma corporis cõstitutione nasci, támque iustis viuendi legibus cõtineri seruaríque potest, vt vitam ad extremũ senium integra atque incorrupta sanitate ducat: hanc tamen decursu & ætate progrediente mutari necesse est, & varias ac multiplices mutationes sustinere. Sed neque omnium qui sani degunt, vna est eadémque constitutio, nec vna igitur sanitas. Quinetiam hominis cuiusque sanitas, aëre, cibo, potu, somno, vigiliis, motu, balneis, ira, dolore, aliarúmque causarũ vi & impetu lacessita plerunque commutatur, vt perspicuum esse debeat amplo illam spatio contineri. Iisdem rationibus intelligitur, neque mor-

bum angusta latitudine circumscribi: nec eadem constitutionis pernicie eum periclitari, qui nunc primùm in morbum incidit, atque eum qui extremum vitæ diem breui conficiet, nec denique morbos omnes peræquè graues existere. Itaque corporis partísve absoluta & exquisita symmetria quæ ad summum peruenerit, summa est sanitas. Quæ ab hac paulùm deficiens constitutio, nec actionibus nostris nocua est, nec animali manifestè grauis, sanitas etiámnum est, at non perfecta. Quæ dein eò vitij processit vt iam homini conspicuè molesta sit, eiúsque functiones grauiter offendat, morbus est, qui sensim ingrauescens tãdem ad extremum, quod mors est, perducit. Inter has media quædam interiecta est vtrinque obscura: quę idcirco nec sanitas, nec morbus, sed neutra est constitutio. Neutrius enim est particeps, & neutrum corpus reddit nec sanum nec ægrum, sed inter vtrumque quodammodo medium. Argutas quidem & multiplices huius verbi potestates nonnulli percensent, sed profectò rei medicę parum vtiles, & quæ interpretes in varios sophismatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc constitutio latitudine circumscribitur in tres ordines distincta, in neutram obscurè sanam, neutram obscurè ægram, & neutram quæ inter has verè media interuenit. Omnes conspicuè elucent, dum vel ex sanitate in morbum, vel ex morbo in sanitatem transitus est. Exquisitè medium ab vtroque extremo quãplurimum distat. Quod vna parte sanum, altera ægrum existit, haudquaquam neutrum, sed ægrũ appellauero. Aristoteles sanum ex integritate actionum, ægrum ex quauis offensione dimensus, nihil inter hæc medium constituit, sed priuantia fecit, perinde atque videns & cæcum. Omnis porrò corporis cõstitutio, tum sana, tũ neutra, tum ægra in tres dispartitur ordines, vt sint totius humanæ vitæ constitutiones nouem. Extrema quidem maximè contraria sunt, integerrima sanitas & mors. Qui ab illa sensim ad mortem deducetur, has omnes vitæ constitutiones subibit, quæ hac sibi serie cohærent. Optima sanitas, bona sanitas, sanitas leuis & parum firma: neutra constitutio ad sanitatem propensa, neutra absoluto sermone, neutra ad morbum inclinãs: morbus simplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculosus, morbus grauissimus & maximè periculosus. Hæc proximè mors sequitur vltima rerum linea. Quæ omnium media consistit, indiuidua est: cæteræ ampla latitudine excurrũt, quas terminis exquisitè discernet peritus artifex. Hæ quidem non in varias species disiectæ sunt, sed solo gradu ordinéque distant.

Prima summáque morbi genera. Cap. VI.

VONIAM quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus insidet, consentaneum est primas illius differentias ex partium differentiis constitui. Partes verò duplices sunt, aliæ similares, organicæ aliæ. Morbus qui partis similaris eucrasiam naturalémque constitutionem peruerterit, similaris appellatur, organicus qui instrumẽti rationem & symmetriã infregerit. Quum autem vtrique

parti commune ſit, vt particularum cõtinuatione earúmque coagmentatione & adhæſu conſiſtat, harũ diſſolutio vtriuſque morbus eſt, & vtriuſque functionibus peræquè incommodat. Itaque prima ſummáque morbi genera tria omnino ſunt, ſimilaris, organicus, & communis, qui vnitatis ſolutio dici conſueuit. Atque hæc nõ ex morbi eſſentia: ſed ex partium varietate deprompta ſunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

ORVM verò inferiora genera ſpeciéſque veræ ac propriæ, ex vitiorum quæ contra naturam parti inſident, ducuntur generibus, ſeu ex modis quibus pars vnaquæque de optimo & naturali ſtatu decedit. In parte ſimilari tria ſpectantur, materia, temperamẽtum, & forma, quæ totius eſt ſumma perfectio. Horum trium naturalis conſtitutio & ſymmetria ſanitas eſt: vniuſcuiuſuis igitur immoderatio & ametria quæ cõtra naturam euaſerit, morbus cenſeatur. Materiæ morbus eſt immoderatio, temperamẽti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in ſimilarem partem incidunt. Huius proinde morbi tres exiſtunt, materiæ immoderatio, intemperies, & formæ ſeu totius ſubſtantiæ corruptela. Tria quidem in ſimilari parte diſtincta cõtineri, totámque ſubſtantiam à materia & à temperamento ſecerni, propria eſſe vniuſcuiuſque vitia, tres hinc oriri ſimilaris morbi differentias, alio opere pluribus demonſtraui. Iam verò intemperies octo numerantur, quatuor ſimplices, calida, frigida, humida, ſicca: coniugatæ totidẽ, calida & ſicca, calida & humida, frigida & ſicca, frigida & humida, quæ quum exuperant, actionéſque manifeſtè lædunt, morbi fiunt. Aliàs hæ puræ exiſtunt, aliàs ex humorum vel intemperatorum, vel putridorum vitio prodeunt. Materia immoderata, mollis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut dẽſa: hæcq; illius vitia morbi ſunt. Totius verò ſubſtantiæ nomine & inſitum ſpiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipſámque formã cõplectimur. Totius ſubſtantiæ morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primùm & per ſe oppugnant. Horum alij manifeſti ſunt, alij occulti. Manifeſti qui partium corporíſque ſubſtantiã manifeſtis ex cauſis demoliuntur: eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis, aliarúmque partium putredo ex prima qualitatum intẽperie nata. Et ſpiritus innati diſſolutio per vigilias, labores, inedias, atrocéſque dolores: & natiui caloris extinctio in ſtrangulatu vel in penetrabili extremóque frigore. Occulti morbi ſunt qui cæcis ex cauſis totam ſubſtãtiam oppugnant. Eorum, alij venenati, alij contagioſi, alij peſtilentes. Hi ex aëre cœleſtium corporum viribus inquinato ſuſcitantur: vt febris peſtilens, vt carbunculus, & peſtilens bubo: híque grauiores appellantur. Sunt & alij leuiores vt exanthemata tum rubra, tum purpurea, quæ ſumma cute maculis minimè extuberantibus efflorefcunt: & ecthymata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur: atque vtrique conſueti ſunt. Præter hos nõnunquam

alij emergunt insolentes, nouis & inauditis ex causis orti, vt Paraplegia quædam Hippocrati dicta, vrẽtes ardores, grauedines anhelosæ, sudorifica febris, quibus nostro seculo regiones plurimæ perculsæ & afflictę sunt: alios verò alia secula protulerũt, qui veterum obliuione obruti extinctíve iam sunt, alios futuris seculis posteritas animaduertet, quum nouæ syderum concursiones permistionésque illorum effectrices obtingent. Contagiosi morbi externi cuiusdam veneni occursu & contagione inferri solent, vt stupor à torpedine pisce vel ab opio, & hydrophobia, & qui scorpionum, bestiarúmque virulentarum morsu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque classis sunt, lues venerea, elephantiasis, quísque ex horũ confusione oriri possunt. Venenati morbi ex veneno aut intus genito aut assumpto originem ducunt. Ex intus genito, morbus comitialis, strãgulatus vteri à putri semine, syncope ex putrido sanguinis grumo, cordis quædam palpitatio. Ex assumpto veneno morbi eius veneni naturam imitantur, quod totius substãtiæ dissidio nobis est infensum: eiusmodi sunt, quos aconitum, taxus, ephemerum, cantharis, lepus marinus, huiúsque classis plurima intulerunt. Has quidem differẽtias omnes similaris morbi genus vnum complectitur, quas à veteribus magna artis iactura aut prætermissas aut perperam ad intemperiem simplicémve putredinem relatas fuisse miror. Ita igitur quasi figura descriptæ sunt omnes similarium morborũ differentiæ, luculentius tamen posthac sigillatim explicandæ.

Instrumentarij morbi differentiæ. Cap. VIII.

ROPRIA instrumenti cuiusque ratio est figura conformatióque ad suum munus obeundum aptissima. Ab hac & cranij & spinæ dorsi os instrumentum nuncupamus, etiamsi cõpositione simplex & similare existat. Neque tamen musculi portio, quæ carnis, venę, arteriæ, & nerui nõnihil retinet atque dissimilaris est, instrumenti nomine digna sit, quãdoquidem figuræ concinnitas perempta est: rudis enim & informis restat, minimè apta perfungendis muneribus. Est & certa instrumenti cuiusque magnitudo, extra cuius limites quodcunque egreditur, vitiosum censetur. Adhæc verò quæ dissimilaria vocantur instrumenta, similarium partium ex quibus constant certum definitúmque numerũ sortita sunt. Hásque partes aptè inter se cohærere, sibíque consentire, & bene collocari necesse est. Itaque quod ad proprias functiones instructũ & accommodatum est instrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earúmque situm naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum symmetria & naturalis constitutio, instrumenti sanitas est: vniuscuiusque vitium immoderatius morbus est instrumentarius. Cuius idcirco quatuor sunt differentiæ, vna conformationis, altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis siue situs vitium. Hæc autem denuo conciduntur etiam minutius. Quum enim cõformatio aptáque ad opus figuræ

quatuor instrumentarij morbi differentiæ

figuræ concinnitas in multis poſita ſit, ex multíſque conſtet, ex figura, ex meatu, ex cauitate, ex lęuitate aut aſperitate, vnaquæque horum permutatio, & de ſtatu naturali deceſſio, inſtrumenti morbus dicẽda. Figuræ morbo tenentur vatij, quibus foras: & vari quibus intrò crura contorquentur: & quibus caput vel rotũdum vel oblongum nimis eſt. Meatuum per quos feruntur diſtribuuntúrque contenta, morbus eſt dilatatio nimia, qualis eſt pupillæ in oculo, & venæ in varice, & arteriæ in aneuryſmate. In hoc genere dilatationi opponuntur aſtrictio & obſtructio. Aſtrictio quum meatus ab externa cauſa anguſtiores euadunt, vt ſpiraculorum cutis denſitas atque conniuentia ex ſiccitate, vt áſperæ arteriæ & œſophagi coarctatio ex premente angina. Obſtructio quum meatus ab incidente, intúſque hęrente materia quaſi infarcti anguſtiores fiunt, quod vitium nó modò cuti, ſed & venis, & arteriis, & inteſtinis, ductibúſq; omnibus frequens ineſſe ſolet. Cauitatis (quæ excipiendi continendíque gratia comparata eſt, hinc ſinus & receptaculum appellata) morbi ſunt, nimia capacitas, vt ventriculi, thoracis, & ſcroti amplitudo: & coarctatio immodica, vt thoracis depreſſio, quæ ad phthiſim deducit, ventriculi inducta medicamentorum vi tanta aſtrictio, vt idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus eſt repletio, vt quæ eſt ventriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, veſicę in calculo: neque tamen cum Auicenna calculum ipſum morbũ dixeris, vt neque telum corpori infixum, neque humorem craſſum venas obſtruentem, ſed duntaxat morbi cauſam: ipſa verò calculi conſtitutio, & veſicæ repletio, quemadmodum & obſtructio morbus inſtrumenti habendus eſt, impediens ne veſicæ capacitas ſatis multam vrinę copiam excipiat contineátque. Læuitatis morbus eſt, quum lęuis & lubricus aut ventriculus euaſerit, aut vterus, quæ vt firmiùs continerent natura quodammodo aſpera conformauit. Aſperitatis morbus eſt in tracheia arteria, quum nimiopere exaſperata raucitatẽ infert. Atque hi quidem morbi idoneam inſtrumenti conformationem labefactant. Magnitudinis autem morbus eſt, quum pars aliqua aut ſupra conuenientem naturæ modũ increuit, aut infra ſubſtitit: vt linguæ tanta moles quæ ore comprehendi nequeat, capitis vaſtitas, crus quale in quodã viſitur reliquo corpore grandius. Huc quoque pertinent linguæ breuitas, capitis, digitorum, crurúmque conciſa atque minuta quantitas. Hæc autem vitia vel ab ortu nobis adnata ſunt, vel ab alimenti exuperantia penuriáve contrahuntur. Quæ verò ex humorum influxu proceſſerunt, non huc, ſed ad tumores præter naturam referri debent, quos ſtatim dicemus morbos eſſe cõpoſitos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu conſiſtit. Exuperantia quidem vel eſt rei naturalis, vt ſexti digiti, vt tertij teſticuli, quem omnibus cuiuſdam familiæ ſuperare nouimus: vel eſt rei toto genere præter naturam, vt verrucæ & calli. Defectus eſt ſolius rei naturalis, quæ vel ab ortu deeſt, vt quum quis mancus naſcitur, vel poſtea detrahitur, vt manus amputatio, ídque ſiue partim, ſiue omnino deeſt. Quum pars quædam ab inſtrumento

ſtrumento

strumēto penitus eximitur, solius numeri morbus est, qui in instrumēti residuo dicitur inesse: execto enim digito numeri morbus residet in manu. At dum nō prorsum & radicitus, sed veluti ex dimidio pars resecatur, tum numeri, tum magnitudinis morbus existit, idémque affectus sub vtroque genere comprehenditur. Compositionis porrò morbi sunt & in situ & in consensu. In situ quidem artuum luxatio, dentes exerti & prominentes, omenti vel intestini in scrotum prolapsus, manus scapulis adnatæ, vt in ea muliere quæ sine brachiis oberrat. In cōsensu quum mutua partium societas & connexio peruertitur, vt in strabismo. In hoc genere vitium est, quo vel digiti, vel oculorum palpebræ, vel podicis, vel vuluæ, vel oris labra cohærent, ídque siue ab ortu, siue ab vlcere. Hoc nonnulli vitiatam cōtinuitatem appellarunt, & sub genere morbi communis malè sunt complexi. Tot sunt igitur organicorum morborum differentiæ.

De morbo communi, qui est continui solutio. Cap. IX.

LLVD arctè tenet accuratéque defendit Auerrhois, cōtinui solutionem propriè partis esse similaris, partémque organicam non alia ratione dissolui, quàm quòd illius ossa, nerui, fibræ, venæ, arteriæ, aut secentur aut disrūpantur. Eam quoque diuulsionem cutis à neruo, aut nerui à vena, aut ab osse, quæ aut in manu aut alio fit instrumento, non continui solutionem appellat: sed vitium compositionis atque consensus eámque morbum statuit organicum: quoniam totam instrumenti rationem ex similarium partium connexione deducit. At turpiter ille fallitur, quandoquidem, vt ipsi aliquando demonstrauimus, vera instrumenti ratio est conformatio, à qua & venam & arteriam instrumentum appellamus. Quoniam igitur continui solutio rei figuram & conformationē vitiat ac peruertit, ipsa quidē per se & primùm instrumenti morbus est: huícque perinde atque similari per se accidit. Solutioni continui varia ex partium differentiis nomina posuerunt. Ossis enim solutio transuersa, fractura dicitur, recta verò fissio. Cartilaginis quæcūque sit solutio nomen nondum inuenit. Nerui solutiones sunt punctura, & incisio in transuersum, & fissura in rectum, & contusio. Venæ & arteriæ solutiones sunt, osculorū apertio & dilatatio, incisio in transuersum, & fissura in rectum. Membranarū omnis solutio ruptura dici solet. Cutis leuior solutio solam empidermidem diuellens excoriatio est, at quæ in veram cutem aut altiùs in carnē penetrat, aut vulnus est aut vlcus. Cor ex partibus omnibus vnū nullā solutionem tolerat quin continuò animans morte extinguatur. Aliæ complures extant, tum similarium, tum organicarum partium solutiones, quas quum necdum vsus nominibus propriis notauerit, cōmuni totius nomine appellamus. Hæc summa sunt genera, hæ differētię, in quas morbi omnes quicunque modo vllo corpus exercent, referri conijcique debent. A plerisque autem dubitari video de flauitie aut rubore ceratoidis tunicę, quî

omnia

omnia ante oculos proposita aut flaua aut rubra exhibet, oculísque videndi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui quum magnus est, auditionem impedit: de fœtore narium, qui odorãdi vim interturbat: déque linguæ amarore, qui gustatus iudicium corrumpit. Hæc quidem vitia alij ad nouum morbi genus referunt, quod secũdæ qualitatis morbum appellant: alij ad intemperiem, quandoquidem secũdæ qualitates ex primis ortæ processerunt. Cæterùm in maxima rerum ignoratione vtrique versantur: illa quippe non morbos, sed symptomata esse apertissimæ rationes conuincunt. Nam si fortè actionem labefactant, non tamen proximè, sed noui cuiusdam morbi interuentu. Sic profectò symptoma plerunque nouum morbum accersit eiúsque fit causa: quemadmodum vehemẽs dolor, aut vigiliæ, ventriculi concoctionem impediunt, non per se quidem, sed quòd frigidam intemperiem ingenerẽt. Si qui porrò sortibus, incãtamentis, aliísve perditis magicísque artibus, aut etiam diuinitus morbi infliguntur, huius instituti limites transcendunt, atque tametsi causam omnino trans naturam habeãt, possunt tamen singuli (quia in aliqua corporis parte consistunt) in sua quæque genera refundi. Ita quidem de singulis percõtamur, vt discussa ambiguitate, res ipsa clariùs eluceat, nec locus sit incursantium cauillis. Hactenus traditæ sint simplicium morborum differẽtiæ.

De compositis & implicitis morbis. Cap. X.

ORPVS aliàs vnus aliàs multi morbi exercent & infestant. Vnús morbus appellatur qui in vna eadémque corporis parte consedit, siue vni, siue multis actionibus officit & incommodat: eiusmodi est ventriculi intemperies, quæ non vnam aliquam, verùm omnes pariter illius naturales functiones subuertit. Febris quoque vnus est morbus: licet enim partes omnes corporis similares occupet, quoniam tamen ex his aptè inter se continuatis atque cõnexis vnum corpus efficitur, vnus quoque omnium morbus censetur. Neque tamen febris in toto corpore, vt quod organicum est, primùm & per se insidet, neque illius nisi ex accidenti morbus est. Cæterùm inflammatio pedis & inflãmatio manus vnus morbus non sunt, quia tametsi specie similes, nulla tamen continuatione iunguntur & cohærent. Iam euidentiùs multi sunt & diuersi iecoris inflãmatio, & renum vel lienis obstructio: quippe qui & generibus & partibus discreti seiunctíque sunt. Morbus vnus duorum est generũ, aut enim simplex est aut cõpositus. Simplex qui vnus dũtaxat simplicísque generis naturam accepit, siue in similarium, siue in organicorum sit ordine: vt calida intẽperies, vt renum simplex obstructio. Hic rursus modò solitarius, modò comitatus existit. Quum nulla eius efficiens causa præsens adest, nullúmque graue symptoma, quod ad se curantis consilium reuocet, tum solitarius est morbus, vt intemperies simplex. Comitatus verò quem præsens & continens causa intus fouet atque alit, vt obstructio: aut quem horren-

dum

dum symptoma cōsequitur, vt nephritis aut dolorem immanissimum aut syncopen inferens. Hæ differentiæ non modò ad simplicem morbum, verumetiam ad omnia, tum compositorum, tum implicitorum, distinctorúmque genera pertinent & accōmodantur. Compositus morbus appellatur qui ex multis eidem parti insidentibus & quasi cōnexis concreuit vnúsque factus est, vt vētriculi intemperies calida & intemperies sicca, quæ vnam vt coniugatam, ita & compositam efficiunt. Sic ex vlcere & intemperie calida si in eadem sunt parte, morbus fit vnus ísque cōpositus. Quum ab ictu violento depressus simúsque factus est nasus, figurę quidem vitium est & naris obstructio, ex quibus compositus est morbus: quemadmodum dimidij digiti, vel dimidiæ linguæ circumcisio, ex numero & magnitudine componitur. Quum carneum tuberculum vt narium polypus interiori canali adnascitur, obstructio fit & morbus in numero, vnus quidē morbus sed compositus, aut certè vnicus affectus qui duorum morborum rationem obtinet. Manifestè compositi morbi sunt, phlegmone, œdema, scirrhus, alíique tumores præter naturam: in his enim & intemperies est, & vitiata partis figura, plerunque & continui solutio. Tot igitur morbus vnus differētias habet. Multos porrò morbos dicimus, qui multas variásque partes occupant. Atque hi aut impliciti sunt aut connexi, aut disiuncti. Impliciti quum variæ partes quibus insident in communem vsum aut functionem conspirant. Inuoluuntur enim & complicantur, quia vni eidémque functioni incōmodant: vt pleuritis & asthma, horum enim societate & concursu communia quædam emergunt symptomata, quæ vix explicari disiungíve possint: vt tussis, vt difficilis respiratio. Consequētes aut cōnexi morbi sunt, quorum prior posterioris est causa. Id bifariam fit, aliàs ex ipsa morbi natura, quemadmodum pleuritim necessariò & proximè febris consequitur, eíque connexa est: aliàs ex partium cōditione, quarum vna cum altera affectum cōmunicat. Id autem trifariam accidit. Primùm ex cōmuni partium societate, qua affecto ventriculo cerebrum per neruos, & affecto vtero mammæ per venas vitium cōtrahunt. Deinde situ proniore, quo renum vitia in vesicam, & capitis excrementa in pulmones, in ventriculum, in neruos, & in articulos procidunt, illíncque ortum habent asthma, tussis, paralysis, dolor articularis. Tertiò partium robore, quo validior atque nobilior in imbecillam atque ignobilem excrementa sua deponit: vt malè affectum iecur in ventriculum, in intestina, in alas & inguina, in omne denique corpus: eadem ratione illius inflammationē dysenteria, & scirrhum hydrops insequitur. Ita quidem cōsequentes hi sunt, vt prior posterioris causa sit, non sua essentia, nec proximè, sed excrementorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus, quòd nisi sublato priore vix posterior eximi possit. Qui morbi commutatione quadam sibi succedunt, & quorum prior in posteriorem abit, consequentes quidem, at rarò connexi dicuntur, quòd rarò prior sit posterioris causa. Hoc modo pleuritim nulla connexione sequitur peripneumonia, &

phrenitim

phrenitim lethargus, & colicum dolorem paralysis. Disiuncti separatique morbi sunt, qui in distantibus seiunctisque partibus consistunt, quarum nec functio nec vsus est cōmunis, nec vna alteri affectum confert & impertitur: vt pedis vlcus & renum obstructio, linguę amputatio & pedis luxatio. Partis autem appellatione non eam quam aliquādo presse & anguste definiuimus, sed omnē subiectam sedem significo, in qua quasi confusi affectus consederunt. Quum igitur complures morbi in eandem prorsus sedem concurrent, cōpositus erit morbus, aliàs minimè. Multiplex autem est morborum compositio. Interdum enim similaris similari permiscetur, vt calida intemperies siccæ, ex quibus coniugata fit intemperies: interdum similaris communi, quum vlcus est cum calore. Tertiò instrumētarius instrumētario: vt in digito qui supra modum increuit simúlque distorquetur. Quartò instrumentario communis: vt quum accepto vulnere manus inuertitur. Quintò similaris instrumentario: sic ventriculi aut manus phlegmone, id est rubens reniténsq; tumor, vnus morbus est, vt & affecta sedes vna, sed is ex intemperie, ex vitiata figura & ex latente continui solutione compositus. Apertiùs verò tria morborum genera componuntur, quum phlegmone manifestò vlceri accedit. Posterioribus modis compositus morbus non in solo instrumento, non in sola parte similari, sed in vtroque collocatur sedémque habet: atque idcirco vtriusque actionem primùm & per se subuertit, quanquam id ratione diuersa. At verò in oculo ceratoidis erosio, rhagoidis exitus, pupillæ distortio, & apparēs suffusio, quanquam vno eodémque tempore consistunt, nequaquam tamen vnum constituunt compositum morbum: sed ij verè impliciti sunt, quia diuersis partibus quum insideant, vni eidémque obsunt videndi functioni. Vniuscuiusque particulæ quæ ad instrumenti structuram pertinet vitium, totius instrumenti morbus censetur, quemadmodum sanè & pleuritis, & nephritis, & arthritis totius sunt corporis, licet non in toto sint, nec eidem parti inhæreſcant. Sic ceratoidis erosio & pupillæ distortio oculi sunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte siti. Partes quibus insident instrumentum vnum construunt, non tamen earum morbi compositum vnum efficiunt: alioquì fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem vnum totius corporis compositum esse morbum. Quanquam autem hæc vera sunt, tamen qui in similari parte morbus est, nō primùm, sed ex accidenti debet instrumenti morbus censeri. Dum enim manus calida intemperie vel inflammatione citra tumorem laborat, nec instrumentum læditur, nec vllus in eo morbus est. Vndénam igitur, aut cur illius actio periit? quòd instrumentum ad agendum indigeat subsidio & bona constitutione partium similarium, sine quibus nihil efficiat. His ergo offensis instrumētum rectè nequit functionem suam obire: ac tum instrumenti functio subuertitur, eò tamen haudquaquā primùm ac per se affecto: quod etiam suprà de affectu per consensum confirmauimus. Licet autem morbus hic similaris instrumenti functionem secundariò lædat,

nulla tamen ratione contrà poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti officere. Neque morbus ſimilaris quòd inſtrumenti actionem ſecundariò lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundariò & per accidens actionem lædit, non tamen contrà quicquid ſecundariò actionem lædit, morbi cauſa ſtatuitur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. Cap. XI.

VT Philoſophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quàm acerrimè in cauſarum inueſtigatione notitiáque verſantur, quòd nullius rei queat haberi cognitio, cuius ignorata ſit origo: ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem vſúmque referunt, in primis neceſſaria eſt cauſarum quæ morbos effecerunt obſeruatio, ſine qua neque morbos præcauere neque curare licet. Cauſæ quidem genitis ex ſe morbis adeò conſertè cõtextéque cohęrent, vt hos aſſiduò foueãt atque conſeruent, neque vnquam morbi poſſint cauſis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorum temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi via curæ eſt, ij efficientes illas conſeruantéſque cauſas primùm demoliri & circuncidere contendunt, vt his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaque cauſæ omnes perueſtigandæ, quæ ad morborum cognitionem curationémque in primis ſint neceſſariæ. Earum autem genera quatuor ſunt philoſophis, materia, forma, efficiens atque finis. Naſcentis morbi ſubiecta materia eſt humanum corpus, in quo (vt ſuprà demonſtraui) penitus is inſidet: quemadmodum & in ære, hominis aut equi effigies. Non enim (quod multos fefellit) vitioſus humor ſubiecta eſt morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici poteſt. Forma eſt morbi ſpecies in materiam impreſſa inductáque. Finis actionum læſio & interitus. Efficiens cauſa omnium certè præſtantiſſima atque princeps eſt quæ corpus immutat, déque optimo ac priſtino ſtatu deturbat. Hæc eſt cuius differentias atque vires ſcrutari conſilium eſt. Humanum corpus aliàs à ſeipſo ab inſitíſque principiis, aliàs externarum rerum iniuria laceſſitur: hinc efficientium cauſarum duo fiunt ſumma primáque genera, aliæ inſitæ ſunt nobis & congenitæ, quas ab ipſo iam ortu accepimus: aliæ aduentitiæ, quę in nos iam editos extrinſecus inuadunt. Inſitarum aliæ naturales, præter naturam aliæ: vtræque verò aut ex parentum ſemine, aut ex materno ſanguine profectæ. Naturales temporum ætatúmque decurſu ſenſim nos immutant, & ſine ſenſu in extremum ſenium mortémque deducunt. Hoc genere eſt primordiorũ, ex quibus conſtamus repugnantia, & inſiti noſtri caloris efficientia, qui tametſi

nos quoad viuimus alat, tueatur & regat, nos tamen etiam tempore mutat & conficit, alios quidem ocyùs, alios segniùs, vt sua cuique stata est vitæ periodus, quam vix quisquam naturæ legibus conficit. Præter naturam insitæ nobis causæ dicũtur, quę vel ex seminis vel ex materni sanguinis vitio exortę morbos tandem nobis accersunt. Quale parentum maximéque patris semen obtigerit, tales euadunt similares spermaticæque partes. Bene temperatum temperiem, calidum verò atque siccum, aut frigidum atque humidum similem quoque naturalem insitámque temperaturam similaribus partibus inurit. Quocunque etiam morbo pater quum generat tenetur, eum semine transfert in prolem: quandoquidem ex corpore vniuerso (vt aliquãdo demõstrauimus) decisum semen, tum morbi tum causæ eius vim in se continet. Sic senes & valetudinarij, imbecilles: nephritici, arthritici, & epileptici filios vitiosa constitutione gignunt, qua tandem in morbos similes, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, vt parẽtibus liberi succedant, non minus morborum, quàm possessionum hæredes. Quinetiam maternus sanguis primum fœtus alimẽtum, altera est temperamenti constitutionísque causa, atque is sua etiam vitia, at leuiùs quàm semen, in corpus inserit. Hinc maxima temperamenti vis atque natura ex prægnãtis constitutione ducitur: & cui cibo prægnãs mater plurimùm assueuerit, is futurus est fœtui iucundus, & vinosa vinosum, & quæ medicamentis crebrò vtitur, fœtum profert in medicamenta propẽsum. Sic & de morbis animaduertimus, si grauidam medio gestationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu postea quartana febre conflictabitur: atque si nono ea mense pleuritide prematur, prolem gigni in pleuritidem quoque procliuem: quemadmodum & eius cui abscessus ex aure octauo mense proruperat, filium in omnem vitam habuisse purulentas aures. Vnde intelligi potest non modò prima conformatione ex semine, verum etiam toto gestationis tempore, tum ex materno sanguine, tum ex aliis humoribus atque alimentis morborũ procliuitates in fœtum cõtrahi. Maxima igitur ortus nostri vis est, nec parũ fœlices bene nati. Quamobrẽ præclarè humano generi consultũ videretur, si soli parẽtes bene habiti atque sani liberis operam darent. Si enim agricolę sementem facturi purum semen & fœtum seligunt, experti frugem malam è marcido percipi, quanto id diligentiùs in procreandis liberis obseruãdum? Iam verò aduẽtitiæ causæ genitis nobis dum extrinsecus occurrunt, alias sæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca causarũ quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia externa est, alia interior: hæc rursum duplex, antecedens & continens, quæ & proxima dicitur: vt tres sint omnes efficientes morborum causæ, externa quæ & euidens, antecedens, & continens. Euidens quæ extrinsecus aut corpori aut contentis vim infert. Continens quæ in corpore sita morbo proximè adhærescit connexáque est. Inflicti vulneris gladius idcirco continens causa non est, quòd in corpore non cõsistat, licet proxima sit illi. Antecedens quæ in corpore prior continente, hanc ef-

ficit ac mouet. Euidentes omnium primæ maximéque necessariæ sunt, ex quibus cæteræ ortæ defluunt. Illas vulgus in primis sectatur, quas & vetustissimi medici solas animaduerterunt, obscuris (vt inquit Celsus) ab arte reiectis. Ea porrò est adhæsio copulatióque causarum, vt continens ex antecedente, antecedens ex euidente defluat: quúmque omnes continuatione quadam & serie cõnexæ sunt, ordine prima est euidens reliquarum effectrix, postrema est cõtinens: quotquot inter has mediæ intercedunt, antecedentes appellantur. At non omnis morbus tribus ex causis necessariò ortũ habet, sed aliàs ex duabus, aliàs ex vnica. Quum cibi potúsque immoderato vsu summa cumulatur venarũ plenitudo, quæ has tandem adeò vel diducat vel disrumpat, vt pleuritis insequatur, pleuritidis euidens causa est cibi immoderatio, plethora, venarum ruptio vel diductio, & sanguinis effluxio causæ dicũtur antecedentes, omnes in corpore positæ. At sanguinis copia lateri impacta putrescénsque cõtinens, tum illius, tum comitis febris est causa. Si adstringentiũ balnearum vsu putrida febris accenditur, hæc causa sunt euidens: cutis adstrictio, prohibita trãspiratio causæ antecedentes, hinc exorta putredo continens proximáque causa. Non possum autem in neotericorum quorundam errore conniuere, quos tantus stupor oppressit, vt nulla queant mentis contentione cõtinentem causam à morbo internoscere. Hi ignorata maiorum doctrina sanguinem lateri impactum, pleuritim, humorúmque putredinem, febrem appellant: quasi humores particulæ sint corporis atque in his morbi insideant. At certè febris nulla in humore, nulla in spiritu, sed in corde corporísque partibus tota inhæret: hoc tamen discrimine, vt in ephemera partium intemperies ex spirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredine: in hectica primùm ac per se in partiũ substantia consistat atque defigatur. In his quæ dixi omnia causarum genera connexa videre licet. At quum ab Australi flatu destillatio fertur in pulmonem, eius arterias obstruẽs asthmáque ingenerans: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus vterem obturat, nephriticúmque cruciatum mouet, duæ duntaxat causæ euidens & continens concurrunt: vnica verò eáque euidens quum vulnus gladij ictu infligitur. Ex quibus intelligitur causam externam & euidentẽ in omni esse morbo necessariam, neque corporis neque causarum interiorum firmam constitutionem, nisi externarum graui impetu, labefactari contaminaríque posse, & de naturali statu vnquam decedere: rursúmque continentis quàm antecedentis necessitatẽ esse maiorem. Iam verò causarum morbos efficientium aliæ statuendæ sunt differentiæ. Earum quippe vnaquęque interdum per se, interdum per accidens opus efficit & edit. Per se quidem, quum propriis insitísque viribus proximè nulliúsque interuentu id præstat: per accidens verò, quum aliud quippiam excitans & interponens idipsum agit. Aqua frigida corpori affusa id per se quidẽ & proximè nullius interuentu refrigerat: ex accidente autem calfacit, dum contracta densatáque cute natiuum calorem foras erumpentem intrò repellit,

qui

qui dein intus collectus & coarctatus, multóque pabulo auctus, vi maiore in corporis ſumma remigrat recurrítque. Intus verò ſcãmonium vel rheubarbarum corpus per ſe calfacit: at calidam feruentémque bilem expurgans, accidente refrigerat. Cauſa porrò omnis efficiens triplex exiſtit, aut enim principalis eſt, aut adiuuans, aut ſine qua nihil efficeretur. Principalis & perfecta, inſita vi etiam ſola id efficit cuius eſt cauſa. Adiuuans ſola quidem nihil efficit, ſed ad efficiendum adiumenta affert. Hæc Græcis συναιτία, id eſt cauſa adiuuans, & quaſi concauſa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus confert, ſine ea tamen effici nihil poteſt. Sed hæc perſpicuis exemplis illuſtranda ſunt. In purgationibus quæ arte comparãtur, cauſa principalis eſt medicamentum proprietate valens, adiutrix cauſa illius temperamẽtum calidum omnibus purgantibus conceſſum, quod & illorum vim corroborat adaugétque: in hoc etiam genere ſunt quæcunque medicamento permiſta illius vim exacuũt, vt gingiber, nardus, eiúſque generis plurima. Cauſa ſine qua nihil efficeretur, eſt natiuus noſter calor, ſine quo medicamenti vis ſopita in actum haudquaquam erumperet. Et in morborum procreatione, dum frigida cœli conſtitutio deſtillationẽ proritat in articulos, principalis perfectáque cauſa eſt frigida cœli conditio, & ſuperuacuorum copia: adiutrix eſt humorum tenuitas: cauſa ſine qua non efficeretur, eſt articulorum imbecillitas, & viarum per quas humor fluxurus eſt laxitas. In cauſis ſine quibus nihil efficeretur numerari ſolent, locus, tempus, inſtrumentum. Cauſa omnis quandiu operi aſſiſtit incumbítque, idipſum conſeruat & auget: ſublata verò nihil amplius quicquã efficit. Id eius opus aliàs perſiſtit ac manet, aliàs omnino perit, ídque vel breui vel multo pòſt tempore.

Euidentium cauſarum genera. Cap. XII.

QVI firma corporis conſtitutione ortus & in lucem editus eſt, ſi nulla externarum rerum offenſione laceſſitur, incorrupta ſanitate ad longiſſimum tempus vitã producet. At ſi illarum immoderatione cõcutiatur, optimum vitæ ſtatum diutius retinere non poterit, ſed tandem de illo decidet prolabetúrque in deteriorem, quem certè morbũ appellamus. Naturalem igitur vitę curſum complebit, qui turbulentis externarum procellarum fluctibus minimè iactabitur. At verò quotuſquiſque toto vitæ curriculo ex his tutus emergit? Quem blandæ voluptatis illecebræ non aliquando irretiunt? Aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulò conſeruauit, inconſtans volubilíſque fortuna præcipiti caſu non obterit? Difficile prorſus quæ vndique nobis intenduntur retia defugere. Diſcendæ igitur res omnes & cauſæ, quarum vi aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. Harum aliæ neceſſariæ, quæ neceſſariò nobis ferendæ ſunt, & ſine quibus viuere nõ liceat: aliæ non neceſſariæ, quas declinare poſſumus. In neceſſariis ſunt aër, in quo verſamur, cibus & potus,

motus & quies, ſomnus & vigilia, quæ excernuntur aut ſubſiſtunt, & animi perturbationes. Non neceſſariæ verò gladij ictus, ruentis lapidis & beſtiarum occurſus, omniáque fortuita. Harum impetus cęci nec arte pręuideri nec declinari poſſunt: illæ poſſunt, in quarum obſeruatione ars verſatur. Earum aliæ corporis ſanitatem tuentur, aliæ depellunt, alię reſtituunt. Hinc efficientium cauſarum aliæ inſalubres ſunt, quæ corpus de bono ſtatu deiiciunt, alię ſalubres. Hæ rurſum duplices, vel quòd ſanitatem conſeruent, vel quòd deperditam reſtituant. Conſeruant quæ moderatæ & corpori ſimiles exiſtunt: reſtituunt quæ ſunt morbo contrariæ, & æqualiter atque is à mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hæc opinor perſpicuum faciunt eandem cauſam & inſalubrem & ſalubrem dici, ſed comparatè & quum ad varia refertur. Eſt enim cauſa ex eorum genere quę ad aliud referuntur ac pertinent. Aër temperatus aliæque cauſæ ſi æquabiles & moderatæ obtigerint, hominem temperatum & bene habitum, qualem acceperunt, tuentur ac ſeruant. Immoderatę verò obterunt inferúntque morbos. Quem porrò morbum inflixerit aër impensè calidus ac feruens, eundem depellit ſanitatémque reſtituit frigidus, qui pari ſit à medio receſſu. Qui huic ſanitatem reſtituit eíque ſalubris eſt cauſa, alteri morbum infert, cauſáque fit inſalubris. Efficientes hæ cauſæ triplices ad tres quoque artis partes accommodantur. Conſeruatrices quippe ad eam quæ ſanitatẽ tuetur: ſalubres ad eam quæ morbis medetur. Solæ inſalubres huc pertinent, de quarum viribus ſigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aër corpora mutet, & cauſas interiores morbóſque excitet. Cap. XIII.

FFVSVM nobis aërem ſanguine præditorum animantium natiuo calori & ſpiritui, tum conueniens pabulum tum refrigerationem præſtare, fumoſáque illius ſuperuacanea excipere: his tribus ex cauſis eorũ vitæ tuendæ conſeruandóque calori pręfici in Phyſiologia diximus, vbi & illud animaduerſum eſt, aërem nobis circumfuſum arteriarum pulſu corporis vniuerſi calorem, eum verò quem ſpirãdo ducimus vnius maximè cordis calorẽ reſpiratione tueri & conſeruare. Quoad viuimus neceſſariò ſpiritũ de cœlo ducimus, nec animus ſine anima, nec anima ſine ſpiritu & aëre teneri cõſeruaríque poteſt. Inſpirati quàm circũfuſi aëris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora vis eſt, quanto vberiùs & violentiùs is intrò ſubit. Reſpiratione primùm quidẽ os, nares, cerebrum, aſperam arteriam, pulmones, cor, omnéſque arterias is confertè implet, ex iis dein in omne corpus perflabile mox quaſi momento diffunditur. Quacunque is vel ſubſtantia vel qualitate prędictus eſt, ea ipſa primùm ſpiritus, deinde humores, poſtremò partium ſubſtantiam afficit. Serenus, tenuis, purus, benéque temperatus, ſpiritus noſtros colluſtrat, ſanguinem attenuat, cor exhilarat, mentem ſerenat, corpus omne peruadens raritate diffundit,

diffundit, suscitatóque calore appetentiam, concoctionem, superuacuorum dissolutionem expurgationémque procurat. Crassus, densus, caliginosus, & aliena permistione inquinatus, spiritus obscurat, sanguinem & humores densat atque labefactat, cor mœstitia perstringit, mẽtem obumbrat, corpus degrauat atque densat: & oppresso atque debilitato natiuo calore concoctionem lædit, superuacuorúmque dissolutionem cohibet. Qui porrò circumfusus est nobis aër, in intima quæque penetrans contagione nos etiam immutat: neque nos solùm, verùm etiam solidissima quęque & inanima, vt ligna, vt lapides, & metalla, quæ aliter sicco, aliter pluuioso cœlo affici notamus. Tanta quidem vis est aëris per cuncta rerum meabilis. Huius autem quàm cæterorũ, vis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures temporum tempestatúmque mutatione, aut ex salubri loco in grauem transitu, aut exorta intemperie, aut quibusuis aëris inquinamẽtis, quàm victus mutatione morbis pulsantur. Is quippe vnus plurimos pariter attingit, cuius non vt cæterorum incommoda facilè declines: in cor viscus nobilissimum, in cerebrum, in corpus denique omne promptè penetrans suis vitiis omnia perfundit, acutorum ferè morborum author. Morborum verò hic opifex est vel qualitatum immoderatione, vel substantiæ vitio, vel subita insolentíque mutatione. Qualitatũ intemperies calidior, frigidior, humidior, aut siccior, siue à regione, siue à situ, siue ab anni tempore, siue à cœli statu talis existit, spiritus, humores, ipsúmque corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, & perflatus, Veris constitutio naturalis, status cœli placidus & tranquillus, vt perflante Fauonio, salubritatem bonámque valetudinem tuentur, nec quicquam corpora permutant. Regio feruida & æstuosa, locus Austro Solíque expositus, Æstas ignea & torrida, austrinus cœli status, spiritus inflammant, sanguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuunt: quibus ex causis morbi plurimi híque acuti suscitantur. Sed & poros reserant patefaciúntque, corpora laxant & extenuant, eorũ substantiam calorísque natiui vim dissipant: & si diu perseuerãt senium mortémque præproperè accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonem cõuersus, hyems gelida, statúsque cœli aquilonius, spiritus consopiunt, humores incrassant, quæ certè causæ acutos quidem morbos reprimũt, sed diuturnos, destillationésque cõcitant. Deinde poros occludunt, densant firmántque corpus, huius atque natiui caloris substantiam cõseruant & augent, appetentiam præstant, concoctionem fouent, vitam denique longissimè protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergẽs, humens pluuiosáque constitutio, tenebricosum spiritum facit, corpus multo humore superuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata concoctione cruditates fiũt. Quibus ex causis destillationes, diuturnæ febres, cachexiæ, vlcera putrida eáque curatu difficillima. Quinetiam corpora mollia, laxa infirmáque reddit & obeundis vitæ muniis inepta. Regio sicca, locus arenosus in ortum apertus ac patens, sicca cœli constitutio, spiri-

tus illuſtrat, humores ſuperuacuos abſumit, vtiles verò à putredine tuetur: corpora dura, ſolida, fortiáque efficit, & articulos corroborat, quoniam tamen illa denſat & humores ſiccos duróſque reddit, obſtructionum eſt opifex, minus tamen quàm ſuperiores infenſa. Tot ergo modis aëris intẽperies morborũ cauſæ fiunt. Vitiata porrò aëris ſubſtantia gignẽdorum morborum maiorem multò vim obtinet. Hæc licet adeò ſimplex ſit & vniuſmodi, vt fortaſſe corruptioni ſubiecta minime ſit, variis tamen vndique inquinamentis cóſpergitur. Multa exhalatione & caligine humeſcit: terrarum, aquarum, cadauerum aliorúmve putreſcẽtium expiratione graui inquinatur: peſtilentiæ ſeminibus vel cœlitus immiſſis vel in ſe genitis polluitur labefactatúrque. Hæc igitur vna cum aëre quem ſpiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum ſpiritus, tũ humores ſuo quæque modo cõtaminant, & varios eóſq; ferè occultos morbos proferunt. Iam verò ſubitæ inſuetęque temporũ, locorum, tempeſtatúmque mutationes ſæpe morbos attulerunt, præſertim ſi ex ſalubribus in grauia atque deteriora fiant. Quos temporum mutatio inſigniúmque ſyderum exortus, quos tempeſtatum flatuumque cõuerſio morbos inuehere ſoleat, diligenter quidem Hippocrates & Ariſtoteles literis prodiderunt, omniũ certè eam facientes cauſam, quòd ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculoſúſque tranſitus ſit. Multò his grauior eſt peregrinatio & omnis longinqua traductio, quòd vnicuique regioni ex ſoli & aquæ natura, ex ſitu & flatibus, quibus iactatur peculiaris ineſt conſtitutio, ſuáque proprietas cui nõ facilè ſit aſſueſcere. Sed & quæ ex coarctato concluſóque in liberum perflabilémque aërem vel ſaluberrimum fit mutatio, imbecillis & his qui ex morbo cõualeſcunt ſæpe detrimento fuit: quòd repente ac vehementer corpus humoréſque exagitet. Flatuum porrò effrænata incurſio haud ſecus atque valida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas vel è terris, vel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aër nulla ventorum vi impulſus, quãquam mitis ac lenis apparet, niſi tamen tempeſtate huc illucque iactetur, requietæ & reſtagnantis aquæ more corrumpitur. Vẽtus verò ſaluber, præſertímque aquilonius inſperſa aëri inquinamenta purgat.

Qua ratione quótque modis eſculenta & potulenta nos afficiant. Cap. XIIII.

EVIDENTIVM cauſarum ordine cibus atque potus locum obtinent ſecundum, eorúmque vis eſt aëri proxima. Hic quidem celeriùs ac promptiùs in plures inuadit, at cibus atque potus quoniam permanentem ac inhæreſcentem corpori materiam ſuppeditant, id validiùs contumaciúſque afficiunt. Cibi potúſque vitia gignẽdis morbis pabulum materiámque ſuggerunt, è qua & morbi interdũ ſponte emanant, nullo euidentis cauſæ impulſu. Imò & quoniam vel ab aëre vel ab animi

perturbationibus,

perturbationibus, vel aliis cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiat corporis præparatio, & humorum cõſtitutio. Si hęc tota ex cibo potúque profecta eſt, maximam hi ſanè in gignendis morbis vim obtinent. Vt ſemel dicam, Vna gula omniũ eſt propè morborum mater: etiáſi alius eſt genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamẽto aut materia aut tota ſubſtantia agit nóſque permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipſa, hæc verò poteſtate: ignis atque vinum calfaciunt, hoc poteſtate, ille energia. Materia agit, quod ſubſtãtiæ tenuitate penetrat humoréſque incîdit, quod craſſiore materia corpus adſtringit & denſat, & quod viſcoſum adhæret, aut contrà detergit. Tota ſubſtantia quicquid totius ſubſtantiæ vel familiaritate nos alit, vel diſſidio & inimicitia naturam noſtrã depeculatur atque depaſcit. Illud alimentum, hoc venenum appellamus. Totius ſubſtantiæ notionem alibi accuratè expreſſimus, demõſtrantes alimentum nõ quòd vel temperamento vel materia, ſed quòd totius ſubſtantiæ affinitate nobis familiare ſit, idcirco in noſtram ſubſtantiam conuerti eiúſque molem augere: proinde alimẽto opponi & è regione ſtatui venenum. Hæc quidem ſimpliciter nos immutant: at non pauca bifariam alia trifariam. Bifariam acetum, temperamento quippe & materia, & lactuca temperamẽto & tota ſubſtantia, panis azymus materia & tota ſubſtãtia. Trifariam vinum album quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius ſubſtantiæ familiaritate in corporis ſubſtantiam conuertitur, alimentum eſt, quod verò corporis firmam naturalémque conſtitutionem quoquomodo euertit, medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipſum pariter afficit atque commutat, alimentum eſt medicamẽtoſum. Hoc ventriculo exceptum víque noſtri caloris excitatum qualitates & vires etiam tacitas & quaſi ſopitas quibus præditũ eſt exerit, híſque ventriculum in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdũ coquatur dometúrque. Eſt ea quippe agentis patientíſque naturalis conſenſio, vt quia materiam obtinent communem, mutuas operas conferant in ſeſe, omnéque agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At verò ſi eius quod aſſumptũ eſt validæ vires indomitæ fuerint, nec prorſus ventriculi robore euictæ, eæ vel ſubſtantia, vel quoquouerſum expirante vapore, in omne corpus permanabunt, ipſúmque cor & cerebrũ atque vniuerſum corpus cõcutient: vt in meraco vino, in allio, in cæpa, in aliíſque cõpluribus perſpicuè animaduertitur. Hæc igitur dum è ventriculo in inteſtina, in meſenterij venas, & in iecur illabũtur, ſuis qualitatibus quicquid attigerint, imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo ſunt, non tamen prorſus extincta, nec priſtinis omnino ſpoliata facultatibus, ſed tum harum, tum priſtinæ qualitatis nonnihil etiamnum manet in ſanguine, qui & in venas maiores, & in minores, & in corporis ſingulas partes effunditur. Quanquam igitur ſanguis alimenti ex quo genitus eſt formam perdidit, qualitates tamen aliáſque vires quodãmodo retinet, eáſque impertit partibus alendis.

Quamobrem

Quamobrem quod ait Aristoteles, Alimentum initiò dissimile, tandem nobis simile reddi, non de omnium qualitatum, sed de substantiæ & formæ potius similitudine audiendum. Etenim lactuca, tametsi coctione mutatur, ventriculum tamen & corpus refrigerat, ex eáque sanguis profertur frigidior. Sed & id quod veterum omnium literis & memoria celebratur, omne alimentum tum calidum, tum frigidum, quum in sanguinẽ abierit calfacere, ita quidem audiri velim, quia alit, sanguinis & innati calidi substantiam, non autem qualitatem calorísque gradum augere. Quisquis enim ex lactuca æquè calidũ atque ex vino aut ex allio sanguinẽ gigni censuerit, omnes efficientium causarum vires & naturas euertet. Ergo lactuca frigidum, vinum calidum sanguinem suæque naturæ cõsentaneos profert humores. Azymus panis & castanea crassum atque lentum: vitellus & pullus gallinaceus tenuẽ: mora, persica mala, horariíque fructus vitiosum, putridum verò quæcunque alimenta iam corrũpi cœperunt. Hinc corporis omniúmque facultatum eius peruersio. Vt enim calx ad arboris radicem cõspersa fructum accelerat, arborem verò perimit, ita calidius alimentum maximéque vinum suscitato calore, spiritus facultatésque erigit, mortem verò maturat. Dum enim corporis calorem auget, substantiam minuit: dúmque innati calidi spiritum & calorem halitu fouet, eius substantiam quę humidum est primigenium dissipat exorbétque: omnem vitam alacriorem ac vegetiorem, sed tamen breuiorem facit. Sic suæ sunt vnicuique cibo dotes, sua sunt incommoda. Ex quibus intelligitur, nó modò spiritus & humores quibus conseruamur., sed & omnem corporis partiúmque cõstitutionem ab esculentis potulentísque mutari. Hinc intemperies, hinc obstructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ vitia grauissimorum morborum causæ antecedentes cõtinentésque fiunt. Neque verò vna cibi potúsque qualitas, verũetiam illius optimi quantitas & exuperantia naturæ grauis infensáque est, tũ ea quæ receptacula venásque solùm implet, tum etiã quæ vires grauat. Hęc enim quia supra vires est, neque integrè coqui, neque in purum sanguinẽ verti potest, sed cruditates multas cumulat, quæ quum ab inferiore debilíque natura nequeant domari, corrumpuntur morbósque generãt. De hac rectè Hippocrates. Vbi cibus pręter naturam plus ingestus est, hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ vasa implet, nondum tamen vires premit, licet tota in optimum succum & in sanguinem facessat, tuta tamen non est, sed maximè lubrica & periculosa. Natiuum quippe calorem è sensibus, è mẽtis & animæ functionibus auocat, occupátque in concoctione. Excrementorum flatuúmque ingentem facit prouentum, quę præ copia non facilè excludantur. Omnis generis humores cõgerit, obstructiones multitudine accersit, vias contrahit, in angustúmque adducit, omnia arctè coërcet ac continet, vix vt quicquam è corpore dimanet. Hac onustum turgidúmque corpus ingrauescit, atque etiam si infirmum vietúmque est prosternitur: quia verò infarctum, compactum, ac minimè peruium est, nec perflari, nec ven-

tilari

tilari poteſt. Hinc perinde atque à multo oleo lucernę flamma, natiuus calor opprimitur & quaſi ſtrangulatur, morbíque frigidi (etiamſi calidus cibus erat) ſuccreſcunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralyſis, apoplexia. Quumque diutius inſedit redundātia, corruptelam demum putredinémque acquirit. Quæ autem coagmentatione aſſidua in ſummũ iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repētináque morte iugulat, aut vaſa diſrumpit. Quocirca hunc habitũ rectè cōmonefacit Hippocrates eſſe periculoſum & ſine mora ſoluēdũ. Perniciosa admodum ſentina eſt abdomen inſaturabile, omnium tum corporis tum animi vitiorum fons atque origo. Nō minus acutè quàm facetè quis intēperantiam medicorũ nutricem appellet. Cæterùm quiſquis cibus potúſque moderatus ſit & ad naturam accommodatus, ſpiritus, natiuum calorem, corporíſq; ſubſtantiã tuetur & reficit, facultates omnes earúmque functiones corroborat, concoctionem, alimenti diſtributionem, humorum æquabilitatem, & excrementorum propulſionem, motus denique, ſenſus mentíſque vires integras incoluméſque conſeruat. Vna temperantia totius eſt iucundæ ſalubríſque vitæ moderatrix. Nulla calamitate vel ærumna præmetur, qui vitæ fundamentum iecerit temperantiam. Iam verò longior inedia, aut tenuior parciórque victus, non id aptè reſarcit & inſtaurat, quod tum natiui caloris, tum circumfuſi aëris vi neceſſariò diſſipatur è corpore: proinde ex accidente ſiccat, quòd in pabuli penuria, natiuus calor propriã corporis ſubſtãtiam exorbeat. At profectò corpus peruium patēnſque reddit, obſtructiones expedit, flatus, alui fæces, vrinas, cerebri, omniúmque partium excrementa mouet & excludit. Atque ſi impurum corpus vitioſo humore perfunditur, cruditates cōcoquit & emendat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſſipat: craſſos verò cuiq; parti tenaciùs inhærētes proritat atque mouet. Itaque per inediã humorũ omniũ vires ſe prodũt. Biliosis enim bilis efferueſcit, & quaſi ferocitate exultat, quæ ſuo dein furore febrem, oris amarorem, iracundiam, aliáque ſymptomata infligit. Melancholicis proprius humor mœrorem & metum incutit, vigilias, terrores, oris aciditatem híſque ſimilia. Pituitoſis deſtillatio è capite in ſubiectas partes illabitur, & pituita in ventriculum influens, nauſea, cibi faſtidio, vomitione, animi defectione, híſque ſimilibus hominem laceſſit. In magna quippe cibi potúſque parſimonia, vitioſus humor aut in ventriculum irrumpit, aut propria ſede ſolus & purus ferociter ſubſultat, conſueta videlicet alimēti benignitate deſtitutus. Quapropter qui impuro ſunt corpore ægrè ferunt inediam, & tamen dum connituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento ſedare, non ſe, ſed ſuam ipſi perniciem alunt. Per hos verò impetus ſi conſtanter perferatur inedia, quos primùm concitauit, mox certè cōpeſcet atque domabit. Leuis inedia bilem accendit, quam illa tamen perſeuerans extinguit, corpúſque refrigerat. Nam vitioſos humores exterit, ſuo modo cōcoquit, domat & in vias deducit, per quas naturæ impulſu è corpore exturbentur. Huius ope aliquando morbi

periculoſi

periculoſi & ancipites fœlicem eúmque admirabilem exitum inuenerũt, ad quem ars nulla dirigebat:ídque multò mitiùs ac leuiùs, quàm dum corpus medicamẽtorũ aliena qualitate laceſſitur. Si quis obiiciat natiuũ calorem per inedias cum ſuperuacuo & vitioſo nonnihil etiam vtilis puriorísque humoris exhaurire, ſicque vires atterere. Id quidem conſentaneum eſt, neque vllum flagitium admitti puto, vires ſinere aliquantum collabi, vt pariter quod vitioſum eſt eximatur: quandoquidem earum iactura leuis promptè reſarcitur: grauior autem omnino metuenda, quam ſequitur exolutio. His, opinor, de cauſis tenuis & admodum exquiſitus victus ab Hippocrate iampridem eſt exploſus: quippe qui tum ſanis tũ ægris periculoſus exiſtit, ſi præſertim non modò ſanguinem atque carnem, verumetiam propriam ſolidarum partium ſubſtãtiam colliquat, & in maraſmum coniicit, à quo vix quiſquã ſe recipit. Sed vix eò pręcipitant inediæ. Cæterùm, inquit Hippocrates, non ſatietas, nõ fames, nõ aliud quicquam bonum eſt, quod naturæ modum excedit.

Quæ excernũtur ac ſubſiſtunt morborũ cauſas fieri. Cap. XV.

Vprà deſcripta cauſarũ genera, ſecũ humorũ vitia & alienas qualitates inuehũt in corpus: at quę deinceps erũt, nõ extrinſecus, ſed intus è corpore vitia ſuſcitãt. Quocirca diſtinctione adhibita illas externas, has autẽ euidẽtes cauſas propriè appellemꝰ. Corporis ſuperuacua, quia in corpore cõtinentur & hærent, debẽt in cauſis antecedentibus haberi: at immoderata illornm vacuatio vel retentio cauſa eſt euidens. Illa morbos infligunt, non ſimpliciter, ſed quia contra naturam & immodicè in corpore coërcẽtur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminaríq; ſolent, ſi qualia, quantum, & quando oportet procedant, corpus quaſi ſarcina leuant, ídque robuſtius & ad functiones aptius comparant. Sin verò ſubſiſtant, morborum cauſæ fiunt euidentes, quæ dein antecedẽtes continentéſque mouent, quarum morbus ſoboles eſt. Naturæ legibus ad vitam neceſſariæ vacuationes ſunt alui deiectio, vrinæ è renibus & è veſica profuſio, ſudor vel vniuerſi corporis exhalatio, bilis flauæ è ſuo folliculo, aut atræ è liene in vẽtrem effuſio. Aliæ quidem nõ ſimpliciter, ſed vel in tempore, vel ex cõſuetudine neceſſariæ ſunt: vt hæmorrhoidum menſiúmque eruptio, mucus è naribus & palato, ſputum è pectore, lac è mammis, ſemẽ è ſpermaticis vaſis. Horum itáque ſuppreſſio, atque etiam parcior & non qualis aut quãdo expedit facta vacuatio, tametſi verè ſymptoma eſt, morbi tamen cauſa fit euidens. Siquidem eorum quæ toto genere præter naturam exiſtunt redundãtia naturæ moleſta atque grauis, morborum fit materia. Nam plerunque natiuum calorem vel premit vel obruit, cuius demũ functiones periclitantur omnes. Nonnunquam eorum redundantia corrumpitur, putredinem & alienas qualitates ſortita naturæ corporíque grauies. Nonnunquam vias corporíſque ductus obſtruens, alimentorum diſtributionem

ſtributionem, & excrementorum vacuationem deiectionémque cohibet. In voluulo, in inteſtini prolapſu, quoniam inteſtinum quaſi vinculo deuinctum & conſtrictum tenetur, fæces præterlabi nequeunt, ſed ſua mole corporis partes ita plerunque onerant, vt vomitione reddantur. Quòd ſi hæ præterea putreſcant, fœtore & praua qualitate ſic vniuerſum corpus inquinant, vt etiam ſi illarum curſus redeat, ſæpe tamen inquinatum corpus è viuis excedat. Nec minus conſpicua hæc ſunt, quum vrina ſupprimitur, aut quum mẽſes aut mariſcæ cohibentur, quibus mala ſuccedunt grauiſſima. Sic ſuppreſſis vacuationibꝰ neceſſariis, varij omníſq; generis morbi prodeunt, neque vlla cauſa euidens ad morbos excitãdos eſt efficacior. Hanc enim proximè ſequitur excrementorum prouentus, morborum cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquent quæ iucunda effrænatáque voluptate fuerint aſſumpta. Immodica porrò repentináque vacuatio, etiam ſi eorum ſit quę toto genere pręter naturã ſunt, procreatrix eſt morborum. Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnes commori. Multò magis periclitantur, quibus aluus immodicè profluit, aut vrina copioſior profunditur, aut corpus ſudore diffluit. His quippe vires vſqueadeo ſæpe diſſoluuntur, vt ſimul anima deficiat. Nam cum ſuperuacaneis non parum ſpiritus caloríſque defluit: hinc tũ naturales, tum animales functiones langueſcunt, & crudi ac frigidi morbi emergunt. Rectè igitur eſt ab Hippocrate dictum, Plurimùm atque repente vacuare periculoſum eſſe & naturæ inimicum, maximè ſi inſuetum id eſt. Iam verò ſanguinis ex vtero, ex mariſcis, è naribus, aut ex vulnere effuſio, ſi immoderata repentináque obtigerit, ocyùs multò quàm quiduis aliud, ſpiritus, natiuum calorem, viréſque diſſipat & exhaurit, quæ in ſanguine & ſedem & pabulum habent. Multi quippe, vt ait Poëta, extremã fundunt cum ſanguine vocem. Quibus autem moderatior fit profuſio, his corpora quaſi tabida liqueſcunt, & cruditates, cachexiæ, hydropes, eiúſque claſſis morbi emergunt.

Motus & quies immoderatior, morborũ eſt cauſa. Cap. XVI.

OTVS alius naturalis, alius voluntarius. Naturali quidẽ ventriculus, inteſtina, venę, aliæque partes omnes alimenta ad ſeſe rapiunt excrementáque depellunt: & cor arterięque ſic aſſiduè pulſant, vt nihil intermittant. Voluntarius conſilio voluntatéque ſuſcipitur, qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primùm quidem & per ſe imperio voluntatéque mouentur: ab his deinde oſſa, vincula, venæ, arteriæ, carnes, cæteræque partes, ídque veluti oſſis conſequutione, atque idcirco ex accidente. Motus naturalis nihil defatigat, nec laſſitudine vnquam intercidit, ſed potius exercendo corpus leuat & exacuit: voluntarius verò defatigat, huiúſque contentione corpora ingraueſcunt & aſſiduo labore defeſſa languent. Hunc proinde quies neceſſariò excipit, quæ leuamentum

& remissio quædam est laboris. Itaque laboris requietísque alternus vsus animanti necessarius. Porrò autem arbitrij motus velox est aut tardus, robustus aut imbecillus, vehemens aut leuis. Veloces seu celeres motus sunt, saltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoscunq; non robur, sed sola corporis celeritas exercet. Robusti & validi sunt, fossio, maximi oneris gestatio & sublatio, luctarúmque multa genera quæ corporis robore & vehementi nisu, nõ celeritate fiunt. Vehementes sunt, graue telum iaculari, discum mittere, graui armatura tectum currere aut saltare: & quicunque ex robusto celeríque constant. Hi quidem omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ vel labores, animãtium viribus eduntur ex hísque manant. Sunt & alij qui extrinsecus accedunt, vt nauigatio, vectio, gestatio, frictio, equitatio, hísque similes. Motus omnis animali calorem non extrinsecus accersit, sed ex ipso corpore suscitat, perinde atque ventilatio flammam. Calorem quippe partibus intimis quasi sopitum & torpescentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multò plures quàm dudum partes traiicit. Hic autem cõcoctionem, alimenti distributionem, excremẽtorum omniúmque superuacaneorum expulsionem iuuat. Quinetiam corporis partiúmque substantiam perspicuè mutat. Celer namque & velox, corpus densat & attenuat: tardus carnem rarefacit & auget. Robustus corpus vegetum durúmque: imbecillus laxum molléque reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, sed tamen compactum, durum, firmum & vegetum: cõtrà leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, sed languidum, mollẽ, eneruatum & infirmum. Hæc quidem præstat motus quicunque suo sit genere temperatus. Cæterùm immoderatus siue supra corporis vires, siue perpetuus nec intercisus est, morbos infert. Multa quippe defatigatio spiritus viriúmque substantiam exhaurit & dissipat, tandémque corpus refrigerat: musculorum, neruorum, & vinculorum robur dissoluit, membranas adeò interdum laxat aut diuellit, vt Enterocelem excitet. Sed & viscera concutiens, tenues plerunque venas disrumpit, ex quibus emictiones, vomitiones & expuitiones cruẽtæ, pleuritides aliíque morbi. Sanguinem vniuersum ita plerunque in venis diffundit, vt concalfactus liquatúsque propriis conceptaculis coërceri haud possit, sed his apertis foras excidens partibus phlegmonas infligat: aut si coërcetur, capitis dolores, pulsationes synochósq; febres procreet. Corruptos autẽ humores, qui alioqui trãquilli, ignobili loco cõclusi & quasi cõsopiti tenebãtur, quíque à natura tempore concoqui, domari, ac demum blandè excludi poterãt, irritat & quasi in furorem agit, qui postea tanquam mota camarina tetro vapore corpus variè lacessunt: sed & ipsi quoquouersum effusi scabiem, tubercula, omnis generis abscessus, putridas febres, alui profluuia, vomitiones, morbósque multiplices & varios inuehũt. Impura igitur plethoricáve corpora laborẽ ne subeant. Quies porrò diuturnior & exercitationis intermissio, qualem habet desidiosa vita, inertem calorem, spiritus ignauos, ad omnes sensus & mentis

alij camerma

mentis naturæque functiones segniores facit. Corpus vniuersum degrauat, languidum, molle, infirmúmque reddit: vt tãdem verum sit quod ait Ouidius. Ignauum corrumpũt otia corpus. Hinc etiam cruditates & obstructiones, & excrementorum prouẽtus, quæ omnis generis morborum causæ sunt proximæ.

Somnũ & vigiliam plerunque morborũ causas esse. Cap. XVII.

HIS vt viribus, ita ordine connexi & affines sunt somnus & vigilia. Est autem somnus non solùm motus, verumetiam sensus omnísque animalis functionis cessatio, in qua non modò vt in quiete nerui, musculi, artúsque, sed & cerebrũ & sensus omnes consopiri solent, éstque somnus omnium quasi perfugium laborũ, requies animi, pars humanæ melior vitæ. Hic spiritus labore vigiliísque dissipatos restituit, aliis videlicet ad functionum frequentationem suffectis. Membrorum sensuúmque defatigationem tollit, naturales functiones maximéque concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum siquidem natiuus calor minimè dispersus, sed circum viscera intrò se colligens vegetiórque factus, in cibi crudorúmque humorũ concoctionẽ validiùs incumbit. At verò attrahẽdi expellendíq; facultates per somnũ languidiores sunt, propterea quòd conquiescat mouendi vis solita quidem illis opem ferre: quódq; corporis contenta vigiliis atque motu concitata, expeditiùs trahenti pellentíque cedãt. Quinetiam somnus sanguinis eruptionem, alui profluuium, vomitionẽ, immoderatásque vacuationes omnes pręter sudorem cohibet. Licet enim (vt author est Aristoteles) corporis summæ & extimæ partes in somno frigescant, túmque pluribus tegumentis indigeamus, sudores tamen vberiùs tandem emanant: quòd humores intus conclusi alimenti cõcoctione distributionéque peracta, manifestè & affatim in extima summáque corporis eruptionem faciãt. In vigiliis maior fit per cutem dissipatio, sed humorum tenuium, qui obscurè atque sine sensu exhalãt. Cæterùm somnus immoderatior, spiritus offundit & obscurat, omnes sensuum mentísque vires torpore & ignauia debilitat, calorem obtundit, functionésque naturales infringit, crudos pituitosósq; humores & omnis generis superuacanea exaggerat. Corpus itaque refrigerans & humectans ignauũ atque iners magis quàm quies efficit, destillationum, frigidorum diuturnorúmque morborum author. Nihil tam morti simile quàm somnus, ipsius nimirũ imago & simulachrum. Vigiliæ cõtraria atque somnus edunt. Etenim spiritus sensúsque excitant, promptos, celeres, alacrésque reddunt, & partium omniũ vires omnes recreant & erigunt. Calorẽ in omne corpus diffundũt æquabiliter, alimenti humorúmque distributionem, excrementorum depulsionem accelerant. Et hęc quidem moderatæ. Immoderatę, spiritus exhauriunt, corpus præsertímque cerebrum siccãt: & (vt inquit ille) Attenuãt iuuenum vigilatæ corpora noctes: sensus obtundunt, & mentem perturbant.

bant. Bilem inflammant, phrenitidis, cõtinuarum febrium, acutorúmque morborũ procreatricem. Natiuum calorem humidúmque primigenium diſſipant, ſicque læſa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationes morborũ cauſas fieri. Cap. XVIII.

IQVIS animi perturbationibus omnino vacaret, poſſet & ſine his integra nihilominus ſanitate vitam traducere: at quoniam nulla diſciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & ſedare poteſt, quin ſemper horum procellis & fluctibus iactetur, iure quidem perturbationes inter cauſas euidentes eáſque neceſſarias collocantur. Sex autem numerari ſolent, metus, mœſtitia, ira, gaudium, agonia, verecundia. Qua ratione & quibus ex cauſis fiat, & quàm multas comites habeant, ſatis in Phyſiologia perpendimus. Perturbationũ animi etiamſi moderatæ ſint, nullus ferè vſus, pręterquã gaudij. Hoc exhilarans cor ſpiritúſque lætitia diffundit, natiuũ calorem ſuſcitat, ſanguinem humoréſque extenuat, quibus ſalus comparatur conſeruatúrque ſanitas. Triſtitia nemini frugifera, niſi quis effuſiore gaudio diſſolutus ſit: nec ira niſi ſomniculoſis & inertibus: nec timor niſi temerariis & furibundis: nec verecundia niſi impudentibus & pallore fœdatis. Agonia omnibus aduerſa infenſáque eſt. Cæterùm hæ modum prętergreſſæ nos grauiter conuellunt, quippe quę euidentium cauſarum vim adipiſcuntur. Gaudium profuſum ac inſolens ſpiritum calorémque tam vehementer è corde in ſumma corporis effundit diſſipátque, vt id caloris beneficio prorſus deſtitutum, vel ſyncope vel morte repentina corruat, quod nonnullis obtigiſſe memoriæ proditum eſt, qui tamen omnino vel ſenes erant, vel languidi ac imbecilli. Cæteris omnibus corpus duntaxat refrigerat. Ira verò calorem & ſpiritum è corde etiam foras, non vt gaudium ſenſim, ſed repente permouet. Ex hac tamen nemo omnium deprehenſus eſt repente ſublatus, nec diſſipato calore exanimatus, quòd ſoli audaces & robuſti iracundia efferri poſſint, & iis ſolis vbertas caloris circa cor efferueſcat. In his itaque dum cor ira cumulatur & exardeſcit, inflammatus calor in omnia effertur, vt tum homo extra ſeſe percitus feratur. Ea ſpiritus primùm, dein humores corpúſque calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram vel in ſynochum agit: aut ſi cacochymia ſubeſt, in putridam febrem, in alióſque ex bilis feruore & ex humorum confuſione morbos.

Timor & triſtitia calorẽ ſpiritúmque intrò reuocãt, ille quidem ſubitò & affatim, hæc paulatim impetúque nullo. Itaque corporis externas partes refrigerãt, nec tamen vt ſomnus aut ambientis frigus interiores calfaciunt, quòd is calor ac ſpiritus in cor ſolùm recurrat. Ea quidem affectione cor vehementer premi, & ſtrangulato calore penè obrui fidem facit, quòd pulſus paruus, tardus, rarus, & imbecillus euadat. Speciatim verò

triſtitia corpus omne, maximè verò cor refrigerat & exiccat, ſpiritus innatúmque calorem obterit & offundit, vigilias ſiccitate inducit, concoctionem labefactat, ſanguinem humoréſque incraſſat, exaggerátque melancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit, & in marcoré, in alióſque frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multò violentiùs euidentiúſque timor iniicit, quæ cæco & repetino impetu percellens, non paucis calore cordis violenter ſuffocato vitam ademit. Nam cunctis vires ſubtrahit ipſe timor. Quòd timentibus aluus interdum ſoluitur, aut vrina profunditur, non mihi videtur cum Ariſtotele indicium eſſe ſanguinis in aluum compulſi, ſed potius remeantis in cor. Verecundia porrò natiuum calorem ſpiritúmque in intima primùm cogit, eúmque mox ſenſim foras reuocat, ſed blandè adeò vt neque cor oppreſſum frigeſcat, neque ſpiritus diſſipetur. At verò agonia, id eſt certamen vtroque motu vehementer concutit: quúmque ex timore & ira conſtet, amborum pericula motu tamen inęquabili intendit. Quæcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera coniiciendæ ſunt. Excandeſcentia quidem, odium, diſcordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metum: dolor animi, luctus, mœror, lamentatio, ærumna, moleſtia, deſperatio, ad mœſtitiam: lætitia, iactatio, animi voluptas ad gaudium. Neque duntaxat hæ morborum cauſæ fiunt, verumetiam cura, ſolicitudo, afflictio, omnéſque animi moleſtiæ, quas ambitio, auaricia, aut aliud feruentius deſiderium inflixit, quemadmodum mentis in rerum inueſtigatione aſſidua contemplatio acriórve contentio. Harum quippe omniũ immoderatione ſpiritus & calor emarceſcunt. De neceſſariis & euidentibus cauſis, & quibus eæ modis nos immutare poſſunt, dicta hæc ſint.

De cauſis euidentibus non neceſſariis. Cap. XIX.

CAuſæ verò nõ neceſſariæ quas declinare licet, & quibꝰ nulla neceſſitate vtimur, ad ea genera quæ ſuprà de neceſſariis poſuimꝰ referri poſſunt. In ambientiũ quippe genere collocãtur æſtuaria quæ corpus præter modum calfaciunt & exiccant, ac demũ calore diſſipato refrigerãt. Balneæ verò aliæ refrigerant & humectãt, aliæ calfaciũt & humectant, aliæ calfaciũt & exiccant: vt ſulphureæ, nitroſæ, aluminoſæ, marinæ, quacunque enim qualitate inſignes fuerint, eadẽ corpus perfundent. Adhæc vnctiones & emplaſtra foris ſuas etiam vires contagione nobis impertiunt, dum eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpiracula altiùs infundunt. Veſtes & tegumenta quibus operimur, interdum per ſe vt calidorum animantium pelles, interdum accidente calfaciunt, quòd inſitum corporis calorem retinent nec exhalare ſinunt. Florum denique & aromatum odor omníſque fumus aut vapor, ſiue manifeſta ſiue occulta vi præditus, dum intrò ſpiritu ducitur, luculenter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientium genere. In eorum autem quæ ſu-

muntur claſſe, numerantur medicamenta, quæ quoties vel imprudenter vel ex cauſa vorantur, primis, ſecundis, tertiíſve qualitatibus aut tota ſubſtantia, ſpiritus, humores, corpúſque afficiunt. Inter ea verò quæ corpore excluduntur, non neceſſaria eſt ſanguinis è naribus aut è vulnere eruptio, quæ nimia, calorem, ſpiritus, & vires exhaurit: neque integrè ſano erumpentis quoquam modo ſanguinis vlla eſt commoditas. Neque profectò venus quoquomodo ſalubris, niſi cui fortè multo iam tempore præter cõſuetudinem ſit intermiſſa. Huic idcirco moderata confert, quòd titillantis aut turgentis materię exuperantiam quaſi onus infenſam deponat. Immoderata verò, ſpiritus, calorem, humidúmque primigeniũ exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque cõuellit, corpus eneruat, emollit, inérſque reddit. Horum nihil tamen extremè: quãdoquidem veneris modus quidam eſt, nec vt cibo ita venere citra deſideriũ quis vtitur. Vix quiſquam ſine libidine venerem exercet, ſine appetentia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſaginant. Proinde cibi quàm veneris crebriora ſunt grauioráque pericula. Ad motuũ genus accedunt clamores & vociferationes, quibus interdum venæ membranæque diuelluntur: eódem & dolores pertinent, diri immanéſque cruciatus, & externi motus: vt nauigatio, vectio, geſtatio, equitatio, & quæcunque corpus, humores, ſpiritúſve duriùs exagitant. Singula quippe validas ad morbos gignendos vires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca, quanquam in corporis ſumma præcipuas vires habet. Deinde attritus, contuſiones, caſus, vulnera, ferarum morſus, venenatarum beſtiarum ictus, & quæcunque fortuitò in nos irruunt, nobíſque quaſi fato impẽdent, quorum periculis corpus variè iactatur. Euidentes morborum cauſas, quarum vi immutamur omnes iam quidem recenſuiſſe videor, quas ſolas veterum imitatione vulgus ſcrutatur, ſedulò rogãs vnde morbus vnuſquiſque proceſſit. Ab his autem defluunt gignũtúrque interiores, de quibus proximè diſſerendum.

Interiores morborum cauſæ, quot qualéſque ſint, vtque ab euidentibus defluant. Cap. XX.

Orporis ſpiritus, ſanguis, humores, excremẽta, & quæcũque contentorum nomine cõplectimur, interiores quidem cauſæ ſunt. Hæ ſi naturæ legibus tenẽtur, ſalubres & ſanitatis cõſeruatrices appellantur. Sin verò de naturę bonitate multùm decedunt, inſalubres & morborum effectrices. Decedunt autem vel quantitate vel qualitate, quę duo vitia illis contra naturam inſunt. Quantitatis vitia ſunt exuperantia & penuria. Spiritus exuperare quidem nõ poteſt, deficit tamen quum magna eius eſt inopia. Quæ toto genere præter naturam ſunt, vt calculus, vt lumbrici, ſemper dum adſunt exuperant, nũquam deficiunt. Sanguis, humores, excrementa, ſiue immodicè exuperant, ſiue deficiant, vitio dantur. Solius ſanguinis exuperantia, plethora dici conſueuit. Reliquorum omnium

nium redundantia in cacochymiæ genere continetur. Quinetiam cõtentorum omnium intemperies, tum ſimplex tum coniugata, craſſities & tenuitas, durities & mollities, lentor & acrimonia, deinde putredo & totius ſubſtantiæ corruptio cacochymiæ ſpecies ſunt. In his igitur contentorum vitiis omnes conſiſtunt interiores morborum cauſæ. Euidentes autem ſic illas proferunt. Spiritus quidem innatíque calidi penuriam ambientis feruor, balnearum, diſſipantiúmque medicamentorum vſus, alimenti penuria & inedia, immoderata vacuatio, labor, omníſque motus vehementior, vigiliæ, inſolens gaudium, venus intempeſtiua, dolor excrucians. Eædem quum increuerint, ſanguinis ſuccorúmque inopiam tandem inferunt. Spiritus, innatúmque calidum premunt & humores coarctant, aër denſus & caliginoſus idémque gelidus, alimentorum vbertas, excrementorum prouentus, diuturna quies, ſomnus arctior & profundior, metus & mœſtitia. Eadem ſi violenta & intempeſtiua irruerint, haud ſecus atque laqueus faucibus ceruicíque iniectus, natiuum calorem ſtrangulant & extinguunt. Spiritus, humores, excrementa, omniáque contenta putredine contaminant aër putris & graueolens, ingeſtorum corruptio, eorum putredo & inordinatus vſus, excrementorum ſuppreſſio, obſtructio, híncque cohibita perſpiratio. Quies quoque & ſomnus idem præſtant, at non niſi ex accidenti & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi, ſanguinis ſuccorúmque totam ſubſtantiam corrũpunt aër aut peſtilens aut quouis inquinamento contaminatus, hauſta venena, retenti ſeminis aliorúmque ſuperuacuorum pernicies, venenatorum contagio, & virulentarum beſtiarum morſus. Intẽperiem in ſpiritibus, in ſanguine, in aliíſque contentis, calidam quidem inuehunt, circumfuſi aëris æſtus omniúmque circunſidentium feruor, & quæcunque cutim coarctant atque denſant. His accedunt, cibi, potúſque calidiores, medicamenta quoque calida & acria, excrementorũ ſuppreſſio, obſtructio, atque hinc nata putredo, motus exercitatióque vehemens, ira & vigiliæ, niſi extra modum exceſſerint. Frigidam verò intemperiem accerſunt, aëris omniúmque frigidorũ occurſus, alimentorum parcior aut liberalior vſus, eorúmque & medicamentorum intemperies frigidior, ingens vacuatio, & magna ſuperuacuorum ſuppreſſio, otium motúſque immodicus, ſomnus, metus atque mœſtitia. Siccę intemperiei effectrices cauſæ ſunt, aëris ſicca conſtitutio, & eorum occurſus quibus exiccandi vis ineſt, cibi potúſque tenuitas & inediæ, extenuantia diſſipãtiáque medicamenta, immoderata vacuatio, motus vehementior, vigiliæ, mœror, cura atque ſollicitudo. Humidioris cauſæ ſunt humidum & pluuioſum cœlum, balneæ dulces pręſertim à cibo, potus liberalior, humectantium ciborum copia, excrementorum parcior vacuatio, vita otioſa, ſomnus multus, lætitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus & humores ſimiliſque naturæ excrementa proferunt, cibi atque potus craſſæ compactæque ſubſtantiæ, vt panis azymus, bubula caro, maiorúmque animatium & piſciũ eſus, vinum craſſum ac rubrum. Idipſum cauſę omnes

quas refrigerare atque densare recensuimus ex accidente præstant. Tenues verò gignunt alimenta & medicamenta extenuantia, potúsque tenuis & liberalior. Lentos aut acres alimēta aut medicamenta hisce viribus prædita. Nam animantium extrema piscésque complures & caseus, lentum glutinosúmque succum reddunt: mel verò, hordei cremor, similiáque medicamenta, detergentem & minimè viscosum. Sic sanè humores excrementáve durescunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis sit materia, atque etiam vehementer calidis atque siccis, aut impensè humidis cum tepore. Corporis spiritus humorésque exagitant atque conturbant, quæcunque humores valdè extenuant aut in feruorem agunt, & quæ aut subitò vehementérque comprimunt, aut vehementiore motu incitant, vt dolor atrox, immodica exercitatio, ira, timor, omnésque tū corporis, tum animi perturbationes. Ex his sciri potest quàm variæ sint euidentium causarum vires. Aliæ morbis materiam suggerunt, vt alimenta & excrementa, quæ principales sunt causæ. Grauissimis proinde morbis maximè obnoxij euadunt, qui gulę abdominíque dediti, tempestiuam aspernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant, soláque huic qualitates impertiunt, vt aëris & occurētium intemperies, motus & quies, somnus & vigilia, & animi pathemata, quæ rariùs morbos excitant. Quot igitur qualésque sint interiores morborum causæ, & qua hæ ratione ab euidentibus procedant, omnium denique efficientium causarum genera virésque sumus persecuti.

Quæ sit vniuscuiusque morbi causa. Cap. XXI.

NVNC morborum ordine repetito particulatim scrutari par est quibus ex causis vnusquisque originem ducat, vt ex earum obseruatione omnis quæ ad medendi rationē conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius à solis euidentibus externísque causis profectus sit, alius præter has etiam interiores eásque vel antecedentes vel continentes causas habeat, prima quidem vniuscuiusque est origo discēda. Partium similarium, tum simplex tum cōiugata intemperies, earum quoque putredo & totius substātiæ corruptio, ab euidentibus plerūque causis fiūt. Hæ siquidem dum blandè & æquabiliter in omne corpus irruūt, primùm promptéque spiritus, qui in tenui substantia positi omni affectioni patēt, ab his deinde humores cæteráque contenta: postremò partium substantiā quæ solidior est, quacunque vi aut qualitate insignes sint, afficiunt. At si validæ causæ eæ sint, & diu multóque tempore assistant: atque iis expositū corpus propinquum sit, ídque iam affectioni obnoxium (illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiam proximè in corpus immigrabit. Quinetiam ij morbi similares nonnunquam à solis antecedentibus, aut à continentibus causis emergunt. Etenim vitiosus putrísque humor firmiùs parti adhærescens illius substantiam tandem

dem corrumpit: quomodo & pulmones & iecur putreſcere perſępe deprehendimus. Sic ſuppreſſi ſeminis & quorundam excrementorum malignitas in veneni naturam faceſſens, principum partium ſubſtantiam contaminat. Quacunque autem intemperie alienáve qualitate ſpiritus, ſanguis, humores, excrementáve tenentur, mox cõtagione corporis partes eadem inurunt, eáque interdum leui, interdum altiùs infixa & permanente. Itaque morbi ſimilares aliàs à ſolis euidentibus, aliàs tum ab his tum ab antecedentibus continentibúſque cauſis originem habent. Iam de inſtrumentorũ morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut ſpermatis cõformantíſque facultatis vitio, aut membris in partu poſteáve dum adhuc mollia teneráque eſſent contortis, aut quòd multo pòſt tempore colliſa confractáve vitioſè coaleſcunt, ſiue medici, ſiue laborantis, ſiue alterius cuiuſpiam inſcitia & errore. Interiores etiam cauſæ plerunque figuram inuertunt, vt tumor præter naturam, ſectio, conuulſio, & reſolutio neruorũ. Concauitatis & meatus vitia quidem multa ſunt, quorum coalitus maximè à cauſa fit interiore, dum capacitatis facies exulceratę nec benè curatæ, inter ſe glutinãtur & adhæreſcũt. Obſtructio ab interiore quoque cauſa, vt à carũcula, à duro tuberculo, à tumore, à callo, à grumo & ab humore craſſo lentóque interiorem canalem ductúmque inferciente. Anguſtia verò fit vel aliquo extrinſecus cõprimente intróque impellente meatuum latera: vel his in ſeipſa concidentibus, ídque cogente frigidorum adſtringentium aut exiccantium vi. Sed & cauſam ſæpe habẽt interiorem, quum retinendi facultas validior, meatus eorúmque oſcula quaſi impetu coanguſtat. Laxitatis cauſæ his contrariæ ſunt, medicamenta aperientia, quæ incidendi, detergendi, expurgandíque vim nacta ſunt, & quæ vehementer molliunt atque laxant: expultrix quoque facultas valida aut retentrix imbecilla. Aſperitatis porrò cauſæ ſunt, medicamentorum, humorum, & excrementorum immodicè acerborum, cuiuſmodi ſunt immaturi fructus, aut acrium, aut abſtergentium vis eouſque interdum inualeſcens, vt partes ipſas vel corradat vel exulceret. Læuitatem verò efficiunt cibi, potus, humores, tum vtiles, tum ſuperuacui pingues atquę glutinoſi. In numero autem pars quæcunque deeſt, aut naturæ conformationíſque vitio, aut ſectione, aut vſtione, aut putredine, aut frigore periit. Siqua autem ſupereſt & accreſcit, ea eſt validæ naturæ opus, quæ ex vtili eáque vberiore materia naturale quiddam progignit: eiuſmodi eſt in conceptu ſextus digitus, & in adultis tuberculum carnoſum. Ex inutili verò materia fiunt ganglia, meliceridės, ſteatomata, atheromata, acrochordones, eiúſque generis tubercula. Partis porrò molem ſupra modum augent, vtilis materiæ vbertas & valida natura, quæ frictione, calore, pice aliíſque trahentibus iuuatur. Minuunt verò imbecilla virtus, & alimẽti penuria, & alię cauſæ quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è ſua ſede atque ſitu dimouent vinculorum ſolutio aut laxitas, vt in luxatis, ſiue repentino vehementíque motu, ſiue mollientium occurſu fiat: continentium

tium partium diſruptio vel laxitas, qualis in Enterocele aliiſq; ramicibus, & in abdomine diſciſſo, & quum vulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarum autem partium conſenſus deprauatur, quum illæ inter ſeſe cohærent, aut commune illarum vinculum laxatur, intenditur, vel abrumpitur. Continui ſolutionem efficiunt flatus humórve vel exuperãs, vel acer, vel pungens, vel exedens: & in cauſis euidentibus motus immoderatior, & quęcunque contundunt, frangunt, vulnerant, perforant, aut vrunt. Atque hæ quidem ſimplicium omnium morborum cauſæ putentur.

Implicitorum compoſitorúmque morborum cauſæ. Cap. XXII.

NVLLA cauſa proprio atque vni eſt ſemper addicta morbo, ſed vna eadémque ſimplex morbos plerunque varios infligit. Solis ardor deſtillationem è capite frigidam concitat, ex qua aſthma, arthritis & paralyſis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris eſt ſoboles. Sed & cauſæ contrariæ in morbi eiuſdem procreationẽ ſępe concurrunt. Vt enim ſolis ardor cerebrum dilatans illiúſque ductus patefaciens excrementa diffundit, fluxáque reddit, ita frigus immodicum quaſi cõprimens & coarctans, illa exprimit, depellítque. Quuum itaque morbi complures erunt, vniuſcuiuſque interior cauſa ſeorſum peruestiganda: quòd ſi multæ deprehendantur, obſeruãdum implicitæne ſint an connexæ, ánve diſiunctæ: quandoquidem earum non minus quàm morborum obſeruatio ad curationem confert. Implicitæ vix vnquam ſeorſum eximi poſſunt. Ex connexis antecedens prius quàm cõſequens delenda. Diſiunctæ ſeparatim ſigillatímq; tolluntur. Quoniã autẽ tumores omnes præter naturam, morbóſque partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipſa plurimorum eſt morborum cauſa, hoc loco expendendum, quid fluxionem moueat, & in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia ſunt, ſanguis, bilis, tum flaua, tum atra, pituita, aquoſus humor, flatus & quicquid ex his permiſtis conflatur. Omnis autem materia vel per ſe & ſua ſponte, vel impulſa fluit. Sponte, quum vel copioſior eſt, vel colliquefacta, vel iactata vehementiùs. Talis quippe nequit propria ſede coërceri, ſed ſuopte impetu effluit excidítque. Impulſa verò fluit aut vi partis expellentis ea quæ tũ qualitate tum quantitate moleſta ſunt, aut vi frigoris, aut adſtringentis cuiuſdam aut comprimentis robore. Atque hæ cauſæ fluxionis ſunt effectrices. Cur autem in hanc quàm in illam potius partem incumbat, cauſa eſt pars vel recipiens vel attrahens. Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & ſubiecta mittenti. Imbecilla eſt vel natura, vt cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa mollíſque genita eſt: vel morbo, vt quę contuſa eſt, obtrita, vulnerata, alióve morbo languida. Pars prona fluxioni ſubiecta eſt, ſi vias ad ſe directas & ingredientes amplas habet atque latas, egredientes verò anguſtas. Sic ad renes, ad pulmones,

mones, ad articulos, ad aliásque sedes in quas humor illabi consueuit, prona est fluxio. Prona etiam fluxioníque subiecta pars est, quæ inferiore est situ: quandoquidem materia grauis faciliùs deorsum fertur & in procliue deuoluitur, quanquam & flatus & vapor & tenuissima bilis facilè quoquouersum excurrit. Attrahit pars quæque fluxionem dolore, motu, frictione & calore, siue ab interioribus, siue ab externis causis cóparata hæc sint. Humor in parte coaceruatur bifariam, congestu & defluxione. Congestus fit partis vitio & imbecillitate, quum allapsum alimẽtum nec conficere, nec absumere valens, non pauca inde cógerit superuacua: aut quum valida, ipsa plura allicit, quàm vt possit cócoquere: aut quum densior adstrictiórque excrementa nec facilè deponit nec dissipat.

LIBRI PRIMI DE MORBORVM differentiis eorúmque causis, Finis.

De ſymptomatis atque ſignis,

LIBER SECVNDVS.

Quid ſymptoma, & qua id ratione à morbo & à cauſa diſtet. Cap. I.

ERTIVM nunc genus reſtat eorum quæ pręter naturam nobis ineſſe propoſita ſunt, ſymptomatum nempe atque ſignorũ: quæ vt ortu, ita & tractatione morbis ſuccedũt. Licet autem morbi cõpluréſque eorũ cauſæ penitus lateant & intrò condantur, ſymptomata tamen ſignáque omnia foras ſe dant, & conſpicua ſunt nobis. Alia quidem ſigni, alia ſymptomatis eſt ratio: omne ſymptoma ſignum eſt, non tamen omne ſignum ſymptoma. Eſt autem ſymptoma, affectus præter naturam vbiuis conſiſtens. Hîc quidem affectus appellatio latiùs quàm in morbi finitione patet, vt & affectionem omnem cõtineat. Qui præter naturã ſimpliciter exiſtit, nondum contra naturam eſt, nec corporis functionem vllam manifeſtè offẽdit. Morbus & morbi cauſa à ſymptomate diſtãt, quòd functionem lædant, ille quidem primùm & per ſe, hæc verò per accidens: ſymptoma neutro modo lædit, quia nondum contra, ſed duntaxat præter naturam eſt. Diſtãt & aliter, quòd morbus in aliqua corporis parte ſolùm conſiſtat, cauſa in contentis, ſymptoma verò tum in vtriſque, tum in functionibus ipſis. Hac quidẽ nominis ratione quicquid vel in corporis ſubſtantia, vel in contentis vel in functionibus pręter naturam exiſtit, ſi nondum functiones manifeſtè offendit, ſymptoma iudicandum, vndecũque id originem ducat. Itaque & corporis nigrities ex ſolis ardore contracta, & vrinæ aliorúmve excrementorum color odórve præter naturam citra morbum grauis, & leuiuſculi partium affectus, adeóque tenues vt nõdum functionibus incommodent, ſymptomata ſunt, neque in aliud affectuum præter naturam genus cõiici poſſunt. Eſt tamen & altera multò anguſtior huius nominis ratio, qua ſolùm affectus pręter naturã ex morbo profectus ſymptoma appellatur. Hoc genus vniuerſum morbi ſoboles eſt, quo nihil eorum pertinet quæ modò percenſui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœténſque deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læſio, huius ſunt generis. Cæterùm quum morbus vnus alium de ſe proximè progignit, vt dum iecoris feruor ventriculo calidam intemperiem inurit, poſterior affectus ex morbo quidem natus eſt, nõ ſimpliciter tamen ſymptoma, ſed morbus appellari debet: ſiquidem in parte inhæreſcit, cuius actionẽ primùm ac per ſe manifeſtò lædit. Atque hi ſunt quos ſuprà cõſequentes morbos nũcupauimus, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Quis enim

vel

vel mediocriter eruditus ventriculi intemperiem ſymptoma cenſeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne diuerſa quidem ratione poteſt morbi atque ſymptomatis rationem ſibi vẽdicare, quoniam neque fieri vllo modo poteſt, vt vnum quippiam atque idem actionem lædat & non lædat. Quinetiam quum imbecillum languidúmque iecur malè ſanguinem conficit, hæmatoſis læditur, ex hac deinde corrupti vitioſique humores toto corpore ſuccreſcunt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipſa humorum corruptio, licet affectus ſit præter naturam ex morbo natus, minimè tamen ſymptoma cenſeri poſſit, ſed morbi cauſa, quòd in contentis ſubſiſtat actionémque ex accidenti lædat. Nihil enim idem poſſit morbi cauſa & ſymptoma dici: quãquam fieri poteſt vt ſymptoma alterius ſymptomatis ſit cauſa: vt quum ex eodem morbo complura ſymptomata continuata ſerie defluunt. A frigida ventriculi intemperie concoctio offenditur, ex qua ciborum eſt cruditas: hinc porrò lienteria, quę eſt cita alui deiectio, ab hac demum impedita alimẽti in totum corpus diſtributio. Hac ſerie quoties morborum, ſymptomatum & cauſarum ingens quædam fit concurſio magnáque confuſio, morbum neque ſymptoma proximè antecedit, neque cauſa vlla proximè inſequitur: ſed ea ſerie ita ſemper ex aliis alia nectuntur, vt morbum cauſa antecedat, ſymptoma verò proximè ſequatur. Quanquam autem idem interdum morbus eſt & morbi cauſa, neutrũ tamẽ ſymptoma dici poteſt. Nã & morbus morbi, & ſymptoma ſymptomatis interdum cauſa fit: at ſymptoma neque morbus neque proxima morbi cauſa eſſe vſquam deprehenditur. Quamobrem Auicennas tria hæc genera permiſcens confundénſque, non planè videtur rerum ſubſtãtias diſpertitus. Quum propter ictũ dolor acerbiſſimus phlegmonen parit, ſymptoma ait morbi cauſam fieri: at certè dolor proxima cõtinénſve non phlegmones, ſed fluxionis cauſa exiſtit, fluxio verò collectionis, hæc demum, quia partem copia diſtendit, obſtructionis, ex qua ſequitur prohibita perſpiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipſa denique inflammatio, quã propriè phlegmonen appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorum humorum copia, inflammationis putredo, dolor verò incitans duntaxat cauſa eſt, & ſine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicẽnas, vt perſuadeat ſymptoma in morbum verti commutaríque, quum capitis dolor ex ſtomachi vitio acceptus diutius perſiſtit. At verò dolor hic ex ſympathia tametſi capiti fit proprius, nec tamen in morbum degenerat, nec priſtinam ſymptomatis naturam cõmutat: ſed vel ipſa capitis intemperies, vel alius quidam morbus ex ventriculo contractus, proprium hunc capitis dolorem infert.

Tria ſymptomatum ſumma genera. Cap. II.

MORBVM proximè tanquam effectus ſequitur functionis læſio, primum illius ſymptoma ídque proprium & indiſſolubile, è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita: nam

alia in partium ſubſtantia, alia in excremẽtis inſident. Itaque tria ſunt omnino ſumma ſymptomatum genera, actio læſa, excrementorum vitium, & ſimplex corporis affectus. Poſteriora duo ex læſa functione, hæc verò ex morbo proficiſcitur. Exempli cauſa vtque omnia pateant apertiùs, obſtructio ſit in bilis folliculo: ſub hoc vitio flaua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit, hácque functione læſa bilis cum ſanguine manẽs in totũ corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetróque colore deturpatur, & icterus fit ſimplex quidem ſymptoma. Hinc etiam vrinæ craſſeſcunt flaueſcúntque, & alui excrementa albicant bilis permiſtione deſtituta. Ea igitur ſerie ſimplices corporis affectus excrementorúmque vitia ab actione læſa proficiſcuntur. Iam verò læſarum functionum differentiæ ex integrarum numero colligendæ. Functionum aliæ animales, aliæ naturales: & animalium aliæ ſenſus, aliæ motus, aliæ principes. Senſus porrò quinque ſunt, tactus, guſtatus, odoratus, auditus & viſus. Principes verò functiones ſunt, phantaſia, intelligentia, & memoria. Harum vnaquęque bifariam læditur, quia aut non fit, aut malè: & malè rurſum bifariam, aut diminutè aut deprauatè. Cæcitas viſionis eſt priuatio, hebetatio diminutio, hallucinatio error & deprauatio. His in auditu reſpondent, ſurditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidem difficilè ſit iſtorum imitatione cæteras animales functiones læſas, tametſi proprio adhuc nomine caruerint, numerando perçenſere, ſi vniuſcuiuſque tres conſtituantur differentiæ. Eadem propemodum in læſis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pars vnaquæque ſimilaris quatuor tum facultatibus, tũ functionibus inſignita ſit, ſi quamlibet trifariam lædi contingat, quòd vel minimè, vel remiſſè, vel deprauatè edatur, erũt vniuſcuiuſque partis, vt ſimilaris eſt, ſymptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium inſtrumentorum eſt ordine, quoniam præter eas quibus ſe alit & tuetur, alias etiam toti corpori cõmunes vires accepit, aliis duodecim erit ſymptomatis obnoxia. Ventriculi apepſia, bradypepſia, dyſpepſia læſæ communis concoctionis vitia ſunt: totidémque & in attractione, & in retentione, & in expulſione conſiſtunt, ſed quibus propriæ appellationes non ſuppetunt: quemadmodum neque læſis functionibus duodecim, quæ illi qua ſimilaris eſt peculiares ſunt. Tot igitur ſymptomatũ genera functio læſa cõprehendit, quorũ alia in alias partes incidunt pro cuiuſque functionibus cõnumeranda.

Symptomatum quæ tum in affectu ſimplici, tũ in excrementis conſiſtunt differentiæ. Cap. III.

IMPLICES partium affectus præter naturam qui functioni nulli incommodant, ſenſibus ferè obuij manifeſtíque ſunt. Hos proinde ſenſuum quibus percipi ſolent numero, in ordines quinque redegerunt. Aſpectabiles ſunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus eſt in ictero, pallidus in leucophlegmatia & in vitiligine, niger

in

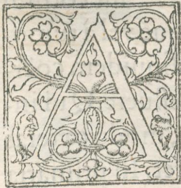
in elephantiaſi. Odoratus ſunt, teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus vniuerſum expirat. Ad auditum, referuntur ſoni præter naturā, quales ſunt aurium tinnitus, pulmonum fauciúmque ſtertores, dentium ſtridores, ventriculi atque etiam colli rugitus, inteſtinorum crepitus. Ingrati ſapores qui palatum & linguā inficiunt, guſtatu deprehenduntur, cuiuſmodi ſunt oris amaror á bile flaua, ſapor acidus è melancholia, aut ſalſus è pituita. Cutis ſcabra, arida, & rugoſa ſymptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis comprehenduntur ſymptomata generis ſecūdi, quæ ſimplices ſunt corporis affectus. Tertiū porrò genus in excrementis ineſt, quæ præter naturam vitium contraxerunt, aut ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. Subſtantiæ vitium appellamus, quum quod excernitur toto genere præter naturā eſt, vt calculus, vt arenula, vt lumbricus. Aut quum non id quod excernitur, ſed ipſa illius excretio præter naturam exiſtit: vt ſanguinis è naribus, ex auribus, ex ore ſeu ſputo ſeu vomitione, è veſica vel aluo profluens, & quæcunque citra naturæ præſcriptum fit eruptio. In excrementis qualitatis vitia inſunt, quum aut eorum color à naturę modo recedit, vt ſi vrinarum, deiectionū, menſium, ſputorum, aut vomitionum niger eſt color, liuidus, aut viridis. Quum etiam aut graueolentia ferit: aut ſapor amarus, ſalſus, acidúſve ſubeſt: aut lentor vel acrimonia, & craſſities vel tenuitas, aliáve qualitas præter naturā, tū his tum cæteris quę manant è corpore ineſſe deprehenditur. Quātitatis vitium eſt, quum iuſtus naturę modus in his minimè tenetur, ſed ea vel abundantiùs vel parciùs profluunt. Hæc igitur excrementorum vitia in ſymptomatis connumerentur, ſi præſertim ex morbo originem ſumpſerunt. At quæ non hinc, ſed ex alimentis profecta ſunt, quorum vel qualitas praua, vel immodica quantitas permanet, non propriè ſymptomatis annumerari debent. Ipſa porrò excremētorum vitia atque ſymptomata dum præter naturam intus coërcentur, nouorū plerunque morborum cauſæ fiunt. Haud equidem ſcio vllàne alia cauſa plures morbos procreet, quàm excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ ſunt, iam eorum cauſas breuiter perſtringam.

Læſarum functionum cauſæ. Cap. IIII.

VNCTIO læſa per ſe nulliúſque rei interuentu ex morbo proficiſcitur. Morbus autem qui ſenſum motúmque offendit, vel in cerebro propria facultatis ſede, vel in ſenſus motúſve organo conſedit. Qui facultatem eiúſque ſedem occupat & impedit, aut intemperies eſt, aut cōtinui ſolutio, aut conſtipatio, aut obſtructio, eáque vel à tumore præter naturā, vel ab influente humore profecta. Ab his ſiquidem coërcita facultas prohibetur in ſenſus motúſque inſtrumenta defluere. Qui inſtrumentum, modò partem eius principem & primariam, modò cæteras quæ illi ſubſidio veniunt, aut quouis modo vſui ſunt, exercet. In primaria

quidem (cuiusmodi in oculo est humor crystalloides) fiunt intemperies, continui solutio, & situs mutatio: hic enim sæpe de sede propria decedit. In cæteris instrumenti partibus, præter intemperiem & continui solutionem instrumentarij quoque morbi cōsistunt: cuiusmodi sunt pupillæ amplitudo vel angustia, humorum penuria vel exuperantia, horum tunicarúmque crassities aut alienus color, suffusio, vnguis, & quæcunque ob pupillam succrescunt, deinde vlcera, inflammationes, aliíque tumores, qui nihilominus & totius oculi morbi sunt, & symptomatum causæ. Sic propemodum & aurium obstructio, vel à tumore nascitur, vel à tuberculo, vel à sordibus, vel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoque obstructio ex attritu & tumore, vel ex polypo fit: & ossis spongoidis obturatio à grauedine. At fœtores iis insidentes odoratum corrumpunt: quēadmodum linguæ lentor salsus, acidus, aut amarus, gustatus iudicium euertit. Iam verò tactus motúsque symptomata, vt stupor & paralysis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut vinculo alióve extrinsecus premente constrictis, aut crasso lentóque humore obstructis. Hæ causæ spiritum & facultatem animalem latiùs manare non sinunt. Ita igitur animales functiones causæ multiplices offendunt. At verò læsæ naturalis functionis causa omnis vel intēperies est, vel substantiæ corruptio: hæc enim vitia, similarem partem actionum opificem inuadunt labefactántque, neque priuatæ vllius functiones naturales aliis ex causis lædi possunt: at publicæ, quales in naturalibus instrumentis insunt, aliis etiam quibusdam ex causis offendūtur. Etenim ventriculi, iecoris, alteriúsve instrumenti ratio ab erysipelate, à phlegmone, abaliísque tumoribus præter naturā interdum peruertitur, híncque diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quinetiam non solùm similaris, verumetiam instrumētarius morbus attractionem interpellat. Sic tuberculo carnoso vel alio quouis tumore in gula succrescente, quo cibis via præcluditur & intercipitur, vel omnino nulla, vel difficilis, vel deprauata, quasi saltu quodam aut tremore attractio perficitur. Eisdem ex causis & ex flatuum turba præpeditur retentio, nec ventriculus cibos arctè complectitur, nec eisdem firmiter adhærescit. Expulsionē lædunt morbi similares, & viarum angustia atque obstructio. Sed hanc accelerat excernēdorum copia vel acrimonia: crassities verò aut lentor remoratur. Nō alię profectò causæ quærendæ sunt, cur alimēti in vniuersum corpus per venas distributio, aut fæcum alui deiectio, aut vrinæ profusio, aut flauæ bilis in suā cystim, aut denique melancholiæ in lienem expurgatio vitiosa sit.

Simplicium symptomatum interiores causæ. Cap. V.

AFFECTVS verò simplices siue in corporis partibus, siue in excrementis citra vllam functionū læsionem inhærescunt, interiores causas has obtinēt. Color quidem præter naturam, succum & humores de optimo & mediocri statu delapsos, qui vel in cutem se extulerunt, vel cum ex-

crementis

crementis excidunt. Fœtor omnis & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor, aut humoris qui in os influit, aut qui excrementis permiſcetur, naturam imitatur. Sonus pręter naturam, rugitus & murmur, vel ab inſtrumentorum fit anguſtia, vel à flatus copia, vel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum, vt deiectionum, vrinarum, menſium & ſudorum vitiata qualitas, eas cauſas habere putetur, quas nunc ſimplici affectui aſcripſimus. At verò quantitatem eorum ſupra modum augent, vel ingens ciborum copia, vel eorum corruptio & acrimonia, quæ expultricem vim ſtimulat, vel lubrica fluxáque materia, vel continentis facultatis imbecillitas, vel exquiſitior corporis ſenſus, vel impedita alimenti diſtributio, vel excrementa aliunde refuſa, vel corporis vniuerſi colliquatio. His enim ex cauſis vrinæ, deiectiones, ſudores atque menſes validiùs, abundantiùs, crebriúſque erumpunt. Quantitatem verò eorum minuunt, alimẽtorum parcitas, craſſities & adſtrictio, expellentis facultatis imbecillitas, partium expellentium ſenſus obtuſior, viarum anguſtia vel obturatio, immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuerò excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam alias cauſas habent. Vt ſanguinis profuſio fit rupta, exeſa, aut aperta vena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & vi cauſarum euidentium quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt. Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeratur patefactis oſculis & copia, & tenuitate, & acrimonia ſanguinis, interdum & à natura quæ laceſſita ora venarum diducit, vt iis exigat quicquid eſt moleſtum. Nõnunquam & ſanguis ita extenuatus vt ſeri ſpeciem referat, è venarum tunicis rarioribus atque laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorúmque copia, cõtentorum velut bilis acrimonia, & quę pondere grauant, vt ſanguis vel pituita copioſior quodam loco concluſa. Tres hæ cauſæ cerebri deſtillationes, oculorum lachrymas, expuitionem, gonorrhœam omnémque ex quauis parte vacuationem cõtra naturam proritant. Hîc nempe cõtinendi facultas excrementorum pondere defeſſa, omnia tãdem elabi ſinit: expultrix verò ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſæ. Cap. VI.

ENSVS vnuſquiſque rei obiectæ vehementia pulſatur ac dolet: vt oculus nimio ſplendore, & auris aſpero vehemẽtíque ſtrepitu. Vnius autem tactus dolores idcirco maximè atroces exiſtunt, quòd craſſiſſimus atque in compactiore materia poſitus, primus ſit & omnium animantium cõmunis, quódque qualitates in quibus hic verſatur maximè ſint efficaces. Hæ igitur ſiquando exuperent, & tactum repente vehementérque feriant, dolorem commouebunt. Nõ ipſa noxiarum qualitatum perceptio, ſed quæ hinc protinus exoritur affectio

dolor est, quemadmodum & quæ ex inimici conspectu nascitur, tristitia aut ira existit. Vt igitur inimici conspectus non est ira, ita profectò neque rei noxiæ tactio, sed molestia ex tactione profecta dolor est. Itaque vt ira animi, ita & dolor debet tactus symptoma cēseri. Galenus Hippocratis locum exponens quo dixit omnem morbum vlcus esse, dolores omnes non nisi diuulsione & cōtinui diuisione moueri contendit. Auerrhois Galenū insimulans suadet soluto continuo idcirco dolorem inferri, quòd praua & nocens qualitas inducta sit: hanc vnicam & proximam causam statuit doloris, quæ vna proximum est & proprium tactus obiectum. At verò vtraque sententia videtur sophismatum subtilitate instituta. Tactus enim non vnum est & simplex instrumentum, sed quod in extremorū caloris & frigoris, humoris & siccitatis, mollis & duri, asperi & lænis, grauis & leuis mediocritate, cōuenienti forma atque situ cōsistit. Hunc proinde in Physiologia demonstraui à temperatis suíque similibus nihil affici, nec ea percipere, à dissimilibus verò & contrariis variè perpeti, eáque non nisi offensione & læsione sentire. Quãobrem quicquid supra modum calidum frigidum, durum acutum, graue aut multum repente irruet in tactum, dolorem infliget, ídque qualitatis suæ vi & efficacia, quæ proxima est doloris causa: nempe calfaciens, refrigerans, contundens, secans, exedens aut diuellens. Itaque doloris causam non vnicam, sed tot nimirum quot sunt tactus obiecta, statuere par est. Quæcūque violenter & repente in tactum irrumpunt, tandiu solum dolorem inferre possunt, quandiu agunt & sensum mouent: atque cum sensus mutatione illius pariter dolor cōquiescit. Licet interdum sublato efficiēte torpor aliquis, (perinde atque in oculo rei visæ simulachrum) aliquantisper remaneat, obscuram quandam doloris speciem exhibens, ea tamen dolor haudquaquam est. Multæ quidem existunt dolorum differentiæ, quas inter signa demonstratiua collocandas esse duximus. Quamobrem de symptomatum summis generibus horúmque causis istæc attigisse satis supérque videmur, de singulis inter particularum morbos paulò pòst aptiùs dicturi. Nunc de signis tradendum.

DE SIGNIS, QVOTQVE SINT illorum differentiæ. Cap. VII.

MORBI in intimo corporis recessu cōditi, qui neque cerni neque sensu vllo percipi possunt, solis signis intelliguntur, quibus tãquam rerum inditiis mens recta ratione ducitur, & in recondita penetrans, quæcunque magna obscuritate inuoluūtur sic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Tanta est signorum necessitas, vt his sublatis medicinæ fundamēta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus singulis posthac tradentur, alij plerunque aut noui aut nouo modo

ingruunt, qui neque literis, neque expressis signis doceri omnes possunt, generalis quædam signorum ars iure præmittenda est, quę modum exprimat, tum morbi, tum causæ cuiusque interioris inuestigandæ. Quum autē tria sint prima signorum genera, hîc quidem de insalubribus quæ morbos eorúmque causas demonstrant, in opere prognostico de signis prognosticis, in opere sanitatis tuendæ de signis integræ valetudinis disserendum. Quicquid igitur sensibus nostris obuium, aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius est signum. Sic symptoma quia conspicuum interioris occultíque morbi è quo fluxit, expressum est signum: sic & causa euidens vt vitiosus corruptúsque cibus, morbi quem procreauit index est. Est autem signum genere duplex, demonstratiuum & prognosticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo pręterita corporis constitutio memoria repetitur. Demonstratiuis præsens indicatur cōstitutio, prognosticis futura præuidetur. Signa prognostica non continuò vt morbus inuadit, sed aliquanto pòst tempore se proferunt, híncque mox apparentia & superuenientia nuncupari solent. Ea genere quidem triplicia sunt: alia coctionis vel cruditatis, alia salutis vel mortis, alia decretoria, & in vnoquoque genere alia salubria, alia insalubria, alia neutra, de quib⁹ sigillatim aliquando fusiùs disseretur. Demōstratiuorum quoque alia salubria, alia insalubria, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem constitutionem, & bonam humorum commoderationem commonstrant. Insalubria alia quidem morbi speciem declarant, vt pulsus frequens, celer, & inæqualis febrem: alia sedem affectam, vt pulsus durus mēbranam, mollis & vndosus pulmones molliorémve partem affici: alia morbi causam, vt plethoræ & cacochymiæ signa. In vnoquoque porrò genere alia propria sunt & inseparabilia, quæ propiam rei essentiam perpetuò comitantur, neque possunt ab ea seiungi. Statim pariter cum morbo inuadunt paritérque desinunt, vnde comitantia & simul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti similis, difficilis spiratio, tussis, & acuta febris, propria dicimus signa pleuritidis. Alia dicūtur assidentia quæ aliàs cum morbo inuadunt, aliàs superueniunt, aliàs neque omninò adsunt: proinde nec propria nec inseparabilia sunt, sed multorum communia. Sic dolor ad iugulum vel ad ilia pertingens, & in latus ægrum quàm in sanum decubitus facilior, non propria, sed assidentia sunt pleuritidis signa: quemadmodum & capitis dolor, qui febri non assiduus comes assistit. Prætermissis autem salubribus prognosticísque signis, insalubria duntaxat hoc loco exponēda suscipimus.

Signorum insalubrium quæ morbos eorúmque causas indicant summa genera. Cap. VIII.

RIA corpori præter naturam insident, morbus, morbi causa, & symptoma. Postremum hoc, quia perpetuò sub sensum aliquem cadit, seipso non aliis signis percipitur. At morbus atque

eius causa interior nostros plerunque sensus effugiunt, nec in conspectum se dant, ex symptomatis tamen ceu ex signis innotescũt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & cõiecturalis est, cuius veritas nõ aliter quàm argumentis atque signis illustratur. Quoniam autem ad curandi methodum, non modò morbi speciem, verumetiam corporis sedem cui is inhæserescit, compertam esse oportet, conuenit vt signorum insalubrium alia sedem affectam indicent, alia morbum qui in ea cõsistit. Sedis affectæ signa sunt, excremẽta, actio læsa, doloris proprietas, situs, & propria accidentia. Non semper omnia, sed tamen quædã necessariò elucẽt in vnaquaque affecta sede. Iecur enim inflamari plerũque doloris proprietas, situs, & propria accidentia dilucidè innuunt, etiamsi nec læsa videatur actio, nec excremẽta profluant. Sic factum vlcus exesámque venam sola sanguinis expuitio retegit, licet cæterorum nihil se proferat. Excrementi quidẽ appellatione tum quod excernitur, tum ipsum excernendi modum complectimur. Quod excernitur, interdum portio quædã est affectæ sedis, quam certò coarguit: nam cartilago tussi eiecta arteriam, caruncula in vrinis renes, & ramentum in alui fæcibus, tenue quidem superiora, crassum & carnosum inferiora intestina exulcerari demonstrat. Interdum non ipsa partis substãtia, sed quiddam illi adhærescens excidit, vt intestinorum adeps: interdum quippiam quod pars affecta cõplectitur, sic per acceptum vulnus si vrina profluit, vesica, si fęx alui, intestinum sauciatur. Vulnerato autem pectore si spiritus efflatur, succingens membrana diuellitur. Excernẽdi quoque modus affectam sedem patefacit: nam ex vulnere sanguis quasi saliendo prosiliens ex aperta est arteria: & portio sedis affectæ si pura & solitaria excernitur, è proximis est sedibus, sin verò naturalibus excrementis ad vnguem exquisitéque permiscetur, è distantibus atque sublimioribus est. Actio læsa eam partem à qua edi solet affici ostendit, vt cæcitas oculum, surditas auditum, cruditas vẽtriculum. Partis autem affectus propriúsne sit, an per alterius consensum, nõ ex læsa actione, sed ex aliis signis discendũ. Quum enim solitarius consistit & perpetuus est nihílque intermittens, neque increscente alterius partis affectu augetur, sed quouis alio sublato persistit, atque illi accommodata præsidia cõferunt, proprius existit. At qui alterius incremẽto inualescit illiúsque remissione mitescit, nec idoneis subsidiis parti adhibitis leuatur, alterius consensu fit. Doloris quoque proprietas seu species explicat quæ pars primariò sit affecta: vt dolor pulsans, aut arteriam aut partem arteriæ proximam laborare: pungens membranam: conuellens neruos aut tendones: extensus venas: cõtundens & profundus ossium membranas: laxus & mollis carnem: grauis & obtusus viscera aliámve partem sensus hebetioris. Situs porrò tum doloris, tum tumoris, affectæ sedis est index. Nam si dolor dextro hypochondrio penitus insidet, iecur non lien: si sinistro lien non iecur afficitur. Si dextri hypochondrij tumor per costarum extrema producitur, iisque subiectis lunæ figuram exhibet, in iecore est, si circunscriptus in ventris longum exporrigitur,

porrigitur, in rectis est musculis abdominis. Hæc signorum genera sunt quibus affecta sedes deprehenditur, atque ex his quæcũque propria & inseparabilia dicuntur, quia maximam demonstrandi vim obtinent, certissima sunt: assidentia verò, quòd multorum sint communia, non paruam interdum dubitationẽ habent. Iam verò affectuum signa ex eisdem (ratione tamen paulùm diuersa) depromuntur, præterquam ex actione læsa: hæc enim quæ pars affecta sit, non quis in ea insit affectus exprimit. In excrementis igitur si partis cuiuspiam portio continetur, vlcus subest: vt quũ intestini ramentum deiicitur, aut asperæ arteriæ bronchium expuitur. Si arenæ rubræ subsidẽt in vrinis, renes calor exercet. Si alui fæces semini cucurbitæ similes exeunt, ascarides vrgent. Doloris proprietas morbi speciem demonstrat: vt dolor inflammans calidam intemperiem, stupefaciẽs frigidam. Dolor pungens, exulcerans, aut pruriens, humoris vel acris, vel salsi soboles est. Dolor distendens, vel aquam tenuem vel flatum ostendit in tumore contineri. Loci quoque natura atque situs, quòd vniuscuiusque partis sui sint & peculiares morbi. Oculi soli suffusione tentantur, renes & vesica ferè calculo: intestina lumbricis, nõ autem ventriculus. Cor nunquam penetrante vlcere, vt neque pulmo neque syndesmus dolore.

Propria tandem accidentia, vt vngues adunci tabem, lingua nigricans ardentem febrem, citrinus vniuersi corporis color, iecoris, niger verò lienis obstructionem declarat. Ex iis igitur signorum generibus, tum sedis affectæ tum morbi cognitio capi debet.

Qua ratione sit affecta sedes ex signis inuestiganda. Cap. IX.

MNIS inuestigatio ab eo quod sensibus perspicuum est in abstrusas occultásque causas deducit: quódque ortu & causarum ordine postremum est, inuestigatione primum occurrit: nempe aut morbus aliquis manifestus, aut certè symptoma. Hoc autem siue læsa functio, siue excrementum, siue dolor fuerit, tum ex situ tum ex specie nos in aliquam partis affectę suspicionem primùm adducet: deinde percontandum num etiam alia existant suspectæ partis symptomata quę primæ coniecturæ cõsentiant. Etenim nullum ferè symptoma solitarium existit, sed vnius eiusdémque morbi multa semper concurrunt. Quum igitur omnia quæ tum narrando, tum percontando audita sunt, in vnius eiusdémque affectę partis significationem cõgruunt, explorata compertáque est affecta sedes. Sin verò illa inter se dissident atque discordant, in alterius partis inuestigationem diuertendum, dum quædam deprædendatur, quæ certorum signorum testimoniis affecta cõfirmetur. Si omnium symptomatum significationes eódem pertinent, neque vllum aliò quoquam deflectat, pars vnica laborat. De hac præterea disquirendum proprióne affectu, an alterius partis consensu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius est affectus, ísne etiam primarius sit, an ex alio antecedente profectus. Omnium quippe

eiusmodi

eiusmodi distinctio in primis est ad medendi rationem necessaria. Quendam (exempli gratia) statuamus de spirandi difficultate queri. Quum ex ea actione læsa constet instrumentum aliquod eorum quæ respirationi inseruiunt affici, perscrutandum quidem faucésne an aspera arteria peculiari vitio tenetur. Si nihil in his apparet, causa aut in pulmones, aut in thoracẽ, aut in septum transuersum, aut in vicinas partes cõferenda. Quum stertor respirando obauditur, & tussis molesta est sine sensu doloris, pulmones in vitio sunt. Quum dolor in thorace premit, ídque circa nothas costas dextri lateris, ex aliis signis dispiciendus is discernendúsque est. Si enim pungenti similis fuerit cum febre assidua, cum tussi qua maximè cruẽtum expuitur, pleuritidis est index. Grauis verò cũ assidua febre, cũ tussi sicca, cõiecturam adfert inflammati iecoris. Tum igitur obseruãdum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ speciem exhibeat, lingua scabráne sit & nigra, sitis inexhausta, ingens cibi fastidium, vomitus biliosus, frequénsve deiectio biliosa, vrina crassa & flammea: hæc enim si extant, iecur phlegmone tentatur. Sin multa desunt, aliò referendus est affectus. Rursum verò exponat aliquispiam dolorem obortum subter costas sinistri lateris. Doloris quidem specie perpensa, eius regionis loci omnes adeundi animóque lustrandi sunt, coxendix, musculi abdominis, lien, colum intestinum, & ren sinister, quorum est omnium magna affinitas. Hic verò dolor si infra deuergẽs in crus vniuersum exporrigitur, & incessu ingrauescit, húncque destillationis signa antecesserũt, coxendicus est. Sin manus contactu vel blandissimo deprehenditur, & tussi, sternutamento, altáque inspiratione exasperatur, in musculis est abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur sinistro hypochondrio circũscriptus, éstque molestus decubitus dexter, & flatus plurimi cõcoctione suscitati, aut ventriculum distendunt, aut ructu erumpunt: metus & mœstitia diu habẽt, in lienem referendus est affectus. Si dolor fixus ex eo cauo, quod inter costas extremas & coxendicem est, vreteris progressu per ilia in vesicam ferè porrectus, qui aluo soluta haud prorsus cõquiescit, vomitióque varia est, frequẽs meiendi desiderium cum ardore, vrina vel substantia vel cõtentis à naturali plurimùm abest, is in rene consistit. Colicus verò dolor & vagus & latè diffusus est, qui aluo citata & liquata mitescit. Ea sit igitur inuestigandi ratio. Quum autẽ res ipsa planè apertéque omnibus symptomatis instructa explicatur, non inuestigatione, sed acri duntaxat iudicio transigenda decidendáque est. Vt si quis ter quatérve quotidie synceri puris circiter selibrã ex aluo reddat, interdum cum fæcibus, nonnunquam seorsum, nec dolor sit vllus, nec vnquam fuerit, nec sitis, nec appetentia deiecta, nec febris admodum valida, sed lenta solùm, nec laborans decumbere cogatur, id vndénam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certè ex quodam abscessu sub diaphragmate rupto id effluere constat. Non autem in ventriculo aut intestinis, quia in his sine sensu esse non potest. Non in renibus aut vesica, quòd ex his non in aluum, sed in vrinas

rinas contenderet. Non in iecore aut in liene, quia horum abscessus laborantem omnino prosternunt, cum febre ardente, cum siti, cum grauibus aliis symptomatis. Restat igitur in solo sit mesenterio, quod pars est ignobilis, sensus omnis expers: atque in eius parte ima, è qua syncerum possit in intestinum rectum confluere. Iam verò si multa indicia variáque symptomata sese exhibent, quorum nec vires nec significationes in vnam & eandem affectam sedem pertineãt, simplex esse nequit & vnica sedes affecta. Hîc autem imperiti & artis ignari signorum turbulenta concursione præpediri solent, tanquam in nouũ inauditúmque morbi genus incidant. Et reuera cõfusos implicitósque morbos dilucidè explicare in primis quidem arduum & operosum est, maximè verò quũ affectæ sedes vicinæ sunt, & in communem quandam functionem conspirant, quoniam pleraque illarum symptomata cõmunia sunt. Vt tamen ij secernantur explicentúrque, perpensis singulorum signorum viribus & naturis, quotquot in eiusdem partis significationem concurrunt, seorsum constituenda referendáque sunt, dum tandem constet quot partes primariò sint affectę, vt & totidem morbi reipsa designẽtur. Quum igitur respiratio offenditur, tussisque vetus fatigat, & stertor, & sputum copiosum est, quibus dein lateris dolor accedit: quoniã nec tussis illa vetus, nec stertor possunt ex pleuritide proficisci, necesse est præter latus ipsos quoque pulmones iamdiu obstrui, esséque asthmati implicatam pleuritidem. Rursum verò quum dysuria meiendo acri dolore & ardore distorquet, si emictionis initio pus emanet, ídque interdum sponte citra vrinæ profusionem, & vrinæ cursus plerumque intercipitur, si præterea sub emictionis finem dolor acriùs vrget, excidítque nonnihil sabulosum aut viscosum, sæpiúsque dolor in podicem incũbit: cui quæso morbi huius primus aditus circumseptus & difficilis nõ appareat? singulis tamen accuratè explicatis variæ sedes affectæ cernentur, & vlcus in penis meatu vesicæ calculo implicitum. At verò quum affectæ sedes longiùs dissitæ sunt, quoniam symptomata edunt prorsus disparia, & quæ eòdem pertinere nequeunt, earum secretio diremptúsque multò quidem expeditior, in hísque morbi euidentiores sunt ac magis perspicui. Vt si purulenta vrina citra sensum doloris emeiitur, ídque cum lumborũ dolore, simul etiam fauces ceruíxque tument ac rubent cum spirandi vorandíque labore, atque etiam cum febre: promptum fuerit renis vlcus ab angina secernere. Quoties porrò deprehẽsæ erunt multæ sedes affectę, videndum num vna affectum alteri impertiat, vnáque alterius causa sit. Tum siquidem connexi morbi erunt aut consequentes. Vtro autem genere sint, internoscetur, si exploretur vtra pars sit prior morbo prehensa, & an illius graue quoddam syptoma posteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypochõdrium tumet ac renititur, difficilísque est sinister decubitus, & icterus multo antè tempore animaduersus, connexi morbi iudicẽtur, iecoris scirrhus & hydrops, atque ille posterioris causa. Sic & quũ impurum multóque humore vitioso perfusum corpus, nephriticus cruciatus

ciatus in febrem præcipitat, nephritis febris causa statuitur. Pleuritidi autem febris connexa est ferè symptomatica: at siquādo pleuritim præcessit, primaria est, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quòd eius causa minimè sit: atque hos consequentes appellamus. Nō enim qui prior est affectus, sed qui in posteriorem vim obtinet, illius est causa: nec si post alium, idcirco ab eo fit.

Qua ratione morbus eiúsque continens causa peruestigetur. Cap. X.

PERSPECTA affecta sede quis deinde in ea affectus sit quærēdum. Hic autem quoniam ex doloris proprietate & situ atque excrementorum genere cognoscitur, de affecta sede roganti multa etiam de affectus specie sese exhibent, iisdémque signis ambo plerumque innotescūt. Interdum sedes affecta, interdum affectus ipse conspectior atque manifestior est, vt excreto pure abscessus, sanguine vlcus intelligitur, etiamsi nondum constet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta sunt signis exquisitè noscendum, quísnam affectus in laborante parte consistat, siue similaris, siue instrumētarius, siue communis sit. Deinde verò simpléxne is sit, an compositus: si compositus sit, ex quibus constet: vt si renis intemperies sit calida, an cum ea vlcus etiam consistat. Atque siue simplex siue compositus sit, scrutandum præterea sítne solitarius & sine fouente causa (hic enim expeditiùs sanatur) an causa interior comitetur: quum enim ea in primis summouēda sit, curationem difficiliorem habet. Quocirca post affectam sedem & morbi speciē, causa omnis interior peruestiganda, primùm quidē continēs & proxima, flatúsne sit an aquosus aliúsve humor, pituita, sanguis, bilis flaua, aut bilis atra, aliúdve præter naturam, vt calculus, grumus, lumbricus, excrementíve genus. Id autem indicāt partis color & natura, doloris species, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ siquidem partes aliis gignendis coaceruandísque excrementis comparatæ sunt, iecur bili flauæ, lien atræ, ventriculus, intestina & cerebrum pituitæ, renes & vesica calculo, intestina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut consuetudinem incaluit, si rubet sanguine, si flauescit bile prætermodum perfusa est: quæ friget, si albescit pituita, sin liuet melancholia grauatur. Dolor acerrimus est à bile, mitior à sanguine, hebes à melancholia, à pituita, ab aqua & à flatu, nisi cum copia vehementer distendunt. Quæ ex affecta sede prodeunt, si portio quædam sunt conclusæ materiæ, vel colore vel substantia quænam ea sit exprimunt. Ex his igitur quæ proxima & cōtinens morbi causa atque materia sit intelligitur. Deinde verò quærendum soláne ea sit atque solitaria, an ab antecedente quapiā foueatur. Quæ solius laborātis partis vitio quasi cōgestione quadam coaceruata est, solitaria censetur. Quum verò vel corpus vniuersum, vel pars aliqua humoris copia premitur, háncque exuperātiam quasi molestū onus

excutiens in partem laborantem deponit, tum qui dem antecedens causa subest continentis comes: dupléxque interiorum causarum genus adest remediis profligandum. In his porrò diligenter internoscẽdum quæ pars in laborantem superuacua deponere solet: & quæ materia quísve humor, tum ea in parte, tum in vniuerso corpore plurimùm abundat. Quoniam igitur sępius ex vniuerso corpore in affectam partem vitium incumbit, atque etiam si nihil incumbat, nisi tamen perspecta corporis totius & viscerum constitutione, nullius partis affectæ curatio rectè suscipi potest, hoc loco subiicienda signa sunt, ex quibus vniuersus corporis status intelligatur, & quis maximè humor in eo dominetur & exuperet.

Signa vniuersalia causæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore. Cap. XI.

EORVM quæ toto corpore exuperantem humorem indicant, alia absolutè signa, alia signa sunt & causę. Signa quidem sunt, corporis facieíq; color & habitus, animi mores, insomnia, quę excernuntur, vt vrina, deiectio, sudor, screatio, & quæ vndelibet exeunt: functiones tum naturales, tũ animales, vt concoctio, somnus, atque pulsus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & causæ sunt, totius laborãtis natura: iecoris quòd sanguinẽ humorésque progignat, & cordis cuius vis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium viscerum cõstitutio, parentum vitia, suppressa quædam vacuatio consueta, viuendi consuetudo in cibo atque potu, vitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœlique status. Deinde & præteritorum morborum quibus plurimùm conflictari cõsueuit recordatio. Faciei igitur corporísque color & habitus quis maximè humor in toto dominetur palàm faciũt, quandoquidẽ humoribus similis color efflorescit: quũ præsertim nec in altũ corporis vel frigore, vel timore, vel tristitia compulsi sunt: nec in cutem violentiùs irruerunt, vel ira, vel pudore, vel æstu, vel balneo, vel exercitatione immoderata. Ergo si horum nihil corpus vehementer afficit, certissima est dominantis humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. εὐεξία quippe, id est bona habitudo quę in molis corporeę mediocritate cõsistit, succorum probitatem atque mediocritatem ostẽdit. καχεξία verò & ἀτροφία κακοχυμίαν, vt δι'σαρκία sanguinis copiam. Hæc autem coloris habitúsque indicia, tum in vniuerso corpore tum maximè elucent & leguntur in facie. Quippe quæ omnium corporis partium vna cutẽ obtinuit à subiecta carne minimè diuulsam, & quæ non aliud esse deprehenditur quàm summa & extima corporis portio resiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conspectiùs & dilucidiùs in facie quàm in reliqua corporis cute efflorescunt. Si icteri iacta sunt rudimẽta, prima facies flauescit: si arquati nigri, liuescit: si elephantiasis, cum liuore crassescit & extuberat

pilíque decidũt:si luis venereæ, pustulis fœdatur:si leucophlegmatię, pallescit ac tumet: si pulmones inflammantur, rubore perfunditur: si iecur aut lien obstructione scirrhóve tẽtatur, obscuro colore marcescit:si phthisis est, cadauerosa euadit: si quod denique animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & significationes erunt in facie. Sunt & qui ex vnguium colore de humorum corporísque constitutione pronuncient: sed multo obscuriùs quàm ex facie. Vt igitur vultus imago est animæ, ita facies index est & quasi sermo quidam tacitus, non modò perturbationum animi, sed & interiorum corporis affectuum. Mores autem & impetus animi, nisi longo philosophiæ vsu sedati sint, humorum affectuúmque corporis certi quoque sunt indices. Quum enim tres animæ partes, sentiens, cõcupiscibilis & irascibilis, omnino brutæ sint plurimúmque affinitatis cum corpore obtineant, necesse est eius in quo penitus demersæ sunt, naturam & vires sequantur. Sanguineo & adolescenti lætitiæ & hilaritatis plurimum inest, omniáque tanquam florescente Vere iucunda obuersantur & arrident: seni & melancholico eadem tristia & horrida, qualia visuntur autumno inclinante & senescente anno. Eam autem varietatem non res ipsa quæ spectatur, sed æstimationis discrimen facit, quæ corporis naturam constitutionémque imitatur. Quæ huius palato sapiunt & voluptati sunt, alteri sæpe ingrata sunt & iniucunda. Hic veneris illecebris incitatus furit: ille nullo vnquam illius stimulo lacessitur. Huic sensus hebetes, tardi & pingues: illi acuti, veloces & expediti. Ingenium vni eximium, alteri mens tarda. Ille iracundiam sæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius & quietus. Ille tristis & mœrens, hic hilaris & lætus. Ille elato & insolenti animo, hic abiecto & demisso. Quum tanta morum dissimilitudo & varietas citra occasionem cernatur, vnde causa nisi à diuersa corporis natura quæri potest? Morum quædam semina nobis inseruntur naturæ primordiis consentanea. Sunt autem ea primordia, temperamentum & vis illa præstantior quæ nos conformauit. Calidi & sicci, concitato celeri expeditóque animo & corpore sunt: at non idcirco prudentes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multò efficaciores ex abditiore & pręstantiore illa facultate mores eduntur, quos ex faciei figura & conformatione indicari author est Aristoteles. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breuis ac parua solertes & ingeniosos ostendit. Frons magna segnes, rotunda iracundos. Aures magnæ & erectæ stupidos ac bardos, paruæ versutos & fallaces: horũ plena est φυσιογνωμονία. Præter mores cuique à natura insitos, alij ex victu, alij ex disciplinis accedunt. Vt enim vinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, & delirio à sensu mentis abstrahit: vtque aqua vel lactuca furoris impetum comprimit ac restinguit, nasturtium aut allium somnolentos efficit, hyoscyamus dementat: ita quidem & multò efficaciùs humores qui præter naturam exuperant, nos in mores suæ naturæ consentaneos inducunt. His ex causis dissimiles sunt hominum mores, & vnius

eiusdémque adeò plerumque varij, vt à seipso plurimùm distare videatur. Hinc quoque phrenitis, furor, melancholia, mœstitia, metus, iracundia, morositas aliáq; animi symptomata, præter cõsuetudinẽ & citra euidentẽ causam irrũpunt. Quãobrem diligẽs morum obseruatio morbos sæpe detegit aliis quibuslibet signis incomprehensos. Ieiunis autẽ sub longa inedia maximè conspicui sunt mores, quum humor syncerus & impermistus viget & exultat, nondũ alimenti benignitate repressus. His finitima est insomniorũ ratio. Quum enim per somnũ sopitis colligatísq; sensibus, externarũ rerum occursu animus haudquaquã pulsetur & occupetur, tũ sanè multò maiorem vim q̃ per vigilias humores animum exercent. Lacessitur autẽ per somnum animus tum recõditis reseruatísque spectris eorum quæ frequẽtibus actibus per sensus altiùs irrepserũt, tũ aliena corporis cõstitutione. Nam insomniorũ causæ sunt, quæ attẽtiùs videntur & audiuntur, & quæ curæ sunt, & tacita corporis constitutio. Quæcũque igitur insomnia nequeunt ad præcedentẽ meditationẽ referri, ex corporis ea statu originẽ habent, eiúsque sunt indices. Quicquid enim corpus vehemẽter in somno premit, quandã de se imaginẽ animo exhibet, & insomniũ facit. Famelicis epularũ, sitientibus potionũ species sese dormientibus offerunt: & seminis copia turgẽtibus sæpe obuersantur mulierũ formę. In somnis graue quoddam põdus gestare, aut arctiùs premi videtur, cui corpus humorũ sarcina onustũ est. Et ex altissimo loco in profundũ præcipitari, cui caput humore multo cõfertum epilepsiam, vertiginẽ, aut appoplexiã minatur. At volare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum est, aut caput tenui vapore perfusum. Sõnium ictus aut vulneris quadam parte accepti, in ea doloris morbíve causam inesse portendit: quẽadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatẽ. Itaque vt deliriis, ita & insomniis cõstitutioni nostræ cõsentaneis animus concutitur. Quę porrò è corpore defluunt & excidunt, quia vel humorũ portiones, vel partium excremẽta quædam sunt, eorum sanè in quibus hæserunt naturam quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt nobis ob oculos proponunt. Vomitio ventriculi, lienis, cauorúmque iecoris: alui deiectio horum atque intestinorum, vrina venarum, sudor corporísque halitus summarum partium index est, non modò quæ constitutio sit, sed & qui humores exuperent significans: quemadmodum narium mucus cerebri: sputum pulmonis est indicium. Pulsus vt cordis & arteriarũ, ita aliarũ quoque affectarũ partiũ quæ cordi societate quadam iunguntur notã exhibet. Etenim humorum qui tum in vasis, tũ in aliis sedibus exuperãt vaporatione tentatur & afficitur, atq; pro cuiusque humoris cõditione se gerit & pulsat paritérq; arterię omnes. Harum igitur pulsus dominãtis cuiusque humoris certus est nuntius, ea quidem ratione quam postea trademus. Rerum autem externarum vsus quasi tentans & periculum cuiusque naturæ faciens, quæ corporis humorúmque constitutio sit, exprimit. Bona constitutio in omnium extremorum medio posita, quoniam firma existit, omnes externas

iniurias peræquè feret, nec niſi ſumma illarum exuperãtia offendetur. Vitioſa quæ tamen natiua eſt, & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, vt quibus ſuſtinetur atque cõſeruatur: ſimilib⁹ verò exuperantiis atque omnibus cõtrariis offenditur, quòd eorum vi de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quæ autem præter naturã & morboſa iam eſt, tum omnino ſimilibus, tum etiã exuperantibus læditur, quòd horũ vi multò magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorum moderato vſu iuuatur, quæ ſenſim ac blandè in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperãtia grauis. Sic ergo ex facili difficilíve cuiuſque, tum aëris, tum cibi aut alterius externæ cauſæ tolerantia, corporis humorúmque conſtitutio coniicitur.

Quæ ſigna ſint & cauſæ. Cap. XII.

IAM verò euidentes cauſæ morborum effectrices magnã quoque ſignorum vim obtinent: quos enim morbos quaſique interiores cauſas genuerint neceſſariò commonſtrãt. Harũ aliæ inſitæ ſunt & cõgenitę nobis, aliæ aſcititię. Inſitæ ſunt temperamentũ, & totius natura à parentibus ſuſcepta. Aſcititiæ verò, ætas, ambiens aër, victus ratio, vitæ genus in exercitatione & ſtudiis & perturbationibus animi poſitũ, vacuandorum ſuppreſſio, & prægreſſorũ morborum cõditio. Euidentes hæ cauſæ tum ſibi cõſentaneos humores, tum morbos qui horũ vitio ſuccedunt nobis ingenerãt, qui & illarum animaduerſione protinus innoteſcunt. Inſitũ corporis totius temperamentum iecoris atq; cordis naturã ferè imitatur. Quũ enim muſculorum omniúmq; partium quę ad cutem ſummáq; corporis accedunt, ſubſtãtia è iecore alimentum, è corde ſpiritum calorémq; ſumat, atq; ex his quodam modo cõſtet, eorum prorſus cõditionem naturámq; retineat neceſſe eſt. Quibus iecur natura calidum eſt, iis venarũ ineſt amplitudo, eáq; maior ſi humidum ſimul ſit: at ſi ſiccum ſimul eſt, durities quædã exiſtit. Quum enim venæ quaſi propagines ſint è iecore profectæ, illius nimirum inſitã temperaturã ſequuntur, eámq; nobis ob ſenſus exponunt. Vẽter deinde & ilia piloſa ſunt, & magis quum etiã ſiccum id fuerit, minùs verò quum humidum. Cõtrà autem quibus iecur frigidum eſt, venę anguſtę apparent, etſi humidũ ſimul eſt, molles: ſin verò ſiccũ, durę: venter & ilia glabra pilíſq; nuda. Si cor tẽperamento calidum eſt, pulſus magnus, velox & frequens exiſtit: ſi pariter ſiccũ eſt, durus: ſin humidũ, mollis. Spiratio pulſui quodãmodo ſimilis eſt, dummodò thoracis cõformatio atq; magnitudo cordi proportione reſpondeat. Animus quoque amplus eſt & excelſus, pręſens & acer, audax, iracũdus: quũ ſimul ſiccum id erit, tardior quidẽ, ſed ferocior nec facilè placabilis: quum humidum, próptus, placabilis ac minimè ferox. Thorax quoq; hirtus eſt & magis in ſicco, min⁹ in humido. At verò ſi cor tẽperamẽto frigidũ eſt, pulſus ineſt paruus, atq; is quidẽ mollis ſi humida tẽperies, durus ſi ſiccitas comes eſt. Reſpiratio pulſui

perſimilis, niſi quum thorax à cordis commoderatione recedit. Animus humilis ac demiſſus, propicius, in iracundiã minimè propenſus: ídque cũ metu & ignauia ſi pariter humidum eſt, ſi ſiccum, cum pertinacia. Pectus glabrum & pilis nudum, magis in humido, minus in ſicco. Sic igitur ex cordis iecoríſque ſignis de totius corporis temperamento iudicium fieri poteſt. Præterea verò ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunque calido eſt temperamento, tangenti etiam calidum apparet, acri quidem & mordaci calore, ſi ſimul ſiccũ eſt: blando & halituoſo ſi humidum. Piloſum quoque id eſt, magis quidem quum etiã ſiccũ, minus verò quum humidum. Tẽperamento proximas vires habet corporis principúmque partiũ natura à parẽtibus inducta. Temperamẽti notæ interdum fallunt: ac tum ſi fortè perſpectum ſit quales erant parentum naturæ, quo maximè tempore genuerunt, conſpectius erit prolis temperamentum: neque temperamentum ſolùm, verumetiam omnis illius natura, & quas in ſe partes validas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis ſit opportuna. Nam parentũ ſemina atque etiam prægnantis victus, principum partium totiúſque corporis naturam cóſtituunt. Cauſæ porrò aſcititię multo pòſt tempore genitis iam nobis hos illóſve humores exaggerant: quandoquidem ętas, ambiens nos aër, alimenta, vitæ exercitationíſque genus, animi pathemata, vacuãdorum ſuppreſſio, humores morbóſque generant in nobis ſuæ naturę finitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quam in ſingulis ſubiiciam, conſpicuæ ſunt.

Signa plenitudinis. Cap. XIII.

LENITVDO quidem ſtatuenda duplex, vna impura nec exquiſita, cuiuſque ſanguinis redundantia, ſiue bilioſus is ſit, ſiue pituitoſus, ſiue ſeroſus, ſiue flatulentus, ſiue aliter inquinatus. Atque hæc veriùs multa eſt cacochymia, quam & impuram plenitudinem nuncupamus. Altera eſt plenitudo pura, quæ ſolius ſanguinis ſiue omnium ſuccorum æquabilis eſt redundantia. Nuſquam enim tam ſyncerus ſanguis cumulari poteſt, quin aliorum ſuccorũ atque ſeri permiſtione ſit perfuſus. Ea autẽ excellentiæ nomine plethora dici conſueuit. Hæc rurſum duplex, vna ſupra vires, in qua tametſi ſanguis nec qualitate nec copia ſymmetriã & cómoderationẽ exceſſit, vires tamẽ quauis alia ex cauſa imbecillas premit. Altera abſoluta quæ iam ſupra naturę ſymmetriã eſt, & copioſiùs increſcens naturalis eſſe deſinit. Quę ipſa aut leuis eſt, quum mediocritatem paulùm excedit, aut tenſiua quum iam vaſorum tunicas præ copia diſtendit ac prope diuellit. Hæc licet immodicè exuperet, fieri tamen poteſt vt vires non premat: nam plerumque (vt in habitu athletico) vires cum ſanguine & carnis mole æquabiliter increſcunt. At ſi vires infirmę ſubſiſtant, ſupra vires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, ſupra vires eſt & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis vaſorum hæc cómunia ſunt

signa. Venarum omnium tumor æquabilis. Hic autem obseruandus est quum omnes simul particulæ eodẽ sunt statu, nec pars vlla cæteris est decliuior in quam sanguis incumbat. Et quum omnes ęquabili & moderato sunt calore, & sanguis nec frigoris vi in altum refugit, nec immodico calore siue aëris, siue balnei, siue vini, siue exercitationis, siue febris, siue vllius causæ calfacientis cõcitatus aut turgescẽs, aut quasi colliquatus venas distendit in tumorem. Alterũ signum est, tensio venarũ cum quodã sensu doloris, quæ non solius plenitudinis, sed exuperantis plenitudinis est index. Hæc est tensiua lassitudo spontanea, in qua & corpus & artus omnes ægriùs præ pondere mouentur, vixque manus in pugnũ adducitur. Si corporis moles iam plenior euaserit, & brachia, manus, tibiæ inturgescant, non solùm venarum, sed totius est corporis plenitudo. Pulsus etiam fortis, validus, magnus, & plenus inest. Venæ siquidem pleniores anastomosi copiæ nonnihil in arterias transfundunt, nisi supra modum crassi viscosique humores existant. Plenæ autem arteriæ pulsum edunt qualem diximus, non in carpo solo, verumetiam in tẽporibus, in digitis, & in extremis quibusque partibus molesta pulsatione conspicuum. Respiratio nec alta nec omnino libera: etenim difficilior & crebrior (præsertĩ verò in exercitatione) deprehẽditur. Cõmunia hæc sunt plenitudinis signa. Euidentiũ porrò causarum quæ plenitudinem ingenerant obseruatio demõstratiuorum signorum vim obtinet. Cibus plenior valentísque materiæ, plenitudinis est pabulum. Insuetarum balnearum moderatus vsus à cibo hũc quasi fusum liquatúmque celeriter allicit distribuítque in corpus. Consueta exercitatio neglecta, vitáve deses & ociosa nihil è corpore dissipat, omnia retinet: quẽadmodum & cutis densior. Multò manifestiùs consueta omnis vacuatio suppressa, plenitudini materiam suggerit. Hæc igitur quum iamdiu antecesserint, multò certiùs plenitudinem inesse demõstrant. At verò quæ plenitudinis species sit, non ex illis communibus, sed ex propriis cuiusque signis internoscendum. Quum in plethora corpus nihilo magis ingrauescit & vires omnes æquales persistũt, sola est vasorum plenitudo. At si corpus artúsque ingrauescunt, & motus pigrior euadit, somnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per insomnia se grauiter premi aut onus gestare, aut loco moueri non posse putat, virium est plenitudo. Cuius autem humoris hæc sit, quũ in omne corpus æquabiliter diffunditur, color ostendet. Rubẽs enim nec ex sole, nec ex balneo, nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore contracta, sanguinis est, subpallida flauæ bilis, alba pituitæ, nigra bilis atræ. Cerebrum bilis occupans vigilias, pituita soporẽ, atra bilis insomnia terrorésque incutiet. Si os ventriculi, pituita appetentiam excitabit, bilis flaua sitim, nauseam, oris amarorem: atra animi demissionem, morositatem, tristitiam, copiosam ori saliuam. Quoniam autem hæc non satis conspicuè dominãtis humoris speciem ob oculos proponũt, de vniuscuiusque propriis signis accuratiùs dicendum.

Signa boni ſanguinis, & ſigna veræ plethoræ. Cap. XIIII.

GIGNENDO cumulandóque ſanguini apti quidem & accõmodati ſunt, qui ſiue ab ortu, ſiue poſtea iecoris cordíſq; temperiem ſunt adepti. Etenim quum iecur in tẽperamenti mediocritate eſt, niſi cordis vehementior intemperies obſtiterit, humorũ mediocritatẽ & cõmoderationem gignet, quæ bonus eſt & tẽperatus ſanguis. Huic etiam gignẽdo apti ſunt, quibus iecoris cordíſque temperatura cõmemoratis ſignis calida humidáque deprehẽditur. Quinetiam ex ætatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatúmque ſanguinem: adoleſcentia & iuuentus copioſum, ſed aliquãtùm calidiorem producunt. In externis porrò & euidentibus cauſis ſunt cibi euchymi benéque temperati, quíque facilè ac celeriter alunt: ſanguini quippe & humoribus ſui ſimilem materiam ſubminiſtrant. Moderata autem tempeſtiuáque exercitatio ſine labore, ſomnus mediocris, vita curarũ expers, gaudiorum plena, aëris clementia, qualis Vere & regione temperata exiſtit, ſanguinis humorúmque omniũ mediocritatem ſi non efficiunt, ſaltẽ tuentur nihílque immutant. Quum igitur eiuſmodi cauſæ quaſi cõnexæ conſentiunt, εὐαιμίαν, id eſt bonitatẽ ſanguinis & omniũ humorum quandam faciunt æquabilitatem: quum verò cogitatione ſola & memoria repetũtur, dominãtis ſanguinis indices ſunt notæ. Signa autem aſſidentia quæ ſanguinem in corpore ſyncerum contineri dominaríque demonſtrant, hæc ſunt. Faciei corporíſque color ſupra conſuetudinem rubicundus, & quaſi ex albo rubróque miſtus. Habitus carnoſus, firmus, ſine multo adipe: miti, blando & halituoſo calore perfuſus. Venarum vaſorúmque omnium ſymmetria, ſed ab exercitatione vel ab æſtu promptè turgens plenitudo. Pulſus fortis, magnus, & plenus: viriũ robur cum ſanguine & habitu proportione quadam pariter increſcẽs. Vrina copioſa, colore, ſubſtãtia, cõtentíſq; mediocris. Animi mores trãquilli, hilares & iucũdi. Sõnus placidus, in quo & res inſomniis viſuntur iucunditatis & lætitię plenæ, quaſi floribus aut luce illuſtres. Externarũ cauſarum atq; etiã iniuriarũ facilis tolerãtia. Iã verò πολυαιμία, id eſt ſanguinis vbertas veráq; plethora ineſſe credatur, ſi in ea corporis cõſtitutione venæ & arterię intumeſcũt aliæq; comitãtur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximéq; vini vbertas & affluẽtia pręceſſit: nã potu q̃ cibo impleri faciliùs eſt. Vt autẽ vinũ, ita & humida liquidáq; omnia celeriùs q̃ ſolida coquũtur, atq; tũ in venas tũ in omne diſtribuũtur corpus. Hæc igitur plenitudinẽ faciunt ſi tẽpeſtiuè cõuenientíq; reliquarũ cauſarũ cõcurſione accedãt. Si præterea ſanguinis è naribus, ex hęmorrhoide, aut ex vtero cõſueta vacuatio ſuppreſſa eſt. Si laborãs morbis ex plenitudine iam ſæpius cõflictari cõſueuit. Atque ſi plethora carnẽ ipſam corporíſq; molem iã occupet, cæcę exiléſq; venę, quales oculorũ ſunt, rubẽt atq; diſtendũtur, arteriæ omnes validè pulſant, maximè verò in capite & in tẽporibus, ſudor copioſus, dulcis, nec graueolẽs occaſione leuiſſima ſuauiter emanat. Quo autẽ plenitudinis ſigna grauiora obtigerĩt, eò plenitudo maior eſt atq; periculoſior.

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

VI iecoris cordísque calido & sicco temperamẽto sunt, bilis flauæ copiam vel ex optimis & bene temperatis alimentis exaggerãt, maximè verò si iuuentutem ipsamque constantem ætatem agunt, quę & omnium feruentissima est, & biliosis morbis facilè conflictatur. Deinde si alimẽta calida siccáque antecesserint, inediæ aut victus admodum tenuis, parcus & rarus. Exercitatio vehemens, robusta, multa & frequẽs: æstus feruidiorísque aëris, siue à regione, siue ab æstate, siue ab æstuariis, siue à calfaciente vitæ sit genere, frequẽs occursatio: vigiliæ immoderatæ: curæ graues, attentæ cogitationes & mœrores: suppressa bilis vacuatio spontanea aut intermissa, quæ medicamentis fieri consueuerat, per vomitum, per aluum, per vrinas aut sudores. Cui isthæc omnia obtigerint, is necessariò bile multa redũdat. Quum autem ea iam molestiùs inualescet, signa hæc apparebũt. Faciei, oculorum, totiúsque corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedens qui ictericorum est. Interdum biliosę pustulæ erysipelatis specie erumpentes. Corporis habitus siccus, macer & gracilis, & qui tangentem acri mordacíque calore feriat: venæ & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris vi distentæ: pulsus vehemens, velox, frequens & durus: vrina flaua, flammea, & acris, sedimenti pauci: interdum vomitione, deiectione, vrinis aut sudoribus ardens & biliosa excretio: in iracundiam, in audaciam & vindictam propensio: somnus leuis nec profundus, magna corporis iactatione inquietus: insomnia belli, furoris, iracundiæ splendorísque plena: frigidorum appetentia eorúmque vsus gratus & delectabilis: bilis purgatio vtilis toleratúq; facilis. Hæc exuperantis bilis communia sunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetúmque facit varietate, symptomata euariant. Siquidem illa in cerebrum insiliente, vigiliæ fiunt, deliria rixarum & iracundię plena: in os ventriculi, sitis, nausea, inappetentia, oris amaror, animi defectio: in intestina diarrhœa & dysenteria.

Melancholiæ dominantis indicia. Cap. XVI.

VMVLANDÆ melancholiæ apti sunt quicunque iecur & cor frigidum siccúmque, sinistrum verò hypochõdrium distẽtum, in eóque obstructum imbecillúmve lienem, aut natura, aut viuendi consuetudine obtinent. His crassi lentíque humores ac prorsus terreni succrescunt, aliàs in vnũ lienem, aliàs in omne corpus effusi. Ætas iam inclinans primáque senectus represso vitæ feruore in hanc prona est. Victus vsúsque frequens crassorum ac terrenorum alimentorum, cuiusmodi sunt bubulæ, ceruinæ, caprinæ, ac leporinæ carnes, & thumni, balenæ omniáque cetaceorum genera, & maximè condîta sale, atque etiam vina crassa, rubra, aut nigra. Vitę conditio tristis, multis curis, negotiis, contemplationibus,

tionib⁹ aut literarum ſtudiis implicita, nulla interpoſita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: ſub hac enim natiuus calor elangueſcit, & omnia torpore ſopita craſſeſcũt. Autumnus, aut regio, aut cœli tempeſtas frigida & ſicca, inconſtans & inęqualis. Cõſueta melancholiæ vacuatio ſuppreſſa, ſiue ea ſpontanea eſſet, vt per hæmorrhoidas, per menſtrua, per aluum aut vomitionem, aut per varices aut ſcabiem: ſiue medicamentis fieri ſolita. His igitur ex cauſis melancholia coaceruatur & immoderatiùs exuperat, túmque naturæ ſuæ morbos cognatos inuehit. Quum iã illa exuperat, hæc ſigna ſe proferunt. Faciei totiúſque corporis color fuſcus, obſcurus aut nigricãs, interdum vniuerſus & æquabilis, interdum maculis quibuſdam inuſtis. Nigra plerumque & cruſtis fœda ſcabies, aut cutis nigra vitiligine conſperſa. Corporis habitus ſiccus & macilentus, aſpectus incõſtans, horridus, ac mœſtus. Pulſus paruus, tardus, rarus & ſubdurus. Vrina ſi nihil vnà excidit melancholiæ, tenuis & alba, ſin verò illius quiddã pręterfluat, craſſa, liuida, vireſcens aut nigra. Præ copia ſpontè erumpens melancholia vomitione, deiectione, vrinis, ſudoribus, mariſcis aut varicibus. In morbis animi metus & mœſtitia, taciturnitas, ſolitudo, inanis rerum commentatio, ſomnus turbulentus, horrendis inſomniis fluctuans & agitatus ſpectris rerum nigrarum, fumorum, mortis, cadauerum, ſepulchrorum, quę plena ſunt terroris. Appetentia ſæpe corrupta, interdum canina cum acido ructu. Medicamenta quibus vis eſt atrã bilem detrahendi conferunt laborantémque leuant: omníſque victus probum tenuémque ſuccum proferens iuuat, contrarius verò lædit. Hæc igitur quoties adſunt melancholiam exuperare demonſtrant, quę ſi in hanc illámve partem inſiliat, propria quædam partis illius ſymptomata concitat. At verò atræ bilis quæ ex præaſſatis quibuſcunque humoribus, maximè verò ex flaua gigni ſolet, non hæc, ſed miſta quodãmodo ſunt ſigna. Huius cauſæ eædem atque bilis flauæ ſunt, ſed quę magnę ac vehementes diu multúmque perſiſtunt, & bilem flauam extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ ſigna hîc etiã apparent quidem, ſed cum quadam caloris efferueſcentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorem ſummum deuergunt, quòd ex atra quàm ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & inſomnia magno furore magnáque feritate inſurgunt.

Signa pituitæ dominantis. Cap. XVII.

PITVITAM coaceruare ſolet, cui cor, iecur, & ventriculus frigido humidóque temperamento ſunt, atque iis conſentiens totius corporis conſtitutio. Nempe habitus obæſior, colore albicans aut liueſcens, venæ & arteriæ exiles & anguſtæ: ſiue ab ortu ſiue poſtea tales euaſerint. Ætas propriè quidem ſeneſcens & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob voracitatem puerorum ætas. Frigidorum, humidorúmque alimentorum immoderatus vſus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior

&

& liberalior, largiórque potus, intempestiuè necdum priore cõfecto sumptus: omnis denique satietas & ingluuies. Vita sedentaria & in otio deses, locis præsertim aquosis & humidis. Aëris conditio frigida & humida, siue ex regione, siue ex hyeme, siue ex cœli statu, & artis quam quis exercet consuetudine. Somnus longus ac profundus, præsertim à cibo: itémque balneum à cibo, vita sine curis, sine studiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluum vacuatio suppressa, quæ diu siue sponte, siue arte consueta fuerat. Hæc sanè pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore signa apparent. Faciei corporísque color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæsa, mollis & contactu frigida. Pulsus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc crassa & turbida cum multo sedimẽto. Pituita vomitione aut deiectione spõtanea erumpens, corpúsque madore sæpe diffluens. Pituitosorum morborum vt œdematis, & destillationis atque similium consuetudo & frequentia. Animi mores omnésque corporis motus tardi cum grauitate & segnitie, sensus obtusi, mens hebes, somnus profundus atque grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut submersionis plena insomnia. Cibi potúsque calidi, omnísque causæ calfacientis occursus iucundus & vtilis. Pituitæ vacuatio quæcunque, vel arte vel sponte obtigerit, conducibilis. Hæc signa existũt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cæterum si vel in capite duntaxat, vel in ventriculo, vel in intestinis colligitur (his enim tribus maximè locis superuacanea illa coaceruari solet) affectæ partis propria symptomata illam detegent. Salsæ porrò pituitæ non hæc, sed mista quodammodo signa sunt. Quum enim vel bilis permistione, vel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, vt mistas bilis & pituitæ causas, ita & illarum mista quodammodo signa obtinet. Eadem sapore, pruritu, & fœda scabie plerumque deprehenditur.

Signa aquosi humoris abundantis. Cap. XVIII.

TENVES serosósque humores congerunt, quibus ventriculus frigidus, lien verò aut iecur obstructum scirrhosúmque est. Qui cibis humidis potuíque liberaliori indulgent, ætate potissimum senili. Qui in otio vitam agunt, hyeme, regione humida, similíque cœli statu. Quibus vrina pauca, nec potui respondens profluit, & sudor nullus emanat: & lienteriæ aut spontinæ vacuationis aquosæ consuetudo deleta. Aquoso autem humore in omne iam corpus effuso, facies, manus, reliquúmque corpus subtumidum cernitur, non viuido, sed pallido & obscuro colore, corporis habitus plerumque œdematosus, in quo prementis vestigium manet, quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdum mole tumescit, sub quo fluctuantis aquæ sonus obauditur. Vrina cruda & aquosa, ac sæpe vt in diabete multa, alui deiectio liquida

liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, simplex, sine tussi, è ventriculo plerumque redundans. Pulsus, animi mores, somnus, insomnia, omnia quidem iis similia quæ in pituitæ dominio.

Signa flatus. Cap. XIX.

FLATVS copiosos exuscitant ventriculus frigidus & humidus, omnísque caloris imbecillitas, siue ex simplici intemperie, siue ex humorum vitio contracta. Lien melancholia turgens & obstructus, ventriculi concoctionem cótagione offendens. Flatulenti cibi, vt fructus crudi, castaneæ, fabæ, tubera: potus immoderatus, nimiáque ventriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies. Otiũ, somnus multus, ætas, regio, cœlíque constitutio frigida. Quum autem ab his causis flatus multus in corpore congestus est, ventriculus & colon intestinum, sinistro præsertim hypochondrio, distenduntur & rugiunt quasi ventis agitentur. Est enim colon præcipua flatuum sedes, quorum vi id nonnullis amplissimè dilatatur. Tensiui dolores in omne corpus euagantur vagíque transcurrunt. Frequens ructu crepitúque auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen succedit: frequens & aurium tinnitus & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas in colicum dolorem, in aliósque ex flatu morbos. Insomnia rei celeriter currentis aut volantis, interdum etiam tonitrui & tẽpestatis. Signa hæc sunt omnia ex quibus corporis cuiusque constitutio innotescit, & materia quæ in eo dominatur & redundat. Ea tota est antecedens morborum causa, à qua & proxima cótinénsque illorum materia fouetur incrementúmque sumit. His ita mihi absoluenda videbatur generalis demõstratiuorum signorum tractatio.

LIBRI SECVNDI DE SYMPTOMATIS & Signis, Finis.

De Pulsibus & Vrinis,

LIBER TERTIVS.

Quid pulsus, quótque eius differentiæ. Cap. I.

ON paruam demóstrandorum morborum vim obtinent pulsus & vrina: ille siquidem cordis & arteriarum, hæc iecoris venarúmque constitutionem renunciat, quorum administratione corpus vniuersum gubernatur. Pulsus primùm & maximè vitalis facultatis totiúsq; corporis robur, at nō obscurè tamē cordis corporísq; conditionē refert. Vrina certò & manifestè iecoris humorúmq; statum, & morbos ex his genitos repræsentat, at obscuriùs virium corporísque robur. De his igitur vt certis signis seorsum quātū artis vsus exposcit tradendū. Pulsus est cordis arteriarúmque motus natiui caloris moderator, ex diastole systoléque cōstans. Diastole, id est distractio, est qua arteria sese quoquouersum diffundit dilatátque, vt aëre tenuíque sanguine tracto insitum calorem temperet ac spiritui pabulum subministret. Systole, id est contractio, est qua in se ipsa vndique considet séque summittit, vt spiritus fuliginem exustione comparatam expellat. Inter hos motus, quòd omnino contrarij sint, necesse est media quies intercedat, eáque gemina: vna supera quæ diastolen, altera infera quæ systolen terminet. Pulsuum differentiæ aliæ statuuntur à diastole, aliæ à quiete, aliæ ab ordine. A diastole quinque, à quantitate, à vehementia, à tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfusione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: éstque pulsus longus, quo in longum excurrit arteria, vt latus quo in latum, & altus quo in altū: horum omnium concursu fit magnus, quo arteria se quoquouersum pandit. His cōtrarij pulsus sunt, breuis, angustus, humilis, & qui horum trium concursione paruus euadit. Qui in extremorum medio consedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitatis genere pulsus erunt, longus breuis, moderatus, & latus, āgustus, moderatus, altus, humilis, moderatus. A distractionis vehementia sunt pulsus validus seu vehemens, qui validè ac firmè tactum ferit: imbecillus seu languidus, qui contrà: & moderatus. A tempore pulsus celer, qui breui tempore arteriam distendit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arteriæ qualitate, mollis quum tenera laxáque arteriæ tunica, durus quum durior rigidiórque est: & moderatus. Ab arteriæ perfusione, pulsus plenus quo arteria in diastole non modò ampla & turgida, sed humoris perfusione plena occurrit: vacuus quo non humore, sed quasi flatu turgere tactu deprehenditur, prementibúsque digitis nihil firmum solidúmve subsistit: mediocris horum est medius. Sexta pulsuum

pulſuum differentia eſt à quiete ſeu ab ictuum interuallo. Hinc fiunt pulſus creber ſeu freques̃, qui ſæpe & breui quietis interuallo arteriam diſtendit tactúmque ferit: rarus qui ex longioribus interuallis. Septima differentia eſt ab ordine: hic quum ſui ſemper ſimilis eſt, æqualis appellatur. Eſt porrò genere duplex, in omnibus aut certè multis pulſationibus æqualis, ſui ſemper vbique ſimilis, ſibíque perpetuò conſtans, & in cuius pulſibus ſingulis ſimilitudo & æqualitas omnino ſpectatur in magnitudine, in celeritate cæteríſque differentiis. Æqualis in vno pulſu, cuius initium & finis omnéſque arteriæ partes æquabiliter procedunt. Inæqualis in multitudine, eſt quum multi pulſus comparati inæquales ſunt & diſſimiles, aut magnitudine, aut celeritate, aut vehementia, aut alio quodã modo: & qui modis omnibus talis exiſtit, is abſolutè inæqualis appellatur. Rurſus inæqualis bipartitus eſt, inæqualis æqualiter, & inæqualis inæqualiter. Æqualiter inæqualis, eſt qui inæqualitatis æquã parémque mutationem retinet: vt quũ primo pulſu ſecundus paulò minor eſt, & tertius ſecundo, & quartus tertio ad plures vſque deinceps. Atque is eſt qui Græcè μύουρος, Latinè ſenſim imminutus & gracileſcens appellatur. Hic ſi ſenſim ita minui perſeueret dum ad quietem prorſus recidat, myurus deficiens eſt. Horum alij in ea paruitate vel quiete perſiſtunt, alij reſurgunt & ad priſtinam magnitudinem, aut parem, aut minorem reuertuntur: hi ſunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullam inæqualitatis ſimilitudinem retinet. Hic ſi aliquando deſinat, propriè inæqualis deficiens dici conſueuit. Et ſi duorum, trium, vel plurium pulſuum ictibus prætermiſſis iterum arteria agitari incipiat, deficiẽs reciprocus vocatur. Huic finitimus eſt inęqualis intermittẽs, cuius eſt quies interdum longiſſima, íſque circuitibus admodũ rarus euadit. Inęqualis porrò vno pulſu duplex eſt, aut enim in vna eadémq; arteriæ parte, aut in diuerſis fit. Pulſus eadẽ arteriæ parte inæqualis triplex: nã arteriæ motus licet cõtinuus, par tamen plerũque non eſt initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit ac bis ferit. Impar eſt motus initio atque fine, aliàs in vehementia, aliàs in magnitudine, aliàs in celeritate, aliíſque modis quos omnes numerare vix liceat. Intercîdens pulſus ſeu interciſus eſt cuius diſtentio continuitate deſtituta, media quiete interrumpitur: hícque quanquam bis ferit, non tamen duo, ſed vnicus eſt pulſus. Quòd ſi motus à quiete celerior & vehementior ſit primò, caprizans tum appellatur. Dicrotus id eſt recurrens aut bis feriens, qui ſimulátque omnem diſtentionem effecit, ſe paululum ſubducit ac mox pulſat iterum, tanquam malleus ab incude reſiliens: éſtque ab interciſo planè diuerſus. Eſt & quum non ſemel tantum, ſed bis aut ſæpius arteriæ pulſus reuertitur. Pulſus diuerſis partibus inæqualis, eſt quum multis digitis arteriam contingentibus non ſimilis ſentitur occurſatio. Ac primùm interruptus primo & tertio digito, vel ſecundo & quarto, nõ autem aliis ſentitur. Inęqualis magnitudine, vehementia, duritie, plenitudine, quũ omnibus digitis æquè tangentibus, aut magnitudo, aut vehemen-

frequens ab ordine

ὁμαλός.

ἀνώμαλος.

μύουρος.

παλινδρομοῦντες μύουροι.

ἐκλείπων

διαλείπων

διακόπτων

δορκαδίζων.

κλονώδης

ἐμπρίων καὶ ἐμπριστικός.

tia, aut durities, aut plenitudo non similis apparet. Hic si pariter durus existit, serratus appellatur. Est & inæqualis in situ partium arteriæ, quũ eius pars vna dextrorsum, altera sinistrorsum, vna sursum altera deorsum inflectitur. Id autem si admodum manifestè & perspicuè fiat, magnáque sit arteriæ diastole, pulsus vibratus appellatur, in quo crebra & inæqualis est, quasi in iaculis quæ impetu celeri vibrantur, concussio.

σπασμώδης.

Sin verò id obscuriùs fiat, appareátque arteria tensa & vtrinque retracta, conuulsiuus is est.

κυματώδης.

Vndosus pulsus, quum arteria primum digitum pleniùs validiúsque ferit, deinde secundum exiliùs & mitiùs, tertium pleniùs & validiùs, quartũ denuo exiliùs & mitiùs: non hic quidem interruptus, sed inæqualis vt vndarum æstus.

σκωληκίζων.

Vermiculans pulsus vermium gressui similis, vndoso finitimus, à quo non inæqualitatis specie, sed magnitudine solùm ac robore dissidet.

μυρμηκίζων.

Formicans his succedit mirè paruus, languidissimus, creberrimus & inæqualis, à vermiculante tantum deficiens quantum hic ab vndoso.

τεταγμένος καὶ ἄτακτος.

Pulsus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inæqualis ordinatus, est in quo inæqualitatis ordo retinetur: vt quum pulsus quatuor inæquales quodammodo sunt, omnésq; quaterni similem habent inæqualitatis proportionem. Inæqualis inordinatus, est in cuius inæqualitate nulla similitudo, nullus circuituum ordo statui potest.

Qua ratione pulsus obseruandi internoscendíque sint. Cap. II.

Bseruantis manus temperata sit, mollis, miniméque callosa & eximij sensus. Digiti tres aut quatuor supernè tantũ carpi arteriam (quæ mediocris quum sit & obuia, obseruationibus accómodatissima existit) contrectent. Laborantis manus quæ tãgitur, nec sublata sit, nec depressa, nec extenta, nec vinculo, aut decubitu constricta, nec prona in volam, nec resupina: sed molli naturalíque situ æquabiliter reclinetur in latus imum, quod minimo digito clauditur. In carpo si directò ad maximum digitum obscurus est pulsus, alio quouis loco atque etiam in altero carpo peruestigandus, quòd multis ex causis euariet, ac plerumque vel ex vulnere, vel ex contusione, vel ex obstructione alter oblitescat. Qui vehemens est, non nisi pressa arteria digitísque validè infixis dignoscitur, hoc à magno & à pleno dissidens, quòd suo robore reniti tactúmque repellere deprehenditur. Non tamen hic adeò premendus, vt vi applicatæ manus arteriæ superetur robur. Languidus pulsus conspectior est in manu prona atque decliui, attingíque debet molliter, & quasi suspensis digitis: nã si arctiùs p̃matur, licet lãguid⁹ hic pariter quoq; magn⁹ sit, vt in lethargo, aut nullus omnino, aut immotus videbitur, omnémque sensum effugiet. Systole in vehementi, in magno & duro pulsu aliquãtum deprehenditur, in languido nunquã: in vehementissimo maximo atque duro, aut saltem in eo qui mollis nõ sit cõspicua & aperta. Sẽtitur non mediocriter, sed validè pressa

preſſa arteria. Quies externa mediocri tactu citra vim vllã, interior nõ niſi digitorum impulſu preſſúque animaduertitur. Ad horum autem perfectam cognitionem qui ſeſe componere & accommodare volet, primùm ſe exerceat in ſyſtole & interna quiete cordis, quũ id vehementiſſimè maximéque pulſat. Pectoris enim contactu conſpicuæ ſunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis ediſcet. Reliquæ pulſuum differentiæ tactus quadam mediocritate animaduerti debent.

Generales pulſuum cauſæ. Cap. III.

VLSVVM tres omnino ſtatuuntur cauſæ, efficiens, impellens, & inſtrumẽtum. Primaria efficiénſque pulſus cauſa eſt, facultas illa mouens è corde profecta: inſtrumenta ſunt arteriæ, quæ facultatis impetum ſequuntur eíque obtemperant: cauſa facultatem incitans ac impellens vſus eſt atque mouendi neceſſitas. Hæc vna omnium eſt cauſarũ prima & validiſſima, à qua & mouendi initium exiſtit. Omnis autem neceſſitas ex affectione quadam præter naturam proficiſcitur, quæ quũ cordi infenſa moleſtáque eſt eam protinus excutere contendit. Triplex eſt eiuſmodi affectio, aut enim caloris ſpiritúſque eſt penuria, quem cor pulſu reſarcire conatur: aut intemperies frigida calidáve, ſiue ſimplex, ſiue à febre, ſiue à phlegmone, quã refrigerare poſtulat: aut aliena ſubſtantia, cuius expulſionem molitur, vt quum fuligo, vapor, humórve aliena vitioſáque qualitate cor ferit, aut id mole copiáque premit. Et hæ quidem interiores cauſæ ſunt: externæ verò immoderati omnes corporis motus animiq; perturbationes: vt ira, excandeſcẽtia, metus atque mœſtitia. Ab his ergo cauſis neceſſitate quadã ſtimulata incitatáque cordis facultas, efficit vt per diaſtolen nouus aër extrinſecus hauriatur, qui inſito calori refrigerium vitalíque ſpiritui pabulum ſuppeditet: per ſyſtolen verò exuſta ſpirituum fuligo, & quicquid denique præter naturam eſt, tum cordi, tum arteriis infenſum expurgetur. Itaque vſus atque neceſſitas cordis facultatem ad pulſandum impellit: incitata facultas inſtrumenta arteriáſque mouet: hæ verò illius cedunt robori. Semper autem pro neceſſitatis conditione pulſus edentur, modò facultatis ſubſit robur, & obſequantur arteriæ. Duo enim hæc, vitale robur & arteriarum conſtitutio, neceſſitatis ſæpe ſignificationes obſcurant. Etenim amplæ arteriæ pulſum ferè magnum edunt, qui & talis deprehenditur ſi non altè in profundum illæ demerſæ ſunt. Exiles verò anguſtæque arteriæ quales inſunt pinguibus & craſſis, nequeunt pulſum proferre magnum. Quinetiam vitale robur ſi vegetum eſt, pulſus natura magnus ac validus exiſtit: ſi imbecillum, paruus ac languidus. His ex cauſis quibuſdam vel in extremo ſenio validus magnúſque pulſus apparet, quibuſdam vel ætate virentibus obſcuriſſimus ac propè nullus. Vitalis roboris cauſa non facilè perſpici poteſt: vna proinde

obſeruatio, quæ magnum habet in ſingulis momentũ, pulſuum ac naturæ locupletem cognitionem dabit. Quum igitur omnium cauſarũ concurſione mediocritas quędam obtingit, pulſus moderatus exiſtit. Quũ verò à mediocritate diſceditur, pulſus immutatur, & de medio quoque decedit.

Quàm varij ſint pulſus naturales, & quibus ex cauſis per ſanitatem & citra morbum immutentur. Cap. IIII.

HIS ita conſtitutis primùm quidem in pulſus moderati cognitionem penitus incumbẽdum, in eúmque animus defigendus, qui cæterorum lex ſit atque mẽſura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus eſt aut paruus, nec celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec vehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquã modo nimius. Is eſt cuius comparatione cæteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alio quouis exuperãtiæ nomine inſigniuerunt. Hic non niſi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatiſſima eſt & cõſtitutione prorſus media ac verè quadrata. At verò intemperatis naturis etiam dum ſanæ ſunt, pulſus ab hoc diuerſi exiſtunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantùm vehementem pulſum edunt. His enim refrigerij & expurgandæ fuliginis magna neceſſitas adeſt, nec deeſt virium robur: frigidi contrà. Graciles magnum, quia facilè nullóque impedimento diſtenditur arteria, ſed rarum & aliquantũ vehementem. Hinc viris quàm mulieribus pulſus longè maior & vehementior, ſed paulò tardior atque rarior ineſt. In ætatibus infantis puerique pulſus celerrimus & creberrimus, quòd caloris exuperantia per diaſtolen refrigerari, & fuliginis copia per ſyſtolen expurgari poſtulet. Senis contrà rarus ac tardus. Reliquarũ ætatum pulſus inter hos ambigũt. Iuuenis pulſus maximus, quòd calor ſit acer ampláq; arteria: ſenis minimus: pueri medius: huic quidem neceſſitas ineſt, ſed anguſta arteria. Iuuenis pulſus vehementiſſimus, quia facultas validiſſima: ſenis languidiſſimus: pueri medius. Ex his quidem coniici poteſt, qualem vniuſcuiuſlibet laborantis naturalẽ pulſum eſſe oporteat. Hunc porrò vel integra valetudine cœli ſtatus & corporis motus animíque perturbationes immutant. In anni temporibus, Vere medio pulſus maximi ſunt & vehemẽtiſſimi, quòd in ſumma illa temperie facultas ſit robuſtiſſima: at celeritate & crebritate moderati, quia in temperie pulſandi vſus moderatus eſt. Tales apparent autũno medio. Æſtate media celeres atque crebri: vſus etenim neceſſitáſq; creſcit: at parui ſunt & languidi, quia langueſcit facultas. Hyeme quoniam vſus remittitur, tardi atque rari & quàm æſtate minores, ſed tamẽ vehementiores. E regionibus & cœli conſtitutionibus quæcunque vehementer calida fuerit & æſtuoſa, æſtati mediæ: quæ verò frigida, hyemi: quæ tẽperata Veri

ſimillima

ſimillima putetur.Exercitatio moderata quidem pulſus vehemẽtes efficit, quandoquidem facultas contentione excitatur: magnos quoque,celeres & crebros,quòd caloris incremento vſus pariter increſcat.Contrarij apparent in otio & torpore.Immodica exercitatio quòd iam ſupra vires ſit, pulſus paruos & languidos efficit,ſed ex vſu celeres & crebros:at quum ad virium reſolutionem & defectum peruẽtum erit,tardos atque raros.Eadem ratio balnearum calidarum, frigidarum verò ſimilis atque otij & torporis. Cibi viníq; vſus plenior,pulſus edit magnos,vehemẽtes,celeres & crebros, ſed vini quàm cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyùs vaneſcit. At multò immoderatior vini vſus, pulſus inæquales & inordinatos concitat. Dormiẽtium parui ſunt,languidi, tardi,atque rari: eorum verò qui expergiſcuntur,è veſtigio quidem magni ſunt,vehemẽtes,celeres & crebri cum quadam vibratione,ſed qui in mediocritatem mox redeunt. Iratorũ pulſus magnus,altúſque,vehemẽs,celer & creber:triſtium,paruus,languidus, tardus & rarus: timentium,vehemens,celer,vibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant, ſine quarum animaduerſione non certò poſſit pulſus percipi, nec quãtum per morbos à naturali diſtet. Itaque pulſus naturalis obſeruandus eſt, neque mox ab exercitatione,à balneis,à cibo immodico,à vino, aut ab aliis cauſis calfacientibus:neque ilico ab ira vel timore,vel ab aliis cauſis cor & ſpiritus agitantibus: de pulſu nihil quicquam ſtatuendum antequã externarum cauſarum vis deferbuerit, omníſque ſedata ſit corporis perturbatio. Hi pulſus nõ omnes quidem mediocres exiſtunt, ſed naturæ tamen limitibus cõtinentur. Deinceps verò qui contra naturã ſint, & quam in morbis ſignificationem habeant,tradendum.

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ. Cap. V.

OR dum ſecundum naturam habet,moderato pulſu inſitum ſibi calorem ſpiritúſque mediocritatem tuetur: at præter naturam affectum diuerſo pulſu quicquid moleſtum infenſúmque eſt excutere,aut etiam quicquid deeſt inſtaurare contendit.In eo autem primùm quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demonſtret ſignificétque tradã.Quũ vſu & neceſſitate cor laceſſitur,ſtimulatũ id,primum quidem pulſum edit crebrum,ídque ſiue valida, ſiue imbecilla ſit facultas, creber enim omniũ primus eſt,quia facillimus.Si neceſſitati non ſatiſfaciat crebritas,huic etiã celeritas accedet:atque etiã ſi ne duo quidem illa ſatis ſint, addetur & magnitudo,modò non imbecilla ſit facultas: tum quippe totis hæc opitulatur viribus.Quòd ſi pariter valida eſt,pulſum edit robuſtum ſeu vehementem, eúmque plenum ſi ſpiritus vbertas ineſt. Ita quippe artis vſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentẽ necnõ celerem pulſum edi,at non perpetuò magnum:quandoquidem ſi vires languent,cum crebro paruus quoque ac languidus exiſtit. Rurſum & quibus ſine febre im-

becillæ, vt in animi defectione, ſunt vires, & quibus hæ copia vel impuritate premũtur, vt in leucophlegmatia, pulſus frequens ac celer (non enim ex frequẽtia perpetuò febris iudicãda) at nõ ilico magnus deprehenditur, ſed verè paruus ac languidus. Quocirca prima pulſus mutatio non in magnitudinem, ſed in crebritatem fit, cui dein celeritas, poſtea magnitudo accedit. Mirari proinde ſubit Galeni dictum, pulſum omnem vrgente neceſſitate ſtatim initio magnum euadere, ſiue valida ſiue imbecilla ſit facultas: & celeritatem nunquam ſine magnitudine inueniri. Itaque pulſus frequens ac celer, aut exuperantem calorem, aut ſpiritus vitalis penuriam oſtendit: magnus non imbecillam eſſe facultatem, vehemens eandem eſſe validam. Paruus autem pulſus natiui caloris penuriam ingénſque refrigerium denunciat. Quod quum obtigerit, primùm quidem raritas erit conſpicua: increſcente malo tarditas accedet, poſtremò paruitas, vice verſa atque in caloris incremento. Iam verò pulſus differentiæ in longum, latum & altum, non ex rei neceſſitate proficiſcũtur, nec vllius affectus eſſentiam, ſed impedimenta duntaxat repræſentant, quæ circum arteriam incidunt. Arteria enim quàm maximè poteſt diſtrahitur, at diſtractionis magnitudo aliàs obtegitur, aliàs interpellatur, vel numero, vel craſſitie, vel duritie circumiacentium corporum, vt membranæ, vt cutis, vt adipis aut carnis, quorum gratia pulſus varius apparet, & alius plerumque quàm neceſſitas expoſcit. Sic igitur corpulentis, breuis ac paruus: gracilibus, longus & magnus: quadratis, moderatus obtingit. Mollis verò pulſus arteriam mollem demonſtrat, & corpus humore multo eóque pituitoſo perfundi, vt in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo, in comate: ſiue ab humidiore cibo, ſiue à balneis immodicis, ſiue à ſomno, ſiue à molliore vita ſuccreuit. Hic tandem ingraueſcente morbo & viribus langueſcentibus, vndoſus & vermiculãs euadit. Pulſus durus ſi neque ex languore animi, neque ex metu, neque ex verecundia eſt, arteriæ duritiẽ perpetuò declarat: víxque vllus eſt durus, qui non etiã paruus ſit, licet nõ ſtatim languidus. Durior autem arteria fit, vel ſiccitate, vel cõſtrictione, vel tenſione. Siccitas fit ab immoderato vſu vini meracioris, à febribus ardentiſſimis, à marcore, à quartana febre & à melancholia. Conſtrictio interdum à frigore fit, quod aëris, balnei, aut frigidæ potionis vis intulit: interdum à vitioſis fructibus, qui vitream craſſámque pituitam gignunt. Tenſio ab ingenti inflammatione, à ſcirrho iecoris aut lienis. Duro huic & tenſiuo pulſui affinis eſt conuulſiuus, qui aut neruorum propaginem conuulſione teneri prodit, aut aluum immoderatiùs quaſi poto elleboro fluxiſſe. Vibratus pulſus ex paruo duróque procedit: quum enim magna eſt refrigerij neceſſitas, & facultas valida, ſi arteria dura tum ſit, contentione facultatis validæ & arteriæ renitentis, vibrare continget. Hoc proinde eoſdem quos & pulſus durus morbos denunciat. Ita igitur ex diaſtole iudicandum. Syſtole verò quemadmodum & diaſtole, aliàs maior aut minor eſt, aliàs vehemẽtior aut languidior, aliàs celerior aut tardior, aliàs mollior aut durior. Harum tamen

vnica

vnica celeritatis aut tarditatis differẽtia ſenſu dignoſcitur,atq; in his duntaxat quorum ſyſtole animaduerti poteſt. Celeritas ſyſtoles magnam prodit vſtorum excrementorum copiam, quam natura arteriarum compreſſione nititur expurgare. Ea ferè ex putreſcentibus humoribus coaceruari ſolet,qui febres neceſſariò accendunt,quoties eorum ſubſtantia aut vapor putris in cor irrepit. Quocirca ſyſtole quàm diaſtole celerior,putridæ febris perpetuum eſt indiciũ. Ea celeritas nõ modò febriũ eſt quas in venis, ſed & earũ,quas vel in pulmone, vel in iecore, vel in liene, vel in alia quauis particula putreſcens humor accendit. Contractionis tarditas eſt quum non multum excremẽti putridi & exuſti ineſt in corpore, nec magna deſideratur expurgatio. Crebritas impuri excrementi copiam augeri teſtatur,quę idcirco efficit vt externa quies minima ſit. Raritas cõtractionis in qua externa quies longa eſt,excrementa arguit pauca ineſſe fumoſa.

Morborum ex pulſu cognitio. Cap. VI.

ÆC verò iam ad artis vſum & exercitationẽ apertiùs referenda ſunt. Pulſuum differẽtiæ & affectum præter naturam,& affectam ſedem demonſtrant. Affectus præter naturam, alij primùm ac per ſe, alij ſecundò ex pulſu deprehenduntur. Primùm quidem ac per ſe intemperies omnis tum quæ ſimplex,tum quæ ex humorum eſt vitio: adhæc plethora,cacochymia vel ſimplex vel cũ putredine, phlegmone, ſcirrhus, obſtructio: qui affectus cæterorum omnium velut principia quædam & continentes cauſæ ſunt. Calidæ intẽperiei ſimplicis,qualis eſt ab æſtu aut ab ephemera febre, pulſus creber eſt, celer ac magnus, ſimulque æqualis. Eiuſmodi & in hectica febre exiſtit,ſed aliquanto durior. In plethora ſimplici quæ nondum vires premit, atque in ſynocho ſimplici, nõ ſolùm creber,celer,magnus & æqualis, verumetiam turgidus, plenus ac vehemens, quòd non niſi robuſtis integríſque viribus obtingat. Intẽperies ex humorum putredine,quemadmodum & putrida febris pulſum etiam crebrum, celerem & magnum efficit,ſed inæqualem,non in multis ſolùm,verumetiam in vnico. Tum quippe ſyſtole celerior eſt quàm diaſtole,vt putris fuligo expurgetur:eſt & externa quies breuior,ob quam etiam crebrior pulſus euadit. Inęqualitas aliquantum conſpicua acceſſionis initio,ſed incremento & vigore magis. Phlegmone quæ & inſignis fuerit,& in parte nobili, quoniã putredinis calorem cordi totíque corpori impartit, febrilem pulſum infert: præterea verò durum ac interdum ſerrantem & vibratum: quandoquidem partis inflammatæ tenſio peruadit arterias:ſed tamen duriorem ſi phlegmone obtigerit neruoſis partibus,& iis quę circa membranas,venas,& arterias poſitæ ſunt. Frigida intemperies pulſum efficit rarũ, tardum & paruum, ſicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum ſimplex illa conſiſtit. At verò ſi ex humoris cuiuſpiam influxu contrahitur,iis quæ dicta ſunt accedit pulſus inæqualitas,maximè ſi in partem no-

bilem humor impingat. Siue enim obstruuntur arteriæ, siue humorum copia comprimuntur, siue his natura grauata oppressáque est, inæquales fiunt: magísque quum crassi, viscosi & copiosi sunt humores, quàm quum tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta sit noscitur ex pulsu molli atque ex duro, qui tensiuus appellatur, ex serrante & vibrato. Mollis enim & affectum molliorem & partem carne venis arteriísque conspersam affici denunciat, durus verò partem neruis mēbranísque præditam. Quinetiam partes cordi propinquę, aut ei vasis maioribus coniunctę, magis ac celeriùs affectum suum cordi impertiunt: distantiores & paruis vasis copulatæ, minus & tardiùs. Horum permistione secundariò noscetur qui pulsus in singulis morbis existant. Nam imflammato septo transuerso durissimus est, plurimùm serrans aut vibratus, & plerũque conuulsiuus: minus in pleuritide, rursúmque minus si aut inflãmatio, aut scirrhus sit in ventriculo vel in vesica, vel in vtero, intestinis, renibus, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulsus magnus, lãguidus & mollis simul & inæqualis, tũ in vno motu, tum in multis: sæpe etiã vndosus & dicrotus. In lethargo pulsus illi ferè similis: & huic finitimus in catoche, nisi quòd æqualis est. Epilepsiæ & apoplexiæ (quũ præsertim malum inualuit, & facultas grauiter opprimitur) pulsus languidus, paruus, rarus, tardus & inæqualis, tum demum celer euadit. Conuulsionis pulsus conuulsiuus appellatur, tensus quidem vibratus & inæqualis, non perinde tamen validus ac magnus. Paralysis paruus, lãguidus atque tardus, nonnihil inordinatè intermittēs. Hydropis ascitæ paruus, creber, durus atque tẽsus: tympanitæ, longus, celer, creber, subdurus: anasarca vndosus, latus ac mollis. Phrenitidis durus atque idcirco paruus, mirè celer, & creber, vt proximam syncopen denunciet: interdum tremulus, aut cum conuulsione intermittens. Anginæ magnus & vndosus aliquantũ conuulsiuus. Quum iam suffocatio impendet, paruus, tardus, creber & inæqualis. Orthopnœæ inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens: tandem verò languidus. Phthisis paruus, languidus, nõ admodum celer, hecticus. Suppurationis, hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione, latus, tardus, rarus & languidus. In cæteris denique morbis, ad horum imitationem qualem pulsum esse deceat intelligi potest.

Virium obseruatio ex pulsu. Cap. VII.

AXIME autem ac propriè virium robur atque constantiam pulsus ostendit. Facultatum quippe omnium princeps atque conseruatrix est vitalis, qua vna constante nemo interire potest, ex qua & vita omnis, & virium robur æstimari solet. Quum mors futura est, huius labãtis signa apparent, aliàs quidem multo antè tempore: vt quum illa morbi diuturnitate languet sensímque deficit: aliàs nõ diu ante mortem, vt quum vitale robur immoderata eáque repẽtina vacuatione vel dolore, vel

vel alio grauiſſimo ſymptomate diſſipatur atque perit: aut quũ rupto abſceſſu, vel inopinato humorum influxu, vel maxima obſtructione ſuffocatur. Itaque ſi pulſus cordis ac vitæ eſt nuncius, idem omnium quoque virium & facultatum index erit. Robuſtus vehemẽnſque pulſus, ſanis vitæ longitudinem, ægrotis ſecuritatem pollicetur: languidus contraria. Vehemens qui tactũ euertit, facultatis robur oſtendit, eóque maius quo fuerit vehementior. Hic etiam indicat corporis humores tum qualitate, tum quantitate laudabiles ac probè coctos: aut naturam ſemicrudorum (quales in ſalutaribus morbis ſunt) concoctionem vehemẽter moliri: maximè verò ſi nec ab ira, nec ab exercitatione, nec à vini cibíve vſu immoderato proceſſit. Languidus pulſus qui à tactu euertitur, imbecillæ facultatis eſt nũcius: ac proinde vel animi defectionem, vel ſyncopẽ demóſtrat, vel vires morbi lõgitudine debilitatas, vel quauis cauſa diſſolutas, vt inedia, vigiliis, doloribus, animi pathematis: aut vacuatione immodica, vel affectus magnitudine preſſas obrutáſque. Robuſtus ac vehemens pulſus ferè quidem magnus eſt, at non neceſſariò, quemadmodum nec qui iuuenis eſt ac robuſtus magnis ſemper citatíſque paſſibus incedit. Languidus non omnis paruus eſt, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum ſit, magnus tamen exiſtit. Vt autem virium robur certiùs ex pulſu innoteſcat, triplex ſtatuatur imbecillitatis cauſa: vna quæ ſenſim ac tempore virium ſubſtantiam conficit: altera quæ repente diſſoluit ac diſſipat: tertia quæ vel copia illam obruit, vel malignitate extinguit. Sẽper quidem pulſus languidus virium imbecillitatem portendit, quæ verò imbecillitatis cauſa ſit, reliqui pulſus indicant, qui languido comites aſſiſtunt. Itaque quum vitalis facultas vel intemperie, vel atrophia, vel morbi diuturnitate infirma & imbecilla euaſit, pulſus primùm per ſe languidus apparet, deinde etiam paruus citra vllam inæqualitatẽ, rarus quidem & tardus ſi febris nulla, creber atque velox ſi qua ineſt. Facta iam imbecilliore facultate pulſus myurus reciprocus, deinde deficiens reciprocus, poſtea myurus non reciprocus, ab hoc deficiens non reciprocus & formicans, hinc pulſus abolitus apparens, niſi ex ſyncope ſit: omnium tandem extremus verè abolitus, qui ſummis partibus ipſiſque arteriis iam demortuis ineſt. Quum facultas ex repentina ſpirituũ diſſolutione atque diſſipatione imbecilla eſt, vt per dolores, vigilias, aut vacuationes immodicas, huius euidentes efficientéſque cauſæ præceſſerunt, pulſus ſimiliter initio languidus deprehenditur & paruus, creber & celer, minimè tamen inæqualis: illa verò iam imbecilliore, vndoſus, vermiculans, formicans, abolitus apparens, & tãdem verè abolitus. Quum facultatis ſubſtantia non ipſa per ſe conſumitur, ſed vel obſtructione, vel tumore præter naturam, vel humorum copia & influxu quaſi preſſa & obruta ſuccumbit: atque etiam quum pernicie vt peſtilentis febris malignitate extinguitur, pulſus quidem languidus, paruus, tardus & rarus eſt, íſque continuò inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, vt qui nũc languidus eſt, mox

vehemens

vehemens appareat: & qui paruus, mox magnus, qui celer, ilico tardus, & qui creber, statim rarus. Quo plures magni ac vehementes erunt, hoc minus premetur grauabitúrque facultas, eò verò magis quò plures parui & languidi. Vbi autem magis oppressa facultas suffocabitur, intercurrens primùm existet: deinde intermittens in pulsuum multitudine. Intermissio aut quies quò diuturnior, hoc periculosior. Diuturna censetur quæ tẽpus excedit duorũ pulsuum: breuis quę citra hoc manet. Iuuenibus periculosissima pulsuum intermissio, minus pueris, minimè senibus. Interdũ tamen neque iuuenibus ipsis exitialis est, quum vel integra valetudine ex arteriarum obstructione aut diuturno quouis affectu, vt ex asthmate familiaris existit. Ex vnius pulsus intermissione multi senes pariter & pueri euaserunt: at iuuenum ne vnus quidem. Perseuerans illa diutius inopinatam repentinámque mortem minatur, ipsiúsque cordis vitalem calorem derepente extinctum iri: quemadmodum & animalem facultatem apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermissioni quidem est finitima, hoc tamen dissidens, quòd breuior sit citra inæqualitatem, at cum pulsus tarditate: intermissio verò cum pulsu celeri & inęquali est. Illa quidem arguit vel cordis corpus vel spiritum & sanguinem sinubus conclusum, vel partẽ aliquam vicinam ingenti frigore occupari. Minus quàm intermissio perniciosa, sed quæ interdum in repentinam mortem præcipitat. Intercurrẽs pulsus eadem quæ intermittens significat causásque easdem habet: minus tamen periculosus, quoniam facultas validior decertat cum causis noxiis, non autem in intermittente. His succedit intermittens in vno pulsu, qui naturam à causis insalubribus impediri, sed cum illis nihilominus decertare prodit. Deterior quidem & multò periculosior quàm intermittens in pulsuum multitudine, quoniam natura non solùm in quarto aut quinto quoque pulsu, sed in singulis impeditur, ob ídque præsentem mortem denunciat. Ex hoc genere sunt caprizans & dicrotus, qui planè ostendũt, aut cordis inæqualem intemperiem, aut fumosorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter insidere. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberæ cum grauatis contendunt, vt quæ prius leuitate aut calore exiliunt, retrahãtur à frigidis & grauatis, maximè quum imbecilla facultas est, & arteria dura. Vndosus & vermiculans facultatis non validæ, viriúmque insigniter dissolutarum sunt indices, quos proximè formicans sequitur. In iecoris lienis & cuiusque visceris inflammatione atque in scirrho, quoniam pulsus durior euadit, nec vndosus, nec vermiculans esse potest. Neque profectò in hectica febre, neque in tabe aut marcore, etiamsi iam morti proximus sit æger: at languidus tamen & inæqualis deprehenditur. Myurus in vna distentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpore ostendit, & cor ipsum eatenus debile, vt vim & actionem ab se iam nequeat ad extremas vsque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus est atque ruinam minatur, etiam si reciprocus sit. Hoc deterior est deficiens reciprocus: & hoc rursum peri-

culosior

culoſior myurus non reciprocus. Omnium verò peſſimus atque pernicioſiſſimus eſt deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex vitioſa arteriæ cõformatione: vt quum arteriæ pars media nudæ cuti ſubiecta eſt, & quæ vtrinque ſunt, altiùs demerguntur. Hic facultatem eò vſque imbecillam oſtẽdit, vt nequeat arteriam æquabiliter attollere. Tales etiam ſæpe viſuntur initio grauium acceſſionũ à frigore inuadentiũ. Tremulus pulſus qui neceſſariò languidus eſt & paruus, facultatem imbecillam arteriámque mollem renunciat, cum corporis habitu gracili. Cõuulſiuus non admodum frequens occurrit. Hos tanquam poſtremi excipiunt abolitus apparẽs, & verè abolitus, facultate quidem iam prorſus extincta. Quocũque autem genere ordinatus ſit pulſus, fidus exiſtet, inordinatus verò infidus. Proinde bonus pulſus ordinatus certiſſimus eſt & optimus, malus ordinatus peſſimus, & inordinato malo deterior.

DE VRINIS.

Quid vrina, vtque humorum partiúmque affectus demonſtret. Cap. VIII.

VVM corporis excrementa aut affectarum partium, aut peccantium humorum portio quędam ſint, aut ſaltem ex his deſectæ reliquiæ, quæ illorum ſit conſtitutio certò referunt, atque in demõſtratiuis ſignis primas tenent. Vna autem vrina omnium maximè de toto decedit ſignificationem in primis generalem ſortita. Eſt enim vrina ſerum vehiculúmque ſanguinis renum vi ſecretum. Vt in lacte dum concreſcit, ita & in ſanguine ſerum à craſſiore terrenáque ſubſtantia ſeiungi ſecernique animaduertitur: quod idcirco ſanguini permiſcebatur, vt hunc fibrarum copia iam craſſum ac lentum dilueret, & tanquam vehiculum per venas tenuiſſimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem ſerum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus ſolidior diluitur, & ſine quo vix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprimè cõueniens & neceſſarius, aliis quidem vt volucribus quæ haudquaquam meiunt parcior, aliis vt hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione liquor totus cibo permiſcetur, totáque cibi vis in liquorem confertur dum vna fiat æquabilis ſubſtantia, cui chylo nomen eſt. Hunc flexuoſo per inteſtina prolapſu exugunt meſenterij venæ, & quicquid ineſt vtilioris ſubſtantiæ, id omne eripiunt, potúque tanquam vehiculo ſubuehunt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus ſanguis eſt, vt melancholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & vrina (proprium iecoris, quemadmodum & alui fex ventriculi & inteſtinorum excrementum) iam inutilis & ſuperuacanea

Vrina quid

canea è gibbis iecoris renum vi per venas emulgẽtes allicitur. At non vniuerſa: portio enim cum ſanguine in corpus diſtribuitur, quę quum vectionis munere perfuncta eſt, aut ſudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua via proceſſerat, eadem tracta relabitur in renes & in veſicam. Itaque non è iecore ſolùm, verumetiam è venis, tum maioribus, tum minoribus & è corporis mole vrina prolicitur: quod apertè ſentiet quiſquis biduũ triduúmve nullo aut parciſſimo potu tranſegerit. Ea autem ſi nec immoderato potu diluta, nec aliena permiſtione conſperſa ſit, manifeſtò humorum qui in iecore maioribúſque venis, obſcuriùs verò eorum qui tum in minoribus, tum in partibus ferè ſingulis inſunt notam exhibet eorúmque cõſtitutionem indicat. His enim tantiſper dum vrina permiſcebatur, eorum omnem affectionem, omnem qualitatem contraxit aſciuítque ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorum cõſtitutio ſit coràm proponit planúmque facit. Quocirca ſi vel viſcera, vel maiores venæ, vel caput, vel pulmones, vllàve corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionẽ humoribus in ſe contentis impartit, vrina profectò quæ ſanguinis & humorum comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis notas referet propriáque eius ſigna dabit. Sed & partiũ per quas illabitur, vt renũ, vreterum, veſicæ ac penis affectus repræſentabit. Nam tametſi non diutius in his ſubſiſtat ac hæreat, ab illis tamen ſordes & inquinamẽta (ſi qua inſunt) præterfluens corradit ſecúmque rapit. Quocirca partium quas attingit omnium affectus illa oſtendit. An verò cum affectu quæ etiam pars affecta ſit certò & apertè referat, poſthac diligẽtiùs ſcrutabimur. Hæc porrò humorum partiúmque vitia demonſtrat, vel ſua chymoſi, vel puritate, vel quantitate, vel colore, vel odore, vel cõtentis: quorum ſignificationes ſigillatim deinceps oratione proſequemur.

Quæ obſeruanda antequam certa de vrinis ſententia feratur.

Cap. IX.

XCIPIENDA vrina eſt à ſomno prima & expleta cõcoctione cibi, eáq; vniuerſa, quòd pars nulla dilucidè poſſit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè vitrea eſt, oblonga ne diuulſam hypoſtaſin exhibeat, & magna quæ totius vrinæ ſit capax. Obturetur procul à ſole, à frigore & à flatu, ne vel turbetur, vel craſſeſcat: quieta nulláque agitatione reſideat, dum ſenſim refrixerit, nec tamen ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quam corruptionem ſubeat. Si fortè vel frigoris vi vel ſponte ſua craſſeſcat turbetúrque, igne leni diſſoluetur, nulla agitatione ne diſſipetur hypoſtaſis, quam ne ignis quidem extenuare aut colliquefacere ſolet. Quid autem cauſæ ſit cur interdum tum cõcraſſæ, tum tenues vrinæ ne vel ingenti frigore quidem, interdum verò tẽperato etiam loco turbẽtur, non niſi ad inſitum vrinæ calorem referri poteſt, qui vt hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguítque,

Aliter sentit Actuarius

quem

quem constat aliàs languidum aliàs valentem esse. Vrinæ inspectio in loco sit nec obscuro, nec nimium lucido, nec solis radiis collustrato, splendórque luminis in matulam desuper quã transuersum potius incidat. Hæc autem in vrina veniunt consideranda, chymosis, perspicuitas & puritas, quantitas, color, odor, contenta: in quibus omnis est interiorum affectionum significatio, tam quæ secundum naturam, quàm quæ præter naturã existũt. Illa verò aliàs ex assumptis rebúsq; externis, aliàs è renũ vesicæque ductibus, aliàs è venis aut è reliquo corpore proficiscuntur atque manant: ita enim tribus ex causis manifestæ qualitates imprimuntur in vrina. Potus immoderatior præsertim aquæ aut vini albi tenuis, copiosiorem vrinã profundit, eámque tenuem & crudã: & quæ quoniam præproperè perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones, nec qualitates expressas exquisitè refert. Non pauca etiam vel mediocri vsu vrinam colore inficiunt, vt crocus, cassia, rheumbarbarum, senna, rubia maior: quædam alieno illam odore perfundũt, vt allium, & terebinthi lachryma. Horum enim qualitates quum sint præter naturam, pariter cum excremẽtis, præsertim verò cum vrinis amandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriam vrinæ indicationem, vt neque morbus neque interior vlla constitutio præsentibus his certa prodatur. Sic vrina morborum nũcia externarum rerum nulla permistione inquinetur, omníque earum qualitate vacet. Quinetiã si vel vlcus, vel abscessus in renibus, aut in vesica, aut in vreteris, aut in pene inest, vrina crassior euadet ac turbidior, eáque vel puris permistione alba, vel cruoris perfusione rubra: quemadmodum sæpe aut arenulis aut filamentis variè conspersa. Et hæc renum vesicæque vitia vrinas plerumque efficaciter immutant. Quæ verò nec rerum externarũ qualitate, nec renum vesicæque labe inquinata fuerit, ea certiùs venarum reliquíque corporis demõstrat affectus. Cauendum igitur ne aut res externæ, aut renes te fallant. Quod ne fiat, qualitatum quę cernuntur in vrinis causas in tres vbique partiemur differentias, in externas, in eas quæ ductuum, & in eas quæ totius sunt corporis. Hac enim obseruatione atque distinctione, certa veráque vrinarum significatio haberi potest.

Quæ vrina sit optima, vtq́ue sexu, temperamento & ætate mutetur. Cap. X.

OMNIVM autem prima inspectanda & cognoscenda est vrina optima, quæ cæterarum quasi lex sit & regula. Talis substantia mediocri est, nec aquę modo tenuis, nec vt iumentorum crassa: clara non turbida: colore subaureo atque flauo, quem hîc extremorum medium collocamus. Quantitate media & hesterno superiorúmque dierum potui respondens, aut aliquãtùm parcior, quòd potus nonnihil in corpus absumatur. Hypostasis in hac subsidet alba, læuis & æqualis, in acutum fastigiata, ea ratione quæ posthac exprimetur. Neque crassum quicquam subest, neque bulla, neque filamentum, neque eorum quicquã

quæ inter mala referentur. Hæc non modò inculpatam omnem naturæ concoctionem, sed & integram corporis valetudinē indicat, virísque summā temperiem eiúsque ętatem floridam: non enim alij cuiquam vrina tamis obtigerit. Nam mulieris etiamsi temperatissima sit & ætate florens, vrina non parū ab hac deficit. Substantia quippe non (vt quibusdam placuit) tenuis, sed apertè crassiuscula est, neque vt viri pura & pellucida, sed aliquantùm turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quàm viro superuacanea in vteri vesicæque sedes confluunt, quæ vrinis plerumque permiscētur. Color ex albo liuescens non modò cruditatis, sed sexus præcipuè index. Horū proportione hypostasis copiosior quàm viris, crassior & albior. Qui sæpe & sedulò maris ac fœminæ vrinas inter se contulerit, eas tandem internoscet oculorum consuetudine. Infantium & puerorum vrina albior quidem, sed crassior & copiosiore sedimento quàm ætate florentium. Calor enim tametsi in illis plurimus inest, quoniam tamen humoris copia obtunditur, quas dixi vrinas producit. Senum alba, tenuis, hypostasi pauca, cruditatis & imbecillæ concoctionis nuncia, quòd in illis paucus & imbecillus sit calor. Horum exemplo minimè arduum sit coniicere qualis esse debeat vniuscuiusque temperamenti, & quantùm ab optima quæque distet. Itaque cuiuspiam vrina proposita, ex sexu & temperamento tum insito, tum aduentitio, & ex ætate coniiciendum & æstimādum qualísnam esse debeat ea naturalis: vt siquādo offeratur alia, recordatione illius planum sit & in promptu, eáne præter naturam sit, quantúmque à naturali absit. Antequam verò de morbo ex vrina iudicetur, æstimandum quod quis vitæ genus paulò antè sit sequutus. Nā exercitatio vehemens, vigiliæ, animi excandescentia, inediæ, calidiorum ciborum esus, vt insitum calorem, ita & vrinas inflāmant eásque bilis permistione coloratiores reddunt cum paucis contentis: quemadmodum & aër vel à regione, vel ab æstate, vel ab alia quacūque causa exæstuās. Contrà verò otium, somnus multus ac profundus, inertia, crapula, frigidorum ciborum esus, albas, crassas vrinas, contentáque multa atque cruda proferunt: quemadmodum & aër vel à regione, vel ex hyeme, vel quauis ex causa frigidior. Sine horū animaduersione parū firma futura sunt de vrinis iudicia, nec quæ sanorū ab iis quæ ægrotantiū sunt facilè queant internosci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRINA si mediocri sit copia, moderatam seri abundantiam arguit, proindéque naturam tum rectè valere, tum omnia conuenienter administrare. Multa verò atque copiosa interdum ex immoderato potu vini tenuis vel aquæ, aut ex diureticis medicamentis, aut vi frigoris, aliáve externarum rerum importunitate obtingit. Interdum vitio renum, qui vi maxima ex omni corpore serum proliciunt assiduóque profundunt: appellatur ea affectio diabetes à celeri vrinæ transitu, in qua

admodum

admodum multa exuperat, eáque ferè alba, tenuis & ſine hypoſtaſi. Interdum ex interiore affectu prodit, vt quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coërcita erumpit, aliàs quidem ab hydrope, aliàs à multa cruditate aquoſa quæ circum viſcera fluctuabat. Illinc ſiquidem quodam impetu aut naturæ vi contendit in renes, perinde atque in ſpontanea ventris perturbatione. Tota huic origo ex victu eſt, quoniã nihil poteſt è corpore manare, cuius materia non aliquando fuerit immiſſa. Ea vacuatio tametſi vires aliquantùm debilitat, ventriculum tamen & abdomen quaſi pondere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiã corporis humorúmque moles nonnunquam liqueſcit dilapſáque diffunditur in vrinas: quomodo obſeruauimus bibulum quendam opimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra vllã vim morbi collapſum. Id etiam caloris aut colliquantis febris vi fieri proditum eſt: túmque vrina multa, nó tamen tenuis & alba cernitur, ſed flammea, vinea, aut paſſea: cui etiam pingue & oleoſum quiddam innatat. Atque hoc hecticę febris eſt initium. Vrina pauca quę neque potus penuriã, neque ſicciorẽ victũ, neque auſterũ craſſúmve potũ, neque nimios ſudores aut copioſam alui deiectionẽ, neque multos labores cõſequatur, morbum oſtendit, eúmq; ferè in vrinæ ductibus. Obſtructio aut tumor præter naturã renũ, hanc plerũque efficit: túmq; his ſenſus quidã grauitatis ineſt, aliáque ſignificatio ex cõtentis conſpicua. Si obſtructio ex calculo aliáve cauſa vtrinq; circa vreteras eſt, dolor vehementer affligit, íſque fixus vt in nephritide. Si veſicę ceruix quouis modo impedita eſt, ſiue tuberculo, ſiue pituita craſſa, ſiue calculo, difficilis eſt emictio, aut etiam vrina ſupprimitur, cũ pubis & perinæi dolore, multáque ſubſident aut volitant in vrina. Quæ citra hæc pauca redditur, à craſſo & viſcido fit humore, qui difficilè ſecernitur ac permeat, eáque tum craſſa exiſtit. Febris vehementia nónunquam vrinam cohibet, túmque & calor & alia febris ſigna comitantur. Sanis etiam parcior fit vrina, quum potus in corporis nutrimentum faceſſit, quod extenuatis & ex morbo conualeſcentibus frequens eſſe ſolet.

Odor vrinæ quid denunciet. Cap. XII.

VRINÆ odorem obſeruare fœdum eſt ac planè ſordidum, medicíque dedecet dignitatem. At plerumque velimus nolimus teter vapor odoratum ferit, maximè quum vrina adhuc calet aut admota igni eſt concalfacta. Odoris ſuauitatem vix ſperare licet ab vrinis, niſi vel terebinthina, vel moſchi, vel ſilphii, vel odoratioris medicamenti vi affletur. At moderatio ſæpe è ſanis ac bene conſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdum aſſumptorum, vt putris caſei, vt aliorum qualitate contrahitur: interdum è renum aut pudendi vlcere, ac tũ vrina alba craſſáque eſt cũ hypoſtaſi purulenta, ſi è veſicæ calculo exiſtit, craſſior mucus ſubſidet in vrina, eáque cum dolore redditur. Fœtida verò vrina ex ſuperioribus locis profluens, ſiue rubra turbidáque ſit, ſiue vt in-

terdum contingit tenuis ac perspicua, aliàs cum febre, aliàs sine febre, putredinis semper est index: eáq; putredo aut in humoribus, aut in partiũ substantia cõsistit. Si recens est fœtor & repente natus in vrina crassa ac turbida, humor: sin vetus ac diuturnus in vrina tenui ac perspicua, partis cuiusdam substantia putrescit. A crisi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio copiosáque fluit, ac mox succedit ægro leuamen.

Quid significent singuli vrinæ colores. Cap. XIII.

V RINARVM hi maximè colores obseruandi, albus, spiceus, citrinus qui omniũ verè medius est, aureus, croceus, ruber, passeus, viridis, ceruleus, liuidus, & niger. Horũ duæ sunt effectrices causæ, viscerum corporísque calor, & alieni humoris permistio. Etenim labor, inedia, æstus, febris & quęcũque causæ corpus cõcalfaciunt, vrinã pariter colorant, eóque magis quo vehementiores fuerint: & vrina quæ diutius in corpore subsistit, & quæ longè à pastu meiitur, prioribus coloratior existit. Quinetiam bilis irruens in venas sero permiscetur, ídque (vt in ictero) flauo citrinóve colore inficit, quod & de alio quouis humore statuendum. Differt autem color ex simplici intemperie profectus, ab eo quem humoris permistio tulit: ille siquidem vix vnquã rubrum superat, cõsistítque in vrinæ substantia tenui aut mediocri, hic verò ad omne genus pertinet & extenditur, reddítque vrinam aut turbidam aut crassam. Itaque citrinum vrinæ colorem temperatus moderatúsque calor efficit in homine temperato & ætate florida. Citra medium quicunque subsistit, imminuti caloris & cruditatis est nuncius. Vrina alba si simul tenuis & perspicua veréque aquea est, nisi ex tenui & copioso potu genita sit, aut summam renum iecorísque obstructionem, aut summam coctionis imbecillitatẽ denũciat, ab extrema iecoris & ventriculi intẽperie frigida profectam. Sæpe etiã per febres ardentes quũ bilis in cerebrũ rapitur, talis apparet & delirium prænunciat. Alba & crassa si pariter perspicua est vt cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ mucosæ dominium ostendit: si obscura (lactea hæc est) crassæ viscosæq; pituitæ exuperãtiã. Hæ si diutius apparent, frigidos diuturnósque morbos portendunt. Ab his est spicea, quæ minorem cruditatem ostendit, & calorem temperato finitimum. Citrina omnium mediam sedem sortitur. Supra hanc sunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorẽ pręter modũ increuisse significãt: atque si purę hæ sunt ac perspicuæ, purã simplicémque intẽperiem, sin crassæ ac turbidæ humorum vitia permistionésque referũt. Rubra si perspicua fuerit, ardens flammeáque dicitur, iecoris exuperantem calorem, sæpe etiam ardentem febrem denunciat: sin crassa obscuráque est, siue cum febre, siue citra hanc contingat, flauæ, aut vitellinæ, aut rubræ bilis permistionem. Huiusmodi ferè apparet inclinãtibus febrium accessionibus: at maximè quum iecoris substantia vitiata est à phlegmone aut ab exquisito scirrho, vt in hydrope: aut quum vel illius, vel folliculi fellis ingens est obstructio, ob quam bilis

bilis in venas & in vrinas cõfluit, háſque eatenus inficit, vt ſi linteum immergas citrinum colorem planè referat, perinde atque epoto rheobarbaro: hæc aut præſentem icterum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeáque vrina ab ea quæ ex bilis permiſtione aut crocea aut coloratior euadit, diſcernitur. Cruenta vrina ſiue duntaxat recẽtis carnis loturam ac veluti ſaniem, ſiue puriorem ſanguinem repręſentet, quum planè refrixerit, quaſi grumum concreti ſanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reſeratis eorum venis, è quibus ſanguis mox emanat, ídque ferè calculi pondere. In errore verſantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt: vix enim intelligi poſſit ſanguinem alicunde cum vrina præterlabi citra renum affectionem. Itaque ſi nec lumbis nec renibus caſu ictúve contuſis cruenta vrina redditur, ea ex calculo renes obterente, præſertim quum vehementior ſubitur exercitatio, proficiſcitur. Hanc ſæpe turbida & nigricans præcedit, quæ impendentem nephritim præmonſtrat. Rubræ vrinæ ſuccedunt vinea & paſſea vuæ nigræ perſimiles, quæ vel ſanguinem vel bilem præaſſari & in atram deuergere indicãt. Viridis, praſſinę bilis aut æruginoſæ copiam & permiſtionem: veneta verò ſeu cerulea, deinde etiã liuida ſeu plumbea, niſi è plagis & verberibus ſint, aut melancholiæ dominium atque permiſtionẽ, aut natiui caloris extinctionẽ. Omniũ extrema eſt nigra, quæ ſi ex rubra & viridi proceſſit, ſummum incẽdium & bilis atræ perfuſionem: ſin verò ex cerulea & liuida, extremã caloris extinctionem demõſtrat. Eſt tamen & quũ vrinæ eiuſmodi criſi quadã profundũtur, cùm in acutis, tũ in diuturnis morbis & melãcholicis. Id verò decretorio die fit, facili tolerantia, & in laborantis ſalutem.

Quid vrinæ ſubſtantia in morbis oſtendat. Cap. XIIII.

RINÆ chymoſis & ſubſtãtia in liquore ſpectatur, cuius differẽtiæ ſunt tenuis, craſſa, mediocris. Tenuis ſub iis dũtaxat coloribus inueniri poteſt qui ad rubrum procedũt, ſub albo, ſpiceo, aureo, croceo, ad rubrum vſque: nũquam enim cerulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Craſſa nulli nõ colori permiſcetur: nã vt in nigra ita etiã in alba craſſities interdũ ineſt. Itaq; tenuis quę neque immoderato potu, neq; alia externarũ cauſarũ importunitate facta ſit, renũ & vreterũ obſtructionẽ ſequitur, quę cũ liquore nihil craſſi præterlabi ſinit, qualẽ ferè in nephritici doloris uehemẽtia notãt, quum vreteris caput calculo obſeratur. Sequitur & nõnunquã imminutã concoctionẽ natiuiq; caloris penuriã, ex intẽperie ſola citra humorũ vitium: tam exiguus interdũ calor eſt, vt aquã aliúmve potum talẽ elabi ſinat, qualis acceptus fuerat, atque hæc cruditas extrema eſt. Natiuus noſter calor alimentũ humoréſve cõcoquẽs, primùm quidem & maximè ſubſtantiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura colorem addit: proinde ex ſubſtantia magis quàm ex colore concoctio ſpectatur. Qua ratione dixit Hippocrates: quoad vrina ruffa tenuíſq;

fuerit, crudum morbum significat. Mediocris vrinæ substantia vegetum calorem, exquisitam concoctionem ventriculi iecoris atque venarum ostendit, hac ratione in tribus illa mediis coloribus consistit, in subaureo, aureo & croceo. Crassa vrina nisi ex laxioribus patentioribúsque viis vrinę profluat, oppressi caloris atque cruditatis soboles est: non quòd calor insitus intemperie, sed crudorum humorum exuperantia prematur. Vtraque tum crassa, tum tenuis concoctione tandem substantiæ mediocritatem adipiscitur. Ad crassam vrinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorũ similis innatat, sed ea cuius substãtia lentore & crassitie oleum adipémve liquefactum repræsentat, & quæ cómota grauis lentáque, vt oleũ, apparet. Hæc vel phthisi, vel hectica febre, vel hydrope corpus liquescere demonstrat.

Vrina perspicua & turbulenta quid signet. Cap. XV.

ERSPICVA atque clara vrina est quam visus acies facilè penetrat. Turbulenta & obscura, per cuius medium non videmus. Quantùm autem turbulenta distet à crassa, & tenuis à perspicua, hîc discitur quòd & oui cãdidum & oleũ, & vitrum lequefactum, & vinum subnigrum verè crassum sit, nõ tamen turbidum, sed planè perspicuum. Quòd etiã vinum album & tenue plerumque turbulentum sit: quemadmodum & aqua è vino stillatitia, tenuissima quum sit, interdum tamen obscura turbulentáque cernitur. Quo sit autem res dilucidior & fructuosior, turbulentas vrinas in tres ordines differentiásque secernemus. Vna turbata est, quæ externi frigoris vi talis euasit. Hæc omnium densissima & obscurissima, matulam lentore quodam albo summa præsertim corona inficit, quæ calore prõptè declaratur pristinúmque splendorem recuperat. Quòd autẽ vrina vna quàm altera faciliùs difficiliúsve, quædam vix vnquã turbetur, id ad illarum conditionem referẽdum est: sed externũ quoque frigus non paruam vim ad perturbationem obtinere argumento est, quòd loco calido nulla conturbetur, sed qualis emicta est talis seruetur. Altera verè turbida est, cuius substantia atque liquor vel ex sese vel ab interiore quadam permistione crassescit: eiusmodi à purulentis renibus profluit. Hæc calore dissolui non potest, multáque habet innatãtia corpuscula, quę quiete subsident cum hypostasi crassa, & plerumque reliqua mox vrina expurgatur atque inclarescit. Vino ea comparatur quod fecis permistione turbidum est. Tertia iam cœpit recepto nomine confusa appellari: in qua nihil innatare manifestò deprehenditur, sed est tota sui similis, nec tamen hypostasin, nec aliud quicquam (etiam si diutius quiescat) deponẽs quo magis inclarescat: igne omníque calore manet indissolubilis. Vino cõfertur quod vetustate coacescens, aut tonante fulgurãtéque cœlo mutatũ & vappa factum, omni splendore nitoréque destituitur. Perspicua vrina integram perfectámque concoctionem, humorum bonitatẽ & natiui caloris sum-

mam vbertatem oſtendit, cuius vis etiam in vrina permanens hypoſtaſin tandem ſecernit & diſtinguit. Quæ frigoris vi mutatur poſteáque calore reſtituitur ſibi, admodum leuis eſt ſignificationis, niſi fortè quòd per acutos morbos quum primùm apparuerit, creditur concoctionis rudimētum habere, quia ſcilicet morbi initio tenuis non facilè cogitur, poſtea craſſamentum nacta faciliùs turbatur. Verè turbida plerumque ex renum aut veſicæ affectu manat: in quibus vel humoris eſt copia, quem vrina ſecum rapit, vel vlcus ſimplex è quo cruor, vel ſordidum è quo ſanies, pus aut mucus profluit: horum quippe colluuione vrina craſſa turbidáque redditur. Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicūque ſunt opportuni, his vrinæ vix vnquam claræ meiuntur. Turbida quę citra hos affectus fuerit, craſſorum humorum copiam in venis, horúmque effuſionē renūciat, quos difficilè coquit calor inſitus. Hinc & morbi diuturni cōtumacéſque & capitis dolores fiunt, de quibus Hippocratis eſt ſententia. Quibus vrina turbida qualis iumētorum eſt, iis capitis dolor vel adeſt vel aderit. Perſeuerans autem diutius, aut veternū, aut lethargum minatur. Sæpe etiam vrina repēte turbida euadit, quum ſolutis obſtructionibus apertíſque viis craſſior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut è venis maioribus: quod ferè ſanis poſt exercitationes, ægrotātibus poſt morbos obuenit: maximè verò in criſi diuturnarum febrium, quales quartanæ ſunt, & in lienis iecoríſque morbis, & in abſceſſuum eruptione. Omnis autem eiuſmodi commodè emanare ſolet cum alleuatione corporum. Quinetiam vrina rubicunda citrináve & ſine ſedimento, qualis per febrium tum continentium, tum intermittentium initia redditur, & quę ſimpliciter cruda nuncupari ſolet, turbida quoq;, nondum autē confuſa cenſetur: hinc quippe facta eſt, ꝙ humor crudus & ſuperuacaneus aut è venis, aut è liene, aut è iecore, perinde atque in ictero proſiliens, in ſanguinis ſerum ſe inferat. Confuſa porrò vrina nunquā renum, aut duntaxat viſcerum, at venarum ſemper affectibus ſuccedit. Ea non crudorum humorum exuperantiam, ſed propriè ſanguinis & humorum qui in venis ſunt maioribus confuſionem, corruptionem & putredinem portendit, eámque ferè malignam: quandoquidem putredo omnia permiſcet, confundit atque perturbat. Quocirca in ſolis continuis febribus iiſque periculoſis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi velim vrinam quæ vel nullo renum vitio ſit inquinata, non ſemper ſanguinis & ſuccorum eius conditionem oſtendere. Ea quippe nonnunquam citrina, craſſa & turbida meiitur, & qui nihilominus tum detrahitur ſanguis exquiſitè purus & rubicundus exiſtit. Id perſæpe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quum bilis ſuperuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo, ex aliiſve ſedibus prorūpit in venas, neque ipſi ſanguini, ſed eius duntaxat ſero permiſcetur. Atque hîc turpiter errant qui ab vrina craſſa & rubra protinus mittendum ſanguinem eſſe pronunciant. Eſt & nonnunquam vrina & calore, & ſubſtantia, & ſedimento ſecundum naturam,

quum tamen detractus sanguis, tum colore, tum substantia vitiosus appareret. Id ferè contigit in statu & ante crisim continuarũ febrium, quum perfecta est vrinarũ concoctio, necdum tamen natura vllam est noxij & peccantis humoris vacuationem molita. Hæc sunt quæ prima vrinarum inspectione ex quantitate, ex odore, maximè verò ex colore, substãtia & perspicuitate animaduerti percipíque possunt, etiam si nondum quicquam in vrina subsederit: sed quæ, vt monui, summo sint prudẽtíque iudicio discernenda. Nunc de contentis transigendum.

De his quæ vrinæ permiscentur. Cap. XVI.

EORVM quæ vrinæ permiscentur, alia per summam vrinam innatant, alia volitãt per mediam, alia in infima subsidẽt. In summis prima est corona, quæ supremam faciem ambitu cingit. Hæc in vrina quæ æquabilis & vbique sui similis sit, dignosci vix potest, facilè verò in ea cui partium dissimilitudo quędã inest, aut humorũ exagitatio. Etenim pars vrinæ summa tenuissima quũ sit, mutationi magis est opportuna, ac sæpe multa vel colore, vel substantia subiicit oculis, quæ nondum in reliquo vrinæ humore cerni possunt. Corona ferè docet qualis in vasis maioribus sanguis habetur: nam tenuis & alba dilutum sanguinem & fero tenui perfusum ostendit: crassa & alba pituitosum: citrina naturalem: crocea bile multa eáque flaua conspersum: rubra & ardens feruidum & accẽsum: viridis bile prassina vel æruginosa: cerulea & liuida vel naturali melãcholia, vel atra bile inquinatum: aut hunc certè in eorum humorum naturam corruptione mox abiturum. Quocirca harũ postremæ vel melancholicũ morbum, vel epilepsiam designant. Spuma multa citra vrinæ agitationem innatans, flatus plurimos in corpore vagari, vẽtriculum & intestina distẽdi, colicum dolorem imminere, ídque vel fructuum vel leguminum immoderato esu, vel insiti caloris imbecillitate. Ea si magnis bullis diu perseueret, crassos & viscosos humores ex hísque obstructiones indicat: at si leui causa hæ bullæ rumpuntur atque dissoluuntur, tenuem flatũ tenuésque humores. Si bullæ paruæ & exiguæ per vrinę coronam dispositæ sunt, capitis dolor adest, cephalalgia quidem si coronam omnem, hemicrania verò si illius solùm medietatem occupent: acriórque dolor erit si aureę sint & citrinæ, mitior si albæ & pallidæ, diuturnus verò si diu permaneãt. Quæ porrò media vrinæ facie consistunt, pacati doloris sunt indices. Quum enim summam vrinæ partem teneãt, ipsum quoque caput in homine summum dolore obsideri testantur, ídque vel à flatu, vel ab humore, cuius speciem bullarum color exprimit. Bullæ granis exiguis similes in corona sitę, si dum versatur & agitatur vrina deorsum versùs depulsæ, mox in coronã resiliunt, destillatio è capite vel in pulmones, vel in ventriculum, vel in scapulas, vel in alias subiectas sedes procumbit, cuius vis & natura ex colore vrinæ, coronæ, atque bullarum intelligitur. Pinguedo per summa

innatãs telis araneorũ ſimilis, hominẽ, inquit Hippocrates, tabe cõſumi ſignificat. Niſi enim renũ colliquatio & fuſio quædam in cauſa ſit, corpus vniuerſum vel febre ardẽte, vel phthiſi, vel hectica febre liqueſcit. Diuulſa quaſi olei puncta innatantia alterutrũ ſimiliter, ſed inefficacius denũciant. Nonnunquã tamen animaduerti ex epoto oleo hęc cũ vrina fluxiſſe. Quo autem faciliùs illa diſſipantur, eo morbũ leuiorem, cõtumaciorẽ verò quo diutius perſiſtunt. Volitãt porrò & interdum ſubſident corpuſcula quædã vel farinæ craſſiori, vel ſquamulis, vel furfuri ſimilia. Quibꝰ in vrina craſſa quędã furfuri ſimilia exeũt, iis veſica ſcabie affecta eſt. At ſi hęc in vrina tenui apparent, flammeam & colliquãtem febris ardorẽ denũciant, ob quẽ & venarum ſanguis retorretur, & earum ſubſtantia incendio peruſta ſolidum quiddam quaſi intertrimentum deperdit abiicítque, quod cum vrinis emittitur. Siquis ſquamulas minxerit & grauis odor adſit, veſica exulcerata eſt. At ſi citra veſicæ exulcerationem exeunt, febris ardens vaſorum ſummas partes & tunicas colliquefacit, & veluti in lamellas diſſoluit, vnde & ſolidarum partium conſumptio ineſt, ſed tanto minor quantũ ſquamulæ furfuribus tenuiores exiſtunt. Quæ farinæ craſſiori ſimilia volitant aut ſubſident, eandem, ſed leuiorem ſignificationem obtinent. Quum enim febris ardore vel exaſſatus & torrefactus ſanguis craſſus, vel in carne quicquid tenerum & adipale ineſt liquatum fuerit, & caro denique ipſa durior, non ſecus atque ea quæ in ſartagine pertorrentur, exaruerit, tũ quę vrinis redduntur, craſſiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam valetudinem ſignificant. Prægnantium integrè valentium vrinis quędam innatant tenui farinæ aut amylo ſimilia, quæ in quiete ſedimentum vel enæorema deponũt craſſiuſculũ inſtar carptæ tenuiter lanæ: reliqua vrina ſubturbida exiſtit, aliquantùm vireſcens, aut liueſcens. Caruncułę exiguæ in vrina craſſa exulceratis renibus apparẽt. Filamenta albis capillis ſimilia à renibus reddi author eſt Hippocrates: at ipſi animaduertimus ea ſæpius ex iis vaſis ſpermaticis deriuari quæ paraſtatæ dicuntur, in quibus teretem figuram ſortiuntur ex ſeminis materia, quæ vi morbi ſenſim defluens calore craſſeſcit. Apparent autẽ in iis plurima, qui fœda exulceratáq; gonorrhœa correpti nõ ita pridẽ fuerũt, & iis mulieribus quibus albicãtes mẽſes profluunt, aut vterus fœda colluuie turget. Nonnunquã & vrina quæ prima fit à concubitu tale quiddam refert, aut aliquãtum filamento craſſius. Iam verò ſanguis purus aut in grumum concretus, recens vlcus: pus verò, inueteratum ac ſordidum oſtendit: ídque aut in rene aut in veſicæ ceruice. Diſcernitur autem quòd à ceruice ingenti partis dolore manet, à rene nullo ferè ſenſu doloris: quódque à pene aut à veſicæ ceruice omnia vel ſeorſum ſine vrina, vel emictionis initio profluunt: è renibus verò vel cum vrina diligenter permiſta, vel ſub emictionis finem, ſed quæ mox in quiete ſubſideant. Arenulæ cum vrina poſtremæ prodire ſolent: harum rubræ & flauæ à renibus, albæ à veſica proficiſci creduntur: veruntamen quum ſordidum in rene vlcus ineſt, ex eo quoque albi calculi quaſi cõcreto pure

obducti

obducti excidunt. Crassior pituita instar muci narium matulæ fundo inhærescens cum dolore emicta, vesicæ calculum aut ceruicis sordidum vlcus denunciat. Talem enim affecta vesica, quia frigida atque membranosa, cumulat, quam & calculi moles fouet. At quæ nullo dolore fluit, è crudo renum aut circumpositarum partium vlcere vel abscessu illabitur. Turpiter hallucinantur quicunque anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant vel è cerebro, vel è crudiore ventriculo in vesicam permeare: quomodo enim per venas illa pura nec sanguine tincta nec perfusa defluat in renes, hósque sola præterlabatur? Tria cernuntur in vrinis finitima, semen, pus atque pituita, quæ sic tamen internoscuntur. Semen quia tenue ac leue, vrinæ semper innatat, pus & pituita subsident: hæc tamen crassa atque tenax sibi cohæret, pus verò agitatum mox dissoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quæ permiscentur vrinis pars maxima ex vrinæ viis defluit, ne cui fortè de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem causam effectuúmque seriem à prima referam origine. Rubræ arenulæ defluunt à renibus, quæ si copiosæ sunt & crassiusculæ, calculum minantur. Earum adhæsu calculus vel milij vel hordei magnitudine concrescit, qui quum è renum substantia in capacitatem excutitur, vrinas crassas, turbidas, rubras aut subnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput vreteris insertus dolore excruciat: ac tum vrinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum infarctu, cernũtur. Grandescẽs porrò calculus sic plerũque in rene coërcetur, vt exturbari minimè queat: ac tum in labore & exercitatione valida renem proterens vrinam profundit, non modò crassam & turbidam, sed & verè cruentam, in qua sæpe cõcreti sanguinis thrombus subsidet. Simile quiddã interdum fieri videmus vel à casu, vel ab ictu, rariùs à labore violẽto. Quũ iam factũ vlcus est vrina in quiete alba & crassiuscula, in labore coloratior spectatur cum sedimento crassiusculo. Deinde vrina crassa, alba, fœtida veréque purulẽta insequitur, lacti non admodum dissimilis, in qua pus subsidet, vbi scilicet iam vlcus cauum ac sordidum euasit. In quo vrinę aliquãdo tales visæ sunt, nunquam in aliis morbis possunt certam significationẽ præbere: quandoquidem perpetuò renales, vt ita loquar, apparent. Vbi verò renis vlcus supra modum sordescit & in fistulã abit, in vrina alba, crassa, turbida atque fœtida sæpe crassamentum quoddam subsidet viscidum & cohærens, narium muco aut oui candido non dissimile. Tale etiam plerumque animaduertitur, quum in vesica calculus inest: ea quippe materia licet ferè profluat è renibus, circum tamen calculum concrescit vesicæ vitio & imbecillitate, eo argumento quòd talis etiamnum plerumque manet ac persistit exempto calculo. Quinetiam sordida ceruicis atque penis vlcera eiusinodi sępe vrinas emittũt, maximè quũ ex fœda veneris lue gonorrhœa illa virulenta parastatis insederit. His quidem incipientibus in vrinis filamẽta quædam visuntur, primùm tenuia, deinde crassiora: ab his vrina tota crassescit, postremò sedimẽtum quale dixi mucosum inest: atque licet vlcus arte sanescat,

ſcat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & ſpermaticorum vaſorum imbecillitate permanent.

De hypoſtaſi & vrinæ contentis. Cap. XVII.

AMPLA ſanè & cõtrouerſiæ plena eſt de hypoſtaſi diſputatio, quam non tam cõtentionis quàm veritatis cognoſcendæ ſtudio his complecti conſilium eſt. Vrina è potulentorũ liquidorúmque fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in ventriculo, in iecore, atque venis fit, cibo, ſanguini, humoribúſque permiſcetur, tũ coloris, tum ſubſtantiæ ſuæ modum adipiſcitur, perinde atque leguminum carniúmve iuſcula. Non enim ſimplex illa exiſtit, qualis olim potus fuerat, ſed aliena perfuſione craſſior. Quinetiã tantiſper dum in nobis ea continebatur, inſiti caloris vim quãdam conquiſiuit, quam & Ariſtoteles rectè annotauit in ipſis quoque animãtium excremẽtis manere. Quicquid igitur in emiſſa vrina craſſioris ineſt ſubſtantiæ, licet nõ protinus aſpectabile ſit, mox tamen ſecernitur atque coit, ac plerũque ſubſidet perinde atque fex in aqua roſarum ſtillatitia, ídque inſiti huius caloris beneficio, cuius eſt vis heterogenia ſecernere. Hæcque craſſior vrinæ portio inſiti caloris vi ſecreta, hypoſtaſis eſt. Nõ igitur hæc (vt Actuario viſum eſt) eius duntaxat coctionis quæ in extremis venis perficitur, aut etiam ſolidarum partium excremẽtum eſt. Neque (vt aliis pleriſque placet) portio cibi crudior quæ interdum è ventriculo in venas cum ſero prouehitur, ſed vbique cum vrina ortum perfectionémque nacta eſt. Quocirca non ſolùm aut ventriculi aut ſolidarũ partium, ſed præcipuè maiorũ venarum hypoſtaſis eſt index. Vt autem huius atque vrinæ vnus eſt ortus, ita & earum ſubſtãtiæ mirè conſentiunt. Multa quippe tenuiſſima ac prorſus aquea vrina hypoſtaſin nullam exhibet, ſimpliciter verò tenuis tenuem, vt in iis quibus cruditas eſt & infirma cibi cõcoctio: mediocris mediocrem, craſſáque craſſam, vt in pueris & helluonibus qui multa vorant eáque probè cõficiunt. Quæ verò externæ cuiuſpiam rei vel à renibus vel à veſica profluẽtis permiſtione craſſeſcit & perturbatur, craſſamẽtum deponit, quod nõ propriè hypoſtaſis, ſed fex eſt vrinæ. Sic igitur hypoſtaſi materiã cõfert vrinę chymoſis. Illam autem ſecernit inſitus calor, qui ſi in vrina vegetus eſt ac validus, materiam in vrinæ humorem ſparſam ac tum minimè conſpicuam, citò quidem ſegregat & colligit, ac dein prorſus deorſum deponit: & demum ita cogit vt æqualis euadat, id eſt ſui vbique ſimilis, atque etiam læuis nihil aſperum nihil diuulſum habens. Infirmior vrinæ calor craſſamentum hoc tardiùs ſecernit, neque id deorſum impellit, ſed in medio ſinit propẽdere, quod enæorema dixerunt, ídque ferè aut diuulſum aut inæquale. Languidus calor tardiſſimè ſecernit, neque potens cogere, id aut diuulſum relinquit aut per ſumma innatans nubis ſpecie. Itaque triplex ex ſitu fit cõtentorũ genus, in imo ſubſidet hypoſtaſis, id eſt ſedimentum, in medio propendet

pendet

pendet enæorema, id est suspensum, summa facie nubes innatat. Calor demum extremè languidus, vt in exitiali putrida febre, aut nimia indomitorum humorum copia oppressus, vt in ictero, sæpe & in tertiana febre, quũ è iecore bilis abundantior irrũpit in venas seróque permiscetur, nihil prorsus segregat, & vrinam permistam ac verè confusam exhibet. Hæc verò in solis obseruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantium hypostasi ex veterum decreto disseruerunt subtiliùs, illam statuunt puri proportione quadam respondere, esséque portionem eius humoris qui in febre computruerat, sed iam coctam, secretã, & naturæ vi depulsam cũ vrina. At certè hoc in primis perniciosum est medicinę cómentum. Non enim ardentis febris materia quæ torrida bilis est, aut in pus aut in quippiam simile puri concoctione verti potest: neque eadem est huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in statu iam cocta dum tãdem perfecta crisi ab aluo deiicitur, vnquã purulenta apparet aut alba, sed planè flaua atque biliosa. Quî fiet igitur vt hypostasis quæ in statu febris ardentis alba conspicitur, portio sit eius flauæ materiæ quę computruerat, & quæ nunquam albescit? Adhęc si in statu portio noxiæ materiæ excidit, in principio verò & incremẽto nihil, vrina in statu quàm in principio vel incremento crassior existet: quod quotidianis obseruationibus falsum deprehenditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & cõfusa, ita & crassa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitantium hypostasi statuendum: hanc non portionem coctam eius esse humoris qui putruerat, sed similem atque in sanis materiam obtinere: & quum primùm in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturæ dominium atque victoriã, quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferocientes tum repressit ac edomuit, & quæ iam ad pristinas muneris functiones redit. Etenim materiæ febris concoctio quam appellant, nec suppuratio est, nec propriè maturatio, sed solius putredinis repressio atque cohibitio. Ita enim in statu tota febris materia adhuc in venis conclusa est, nec eius quicquam crisi vacuatum, & nihilominus quia sedata est & in naturę dominio atque potestate, vrina purior existit cum hypostasi, quæ eiusmodi sedationẽ ac victoriam certò demonstrat. Tum igitur represso furore noxij humoris minus cũ vrina defluit, eáque tenuior & minus turbida est quàm initio, quũ vi putredinis magna inerat humorum perturbatio atque confusio, quorũ & magna vis in vrinam quoque ferebatur. Tũ etiam superior dominatrixque natura crassiorem ex vrina materiam in enæorema vel hypostasin secernit. In hæc igitur contrahenda erat disputatio longè difficillima, quam accuratiùs exequar in opere prognostico, vbi ex professo de morborum cõcoctione disseretur. Itaque quum calor noster insitus perniciosos morbi humores prorsum euicerit atque concoxerit, bona fit hypostasis, nempe alba, læuis & æqualis, quæ est omnium perfectissima. Enæorema quod album, lęue & æquale sit, minus bonum quàm hypostasis est, & quodammodo imbecillum calorem ostendit, qui nondum planè coctam materiã

nequeat

nequeat subigere & in fundum depellere. Nubes etiam bona, nempe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecilliorísque caloris est nuncia. Hypostasis nigra aut liuida omnium est deterrima, eámque perniciem minatur quæ naturam omnino prosternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem perniciem, rursúmque minorem nubes quæ similis obtigerit: sub iis calor insitus nondum succumbit, sed vigoris nonnihil etiámnum retinet. Optimum igitur vnumquodque contentum quod quantitate & substantia est mediocri, album, læue & æquale. Quodcũque ab hoc defecerit, vitiosum.

Multũ fit quia aut consueti sudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædam vacuatio supprimitur: atque hoc pariter crassum ac crudum apparet. Quod autem alimenti vbertate & facultatis robore multum euadit, simul tum substantia, tum colore mediocre existit. Paucum verò reddunt inediæ, vigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcunque euidentes causæ corporis substantiam absumũt dissipántque. Et hæc quidem in sanis. In morbis verò quod substantia crassum apparet, vel à crudioris materię fit copia, quam natiuus calor euincere non potest, túmque alia cruditatis signa comitantur: vel à crisi diuturnorum morborum, éstque tum manifesta alleuatio morbi. Fit nonnunquam & à pure & à viscida pituita, vt ex iis quę suprà nobis sunt dicta facilè discernes. Quod enim tenue est, cruditatem in morbis portendit, aut coctionis initium: in sanis tenues humores nondum ad substantiæ mediocritatem deductos. Cõtentum læue quod nempe continuum est, nulla ex parte fissum rugosum aut diuulsum, sed sibi cohærens, nihil habens asperitatis, à valido fit insito calore. Contrarium huic asperum ac diuulsum imbecillus calor haud prorsus cogere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & crassitie & colore sui vbique similes sunt: & cõtrarium inæquale, cuius partes dissimilitudine quadam distinguũtur, nec æqualiter coctæ aut coloratæ apparẽt. In coloribus autẽ spiceum, aureum rubrúmve, bilem in venis exuperare, aut sanguinem vehementi incendio corrumpi significat: quanquam Hipprocrati rubrum læuéque in vrina rubra residens securitatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum vitalis caloris extinctionem, aut corruptum sanguinẽ, atrúmve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta si fortè desunt in sanis, non semper malo sunt: sæpe enim vel ex magna obstructione, vel ex potu multo ac tenui, qui antè distribuitur quàm vllam cum cibo permistionem aut concoctionem acceperit, tenuis fit vrina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur contenta, quòd iis materia non suppetat. In ægrotis autem qui humorum vitio laborant, quoniam peccans materia subest in venis, contenta siquãdo desunt, semper malo sunt, natúrámque denunciant corruptorum humorũ copia impediri. Sed hîc demonstratiua vrinarũ signa persequimur, prognostica quibus aut cõcoctio, aut salus aut mors in morbis præuideri solet, aliò relaturi.

Exercitatio iudicandi ex vrinis. Cap. XVIII.

QVICQVID in vrinis præter naturam inest, nisi ex assumptorum qualitate sit, aut viscera, aut venas summáque corporis, aut renes vrinæque vias affici commonstrat. Eadem ex his vitia vrinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendum è quo præcipuè loco illa dimanent. Quæ de renibus & vrinæ viis defluũt, promptum sit ex his quæ de morbis eorum protuli internoscere, atque si horum nihil comparet, omnis vrinæ significatio aut ad viscera aut ad venas maiores ad reliquúmque corpus certò refertur. In his autem discernendis semper animo cõtemplari & memoria repetere oportet, quod anni tempus, quæ cœli constitutio sit, & quos morbos regio inuehere solet, aut quis morbus communiter grassatur in populum, nam is semper metuendus suspiciendúsque est, qui multis insidiari cõsueuit. Deinde perspecto laborantis sexu, rogandum notúsne is sit, vt illius natura atque constitutione repetita, cõstet quibus ille morbis sit opportunus. Horum quidem animaduersio non parum habet ad morborum inuestigationẽ & dignotionem momenti, præsertim quum morbus recens adhuc est, aut eius nulla insunt in vrinis perspicua signa. Nã si senex est qui laborat, hyeme, pluuioso cœlo, & in regione humida, fieri vix potest, quĩ tussi, destillatione aut grauedine & ventriculi imbecillitate affligatur, maximè verò si crapulæ & vinolentiæ deditus, & natura humidior destillationũ morbis sæpe cõflictari solet. Aut si iuuenis ísque biliosus ægrotat, æstate media, cœlique statu & regione feruentiore, post victũ calidum exercitationémve immoderatam, suspicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis biliosæ, aut dysenteriç, aut pleuritidis, eius scilicet cui magis ægrotus sit obnoxius, aut quæ tum temporis plurimùm grassatur in vulgus. Horum exemplo de cęteris quoque morbis (vel vrina nondum perspecta) coniiciendum est. Adhæc verò vrina quæ nec renum ductuúmque vitio, nec externarum causarum vi mutata sit, quænam tum viscerum, tum venarum totiúsque corporis sit intẽperies ostẽdit: deinde simpléxne sit, an ex humorũ vitio: & quod humoris genus exuperet, & an cũ putredine atque febre. Nam color intẽperiem, substantia crassa aut turbulenta humoris vitium, cõfusio putredinem denunciat: quæ profectò omnium ferè morborum interiores causæ sunt, ex quibus etiamsi morbi species nos lateat, non parua tamen agẽdorum atque vacuandorum cognitio capi potest. Sed & vrinæ cõtenta sedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam verò iam ita mos inoleuit, vt præter hæc tanquã arioli multa multi de absente ægroto ex sola vrinæ inspectione augurẽtur, quisquis se ad eorum imitationem studet accõmodare captandæ gloriæ desiderio, is aceruatim recenseat quæcũque primùm nouerit ex vrina. Nam verborum circuitu stultorum mens irretitur. Itaque si vrina alba vel spicea tenuis offertur, dicat vẽtriculum atque iecur supra modum refrixisse, cibi inesse fastidium feréque deiectam appe-

tentiam

tentiã, ventriculum à pastu distendi atque dolitare, ructus multos eósque acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerumque sentiri, caput ingrauescere, corpus vniuersum quasi eneruatum languere, multa olim cõmissa fuisse in victu, ídque vel potu frigidæ, vel fructuum esu, vel vigiliis, vel mœrore. Si iamdiu malum persistit, corpus vniuersum cruditate scatere, viuidum periisse faciei colorem, aut lienteriam esse, aut pedes tumere, & leucophlegmatiæ aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniam ea quoque vrina sæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoque symptomatis narrandum, de mœrore, metu, insomniis turbulentis, rugitu sinistri hypochõdrij, cordis palpitatione, scotomate, déque his similibus. Quum alba simul crassa aut turbida fuerit, quoniam à crassæ lentæque pituitæ dominio fit, enũciet caput dolore cõcuti, vel graui somnolentia teneri, viscera humoribus multis impediri, intestina atque hypochondria flatibus distendi, & colicum dolorem imminere, ventriculum nausea aut pituitosa vomitione premi. Hęc si simul confusa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem esse, eámque diuturnam: & symptomata vrgere quæ febres comitari solent. Vrina aurea si tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, sitim, corporis extenuationem, vigilias, somnum turbulentum, manuum volas plantásque pedum impendio calidas. Ea si crassa erit, bilem flauam exuperare & exagitari, háncque vomitione reddi, os ieiuno amarescere, animi defectiones obrepere, võtriculum & præcordia incalescere, ídque ferè cum siti, aluũ torminibus aut crebra deiectione solicitari quæ dysenteriã minatur, aut corpus pruritu ardere, aut scabie fœdari. Eadem si confusa existet, tertianam aut ardentem febrem affligere, capitis dolorem, vigilias, delirium, sitim inexhaustam, aliáque harum febrium symptomata aut adesse aut imminere. Rubra vrina si tenuis aut mediocris sit, sanguinis efferuescentiam inesse, capitis pulsantem dolorem atque grauitatem, membrorum tensiuam lassitudinem: & si confusa erit, synochum putridam eiúsque symptomata. Ad hũc modum si ex aliis vrinæ coloribus, vel icterus, vel iecoris scirrhus vel phlegmone, vel melancholia in liene, vel cæterorum quippiam inesse coniicitur, symptomata omnia, tũ quæ illinc profecta sunt, tũ quæ impendere solẽt, causas quoque euidẽtes ex quibus illa proficisci consueuerunt, diligenter persequi decet. Talis propemodum est & affectarum partium ineunda narratio. Sed interrogatiuncula cautè præmittenda, quam pridem morbus inuasit, subitóne an lentè ac pedetentim, & quàm vehementer, vt hinc coniectura fiat, acutúsne an diuturnus is sit. Hinc quippe & ex naturæ, tẽporis, regionis, & morborum vagãtium æstimatione, ad morbi speciem proximè acceditur. Adhæc verò si bullæ per summam vrinæ coronam dispositæ, caput dolere aut humore multo grauari denuncient, mox iudicandum & somnolentiam, & sensuum tarditatem esse, ex hísque aut soporem, aut paralysim, aut grauiorem defluxionis ruinã instare: aut quum iam certa destillationis signa quæ suprà dixi deprehenduntur, humorem aut in ceruicem, aut in scapulas,

las, aut in latera atque thoracem, aut in pulmones cum tussi, aut in artus & articulos procumbere: atque si cum destillatione febris signa existãt, pleuritin vrgere, maximè verò si tum temporis populariter ea vagatur: sin verò cum destillatione vrina sit oleaginea, phthisin vel inesse vel proximè instare. Solas autem hasce corporis partes imperitorum vulgus nominibus designat, caput, latus à summa scapula ad coxendicem, stomachum à clauibus ad vmbilicum, ventrem, dorsum, & artus. Qúmque vllo modo pars dolens (nam dolorem vt maximè infestum, omnes in primis animaduertunt) deprehensa fuerit, quæcũque hanc sympromata premunt, enarrentur, móxque idonea illi remedia prudenter decernãtur. Incertam & plerumque dubiam mercedem referet, qui periclitatione medicos tanquam vates augurari coget. Consultor verò prudens & fidelis sani consilij fructum percipiet.

LIBRI TERTII DE PVLSIBVS & Vrinis, Finis.

De Febribus, Liber Quartus.

PRÆFATIO.

SVMMA morborum ſymptomatúmque genera, & eorum cauſas atque ſigna expoſui, & qua ratione vniuſcuiuſque (etiamſi inauditus aut ex multis variè implicitus eſſet) eſſentia cauſáque percipi poſſit, vt iam nihil eorum quæ ſunt ad generalem medendi rationem pręmittenda deeſſe videatur. At verò quoniam vniuerſalium perceptione, nemo quicquã magna laude dignum cõſequi poteſt ſine vſu & exercitatione, quæ in ſingulis verſatur: morborum qui in humanum corpus inuadunt differentias omnes ſpeciéſque nunc ſigillatim perſequar, veterum inſtituto & ordine quoad licet obſeruato. De febribus itaque primùm ſcribã, déque morbis qui totius ſunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui vniuſcuiuſque partis proprij ſunt. Non pauca interim legenti occurrẽt à maioribus aut prætermiſſa, aut non ſatis explicata, aut ab illis interdum diſſentanea, ſed quę tamen vt ratione ſtabilita, ita & longo ſint medendi vſu comprobata. Sic enim decet inueſtigatorem veri non ſolùm quæ legerit, ſed & quæ ſecum ipſe meditando conſiderat & contemplatur, vſúque tenet cognitione digniſſima in communem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius eſſentia, quæ ſigna. Cap. I.

FEBRIS eſt calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus. Rigor horrórve intermittentium febrium, tametſi acceſſionis eſt initium, febris tamẽ haudquaquam cenſeri poteſt, quòd nondum ſit calor incẽſus. Neque per febrem exitialem partium extremarum frigus è febris eſt eſſentia: neq; vlla rectè poteſt frigida febris appellari, ſed omnis in caloris genere ſubſiſtit. Calor præter naturam aduerſatur naturali. Eſt autem naturalis duplex, vnus inſitus in ſolidarum partium humido primigenio inhæreſcens, cuius eſt origo cœleſtis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elemẽtorum permiſtione temperatus. Ille omnium functionum primarius eſt opifex: hic verò adiuuans, quòd elementorum temperies inſitum illum calorem foueat excitétque. Inſitum olim demonſtrauimus exuperare non poſſe, nec illius copiam & vbertatem vitio vnquam dari, ſed quò fuerit vberior (vt infantium ætate) eò naturales vitæ functiones reddi fœliciores. In eo igitur cõſiſtere febris nulla poteſt: ſed febris eſſentia calor eſt præter naturam, qui quum adeſt tanquam hoſtis infenſus, inſiti illius ſubſtãtiam ſemper oppugnat, labefactat, omnéſ-

que functiones interpellat. Triplex autem cóstitui debet, vnus admodum simplex, qui solius est caloris exuperantia, hinc genitus quòd calor elementarius assiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, sensim non naturalis euasit, vitiosus proinde & naturæ iam infensus. Alter est calor ex putrescẽte materia prognatus, qui etiam si nõ admodum sit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materiæ cõditionem redolet, præter naturã est & insito calori grauis. Tertius est malignus & perniciosus, quem pestilens venenatáque materia fundit, nõ qualitatis exuperantia, non putredine, sed totius substantiæ dissidio vitali insitóque calori aduersus. Solus igitur qui præter naturã est calor, febris existit, si modò iam accensus constánsque permanet. Etenim si vel æstu, vel balneis, vel exercitatione corpus incalescit & mox agitatione sedata deferuescit, calorem hunc nemo febrem vt neque morbum appellet. Neque porrò calorem præter naturam, qui vel caput vel brachiũ, vel crus solùm occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque si ex parte quapiam latè dimanet, sed neque si è calidiore iecore pariter cum sanguine & halitu prodiens, palmas atque plantas quasi exurat: aut etiã quoquouersum effusus omne corpus prehendere videatur: non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias vnà cum spiritu profluit, vniuersalis esse potest, vnúsque promptè ac celeriter in corpus omne distribuitur. Solus igitur debet febris appellatione cõtineri. Adde, iecore duntaxat affecto, non pulsum, sed naturales solùm functiones immutari. Affecto verò corde vitæ principio, ipsi mox omnia consentire, omnésque peræquè partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maximè vniuersalis morbus omnes vbique functiones offendat, debet eius partis affectio censeri, quæ est ad omnium conseruationem vsúmque necessaria: solúsque calor præter naturam è corde in omne corpus effusus, vera febris haberi. Non est id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendi. Tametsi de continuis & primariis id verum fatemur, intermittentiũ tamen & symptomaticarum calor non in corde primùm accenditur, sed aliunde sublatus cor ferit, è quo æstuans cum spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porrò febrium communes notæ sunt, pulsus celer ac frequẽs, interdum etiam inæqualis: qui solius calidioris cordis est proprius. Viriũ languor & imbecillitas cũ spontanea corporis grauitate aut dissolutione: corpus quippe vniuersum cõsentit laborãti cordi. Calor aut foris acer ac pungẽs, aut intus certè molestus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit è naribus.

Febrium differentiæ. Cap. II.

T tota febris essentia calor est præter naturam, ita illius propria summáque genera ex caloris differentiis statuenda sunt. Tria igitur febris vt caloris præter naturam prima summáque genera existũt, simplex, putrida, & pestilens. Simplex febris est cuius calor

Tria febris genera

calor elementarius ſolo incremento, naturæ ac temperiei limites exceſſit: poteſt & eadem dici naturalis calor in igneum conuerſus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emerſit. Peſtilens quam venenata pernicioſáque expiratio intulit. Simplex porrò febris triplex eſt, ephemera, ſynochus & hectica: quæ ſolo caloris ſubiecto diſtant, quod aut corporis ſubſtãtia eſt, aut humor, aut ſpiritus: nec enim plura in corpore ſubſiſtunt. Ephemera in ſolo ſpiritu vago primùm conſiſtit, íſque verè inflammatus eſt, cuius tamen calor toti etiam corpori impertitur. Hæc quia in tenui & diſſipabili eſt ſubiecto, vno ferè die ſoluitur, vnde ephemera, id eſt diaria nuncupata eſt, rarò longiùs excurrit. Synochus, id eſt cõtinẽs ſimplex eſt ſanguinis efferueſcẽtia, qua nimirum citra putredinẽ aliámve labem is incaluit, cuius contagione cor ipſum partéſque omnes incaleſcunt. Hectica vna omniũ in partium ſolidarum ſubſtantia primùm ac per ſe conſiſtit ac hęret. Conſiſtunt igitur omnes in corde, at ratione diſſimili. In ephemera cordis ſpiritus iam incaluit, humores verò atque ſubſtantia duntaxat calent. In ſynocho humor incaluit, ſubſtantia verò calet. In hectica cordis ſubſtantia prorſus iam incaluit, & permanentem fixúmque obtinet calorem. Eſt autem hectica duplex, vna quidem vniuerſalis & primaria, quæ cordis primùm deinde reliquarum partium ſubſtantiam æquabiliter inuaſit. Altera partis eſt hectica, quæ cuiuſpiam partis ſubſtantiam primùm ac per ſe obſidet, è qua tamen tum cordi, tum partibus ſingulis impertitur. Huius genera complura: nam & ventriculi & iecoris & lienis & pulmonum hectica deprehenditur. Iam verò putridę febris, ex putreſcentis humoris ſpecie atque ex ſitu, duo prima conſtituuntur genera, continua & intermittens. Quum tanta in venis arteriíſque maioribus ineſt putredo, quę vel ſe ipſa vel ſuo vapore cor cõtinenter attingat & labefactet, cõtinua fit febris. Quũ verò aut leuior eſt, aut longiùs à corde diſſita, vt nõ aſſiduò id afficere queat, febris eſt intermittens. Cõtinua febris duplex, vna vera & primaria, quam accendit putreſcens humor in vaſis maioribus quæ inter alas & inguina excurrunt. Altera ſymptomatica eſt, quæ viſceris cuiuſpiam partíſve putredinem quaſi comes inſequitur. Et quæ harum ex iecoris, lienis, renis aut cuiuſuis partis eryſipelate fit, typhodes appellatur: quæ ex earum aut inſigniorum partiũ phlegmone, vt ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: vtraque autem ſymptomatica eſt continua. Fit & nonnunquam ſymptomatica, dum in hiſce viſceribus citra eorum inflammationem coërcitus humor putreſcit: ídque ſi affatim vniuerſimq; fit, acuta febris exiſtit: ſin verò ſenſim ac lentè, continua lenta, quæ diuturna eſſe conſueuit. Putrida febris continua quam primariam nuncupaui, ſpecies ſortitur ex vincẽtis humoris natura. Etenim venarum arteriarúmque ſanguis, ſi quum putredine incendióque prehenditur, bene temperatus eſt, & ex quatuor humorum ęquabili permiſtione conſtitutus, febrem accẽdit ſynochum putridam, cuius mox ſpecies explicabimus. Si calidior is eſt plúſque bilis quàm cæterorum humorum continet, abſolutè conti-

nuam facit tertianam. Cuius si magnum est incẽdium in cor & præcordia deuergẽs eáque obsidens, verus causus, id est febris ardens existit. At verò si pituitosus est sanguis, incensus is ac putrescens, febrem profert cõtinuam quotidianam: si melancholicus quartanam continuam. Putrida febris intermittens, alia simplex, alia composita, alia cõfusa. Simplicis tres differentiæ, tertiana ex bile flaua extra venas maiores putrescẽte, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac seorsum putrescente. Cõfusa febris non ex humore syncero, verùm ex multis vno extra maiores venas loco confusis, pariterque putrescẽtibus emergit: huiusmodi est tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Composita febris ex mistis implicitisq́; fit intermittẽtibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente cõstat. Hîc vt multæ sunt febres, ita & humores multi separatim putrescunt, non loco vno eodémque confusi. Hac quasi figura putridæ febris differentiæ ex humoris specie ac situ depromptæ sunt. Pestilens porrò febris non vno calore, sed pestilenti malignáque pernicie aliàs spiritus, aliàs humores, aliàs partium substãtiam contaminat, híncque differentiæ surgunt, quas postea exequemur. Rursum autem de his singulis expressiùs & quantùm exposcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

EBRIS ephemera est calor præter naturam in spiritu primùm considens. Est autem hic spiritus non insitus, quem in Physiologia diximus solida parte contineri, eiúsque præcipuam substantiam complere: sed arteriarum communis è corde in omne corpus influens & illapsus. Hic ephemeræ materia est continénsque causa, vt in quo tanquam basi consistens, in reliquum dein corpus inuadit, eiúsque functiones interpellat. Atque vt spiritus admodũ tenuis est, ita & quæ in eo consistit febris omnium est leuissima & facilè dissipabilis: non constans, sed veluti trãsiens ac præterfluens. Huic ferè origo est à causis euidentibus, quarum vi & impulsu tenuis, calidus, feruidúsque spiritus, omnium quæ in corpore sunt promptissimè incenditur. Quum igitur ab his non prius humores quàm spiritus inflammari possint, necesse est febrem omnem putridam ab his genitam quædam antecedat ephemera. Huius notæ sunt, quòd nõ sensim præcedẽte cibi fastidio aut spõtanea corporis lassitudine, aut grauiore somno, & frequẽti oscitatione, sed tota repente prehendit, soláque euidentium causarum vi infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, ídque dũtaxat quum cacochymum corpus expirationem multam eámque calidam & acrem diffundit, quæ ob cutẽ à frigore densatam, aut ob exilium meatuum cõstipationem suppressa, ferit partes neruosas. Nulla comitantur sæua symptomata, nec vehemẽs dolor, nec magna corporis iactatio. Pulsus quidem celer & frequens, sed tamen æqualis & ordinatus, magnus ac validus, nisi vel

ex

ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta ſit: eſt & in pulſu diaſtole maior atque velocior quàm ſyſtole: inſpiratio quoq; expiratione & maior & celerior. Calor tactu mitis, ſuauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipſo die aut totus occultè expiratur, aut madore ſudoréve naturali eóq; miti nec graueolente diſcutitur. Vrina ſubſtantia, colore, ſedimento, aut nihil aut minimũ à naturali diſtans. Diariæ febris prægreſſæ euidentéſque cauſæ ſunt, quæcunque calidiorem intemperiem inferunt: ſolis æſtus, omníſque ambientis feruor: laſſitudo labórque vehemens: vigiliæ, inediæ, intenta animi contentio ex ira, curis, triſtitia vel timore. Omnium autẽ grauiſſimæ ſunt, cruditas, ſiue ex nimia cibi copia & heluatione, ſiue ex vino meraciore, ſiue ex fructuum corruptorúmque ciborum eſu contracta. Naturalium vacuationum, vt alui, vt vrinæ quauis ex cauſa retentio: vt ſudoris halitúſve ſuppreſſio ob cutis denſitatem & conſtipationem vel ex frigore, vel ex adſtringente balneo. Adenum maximéque inguinum ex labore tumores atque bubones, & atroces cruciatus qui corpus inflammãt humoréſque exagitant. Tres hæ cauſæ non ſolùm qualitatem, ſed & vitioſam materiam vel in corpore retinent, vel aliunde ſuggerunt, ac proinde febrem ſæpius accerſunt ab horrore, & in periculum adducunt putridę febris, cæteræ verò ſolam qualitatem intemperiémque conferunt. Quę cauſa diariam excitauerit, ex antecedẽtium inueſtigatione diſci poteſt, neque in re tam leui, neceſſaria videtur amplior ſignorũ diſcuſſio. Has in febres maximè propenſi ſunt qui calido ſiccóque ſunt corpore, & qui halitu acri plurimo conferti ſunt, & quibus ſudor, vrina aut egeſtio ſupra modũ graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo ſudore, aut etiam finito ſudore, ſtatu pari diem vnum exceſſerit, metuenda permutatio vel in ſynochum, vel in putridam, quod ex ſignis ſuſpectæ imminentíſque febris internoſcitur.

De ſynocho febre. Cap. IIII.

EBRIVM quæ in humoris vitio poſitæ ſunt, omnium prima eſt ſynochos, nobis continens appellata. Ea aſſiduò fatigat, nulla excãdeſcentia, nulláque intermiſſione, dum integrè ſoluta ſit. Eſt autem duplex, vna ſine putredine, altera putrida. Vtriuſque materia continénſque cauſa in vaſis eſt maioribus, inter alas & inguina ſitis, atque ea eſt vtrique ſedes. Materia autem ſanguis eſt, non ille quidem ſimplex, ſed qui ex quatuor humorum æquabili permiſtione conſtat. In eos proinde duntaxat ſynochus inuadit, qui temperati aut aliquantò humidiores calidioréſque ſunt, ætate media, habitu carnoſo ac verè quadrato, & quos plethora, id eſt ſanguinis exuperantia & æquabilis ſuccorũ redundantia premit: cæteras naturas conſtitutionéſve non attingit. Eáque cauſa eſt cur admodum raro ſynochus reperiatur ſimplex. Itaque ſanguinis quædam velut efferueſcẽtia & ſimplex inflammatio, quæ phlogoſis appellatur, ſynochus

eſt

est sine putredine. Vt autem sanguinis ea materia sui vbique similis est, ita & illius inflammatio tota vnius est modi, & ab initio in finem vna quasi accessio. Id quidē trifariam fieri contingit: aliàs enim calor par suíque similis toto febris decursu manet, quan túmque recèns inflammatur, tantūdem protinus dissipatur: ea est synochos homotonos. Aliàs recens inflammatio quàm dissipatio maior est, túmque calor continuo incremento inualescit, & synochos fit epacmastica, id est increscens. Aliàs plus dissipatur quàm recens inflammetur, ac tum calor statim à summo vigore incipiens, sensim minuitur dū desinat, & synochos fit paracmastica. Synochus omnis sine putredine easdem atque diaria febris causas habet: quæ leuiores quum fuerint, diariam: quum vehementiores synochum proferūt. In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio constipatióve cutis, & sanguinis redundantia, siue ex suppressa cōsueta vacuatione hęmorrhoidum, mensium aut narium, siue ex immoderato vsu ciborum euchymorum & calidorum ea succreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius est tēperatus intemperanter viuens, qui quum bene habito sit corpore, multo se tamen vino multáque carne implet: huic enim sanguis multus atque calidus inest, qui non facilè corrumpitur. Ab his igitur causis primùm inflammatur spiritus, ac tū sanguis sensim incalescit. Huius etenim tenues acrésque vapores, ac ipsum calorem præter naturam cutis dēsitas aut adstrictio cohibet nec prodire sinit, qui geminatus sanguinē inflāmat simplicémq; synochum facit. Huius notæ sunt quæ & ephemeræ, verùm aliquantùm manifestiores. Propriè tamen corpus omne maximéque facies inflammatione ruboréque suffunditur: distendens lassitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat: venæ copia distentæ multùm turgent: tempora vehementer pulsant: caput dolet vel ingrauescit: somnus sæpe profundus ac veternosus premit: respiratio difficilis: pulsus magnus, plenus, frequens, ac velox: cutis non squalida, sed mollis, non acri, sed blando calore madoréque perfusa.

Huic generi & alterum finitimum sæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorúmque humorum agitatione nimia. Causæ siquidem euidentes quum vehementiores in biliosum corpus alioqui sanum irruerint, non modò spiritus cōcalfaciunt, sed & acres humores exagitant, quorum æstu febris accenditur sine putredine. Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen synochos est nunc exposita: illa quippe sanguinis efferuescentia est, hæc bilis concitatio sine putredine: illa in corpus incidit temperatum benéque habitum, hæc verò in calidum siccúmque ac planè biliosum. Huius causæ euidentes non aliæ sunt quàm quę ephemerā mouēt: maximè verò cruciatus summus, qualis nephritici aut parturiētis est: exercitatio, labórque immodicus, æstus, balneū, animi excandescentia, & quæ his pares sunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulsu aut in vrinis cernuntur, veruntamen os amarescit, deiicitur appetentia, sitis excruciat, capitis dolor ac vigiliæ vrgēt: in cute arida calor acer ferit. Sublata euidente causa, paucis pòst diebus febris eiúsq; symptomata, quiete sola, nullo artis

tis ſubſidio ſedantur ac ſponte deſinunt. Quũ febris diaria citra putredinis notas diem vnũ alterúmve exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

De ſynocho putrida. Cap. V.

PVTRIDA ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidem diſſenſione certãt artis proceres, poſſítne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochóſne ſit, an biliosa febris. Cæterum poteſt eorum controuerſia, hac obſeruatione dirimi. Sanguis bifariam putreſcit, vno generali modo, quum vi caloris præter naturam ſegregantur quæ in eo ſunt ſubſtãtiæ diſſimiles, & bilis flaua ac tenuis ab atra quæ craſſa terrenáque eſt ſecernitur. Hæc autẽ degeneratio veriùs corruptio quàm putredo cenſetur, vt alio loco dilucidiùs explicatum eſt à nobis. Atque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendatúrque febris, ea nõ ſynochos, ſed vel biliosa vel melancholica euadet. Alio modo verè ſanguis putreſcit, quum citra ſubſtantiarum diremptum aut ſecretionem, totus corrumpitur magno fœtore aut graueolentia. Vt enim è venis in pectus, in ventriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatẽ ſanguis præter naturam effuſus, vitiatur & quaſi in venenatam ſubſtãtiam putreſcit: & in muſculos irrumpens, tumorem præter naturam phlegmonénque parit, atque putreſcit primùm, deinde ſuppurat: ita dubitari non debet eum validis ex cauſis, vt in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutione in venis maioribus putreſcere. Quinetiam quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtãtia, ſanguis totus nõ modò putridus, verumetiam nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes fatentur ſanguinem tam magna interdum mutatione deprauari, vt nõ amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſſit iterum per naturæ concoctionem, ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur non ſolùm fœtidus & graueolens, ſed & putridus adeò vt nec ſibi cohærere nec concreſcere queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine conſumptis. Hoc igitur modo quum ſanguis corrumpetur, ſynochos accendetur putrida. Hæc quemadmodum & altera ſimplex, vna quaſi acceſſio eſt, nec antè aut miteſcit aut intermittit quàm integrè deſinat. Eſt & ea triplex: quum enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quũ plus putreſcit quàm diſſipatur, epacmaſtica: paracmaſtica, quum minus putreſcit quàm diſſipatur. Hæc etiam non niſi in temperato benéque habito fit corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Cæterùm cauſas habet quàm ſimplex validiores, quæ non modò inflammationem, verumetiam putredinem accerſunt. Omnium autem efficaciſſima eſt cutis non ſimplex conſtipatio, ſed ab impactis multis craſſis viſcoſiſque humoribus vera obſtructio, quæ non cutem ſolam, ſed & tenues iecoris habitúſque corporis venas inferciat. Tametſi igitur integrè ſanum corpus fuerit, omnéſque humores ſecundum naturam ac ſynceri, quia tamen va-

lida

lida obſtructio perſpirationem prohibet, neque vis refrigerans foris intrò ſubit, neque tenuia, acria & fuliginoſa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunque illic calida humidáque ſunt putreſcere neceſſe eſt. Nonnunquam verò & ſimilium putridorum occurſu febris hæc accẽditur. Notæ ſimiles atque in ſynocho ſimplici, ſed inſigniores ac magis conſpicuæ. Pręterea verò calor in hac acriùs contactum ferit: pulſus non modò magnus, vehemens, celer & frequens, verũetiam inæqualis & inordinatus: vrina craſſa, rubra, turbida, ſedimentóque nullo.

Qua ratione in venis maioribus putreſcant humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI.

PROMPTE putreſcunt calida humidáque corpora, ídque ferè quum inſitus eorum calor quauis ex cauſa imminuitur: humor quippe tum vincens & effrenatus, nec caloris vi coërcitus, è permiſtione terrenæ ſubſtantiæ ſecedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facilè putreſcunt, & ex propria in alienam ſubſtantiam concedunt: aliàs quidem in venis aut omnibus aut certè maioribus, aliàs in vna quapiam particula, ídque interdum cum phlegmone, interdum citra phlegmonen. In venis arteriíſque maioribus febris accenditur cõtinua, eò vſque perſeuerans, dum humores qui hanc gignũt, vel incendio cõſumpti diſſipatíve ſint, vel quouis modo edomiti. Etenim venarum putredo non facilè reſtinguitur, quòd coarctata non liberè perfletur ob loci denſitatem, quódque adhæſu apparatos humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex híſque in alias venas prorepat transferatúrve, nec antè deſinat quàm quicquid in venis vitioſum eſt, depopulata ſit. Duplex autẽ eſt putredinis ratio: alia in omnes aut ſaltẽ in maximas venas æquabiliter inuadit: alia ex vna quapiam initium ducens in cæteras ſenſim cõtinuatione perreptat. Quæ in venas omnes pariter inuadit, licet earum ſanguinem, non tamen eius omnes æquè partes occupat. Quum enim non omnino ſimplex ſit ſanguis, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primùm quidem illius portionẽ putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipſi permiſtã atque confuſam quę minus quàm illa ſit vitioſa: hócque modo ſenſim obrepens ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit, nec antè deſinit quàm partes omnes ſanguinis putredini obnoxias, abſumpſerit. Hoc perinde accidit, atque in ingenti phlegmone, in qua collectus ſanguis nõ ſtatim vniuerſus, ſed eius pars alia citiùs alia tardiùs & putreſcit & ſuppurat, ſic ſenſim augeſcẽs putredo in ſummum vigorem fertur: quemadmodum & dum ignem accendimus aridiores primùm ſtipulæ, deinde virgulta, poſtremò ligni materia, ſuo quæque concremãtur ordine. Omnibus quæ putreſcere apta fuerãt abſumptis, putredo calórque febrilis ceſſat, manet tamẽ pars ſanguinis melior, quæ quoniam minus erat putredi-

ni

ni obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eáque licet putridæ permiſceretur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed duntaxat incaluit: reſtincta proinde ſedatáque putredine in priſtinam illa puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ, ac ſine ſedimento fuerant. Itaque ea putredine (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus neque totus labefactatur. Nam ſoluta febre, non omnino exhauſtæ venæ manent, ſed aliquid in his etiamnum ineſſe deprehẽditur ídque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miſcebatur putredini. Idipſum continget etiamſi nihil ſanguinis recèns genitum, nihílque cibi toto morbo ſumptum fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret ſanguis in ſynocho putrida: nec multò ſecus in cauſo, in continua tertiana, in aliíſve continuis. In his quippe non vniuerſus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus conſtituitur: (ita enim permiſcerentur omnia continuarum febrium genera) ſed is duntaxat qui maximè omnium vitioſus eſt. Atque vt huius eſt natura, ita & conſentaneum febris continuæ genus accendit: tertianam quidem cõtinuam, ſi bilis flaua quæ in ſanguine eſt: quotidianam continuam, ſi pituita: & quartanam continuam, ſi melancholia putreſcat. Altera putredinis eſt ratio, quæ non in omnes pariter venas, ſed ab vna quapiam (à qua fortè initium ſumpſerit) continuatione in cæteras in earúmque ſanguinem & in humores irrumpit. Obtingit hæc quum putrefaciens cauſa vni ſit quàm alteri venæ propinquior, aut quum ſanguis non in omnibus æquè venis ſui ſimilis habetur. Nam in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in ea primùm labe tentatur, dein verò (ni periculo prohibeantur) in iis quæ ordine ſuccedunt: nec antè ſerpere ea putredo febríſque deſinet, quàm omnes venas ſenſim peruagata, quicquid in his putrere aptũ erat abſorbuerit. Varietas atque mutatio vena ſecta ſæpe animaduertitur: nam interdum primus ſanguis emanat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquam contrà: & interdum è naribus puriſſimus, è ſecta cubiti vena vitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratum eſt. Hinc diſſimilium ſymptomatum origo, aliis per febres lumbi maximè ingraueſcunt aut ardent: aliis præcordia ſiti æſtúque flagrant: aliis vel animi defectio vel ſumma ſpirandi difficultas moleſta: aliis capitis dolor, vigiliæ, aut deliria, vt partis natura fuerit quam putredo obſidet. Hinc & inordinatæ febres, quum priore relicto humore, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexus, quum humores obſidentur varij. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam ferè edomito victóque, alius alióve loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas vrinas crudiores alias de ſe profert. Putredinis efficiens cauſa duplex, vna propria & intima, altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimáque cauſa, dum in ſe vitium obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari poteſt. Ita quidem ſenſim ac tempore corrumpuntur, ídque ſpõte ſua nullo extrinſe-

cus ſuſcitante. Id vitij genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum vitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet: cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæcunque aut vetuſtate aut negligentia, corruptione quadam labefactantur. Contrahitur & à cibis quidem probis, ſed qui facilè corrumpantur aut putreſcant: quales ſunt lac, horarij fructus, & quicunque alieni vitioſíque ſunt ſucci: ex his quippe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubiit, priſtinæ tamen conditionis & eius à quo naſcitur nonnihil etiamnum vbique retinet. A cibis intempeſtiuè aut ordine prępoſtero ſumptis, vt quum priore nōdum confecto alter ingeritur: aut quum duri concoctúque difficiles leuioribus præmittuntur, quorum infirma eſt ſubſtantia. Corrumpuntur poſtremò ac putreſcunt humores interiorum partium, vt ventriculi, iecoris, omniúmque viſcerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quæ etiamſi puriſſima ſunt, tamen contracta labe inquinantur. Externa porrò cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio à craſſis viſcoſiſque humoribus tanta vt perſpirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamſi probi ſint, putreſcunt. Eandem vim obtinet & obſtructio quæ à vaſorum fit plenitudine. At quæ ſupra vires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quòd neque concoqui, neque regi ab imbecillis viribus poſſit. Putridorum occurſus, ſpiritus primùm, deinde humores ipſos corrūpit, vt aëris, halitus, vaporíſque putridi inſpiratio, & vel ſcabie, vel putrida febre, vel lue venerea inquinato accubare. Non pauci contendunt vnam obſtructionem quæ perſpirationem prohibeat, omnis putredinis cauſam eſſe, nihílque in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neque eum humorem ex quo calor præter naturam vapórque teter facilè totus exit, quíque liberè perflatur, vnquam putredine tentari. At contrà: euidens perſpicuúmque eſt, vitioſos cibos ſæpe in ventriculo aliíſve partibus computrere: & in peſtilenti conſtitutione, tum inſpiratu, tum perſpiratu humores corrumpi: licet corpus omnino patens laxúmque ſit, & omnia ſpiracula dehiſcant, aëréque frigido perflentur. Multis quippe aliis ex cauſis poteſt citra obſtructionem innati humidi caloríſque ſubſtantia minui, alienúſque calor introduci, qui efficiens eſt putredinis cauſa.

De febre continua quæ concluſa nuncupatur, déque eius differentiis. Cap. VII.

CONTINVÆ febris ſubiecta materia in vaſis eſt maioribus, quæ illic putreſcens aut ipſam de ſe putredinem, aut putrem vaporem in cor aſſiduò continentérque fundit, è quo aſſidua fit putrida febris, quæ cōcluſa nuncupatur. At quum vel in inguine, vel in ſemotiore loco coarctata hæret, tum nec putredinē, nec eius ha-

litum

litum, ſed vnum calorem partium continuatione in cor infert, è quo ſolùm vel diaria febris fit, vel ſymptomatica. Ea autem venarum materia ſanguis eſt: in quo (ſiquidem ex æquabili humorum permiſtione conſtet) ſynochus conſiſtit: ſi verò ab illius mediocritate deficiens vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus nó niſi in temperata natura, quæ multo ſanguine eóque mediocri abũdat, & quæ carnoſo eſt habitu gigni ſolet: ita & putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, bilioſis, pituitoſis, aut melancholicis. Hîc autem eorum meminiſſe velim quæ in Phyſiologia fuſiùs demõſtrauimus, in venis nihil præter ſanguinẽ cum ſero contineri, & quicquid foras effuſum concreſcere poteſt ſanguinis nomine comprehendi: nullos illic ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſuperuacaneos, ſed eos quatuor ex quibus ſanguis conſtat, verè ſuccos eſſe quibus alimur, neque aliud illic bilẽ eſſe quàm totius ſanguinis partẽ tenuem atque calidam, quam etiam bilioſum ſanguinẽ appellamus: neque aliud pituitam quàm ſanguinis partem crudiorem: neque aliud melancholiam quàm terrenam portionem & melancholicũ ſanguinem. In quibus igitur non æquabilis ineſt ſuccorum permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine, febris accenditur continua: at quibus ſanguis multùm bilioſus eſt, tertiana fit continua: quibus is pituitæ quàm cæterorum humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quum nimiopere in melancholiam deuerget, continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finẽ perſeuerant nullo ſtato excãdeſcentiæ ordine. Huiuſmodi ſunt ſynochos putrida, & quæ cauſus appellatur: alterum earum quæ nunquã intermittunt, remittunt verò & excandeſcunt, aliæ quotidie vt quotidianæ continuæ, aliæ alternis diebus vt tertianæ cõtinuæ, aliæ quarto die vt quartanæ continuæ. Quæ ordine nullo excandeſcunt, earum materia in venis eſt cordi proximis, ac proinde putredo cor aſſiduò pari vehementia exercet. Cæteræ verò cauſam in venis habẽt aliquantùm diſiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu aſſiduò ferri nequit. Harum autem excandeſcentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrepſiam deſinit. Talis eſt omnium earũ continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in venis coërcita ac putreſcẽs, tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſoluitur, non tamen poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continuarum frequentiſſima eſt tertiana, rara quotidiana, rarior quartana continua: vtraque crebrior eſt cõtinua inordinata. Sanguis enim quiſquis admodum pituitoſus vel melãcholicus eſt, quia frigidus ægrè admodum putreſcit, neque hinc vehemẽs febris, ſed duntaxat lenta aut languida excitari ſolet, quæ ferè inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis ſtatim initio diſcernitur. Prægreditur inæqualitas quædã & neutra corporis conſtitutio, ex ea certè plethora vel cacochymia, quæ ſenſim

cumulatur ceu futura febris materia: hinc spontanea corporis lassitudo: motus grauis atque piger, somnus turbulentus, immoderatæ vigiliæ, hypochondriorum distentio, respiratio difficilis, venarum repletio, capitis temporúmque dolor grauis, ac interdum pulsans. Ex his demum excrementa succrescunt præter naturæ consuetudinísque modum: vt sudor insolens, sputum mucúsve exuperans, nausea aut vomitus: alui deiectio aut vrina copiosior & fœtidior. Talia ferè existunt in neutra corporis constitutione, quæ putridam febrem anteuertit. Quum verò iam febris prehendit, putridam hanc esse testatur, quòd ex neutra corporis constitutione, non ex sola euidente causa processit. Vel enim spōte ex corporis præparatione fit, vel à causis euidentibus quæ preparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, sed acer, mordax & qui tangentis sensum acriter feriat, non ipso inuasionis initio, sed vel in augmēto, vel in statu, ídque maximè si diutius corpori manus insideat. Pulsus atque respirationis inæqualitas: velox enim est systole, diastole verò tardior, ídque præsertim augescente calore: quum enim ex incensa putredine multa torrida & fuliginosa excrementa spiritus humorésque premant, natura systole festinat depressa arteria illa excludere: neque tāta necessitate nititur per diastolen refrigerium allicere. Est & plurium pulsationum inæqualitas: modò enim celer, modò tardus est pulsus, ídque ex inæqualitate varióque motu putredinis: & rursum modò fortis, modò languidus, aliàs quidem oppressa, aliàs leuata natura. Est & pulsus velox simúlque paruus initio, in vigore tamen velox atque magnus, ita quidem vrgente refrigerij necessitate. Vrina penitus cruda vel obscurè concocta, ídque maximè initio: crassa enim rubra ac turbida existit, in qua nihil secernitur: interdum etiam ex vehementi obstructione, tenuis quidem, sed rubra & turbida: sæpe acris est & mordax, sæpe grauem fœtidúmque halitum efflat. Expiratio aut sudor præter consuetudinem graueolens. Si exactis horis viginti-quatuor, febris ex toto non desinat, nisi hecticæ suspicio sit (quod est certè rarissimum) affirmari certò potest hanc ex humorum putredine accendi. Continuam porrò ab intermittente his notis discernes. Nullo rigore aut frigore prægresso repente calor hominē adoritur, aut siquando rigor, horror frigúsve (vt sæpe fit) animaduertitur, noxij humoris non parū circū præcordia inhærescit, qui horrore concutit, dum totus calore fit incensus. Pulsus inæqualitas maior quàm pro caloris vehemētia: vltra horas viginti-quatuor exporrigitur, neque vt intermittens vel manifesto sudore, vel sensim hoc tempore desinit, sed perseuerās eousque durat, dum prorsus conquiescat. In ea autem continua quæ causus appellatur, in primis cōspicuæ sunt cōmunes putredinis notæ, perpetuus & constans est ardor, ísque ferè æquabilis nec manifestè tertiano motu excādescens: vehemēs est præcordiorū æstus: spiratio difficilis ac penè suffocās: iactatio inquietudóq; indefessa: vigilia deliriūq; frequēs: sitis inexhausta: lingua nigricās, sicca, scabra feréque amara. Quòd si tāta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores

partes

partes ipsáque viscera vri videantur, simúlque extrema frigeant, peculiari ea iam nomine lipyria febris appellatur. Ardentium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehementia, instar cucurbitulæ calorem ad se, ex toto corpore reuocat. Tertianæ verò continuæ manifestior est remissio, manifestior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prehēdens, nullóque insequēte sudore mitescens: cæteræ quæ in causo notæ, at leuiores apparent. Continua quotidiana aut quartana siquando inciderit, excandescentiæ ordine circuitúque internoscetur. Vtraque sine frigore aut horrore exacuitur, mitescítque nullo sudore, prior quidem quotidie, posterior quarto quoque die. Putredinis quidem notę adsunt, sed admodum obscuræ, neque pulsus ea celeritate, frequentia, aut inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræquè flammea aut rubra est, etiamsi fortè crassior sit, neque tanta premit symptomatum sæuitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum sanguis, ostendunt, & qualis hinc nata sit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non est, inordinata deprehenditur, bis térve vno die, altero aut semel, aut minimè excādescens. Rarò quippe obtingit, vt vnicus in sanguine solitarius humor putrescat. Quocirca putridarum febrium admodum varia signa & symptomata se proferūt. Cæterùm cuius generis inordinata febris magis particeps sit, ex his signis quæ vnicuiq; propria sunt, colligi potest. Atque hæc de continuis febribus primariis seu conclusis.

De febre symptomatica. Cap. VIII.

YMPTOMATICA febris omnis in continuarum est genere, neque vlla vnquam visa est intermittens. Huius proxima materia continénsque causa non in venis est maioribus, sed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddam, aut teter putridúsque vapor in cor obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes sequitur, quod & ipsum est multiplex. Quum enim aut externa aut distans est inflammatio, non nisi ephemera febris accenditur, quòd solus calor partium continuatione in cor euadat. At si partium interiorum maximéque principum & cordi vicinarum, vel phlegmone vel erysipelas est, sanguis bilísve putrescens aut illinc in cor subit, aut tetrum putrémque de se vaporem in ipsum emittit, è quo per arterias fuso, putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthisi, pleuritide, hepatide, splenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab erysipelate typhodes, eò quæque grauior, quò pars affecta nobilior cordíque vicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius est origo, per initia quasi inuoluta latet, at febris eius symptomatica admodum cōspicua est: quæ hoc modo à continua primaria discernitur. Vtraque acuta est & putredinis notas exhibet, sed symptomatica nullis statis periodis exacuitur,

vrinæ nullum putredinis indicium habẽt, niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in venas: ſi nõ ſtatim initio, mox tamen inflammatæ ſedis indicia ſe proferent. Raro vel ſeptimo vel quartodecimo die aliíſve decretoriis iudicio ſoluitur. In primaria febre continua, hiſce contraria apparent omnia. Alterũ febris ſyptomaticæ genus multò obſcurius eſt, eam febrẽ continens quam lentam appellaui. Oritur nõ è viſceris partíſve cuiuſquã inflammatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit impactáque eſt, adeò vt & ipſa viſceris ſubſtantia plerumque labefactetur. Putredinis portio nõnunquã in venas effuſa ſanguini permiſcetur. Hæc notas præ ſe fert ſymptomaticæ eius quæ aut phlegmonodes aut typhodes appellatur. Diſtinguitur autem quod omnium eſt putridarum mitiſſima: æger nullo graui ſymptomate premitur: ſępe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamen notæ interdum elucent in vrinis: pulſus frequens, celer & inæqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillæ & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidem æger poſſit. Corporis moles, etiamſi alimentum ſumitur, ſenſim liqueſcit. Diuturna etiam hæc febris eſt quæ reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigeſimo, nec interdum quadrageſimo ſoluta. Huius quum ſuſpicio eſt, fomes quærẽdus, omnéſque corporis partes animo ſenſúque luſtrandæ ſunt, dum ſignis conſpicuum ſit, in qua is parte cõſiſtat. Sæpe in ventriculo aut in iecore, interdum in liene aut meſenterio, nõnunquam in pulmonibus cuiuſuis humoris ſemimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulò igitur obſeruanda ſunt hypochondria & hypogaſtrium, num in his tumoris cuiuſdam ſenſus inſit. Sæpe etiam vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ leuis putredo illam protulit. Et hęc quidem lenta ſimplex appelletur. Altera eſt lenta perículoſior, quæ non ſolùm ex impacti humoris, verumetiam ex viſceris cui inſidet corruptione putredinéque emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiã renis diſtantiorúmque partium corruptela, ſimpléxque putredo, tametſi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor aſſiduò laceſſit, continuam febrem non aliter quàm putridus humor ſuſcitat: eámque ſymptomaticam ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti, hecticam dixerunt. Iiſdem notis ſe prodit atque nunc expoſita. Internoſcitur autem, quòd ſenſim editur multóque tempore procedit: aliis ferè morbis ſuccedit: nihil vel minimùm vacuatione miteſcit, nullis cedit remediis, ſed iis ſæpe exaſperatur: vires plurimùm offendit ac debilitat, leuíque occaſione ſyncopen acceſſit, ſenſim ac plerumque ſine ſenſu hominẽ extenuat & marcore conficit. Hoc genus eſt febris quæ phthiſin comitatur: hectica quippe non eſt, ſed putrida ex putreſcente pulmonum ſubſtantia: nec enim neceſſe eſt putridam omnem in humore conſtitui. Hîc omnis mihi concludenda videtur continuarum febrium tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium

Intermittentium febrium cōtinentem proximámque cauſam non eſſe in habitu corporis. Cap. IX.

ETVS iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima eſt intermittẽtis febris materia, in ſolo corporis habitu & extra venas computreſcere: hunc acceſſionis initio è venis maioribus in quibus conditus erat ſanguini permiſtus, in minores, ex híſque in corporis habitũ propelli. Hoc impetu ſummas corporis partes quarũ exquiſitior eſt ſenſus, ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere vel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, inflammari ac putreſcere: tum demum extenuatum caloris vi vniuerſum diſſipari in ſudores: ſic acceſſionem finiri, dũ noua ſimiliter recurrat. Hæc opinio dum quadam veri ſimilitudine frigoris rigoríſque cauſam reddere contendit, veram intermittentis febris originem obſcurat. Hoc in primis abſurdum illa ſtatuere videtur, omnes ferè humores qui morborum cauſæ fiunt in venis contineri, illic primã omnium eſſe originẽ, quaſi neque in viſceribus, neque in meſenterio, neque in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam congeri poſſit aut cõputreſcere. Quod deinde illa exiſtimat primo acceſſionis inſultu noxiam materiam prorſus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu eſt. Quo pacto enim tam repente poſſit noxius humor ſanguini permiſtus, præſertim verò craſſa lentáque pituita, aut bilis atra, è puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momento in extimas corporis partes, in manuum pedúmque digitos, & in naſum (quæ ferè prima frigeſcunt) protinus extrudi? Admirabilis ſanè nec vſquam comperta tam expedita permiſtarum rerum ſecretio atque depulſio. Adhęc quum in continuis febribus peccans materia in vaſis maioribus tota conſiſtat, cur nõ eius quoque portio in corporis molem effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Quoniã (inquient) exilium venarum obſtructio in his, quàm in intermittentibus maior eſt, atque tanta vt omnem humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulum eſt. Nam plurimæ continuæ aut ab horrore aut à rigore primùm inuadunt: quòd ſi ipſo ſtatim earum initio bilis in corporis ſumma effundebatur, cur non deinceps quoties inardeſcit, aut motu nouo excãdeſcit, eódem ſimiliter inſilit? Licet igitur rigor cauſo ſuperueniens eúmque ſoluens excitetur à bile è venis in corporis molem effuſa, non ſic tamen qui vel continuæ vel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculenter commonſtrat. In horrore atque in rigore febrium intermittẽtiũ vrinę meiũtur albę, tenues & crudæ. Quod aperto indicio eſt, bilem tũ flauam, tum atram intrò potius quàm foras compelli. Tum temporis moleſta etiam eſt ſuffocatio, tuſſis plerũque ſicca, oſcitatio, anxietas, præcordiorum diſtentio, ac ſæpe dolor vehemens: ab his nauſea, & ſub rigoris finem biliosa vomitio. Acceſſionis verò progreſſu multóque magis declinatione omnia miteſcunt, & vrinæ euadunt craſſæ, citrinæ, aut rubræ: quę argumẽto ſunt tum temporis bilem vt in vrinas, ita & in corporis ſumma

contendere. Hisce verò contraria omnia obtingerent, si accessionis initio bilis in summa corporis irrueret. Sed & quod interdum toto febris intermittentis decursu vrinam substantia colore hypostasique laudabilem animaduertimus, nónne planum facit eiusce febris nullam putredinẽ in venis haberi? Iam verò in febrium differentias descendamus. Quum leuior est exquisita tertiana, in qua non rigor, sed extremarum partium frigus (vt plerumque fit) solum percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem effusa frigoris causa ponetur? nunquid calida acrísque ea quum sit corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ vel natura vel morbo imbecilla est, omnium prima ac sola inuadente febre inhorrescit, túmne ea sola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam contingat æstimandum. Quartana continua omnium est febrium rarissima, quãdoquidem (vt etiam Auicennas animaduertit) melancholia admodum rarò peccet in vasis maioribus, rariúsque multò putrescat: quartana autẽ intermittens admodum frequens ac sæpe popularis. Iam si admodum rarò melancholia vitiosa est in venis, quomodo ex his potest tam copiosa suffici, aut tam crebrò in corporis habitum pelli, quæ tot gignendis intermittẽtibus quartanis sit satis? At nũc obsecro opinio hæc rationẽ reddat cõpositarum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipsis censetur antecedens materia in venis maioribus) portio quædam quotidie in omnem corporis habitũ propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemens, vt quæ ab exuperante bile fit, in tertianam duplicem, omnísque quartana ferocior in duplicẽ triplicémve quartanã facesset. His quasi laqueis ita sese irretiũt opinionis huius interpretes, vt se nũquã extricare possint. Ad extremũ curãdi lex & ratio spectetur. Si ãtecedẽs febris ĩtermittẽtis materia tota in venis est maioribus, vna venæ sectio quæ hãc promptè demit, illius curatio sit. Atqui neque hæc febrem tollit, neque qui in solos venarum humores mentem cogitationémque refert, illius vnquam curationem rectã consequetur. Ea quidem causæ ignoratio ita veritatem quasi tenebris offudit, vt nondum sit vllius intermittentis febris vera curatio percepta, solutióque sponte sæpius quàm arte succedat. Hæc quidem pauca (nam alia commentabuntur alij) non potui non in eam opinionẽ contorquere, quæ tam fraudulenta perniciosáque fuit humanę saluti. Piget sanè atque etiam pudet de sententia tot annorum authorúmque numero & vetustate confirmata decedere. Sed quid eorum multitudo terrere debet qui spreta inuestigatione veri, vnius imitatione eadem omnes via in salebras inciderunt. Leuibus in rebus falsis interdum assentiri aut conniuere nihil fraudi est: at verò in seriis & grauibus quæ tanti sunt ad hominum salutem momenti, in primis dolosum, omninóque veritas in lucem fidenter proferẽda. Quod expono & ratione & quotidiano rerum vsu veritati consentaneum deprehendetur.

Quæ

Quæ ſit intermittentium febrium materia, & quæ illi ſedes in corpore. Cap. X.

VÆ protuli, vt intermittentis febris materiam non è venis in corporis habitum propelli, ita & hanc penitus immergi, & circũ præcordia adhæreſcere demõſtrant: eámque non eſſe venarum ſuccum alendo corpori deſtinatũ, ſed humorem ſuperuacaneum, qui è ſanguine prolectus in propria cõditur receptacula, antequã is iecur tranſcendat. Itaque intermittẽs tum materia, tum materiæ ſitu ac foco à continua ſecernitur. Tertianæ materia bilis eſt flaua, affinis ei quę in fellis cyſti conditur. Quartanæ bilis atra in lienẽ refuſa. Quotidianæ (ſi qua vera eſt) pituita mucoſa & ſuperuacanea, quæ in vẽtriculo inteſtiníſque plurima colligitur. Omnium propria ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum præcordia, circum ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum aut meſenterium. Hæ ſiquidem partes ſunt quaſi publica corporis ſentina, in quam omnis confluit cumulatúrque humorum colluuies. Ex hiſce autem ſedibus febrium horrores rigoréſque ſuſcitari, primùm quidem docendum. Frigus, horror atque rigor intentione & remiſſione diſtant: frigore ſumma corporis inalgeſcunt: horrore id vniuerſum leuiter concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor eſt: rigore vſque eò contremiſcit concutitúrque, vix vt cohiberi poſſit. Omnium eadem ſimiliſque cauſa, caloris nempe, frigoris, rei pungẽtis, aut quouis pacto moleſtæ vehemens incurſio, in corporis ſentientes partes confertim facta. Diſtántque ſolùm inter ſe aut vbertate cauſæ, aut vehementia ſeu acrimonia, aut motionis impetu. Vt enim aëris aut aquæ frigidioris occurſu corpus frigeſcit, ita & interdum horret atque etiam riget. Præcordia autẽ & partes omnes quæ circum hæc ſunt, quia mẽbranis ſepiuntur, neruóſque ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio quodam ſenſu ſunt præditæ. Magna etiam ſocietate, tum principibus, tum externis corporis partibus connexæ ſunt, iíſque adeò conſentiunt, vt affectæ mox principes partes vniuerſúmque corpus in cõſenſum trahant. Sic enim vinum meracius liberaliúſque ſumptum, tametſi è ventriculo nondum elapſum eſt, mox tamen exulcerationis in veſica, vulneris in crure, aut arthritidis dolorem exaſperat. Sic & frigidæ potus liberalior corpus vniuerſum frigore horroréve concutit. Bilem vomiturus rigeſcit, multóque magis qui alienũ vitioſúmque cibum, velut fungos, ſumpſit. Rigeſcit & cui calidum mordáxque medicamentũ ventriculum pręcordiáque ferit, non minus quàm ſi nudam cutem aut vlcus acrius compungat. Horreſcit demum & cui pus interiore abſceſſu collectũ irrumpit in mẽbranas. Ac certè bilis putreſcens in febre, acrem malignámque qualitatẽ adipiſcitur: eáque acceſſionis initio quaſi turgens impetu fertur affatímque irruit in præcordiorum membranas, iis ſanè argumẽtis quæ de tuſſi ſicca, de oſcitatione, de ſuffocatione, de anxietate, de pręcordiorum diſtentione ac dolore, de nauſea, de vomitu,

mitu, & de albis tenuibúsque vrinis protuli. Quanto magis igitur quàm superiores causæ ea tum potest horrorẽ rigorémve concitare? Citrina porrò illa & prassina ceruleáve bilis quæ syncera sæpe vomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc esse dignoscitur, quòd dum tota liberaliter redditur, febrem omnem penitus extirpat atque soluit. Ea sanè nunquam tam syncera possit è venis amãdari citra exitium, sed duntaxat è præcordiis, quæ illius sedes sunt. Hoc quoque vel inde constat, quòd si accessionis initio humidi fotus aptè calentes præcordiis imponantur, maximè verò lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alij cuicũque sedi fomes inesse deprehendetur, horrorẽ rigorémve leniant, quia nimirũ ipsum mali fontem demulceant. Iam verò sudores non è solo corporis habitu, sed & interdum è præcordiis moueri, hinc sciri potest, quòd qui vel exercitatione vel solis ardore exæstuat, si frigidam liberaliùs bibat, mox totus sudore diffluit, non mehercle aqua in corpus disiecta atque fusa (diu enim postea sentitur huc & illuc fluctuare in ventre) sed eius halitu ab æstuantibus præcordiis in omne corpus effuso, qui demum in sudorẽ concrescit. Sed & illud præterea obseruari velim, eum cui iecur aut lien ætate morbóve inaruit, vel magna obstructione vel scirrho obduruit, vt in hydrope, in ictero, aut in cachexia, nulla vi eũ posse ne per febres quidẽ in sudores induci, etiamsi reliquum corpus humore multo perfundatur: eum verò cui iecur atque lien calore humoréque naturali abundent, , quauis ex causa sudore diffluere. Hinc igitur conspicuum esse potest primam sudorũ scaturiginẽ è præcordiis esse. Discussa igitur illa velut caligine, vt veritas clariùs aliquando dilucescat, rem hanc omnem sic in summam cõcludemus.

Calidus ac putris humor extra venas quauis in sede conditus, quandiu conquiescit corpus raró exagitat: at verò dum quasi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id variè concutit affligítque. Si paucus est vt in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, vt pituitæ putrescentis, motúsve lentus ac languidus, solum frigus inuehit, calore quidem ac spiritu ab externis partibus intrò quasi in opem & subsidiũ aduocatis. Sin copiosior est, aut acrior, aut eius motus impulsúsque concitatior, horror inuadit. Quum verò plurimus, ísque vehemẽter acer ac mordax, magno impetu in præcordia excussus fuerit, rigor verus inducitur. Hæc præterea rigoris febrísque materia circum præcordia hærens, ex se tanquam è fomite tetrum malúmque vaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris, horroris rigorísve causa esse potest. Hinc febris intermittentis accessio, ea ferè ratione prehendit, qua cẽsuit Hippocrates ex inguinis abscessu putridam febrem accendi, si non solùm calor, sed & fumus vapórque putridus minimè coërcitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quasi turgẽte putrido humore, ab eius emissa portione ac vapore membranæ feriuntur horrórque vel rigor inuadit. Tum etiam vapor teter ex eo fomite excitatus, in cor primùm per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouersum per arterias effusus, omne corpus implet. Atque hic

hic initio cor offundens pulsum contrahit & obscurat, cerebrúmque implens degrauat consopítque, omnes denique artus velut obtundit. Posteà verò in corpus quasi aura quædam disiectus, sensim incalescit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiúsque symptomata mouet. Tandem supra modum extenuatus, tum impetu proprio, tum impellente natura dissoluitur, interdum manifestè in sudores, interdum obscurè sensímque per cutem. Atque hæc quidem pura simpléxque intermittentis species existit: in qua vrinæ plerumque toto morbi decursu, colore, substãtia sedimentóque laudabiles apparent, quia nimirum nihil bilis peccantis è præcordiis irrumpit in venas: plerũque verò tales cernuntur primis accessionibus intermittentium. Nonnunquam verò inuasionis impetu humoris vehementiùs impulsi vna portio insilit in ventriculum, quæ biliosam vomitionem mouet, eámque ferè sub rigoris horrorísve finem. Altera portio tenuior eo ipso impetu ex eodem foco per iecur venásque maiores in omne corpus irrumpit: túmque grauior est accessio, sub cuius finẽ vrinæ crassæ redduntur atque flauæ, iis longè dissimiles quæ paulò ante accessionem fuerant. Atque multò quidem grauior euadit accessio, quum ex eo ipso foco portio maior penetrat in venas, sed & nõnunquã accessione soluta febrilis quædam manet inęqualitas, nec pura sequitur intermissio: quod in primis conspicuũ est in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittẽtium porrò febrium focum atque fomitẽ de quo disputo, præter rationes quas antè protuli, velim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ętate florẽte epulãs liberaliter, quotidianę vomitioni biliosę iamdudum fuerat obnoxius. Hac repẽte suppressa, ventriculi vehemẽs dolor prehendit, cum nausea & tussi inani. Hinc mox cæpit corpus citra febrem vllam vehemẽti rigore, tanquam inuadente exquisita tertiana, ex interuallis quotidie suprà vicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putrescẽte iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis post diebus soluta, resolutio insequitur omnium partium quæ sũt sub capite, nec multò post interitus. Corpore dissecto tam multorum affectuum causam deprehendimus, bilem synceram eámque prassinam circum iecoris caua libræ põdo membranis coërcitam, & cuius iam portio in spinæ neruos obrepserat. Non paucos dein non admodum dissimiliter affici notauimus: quorum exemplo intelligi potest, rigorem modò sine febre, modò cum febre interdum ex præcordiis suscitari: intermittẽtis quoque febris fomitem in iisdem locis cõtineri. Id ex his quoque conficitur, quæ sæpe fieri obseruamus, tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorem desinere, qui nonnunquam & in artuum dolores & in paralysin facessit. Hic dolor sine febre est, ferè tamen consueto accessionis tempore exacuitur & excandescit pristinúmque circuitum retinet. Vix nisi bilis vacuatione mitescit, quam constat vt doloris ita & febris causam fuisse: depellitur enim è præcordiis & visceribus in peritonæi intestinorúmve membranas, eo argumento, quòd & febris & sitis & inappetentia mitescũt suborto dolore.

Itaque

Itaque vt doloris circa peritonęum & inteſtina, ita & intermittentis febris ſedes eſt circa viſcera & præcordia.

Quæ circuituum cauſa ſit, & quid eorum ordinem formámque mutet. Cap. XI.

VID humorum motus efficiat, & cur putreſcens pituita quotidie, bilis tertio, melancholia quarto quoque die impetum faciat, diſputatio eſt plena diſſentionis & omnino controuerſa. Multi quidem demonſtratione cõfecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſſionẽ habere, ac dein recurrere, quoties adeò aucta & collecta ſint excremẽta, vt partẽ ad excretionẽ ſtimulent: tũ ſiquidẽ validior in imbecillã ea quaſi onus excutiẽs deponit. Hinc quidam interpretãtur pituitæ ſatis quotidie, bilis flauæ nõ niſi tertio, & melancholię nõ niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, vt naturã proritet circuitúmq; moueat. Cæterùm hi nuſquã periodi cauſam attigerunt, nec cur pituita etiãſi pauca putreſcat, quotidie tamen mouetur impetúmq; habet, nec cur bilis flaua vno loco ſi copioſior ſit, non frequẽtiùs quàm tertio die, nec melancholia frequẽtiùs quàm quarto efferatur. Quid quęſo vetat cõcurrentibus cauſis omnibus illis efficiẽtibus, tam multam flauam bilem atrámve quotidie cumulari, vt naturam quotidie ſtimulet circuitúmque moueat? Non igitur ſola excrementi copia, ſed alia quædam vis maior neceſſariò vnumquemque humorem ordine certáque regula ciet ac impellit. Hæc autem propria eſt contractæ putredinis qualitatíſve natura atque conditio, quæ omnem corporis ſtatũ naturalem immutat. Vt epilepſiæ inſultus aut hydrophobiæ impetus, non humoris genus, ſed qualitatis natura in humore ſita, excitat: & menſtruam mulierum purgationem ſtatis periodis mouet non ſanguinis exuperantia (nam ſiue paucus ſiue multus eſt in muliere, menſibus tamen ſingulis, niſi quid naturæ ordinem interpellet, erumpit) ſed vis ortæ qualitatis: ita & vis quædam ſeu qualitas in humore genita efficit, vt putreſcens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autem ſuperuacaneus plenior cumulatus, quia vix naturæ beneficio & calore regi poteſt, corrumpitur & quodam modo putreſcit: ac tum qualitatem eam adipiſcitur, quæ hunc illúmve motum impetúmque habet. Atque vt ſua eſt cuiuſque humoris ſpecies, ita & ſua cuiuſque putredo vel qualitas, ſuus cuiuſque motus. Aliam igitur qualitatem aliúmque motum pituita, alium bilis flaua, alium melancholia putredine contrahit. Hac autem ratione acceſſio ordine recurrit. Quum febris inuaſura eſt, humor in ſuo quaſi foco coërcitus concitatur & quaſi turgeſcens excandeſcit, ipſóque impetu & multum de ſe tetrum vaporem quoquouerſùm in corpus omne diffundit, & interdum exiguam ſui portionem eructat excutítque in præcordia & in ventriculum: nõnunquam & per iecur in maiores venas: eáque manet acceſſio dum ſedetur impetus, & dum quicquid è foco excuſſum eſt, calore crematũ diſſipetur aut in ſudores

dores abeat. Hinc succedit intermissio eousque cessans dum alio humoris motu & nouo quasi furore alia recurrat accessio. Recurret autem statis vt dixi periodis, nisi quiddam ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiúntque vt paroxysmi, vel anticipent vel cunctentur. Anticipant præter cõsuetudinem, vel quum subiecta illorum materia augescit, vt ex impuro vitiosóque cibo & excrementorum suppressione: vel quum nimiopere extenuatur, vt sinapis & aromatum aliorúmve calidorum tenuantiúmque vsu: vel quum motu exagitatur, vt exercitatione, balneis, æstu, animi excandescentia. Cunctantur verò dum contrariis ex causis materia vel minuitur vel crassescit, vel pigrior ignauiórque redditur. Quoties verò tanta circuituum mutatio apparebit, vt nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permistione confunditur. Accessiones porrò longæ euadunt, quum humor effusus eiúsque vapor multus, crassus & viscosus est, hic enim nõ nisi multo tempore inflammari absumíve potest: & quum meatuum est adstrictio aut virium imbecillitas, hæ siquidem dissolutionem prohibent. Breuitatis verò causæ sunt, humor paucus ac tenuis, viarum amplitudo, viriúmque robur.

De quotidiana febre. Cap. XII.

EBRIS vnaquæque intermittẽs à circuitus motúsq; ordine nomẽ habet. Hinc quotidiana quòd quotidie typo simili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febrium rarissima, & quæ vix ex sexcentis vna obtingit: sed quum laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana fit. Vt autem paria statuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt: quæ tamen rarissimè putrescit, vixque eam putredine qualitatem consequitur, quę febris essentiam compleat. Quum aut superuacua pituita (cuiuscunque ea generis sit) vel in intestinis, vel in mesenterio, vel circum ventriculum viscerúmque caua coërcita putrescit, febrilémque qualitatem nãscicitur, quotidie mota aconditionis suæ vaporem effundit, continentem accessionis causam. Accidit hęc quibus pituitæ copia inest, natura vel ętate humidis, obœsis, mulieribus, eunuchis, senibus, & iis qui vel otio, vel somno longiore, vel crebris balneis, vel frigidioribus humidioribúsque cibis, vel assidua crapula, vel edacitate vt pueri, vel ebrietate cruditatis ac pituitæ copiam congesserunt: maximè verò hyeme, frigidis regionibus, & pluuioso cœlo. His ferè facies subliuida & subtumida est, os ventriculi imbecillum, deiecta appetentia, acidúsque ructus frequens. Accessio autem non repente, sed sensim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, raro admodum rigore cõcutiens: corporis adest grauitas, & inexpugnabilis dormiendi necessitas: plerũque & hoc initio animus vel defectione vel syncope lãguescit. Calor dein pedetentim & ægrè augescit, magna certè inæqualitate, qua modò

calor, modò frigus percipitur. Accensus dein calor non acer, sed hebes & halituosus tangenti primùm occurrit, quasi ex succensis viridibus lignis vapor sublatus, postea verò aliquantùm mordax & acer. Quum in omne corpus iam effusus est, nullum vehemens incendium corpus nudare cogit, nec ardoris compunctio id variè iactare, nec spirandi difficultas multum frigidúmque aërem ducere, nec sitis vehemens aquam frigidam exposcere. Inclinans accessio primis diebus nullum, postea verò paucum sudorem effundit, qui pro vaporis specie pinguis viscosúsque est. Tota accessio horarum est octodecim, intermissio sex, quæ rarò integra puráque existit. Pulsus paruus, languidus, summissus, ac rarus, præsertim accessionis initio & incremento, quòd natiuus calor frigidi, crassi viscosique humoris agitatione vehementer prematur: postea verò creber euadit, sed minùs quàm in tertiana atque quartana, æquè tamen velox atque in quartana: huius inæqualitas omni accessionis tempore quàm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur & crudæ materiæ copia, quæ & vehementer obstruit & natiuum calorem obterit: postea verò quum materia coquitur, eiúsque nõnihil cum vrina præterfluit, rubra, crassa, turbidáque redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitosa. His igitur prima sæpe accessione quotidiana febris dignoscitur, quum præsertim quotidianæ populariter vigent. In hoc pituitosarũ febrium genus referri solet Epiala febris: per hãc quauis corporis particula eodem tempore calor frigúsque percipitur, & vnaquæque corporis pars rigore febréque iactatur. Huius causa putatur acida vitreáque pituita leuiter putrescẽs & cuius portio incensa iam est, altera verò necdum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionẽ febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco moneri velim, & continuas (quę biduum triduúmve quandoque occupant) & intermittentes omnis generis variè admodum inuadere. Sæpe quidem in horrore atque rigore, tum interiora, tũ externa summè frigent. At nonnunquam interiora frigore perhorrescunt aut rigent, quum tamẽ partibus externis non frigus, sed calor vnus æquabilísque deprehenditur. Nonnunquam partes summæ externęque frigent, interiores verò vruntur ac sitiunt potúmque in horrore continenter expostulant. Tantæ autẽ varietatis causa non ad vitream acidámve pituitam reuocanda est, sed eò sanè quòd impulsa febris materia dum præcordia feriens horrorẽ parit, partium externarum calorem aliàs reuocat intrò, aliàs non reuocat: aliàs quoque horroris materia acris salsáve non paruam sitim infert.

Tertianæ febris causæ, signa. Cap. XIII.

ERTIANA febris exquisita ex putrescente flaua bile superuacanea incenditur, ídque vel in propria cysti, vel circum præcordia cauáque viscerum: è quibus tamen & eius nõnihil interdum in venas irrũpens sanguini permiscetur. Eos maxime prehendit

hendit qui natura calidi siccíque sunt, habitu gracili, ætate florida, qui laboribus, vigiliis, mœroribus, curis, ardoribus, victui parco, calido siccóq; assueti sunt, qui iecur impensè calidū obtinent. Hi quippe bilis flauæ prouentum faciunt, maximè quidem æstate, calidis siccísque regionibus & æstuoso cœlo. Siquid istorum deest, exquisita tertiana esse non potest. Repentè quidem hæc præhēdit insigni rigore, quo plerumque corpus omne cōcutitur, sub cuius finē excussa bilis sæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accenditur, & in omne corpus effunditur mox ad vigorem festinās, acer, pungens, & iniectam manum acriter feriens, sed statim mitescēs. Laborans ita exuritur, vt & corpus nudet & variè iactet, & spirādi difficultate oppressus magnum multúmque spiritum ducat, sitíque enectus frigidā expetat, vigiliis, capitis dolore, & ira furoréque percitus. Longissima accessio horarum est duodecim, interdum septem vel quatuor, multo quidē sudore eóque calido & vaporoso inclinans, quam pura sequitur intermissio. Pulsus accessionis initio contractus, paruus, postea verò quàm in cæteris celerior atque crebrior, quòd refrigerij maior insit necessitas: vehemens & validus, sed aliquantum durus ob arteriæ siccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius est facilis inflammatio, ob id etiā quòd non minor sit refrigerij ex diastole, quàm expellendorum putridorum ex systole necessitas. Vrina flaua aut flammea, substantiæ mediocris & odore grauis. Atque hæc pura quidem & exquisita tertiana est, quā censuit Hippocrates septem circuitibus, quod longissimum est, iudicari.

Tertiana notha aliàs ex vitellina bile in ventriculo putrescēte ac inhærēte firmiùs, aliàs ex permistione bilis atque pituitæ gigni solet. Atque hęc non omnes bilis, sed quasdam etiam pituitæ causas habet euidētes. Accessiones nullo anticipationis cunctationísve certo ordine recurrunt, neque si statæ sunt, exquisita propterea debet illa censeri: nō enim ex circuitu solo febris essentia spectatur: rigor minùs quidem vehemēs, sed diuturnior, calor minùs pungens minúsque vehemēs, qui nō æquabilis in omne corpus inuadit, non absimilis igni ex mistis virentibus siccísque lignis succēso. Ardoris symptomata omnia mitiora, quòd bilis furorem pituita restinguat: hinc etiam pauco nec admodum calido sudore inclinat. Accessio vltra horas duodecim multùm exporrigitur, quantóque longior fuerit, tantò impurior: nunquam septem, raròquatuordecim circuitibus iudicatur: sæpe verò longiùs excurrit

Quartanæ intermittentis causæ, signa. Cap. XIIII.

QVARTANÆ febris continens causa censetur melancholia putris. Hæc enim quum propriis ex causis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi potest, quasi destituta putrescens hanc febrem accendit. Est autem melancholia duplex, vna naturalis, quæ sanguinis qua-

si fex & limus est: altera adusta, quæ vniuscuiusque humoris torrefacti velut cinis est: hæcque aliàs ex bile flaua, aliàs ex melancholia exusta fit: interdum sed rariùs ex pituita aut sanguine perusto. Hinc quartanarum alia ex seipsa, non ex alia præcedente febre originem habet, eáque ferè succedit lienis tumori, quem naturalis melancholiæ exuperantia peperit. Alia aliarum febrium vel continuarum vel intermittentium erraticarum soboles est, de qua dixit Hippocrates. Interpolata febris eadémque errabunda in quartanam mutabitur, præcipuè si autumnus proximus est. Humor enim quicunque priorem febrem genuit, nisi integrè vacuetur, exustus crassiórque factus melancholiæ naturam subit, putrescénsque subiecta fit quartanæ materia. Itaque eos inuadit qui melancholicum humorem congesserunt: cuiusmodi sunt lienosi, & qui vel adurentes vel erraticas febres passi sunt non integrè solutas. Neque tamen in liene solo, sed & in mesenterio & circum hypochondria exuperans melancholia coaceruari solet. Huic gignẽdæ apti sunt frigidi ac sicci, qui gracili & glabro sunt corpore, ætate constante, vel iam inclinante: qui curis & mœroribus confecti sunt, cibis diu addicti crassis, terrenis ac omnino fæculentis. His melancholiæ copia succrescit, autummo præsertim & regione cœlíque statu inæquali. Quúmque putredinis causæ aderunt, febris exquisita quartana accendetur. Accessionis initium à frigore est valido, quod eousque sensim inualescit dum vehementem rigorem inuehat, non eum quidem vt in tertiana pungentem ferientémque, sed verè contundentem, quo corpus vniuersum tremore concutitur, dentes strident, articuli verò ac ossa quasi pondere obteruntur: hoc abeũte vomitio erumpit amara, quum præsertim viæ patent in ventriculum. Calor accenditur non vt tertianæ vehemens, sed quàm quotidianæ ardentior: neque is toto corpore æquabilis est, sed cum quadam frigoris permistione & permanente quodam artuum & ossium dolore. Sitis, vigiliæ, capitis dolor, reliquáque symptomata sæuiora quidẽ quàm in quotidiana, mitiora quàm in tertiana. Accessio quàm in cæteris intermittentibus longior, háncque sudor finit quàm in quotidiana vberior. Pulsus accessionis initio multo quàm naturalis languidior, minor, tardior, ac rarior: postea verò validus, magnus, frequens ac celer, & quàm in cæteris febribus inæqualior. Vrina primis ferè diebus tenuis, alba aquosáque, postea verò & substantia & colore & contentis sæpe mutabilis, quòd eius materia plerumque varia sit, eiúsque modò minimum, modò plurimum penetret in venas. Vix tota febris, nisi ex errore, vltra annum prorogatur, soluitur sæpe mensibus sex, interdum tribus. Quæcunque ab huius conditione suprà infráve multùm recessit, exquisita quartana non est, sed aliorum humorũ particeps. Neque exquisita censeri debet, quæ in annos duos excurrit, nec quam vidi in annos nouem produci, nec quam infantes ac pueri citra vllum vitæ errorem ipso ortu à matre contraxerunt. In hoc genus plerique referendas putant febres longioris intercapedinis & intermissionis,

nis, quales sunt quintana, sextana, aut si quæ rariores periodos habent. Harum quippe materiam statuunt melancholiam admodùm crassam atque terrenam, qualis ab exusta pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam distantiore iamdiu coarctatã, vt idcirco tardiùs moueatur accessionémque faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recipit, ne vel supra quatuor humores alium statuere, vel aliã illis sedem quàm in venis designare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè existunt: at certè nõnunquam variant. Nam quartana interdum à blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor sexve duntaxat horas excurrit. Tertiana verò hac plerumque tum horrore, tum æstu atrocior atque prolixior. Quam autẽ aggressione prima difficilè ex typo, facilè postea sit ex circuitus ordine dignoscere.

De compositis febribus. Cap. XV.

SIMPLEX & exquisita febris ex vnius simplicísque humoris corruptione proficiscitur, & eius omnes causæ omniáque signa, nempe natura, ætas, victus ratio, regio, anni tẽpus & status cœli, omnia denique symptomata in vnius eiusdémque humoris dominium conspirant. Composita autem febris bifariam dicitur, vel quòd ex multis confusis, vel quòd ex implicitis constet. Confusæ sunt quæ ita permiscentur, vt simul incipiant simúlque desinant. Fiunt autem ex diuersis humoribus eodem loco permistis atque cõfusis, paritérque putrescẽtibus. Nulla seorsum internosci potest, neque vlla simplex ac pura elucet, sed sunt earum signa cõfusa. Hę sunt quas suprà febres nothas appellauimus. Quum par est confusarum modus, vix vllum potest definitum genus signari: quum verò impar, confusa febris eius quæ plus pollet potiórque est genus noménque sortitur. Quæ plus bilis putrescentis quàm cæterorum humorũ nacta fuerit, tertiana appellabitur, sed notha ac illegitima: & quotidiana notha in qua non syncera pituita, sed alterius quippiã humoris vnà putrescet: quartana notha in qua melancholia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres sunt, quæ diuersis horis incipiunt diuersísque desinunt. Harum vnaquæque seorsum consistit propriámque essentiam habet, tametsi accessionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuersis humoribus non eodem loco positis, sed quorum sua sit cuiusque sedes, sua essentia, suúsque motus. Harum vnamquamque tanquam seorsum atque solitaria consisteret, minimè arduum fuerit propriis signis internoscere. Continua cum continua duntaxat confunditur, non autem implicatur: & absurdum est quod scribit Auicennas, vnius continuæ putredinẽ ex vno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in vtraque humores in venis putrescunt maioribus, in hísque agitati permiscentur. At intermittens tum cum altera intermittente, tum cum continua implicari solet.

Quum itaque tres sint omnes simplices intermittentium differētiæ, quotidiana, tertiana, & quartana, harum vnaquæque cum altera vel eiusdem vel diuersi generis implicari potest. Ex similium generū implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies accessiones duæ typis definitæ contingunt, quod admodùm insolens est. Duplex tertiana frequēs obtingit, cuius accessiones quotidie fiunt, sed nec pares nec iisdē horis: ferè enim quæ diebus imparibns fiunt accessiones, similes inter se sunt, atque iis dissimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana à simplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarum vna prior terminari solet altera manente. Non minùs frequens est duplex atque etiam triplex quartana: illa duobus diebus exercet, vno intermittit: hæc quotidie accessiones habet, easq; rarò pares. Vtraque solet è simplici nasci, cui dein altera, postea verò & tertia ad illas se applicat. Has omnes à quotidiana typus distinguit, quòd sint quotidianæ similes inter se accessiones, harum verò dissimiles. Et licet similes fortè contingant, ex mouēti tamen impetu & ex commemoratis signis internosci possunt. Neque enim duplex tertiana similes atque quotidiana accessiones efficit, nec triplex quartana similes atque tertiana duplex, quotidianáve: nec similes euidentes causæ sunt, quæ melancholiæ atque bilis aut pituitæ dominium proferant. Iam verò intermittentes diuersorum generum perquàm rarò implicantur, vt quotidiana & tertiana, tertiana & quartana, ídque siquando inciderit, primis vix diebus animaduerti potest. Cæterùm intermittens vt tertiana interdum cōtinuæ iungitur: atque hæc à tertiana continua distat, quòd huius exacerbationes sine horrore rigoréve prehendant, nullóque sudore inclinent: in illa verò contrà à rigore incipiunt inclinántque cum sudore: nec tamē vt in intermittente sudorem sequitur integritas, sed alterius continuatio. Huius generis est quæ semitertiana dicitur: continua quidem ac minimè intermittens, vno die cum horrore inuadens, híncque grauiùs increscens affligénsque, altero autem leuiùs. Constat enim ex tertiana intermittēte & ex quotidiana continua: vnóque die accessiones duas habet, altero vnicam. Si pares ambo sunt humores, exquisita fit semitertiana: si verò bilis exuperat, ardentior fit & tertianæ magis affinis: in pituita, mitior magísque quotidianæ particeps. Quotidiana intermittens si quando tertianæ continuæ iungatur atque implicetur, semitertianam quoque efficiet, eámque exquisitam & nunc dictæ persimilem, si humores ipsi æquales concurrant: non exquisitam verò, exuperante eorum alterutro. His ad vnguem cōprehensa mihi videtur omnis putridarum febrium tractatio.

ἡμιτρι-ταῖος.

Hecticæ febris gradus, causæ, signa. Cap. XVI.

EBRIS hectica est calor præter naturam in cordis substantia primùm ac per se hærens & infixus. Hic autem cordis vitalísque principij, mox etiam reliquarum partium similarium substantiam obsidet, quòd omnis cordis intemperies mox corpori

pori reliquo facilè impertiatur. Conſiſtit in cordis partíſve ſimilaris ſubſtantia, non quidem leuiter, vt ephemeræ aut putridæ febris calor, qui ex accenſo ſpiritu vel humore in partium ſimilarium ſubſtãtiam quadamtenùs effunditur: ſed penitus quaſi immerſus primùm ac per ſe in propriam partis ſubſtantiam infigitur. Quúmque partis ſimilaris duplex ſit calor, vnus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, ſed vnus elementaris ſupra modum auctus, hecticæ febris eſt eſſentia: cuius tamen vi tum diuinus ille calor, tum quicquid in ſimilari parte conſiſtit tandẽ exhauritur. Etenĩ partis ſimilaris triplex eſt ſubſtantia, ſolida, humida, & ſpirituoſa. Humida rurſum triplex, carnoſa quę nil quàm concretus eſt humor alimẽtarius: primigenia, quæ propria eſt innati calidi ſubſtãtia, in qua & ſpiritus & calor innatus primum conſiſtit: aquea ſeu elemẽtaris qua tanquam glutino ſolida ſubſtantia cohæret ac perſiſtit. Quum itaque febrilis ille calor cor & vnamquãque partem ſimilarem inuadit, primùm quidem carnoſa quoque illius ſubſtantia incenditur & efferueſcit: ac quãdiu nihil eius aut exiguum diſſipatum eſt, primus eſt febris hecticæ gradus. Secuundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnoſa hæc ſubſtantia abſumpta eſt: nam & huius multi exiſtũt ordines. Tertius hecticæ gradus eſt, quũ abſumpta carnoſa ſubſtantia, calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifeſtè depopulatur: hic verus eſt marcor, & febris hectica cum marcore, quam Græci μαρασμώδη appellant. Per hanc quidem inſitus ſpiritus atque calor qui eo humido innititur, omníſque hinc prodiens facultas magnam facit virium iacturam: hinc & corporis vires omnes marceſcunt & languẽt, omnéſque functiones intercidunt. Hæc ſi manifeſta iam eſt, penitus immedicabilis exiſtit. Quum enim nobis inſitum ſit, & ex ſemine cõtractum humidum id primigenium, quicquid illius abſumptum fuerit, reſarciri nunquam poteſt, & hominem neceſſe eſt multo antè tempore interire, quàm maior illius portio diſperdatur. Carnoſa verò ſubſtantia quia inſtaurari poteſt, ſecũdus hecticæ gradus curationem admittit, niſi iam fortè marcori ſit proximus. Vt autem febris calore, ita etiã ætatis decurſu ſine febre, ſine dolore, ſolo interdũ ſenio naturalíq; ſiccitate carnoſum id humidum abſumitur, deinde & primigenium, fitque ſimplex ex ſenio marcor: quemadmodum & dum arbores vetuſtate ſenióque marceſcere cóperimus. Hectica porrò febris quæ vera ſimpléxque exiſtit, aut ſtatim ab initio prehẽdit, aut ephemeræ ſuccedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior ſicciórque fuerit. Fit autem à vehemẽtibus cauſis euidentibus, vt ab iracundia, à mœrore, labore, æſtu, ſiti, inedia. Hæ ſiquidem cauſæ quum leuiores ſunt ephemeram, quum vehementiſſimæ hecticam mouẽt: ſtatim nimirũ inflammatis ſolidis partibus. Incipientis hecticæ febris primíque gradus ſigna ſunt, quum vehementes cauſæ euidentes anteceſſerũt. Exacto triduo aut quatriduo, quum ephemera amplius dici nequeat, ſi febris perſeuerat æqualis citra inſignem vel additionem vel minutionem: quæ quia æqualis exiſtit ſine vllo dolore eſt, víxque

laborans febricitare se putat. Magna virium imbecillitas est cum quodam languore. Tangenti calor mitis primùm apparet, sed mox acer ac mordax. Pulsus debilis, paruus ac frequens: & arteriæ quàm circumpositæ partes calidiores sentiũtur, maximéque in diastole. Hora vna duabúsve ab ingesto cibo calor exacuitur pulsúsque crebrior atque celerior euadit: cibo autem confecto, febris in pristinam ęqualitatem redit. Vt enim si calcem humore conspergis, vapor multus acriórque calor suscitatur, ita & corporis solidæ partes hectico calore obsessæ, ampliorem calorem effundunt dũ cibi madore proluuntur. Quum secundus gradus est hecticę, præter superiora inualescente cordis siccitate, corpus iam manifestè liquescit & absumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum similis innatat, cutis non rugosa & mollis vt iis qui aliis de causis extenuantur, sed vt cæteræ solidæ partes arida squalidáque existit. Pulsus durus tensúsque est, multóque debilior ac minor. Febris marasmodes verúsque marcor & tertius hecticæ gradus est, quum præ siccitate consumptionéque corporis, oculi supra modum caui sunt, & prominent quæ circiter sunt ossa, aridæ palpebræ vix attolli possunt atque vt dormienti conniuent, neque tamen is status somnus est, sed dormiendi impotentia. Collapsa tẽpora ac summè caua, quòd eorum caro absumpta sit: frons dura, intenta & arida: facies squalida & plumbea, cuius & viuidus color periit. Vẽter quasi inanis, depressus atque cõtractus, reliquúmque corpus omne ita aridũ, vt nihil præter ossa mẽbranis & cute obducta, & quasi sceleton esse videatur: ipsaq; cutis apprehẽsa vt coriũ aridissima apparet. Pulsus omnium maximè durus, paruus, debilis ac frequẽs. Atque hæc quidem hectica febris omnino simplex est, alteri nulli permista, quę proculdubio rarissima vsu obtingere animaduertitur. Est & alia febris hectica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentémque febrem excipit. Quum enim admodùm vehemens est febris incẽdium, & laborãs natura calidus siccúsque diutius inediam aut sitim tolerat, nulláque ope incendio succurritur, colliquefit carnosa similariũ partiũ substantia, & febris in partes solidas inuadit eásque populatur. Hęc propriè ardens & colliquans est febris, id breui efficiens, quod simplex hectica sensim multóque tẽpore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuspiam affectione, pręsertim ex iecoris, lienis, ventriculi, pulmonum, thoracis, renũ vel intestinorum inflammatione haud rectè curata, maximè verò si purulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutiùs in his persistat córque obsideat, solutu certè quidem difficilis euadit, ac tum cordi, tum cęteris partibus summam siccitatem ingenerat. Cæterùm hæc propriè hectica censeri non potest, sed symptomatica febris, eáque plerumque lenta, de qua antè iam dixi. Quinetiam neque hoc genus, neque alterum præcedẽs in hecticæ simplicis genere contineri potest: vtrumque enim ex putredine natum est, quam etiamnum diu redolet, eius quippe indicia in pulsu, in vrinis, in siti, in aliísque symptomatis permanent. Quin & crebræ in his excandescentiæ etiam sine cibo fiunt, & inæqualitates, & crebri horrores,

quum præsertim purulenta est collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta, putredinis etiamnum particeps est.

De maligna pestilentéque febre, quæ totius substantiæ morbus est. Cap. XVII.

MALIGNA febris est quæ non modò calore, sed & qualitate venenata cor fatigat. Quâ enim febris est, calore: quâ maligna, pernicie molesta est. Venenata qualitas appellatur, cuius vis & pernicies supra vulgaris putredinis conditionem est. Ea autẽ vel intus sponte gignitur in nobis, vel extrinsecus inducitur, ídque aliàs è sublimi, aliàs aliis ex causis. E sublimi venata febris quæ fit, pestilens est, aliis ex causis simpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores præter simplicem putredinem, alienam quoque perniciem his ex causis contrahunt. Hi enim vel sponte sua eò interdum sensim vetustate degenerant, vt prassina, cerulea, atráve bilis putrescens, vel vitiosi cibi atque potus, quia sint cuiusdam veneni participes, naturæ suæ humores febrésque proferũt. Aëris quoque inquinamenta quæ ex infectis palludibus, lacubus, antris, specubus, hominum animantiúmque cadaueribus aut excrementis, aut ex aliis grauioribus expirationibus sunt contracta: & quæ ex temporum tempestatúmque inordinatis exuperantiis procedunt. Quæcũque his ex causis genita sit pernicies, ea vel cum aëre, vel cum cibis, vel quouis modo aliter in nos penetrat, atque si suscipiendę febri pręparatum corpus est, malignè corruptis humoribus febrem infert simpliciter malignam. Pestilentis autẽ febris causa est pernicies venenatáque qualitas è sublimi cœlitúsque in aërem demissa, quæ quasi furibunda passim inuolat in vulgus. Quia enim pestilentiæ semina aëri inspersa inspiratione perspirationéque intrò subeunt, si cor affectioni præparatum est, id continuò, inde verò arteriarũ spiritus, postremò humores corpúsque vniuersum labefactant. Sed est cognitu difficilimum, quid corpus vnumquodque pestilentię obnoxiũ reddat. Quũ maligna pestilénsve febris simplex est & solitaria citra putridã, pulsus languidus, paruus, frequens, celer, omninóque inæqualis existit: vires omnes pręsertímque vitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum syncope: assidua vomitio per quam ne cibus quidem optimus cor recreat: vigiliæ molestæ, frequens corporis iactatio, vrinæ nec crudæ nec turbidæ: nec sitis vehemẽs, nec appetẽtia deiecta, nec magnũ incendium, nec febris admodum ardẽs vt idcirco interdum ægri nec se febricitare putent, & sine sensu doloris viribus extinctis inopinatò decedant. Hæ igitur notæ sunt malignæ pestilentísque febris. Quum autem solitaria non est, sed putridæ permista, commemoratis signis accedũt, capitis dolor & grauitas, & in somnum propensio, deinde delirium, spiratio difficilis & graueolens, sitis inexhausta, deiecta appetentia, biliosa vomitio, interiorum æstus vehemens & extremorũ frigus, vt idcirco febris foris mitis fit, intus conturbans:

conturbans: vrina cruda, turbida ac fœtida: fœda & graueolens alui proluuies, aliáque plurima quæ pro varia corporis humorúmque constitutione alia alios exercent. Hæc enim cōstitutionis varietas causa est, cur vix duos vsquam videas eadem cōtagione inquinatos similibus premi symptomatis. Futurorum porrò grauium malignorúmque morborum præsagia quædam sunt. Ver pluuiosum & australe æstásque feruida: nam putredo corporibus accersitur. Auster sine pluuiis diu perseuerans: omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humidúsque est: pluuiosus verò calorem æstúmque temperat. Aër turbidus, caliginosus, æstuosus quodam caumate, sine vētis aut leui austro. Nam flatu quouis & tempestate valida aër expurgatur, neque putredinem ingenerari sinit. Cometæ, stellæ cadentes, hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conspicua. Hæc enim singula si diu persistant, putredinis tum causæ, tum signa perhibentur. Eius verò genitæ aut proximè impendentis signa sunt, insectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiusmodi sunt pulices, cimices, muscarum varia genera, locustæ, ranæ ac mures. Sæpe quæ in terræ visceribus degunt animalia, errabunda prosiliunt: auiculæ corruptione percepta nidos deserunt cœlúmque mutant: nonnunquam minutiorum animalium quę proniore sunt capite, vt ouium magna clades antecedit. Ex his igitur præsagiri potest annum grauem calamitosúmq; fore, in quo putridi maligníque morbi grassentur. At verè pestilentem annum fore non hinc præuidere licet, sed ex sola syderum commistione, quæ illius est procreatrix.

De carbunculo bubonéque pestilenti. Cap. XVIII.

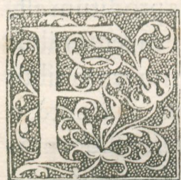

PESTILENTIVM febrium aliæ incomitatæ sunt, aliæ malignitatis suæ atque veneni characterem quendam exhibent. Hic autem vel carbunculus est vel bubo, vel exanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus sub morbi statum erumpunt toto corpore conspersa, interdum cerulea vel nigra nullo tumore extuberātia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa sede, sed indiscriminatim, modò ex hac, modò ex illa prosiliens. Ferè autem oritur à pustula exili milij seminis magnitudine: interdum verò & multæ prosiliunt, primùm quidem pruritu, deinde rubore, ardore doloréque vehementi. Hoc verò sensim increscente pars vritur crustosúmque vlcus quasi candente ferro inducitur, ídque vel nigrum vel cinereum. Nonnunquam & à crustoso vlcere siue pustula initium sumit. Caro quæ circum vlcus est summè inflammatur, nigrescente colore doloréque implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximam continentémque huius causam statuunt, crassum retorridúmque sanguinem longè ab eo diuersum qui phlegmonem parit. Cæterùm quòd pestilens sit populariterque grassetur, causa est non modò putrida, sed & venenata aëris constitutio, qua dum præparatum corpus attingitur,

tur, contractæ cladis hunc quasi characterem exhibet. Quæsitum autem perdiu, febrísne ex carbũculo, an ex febre carbũculus procedat. Quoniam interdum carbunculi initium multo antè tẽpore conspicuum quàm febris est, tametsi Galenus ex carbunculo febrẽ necessariò deducit. At certè vna venenata pernicies vtriusque causa est, nec tota in carbũculo, nec in febre tota inhærescens. Quamdiu enim carbunculus sine febre est, quis omne virus in affecta sede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circumscriptione facta virus intrò subire inhibeatur, nõ idcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum virulentarum bestiarum demorsu, ex ea parte pernicies inducitur, sed inquinati aëris inspiratione. Quum itaque huius veneno cor lacessitur, si robustæ sunt vires, veneni quiddam statim in aliquam corporis summam partem disiicitur, illícque sensim incrementum sumit partémque contaminat: altera veneni portio intus hærens, quum sensim inualuerit, febrem infert pestilẽtem. Sin verò imbecillæ vires erunt, incensum intus venenum febrem parit, cuius impetu veneni quiddam foras exiliens, postea carbunculũ promit. Similis est & de pestilente bubone disputatio. Hic autem similem atque carbunculus ortus sui perniciem obtinet: materiam verò minùs feruidam ac verè phlegmonodem, vt quæ sanatione suppurat. Insidet verò solis adenibus, nempe vel tõsillis, vel alis, vel inguinibus. De hoc nihil veterum literis proditum est, siue quòd tum rarus admodum & insolens esset, siue quòd in regionibus feruidis nusquam grassetur. Nunc autem aquiloniis pręsertim regionibus in pestilentia frequens, aliàs cum carbunculo, aliàs solitarius, aliàs antè, aliàs post febrem ortum habens. Si carbũculi comes est, illi ferè assidet proximásque glandulas occupat: vt si in capite vel in aliqua vicina parte consedit, eas quæ in collo & secus aures sunt glandulas inuadit: si in brachiis alas: si in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quasi comes est indiuiduus, sed vterque etiam seorsum deprehenditur. Finitima his sunt exanthemata & ecthymata. Hæc pustularum specie in summa cute extuberant, alba quidem, sed in ambitu rubra. Exanthemata verò maculæ sunt exiles vel rubræ, vel purpureæ, vel nigræ. Vt autem corporis summa, ita & interiora omnia viscera, musculos, neruos, cæterásque partes solidas obsident, ex hísque primam ducunt originem. Vtriusque sua propriáque causa in aëre: qualitas quippe maligna diuersi mitiorísque generis quàm quæ carbunculum bubonémque pestilentem ingenerat: proinde in infantes ac pueros, non autem in seniores, nisi ferocior immaniórque sit, inuadit. Neque austrina neque pluuiosa constitutio, neque æstus, sed cæca pernicies hyeme pariter ac æstate annis quibusdam irrumpens, horum est effectrix: cùm hac enim inquinamenta illa incipiunt paritérque desinũt. Initium habent à febre quæ synochi speciem habet: cuius pulsus frequens, celer ac vehemens est. Membra omnia ingrauescunt, somnus obrepit, caput dolet, nares stillant, oculi tument & illachrymantur, facies quasi inflammata rubescit, vox raucescit, difficilis crebráque fit respiratio. Die tertio,

quarto, aut interdum quinto exanthemata ecthymatáve morbi vi impulsa prorumpunt nulla crisi, nulla febris solutione. Hæc enim persistit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dum absumatur tempore. Morbi complures alij sunt pestilentes, aut cõsuetorum aut insolentium numero, quorum est sua cuiusque causa euidens propriáque malignitas in aëre cœlitus demissa, cuius essentia haud secus quàm ex euentu dignosci comprehendíque potest. At nihilominùs quoniam vniuscuiusque comes est maligna perniciosáque febris ex ea contagione profecta, quæ inspiratu cor viscus omnium nobilissimum primùm attingit, iure debent omnes hoc genere pestilentis febris recenseri. Quicunque verò aut epidemij, aut contagiosi, aut venenati morbi nulla comite febre nos obsident, licet occultæ cuiusdam & cæcæ malignitatis sint participes, non huc tamen, sed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione versamur.

DE FEBRIVM SYMPTOMATIS. Caput XIX.

EBRIS nulla incomitata progreditur, sed tum symptomatis, tum aliis plerumque morbis stipata. Symptomata quęcunque leuia sunt ac mitia in signis duntaxat connumerari solent: quæ verò sæua ac sæpe laborantem non minùs quàm febris exercent, virésque nimiopere aut fatigãt aut dissoluũt, animaduersione & tractatione digna sunt. Siquid igitur præter febrem ægrotum immaniùs torquebit, videndum & accuratè discernendum, ídne ex febre vt proprium eius symptoma emergat, an ex alio morbo qui febri sit implicitus & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autem symptoma reddit, aut humoris situs aut partis imbecillitas. Quum enim febris materia non in omne corpus est æquabiliter effusa, sed in aliquam partem præcipuè impegit, pro illius conditione symptomata exurgunt. Quum etiã ante febrem pars quædam corporis vel natura vel humoris cuiusdam veterísve mali vitio imbecilla erat, tametsi æquabilis sit corporis affectio, pars tamen iamdiu offensa prima omnium iacturam & incommoda persentit: & si quod in ea delitescit vitium, id protinus excitatur cum febre. Febrium verò symptomata, quæ ferè solent grauissimè torquere, hæc sunt: sitis, linguæ ariditas & scabrities, deglutiendi difficultas, gustus deprauatus, cibi fastidium, nausea, vomitio, alui profluuium, singultus, syncope, animi defectio, oppressio, æstus immodicus, corporis iactatio & eius velut contusio, lumborum grauitas, capitis dolor, vigiliæ, delirium. In intermittente verò febre rigor vehemens, sudor exuperans. Sitis quidem fit interiore ventriculi tunica, vel ardore inarefacta, vel imbuta nitroso & acri calidóque humore. Illa ta-

men potu extinguitur, hæc verò minimè, etiamsi totus vēter humore perfundatur ac turgeat: sæpe enim vel ore madido grauis existit. Sola corporis æstuatio nisi hæc interueniant, raro siti excruciat. Nam interdum corpus febri exardescit sine siti, nō quòd (vt vulgò creditur) frigida destillatio ventriculum proluat, sed quòd ardoris causa longiùs absit à ventriculo. Lingua nonnunquam sine siti arescit in febre, perinde atque in iis qui per sanitatem hiante ore obdormiunt: arescit & ab immodico æstu, & à calido acríque vapore in fauces, in os, & in palatum sublato. Huius plerumque tanta vis est vt linguam scabritie exasperet, nonnunquam & hanc diffindat. Si crassiusculus vapor est, aut pituita è ventriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit, crassescens ea vi caloris & obdurescens linguam ac dentes plerumque & gulam totam lentore obducit. Hæ ipsæ causæ quum fauces œsophagíque introitum obsident, & viam cibi vel siccitate vel lentore coangustant, deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen deprehensum est his solùm ex causis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces præcludi. Gustus deprauatur quum lingua aut os vel bilis perfusione amarescit, vel corrupti humoris substantia aut vapore inquinatur. Sub hoc autem vitio integra nonnunquam est appetentia. Cibi verò fastidium aut febrem antecedit, aut primum eius symptoma existit. Huius enim causa multiplex. Nam & sola corporis perturbatio & omnis ventriculi perfusio à quouis humore, qui aut ipsum quasi saturat, aut aliena qualitate appetendi vim illius consopit & obruit: necnon corruptus vapor in os ventriculi vndelibet efflatus, aut sola infensa qualitas eò se inferens, appetentiam euertit. Nausea atque vomitio causas habet aut humorem aut vaporem aut qualitatē, quæ modò nimiopere relaxat & emollit, vt pituita dulcis: modò expultricem facultatem, vel copia vel acrimonia extimulat, vt bilis genus omne: modò pernicie facultatis ipsius robur aut infestat aut dissoluit, vt maligna atque pestilēs febris qualitas. Quum igitur causarum aliqua vel in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam vehementer impingitur ac hæret vt excuti ipsa minimè possit, si exinanitus est ventriculus neauseam solùm: sin verò potu cibóve confectus est, cibi vomitionem mouet. Quum autem causa ipsa nusquā obhæret, sed aut in ventriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit, humoris aliàs biliosi, aliàs pituitosi vomitionem ciet. Alui profluuium quod lienteria dicitur nonnunquam perinde atque vomitio febri succedit, qum ventriculus, vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporúmve eousque proritatur vt minimè cibum vel amplectatur vel conficiat. Sed & id nonnunquam præstat immoderatus ac intempestiuus frigidæ potus, præsertim ventriculo purgatione lacessito datus. Singultum vel ab inanitione vel à repletione fieri author est Hippocrates: at qui per febres acutas eásque malignas incidit quum ferè perniciosus sit, aliam causam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerum-

que animi exolutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altiùs inſeritur, ſingultum ciet. Animus in febre deficit & exoluitur, modò ab eius humoris pernicie, qui venenatam febrem inflixit, modò ab eruginoſa aut praſſina, aut atra bile, quæ ventriculi os præcordiorúmve membranas acriter ferit ac vellicat. Quum autem turgens hæc materia è venis in cordis arcem vel ſubit vel impellitur, multò grauior obtingit exolutio, necnon ſyncope in primis periculoſa, quum ea repente & affatim irruperit. Exolutionem etiam plerumque infert ſymptomatum quæ febribus aſſiſtunt ſæuitia, vt vigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis vacuatio, itémque victus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidem ventriculi aut præcordiorum offenſione emergunt, quum vel bilis acerrima, vel alius quiuis putreſcens aut venenatus humor in eas ſedes vehementiùs irruit, aut eò de ſe tetrum vaporem effundit. Quæ autem non ex his cauſis profecta ſunt, ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppreſſio quæ penè ſuffocat laborantémque huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis praſſinæ vel eruginoſæ quæ circum cor, vt in cauſo, exæſtuat: interdum ab eius humoris copia qui in præcordiis aut in viſceribus firmatus ac per febrem impulſus ventriculum atque diaphragma premit. Poſterior hæc non minùs in intermittente febre quàm in continua frequens, cui ferè comes eſt præcordiorum diſtentio, atque in contractu preſſúque dolor. Eſt porrò grauiſſima oppreſſio, quum vel iecur vel lienem phlegmone exercet. Huic affinis eſt ſpirandi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordiorum oppreſſionem ſæpe conſequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æſtum, quum vt in cauſo bilis atque putredo circum eas ſedes incenditur: aut quũ turgens in venis materia impetu proſiliens eò procumbit. Delirantibus quorum ſenſus aliò diſtrahitur, rara & alta, iis verò qui iam morti proximi ſunt, alta, crebra difficilíſque fit reſpiratio, ſed non tam vehementia æſtus, quàm inſiti caloris penuria & virium languore. Quæ verò vel à deſtillatione, vel ab alia quauis cauſa proceſſit, minimè debet in febriũ ſymptomatis recenſeri. Lumborum dolor atque grauitas tum maximè fit, quum peccantis materiæ pondus in venam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimùm illabitur. Ea ſi pariter vehementiùs incenditur, renum lumborúmque ſuſcitat ardores. At verò quum eius portio in tenues venas quæ per ſumma ſunt corporis, atque etiam in muſculos excurrit, laſſitudines, membrorum grauitates, artuúmque dolores excruciant. His ex cauſis maximè verò ex oppreſſione, ex lumborum artuúmque dolore atque ex æſtu, magna incidit corporis iactatio, qua id ſubinde modò in alterutrum latus, modò in pedes inquietum deuoluitur. Quũ verò neque à dolore neque ab his cauſis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turgere, & huc illúcque ferri, vel cæca malignitate cor, vt in peſtilente febre, obſideri putandum.

Capitis dolor in febre ſubiectarum partium maximéque præcordiorum

rum consensu fit, in quibus exæstuans humor multum de se vaporem in caput per medias quasque regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic verò meninges & pericranium vel calore & acrimonia feriens, vel copia distrahens dolorem parit. Nonnunquam & è venis arteriisque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor, aut tempora, aut frõtem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui verò aut in occipitio, aut in vertice, aut circum aures figitur, etiamsi cum febre excandescat, peculiarem causam habet in capite, neque symptoma est febris. Sæpe enim hisce locis vetus dolor quasi sopitus atque conquiescens, humore irritato exasperatur cum febre, quemadmodum & humor omnis circum membranas & articulos præter naturam obhærens, si tacitus erat, vini meracioris liberaliore potu suscitatur dolorémque ciet. Vigilias inferunt causæ omnes quæ somnum & quietem interpellant: dolor, æstus, oppressio, sitis, & quæcunque nimiùm infestæ sunt & laboranti graues. Plerumque etiamsi ne istæ quidem molestæ sint, somnus tamen nullus obrepere potest. Id ferè obtingit quum calidus acérque vapor cerebri substantiam magis quàm meninges ferit, eámque exiccat & calfacit, spiritúsque supra modum attenuat & variè dispergit. Idipsum quoque citra magnum ardorem euenire compertum est, quoties perniciosa qualitate cor obteritur. Somni modus diligenter obseruandus. Nam in acutis morbis consopiti laborantes quum expergiscuntur, plerumque nec meminerunt, nec se dormiuisse putant. Posteriores hæ causæ si vehementiores occurrunt, aut si feruida bilis in cerebrum obrepit, ídque vrinis factis interdum purioribus, mens conturbatur & portentosa rerum simulachra sensibus & menti sese obiectant, quibus continuò succedit delirium ipsáque mentis alienatio, cuius varias posthac species exponemus. Maioris autem terroris est delirium quàm periculi, quòd sæpe nullo vitæ discrimine hominem abducat ab vsu rationis. Præsentitur verò aut importuna loquacitate, aut immoderatiore gestu, aut quauis effrenata laborantis impudentia. Ferè autem quum is humor deferbuerit, represso delirio grauis profundúsque sopor obrepit. Rigor horrórve quanquam intermittentium febrium est proprius, nonnunquam tamen modum excedit. Ex his autem causis prodit, quas superiori oratione sumus complexi. Qui in continua febre interdum apparet, aut commutationis aut solutionis est index. Sudor non modò febrium intermittentium, sed & cõtinuarum & aliorum quorundam morborum est communis. Huius materia est humor vel copia vel qualitate grauis, per cutis spiracula manifestè affatímque prosiliens. Hinc verò quòd calidus sit aut frigidus, mitis aut acer, tenuis aut crassus atque viscosus, fœtidus aut suauis, humoris qui hunc protulit genus exprimitur. Erumpit sudor aut naturæ vi quiddam superuacaneum robore expellentis, aut sponte proprióque impetu. Illum naturalem, hunc symptomaticũ appellant. Qui dece-

dente febris intermittentis accessione profluit vberiùs, & qui in cõtinuarum febrium crisi emanat, naturalis est: præter naturam verò & symptomaticus, qui quouis modo aliter alióve morbi tempore prosilit. Hic ferè primùm incipit à capite, ac deinde è reliquis etiam partibus sensim emanat. Solùm enim vtilis & secundum naturam is habendus est, qui expurgatæ aluo succedit, quíque iam vacuata crassiore morbi materia, reliquam tenuem per corporis summa dissipat. Qui verò vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionem, vel ante crisim exierit, irritus est atque symptomaticus, & cui nulla morbi fida solutio committi potest. Qui in syncope & in virium exolutione, siue calidus siue frigidus emergit, non sudor, sed propriè mador appellatur. Hæc præcipua sunt febrium symptomata, ex quorum specie atque sæuitia intelligi potest, in quam præsertim partem continens febris materia incumbat, aut quæ pars corporis, vel imbecilla, vel humoris vitio grauata ante febrem fuerit. Sic omnis comprehensa sit tractatio noscendarum febrium, à qua in eam me confero quæ de morbis est partium singularum.

LIBRI QVARTI DE FEBRIBVS earúmque symptomatis, Finis.

De partium morbis & sym-
PTOMATIS, LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

QVI primi omnium medicinæ initia & quasi fundamenta iecerunt, iure quidem ac meritò id sibi laudi & gloriæ tribuêre, vt à se inuentis & modo deprehēsis inusitatísque affectibus inaudita quoque nomina arbitratu suo imponerent. Sed quum ipsi rudem adhuc & incultam rerum cognitionē haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei essentia cui primùm & maximè medemur, sed ex eo quòd sorte primùm occurreret, quemadmodum & lui venereæ hæc ætas maximè varia aptauit nomina. Itaque morbi alij à parte cui insident nūcupati sunt, vt pleuritis, nephritis, peripneumonia: alij ab efficiente materia, vt melancholia, cholera, calculus: alij ab ingenti quodam symptomate, vt epilepsia, apoplexia, paralysis, tremor: alij ab externarum rerum similitudine, vt elephas, cancer, polypus, satyriasis. Veteres igitur illi & primi medici quum vnam empiricam colerent, Dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longásque obseruationes ad artem & ad præcepta reuocarunt: quam ne obscurarent & offunderent nouitate verborū, longo iam vsu trita morborū nomina retinuerunt, aliísque deinceps eadē vsurparūt. Nobis quoque eorū vsus tenēdus: corporísque partes sequutis, morbi omnes eorúmque causæ & origines scrutandæ, non opinabiles tantū quas plerique meditādo fingunt & cōminiscuntur, sed curationi in primis cōsentaneæ, & ex quibus medendi ratio depromatur. Equidem nunquam vllum planè cognitum penitúsque perspectum morbum esse putauerim, nisi compertum habeatur & quasi oculis cernatur, quæ in humano corpore sedes primariò laboret, quis in ea sit affectus præter naturā, vnde is processit, vtrum in ea sede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliūde profectus κατὰ συμπάθειαν, an denique causa aliqua interior illum foueat. Hæc enim singula certis signis scrutari & internoscere oportet eū qui rectè velit morbis mederi. In hanc morborum causarúmque doctrinā nunc totus incumbo, cui necdum curationem subiiciam, ne in turbulenta singularium confusione occuper, quorum non est disciplina. Alia noscendorum, alia curandorum morborum methodus, nec singulis omnia conuenienter aptari possunt. Interiores autem corporis morbos primùm oratione persequar, deinde externos qui sensibus obiecti ferè chirurgiam postulant: id initio sanciēs, ne quis huc nisi gnarus anatomes ac peritissimus accedat: & quæcunque quis vel leget vel audiet (fit autem audiendo

quàm legendo mens in rem ipsam attentior) fixa meditatione ea contempletur in humano corpore: vt summam rerum cognitionem firma memoria stabiliat.

De capitis dolore eiúsque causis. Cap. I.

περὶ τῶν κεφαλαλγούντων.

APITIS affectus quoscunque vsus olim notauit, symptomata certè sunt, non morbi. Hęc in tres ordines ex affecta sede partimur: alia capitis membranas, alia cerebri substantiam, alia meatus atque ductus obsidet. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus solis vt exquisitè sentientibus dolores fiunt, cephalalgia, cephalæa & hemicrania. In cerebri substantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationis & memoriæ sedes est atque instrumentum, deprauatæ functionis symptomata sunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania: abolitæ verò functiones sunt, stultitia, amentia, extincta memoria, sopor, veternus, catoche, lethargus. In cerebri ventriculis atque in iis ductibus per quos animalis spiritus in sensuũ motuúmque organa distribuitur, sensus motúsque symptomata fiunt, vertigo, epilepsia, incubus, apoplexia, paralysis, conuulsio, tremor, catharrus. De singulis rursum plenius dicẽdum. Dolor omnis capitis in mẽbranis existit, quæ si neque ab æstu, neque à frigore, neque ab ictu, neque ab odore graui offenduntur, causam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperiẽ afficit, aut ferit, aut diuellit, aut distendit. Quę autem signa doloris speciẽ, eadem & efficientes causas ostendunt. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut vapore bilioso & acri feriente membranas: grauans à frigidorum pituitosorúmque copia: distendens à flatuum aut humorum mitiorum exuperantia qui inter caluam & pericranium, vel inter caluam crassámque meningem se insinuant, eásque membranas diducũt ab osse: dolor pulsans à tenui biliosóque sanguine, vel à spiritu redundante, quo turgentes ac distentæ arteriæ vehementiùs pulsant membrnásque concutiunt. Eius ferè generis est dolor omnis qui statis horis quotidie siue cum febre, siue citra hanc recurrit. Sed enim horum dolorum causæ ex iis signis certiùs discerni possunt, quæ demõstrant quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus est aut interior. Externus quoniam pericranio incumbit, capillorum radices inuerti non sinit, & capitis pressu exacuitur, interior verò mitescit. Falsum est & à veritate prorsus alienum, interiores solos dolores ad oculorum vsque radices pertinere: nam & externi eòdem sæpe pertingunt, quòd & pericranium cui insident, oculorum cauum succingat. Dolor capitis consuetus & multos iam annos hominẽ frequenter leui occasione exercens, aut cephalæa aut hemicrania est: illa caput totum aut partem eius maximam: hæc alteram duntaxat occupat, à temporúmque pulsatione initium ferè sumit. Quinetiam cephalæa semper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania verò præcordiorum subditarúmque

κεφαλαία
ἡμικρανία.

Dolor acer

tarúmque partium ſympathia. Cephalalgia genus vtrumque comprehendit, ac præterea quemuis dolorem, ſiue ex febris ſiue ex ſolis ardore, ſiue ex ebrietate, ſiue ex alia quauis euidente cauſa excitatum. Ita igitur doloris ſpecies eiúſque cauſa internoſcitur.

Principis facultatis ſymptomata. Cap. II.

περὶ τῶν παραφρονούντων.

RINCIPIS facultatis animæ quæ in cerebri ſubſtantia tanquam in proprio domicilio reſidet, deprauata functio eſt deſipiẽtia παραφρόσυνη Græcis & παράνοια dicta, quę mentis eſt alienatio. Hac qui cõflictãtur præpoſterè ratiocinãtur ant aliena cogitãt, qualia aut nuſquam, aut aliter multò ſubſiſtunt. Quibus ita mens ægrotat, ij dolorem, inquit Hippocrates, non ſentiunt. Deſipientium tres ſunt ordines: alij cogitatione ſola delirãt, quibus etiã vigilantibus mens viſis quibuſdam mẽdacibus iactatur: alij verbo, qui vel impudentiùs & effrenatiùs, vel nullo ordine nullóque iudicio multa obloquuntur: alij opere, qui ſuas etiam cogitationes factis explent. Omnium cauſa eſt humor aut vapor feruentiſſimus in cerebri ſubſtãtiam in eiúſque ventriculos effuſus, cuius impulſu & agitatione mens in falſa quædam fictitiáque traducitur. Deſipientia alia cum febre, alia ſine febre conſiſtit. Quę cum febre, aut phrenitis eſt aut deliriũ. Diſtãt autem quòd ſimplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui ſanguine per cerebrum effuſo, aut ex ventriculi, præcordiorum totiúſve corporis calida expiratione, qualis in ardentiſſimarum febrium vigore ſuſcitatur. Phrenitis ſemper ex proprio atque primario cerebri affectu, vt ex inflãmatione, ex eryſipelate. Diſtant etiam quòd delirium plerumque febris aut morbi grauioris ſymptoma ſit: phrenitis verò non ſymptoma, ſed cauſa ſit febris. Adhæc frequens admodum eſt delirium, phrenitis verò rariſſima. Horum autẽ cauſa ſanguíſne ſit an bilis flaua, ex delirationis ſpecie perſpicuè noſcitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quæ cum riſu accidunt, tutiora ſunt quàm quæ ſeriò: quòd illa à ſanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis ſint acrimonia. Diſcernũtur porrò ex iis ſignis, quæ quis humor exuperet demonſtrant. Atque hæ quidẽ deſipiẽtiæ in febre ſunt.

παρακοπὴ καὶ παραφορά. φρενῖτις.

Deſipientia porrò ſine febre, alia ſimplex eſt, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdũ fit ex cerebri inanitione atque ex imbecillitate principis facultatis, qualem dixit Hippocrates ab immoderato ſanguinis effluuio, atque etiam ex vigiliis accidere. Fit & interdum vehementiùs perculſo & impulſo cerebro, vnde & animalis ſpiritus & mens perturbatur atque confunditur, vt quæ apud Hippocratem ex capitis ictu fit deſipiẽtia. Quinetiam ex multa vini potatione naſci traditur, ídque plerumque ſine febre, capite nimirum ſanguinis vaporíſque feruidioris copia incaleſcente & celeriùs impulſo. Melancholica deſipiẽtia triplex, melancholia, lycãthropia & mania. Melancholia mentis eſt alienatio, qua laborantes vel cogitant, vel loquuntur, vel efficiunt abſurda longéque à ratione & conſilio abhorren-

μελαγχολία.

tia, eáque omnia cum metu & mœstitia, quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ signa constituit. Incipientes quidem melancholici abiecto, demisso & hebetiore sunt animo, se suáque negligunt, vitam sibi acerbam putant & amarissimam, etiamsi ex ea migrare pertimescant. Quum iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingunt & obloquuntur aliena perturbatè atque confusè, eáque ferè tristia: alij ne loquendum quidem sibi esse putant, sed omnem vitam in taciturnitate trãsigendam. Dein hominum consuetudinem cõspectúmque magnopere fugiũt, multi solitudines quærunt, & interdum mortuorum sepulchra aut horridas speluncas errantes sectantur, eóque se recõdunt, ac sæpe luporum ritu λυκανθρωπία. vlulant, quorum propriè vitium lycanthropia nũcupatur. Infinitæ horum species: qualis nimirum maximè olim fuerit cuiusque intenta cogitatio, aut qualis vitæ cõditio, talis sese repræsentat melancholica deliratio. Nam (quod Aristoteles literis prodidit) vt vinum potãtium naturæ & moribus, ita sanè melancholia laborãtium constitutioni sese accõmodat. Eorũ plurimi, qui sine febre desipiunt, melancholici putãtur, maximè si meticulosi sint & tristes, qui facilè continentur, nec violenter quicquam faciunt: sola quippe melancholica desipientia à frigidiore succo cõtrahitur, reliquæ μανία. omnes à calido. Melãcholiæ succedit mania, nobis furor vel insania dicta, quæ cogitatione, verbo aut opere melancholicorũ quidem deliramẽta imitatur, sed iracundia, iurgiis, clamoribus, horrẽdo aspectu, multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, vt quasi feræ & immanes beluę in obuios dentibus, vnguibus & pugnis inusitata rabie petulanter inuadant. Horum iam causas expediam. Melancholiam efficit ater ac fæculentus humor aut vapor in mentis sedem irrepens. Humor autem modò in liene viciníśque partibus, modò in capite solo consistit, modò in venas vniuersúmque corpus effunditur. Hinc melancholia triplex, hypochõdriaca, primaria, & quæ totius corporis vitio fit. Omnium mitissima est hypochondriaca, quæ & flatulẽta nuncupatur: ea sinistri hypochõdrij sympathia concitatur, è quo vapor ater & obscurus obrepit in mentem. Huius generis signa conspicua sunt subter præcordia, in quibus arteriæ vehementer & molestè pulsant, sicut & Hippocrates notauit. Præcordiorum venæ si pulsant, aut turbationem aut delirium portendunt. Ex humoris ardore æstus præcordiis inest, sed sine siti: nam læsa ventriculi concoctione sputum humidum copiosúmque reiicitur. Hinc etiam ructus, flatus, rugitus & fluctuatio: sæpe dolor & cordis palpitatio, interdum etiam suffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficicili, calidus vapor sursum expiratur, è quo tum hæc, tum omnia melancholica deliramenta inualescunt, mitescunt verò refrigerante cibo, alui deiectione, vomitione & ructibus. In plerisque etiam lienis aut mesenterij renitẽs dolénsque tumor aliæque horum affectuum notæ insunt: in aliis quũ præsertim ab exusta bile flaua tales euaserunt, nec sola fæx melancholica, sed atra bilis molesta est, nõ manifesta humorum cõgestio deprehenditur.

prehenditur. Melancholia primaria in qua cerebrum primariò afficitur, siue peculiari, siue totius corporis vitio, hinc intelligitur, quòd sine præcordiorum affectione fatiget, quódque signa adsint quæ melancholicum humorem, vel in capite, vel in toto corpore dominari & exuperare demõstrant. Iam verò quum atra bilis, vel melancholiæ, vel sanguinis, vel flauæ bilis exustione genita est, mania insilit & adoritur, quæ proinde sæpe succedit incalescenti melãcholię. Ater hic humor similiter atque melãcholia aliàs in præcordiis, aliàs in toto corpore, aliàs in capite solo congeritur. Calidus verò quum sit, immania horrendáque deliramenta cõcitat: quòd si putrescat, febrem accerset, sin duntaxat vehementiùs incalescat, sine febre maniam solitariam. Et hæ quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones existunt, quibus ferè comites sunt vigiliæ, eæque interdum pertinaces adeò ac diuturnæ, vt mente captus quidam menses quatuordecim insomnes duxerit. Nunc de contrariis symptomatis. μανία μονήρης.

Stultitia seu fatuitas quæ Græcis est μώρωσις, mentis est imminuta & infirmata functio ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, est vel imaginationis, vel mentis occasus atque priuatio, qua iam ab ipso ortu perculsi afflectíque vix mentis inopia loqui discunt. Huius classis est fluxa & amissa memoria, quæ & obliuio. Omnium autẽ causa frigida est cerebri intemperies, quæ functiones omnes torpidas segnésque reddit: nonnunquam cerebri aut temporum ex ictu aut ex vulnere vehemens concussio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipso iam ortu & naturæ primordiis vitium contraxerunt, iis inconcinna cerebri figura maláque inest conformatio, aut certè pauca cerebri substantia, vt quibus caput pusillum existit. Verũ enimuero frigida cerebri intemperies quæ nõ simplex est, sed ex humoris frigidi pituitosíque copia, iis quæ iam diximus soporosos etiam affectus adiungit, somnum, soporem, cataphoram, lethargum. τὰ καταφορικὰ καὶ καρώδη πάθη. ὑπολημονὴ καὶ λήθη.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies est, spiritus ac vires instaurãs, quæ vigiliis & exercitatione per sensuum motuúmque organa dissipatæ sunt. Quocirca inanitio & defatigatio somni quietísque causa quædã est: ac proinde à vigiliis, à multáq; exercitatione somnus arctior & placidior obrepit. At verò somnus non naturalis (vt Aristoteli placet) oppleto fit cerebro, ídque vel halituoso quodam vapore, vt à balneis, à cibi viníque copia, ab aluo suppressa: vel humore copioso qui nec caloris nec frigoris modum vehementer excedat. Is enim si pariter frigidus veréque pituitosus sit, & magna copia in cerebri substantiam & in ventriculos (quò proprium cerebri excrementum cumulari recondíque solet) effundatur, nõ somnum, sed altum soporẽ, qui Græcis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet: aut etiam veternum sopore grauiorem, si illius copia admodum grauis extiterit. Adhæc si fortè humorem eum pituitosum putredo inuadens febrem accersat, lethargus excitabitur, à sopore vnius febris eiúsque pituitosæ interuentu distinctus. Ab apoplexia verò sopor, qui grauis sit, internosci vix potest: hoc tamen discriminis intercedit, quòd ὁ ὕπνος. λήθαργος ὁ κάρος.

quòd sopor facilem liberámque respirationem sine stertore cõseruet, quæ tamen in apoplexia sensim ingrauescit, accersitque stertorẽ. Reliquæ omnes motus & sensus & mentis functiones, in sopore perinde atque in apoplexia, vel etiam grauiùs interceptæ concidunt, quãquam in quodam deprehendi vnam constitisse memoriam. Is quum per accessionem ita sopiretur, vt nec pilorum auulsionem, nec punctionem sentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbè excruciatus fuerat in sopore. Fiunt præterea & soporosi affectus cerebro ictu vel casu vehementiùs concusso. Agitatis quippe & cõmotis spiritibus, nulla rectè actio edi potest, túmque subsistit homo quasi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obstupuit. At si concussionis vi & impetu fracta ac depressa calua meninges cerebrúmque premit, sensus atque sermonis expers obstupescit æger. At certè quum effractum cerebrum est, atque eius aut neruorum inde prodeuntium diuulsio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur sopor exiguam nobis salutis spem relinquẽs. De hoc inquit Hippocrates. A capitis ictu stupor malum. Et rursum. Quorum cerebrum concussum aliqua ex causa est, eos repẽte obmutescere necesse est. Quendam vidi ictu adeò vehementi ac valido concidisse, vt sanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret: hinc tantus mentis sensuúmque stupor inuasit, vt calua pertusa ac deinde obducta fuerit omnéque remedij genus sine sensu inductum, sitque is tertio mense restitutus, immemor omnium quæ obtigerant. An autem ex contusione, an ex humorum frigidorum copia ortus sit affectus soporosus, facilè tum propria signa explicabunt, tum quæ morbum antecesserunt.

κάτοχος ἤγουν ἄγρυπνον κῶμα.

Est & aliud symptoma ex contrariarum causarum permistione nascẽs, quum pituita bilísque flaua permistę in cerebro simul immoderatiùs exuperant. Id catoche seu catalepsis id est prehensio aut stupor vigilans vocitatur, quòd licet mens sensúsque omnes subitò correpti vigilantis formã figurámque retineant, nihilominus tamen omnis eorum functio consopita sit. Quocunque statu prehẽsus sit æger, eodem permanet. Rarum certè hoc malum, & cuius admiratione spectatores obstupescunt. Laborantes duos referam quorum animaduersio in cæterorum cognitionem adducat. Vnus dum literis & chartis sedulò inuigilaret, repẽte hoc vitio perculsus, ita quidem obriguit, vt sedens calamúmque digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est omni sensu motúque carere. Alterum mortui ritu iacentem inuisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam: facilis tamen inerat spiratio, & quicquid in os inserebatur, promptè vorabat. E lectulo sublatus solus consistebat impulsúsque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum & stabile permanebat. Expressam quandam dixisses laruam, aut arte progredientem statuam. Hinc igitur constet, quæ cerebri symptomata simplicem intemperiem, & quę humorum vitium sequantur.

quantur. Nunc de ventriculorum ductuúmque affectibus.

Motus sensúsque symptomata. Cap. III.

ὁ σκοτόδινος ἢ τὸ σκότωμα. τὸ ὑπόχυμα.

VERTIGO est qua omnia circumagi videntur, ita quidẽ cerebrum sensúsque exagitans vt sæpe laborans corruat, nisi propinquis nitatur adminiculis. Hac leuius symptoma est suffusio, qua solùm fumi, nubes, muscæ, hísque similia volitare ob oculos putantur. Huius causa proxima est tenuis calidúsque vapor per arterias in cerebri ventriculos irrepens, qui in plexu choroide spiritus & humores exagitans & variè impellens, turbulentos sensus motúsque reddit. Hic porrò vapor ex humore quodam vitioso non continenter & assiduò, sed circuitibus & quoties euidentium causarum vi cietur, efflari cõsueuit. Hic autem humor interdum in cerebro, sæpius in ventriculo & præcordiis aliísve partibus subsidet. Hinc vertigo alia primario cerebri affectu, alia ventriculi aliarúmque partium consortio fit. Illam demonstrant capitis dolor aut grauitas, aurium tinnitus, olfactus vel auditus oblæsus: hanc verò nausea, inappetentia, oris amaror, & cordis erosio cardiogmos appellata. Aut si qua pars alia huic malo dedit originẽ, ei⁹ affectæ indicia elucebũt. Vt in quodã cui ab occipitio vertigo exoriebatur, pars ĩ eo minima dolebat, quæ si vel blãdissimè attingeretur, concitatus humor vaporem in sensus omnes expirabat, quo protinus offusi tenebãtur. His qui vertigini aut suffusioni obnoxij sunt, accessionem cient euidentes hæ causæ, solis æstus, exercitatio immodica, & quæcunque humores calfaciunt aut exagitant, aut cerebrum concutiunt. Deinde rotarum circumactus & aquarum vortices.

ἐπιληψία

Epilepsia totius corporis distentio crebra est, seu conuulsio non perpetua, qua homo subitò concidit, sensuum omnium atque mentis functionibus interceptis, vt nec audiat, nec videat, nec expeditus præteritorũ meminerit. Concussione ex ore spumæ mouentur, & solutis musculis interdũ vel vrina, vel stercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obscura vox eliditur. Atque hæ quidem absolutæ epilepsiæ notæ sunt: plerũque leuior existit, cuius non tam expressa sunt symptomata: nam vertigini finitima hæc est, aut quasi medio ordine inter vertiginem & epilepsiam. Proinde non pauci vertiginem dixerunt diminutam epilepsiam, prodiderúntque ingrauescentem illam in hanc facessere. Causa interior traditur humoris pituitosi aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri ventriculos meatúsque inferciens, efficit vt æger cohibito animali spiritu corruat. Hæc tamen non affatim ac penitus spirituum ductus obturat, sed eius nonnihil etiam pręterfluit, quo cerebrum concussione adnititur quicquid noxium est excutere. Cæterùm non sola noxij humoris copia epilepsiam infligit, quòd in sopore eius copia insit citra conuulsionem: quòd etiam quum subitò desinit epilepsia, ei sanè quemadmodum & apoplexię, excusso in neruos humore, necessariò succederet paralysis, id verò nusquam

quam obſeruatum eſt. Quocirca vt alio opere plenius demonſtrauimus, præter humoris copiam venenata & cerebri ſubſtantię grauiter infenſa atque inimica qualitas, epilepſiæ cauſa ſtatuenda eſt, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidem feriente, cerebro autem contrapugnante, quaſi colluctatione quadam ac dimicatione fit epilepſia. Huius autem fomes modò in cerebro, modò in ore ventriculi, nonnunquam & in aliis diſtantioribus ſedibus deliteſcit, è quibus furtim per cæcos ductus in cerebrum ſerpit & progreditur. Hinc epilepſiæ tres differentiæ conſurgunt, vna cerebro aſſignatur, altera eſt quæ ventriculi, tertia quæ alterius cuiſuis partis conſenſu fit. Quæ in cerebro fit epilepſia, aperto eorum qui è viuis deceſſerunt capite, animaduerſa eſt ſæpiùs aliunde ſuſcitari quàm ex ventriculorum infarctu. Cauſam interdum deprehendi cerebri abſceſſum eſſe, interdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, ſummo dolore: quibus è locis teter vapor in cerebri ventriculos penetrabat. Hanc ſpeciem oſtendunt, capitis grauitas aut etiam dolor atrox, ſenſuum mentíſque ſtupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta inſomnia, & quòd acceſſio repente hominem adoritur nulla ſymptomatum præſenſione. Alteram quæ ab ore ventriculi haud ſecus atque oculorum ſuffuſio originem ſumit, præcedunt ventriculi dolor, diſtentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerãtia: quúmque acceſſio proxima eſt, nauſea, cordis dolor, aut animi defectio: quum verò ea deſierit, vomitio aliàs pituitoſa, aliàs bilioſa. Tertia ſpecies ſæpe à manuum pedúmve digitis, vel à crure, interdum ab vtero, præſertim quum fœtus geſtatur, cum quo & putria multa coërceri ſolent. Non paucas noui mulieres quæ quoties vtero geſtant, crebrò epilepſia corruunt, expeditæ verò nunquam. Hæc etiam poteſt ab alia quauis parte proficiſci: nam viſa eſt quæ à ſummo vertice capitis originem haberet: è quo vapor quoquouerſum excurrẽs, ſi per externas partes ſolùm vagabatur, vertiginem: ſin intrò penetrabat in cerebrum, epilepſiam ciebat. Omnium manifeſtiſſimè hæc ſpecies deprehenditur. Ex ea quippe ſede in qua mali fomes deliteſcit, prehẽdente acceſſione velut aura quædam frigidior per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur: cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiore vinculo (ſi pars id commodè ferat) intercludi cohiberíque poteſt.

ἐφιάλτης

Incubus eſt grauis corporis oppreſſio & nocturna ſuffocatio, reſpirationem offendens vocémque intercipiens. Senſus quidem non adimuntur, ſed tamen ſtupefiunt hebetãtúrque, quemadmodum & mens & imaginatio. Etenim laborãs vel ab hoſte ſe inuadi, vel ab aliquo venerem exigente tanquam ab incubante mole premi, qui manu attactus mox effugiat, vel abſurdiora quædam ſpectra imaginatur ac fingit. Cauſa eſt craſſior pituita aut melancholia, non in cerebro, ſed circum præcordia inhęreſcens, qua per crapulam & cruditatem turgeſcente, diaphragma pulmonéſque premuntur: craſſo autem vapore illinc in fauces & cerebrum expirato, vox ſupprimitur, ſenſus atque mens obturbatur, viſíſque triſtibus offunditur.

funditur. Incubus epilepſiæ & apoplexiæ affinis eſt, in quas ſi diutius perſiſtit, ſæpe degenerat.

Apoplexia eſt repentina motus & ſenſus, omníſque animalis functionis priuatio. Hac quippe perculſus, nullis ferè mali indiciis præcurrẽtibus, totus repente quaſi attonitus concidit: atque ſi acerbum malum eſt, iacet fixis oculis ſine ſenſu, ſine motu, ſine mẽte, ſola reſpiratione à mortuo diſſidẽs, quæ & admodum difficilis mox euadit, & cum ſtertore grauiſſimo. Hoc vno maximè à ſopore & ab vteri ſtrangulatu diſtat, quòd in his ferè reſpiratio facilis & libera ſeruetur. Licet enim in caro in omníque graui ſopore priores cerebri partes opprimantur ab híſque prodeuntes ſenſus torpeſcant, partes tamen poſteriores illæſæ, ſatis ſpiritus in mouendi neruos effundunt quo motus cõſeruetur, maximéque reſpirationis ad vitæ cõſeruationẽ in primis neceſſariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motũ omnẽ reſpirationémque tollit, eáque maximè cauſa hominẽ iugulat. Adhæc ſolutũ carum ferè excipit bona valetudo: apoplexiam paralyſis. Vteri verò ſtrangulatus quum ſolo vapore cerebrum feriat, multò minus reſpirationem impedit, niſi fauces pręcludat. A ſyncope verò diſſidet apoplexia, quòd nullus aut in primis obſcurus ac languidus in hac arteriarum pulſus exiſtat, in apoplexia verò plenus ac validus, niſi quum iam in propinquo mors eſt. Si mitior apoplexia fuerit, ſenſus quidem aut motus ineſt, ſed admodum ſtupidus & incertus, ac tum ferè pars altera corporis reſoluta ingraueſcit. Huius cauſa in cerebro conſiſtit, omnis motus atque ſenſus cõmuni principio. Ea autẽ eſt craſſior frigidiórque pituita: neque enim à ſanguine, neque à melancholia hãc gigni veriſimile eſt, etiamſi toto torpore exuperẽt. Atque frigidior ea pituita, licet proprium cerebri excrementum ſit, dum tamen affatim & vniuerſè omnes eius vẽtriculos implet, aut dum minimum quiddam retis admirabilis arterias, per quas ſpiritus ex corde in cerebri ſinus influit, repente obſtruit aut coarctat, apoplexiam infert. Tum quippe ſinus influente ſpiritu deſtituti, nihil deinceps ſuppeditare poſſunt ſenſuum motuúmque neruis, móxque neceſſe eſt animal collabatur, ac ſi eius carotides arteriæ interciperẽtur vinculo. Quibus caput graue frequenti ſopore tentatur, & corpus omne pigreſcit inertiúſque euadit, & oculi tenebris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni ſunt, maximè verò ſenes, pituitoſi & crapulæ addicti, qui breui anguſtáque ſunt ceruice.

ἀποπληξία.

Paralyſis quæ conſummata ſit, vnius cuiuſpiam partis non totius corporis motum & ſenſum perimit. At imperfecta interdum ſenſum perimit conſtante motu, interdum motum incolumi ſenſu: vtrũque enim altero manente interdum perire poſſe in Phyſiologia demonſtrauimus. Eſt & quum imperfecta paralyſi ſenſus motúſve torpet & hebeſcit, hic propriè ſtupor appellatur, quo aliquando vidi vniuerſam corporis cutem ex crapula & vinolentia affici, illæſo motu. Fit autem paralyſis aliàs ex debili apoplexia, ac tũ propriè paraplegia dicitur, aliàs ex ſtupore ſenſim aucto, qui

παράλυσις.

ἡ νάρκη ἀμυδρά τις παράλυσις.

παραπληγία.

qui paralysis est nuncius. Illa quidem grauior & periculosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit: hæc verò mitior, at nihilominus pertinax. Illa ferè aut partes omnes quæ sub capite sunt, aut alterum saltē corporis latus occupat, éstque propriè hemiplegia: hæc interdum illas, interdum vnamquampiam partem obsidet, vt linguam, oculum, maxillam, labrum, brachium, manum, crus, pedem, aut quicquid sub diaphragmate cōstituitur.

ἡμιπληγία.

Pars resoluta celeriter frigore obriget, ea quoq; grauis est, & si attollitur, mox sua mole recidit relabitúrque, laxa, mollis, tum motus tum sensus expers. Qúmque iam diu malum protractum est, ea contabescit atrophiâ. Faciei quæcunque pars resoluta fuerit in aduersam partem sanam contorquetur. Inuestiganda porrò diligenter mali prima sedes. Si partis cuiuspiā in facie extinctus est sensus, affectio in iis est neruis qui à tertia cerebri cōiugatione prodeunt: at perēpto motu, in primis spinæ vertebris causa subsistit. Si partes omnes quæ sub facie sunt resoluuntur, affectio totius spinæ obsidet initium. Hemiplegiæ causa non in tota spina, sed in illius altera duntaxat parte inhærescit. Altero crure aut vtroque resoluto causa non supra lumbos quærenda est. Si tota spinæ medulla in transuersum afficitur, resolutio subditas partes omnes, tum dextras, tum sinistras occupat, sin altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumenti regione sunt. Quacūque igitur parte resoluta, accuratè discendum in eáne sola affectus consistat, an in illius neruo. Sed & quæri debet in totóne processu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine solùm, an in ipsa cerebri aut spinæ medulla. Ad quam quidem rem exquisitè tenenda est ex anatome omnis neruorum distributio. Ea porrò causa spiritus influxum & distributionem interpellans, crassa ferè est pituita neruo tenaciter impacta, húncque obstruens & impediens quominus spiritus animalis in eam distribuatur partem, in quam neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in spinæ medulla infixus paralysim committere potest: ac sæpe flaua bilis hanc infligit, quum sub finem intermittentium febrium in spinam dorsi ac in neruorum origines effunditur. Eam præterea inducit nerui callus, & tuberculum, & tumor omnis præter naturam neruum aut medullam constringens, multóque magis iniectum vinculum, & contusio ex casu vel ictu, & vertebrarum luxatio, quæ aut in dextrum fit aut in sinistrū. Quænam autem harum causarum paralysim intulerit, quiuis facilè propriis ex signis internoscet.

σπασμός.

Conuulsio est neruorum musculorúmque suam originem versus præter voluntatem perpetua cōtractio. Hac membrum in quod musculi tendo inseritur simul adduci necesse est & contrahi, & à naturali figura desciscere, & vehementissimo torqueri dolore qui modò leuiùs, modò atrociùs insultet virésque prosternat. Rarum quidem & insolens, sed tamen acutum malum est conuulsio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdum partes infestat. Quæ totius est corporis, id adeò arctè occupat, vt flecti haud possit: qúmque corpus in priora curuatur

emprosthotonos

emprosthotonos est, quũ in posteriora opisthotonos, quum æquali robore in vtramque partem intẽditur, tetanos id est distentio: quæ nomina solent etiam solius ceruicis conuulsionibus accommodari. Huius causam & vitium in spinæ initio contineri extra controuersiam est. Iam verò partis conuulsio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice, in maxilla, in labris vnde risus fit sardonius: interdũ in brachio, in manu, in crure animaduertitur: eo scilicet neruo aut musculo affecto qui partis motioni destinatus est. Pars autem nerui primariò affecta ea ratione designabitur, quæ in paralysi exposita iam est. Cõuulsionis causæ multæ sunt, quas omnes Hippocrates in duas contulit, inanitionem & repletionem. Quæcunque enim vel ab ardente febre, vel ab ellebori alteriúsve medicamenti potione, vel ab immoderata sanguinis profusione, vel ab immodicis vigiliis, vel ab inediis, vel à labore immodico fieri traditur, ab inanitione est, quemadmodum & quæ ex vulnere aut ex nerui compunctione concitatur. Hãc sequitur inflãmatio simplex, & ardor neruosas partes cerebrúmque feriens. His igitur ex causis propria substantia dissipata, nerui & membranæ siccescunt ac in sese cõtrahuntur. Quæcunque verò cõuulsio vel ex phlegmone, vel ex ebrietate & crapula, vel ex suppressa quadam vacuatione consueta, vel ex intermissa exercitatione proficiscitur, ad repletionem referenda est. Ex his igitur quæ antecesserunt, conuulsionis species atque causa discernetur, tum etiã quòd ex repletione repẽte gigni soleat, ex inanitione verò sensim multóque tempore. Præter illas alia quoque conuulsionis est species, quam rectè flatulentam quis appellet. Ea sæpe manuum φυσώδης.
pedúmque digiti, nonnunquam & crura vel extenduntur vel in sese con- σπασμός.
trahuntur summo dolore, sed eo breui & qui frictione sola mitescat. Causa est crassus lentúsque vapor in neruorum propagines insiliens, qui illas haud secus atque citharæ chordas implet atque conuellit: proinde iis qui vino & crapulæ, aut socordiæ ac desidiæ se dediderunt, frequens esse consueuit. Huius etiam generis quædam non ita pridem mihi occurrit, non extremas solùm verùm alias quoque partes impetens. Ea quotannis hyeme duntaxat, sed bis térve quotidie affligebat. Caput primùm in accessione vibratione quadam ex interuallis cõtorquebatur, hinc sensim malum per ceruicem frigoris sensu deuoluebatur: quúmque inter scapulas irruebat, illæsa mente integrísque sensibus opisthotono corpus rigebat: quum verò in alterutrum latus, aut in brachium, aut in crus excutiebatur, ita arctè id protinus contrahebatur, vt nulla astantium vi exporrigi posset, dum prorsus cõquiesceret accessio. Ex quibus intelligi potest, cõtinentem proximámque illius causam nõ humorem, sed frigidum, crassum lentúmque vaporem fuisse, qui inclinante accessione totus dissiparetur, cuius tamen fomes esset in capite. ὁ φόμος.

Tremor motus est deprauatus mẽbrum præter voluntatem cõcutiens. Oritur quum insita grauitate membrum delabitur, facultas verò imbecillior id nequit erigere nec robustè exporrigere: tum enim pugna quadã grauitati

uitati resistit facultas ac tantum in sublime membrum attollit, quantum id suo pondere deorsum fertur. Præcipua igitur causa est facultatis atque neruorum imbecillitas: quæ contrahitur interdum ex ætate, vt quum iam grauis est senectus, interdum ex causa vires resoluente, cuiusmodi est diuturnus grauísque morbus, immoderata intempestiuáque venus, & timor aliúdve animi pathema: interdum ex iis quæ tota substantia neruis sunt infensa, vt hydrargyri vapor immodicus: interdum ex iis quæ neruos acriùs feriunt ac implent, vt vinolentia, viníque meracioris liberalior vsus, hac nulla crebrior tremoris causa existit. Quinetiam præter neruorum imbecillitatem alia quoque causa statuatur, neruorum obstructio à lentis crassísque humoribus, quæ sit tamen leuior quàm in stupore aut in paralysi: communes quippe horum causas esse volunt & ordine solo distingui, vt quanto interuallo à paralysi stupor, tanto à stupore tremor recedat. Atque vt pituita sic & bilis flaua in neruos insiliens horum fit symptomatum causa, ea ferè ratione qua & de paralysi traditum est. Etenim non raro sub acutorum morborum finem tremor enasci deprehensus est. His iam omnia tum principis, tum sentientis mouentísque facultatis symptomata videor persequutus. Nunc quæ ab excrementis prodeunt, expediam.

ἐγκεφάλου περιττωμάτων συμπτώματα. ὁ κατάῤῥους.

Excrementorum cerebri symptomata. Cap. IIII.

DESTILLATIO Græcis κατάῤῥους est superuacanei humoris è capite in subiectas sedes prolapsio. Hoc nomen latè patet iunioribus, quo tamen veteres eam solùm designarunt quæ in fauces irruit. Ergo destillationis causa atque materia capitis est excrementum. Cerebri ampla copiosáque medulla multo eget alimento, è quo necesse multum quoque excrementum gigni: maximè verò si impensè frigidum humidúmque aut alia id ratione imbecillum sit, illíque vel copiosius, vel non satis congruens alimentum suppeditatur. His enim ex causis vbique magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum est, id omne in priores cerebri sinus reconditur, qui in id quodammodo destinati sunt: quum verò immoderatiùs exuperat, extrinsecus etiam circum cerebrum circúmque meninges dispergitur & fluctuat, quò per interiorum ora venarum effusus est. Cerebri sinus seu ventriculi facilè per palatum expurgantur, reliqua verò capacitas tum per palatum, tum per nares, tum per aures & oculos. Itaque si cerebro humido siccæ sunt nares, destillationes capitísque morbi ingruunt, quíque foris splendent intus sæpe sordent. Excrementum porrò id cerebri naturam imitatur, quúmque pituitosum sit, tenue tamen aquosum atque dulce existit: sed in cerebri ventriculis diutiùs obhærens plerumque vel salsam, vel acrem qualitatem tempore conquirit. Aliud præterea in exter-

nis partibus capitis excrementum colligitur, maximéque ſub cute verticis, quò venarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema deſinunt. Quoties enim hæ vel ſero vel humore multo turgent, alimenti reliquias & ſuperuacua ſub cutem effundunt, quæ præ cutis craſſitie atque denſitate vaporare foras vix queunt. Horum coagmentatione aſſidua tantus interdum cumulus fit, vt tumor ceræ inſtar mollis promineat cutē condenſans eámque à calua plurimùm diſiungēs. Hic certè fons, hic fomes eſt omnis externæ deſtillationis, quem miror neminem omnium veterum animaduertiſſe. Hinc in externas corporis partes fertur deſtillatio, in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in ſcapulas, in brachia, in latera, in dorſum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eáque tum omnis arthritidis, tum omnis ferè externi doloris cauſa eſſe deprehenditur. Quæ autem è cerebri ventriculis, aut ex iis locis quæ ſub calua ſunt fertur deſtillatio, ea in interiores corporis ſedes prolabitur, in híſque varios morbos excitat: in neruorum origines irruens apoplexiam, paralyſim, ſtuporem, tremorem. In ſenſuum organa, cæcitatem, ſurditatem, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem: in fauces & in aſperam arteriam raucitatem: in pulmones tuſſim, aſthma, phthiſim: in ventriculum cruditatem: in inteſtina alui profluuium: híncque ſi in iecoris venas ſe inſinuet, craſſeſcens tum eas, tum viſcera infercit obſtructionéſque parit. Sic deſtillatio quàmplurimorum eſt morborum procreatrix. Vnus autem homo præ cæteris animantibus his malis idcirco obnoxius eſt, quòd amplo ſit cerebro eóque ſublimi, è quo excrementum in omne ferè corpus facilè delabi poteſt, ídque perfundere & quaſi irrigare. Id autem excrementum quamdiu in cerebro conſiſtit, ferè aquoſum eſt & ſero perſimile, quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri ſubſtantia lentorem adipiſcitur: quo ſæpe cernuntur per frigora nares ſtillare. Talis igitur initio vel in pulmones, vel in alias interiores ſedes illabitur: talíſque ab ſummo capitis vertice in extimas corporis partes atque in pedum articulos profluit. At verò excrementum hoc partium in quas procubuit calore ſenſim craſſeſcit portione eius tenui diſſipata. Sic enim ex tenui & aquoſa pituita ſuperuacanea mucoſam, ex hácque albugineam, deinde vitream & gypſeam caloris vi procreari in Phyſiologia demonſtrauimus. Quum autem frigida deſtillatio in partem quampiam incidit, ab externíſne an ab interioribus capitis ſedibus ea profluxerit, internoſcendum quidem (nam medendi ratio diuerſa eſt) tum iis ſignis quæ nunc poſita ſunt, tum iis quæ externum capitis dolorem ab interiore ſeiungunt. Deſtillationis porrò materiam gignunt ac augent intemperans humidiórque victus, & capitis imbecillitas intemperiéſque frigidior. His ex cauſis cumulatum excrementum ſi diutius ſubſiſtit ac hæret, tum morbos, tum quæ retuli profert ſymptomata. Id verò depellit & è capite exturbat, quicquid ſuo id loco dimouet, vt copia grauans, frigus exprimens, æſtus colliquefaciens,

balneum laxans, & perturbans exercitatio vel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt, vt pondere suo excrementum in subiectas sedes profluat, destillationis causæ statuendæ sunt. Recentiorum medicorum turba non satis probabili Auicennæ dogmate, omnem destillationis materiam statuit è iecore calidiore suscitari: multos inde vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam versi protinus relabantur, perinde atque terrarum expirationes quæ in nubes concrescentes mox dissoluuntur in imbrem, aut sicut vaporarij halitus in sublime elatus densatur in aquam. At verò excrementi minimum hac ratione congeri potest. Sed & iis qui vel temperato vel frigidiore sunt iecore, destillationes plerumque fiunt: & hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium sunt causarum creberrimæ ac validissimæ. Capitis symptomata omnia persequutus videor, quorum interiores ferè causæ sunt intēperies simplex, & vitium humoris, qui vel extra vel intra caluam consistit. Hic verò vel in meningibus, vel in cerebri substantia, vel in eius ductibus obhæret, vel illinc in subiectas partes illabitur. Atque hi præcipui sunt scopi, ex quibus tota medēdi ratio peti constituíque debet.

ὀφθαλμῶν πάθη.

Oculorum morbi, symptomata, horúmque causæ. Cap. V.

SIMILI ratione & oculorum interiores affectus ab externis summa cura seiungēdi sunt, quòd in his curatio & remediis & vtendi ratione variet. Interiores dico qui intra corneam membranam conditi sunt, & quorum origo ab intimis cerebri sedibus ducitur. Externos verò qui vel in cornea, vel extra hāc existunt. Hi autem affectus aut oculi visionem aut motum peruertunt, ídque modò cum dolore, modò citra dolorem vllum. Motui impedimento sunt strabismus atque paralysis.

στραβισμὸς ἢ διαστροφή.

Strabismus oculi conuulsio est, qua is in obliquum ita cōtorquetur, vt nequeat amborum vnus aspectus esse. Paralysis motus est abolitio: horum causæ suprà cōmemoratæ vel in oculorum musculos incidunt, vel in neruos ex secunda coniugatione eò directos, vel in eam cerebri partem vnde illi emergunt. Atque hi primùm & per se motum impediunt. Affectuum porrò interiorum qui visioni obsunt, alij in cernendi spiritu, alij in cerebro, alij in optico neruo, alij in humore crystalloide consistunt. Spiritus vt acutè & distinctè cernat, debet multus esse & æthereus. Nam multus si crassus quoque sit, & longinqua & vicina quidem videt, vix tamen discernit. Paucus verò licet æthereus sit, lusciosos tamē facit, qui propinqua planè discernunt, distantia haudquaquam vident. Paucus & crassus hebetes, qui neque distantia vident, neque propinqua discernunt: senum hoc ferè vitium est. Cæcitas, obscuritas omnísque visus imbecillitas cuius causa in oculo conspicua non est, vel cerebri, vel optici nerui, vel humoris crystalloidis vitio exoritur. Cerebri autem vitium intemperies est aut simplex,

οἱ μύωπες καὶ νυκτάλωπες.

οἱ ἀμβλυωποί.

aut ex humore. Optici nerui vitium obstructio ex humoris crassioris influxu: aut angustia ex tabe vel ex tumore præter naturam: aut illius disruptio ab externis causis. Crystalloidis peculiare vitium est, è propria sede dimotio, aut ex casu aut ex ictu, quibus vehementer oculus ipse concussus est. Iam verò hæc notis discernenda sunt. Vitium & offensæ visionis causam in cerebro esse certò scies, si non ad oculum modò, verumetiam ad alios sensus imbecillitas pertinet. An verò ex simplici intemperie, an ex humore vitium sit inductum, ea luculenter declarant, quæ de affecti cerebri signis prodita sunt. Quum causa in cerebro non reperitur, in neruis opticis aut etiã infra hos quærēda est: atque si cæcitas repente aut breui tēpore inuaserit, obstructio certè est ex humoris influxu: sin verò pedetētim multóque tēpore, aut intemperies aut adstrictio vitio detur. Quanta autem sit optici nerui obstructio vel adstrictio, ita quidē coniectura intelligere est. Si laborans oculum sanum claudens altero videre contendat, ac tum pupilla dilatetur, spiritus nōnihil etiamnum influit per neruum: sin verò eadem pupillæ figura eadémque amplitudo permanet, nihil omnino spiritus illabitur, prorsúsque illi interclusa est via. Ruptus autē opticus neruus, aut humor crystalloides è propria sede dimotus, intelligitur ex ictu vel casu, vel ex alia quauis manifesta causa quæ vim intulerit: quanquam interdum vidi nullius externę causæ vi, solius acerrimi humoris influxu repente & crystalloidem è propria sede dimoueri, & pupillam dilatari, sed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quinetiam quũ crystalloidis dimotio sursum deorsúmve fit, laboranti quæcunque cernũtur gemina apparent, non autem quum in alterutrum angulum fit.

Glaucoma est crystalloidis aut vitrei humoris in glaucum aut fuscum colorem mutatio. Hoc vitio impediti aut per fumum aut per nebulam se videre arbitrantur. Idem impedimentum accidit quum vtriusuis humoris substantia nimiopere crassescit. Siquem fortè alium colorem contraxerit, is etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem vitium rarum, at certè immedicabile, quòd humorum substantiam immutet. γλαύκωμα, καὶ ἀμαύρωσις.

Suffusio est humoris præter naturam vel in pupilla, vel inter rhagoidē tunicam & crystallinum humorem cōcretio. Is autem è cerebro per opticum neruum prolabitur, ídque sensim, vt idcirco vix possit initio conspici: quanquam interdum vidi omnino crassam atque consummatam suffusionem vno die congeri. Etenim si crassus humor in opticum neruum repente incidens subitò obcæcat, cur non etiam is longiùs ob pupillam prolapsus repētinam suffusionem eámque perfectam inducet? Omnis autem suffusio ob pupillam consistens, impedit ne crystalloides primum videndi organum, externarũ rerum species atque simulachra excipiat, néve illa liberè cernat. Principio quũ tenuis adeò est humor, vt minimè deprehendi possit, fumi duntaxat & vapores, deinde etiam muscæ ante oculos obuersari putantur. Tempore eousque crassescit dum omnino visionem præpediat, ídque si pupillam omnem obtegit: aut si eius partem dũtaxat, ὑπόχυσις.

obiectarum quoque rerum partem quampiam obscurat. Atque vt est suffusionis figura, ita & varia sunt rerũ simulachra. In his omnibus iam manifestè crassus, concretus albúsque humor animaduertitur. Incipiente igitur hac suffusione eadem ferè visa atque in ea quæ affecto vẽtriculi ore fit sese repræsentãt: quę hac tamen ratione discernuntur. Suffusio propria alterum duntaxat oculum falsis rerum simulachris illudit, aut si ambos, non simul tamen neque similiter. Suffusio per consensum, & ambos, & simul, & æqualiter visis offendit. In illa visorum occursatio assidua est, ne diem quidem sed ne horam intermittens. In hac verò & remittit, & intermittit, si parciore & facili dato cibo ventriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoës: inualescit si cruditas est, aut os ventriculi dolitat, aut nausea fatigat.

αὔξησις τῆς κόρης. Pupillæ vitia manifestè sensibus patent: ea sunt dilatatio, imminutio, diuulsio & ruptio. Dilatatio siue iam ab ortu, siue postea ex morbo nata sit, visioni obest, vt quæ videndi spiritum vniuersè diffundi atque dissipari sinit. μείωσις. Imminutio natiua quoniam spiritum cogit atque densat, acutissimam visionem reddit: at morbosa quoniam causam præter naturam habet, deteriorem facit. παρασπροφὴ καὶ ῥῆξις. Diuulsio & ruptio nec occæcant nec magnopere visioni officiunt. Dilatationẽ porrò efficit humor in vuea tunica conclusus ac redundans, qui illam distendens, illius quoque foramen quod pupilla est amplificat. Quocirca oculi prominẽtiam atque etiam scirrhũ, phlegmonẽ, & abscessum comitatur pupillæ dilatatio. At verò imminuitur pupilla angustiórque fit in oculi phthisi & atrophia, & quoties vitreus humor quauis de causa absumitur: tum quippe cõtracta rugatáque vuea, & in sese quasi cõcidens foramen coarctat. Eisdem causis atque etiam externarum vi & iniuria fiunt, pupillæ diuulsio atque ruptio. Hi sunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneę & adhærenti membranæ insident persequamur.

τὰ ἀμβλυσκοποῦντα τοῖς ὄψεσι. Caligo est tenebrosa visio ex crassiore désioréque facta tunica cornea. Rarum hoc vitiũ ex morbo, ex senectute frequens: qua certè membranæ quemadmodum & vngues crassescunt.

ὀμίχλη. Nubecula verò tenuis est humor corneæ inhærescẽs, cuius adhæsu putat laborans se per nebulam, per vaporem aut fumum res omnes intueri. λεύκωμα. Hic verò humor sensim crassescens tandem albuginem parit. Est enim albugo crassus & albus humor in vuea aut etiam supra hanc ita concretus atque densatus, vt omnem plerumque videndi aciem perstringat. Sensim quidem hęc duo vitia succrescũt, ac sæpe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis spatiis quæ sunt inter membranam adhærentem & vueam.

Hallucinatio quæ Græcis est παρόρασις fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: vt in ictero citrina, in sugillatione & inflammatione rubra.

ῥῆξις. Rhexis est eiusdem corneæ ruptura vel sectio, vel exesio, è qua primùm albugineus

albugineus humor emanat, oculúmque multò minorem relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tum oculi est procidentia, quæ Græcis est proptosis. Ab hac diuersa est oculi confusio, in qua ex ictu humores permisti confusique sunt, citra eruptionem vllam.

πρόπτωσις ὀφθαλμοῦ.

Extuberant (sed rariùs) in hac tunica pustulæ quales exanthematum, phlyctænæ dictæ. His ruptis vlcuscula manent varia, quorum sordidissimum epicauma dixerunt. Hæc tandem pus excipit. Quinetiam huic tunicæ & carbunculi & carcinomata insident, rarissima quidem, sed omniũ vlcerum deterrima. Nunc adhærentis membranæ affectus percurramus.

πτερύγιον.

Vnguis neruosa dura & albicans mẽbranula est ex angulo sese obtendens & plerumque pupillam contegens. Oritur ex adhærente membrana sensim multóque tempore (si permittitur) increscente.

ἐπιφορά.

Omnium autem frequẽtissimè oculos infestant epiphora & ophthalmia, ex quibus & dolores sanéquam acerbi & alij plerique morbi expullulant. Epiphora est tenuis humoris impetus, lachrymarũ specie, in oculos factus. Is autem humor aliàs frigidus ac planè aquosus sine dolore, sine ardore aut rubore: aliàs acer est aut salsus, qui & dolore & acrimonia & ardore & rubore molestus est, vnde & palpebrarum sequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è sincipite & è summo vertice ducitur, in quo humor extra caluam & subter cutem cõgeri solet, qui per pericranium in adhærentem membranam destillat, ac demum foras per oculos excidit: quemadmodum & ex ea sede destillationes aliàs in dentes, aliàs in maxillas procumbere proditum iam est. Quocirca huius eædem atque destillationis causæ statuendæ sunt.

ὀφθαλμία.

Ophthalmia est oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effusa. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obscuræ fuerant, cõspicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat, rubescit. Summus ardor atque dolor affligit, qui acriũ sæpe lachrymarum fluxionem accersit. Tum sanè magna huic similitudo est cum epiphora. Sed inter se distant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora solum palpebræ cilium rubescat. Distãt præterea & materia & origine. Quum ingrauescente ophthalmia album oculi rubescẽs vsque adeò tumet & increscit, vt nigro sublimius euadat, ipsúmque ferè cõtegat, chymosis appellatur. Inflammationis causa est tenuis biliosique sanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorúmque venis in obscuras & latentes oculorum venas irruens. Quibus fluxione frequenti venæ patefactæ sunt, hi quauis ex causa inflammatione rursum tentantur, & à plethora, & à solis æstu, & ab exercitatione, & ab aliis externis causis quas diximus fluxionem irritare.

ἡ ὀφθαλμοδυνία.

Oculorum dolores quoniam in primis graues esse solent seorsum quoque æstimandi. Mouẽtur autem ab humorum acrimonia in acri epiphora, ab ardore in ophthalmia, à flatuum vel humorum influentium copia, quæ illorum tunicas distendit, à carbunculo & carcinomate: sed à pustulis

lis & vlcusculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globū obsident. Nunc qui ambitū inuadant, palpebras dico & angulos tradendum.

ὁ αἰγίλωψ.

Maximus quidem & creberrimus est ægilops, phlegmone parua inter maiorem angulum & nasi radicem. Pars ipsa quasi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor summus vrget ísque lancinans. Causa est tenuis biliosúsque sanguis per temporum, frontis facieíque venas eò insiliens, sicque venam illic conspicuam exedens aut corrumpens, vt sanguis in id spatium sub cutem effusus phlegmonem pariat: qua rupta exulceratáque cute abscessus apparebit, è quo pus per vlcusculum manat.

κόλπος ἢ σύριγξ.

Ex his parùm bene curatis affectibus, sinus consequitur, aut oculi fistula. Etenim quum ægilops non maturè aperitur, aut quum pus non liberè effluens diutius coërcetur, cuniculos agit, ac demum vicinis partibus exesis sinum parat, in quo copiosius colligitur: hinc ad os subiectum penetrat, & viam aperit in narē proximam, è qua graueolens excidit. Quòd si pus viam sibi muniat in angulum oculi maiorem, fistulam excauat qua sinus expurgatur. Solet quippe in sinu illuuies assiduò congeri, quæ presso angulo per illius fistulam emanat: túmque tumor subsidet, dum noua illuuie denuò repleatur, quod plerisque singulis horis obtingit.

ἡ ῥυάς.

His malis rhyas ferè succedit, quæ est carūculæ anguli maioris absumptio vel imminutio, à qua & angulus latior euadit. Fit tamē & aliis ex causis, velut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur Encanthis, quæ ipsius est carunculæ immodica eminentia.

ἐγκανθίς.

τὰ ψωρειῶντα καὶ ψωρώδη βλέφαρα. ξηροφθαλμία.

Palpebrarum vitia sunt scabies quæ psorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa scabies est ex humore calido & acri, cilia potissimum occupans: hæc pruritus est ex humore salso atque nitroso, solétque nostris sicca lippitudo nuncupari.

Ectropion palpebræ est inuersio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autem vel ob cicatricem, vel ob subditæ carnis exuperantiam, qualis sæpe ex chymosi relinquitur.

κριθή.

Grando tuberculum est durum palpebræ ferè superiori innascēs. Hordeolum tuberculum calidum in abscessum ferè desinens, quod è palpebrę margine atque è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atque superciliis pilorum defluuium contingit, quod madarosis appellatur: & pilorum inuersio, & pediculorum prouentus, omnia certè ex iis causis genita, quæ & finitimos capillorum affectus edunt.

μαδάρωσις. φθειρίασις.

Aurium morbi & symptomata, horúmque causæ & signa. Cap. VI.

ἡ διὰ φλεγμονὴν γινομένη ὠταλγία.

AVRIS phlegmone plerumque tentatur. Hęc parte intima inter crassiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prętēditur colligi solet. Gignitur ex acri tenuissimóque sanguine, qui ab interioribus meningum venis eò irruens, tandem putrescit.

putrescit. Calore se prodit & dolore grauissimo, membranas quippe humoris acrimonia pungit, & copia distendit atque diuellit. Hinc pulsans & vehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quæ circum arterias & membranas accenduntur. Febricula oboritur suis comitata symptomatis. Nullus tumor nullúsque rubor foris conspicitur, nisi fortè geminato malo externa in cósensum trahãtur. Putris materia in pus sensim coctione mutata abscessum inuehit, è quo rupta vel exesa audiendi membrana, pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum est cerebrũ & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manétque interdum suppuratio admodum diuturna, qua vel pus albũ, vel liquidior sanies excurrit. Fit tamen & interdum suppurationis aut sordium genus aliud citra inflammationem, ex magna cerebri impuritate, ex multaque colluuie eò sibi viam & exitum moliente. πυοῤῥοῦντα ὦτα.

Vlcus auris sordidum ex his sæpe causis excitatur, quoties vel pus vel humor influẽs summa pollet acrimonia. In vlcere verò humido nec tempestiuè resiccato, caro excrescit, quæ auris ductum obturat, & auditũ peruertit. Obturant præterea tum sordes copiosæ, si vel concrescant vel obdurescant, tum calculi, tum alia quæcunque imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem sordis ac saniei suppressio, ac etiam impurum sordidúmque vlcus vermes progignit. σκωληκιῶντα ὦτα.

Iam verò dolor, tinnitus, auditúsque grauis, & omnia audiendi symptomata, ex iisdem sæpe causis procedunt. Dolor enim acerbissimus in phlegmone est, nec minus acerbus fit ex flatulento spiritu circum membranas coërcito. Exitum quippe non reperiens, vehementer illas distendit diuellítque ab osse. Discernitur autẽ quòd neque in hoc ardor, neque grauitas, sed sola inest distentio cum tinnitu aut strepitu valido. At multò leuior dolor existit, quẽ frigidus crassúsque humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorem, citra grauitatem atque distentionem altè fixus est, causásque manifestas habet redundantis pituitæ superuacuæ. At certè sibilus, tinnitus, sonitus, strepitus omnísque deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum nascitur, quæ intimã aurem occupant. Hæc vt varia sunt, & variè impelluntur, ita & varios sonitus edunt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius cursu interrupto: sonitus ex crassiore pleniùs erumpẽte: strepitus ex impulsu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Horum verò nihil obauditur si causa interior quæcunque ea sit, conquiescat. Quum vlcus ab inflammatione vel abscessu, multo pure manauit, nisi id probè coalescat, perpetuum sonitum aut strepitũ relinquit. Nã licet flatus nullus pręter naturã subsit, spiritus tamẽ per arterias impulsus, impetu læsum auditũ offendit. Quinetiã citra vllam auris offensionem obauditio, id est deprauata auditio, interdum capitis consensu accidit. Quæ huius est generis, non vt superior in solam aurem impingit, sed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè existit

πολυωδυνία.

ὁ συριγμός.
ὁ βομβός.
ὁ ψόφος.
ὁ ἦχος.

παράκουσις.

per

per summum febrium ardorem, necnon sine febre quũ è subditis visceribus calida copiosáque expiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoso spiritu distentæ arteriæ vehementiùs pulsant, multúmque calidi spiritus in cerebrum & aures effundunt: ab his verò audiendi sensus alioqui sanus, perturbata atque confusa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea suffusione quæ vẽtriculi cõsortio fit. Hac multos noui grauiter torqueri, atque tum maximè quũ impuris essent visceribus.

βαρηκοΐα ἢ κώφωσις.

Grauis porrò auditio atque surditas sola magnitudine distãt. Fiunt autem vel cerebro, vel primo audiẽdi organo, vel auris anfractu aut læso, aut impedito. Causa quæ cerebrum aut primum audiendi organum occupat, vel intemperies est simplex, vel humoris vitium. Ex bile surditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectiones biliosæ exeunt, eæ surditate superueniente sistuntur: & quibus surditas adest, biliosorum deiectione finitur. A phlegmone præterea, ab abscessu, & ab vlcere illam infligi superiora demonstrant. Ab humore quoque frigido, crasso & pituitoso penitus impacto & cõquiescente crebrior eidem origo est. Hic enim omnium maximè sensus omnes eorúmque functiones consopire solet. Has verò nõ aliter quàm doloris causas, nec aliis oportet signis distinguere. Impedimenta auris appellantur quæcũque illius anfractũ obstruũt, pus, concretæ sordes, tuberculum carnosum, callus, scirrhus, & quæcũque incidentia tenaciùs inhærescunt.

δυσηκοΐα.

Grauis auditio atque surditas, quæ iam ab ipso ortu & à prima natali die contracta sit, ab his minimè causis, sed à conformationis vitio proficiscitur, quo vel audiendi instrumẽtum deest, vel certè figuram vitiosam obtinet. Sic quidam senator ex coniuge sana liberos omnes suscipit surdos atque mutos, cuius rei causa in primis cæca & obscura censetur.

παρωτίς.

At verò parotis inflammatio est in iisce potissimum glandibus erumpens, quæ ponè aures & ad earum radices consistunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorẽ, pulsantémque dolorem, nisi (vt interdum fit) œdematis sit particeps. Oritur ferè à capite, humoribus calidis eò cofluentibus: aliàs sine febre, aliàs in acuta febre, in qua præsertim caput vel delirio, vel dolore, vel grauitate torquebatur.

Narium morbi, symptomata, causæ & signa. Cap. VII.

ARES expurgando cerebro destinatæ, eorum quæ prælabuntur acrimonia sæpe exulcerãtur: deinde etiam ab ictu, à casu, à vulnere, ab aliísque causis euidentibus. Narium vlcus neque dolore, neque acrimonia conspicuum est, ac proinde diu sæpe latet incomprehensum, dum planè sordescat exedátque ossa tenella. At verò quum recens est hinc noscitur, quòd sanguinis nõnihil frequẽter eructet, maximè quũ attingitur aut irritatur: quódque nares hoc sæpe madeant: atque si finitur, crustula sicca eáque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam

quam procidit. Vetustius ac iam putridum vlcus ozæna appellatur, è quo crustula sordidior atque etiam graueolens mucus excidit. Laborãs ipse tũ sibi graueolet, tum vicinis tetri spiritus contagione molestus est. Sæpe illic vlcera diuturna serpunt, quæ vel narium alas, vel earũ interstitium, vel alia eius loci tenella ossa exedunt atque putrefaciunt magna deformitate, exesúmque palatũ sæpe perforãt: idque maximè si vel carcinomatis speciẽ habent, vel è fœda lue venerea, quod creberrimum est, contracta sunt. ἡ ὄζαινα.

Recentibus vlceribus neglectis caro plerumque excrescit, quæ sarcoma nuncupatur. Ea quum longitudine ita excreuerit, vt iam è nare foras propendeat, aut in fauces relabatur, polypus est. Vtrumque vitium narem obstruit, & spiritui viam intercludit, dum præsertim in latus affectum decumbitur, loquelam offendit & obscurat. Atque hæc symptomata grauedini quodammodo similia, nisi quòd admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quódque vlceris signa iamdiu antecesserunt. τὸ ὑπερσάρκωμα. ὁ πολύπους.

Iam verò odoratus symptomata sunt, fœtor assiduus, odorandi imminutio vel abolitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quæ circa nares & os ethmoides sunt: nam quæ in ipso olfaciendi sensu, vel propè hunc intra meningas putrescunt, sensum ipsum haudquaquã feriunt, nec ea laborans, sed quiuis assidens deprehẽdit. Vt enim quippiam odoratum feriat, necesse est ex eo vaporem quodam interuallo in eum sensum & in priores cerebri ventriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito narium ethmoidísque ossis meatu, quo spiritus ac odor duci solet. Idque vel sarcomate, vel polypo, vel phlegmone, vel grauedine. At si horum nulla signa comparent, offensionis causa, vel ad priores cerebri ventriculos, vel ad eas propagines in quibus est odorandi sensus, referri debet: in his vel intemperies, vel humorum copia, vel corruptela, sensum eiúsve spiritus contaminat. Circum eas sedes abscessus interdum fiunt nulla febre, minimo dolore, è quibus ruptis animaduerti pus syncerum per nares affatim profluere perinde atque è purulentis auribus, idque nullo incommodo valetudinis. Sed & in quodam milite qui resimis erat naribus ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, vermes duo villosi instar digiti illic geniti inuentíque sunt, qui tandem in furorem illum adegerunt, febréque non admodum manifesta de medio sustulerunt die circiter vigesimo. ὀσφράσεως συμπτώματα.

Grauedo autem frigida pituitosáque est destillatio in os ethmoides eiúsque membranas incidens, è partibus quæ circum cerebrum aut è ventriculis eius effusa. Ea caput ingrauescit, respiratio difficilior euadit, nec nisi hiante ore anima duci potest, vox non vt antè sonora, nónihil liquoris profluit è nare, principio tenuis, deinde crassiusculi. ἡ κόρυζα.

E naribus porrò sanguis erumpit, aperta, rupta vel exesa vena eò desinente. Eam quidem aperit sanguinis tenuitas vel exuperãtia: rumpit vulnus, contusio ex ictu aut ex violenta quauis euidente causa: exedit sanguinis vel cuiusuis humoris acrimonia. Venæ in nares, nõ ex intimis cerebri, αἱμορραγία.

ſed ex oris palatíque ſedibus excurrunt, ſatis quidem detectæ ac patulæ, vt quaſi emiſſarium ſint ſuperuacui ſanguinis expellendi: quemadmodum & hæmorrhoides, & quæ in vteri ceruicem pertinent. Ex his ſiquidē omnibus, aliàs naturæ beneficio, aliàs præter naturam ſanguis emanat.

Faciei oríſque vitia, & horum cauſæ. Cap. VIII.

VTIS quæ faciei obtenditur, quoniam ſubiectæ carnis portio quædam eſt ſiccior, vitia contrahit cæteris partibus inſueta. Eiuſmodi in primis ſunt ardentes puſtulæ, quæ tum in naſo, tū in reliqua facie magna fœditate extuberant. Cauſa eſt tenuis bilioſúſque ſanguis immodicè auctus, aut cōſueta eius vacuatio ſuppreſſa: tum quippe in eas ſedes irrumpit impetúmque facit. Accedit etiam cutis rara atque tenella, quæ eo humore ſub epidermide coërcito promptè imbuitur. Huius quoque ordinis eſt rubor faciei vniuerſus præter modum ſine puſtulis efflorescens: qui ſi perpetuus eſt atque conſtans, feruidiore ſanguine cutis imbuta eſt: ſin ex interuallis recurrit, ſolus vapor eò ſublatus in cauſa eſt, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinent citrinus, liuidus, albicans, aut aliter fœdatus color, & cutis ſcabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omnéque cachexiæ genus proferre ſolet: omnes quippe ex humorum vitio, ex corporis ac viſcerum impuritate ducunt originem, vt poſthac pleniùs diſſeretur. At varus, tumor eſt durus & exiguus ex frigido craſſóque humore quaſi in callum concretus. Lentigo, ſubnigra aut verè fulua faciei macula eſt, lentem magnitudine coloréque referens. Suggillata, nigritiæ quædam ſunt ex contuſione ictúque vehementi derelictæ, quemadmodum & vibices. Eiuſmodi deformitatum ingens eſt numerus, quæ quoniam corporis functionibus haudquaquam obſunt, non inter morbos, ſed quòd omnino præter naturam ſint, inter ſymptomata recenſeri debent.

ὁ ἴονθος. ὁ φάκος. τὰ ὑπώπια.

Cynicus ſpaſmus oris eſt diſtentio ſeu conuulſio, qua id omnino peruertitur. Conſpicuum quidem malum ſi graue eſt atque conſummatum, leue autem non niſi quum loquendum ridēdúmve eſt, detegitur: tum ſiquidem oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralyſis, hoc tamen diſcrimine, quòd ſi paralyſis eſt, labrum in ſanam partem contorquetur, ſi ſpaſmus in affectam. Quæ horum efficientes ſint cauſæ ex iis quæ ſuprà de paralyſi atque conuulſione prodita ſunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fiſſuræ, quæ ventriculi viſcerúmque conſtitutioni prauæ ſuccedunt.

κυνικὸς σπασμός.

Dentes variè affici ſolent: modò enim aut exerti aut longiores prominent, modò atteruntur aut mādendo, aut externarum cauſarum vi. Stupeſcunt frigidioris humoris influxu, & acerborū crudorúmque fructuum eſu. Nigreſcunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorū vſu, atque expiratione cruditatis & crapulæ. Vacillant

αἱμωδιῶσι. μελαίνονται καὶ πελιδνοῦνται σείονται.

lant mobiléſque fiunt externa vi concuſſi, & quũ eorum radix multo humore madet, laxiórque fit alueolus. Dolore conflictantur grauiſſimo, [ὀδυνῶνται.] ídque ferè ob deſtillationem aliàs tenuem aliàs frigidam, quæ vel in maxillæ membranam, vel in dentium neruum, vel etiam in corpus decumbit. Ruit autem deſtillatio è capitis vertice per tempora in maxillam aut ſuperiorem aut inferiorem: & ſi quis dens exeſus eſt in quem iam via pateat, in eum maximè fluxio inſilit. Tenuis porrò an frigida deſtillatio ſit, ex ſuprà commemoratis ſignis internoſcendum: & quòd frigidæ malarũ tumor ſæpe comes eſt, tenuis raró: huiúſque dolor acerbior, illius verò mitior. Crebra ſæpéque recurrens deſtillatio, dentes excauat, exedit, putrefacítque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

Gingiuæ interdum præter modũ luxuriant & excreſcunt, adeò vt dentes propè integant: [οὖλα πλαδαρά.] iis potiſſimum quibus molles & ſpongioſę ſunt, & qui locis aquoſis humidioribúſque, vt nautę degunt. Flacceſcũt & exeduntur humoris acrioris & ſalſi adhæſu, & vlcuſculis dentiũ radices detegẽtibus.

Eædem phlegmone manifeſta tentantur parulide appellata ad dentiũ [φλεγμονή.] radicem intrò foráſve adeò prominente, vt etiam vicinæ partes diſtendantur, rubeant, caleant ac dolitent. In ſuperiorem maxillam ea procumbere ſolet ex oculorum cantho maiore: in inferiorem verò per tẽpora è venis eò deſinentibus. Abſceſſus hinc ſequitur, cuius pus non ad faciei cutem, ſed ad dentium radices exili velamento tectas irrumpit. Vlcus ſi malè curatum eſt, caruncula extat & prominet epulis nuncupata. [ἡ ἐπουλίς.]

Maxilla autem inferior & conuulſione & paralyſi interdum tenetur, crebriùs verò deſtillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerumque reddit, loci quidem dolore & tumore duro atque conſpicuo. Ea ferè externarum more deriuatur è vertice capitis.

Aphthæ porrò vlcera ſunt non admodum caua in quamuis partem o- [αἱ ἄφθαι] ris ſerpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiúſque radicem. Hæ infantibus familiares, ſed adultis quoque illas efficit halitus calidior è iecore & ex bilis feruore per œſophagum, aut etiam per cæca ſpiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita ſalſa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquam & ſine febre graues, quales ſæpe menſibus ſuppreſſis obſeruãtur. Eas autem hîc prætermitto, quas venerea lues & hydrargyri perunctio ſolet excitare.

Linguæ faucıúmque morbi, ſymptomata & cauſæ. Cap. IX.

IN ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incubat, atque quaſi vinculo alligatur, tumor colligitur batrachus [ὁ βάτραχος.] appellatus, qui interdum phlegmones, ſępius œdematis mollis & laxi ſpeciem exhibet, è quo aperto mucus proſilit oui candido perſimilis. Lingua verò tota interdum ſtupore vel paralyſi tenetur,

iis neruis prorsus impeditis, qui à septima cerebri cōiugatione propè spinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia, dextra sinistráve resoluitur citra vllam gustus offensionem. Quum tota prehenditur, grauis apoplexiæ metus impendet: quāquam non rarò animaduerti diuturnam linguæ paralysim nulla consequuta apoplexia. Ex consummata paralysi omnes obmutescunt: ab ortu quoque nonnulli muti permanent, ídque naturæ conformantis vitio. Visus est etiam cui leuiore ex causa biduum triduúmve loquela adimeretur, móxque repente & inopinatò redderetur, & qui sæpius ex interuallis & circuitibus modò loqueretur, modò mutesceret integrè sano corpore.

Blesi atque balbi sermonem non articulatè explicant, aut linguæ breuitate, aut crassitie nimia, aut alio naturali vitio conformationis: nónunquam & affluentis humoris copia modò ex humidiore cerebro, modò ex ebrietate: nonnunquam immodica siccitate.

Gustus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui à tertia cerebri coniugatione exeunt, perfrigeratis aut quadamtenus obstructis, aut certè ea cerebri parte affecta vnde illi originem habent. Deprauatus verò gustus qui absurdi alieníque saporis perceptio est, accidit quum vel linguæ corpus, vel quæ ipsum vestit membrana vitioso atque tetro humore imbuitur, qui vel solus, vel liquore eorum quæ bibuntur eduntúrve dilutus, in linguę corpus molléscque neruos penetrat, suísque vitiis eos perfundit: túmque vel salsus, vel amarus, vel acidus, vel aliter absurdus sapor gustu percipitur, tanquam à cibo potúve esset inductus. Is autem humor atque vapor sæpe ex inferis sedibus elatus, œsophagū linguámque proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

Tonsillæ sæpe tumēt imbutæ destillatione frigida: ac tum quidem sub maxilla tumor tactu visúque intus animaduertitur, hícque ceu frustulum quoddam faucibus inhærescens, mole sua premit, obstátque ne cibus, potus & saliua facilè vorētur: ídque sine siti, sine ardore. Sed & interdū inflammatio tonsillas exercet, quæ partis nomen etiam sortitur. Hęc tumoris notas præ se fert, præterea verò dolorem, ruborē, ardorem atque sitim. Concocta materia interior cuticula facilè disrumpitur, abscessúque facto pus in os & in fauces emanat. Hinc vlcus sequitur sordidū & quo graueolens fit expiratio. Oritur eiusmodi vlcus frequenter citra plegmonen ex humore salso vel acri, qui molles, humidas, calidásq; tonsillas prorsus exedit: nonnunquā & ex cōtagionis labe incipienti lui venereę familiare est.

Sed & columella è palati extremo propēdens plerūque molesta est. Laxior enim longiórque euadens, in fauces & œsophagi caput illabitur, titillatione molesta, qua qui afficitur, hanc perpetuò vorare frustrà contendit, metuítque ne eius impetu stranguletur. Hoc vitij nascitur, quū ea humore multo supernè defluente madet atque perfunditur. Quinetiam columella seu gurgulio interdum (at certè rarò) inflammatur tumétque cum rubore & ardore. Ac tum in fauces illapsus maiore tędio quàm relaxatus,

suffocationis

ſuffocationis metum concitat. Quum per inflammationem illius pars ima, craſſa, & rotunda, ſumma verò tenuis apparet, σταφυλὴ inquit Hippocrates, id eſt vua nominari ſolet.

At verò angina affectus eſt fauces, id eſt ſummas gulæ gutturíſque partes, per quas tum cibi potúſque, tũ ſpiritus introitus eſt, præcludẽs. In hac ſpiratio fit difficilis, deglutire vix licet, ac proinde potus reſilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atque hæc quidem omnis anginæ cómunia ſunt ſigna, ſed quæ differẽtiis atque cauſis plurimùm euarient. Etenim angina alia vera, alia notha eſt: veræ & legitimæ quatuor ſunt differentiæ. Vna quam omnium periculoſiſſimam cenſuit Hippocrates, vbi neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. Huius quippe inflammatio penitus abſtruſa, grauiora infligit ſymptomata, non ſine metu præſentis ſtrangulatus. Hac ſæpe vidimus ſublatum ægrotum horis octodecim, conſtante mẽte integríſque ſenſibus. Altera eſt quum interiores laryngis fauciúmque muſculi manifeſta phlegmone tentantur. Hæc æquè ac ſuperior ſymptomatis ſæua eſt, ſed minore tamen fit periculo, quòd manifeſto ſe proferat tumore, qui & remedia promptè admittit, & in os expurgari poteſt. Tertia fauces interiores vnà cum ceruice occupat, in qua foris tumor atque rubor eſt conſpicuus, cum calore ac dolore. Symptomata huic nihilo ſunt quàm cæteris leuiora, ſed tamẽ ſpes ſalutis melior, quòd inflammatio foras proſiliens euocari digeríque poſſit. De hac ſcripſit Hippocrates, Ab angina habito ſi tumor fiat in collo, bonũ: foras enim morbus profertur. Quarta omniũ leuiſſima atque tutiſſima cenſetur, quæ non interiores fauces, ſed ſolam ceruicem eiúſque muſculos prehendit, quorũ tamen tumore interiores etiam laryngis muſculi comprimuntur, introitúſque omnis coarctatur. Omnium cauſa eſt fluxio bilioſa aut ſanguinea, quæ è venarum iugularium ramis eò pertinentibus in has ſedes influens vel eryſipelas vel phlegmonen parit. Præter communia anginarum ſigna memorata, adſunt præterea in his tumor, rubor, calor atq; febris, quæ omnis veræ anginæ comes eſt aſſidua. Angina verò quæ notha nuncupatur febris eſt expers. Hæc autem fit quũ pituitoſa deſtillatio in fauces ceruicíſque muſculos decumbit: ac tum fortaſſe tumor ineſt, ſed ſine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non eſt. Huic finitima eſt ea anginæ ſpecies, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, ſed quum ceruicis vertebræ intrò luxatæ, fauces ac gulæ gutturíſque introitus premũt & arctiùs coanguſtant. Noſcitur hinc quòd ſignorum, quæ in aliis prodita ſunt, nullum apparet, quódque ceruix ponè excauatur, ægréque & cum dolore inflectitur: caſus quoque aut ictus anteceſſit: vel humor præter naturam vertebrarum vincula laxauit, vel eas ſua copia de propria ſede diſiecit.

Pulmonum morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna. Cap. X.

PVLMONVM quidem appellatione omnia etiã quę in eis ſunt vaſa, ipſámque aſperã arteriam notamus. Affectus autem qui eò incidunt numerantur intemperies ſimplex, obſtructio, peripneumonia, vomica ſeu abſceſſus & tabes. In ipſa verò thoracis capacitate, humoris collectio, & ſuppuratio. Simplex intẽperies maximéque frigida, deinde etiam ſicca gutturis arteriam exaſperans, tuſſim excitat ſiccam, qua nihil humoris expuitur, reſpirationem raram facit, & ad calidi aëris potúſque deſiderium ſtimulat. Calidior verò intemperies frigidum tum aërem, tum potum expoſtulat, & reſpirationem crebram efficit: quæ validior fuerit intemperies, dolorem inferet. Atque hæc quidem omnia de intemperie inæquali audienda ſunt. Nam quæ iam æqualis euaſit, quum veluti aſcititia quædam natura ſit, nullo penitus dolore cruciat.

δυσκρασία

Flatus in pulmone præter naturam coarctatur quidem, ſed admodum rarò: tum autem ambientes partes diſtendit, & ſi agitetur, dolore afficit, ac interdum violenter erumpere deprehenditur.

ἡ ἔμφραξις.

Obſtructio autem frequens eſt magníque momenti. Ea tuſſim inuehit, & oppreſſionem, & ſpirandi difficultatẽ, quæ tanto grauior eſt, quanto & ipſa obſtructio maior. Huius cauſæ variæ, humorum copia, lẽtor atque craſſities, grãdo, lapis & crudum tuberculum, de quibus vt præcipuis affectorum pulmonum cauſis ſigillatim tradendum. Humorũ copia in ſolam membranam guttur ſuccingentem deſtillatione profluens eámque imbuens, vocem obſcurat ac raucitatem infert. Hãc etiam gutturis ſeu arteriæ aſperitas nimia parit, ſiue à fumo, ſiue à clamore, ſiue ſit à frigore cõtracta. At ſi deſtillatio in gutturis cauum ductúmque incidit, tuſſiculam cum quadam irritantis acrimoniæ ſenſu, ſin in pectus ac in pulmones, veram tuſſim ex imo pectore erumpentem mouet. Hæc enim fit, quum natura vehementi ſpiritus efflatione eiúſque erũpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obſtructione moleſtũ eſt, excutere: quemadmodũ & quũ inter bibendum edendúmve, quippiã in guttur illabitur. Verũenimuero quod in pulmones deſtillat, ſi admodum tenue eſt, tuſſiendo difficilè reiicitur, nã occurrentis ſpiritus vehementia repulſum atque ſubleuatum, mox diſrumpitur relabitúrque in pulmones. Sed multò quoque difficiliùs expellitur ac extruditur, quod nimis craſſum lentúmque eſt: nec enim abſtergi nec dimoueri, nec ſurſũ efferri ſpiritus vi facilè poteſt. Quũ recens eſt atque etiamnum ruit deſtillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequénſque tuſſicula fatigat, qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum verò ea conſtitit hæſitque pulmonibus, rarior eſt tuſſis, quæ ſine gutturis ardore, craſſius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leuíſque eſt deſtillatio, leuia quoque comitantur ſymptomata: quũ verò magna grauíſque impetu ruit, præfocans quædam ſpirandi difficultas angit, crebra, celeris & magna eſt reſpiratio, ſed qua paucus aër attrahitur,

hitur, ſenſus quidam grauitatis percipitur ad pectus & ad ſpinam protenſæ, quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor ſit qui deſtillat, ex acrimonia, ex ſiti, atque ex iis perſpiciendum quæ de deſtillationũ ſignis tradita ſunt. Porrò autem humor craſſus & lentus pulmonẽ eiúſve arteriam occupans, arida tuſſi vehementiſſimè exercet, qua vix quicquam extunditur: ſpiritum difficilem reddit: inter ſpirandum ſtertorem quendam aut ſibilum elidit, quòd pulmonũ bronchiis pertinaciter ſit impactus, & vias coarctet per quas ſpiritus euadit: deſtillationis notæ anteceſſerunt, vel à cerebro vel à vicinis ſedibus.

Hic humor quũ non totus expuitur, reliquum bronchiis aut pulmonũ cauis in quæ ſubiit firmiùs inhæreſcẽs quàm vt euelli poſſit, tempore magis magíſque craſſeſcit atque ſicceſcit, dum vi caloris in vitreã aut etiam in gypſeam pituitam abeat. Quúmque deſtillationibus multis circuitu redeuntibus, ex vnaquaque nonnihil craſſæ huius & gypſeæ pituitæ relictũ fuerit, ſenſim magna eius copia in pulmonũ fiſtulis atque cauernis cumulata, verũ tandẽ fit aſthma, cui opportuni eſſe ſolẽt, qui deſtillatione atque tuſſi frequẽter tentantur, maximè verò ſenes & qui anguſtis ſunt pulmonibus. Ab aſthmate fit orthopnœa qua difficiliùs nec niſi recta ceruice ſpirit⁹ ducitur, qualiter & eos ſpirare dixi quos angina vehemẽter premit. τὸ ἄσθμα. ἡ ὀρθόπνοια.

Malo ingraueſcente, lentus humor in grandinem concreſcit, atque hæc tandem in veros calculos, quibus interdum diſſectos pulmones cõfertos cõdeprehendimus, alióſque in his præduros ac ſolidos, alios veteris caſei cõſtantia, incipientes alios gypſeæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cyſti obductos. Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui quoties exercitatione incaleſcit, cõcitata tuſſi calculos è pulmonibus edit prẹduros, eóſque excreat modò hordei, modò piſi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præterquã quòd paulò difficiliùs reſpirat, & in medio thorace grauitatis cuiuſdam pondus percipit. Atque hæc quidem aliis ſine dyſpnœa, aliis cũ ſuſpirioſa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictantur vehementi anguſtia preſſi prope ſuffocantur, altóque & ſuſpirioſo ſpiritu multum & frigidum aërem ducere contendunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos verè aſthmaticos appellamus, qui ieiuni, & in quiete, & ſereno cœlo faciliùs ſpirare ſolent: at quoties cauſa & materia intus condita frigido humidóve cœlo, aut etiam multa crapula humeſcens & quaſi tumens diffunditur, noua dyſpnœæ quaſi acceſſione conflictantur. Multóque magis ſi fortè recẽs quædam deſtillatio in arterias veteri malo iam impeditas ingruit. Sed & ſæpe fit vt grauiore & repentino vtriuſque cauſæ impetu æger promptè iuguletur, eáque deſtillatio ab euentu catarrhus præfocãs appellatur. Galenus neque à deſtillatione, neque à peripneumonia, neque à pulmonum tuberculo, neque à ſuppuratione quẽquam repente ſtrãgulari poſſe exiſtimauit, ſed à ſola angina, in qua neque in faucibus, neque in ceruice quicquam apparet. At verò quibus iam diu & multũ pulmones infarcti erãt, vt in veteri aſthma-

te, multam repentinamque destillationem plerosque iugulasse testamur.

ὠμὸν φῦμα.

Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatum eásque obstruens, iisdem atque asthma vrget symptomatis, discernitur tamẽ quòd pedetentim increuerit nulla præcurrẽte destillationis nota, quódque difficilis respiratio insit citra stertorem. Omnis tamen vetus & cõtumax ex quacunque causa sit obstructio, inspiratione magna detegitur: per hanc enim sub pectore offendiculum percipitur, quod protinus tussim etiamsi diu sopita fuerit, proritat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obstruens causa tam altè penetret, vt non asperis, sed leuibus pulmonum arteriis cordi vicinis inhærescat, nõ modò difficilis respiratio, verumetiam pulsus omnino varius & inæqualis atque intermittens, vel etiã intercisus existet: ac tum cordis palpitatio & animi quædam defectio accedet oppresso iam corde. Atque hæ omnes quidem sunt obstructorum pulmonum causæ. At tum hi, tum eorum arteriæ angustiores fiunt vel à natura, vt iis qui iam ab ipsa conformatione depressum obtinent pectus arctúmque sub hoc spatium: & qui vel natura vel pleniore victu & ociosa vita obesiores euaserunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodũ crassi sunt, breuiore vita fruuntur quàm qui graciles. Vtrisque ductus omnes corporis præangusti insunt & exiles, in hísque spiritus paucus leui occasione opprimitur, éstque vel citra humoris influxum extinctioni maximè obnoxius.

ἡ περιπνευμονία.

Peripneumonia pulmonũ est inflammatio, aliàs quidem phlegmones, aliàs erysipelatis specie. Magna spiritus difficultas vrget, malæ præter modum quasi inflammatę rubent, oculi intumescunt. Atque si phlegmone est, sputum, inquit Hippocrates, cruentum citatur, nisi admodum crudus sit morbus, præcordiorum totiúsque pectoris angustia præmit, grauitas summa sternum dorsúmque contrahit, sed tamen febris acuta non admodum vrit. In erysipelate verò tussis flauum sputum trahit non multo permistum cruore, pectoris angustia grauitatísque sensus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraque autem modò per se oritur, modò anginæ vel pleuritidi succedit, dum è faucibus aut è latere humor repente fertur in pulmones. De hac scripsit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. Quæ nõ alium morbum subsequitur, sed ex sese primam duxit originem, fit quidẽ ex tenui biliosóque sanguine, è dextro cordis sinu per venam arterialem in pulmones vehementiùs & abundantiùs excusso, qui non modò pulmonis venas & arterias, verumetiam totũ ipsius corpus præter modum implens atque distendens, coarctatur ac putrescit & pulmonis inflammationem accendit, non eam quidem aliarum more collectam, sed toto viscere effusam. Rara autem admodum est vera peripneumonia. At verò tenuis & acris multáque destillatio è cerebro cõfertim in pulmones illapsa, interdum ardore præter naturam incenditur æstum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine designant, in qua & tussi & spirãdi difficultate & lenta febre sensim conficitur æger, sine vlcere, sine expuitione cruenta. Hæc si peripneumonia

falsa peripneumonia

monia dicetur, ab exquisita profectò plurimùm, tum causa, tum symptomatum magnitudine dissidebit.

Vomica pulmonis est abscessus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriáque cysti arctè adeò concluditur, vix vt quicquam de se tetrum in cor expiret. Hæc frequens est in tabidis, sed & plerumque sine tabe fit, quum sanguis ex aperta, rupta, aut exesa vena, in paruam quandam pulmonis regionē secedens, illic putrescit sensimque mutatur in pus, ac per summa siccescens sibi cystim efformat. Latens profectò & in primis abditum vitium, sæpe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, causámque interitus sui nesciens intus gerit sub pectore. Adolescens quidam à paulò vehementiore exercitatione, quū acerba tussi nullo puncto temporis intermisso torqueretur, vomicam integram columbini oui magnitudine excreauit, in qua aperta pus exquisitè album & æquale deprehensum est: cruenta excreatio integrum biduum perstitit magna febre magnáque corporis perturbatione. At nihilominus seruatus is est atq; sanitati restitutus. Nō pauci inopinatò è viuis horæ quadrāte erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis causa cōparuit, quàm repentina vomicæ disruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipsius vim extinguens atque obruens. Quúmq; ex his duo medici essēt percelebres, attamē nec febre, nec inappetētia, nec alio vllo symptomate, impendentem sibi diem vitæ supremum præsenserunt. Id mihi quidem persæpe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus suppuratio in corpore abdita non innotescit, ea propter crassitudinem vel puris vel loci delitescit. Etenim haud rarò efficit obuoluentis membranæ densitas, vt nihil tetrum à pure in cor vitæ fontem inspiretur. Omnibus tamen sic affectis multo tempore antequam vomica rumperetur, cruenta excreatio processit è pulmonibus, eáque cum tussi: adfuitque spiritus grauis ac fœtidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes rarò comes. Sed hęc quidē signa aliorū quoque affectuum communia sunt.

Tabes autem pulmonis est exulceratio, qua sensim corpus vniuersum liquescit. Hac incipiente frequens tussis molesta est, qua cruētum aliquid sine sensu doloris extunditur: hoc interdum subsistit, tussique sordidum quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla fit intermissio: quæ tandem hectica facta, mox à cibo aliarum more inualescit. Vlcere magis magísque serpēte & sordescēte pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A sanguinis sputo puris sputum. Hoc quum syncerum est, aquæ iniectū minimè alterius ritu innatat, sed (si purum est) in imum descēdit subsidétque. Ac nihilominus quoties vel labore, vel tussis impetu, vel excandescentia vlcus puris lentore obductum refricatur, cruenta excreatio redit. Confirmato ac iam inueterascente vitio putris pulmonis portio interdum exit, & sputum carbonibus iniectum aut etiā

per-

per ſe graueolet, ſæpe id etiam halitus cõtagione imprudentes labefactat: capilli defluunt, ídque alimenti penuria: toto corpore exarefacto, & inualeſcente febre vngues in manibus curuantur, malæ liueſcunt tetro vapore eò ſublato, coſtarum extrema ſiccitate ſurſum cõuelluntur, dum tandem corpus omne conſumptum cõtabefiat, calórque natiuus exhauſto pabulo intereat. Magna inter ſcriptores cõtrouerſia eſt, poſſítne quis citra cruẽtam excreationem tabe reſolui. Nonnulli poſt ſolam ſcreationem humoris liquidi & ſubflaui, leui febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo pòſt tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed non paucos etiam animaduerti tabe ſenſim ſublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decurſu comparuit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis cauſa duplex, vna quidẽ pulmonis vitioſa conſtitutio, altera humor exedens. Vitioſam conſtitutionem appello, non intemperiem, ſed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum ſubſtantiam, de qua alibi fusè diſſerui. Sic plerique iam ab ipſo ortu & à parentibus latente pulmonum vitio tenentur, quo tandem omnes contabeſcũt, etiamſi nulla aut certè minima deſtillatio è cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida ſtirpe ſati ſunt, quaſi hęreditario iure omnes neceſſariò tabe marceſcunt: hócque malum ſæpe vidimus in omnes eiuſdem familiæ ordine graſſari. Et qui natura pectus anguſtum atque depreſſum obtinent, hi ſunt in tabem procliuiores, horúmque natura, vt inquit Hippocrates, ad phthiſim vergit. Non hinc certè quòd pulmones anguſti ſint, hoc enim duntaxat in aſthma deduceret, ſed quòd ij ferè languidi adeò ſint & imbecilli, vt tempore ſenſimque flacceſcant ac ſponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu vitioſos nacti ſunt pulmones, alij à cruenta ſcreatione, alij citra hanc tabidi deceſſerunt. Cauſa tabis altera acris eſt & exedens è capite deſtillatio: aut humor acer è corde in pulmones eiectus, qualis maximè autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate concluſum, de quo ſtatuit Hippocrates, Empyos, id eſt purulentos qui intra dies quadraginta ſcreatu non purgantur, in tabem tranſire. Hæ igitur cauſæ valentiſſimos quoſque pulmones ſenſim & ſine ſenſu doloris exulcerant: quibus etiam accedunt quæcunque id cæca proprietate vt lepus marinus præſtare poſſunt.

ἡ φθίσις.

τὸ ἐμπύημα.

οἱ ἔμπυοι.

Iam verò pulmonum vena, caſu, labore, clamoribúſve rupta: aut æſtu, balneis, vini potu alimentíſve calidis & multis, vel etiam ſuppreſſorum menſium (quod interdum fit) eò confluentium multitudine reſerata, magnam ſæpe ſanguinis copiam excreatione profudit, quam nulla tabes eſt inſequuta, ac ita affectos pleroſque vidi diu poſtea vitam nullo incómodo exegiſſe. Non enim ſimplici venæ ruptione (modò reliqua pulmonis ſubſtantia integra ſit) quiſquam contabeſcat. Aut ſi qua illinc tabes inſequitur, id ſanè fit quòd ſanguis ab vlcere in pulmonum ſubſtãtiam dimanet, inflammatúſque ac demum putreſcens eam labefactet.

αἵματος ἀναγωγή.

Thoracis

Thoracis morbi & ſymptomata. Cap. XI.

ἡ πλευρῖτις.

LEVRITIS phlegmone eſt eius membranæ quę coſtis ſubtenditur. Latus varij dolores exercent, qui tum ſitu, tũ materia diſtant. Situ quidem quòd alius cauſam habeat inter coſtas & mẽbranam quæ intus illas ſuccingit: alius in muſculis meſopleuriis: alius in muſculis qui extrinſecus coſtis incubant. Poſtremus hic dolor non vtique exquiſita, ſed notha pleuritis eſt: qui verò vel in muſculis meſopleuriis, vel inter hos & membranam ſuccingentem, vel in vtramque ſedem incidit, ex ſitu vera & exquiſita pleuritis eſt. Materia quoque dolores hi diſtant, quòd alius à phlegmone, aliùs à deſtillatione, alius à flatu ſuſcitetur. Fit autem phlegmone raro ex craſſo, ſæpius ex tenui bilioſóque ſanguine qui ex vena caua cordi aſſidente, in eam quæ azygos nuncupatur, ac dein in tenues coſtarum venas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut diſruptis exilit, incidítque aut in muſculos meſopleurios, aut inter coſtas & ſuccingentem membranam, illícque collectus phlegmonen verámque pleuritim parit. Quum verò ſanguis in externos thoracis muſculos effuſus, ídque per ramũ qui à vena caua mox vt è thorace in alam emerſit, delabitur propagatúrq; in partes thoracis externas, ex materia quidem verã, at ex ſitu notham pleuritim facit. Quanquam autem hæ phlegmonę ſitu diſtant, magna tamen ſocietate connexæ ſunt: ac ſæpe interioris in externam, aut contrà trãſitus eſt: quod vt in anatome docui, interiorum venarum extrema foras emergant, & externarum ora intrò ſubeant. Cauſa porrò quæ ſanguinis fluxionem impetúmque mouet, aut illius immoderata eſt copia, aut tenuitas, aut efferueſcẽtia & exagitatio ab æſtu, à balneis, ab exercitatione, ab excandeſcentia, ab ictu, à ſubita refrigeratione, aut à potione frigida, quæ concalfactum agitatúmque ſanguinem variè depellit ac diſiicit. Ad has cauſas accedit lateris imbecillitas, qua fluxio nõ quidem allicitur, ſed promptiùs excipitur. Dolor autẽ pleuriticus non perpetuò vniuſmodi eſt, ſed vt ſanguis inciderit varius, & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſæpe vehementia variat: nam à tenui bilioſóque ſanguine qui phlegmonẽ eryſipelatodem gignit, atrocior, à puro aut pituitoſo mitior. Ab his enim aut ſimplex phlegmone fit, aut quę œdematodes nũcupatur. Lateris dolor è deſtillatione contractus externas etiam partes occupat, oritúrque humore frigido è ſummo capite per ceruicem in ſcapulas & omoplatas, tandémque in lateris externos muſculos modò priores, modò poſteriores illapſo. Hic tametſi nequaquã pleuritis eſt, perſeuerans tamen veram interdum pleuritim quæ etiam ſputum cruẽtum emolitur, accerſit, ſeu quòd ſenſim altiùs penetrans tandem ſe in meſopleurios & ſuccingentem membranam inſinuet, ſeu quòd illius dolor nouam fluxionem eò proritet è venis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodum vehemẽs, quoties is inter membranas aut externas, aut interiores ſeſe infert, eáſque diſtendit diuellítque à vicinarum partium adhæſu. Adhæc hiſce

membranis

membranis viscerum pondere & grauitate deorsum retractis sępe diuturni insunt dolores, quos vt iecoris vitio & mole fieri traditū est, ita & lienis occasione diu protrahi animaduertimus. Neque prętereundum est ex ictu aut casu sæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multóque magis si vel costarum luxatio, vel fractura sit insequuta. Hæc genera iam signis discernenda sunt. Lateris dolor quocūque pertineat spiritum intercipit, nec liberè & magnùm spirare sinit, quòd latus atque thorax ad respirationem cōferat motúque irritetur. Distânt tamen quòd dolor à flatu ferè vagus est, nec diu eadem sede persistit, sed calore & fomentis mitescit atque etiam sæpius discutitur: ortus quoque est à frigore, aut ab aliis causis flatulentis, hísque euidentibus. Dolor ex destillatione prægressam habet & manifestam causam: in ceruice vel scapula primùm afflixit, deinde in latus delapsus est, in quo pressu contractúque exacerbatur, fomentis non tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes est, nisi aliunde fortassis accersita. Iam verò externæ atque etiam veræ pleuritidis hæ communes notæ sunt, febris assidua, respiratio difficilis, frequens atque parua: dolor pungens atque distendens: tussis initio sicca quæ nihil prorsus emolitur. At multùm inter se distant, quandoquidem externę dolor tactu pressúque excandescit: molestus est in latus ægrum decubitus, in sanum facilis: pulsus quidem frequēs & inæqualis: sed neque tensus neque durus. Interioris & veræ pleuritidis febris assidua acutior est, quòd affectæ sedi magna insit vicinitas cum corde: spiratio difficilior, frequētior & minor: dolor pungens atque distendens, qui si membrana costas succingens parte superiore inflammatur, ad iugulum, sin inferiore ad hypochondriū pertingit: neque lateris tactu neque pressu ingrauescit, éstque in ægrum latus decubitus quàm in sanum facilior: materia siquidem inter costas & membranam succingentem collecta aduerso decubitu propēdens, membranam magis distendit atque diuellit, vnde dolor, dyspnœa, atque tussis acerbior. Pulsus frequens & inęqualis, durus est atque tensus, ídque magis quum membrana succingens, quàm quum soli musculi mesopleurij inflammātur. Tussis interdum initio sicca, sed mox ferè humida, cuius deinde sputum coloratum existit. Primùm enim liquidum & album reiicitur, quum è solo pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quum sanies quædam tenuis illabitur: postea rubrum ac verè cruentum, quum iam patentiore via sanguis purus emanat: hinc purulentū insequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per succingentem membranam vel pertusam, vel exesam, vel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntúrque in thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multò magis dum in tussi vehementer comprimitur, humorem qui in capacitate est cogit reiicítque in asperas pulmonum arterias: in quas facilè recipitur, quòd earum ora cartilaginea & semper patentia desinant in extremum pulmonis tenuissima membrana obducti. Ex his sensim in maiores subeūt, dum

tandem

tandem frequente tussi in eam quæ gutturis est arteriam, ac tandem foras exigātur. Hæc thoracis vitia sunt, quorum hoc loco meminisse opòrtuit, Nam vulnera, cōtusiones, vlcera, abscessus, erysipelata & quæcunque foras erumpentia vel dolorē inferunt, vel respirationem interpellant, seipsis conspicua sunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis vitia non alia symptomata infligunt, quàm quæ interiora thoracis obsidere diximus, atque iisdem ferē signis præterquam doloris situ se produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquam deprehendi, qui sensim tabe laborantes consumpserunt, citra vllam delirij speciem.

Suppuratio est puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eò autem confluxit vel ex angina, vel ex peripneumonia, vel quod frequentiùs contingit, ex pleuritide. His enim tussi non bene expurgatis, abscessus exoritur, è quo tandem rupto, pus sæpe vniuersum in thoracis capacitatem influit: eóque etiam diu postea è sordido vlcere stillat, dum tandem ingens ac penè suffocans copia cumuletur. Interdum ex abscessu pus sursum in os irrumpit expuitúrque, ac tum suppurationis periculo liberat. Est quidem suppuratio omnis puris, tum confectio, tum collectio, quacumque parte sit corporis: at propriè ea est quę vel thoracis vel abdominis spacio fit. In alia verò quauis corporis parte, si maiuscula est, abscessus: sin minor, vomica nuncupetur. His autē notis suppuratio deprehēditur. Ex prægressa angina, aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide vehementi nihil penè laborans expuit. Pulmonis grauitas, aut faucium aut lateris dolor, simúlque febris vehemētia subitò remissa est: nouum grauitatis sensum in imo thoracis ad diaphragma surrectus æger percipit: decumbens verò aut in alterutrum latus se cōuoluens, trāsfluere quiddam & fluctuare: tussis valida perseuerat, sed sicca & qua nihil aut minimum reiicitur: febricula perpetua, languida, inordinata ac verè hectica: perseuerans enim suppuratio phthisim accersit. Quoniam autem thoracis capacitas dissepto (quod mediastinum appellant) media dirimitur, neque dextri lateris cum sinistro vlla societas est, contingit quidem vt aliàs suppuratio alterutrum dūtaxat latus, aliàs vtrumque occupet, quòd magna est obseruatione dignum. Ab angina & à peripneumonia suppuratio in vtrumque ferè capacitatis latus influit: à pleuritide in alterutrum duntaxat, in id quippe quod dolore vexatum est. Latus porrò in quo vno suppuratio reconditur, hinc nosces quòd & grauius & calidius existit. Decumbens æger in latus sanum onus sentit pectori incumbere, quod & angustia vehementer premit & tussim exasperat. In latus ægrum decubitus hæc omnia mitigat, pure nimirum in costas recumbente.

Suppurationi affine interdum malum est, in quo magna thoracis capacitas, seroso, pituitoso, eóque tenui humore scatet, qui aut è cerebro per asperā arteriā & pulmones tenuitate sua affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut etiā ex abdominis capacitate (quod sæpe in hydropicis animad-

uersum est) cæcis ductibus redundans eò penetrauit. Tum suppurationis signa atque symptomata insunt, nisi quòd neque febris affligit, neque suppurationis efficientes causæ pręcesserunt. Ea proinde affectio, non suppuratio, sed suppurationi finitima est. Hactenus morbos omnes attigi, qui pulmones, thoracem, omnésque respirationis partes infestare solent. Iam verò præcipua eorum symptomata persequamur.

Spiritalium partium symptomata, quibus maximè laborãtes vindicari expetunt, hæc numerantur: vocis læsio, dyspnœa, tussis & sputum cruentum. Vocis instrumenta sunt, guttur, larynx, musculi & nerui eò inserti: quemadmodum loquelæ organa sunt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atque nares. Itaque affectis aut musculis qui laryngem claudunt aperiúntve: aut neruis recurrentibus, qui è sexta sunt coniugatione: aut cerebri parte à qua hi prodeũt offensa, vel animal obmutescit, vel obscuram vocem, vel exilem edit. Raucescit verò quum gutturis succingens interior mẽbrana humore multo, vt per graues destillationes madescit, & quum ingenti clamore exasperatur. Vicinarum quoque partium affectiones vt gulæ, œsophagi, ceruicis & luxatæ spinæ officiunt voci. Præterea verò & quicunque affectus respirationi obsunt, quòd citra respirationem vox liberè elidi non possit.

δύσπνοια. Difficilis spiratio multiplex: magna qua plurimus spiritus trahitur, hęc ingentem calorem sine obstructione subesse denũciat, vel in corde vt per febres, vel in pulmone, vt in peripneumonia: eadem simul frequens est, & spiritus calidus ac feruens ab ore & naribus efflatur. Magna aliter respiratio qua thorax & scapulæ plurimùm attolluntur, meatuum angustiam ostẽdit, vel ab angina, vel à multa destillatione pulmonis arterias opplente, vel à tuberculo duro pulmonis, vel à suppuratione. Parua & frequẽs respiratio aut imbecillitatis virium est index, aut doloris atque impedimẽti, quod vel pulmonib⁹ insidet, vt in peripneumonia, vel thoraci, vt in pleuritide, vel diaphragmati, vt quum vẽtriculi iecoris, aut lienis mole premitur, vel musculis abdominis qui omnes respirationi subseruiunt.

ἡ βήξ. Tussis expiratio est valida qua quicquid spirandi instrumentis molestum est excutere natura contendit. Instrumenta autem ea sunt, fauces, aspera arteria, pulmones interioráque thoracis. His interdum molesti sunt humores præter naturam illapsi, qui ferè humidam tussim excitant: interdum & alij affectus, vt refrigeratio, exulceratio, tuberculum, quorum materia expelli minimè potest, fitque ab his arida tussis. Quánam autem in parte hæreat affectus, tussiendi ratio ac modus ostendet. E palato & è faucibus quicquid infestum est screatu eruitur: ex arteria verò tussicula, illícque titillatio ac sæpe proritans ardor percipitur: è pulmonibus valida tussi. Quæ porrò tussis quibusdam interuallis, vt bis térve anno affligit, ex irruente destillatione proficiscitur: quæ verò cõtinenter nulláque aut minima intermissione fatigat, aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem intus causam habet.

Succedit

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum variis sanguis exit, quos tamen peculiaribus notis internoscere licet. Qui enim expuitur sanguis, si è gula aut è vẽtriculo est, vomitione: si è gingiuis, lingua & palato, expuitione simplici: si è faucibus & gurgulione, screatu: si ex gutture, tussicula: si ex pulmone & thorace tussi reiicitur. Et qui tussi, si tenuis, floridus ac spumosus, atque sine sensu doloris effertur, ex pulmone est: sin verò crassus, grumosus ac nigricans, simúlque pars quædam thoracis dolitet, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruentas etiam atque etiam animaduertendum, num sanguis nuper fluxerit è naribus: illinc siquidem sępe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in ventriculũ, sed qui postea grumosus euadat atque concrescat. αἱμοπτόησις.

Cordis affectus. Cap. XII. καρδίας παλμός.

COR morbi omne genus obsidet, maximè verò simplex intemperies, phlegmone, erysipelas, omnísque præter naturã tumor, vlcus quoque ac vulnus: sed hæc sanè rariùs. Crebriùs autem atque propriè venenatus humor, qui tota substãtia est infensus vitali robori. Intemperies omnis vires dissoluit, corpúsque lãguidum reddit, quòd sub hac vitalis calor ac spiritus laboret, cuius affectus & offensa in omne corpus redundat. Calidæ intemperiei signa sunt, pulsus frequens & velox ac interdum magnus: similis quoque respiratio, febris plerumque comes, & expiratio calida. Frigidæ intemperiei contraria adsunt omnia. Humidæ pulsus plenus est, mollis & languidus. Siccæ exilis, tensus ac durus. Cordis autem intemperies quæ iam multùm increuerit, manifestè partibus quoque similaribus inuritur, quæ principi consentientes supramodum incalescunt vel inarescunt, vel frigescunt, vel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem nosse difficillimũ, inualescẽtes verò facilè, qui & antequã conspicui sint, syncopas magnas frequentésq; inferunt, quibus ferè repẽtina mors comes assistit, fitque quod ab Hippocrate literis proditum est, Qui sæpe & vehementer sine causa manifesta deficiunt, ij derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quę non altè in ventriculos penetrant, non protinus interimunt: & in quodam qui sensim contabescens & liquescens de medio tandem sublatus est, tria vlcera in corde reperi non parũ caua & sordida, multo antè iam tempore contracta.

Quæ hinc præcipuè nascũtur symptomata sunt, syncope & cordis palpitatio. Syncope pręceps est virium lapsus. In hac pulsus aut nullus est, aut extremè rarus & obscurus, corporis summa frigẽt, tempora, ceruix & thorax frigido sudore madent, facies pallet, totúmque corpus quasi eneruatũ iacet, mens omnísque sensus deficit. Syncopen autem inferunt cordis affectus omnes, præter simplicem intẽperiem, sæua animi pathemata, vt timor grauis, voluptas maxima, interdum & mœstitia fortis. Dolor atrox, συγκοπή.

labor, inedia, vacuatio immodica & quæcunque calorem natiuũ spiritúsque dissoluunt atque diripiunt. Omnis verò quæ in os ventriculi (quod eximij sensus est & cordi vicinum in primísque consentiens) inciderit grauis offensa, in eam syncopen coniicit, quam stomachicam vocitant. Idem præstat & inflammatio, & erysipelas, & à bile compunctio, & venenatus humor, siue illic inhęrescit, siue in crure, vel in bubone, vel in vtero, vel in intestinis, vel in quouis viscere conclusus, tetrũ de se vaporem in os ipsum ventriculi aut in cor eructat exhalátque.

καρδίας παλμός.

Cordis palpitatio immoderata est concussio vehementi diastole atque systole molesta. Huius tanta vis est vt sæpe sit animaduersa thoracis vicinas costas effregisse. Sæpe & eas quæ suprà mammam sunt, de propria sede depulisse: sæpe etiam arteriam foras dilatasse in aneurisma cõtracti pugni magnitudine, in quo & tactu & visu conspicua erat pulsatio. Ita quidem affecto corde arteriæ omnes vehementiùs pulsant, ac interdum dilatantur, præcipuè verò quæ supra iugulum sunt. Nonnunquam ac præsertim in quiete intermittit hoc symptoma, sed vehementer exasperatur immodica exercitatione, æstu, balneis, venere, crapula, meraciore vino & excandescentia. Huius causam omnem veteres vel in sanguinis exuperantiã retulerunt, vel in humorem copiosiorem pericardio infixum. Cęterùm in iis quos modò exempli gratia recẽsui, palpitationẽ peperit retorrida bilis, quæ aliàs sponte vacuari cõsueuerat, in arterias effusa. Hanc in duobus qui à valida pilæ exercitatione repentina morte sublati sunt, illic deprehendimus in tophi nigri speciẽ concreuisse. In cæteris verò causam animaduertimus bilem esse perassatam, interdum in pręcordiis, sæpius in liene cõgestam. Quamobrem in hoc symptoma plurimùm propensi sunt qui hypochondriaca melancholia laborãt, & quibus lien bilis atræ copia turgescit. In his etiam circa lienem & pancreas cõspicua & molesta percipitur arteriæ palpitatio: ex eóque loco per arterias quibus multis lien perfusus est, teter atérque vapor promptè in cor vicinum subit, cuius vi & malignitate irritatũ, vehementiori pulsatione nititur quod noxium est excutere: haud secus atque cerebrum in epilepsia. Ne quam autem confusionis obscuritatem pariat longior ac malè distincta rerum productio, partium quæ supra diaphragma sunt morbos hoc libro cõcludam, reliquos qui sub diaphragmate consistunt, in proximum relaturus.

DE PARTIVM MORBIS ET SYMPTOmatis Libri quinti, Finis.

De partium quæ sub diaphragmate sunt morbis, liber sextus.

OEsophagi & oris ventriculi affectus, causæ & signa. Cap. I.

ESOPHAGVS cibi potúsque via rarò morbis tẽtatur, quòd in eo nihil quod perlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum vel intemperies, vel tumor aliquis prȩter naturam obstruens, ísque modò frigidus, modò inflammationis particeps, nonnunquam & vlcus malè afficit. His omnibus deuorãdi actio præpeditur, sed quodam discrimine. Quum simplex est intemperies esculenta poulentáque tardè delabuntur, toto œsophago æquabiliter affecto sine vllo angustiȩ dolorísve sensu: quod iis etiam commune est, qui nausea fastidióque cibi vix deuorare queunt. Verùm si scirrhus aliúsve præter naturam tumor durus ac frigidus œsophagi viam intercludat, siue is in œsophago, siue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus transitus est, sed cum partis cuiusdam angustia. Quum verò phlegmone inhærescit, præter vorandi tarditatem & loci angustiam, dolor quoque lancinans excruciat, cum calore, siti magna & febre. Hinc tempore pus vel screatu, vel vomitione exit. Vlcus tandem his accedit, à quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirũ in modum exacuitur si vel acre, vel salsum, vel acidum, vel acerbum quippiam voretur. Omnis porrò œsophagi dolor in dorsi spinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhærescit.

Similibus quoque affectibus os ventriculi tentatur, quos & iisdem licet notis deprehendere: præterea verò & mẽtis alienatione ob eos neruos quos è sexta cerebri coniugatione suscipit. Mulierem vidi grauidam, cui tuberculo duro eóque ingenti ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur attacto vẽtriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic astantium omnium iudicio nihil cibi potúsve bimestri vel conatu maximo ea vorauit. Tandem morbo, desipientia febréque cõfecta decessit edito partu quem vitæ superstitem reliquit.

Ventriculi morbi, causæ & signa. Cap. II.

N ventriculi morbis numerantur intemperies, tum simplex, tum quæ humoris particeps est: inflammatio hunc rarò exercet, rariùs abscessus, aliquando tamen vlcus. Quum intemperies calidior est, sitis est diuturna, quȩ expleri nequit: cibi potúsque frigidi appetentia eiúsque facilis concoctio: frigidis tum sumptis,

tum admotis vētriculus iuuatur recreatúrque: meraco vino & quouis potu cibóque calido offenditur ac plurimùm exæstuat edítque ructus nidorosos. Quòd si humor præterea calidus biliosúsque redundat, his insuper notis accedit nausea, oris amaror, cibi fastidium, & rosionis cuiusdā sensus. Frigidam ventriculi intemperiem testantur, sitis nulla, cibi potúsque calidi desiderium, tarda concoctio, frigidis tum sumptis, tum admotis offensio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque si humor crassus frigidúsque qualis pituitosus inhæreſcit, grauitatis cuiusdam sensus ventriculum premit, sine ipsius demorsu, sine oris amarore, adhæc nausea, languor atque dissolutio. Humidum vētriculum delectat ac firmiorem reddit cibi solidioris siccíque vsus: at immoderati potus humidiorísque cibi copia hunc ita obtundit, vt quasi dissolutus languescat: atque si pariter humor aquosus multus innatat, aut vētriculi tunicis impactus est, saliua multa in os exurgit, quæ frequentem expuitionem sine tussi promouet. Ventriculi siccitatem comitatur potus humidiorísque cibi appetētia vsúsque facilis ac iucūdus, solidioris siccioríſque cibi tædiū difficilisque cōcoctio, sed nulla erosio, nulla grauitas, nulla denique nausea aut vomitio.

Inflammatio autem quæ in ventriculi substantiam inuadit, originem habet è sanguine per venas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatiùs inter illius membranas effuso. Ingens ex partium diuulsione dolor excitatur atque tumor, atque is cōtactu maximè, interdum & visu cōspicuus. Hic putrescente sanguine vehementer lancinat, quòd pars affecta eximio sensu prædita sit: febris ardētissima, magna corporis iactatio & inquietudo, sitis inexpleta: assidua ingestorum aut vomitio aut deiectio, nisi quum fortè eius osculum aut pylorus obsidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur: animi frequēs exolutio: vigiliæ & plerumque deliria. Huic plurimùm affinis est inflammatio quæ vel summū iecoris lobum quo ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumscriptus cum dolore in ventriculi situ inest, & febris & sitis & reliquarum notarum plurimæ: vt proinde vel experientissimos medicos interdum fallat. Distinguitur sola symptomatum vehementia & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium sæuissima incidunt.

Abscessus si fortè insequitur, non foras quemadmodum qui in abdomine est, sed vel in ipsum abdominis spacium, vel in vētriculi cauum pus eructat, aut vomitu aut deiectione conspicuum.

Vlcus siue ex abscessu derelictum est, siue ex assumpto caustico aut septico medicamento, siue ex humore qui simili facultate polleat eò se infigente, prorsus exitiale cēsetur: quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut ex venenata potione inuritur. Dolor quidem plerumque subest, interdum tamen & sine dolore malum clanculum serpit. Alui deiectio aut vomitio fatigat, quum præsertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eáque assidua laborantem conficit, cum pulsu crebro

bro

bro ac frequenti: appetentia, concoctio omnísque ventriculi functio languet, corpus malè alitur sensimq́; liquescit, dum tandẽ insito calore pabulóque deficiente vita priuetur. Atque ij quidem ventriculi morbi sunt.

Ventriculi symptomata, horúmque causæ. Cap. III.

S in primis ventriculi multa symptomata exercent. Horũ alia fiũt quatenus eximio id sensu prædítum principibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate coniungitur. Illis enim consensu quodam sua etiã vitia impartit, & variis ea modis lacessit: cor quidem animi defectione, syncope, dolore quem cardialgiam dixerũt: cerebrum sopore veterno, catalepsi, incubo, morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omniũ rationes atque causæ suprà satis explicatæ sunt. Alia verò huic vt appetentiæ sedi symptomata ingruunt, qualia sunt diminuta atque deiecta appetentia, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, sitis.

Imminuitur aut omnino prosternitur appetentia, cibíque fastidium adest, quum corpus vniuersum multo luxuriat alimento, nec huius quicquam partes cæteræ sugunt è ventriculo. Hic enim vtili multo humore perfusus alium respuit. Idem quoque obtingit quum os ventriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter vitioso obtunditur. Sæpe quidem fit vt quum cibi fastidium est, gustus nihilominus (vt qui in lingua consistat) integer permaneat & rectè diiudicet. ἀνορεξία ἢ ἀποσιτία

Bulimos autem id est vehemens fames magnam cõsequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis: quandoquidem exhausto pabulo pars ventriculi summa exquisitè sentiẽs efflagitat quod est sibi necessariũ. Est enim fames ex penuriæ sensu orta cibi appetentia. βούλιμος.

Canina quoque vocata appetentia modò ab eisdem fit causis, modò ab humore frigido & acido, osculo ventris impacto: qui adstrictione alimẽta in ventriculi fundum compellens, famem accersit. κυνώδης ὄρεξις.

Pica verò & malacia quibus vitiosi alieníque cibi, vt terra, caro cruda, carbones, fructus acidi & acerbi expetuntur, grauidas sæpe mulieres infestant, nonnunquam & viros. Tanta malaciæ vis est vt vir quidam nobilis edendæ calcis viuæ desiderio iamdiu pressus, illam tandem pugni magnitudine vorauerit, sitque omnino recreatus, nulla vẽtriculi, nulla viscerum offensione. Fit autem quoties oris ventriculi tunicæ vitioso quodam humore vel excremento oblitæ sunt, cuius longa cõsuetudine similia etiam vitiosa expetuntur: quanquam quum ingens & morbosum iam omnino vitium inest, contrariorum appetitus vrget. κίσσα καὶ μαλακία.

Sitis demũ est frigidi humidíque potus appetentia. Hæc nulla prorsus est, quum os ventriculi humore dulci, frigido multóque perfunditur: immoderata quum id ipsum quasi humore prorsus exhaustũ inaruit, ídque vel potus penuria, vel magna corporis dissolutione ab æstu & balneis: aut quum illius tunicæ vel humore salso, vel calido & acri imbutæ sunt, vt ex σφοδρὸν δίψος.

salsorum ciborum & condimentorum esu, ex meracioris vini potu, maximéque per febres ardentes.

Ventriculus porrò vt cibi promptuarium est & primæ coctionis officina, aliis rursum symptomatis premitur, quæ hæc ferè sunt: cruditas, bradypepsia, vitiata concoctio, ructus, rugitus, inflatio, singultus, nausea, vomitio tum simplex tum cruenta, cholera, dolor. Cruditas coctionis est priuatio, bradypepsia tarda difficilísque concoctio. Harum causæ sola vi & magnitudine distāt. Eæ autem sunt intemperies omnis, modò simplex modò ex humorum vitio: tumor præter naturam, omnéque morbi genus quod ventriculi concoctionem necessariò peruertit. Sæpe etiā iecoris lienis aut mesenterij vitia, vel integrè sani ventriculi concoctionem sympathia quadam & affectus cōmunicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile scatet, ventriculus contactu imbecillior, nō tamen (quod multi prædicāt) continuò frigidior euadit: quòd non omnis illius imbecillitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melancholicis & hypochondriacis & quibuscunque venter inferior abscessu aut graui humorum vitio laborat, ventriculus malè concoquit si vitiosa illa qualitate lacessitur. Cruditatis effectrices etiam causæ sunt cibi potúsque exuperantia, quam natiuus calor moderari nequit: aut praua illorum qualitas quæ nec superari nec mitigari potest: aut intempestiuus illorum vsus, quum vel potus vel cibus nouus ingeritur priore nondum cōfecto: aut somnus breuior, aut immoderatæ vigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox à cibo, quæ huius descensum accelerant. Cibum verò corrumpit aut aliena ipsius qualitas: aut vitiosi humoris permistio: aut vtendi ordo præposterus, vt quum persica mala, fraga, aliíque fructus horarij, cotoneis malis aliísque solidioribus cibis posteriùs eduntur.

ἡ ἀπεψία.

ἡ δυσπεψία.

ἡ διαφθορά.

Ructus flatúsque vel sursum erumpens, vel intus cum rugitu strepitúve conclusus, omnis denique ventriculi flatulenta distentio, cruditatis soboles est, atque iisdem ex causis originem habet, maximè verò ex cibo flatulento, & ex immoderato fluctuantéque potu: præsertim quum bilis flaua vel atra ventriculo substernitur, vt in hypochondriaca melancholia: tunc enim liquidi flatulentíque cibi pars maxima cōcoctione calorísque vi facessit in flatum. Quænā autem tum flatus, tum cruditatis causa præcipuè subsit, ex iis notis intelligitur, quæ ventriculi demonstrant affectus.

ἡ ἐρυγὴ & ἐμπνευμάτωσις.

ὁ κλυδώμ.

Singultus cōuulsiuus est ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis vt & tussis repetit, dum quod molestū est extundat. Hunc perinde atque conuulsionem vel ab inanitione vel à repletione fieri cēsuit Hippocrates. Ab inanitione quidē vt ab immoderato sanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione vt pueris & iis qui crapulæ addicti sunt: vt etiā quū vel piper voratum est, vel bilis vel aliud quiduis acre & mordax in tunicas ventriculi sese penitus infixit: id quippe ventriculus interdum singultu, interdum & sternutamento, quod plerumque à singultu liberat, disiicere contendit.

ὁ λυγμός.

contendit. Hæ singultus causæ tradi solent, præter quas tamen & aliæ grauiores existunt. Etenim sæpe vapor malignus in os ventris effusus deteriorem quàm quiuis humor acer & mordax singultum inflixit, qualem sæpissime comperimus malignis & pestilentibus febribus atque etiam iecoris inflammationi superuenire, & maximè quum spes in angusto posita est, & cor morbi malignitate obruitur. Sed & quæ extrinsecus os ventriculi premunt, singultum ingenerant. Quidam tres continuos menses singultu vexatus nullis cõsuetis remediis antè potuit expediri, quàm costæ extremum, quod tum primùm deprehensum est contorqueri, altiúsque in vẽtriculum nullo sensu doloris infigi, blandè ac molliter erectum sit. Cõfestim namque singultus affligere desiit: qui tamen repetebat quoties costam denuò incuruescere contigisset. In aliis dein non paucis eandem sæpe singultus causam agnoui.

Nausea inane est vomendi desiderium, quo nihil eiicitur: sæpe tamen sponte nullóque conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem est eorum quæ in ventriculi sunt spatio sursum facta reiectio. Hæc enim quæ in capacitate ventriculi hærent: singultus verò quæ illius tunicis penitus insederunt expurgat. Similis est eadémque horum symptomatum causa, sed in nausea leuior, in vomitione grauior. Ea sanè est multiplex, vna ventriculi imbecillitas tãtáque dissolutio, vt neque cibum amplexari, neque continere possit. Noscitur hæc inde, quòd cibus purior nullo humore vitioso permistus redditur. Imbecillitas porrò vel ab intẽperie præsertímque humida proficiscitur, quę & dissolutionẽ prænũciat: vel à lubrico & in pingui læuore quo omnia qualia sumpta sunt remeãt: vel ab aliena qualitate, qualis pręsertim est venenata ac pestilens, qua afflati ferè assiduò vomunt. Altera nauseæ vomitionísque causa est res quæuis pręter naturam lacessens ventriculum ac irritans. Id autem efficit modò copia, vt copiosior ingestus cibus naturæ grauis, modò acrimonia vt bilis, modò lentore vt pituita, modò aliena & externa qualitate, vt corruptus putrescénsque cibus. Hæc etiam causarum vitia nõnunquam in ventriculo gignuntur, vt quum crudior cibus permanẽs in pituitam facessit, aut quum exustus vertitur in bilem, aut quum in externam alienámque substãtiam corrumpitur. Nonnunquam vitium ex aliis sedibus eò confluit, è iecore, liene, mesenterio & intestinis, cerebro, & vniuerso denique corpore per iecoris venas. Iam verò quis humor vomitionem proritet, etiam si nondũ is erumpat, multis tamen ex notis dignosci potest. Ex ructu atque ex eius sapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer est: dein ex doloris proprietate, qui nũc pungens nunc grauãs est, ídque quodam vel caloris vel frigoris sensu: postremò ex eorũ quę vomuntur qualitate atque substãtia, maximè quidem quum noxius illis humor permiscetur: nam irritat is interdum ventriculum cogítque cibos vomere, nec tamen dimouetur ipse, sed in cõcussus subsistit ac intus remanet. An autem humor vomitionis causa in ventriculo genitus sit, an aliunde influxerit, discernitur quòd

ἡ ναυτία.
ὁ ἔμετος.

quòd in ventriculo genitus iamdudum eum afficit atque torquet, & in victus ratione aut ordine peccatum aliquid recens est. Qui verò è iecore, aut è liene, aut aliunde confluxit, signa exhibet affectæ eius partis quæ veluti seminarium & origo mali fuerit.

αἱματηρὸς ἔμετος.

Sanguis quoque interdum vomitione redditur, sed impetu longè diuerso quàm in tussi, atque sanè copia maiore, quanquam visus est tussi affatim reiectus pelues implere, vena ampliore derepente rupta. Qui vomitione redit, vel cibo, vel potui, vel pituitæ permistus existit ac ferè concretus in grumos, non tenuis ac rubicundus, sed crassus & iam concretione nigrescens. Hunc etiam sæpe comitatur deiectio nigra, dum erumpentis ipsius portio in intestina deuoluitur, quæ lógo illorum anfractu prolapsa ita nigrescit vt vel picem vel casiæ medullam repræsentet. Frequens præterea incidit animi defectio, quòd extra venas coërcitus putrescénsq; sanguis, perniciosa & venenata qualitate cordi sit infestus. Quisquis autem reuomítur è ventriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è vicinis partibus cõfluxerat, ídque vel aperta vel rupta vel exesa vena, quod ex prægressarum causarũ animaduersione discerni potest. Vomitioné cruentam nullam equidem naturalem esse puto, neque aut in plethora, aut in mensium suppressione naturam vacuandi hanc viam vnquam moliri.

ἡ χολέρα.

Cholera est bilis tum supernè tum infernè eruptio. Ea quippe vomitur paritérque deiicitur, primùm liquidior, deinde crassior atque coloratior: vt primùm pallida & citrina, deinde flaua, prassina, cerulea aut etiã nigra. Affectus hic acer, ferox & in primis acut⁹ existit, in quo stomachus & intestina mirè torquentur, & flatuũ copia distenduntur: sitis cruciat: pulsus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquã succedit animi defectio. Huius itaque causa bilis est, quæ tempore vel in suo folliculo, vel in iecore, vel in liene, vel circum pancreas, vel circum intestina stomachúmque cumulatur, qúmque supra modũ aucta naturæ grauis & infensa esse cœperit, huc illúcque impellitur ac diffluit, vt etiam ea perculsi toxicum sese bibisse putent.

ἡ καρδιωδυνία.

Ventriculum porrò dolor exercet plerumque immanis, cuius causa aut flatus est in illius capacitate coarctatus nimiopere distendens haud secus atque in colico dolore: aut humor cibúsve acer & mordax tunicis impactus: aut tumor præter naturam, aut vlcus. Intemperies verò sola dolorem vix infligit. Indolescit & nõnunquam ventriculus incubantiũ viscerũ tumore: aut humorũ decumbentiũ copia: atque hic etiã dolor cõtactu pressúq; exacuitur. Causæ his notis internoscẽdę quas in aliis iam sępe recẽsui.

Iecoris morbi, causæ, & signa. Cap. IIII.

IECVR compluribus variísque patet affectibus. Hi autem sunt intemperies tum simplex tum ex humorũ vitio, substantiæ corruptela, obstructio, scirrhus, inflammatio, abscessus, vlcus. Quũ simplex intemperies calidior quacumque ex causa cõtracta est,

δυσκρασία

cibi

cibi maximéque carnis fastidium inest, ac nihilominus inedia plurimùm incommodat: sitis quoque vehemẽs: corpus vniuersum maximéque manuum palmæ & plantæ pedum calent, atque si siccitas comes est arescunt, madent verò si ea simul humida sit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas maior: sitis nulla, pręsertim si ea pariter humida sit. Simplex verò nulla intemperies diu sola cõsistere potest, quin breui pòst tẽpore humoris vitium accersat. Quæcũque enim vis siue alimenti, siue aëris, siue alterius cuiuslibet causæ, iecoris, eadem multò faciliùs humorum temperiem immutat, eósque sui similes reddit. Imò etiam si ab ortu iecur intẽperatum est, quũ gignendorum humorum præcipua sit officina, quacumque id cõstitutione fuerit, eadem quoque humores afficiet: ac impẽsè calidum, calidos biliosósque multiplicabit: frigidũ verò frigidos atque pituitosos. Itaque calidior intemperies tum eos humores qui per mesenterij venas feruntur, tũ quos iecur in se continet & in omne corpus distribuit, extorret. Frigidior verò crassos, lentos, crudos pituitosósque reddit: siccior densos, siccos atque terrenos: humidior tenues & aquosos. Sic humorum vitio & exuperantia sæpe iecur scatet & premitur. Signa verò calidioris humoris exuperantis sunt, bilis aut vomitione, aut deiectione prorũpens, primùm quidem tenuis ac pallida, deinde crassa verè flaua ac fœtida: oris amaror, cibi fastidium, sitis vehemens & plerumque febris eáque aut intermittens tertiana, aut errabũda, aut certè lenta, qua omnino languescit corpus paulatímque exarescit. Frigidioris tum iecoris tum exuperantis in eo humoris signa sunt, nec frequens, nec multa, nec multùm colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetẽtia, nulla sitis, nulla febris, nulla denique corporis extenuatio.

Substantiæ corruptela non minus iecur quàm pulmo contaminari solet, qua laborans sensim languore contabescit. Ea fit ex omni humore, frequentiùs autem ex biliosa sanie per iecoris substantiam effusa, quæ sensim lentéque putrescens, ipsam pariter iecoris substantiã labefactat atque corrumpit. Eiusmodi autem ab alimentorum vitio contrahitur, quæ aut corrupta sunt, aut septica vi pollent. Vinum quoque generosum & meracius longo ac liberaliore vsu in idem vitium præcipitat, nõ solùm quòd viscus hoc calefaciat & desiccet (ita enim in scirrhũ duntaxat deducit) sed quòd putridum quendam lentorem saniémque exaggeret. Sic affectis quoniã malum sensim ac pedetentim serpit, virium robur diu infractum persistit, vt etiam obire illi possint consueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta inest: sitis quoque non acriùs vrget, quòd iam caloris ardor deferbuerit, & nullus ferè in hypochõdrio tumor subsit. Hinc tamen vitium deprehenditur, quòd vini optimi eiúsque meracioris summum inest desiderium, perinde atque iis qui pulmonum corruptela contabescunt. Sic sæpe illecebris blanditur hostis infensissimus, & sui amantissimis clam iugulum petit. Eduliorum maximéque carnis ingens fastidium, vt etiam eius calentis vapor odórque grauis sit cieátque

neauseam.

nauseam. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multóque magis quàm in tabe frequẽs animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde sudore frigido erũpente grauior & periculosior: quibus tandem crebrò violentérque pressus æger succumbit.

ἥπατος ἀτονία. Hos iecoris affectus proximè consequitur imbecillitas, qua qui tenentur propriè hepatici dici solent. Vt enim vniuscuiusque partis integritas & temperies tum ipsius tum facultatis robur tuetur, ita intemperies & substantiæ corruptela ipsis inuehũt imbecillitatem. Itaque si iecoris attrahẽdi facultas infirma sit, liquida defluunt ab aluo cremoris specie, etiásì nulla ventriculi offensa, nulláq; mesenterij sit obstructio. Si retinendi vis languet, aluus interdum (sed admodum raro) liquida & saniosa reddit carnis loturæ recens mactatæ similia. Sæpius etiam quum hæc imbecillitas increuit, sanguis sponte profluit è venis, ídque vel per nares, vel per vterum, vel per hęmorrhoidas, vel per sputa. Sed & interdum sanguinem animaduerti ab extremis venis quæ in cutem desinunt multis è locis effundi, qui nullo ardore liuescebant. Si vis sanguifica imbecilla est, cruditates fiunt, quibus primùm pedes, deinde & cæteræ partes intumescunt: vt iis qui à morbo graui conualescunt, necnõ hydropicis, scirrhosis, ictericis aliísque hepaticis. Etenim venæ iecori malè affecto vtpote suæ origini cõdolescũt & consentiunt, vt & nerui cerebro.

ἡ ἔμφραξις. Obstructio iecori admodũ familiaris est, nullúmque viscus hoc æquè vitio tentatur, quòd vena è portis per iecoris substantiam in ramos tenuissimos dissipata obliteretur: húcque alij non minus tenues è caua vena cõueniant, per quos omne debet alimẽtum traduci & exportari. Hæc apertas præ se fert notas: nam grauitas & distentio cum obtuso dolore dextro insidet hypochondrio, tum præcipuè manifesta, quum quis mox à cibo exercitationem subit. Ea tamen sine tumore sine febre est. Obstructionis causę sunt, humor crassus, aut lentus, aut multus. Talis interdum è cerebro procumbit in ventriculum, qui deinde præterfluens sensim in tenues iecoris venas cum alimento penetrat eásque obstruit. Ferè tamen ex alimentis crassis, viscosis multísque fit obstructio, quum aut balneis, aut motu vehemẽtiore mox à cibo in tenues venas vel rapiũtur vel impelluntur: nonnunquã & bilis flaua in iecore præter naturã diutius coërcita, nec tempestiuè expurgata mirè crassescit, grauésque & admodum periculosas iecoris obstructiones inducit, vt quæ (ceu mox ostendemus) interdum etiam in cysti lapidescat.

ὁ σκίῤῥος. Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitens, doloris expers, nisi fortè quũ pars affecta duriùs premitur. Tactus hunc deprehẽdit, præsertim si gracile & adipis expers est abdomen: ídque faciliùs erecto vel in dextrum latus inclinato ægro, quàm decumbente supino, tum quippe nõ nisi pressu animaduerti potest. Hic iecoris situ & figura circumscribitur: ægro pręterea facilis est decubitus dexter, sinister verò grauis, quòd moles quædam velut suffocans in ventriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci

tumaci & inueterata obſtructione ferè ſemper, rarò vel potius nunquam ex inflammatione originẽ trahit, quòd in viſcere natura calido & humido omnis inflammatio in pernicioſum abſceſſum deſinat. Humor igitur obſtructionis author, primùm quidem tenues iecoris venas implet & infarcit, auctus deinde hinc etiam in omnem viſceris ſubſtãtiam redundat, & eam perinde atque venas obſtruit: quòd ſi rurſum multò plenior cumuletur, iecur in amplam molem diſtendit: túmque viſcus turgidum ac tumens apparet. Tẽpore humor ſicceſcit & vi caloris tenui parte diſſipata, reliquus totus obdureſcit: cuius permiſtione iecoris ſubſtantia labefactatur verúſque tandem ſcirrhus emergit. Hic à ſimplici tumore diſtat, quòd non niſi longo dierum numero, ſimplex verò breui etiam procreetur. Vt autem peccans & efficiens humor, modò pituitoſus, modò bilioſus eſt: ita & ſcirrhi prodeunt varij, quos accuratè diſcernere expedit: quandoquidem & vehementia & impendente periculo plurimùm diſſident. Illum cauſæ anteceſſerunt quæ craſſum pituitoſúmque ſuccum coaceruant, hũc verò quæ bilioſum: in illo dominãtis pituitæ refrigeratíque iecoris, in hoc bilis exuperantis concalefactíque iecoris ſigna elucẽt: hic ferè ictero ſuccedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic vnus in eum hydropem præcipitat qui aſcites appellatur, ille citra vllum incõmodi genus diu perſiſtit, aut duntaxat cachexiam leucophlegmatiámve infert.

Magnus etiam plerumque tumor iecur ſine ſcirrho diſtendit, qui iiſdẽ ſe profert notis atque ſcirrhus, niſi quòd minus renititur & breuiori tempore genitus eſt. Hic ferè in iecoris ambientes membranas effunditur háſque prorſus obſidet. Contactu obſeruandus: etenim plerumque tãtus apparet, vt vniuerſum hypochondriũ repleat, neque coſtarum extrema percipi, neque ſub hæc digiti infigi poſſint, neq; iecoris vlla figura ſit aut circumſcriptio. Oritur interdum à flatu aut à tenui cruditate, quã vel immoderata frigidæ potio, vel intẽpeſtiuus fructuũ eſus, vel crapula ſatietáſque nimia peperit: & hic quidem non grauitatis, ſed tenſionis ſenſum infert, & breuiori tempore contrahitur. Interdum verò ab humore craſſo & lento, aliàs bilioſo, aliàs pituitoſo, quem validum iecur à ſe excutiens in proprias ambientes mẽbranas depoſuit. Hic magis renititur, & ſua mole premit, atque etiam multo tempore cõgeritur, nec niſi multo diſcuti poteſt.

ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου.

Eſt præterea & in hypochondrio tumor alius muſculis abdominis inſertus. Hic admodum rarus eſt & inſolens, qui nõ preſſu, ſed leni blandóque tactu, ac ſæpe viſu percipi debet, foras enim prominet. Figurã quoque oblongam habet, qualis eſt recti in abdomine muſculi.

ἡπατῖτις.

Hepatis, eſt iecoris inflãmatio, qua ſanguis illiꝰ parte quadã pręter naturã collectꝰ incẽditur. Fit autẽ dum ſanguis ipſe vel exuperãtia vel tenuitate, vel feruore & acrimonia, vel externarũ cauſarũ impulſu, è venis immoderatiùs prorũpẽs, in viſceris corpus copioſior ſecedit. Tũ extra ꝓpria vaſa putreſcit & inflammatur, ſimúlque imbutam carnoſam partis ſubſtãtiam labefactat atque corrũpit: hinc plerumque ſinus excauatur. Primùm

igitur ſanguis vertitur in putridam ſaniem, ac tum inflammatio eſt: ſanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipſa puris collectio abſceſſus dicitur. Erũpente demum pure vlcus manet cauũ ac ſordidum. Hac mutationis ſerie multa vitia ex vno eodémque fonte dimanant, quæ vt variis ſunt nominibus inſignita, ita & varias curandi leges habent. Singula verò propriis ſignis ita indicantur. Inflammationis notæ ſunt grauitas dextra præcordiorum parte, dolor (quũ maximè ea ſedes attingitur) à iugulo ad coſtas nothas protenſus, ob concluſam materiæ congeriem quæ ſuccingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & ſpiritus difficultas & tuſſis exigua eáque ſicca ineſt, qua nihil excreatur. His igitur notis atque doloris ſitu diſtat à pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta, ſitis inexhauſta, linguæ ſcabrities & huic lentor inhæreſcens, primùm quidem flauus, deinde nigricãs: nauſea & cibi faſtidium: interdum ſingultus propè ſtrangulãs: ſæpe corporis color ictero fœdatus: vrinæ craſſæ, rubicundæ ac turbidæ. Synceræ bilis modò vitellinæ, modò æruginoſæ vomitio, & plerumque per aluum deiectio, quæ interdum vel diarrhœam vel dyſenteriã infligit. Si inflammatio eryſipelatodes fuerit, febris, ardor, vomitio reliquáque ſigna grauiora euadent ac tandem in marcorem deducent. Hæ quidem omnis inflammationis communes notæ ſunt: particulatim verò ſi inflammatio in caua iecoris magis deuergat, cibi faſtidiũ, nauſea, ſitis, bilioſa vomitio aut deiectio acriùs vrgent, & præterea grauis & admodum laborioſus eſt decubitus ſiniſter, nec promptè inflammati iecoris tumor cõtactui obuius eſt. Si verò inflammatio gibbam magis regionem obſideat, ſpirandi difficultas, tuſſis & grauis dolor iugulum retrahens magis infeſtant, & præterea difficilior eſt decubitus dexter, vt quo pars affecta premitur: cõtactu preſſúque dolor exacuitur, promptéque tumor percipitur, qui & interdum prominens eſt & oculis cõſpicuus. Omnes hæ quidem manifeſtę & vehementes notæ apparent quum ingens eſt inflammatio. Quum verò exigua, obſcurę & exiles, hæcque in multos interdum menſes perſeuerat: in qua hypochondrij dolor & grauitas, magna reſpiratione potius quàm tactu ſe prodũt. Quum autẽ muſculus abdominis rectus iecori prętẽſus ſolus inflammatur, ſuperiorum notarum nulla quidem (niſi fortè febris) adeſt, lancinans dolor magis affligit, tumor oblongus foras prominet, viſu tactúque conſpicuus: cutis enim circumtenſa rubeſcit atque calet.

Abſceſſus quũ iam fit & putrida ſanies in pus cõuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera ſymptomata inualeſcunt: rigores ſæpe nullo ordine nulláque ratione inuadunt, quos ſequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur ipſéque ardor deferueſcit, vires tamen relinquuntur multò imbecilliores, pulſúſque frequens, paruus ac languidus, crebráque animi defectio. Quum rupto abſceſſu puris illuuies prorumpit, eius tetro vapore cor obruitur, qui ſæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim vix quiſquam ſeruari

uari poteſt. At quum exiguus eſt abſceſſus, ſi vires ſatis conſtent, pus nonnunquam vomitione prorumpit, aut per aluum, aut per vrinas profunditur. Sed & interdum fiſſa vel exeſa iecoris ſubſtantia id excidit in abdominis capacitatem, quò & hydropicorum aqua confluit.

Vlcus ex abſceſſu contractum quoniam alimento cõtinenter alluitur, perpetuò colluuie multa ſordeſcit, neque vnquam poteſt ſaneſcere. Iecoris enim ſolida ſubſtantia ſpermatica quum ſit, non magis quàm pulmonis reparari poteſt. Tum igitur vitioſa eſt ſanguinis confectio, corpus non alitur, ſed verè tabeſcit, putrida, ſanioſa & interdum cruenta eſt alui deiectio ac ſæpe quaſi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque ſanie perfuſa, aut ſi ea in abdominis ſpatium penetret, hydrops omnium grauiſſimus exoritur, qui & inguinum pubiſque grauitate & manifeſto tumore ſe prodit, ſiquidem vires tandiu perſiſtant, quod certè vix vnquam vlla obſeruatio notauit.

Qui morbi in cyſti fellis. Cap. V.

YSTIM fellis occupant obſtructio, calculus, repletio & inanitio. Obſtructio aut eius eſt ductus quo bilis è iecore prolicitur, aut eius quo è cyſti in inteſtina eructatur. In vtraque aluus durior pigriórque eſt, fæces albicãt, vrinæ flauæ craſſæque adeò ſunt vt ſæpe nigreſcãt, bilis cum ſanguine in ſummũ corpus effuſa ictero cutẽ deturpat. In priore tamen cyſtis prorſus exhauſta eſt: in poſteriore illa bilis copia diſtenditur, variiſque exuperantiæ ſymptomatis premitur.

Calculus in cyſti fellis plerumque concreſcit niger, ſed tamen leuis & qui aquæ immerſus innatat, neque vt qui è renib⁹ aut veſica euellitur ſubſidet in imo. Origo illi eſt è flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coërcita nec tempeſtiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirũ in modum obdureſcit. Id autem in primis accidit quum vterque cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtæ ſunt notæ, neque grauia ſymptomata quib⁹ certò ac facilè detegi poſſit. At ſuſpectus iis eſſe debet, quibus grauis & diuturnus fuit icterus. Decrepitus quidam ſenex in iram mirè propenſus poſt deceſſum ſine felle ac ſine cyſti inuentus eſt, in cuius obſede calculus ingens cõcreuerat. Quinetiam poſt diuturnum icterum oborto alui profluuio, huius naturæ innumeros calculos inſtar piſi aut hordei, in pleriſque exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cyſti nonnunquam tantopere exuperat, vt hanc in ingentem diſtendat magnitudinẽ. Ac tum ſanè infeſta eſt grauitatis ponderе preſſu ac ſuffocatione, ructu, ardore, ſiti, iracundia, & ſiquando fortè computreſcat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauiſſima mala prodeunt, nec certè leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cyſtis enim quum prorſus exinanitur omnémque bilem ſuam foras eructat, aut bilioſas vomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam,

aut dyſenteriam, aut alia his finitima ſymptomata concitat. Non pauci è viuis erepti ſunt, in quibus nõ alia interitus cauſa comparuit, quàm quòd folliculus bile omnino eſſet exhauſtus.

Lienis morbi, cauſæ & ſigna. Cap. VI.

IENIS grauiores morbi ſunt, tumor diſtendens, obſtructio, ſcirrhus, & inflammatio. Lien ſubſtantia rarus atque laxus occaſione leui diſtendi poteſt: quúmq; ſanguinis excipiendæ fæci deſtinatus ſit, hanc omnémque impuritatẽ facilè admittit: hac imbutus tumet multò quidem quàm iecur frequentiùs, ac plerumque ſine ſcirrho. Tumor tum ſiniſtro hypochõdrio animaduertitur laxus nec admodum renitens, qui interdum lienis ſitũ figurámque retinet, interdum vniuerſum hypochondrium implet: ſed & is interdum ſubter vmbilicum prolabitur, noxia quidem materia è viſcere in omentum quoquouerſum effuſa. Hæc autem varia diuerſaque eſt. Crudus, aquoſus ac pituitoſus humor eò nonnunquam confluit, iis potiſſimum qui in locis paluſtribus humidíſque degũt, & qui frigidæ potu largiore humidíſque veſcuntur oleribus: iis etiam qui è frigidis, humidis, diuturníſque morbis emerſerunt. Sæpe tamen melancholicus ac terrenus humor, qui ſanguinis fæx eſt & limus, in lienem rapitur. Illic abundãtior cumulatur, vel quia multus erat in ſanguine, vel quia eius naturalis vacuatio quæ è liene in vẽtriculũ aut in aluũ fieri ſolet, ſuppreſſa eſt. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenerat. Huius ſigna ſunt reſpiratio crebrior & difficilior, præſertim in curſu ac labore, aut etiã quum in dextrum latus decumbitur: amplificatio quippe viſceris maximè quũ ventriculus cibo turget, diaphragma premit. Appetẽtia ferè perſiſtit, ſed vẽtriculi offenditur cõcoctio: ex qua crudus aquoſúſque chylus pleriſque fluctuat, quo ſæpe os madet expuitióq; multa fertur. Flatus plurimus ſurſum deorſúmque erũpit, aut hypochondrio ſiniſtro rugitu quodam & murmure obauditur, totus ferè aut in ventriculo, aut in ea coli inteſtini parte quæ viſceri aſſidet collectus: non enim audiendi ſunt, qui hunc in liene concludi temerè profitentur. Humoris vapore cor laceſſitur corpúſque vniuerſum ignauum & iners quaſi diſſolutum languet: & nonnunquam leuiuſculæ animi defectiones obrepunt. Adhæc capitis grauitas & inconſueta ſomnolentia eáque turbulenta ac moleſta. Deſidia, timiditas, negligentia contemptúſque rerum. Pallidus, ſubliuidus aut omnino fœdus corporis maximéque faciei color. Atque hæc quidem efficit quum in liene copioſior fuerit ſimplex illa naturalíſque melancholia: quæ tametſi ſanguinis fæx eſt, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues venas eò minimè laberetur.

Quum verò copioſior ea melancholia liquida tempeſtiuè expurgata minimè fuerit, craſſeſcet: ac tum obſtructionem venarum arteriarúmque gignet. Sub hac, hypochondrij ſola grauitas aut interdum lienis dolor exercet.

ercet. At quum multa non venas modò, ſed & lienem vniuerſum implet atque diſtendit, diſſipatáque tenui illius portione, craſſior ſubſidet, lien totus obſtruitur.

Hic caloris vi ea materia magis magíſque craſſeſcit, ſenſimque in ſcirrhum lien obdureſcit. Id autem accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam vitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio vehementer digerunt ac diſſipant. Hic lienis ſcirrhus aliàs ſolam illius ſubſtantiam occupat, íſque & ſitu viſceris & figura circumſcribitur: aliàs verò in partes quoque vicinas diffunditur, vt omnem plerumque ventris ſiniſtrã regionem impleat. Hic longiori tempore quàm ſimplex laxúſque tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniáque ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melancholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignũ tempore diſſipatũ eſt.

Iam verò inflammatio non ſæpe in lienem incidit, quòd purus ſanguis φλεγμονὴ phlegmones author in id viſcus raròpenetret. Siquãdo tamen ea obtigerit, ſimiliter & eiſdem ex cauſis atque in iecore progignitur. Febris ineſt aſſidua & ardẽs, lentor linguæ nigricãs, ſitis implacabilis, cibi faſtidium, ſiniſtri hypochõdrij diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdum ſiniſter, aliáque ſymptomata in ſiniſtrum latus perinde atque inflammato iecore in dextrum incidunt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melancholicorum ſymptomatũ. Si vel abſceſſus vel vlcus inſequitur, nõ ex aliis fit cauſis, neque aliis notis oſtenditur quàm in iecore comprehenſum eſt.

Atra bilis grauiſſimorum ſymptomatum effectrix, in liene proprio etiã receptaculo in viciníſque locis congeri ſolet. Fit autem aliàs ex bile flaua, quæ exuſta malignámque naturam ſubiens, iam aut à liene prolicitur, aut iecoris vi in lienem ipſum atque interdum in pancreas ac meſenteriũ protruditur. Aliàs quoque ex naturali fit melancholia, quæ in liene iam diu inhæreſcens, victu calidiore, æſtu, exercitatione, aut etiam vetuſtate ſupra modum incaleſcens vſtáque, malignã bilis atræ naturam adipiſcitur, qualem ſępe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immaniùs efferatur. Bilis hæc atra ſæpius ſine tumore, raròcum tumore exuperat: vix enim tantã illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hypochõdrij tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtẽtio aut oppreſſio. Cæterùm æſtus in pręcordiis magnus, præſertim quum aut vinum aut calidior cibus aſſumitur. Huius cõfectio moleſta, ructus, flatúſque plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim pituita, nec alius quiſquã humor æquè flatus ex cibo profert. Arteriæ in præcordiis & ſupra vmbilicum dilatantur ac vehementer pulſant: cordis magna & frequens eſt palpitatio, ſiquid præſertim vel corpus vel animus exagitatur: animi defectio nõnunquam incidit pulſum immutans. Quum autẽ, vt ſæpe fit, vapor in caput irrepſit, facies quaſi inflãmata rubore perfunditur, mens peruertitur & alienatur, terrore, metu & mœſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihílque reli-

quum sit spei. Furori omnia finitima in quem æger sæpe metuit raptum se iri. His reliqua hypochondriacæ melancholiæ quæ suprà commemoraui signa plerumque accedunt, interdum etiam absunt.

Mesenterij & eius quod pancreas appellatur morbi, causæ & signa. Cap. VII.

TANTA plerumque superuacuorum est humorũ colluuies, vt destinatis à natura receptaculis tota excipi haud possit. Ac tum non parua superfluentis portio in vicinas quoque sedes illabitur, maximè quidem in pancreas & in mesenteriũ, quæ totius corporis veluti sentina sunt. Quibus ergo assidua ingluuie magnus fit vtriusque bilis & pituitæ prouentus, eas tempestiuè non expurgatas natura valens ac robusta plerumque in pancreas & in mesenterium ignobiles sedes deponit: ídque ferè è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui non in intestina, sed in ipsum mesenterium & pancreas desinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur varij humores, qui primùm laxum mollémque tumorem, deinde siccescentes renitentem durum ac verè scirrhosum ingenerant. Durus vsqueadeò interdum deprehensus est, vt penitioribus sub vmbilico partibus vel os vel calculus cõcreuisse putaretur. Itaque si ampla & vasta mole venter totus præter naturam prominet, ídque citra fluctuationem, citra alui suppressionem diutinã, citra hydropis suspicionem, vnde & qua id ex causa obtigerit, tactu ita quidem discernendum. Quum adipis copia vẽter prominet, quoniam cuti summæ is inhærescit, manu totus comprehẽdi secernique potest à musculis abdominis: ac præterea reliquus corporis habitus obesior existit. Quum tumor insertus est musculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur, plerumque etiam citra pressum dolore afficit, quòd pars ea sensu prædita sit: intestina nõ coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Mesenterij verò tumor quoniam altè sepultus est, nõ nisi pressu animaduertitur, nullo dolore affligit, quòd pars ipsa doloris sit expers. Quinetiam sua is mole intestina premens atque coarctans sæpe efficit vt aluus pigrior sit tardiúsque fæces descẽdant. Vtrum præterea tumor vniuersum mesenterium an partem duntaxat, & quámnam occupet, mollísne sit an durus, tactu etiã internoscendum. Cæterùm quisnã in mesenterio humor exuperet, iam non tactu, sed iis ipsis notis, quibus in iecore aut in liene proditum est, cognoscitur, sed quæ tamen tum obscuriores, tum leuiores existunt. Hæc autem obscuritas multis causa fuit ignorantiæ, & cur harũ partium affectus prætermissi fuerint, nec veterum scriptis celebrati. Ego tamen hoc affirmo & profiteor, choleræ, melãcholiæ, diarrhœæ, dysenteriæ, cachexiæ, atrophiæ languoris, lentarum errantiúmque febrium, latentium denique morborũ causas me in his plerumque sedibus animaduertisse, quorum depulsione deploratis salus redderetur.

Vera

Vera quoque inflammatio in mesenterium incidit, quum ab exesis aut ruptis illius venis sanguis excidit, & in aliqua sede præter naturam collectus putrescit, tandémque suppurans abscessum facit. Ea inflammatio sine manifesto dolore est, solúmque grauitatis sensum habet, nisi fortè vehementiùs prematur. Febris admodum leuis & lenta, sine siti sine grauibus symptomatis, nec omnino ægrum prosternens nec quotidianas functiones interpellans. Principio sanies quædam rubra, facto deinde abscessu pus album defluit ab aluo, & vtrumque modò permistum alui fæcibus, modò seorsum & syncerum, vt quum inflammatio in postrema intestina deuergit. Tum quippe pus per venam proximam in recti aut coli intestini capacitatem influit, syncerúmque magna interdum copia redditur nullo sensu doloris: quod aliquando celebres medicos magna admiratione & controuersia torsit. Sed non aliunde id quàm ab affecto mesenterio dimanare facilè nosci poterat. Neque enim ab inflammatis intestinis, neque à ventriculo potest sine vehementi dolore prodire. Ex iecoris verò aut ex lienis inflammatione, febris vehementior affligit, omniáque symptomata fiunt grauissima: nec tam syncera sanies seorsum ob longiorem viæ tractum exit. Renes etiam affecti non illac, sed per vrinas repurgantur. Itaque vnum mesenterium reliquum est in abdominis capacitate, quod sub illis notis inflammatione tentetur.

Iecoris lienísque symptomata, & horum causæ. Cap. VIII.

MVLTA sanè symptomata promiscuè à iecore & à liene originem habent, quòd ea viscera in humorum procreatione secretionéque plurimùm occupentur. Ea sunt icterus, melancholia, atrophia, cachexia, hydrops eiúsque species. Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio. In hoc album oculorum & partes quę circum tempora sunt, interdum & cutis tota vel pallido, vel flauo, vel citrino colore suffunditur, híncque vitium aurigo nuncupatur. Auriginosum corpus vix sudat, sed prurigine plerunque tentatur, & quasi suscepto onere ingrauescens torpescit, mens sensúsq; hebescunt & variis lacessuntur imaginibus. Icteri variæ existunt causæ, vna est virulentarum bestiarum vt viperæ demorsus, aut epotum venenum: quorum vi sanguis totus pristinam amittit puritatem & in citrinum ac biliosum humorem corrumpitur, qui omnia peruadens cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes causæ prægressæ sunt, atque repente aut breui color mutatus est, febris nulla fatigat. Fit & aliter icterus per crisim biliosarum febrium, qua noxiam materiam natura ex alto corpore in summum forásque propellit. Hic repente nascitur, febrem finit nec tamen cum febre desinit, sed diutius aliquando protrahitur: vrinæ & alui excrementa secundum naturam habent. Ex iecoris quoque inflammatione icterus nascitur, cuius vi & incendio pars sanguinis maxima vertitur in bilem, & in omne corpus quoquouersum effunditur. In hoc vehemens ar-

dénsque febris existit, dextro hypochódrio grauitas dolórque subest, deiectiones & vrinæ biliosæ profluunt, inflammati iecoris signa comitātur. Atque hi quidem rariùs incidunt, nec omnino simplices existūt. Simplex verò icterus & qui frequētiùs ingruit, aut iecoris aut folliculi peculiari vitio fit. Quū enim in calidiore iecore bilis copiosior gignitur quàm à cysti expurgari tota possit, redundans ea quoquouersum irrumpit aut effunditur, atque cum sanguine vel eius sero euadens summam corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius substantiam amplificat & in tumorem attollit tactu conspicuum: ac dein tempore crassescens atque obdurescens nō modò obstructionem, verumetiam iecoris scirrhum renitentem ac prædurum ingenerat, cui ferè succedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodū lenta febris est, atque licet turbidæ, crassæ & croceæ sint vrinæ, alui tamen deiectiones non albicant, quòd è folliculo atque etiam è iecore bilis multa proruat in aluum. Icterus verò qui ex obstructione meatuum ad bilis cystim pertinentium fit, repente hominē adoritur, sine febre, sine magna corporis aut virium iactura: deiectiones albicant, quòd bilis illapsus in intestina cohibeatur. Vrinæ crassescunt atque rubent adeò vt & propè nigrescant: dextro hypochondrio grauitatis sensus inest sine conspicuo tumore. Comminiscuntur plerique alias icteri causas, vt folliculi fellis imbecillitatem, & partiū quæ in habitu sunt corporis calidiorem intēperiem: quæ tamen omnes rarissimæ quum sint, in earum numero haberi debent, quæ cogitatione potiùs quàm vsu & euentis deprehensa sunt.

ἴκτερος μέλας.

Icterus arquatúsve niger melancholici est humoris in cutem & in corporis summa effusio. Sub hoc coloris flos perit ísque pro viuido obscurus primùm, deinde subliuidus & subniger nulla euidenti occasione apparet. Corpus quidem minus quàm in altero ingrauescit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & mœstitiæ plenæ sunt. Nec deiectio, nec vrina de naturali statu manifestè decedit. Proxima huius continénsque causa est melancholicus humor in omne corpus cum sanguine effusus: ídque vel quòd in sanguine atque in iecore nimium exuperet, neque totus lienis vi elici expurgaríq; possit: vel quòd lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, vel copia turgēs illius portionem refundat in venas, ac tum lienis tumor grauitásque premit: vel quòd vena è portis iecoris in lienem directa & qua sanguinis fæx deducitur ac expurgatur, obstructa obstipatáque sit.

τὸ φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν πάθος

Affectio hypochondriaca vtriusque affecti visceris maximéque lienis soboles est. Huius enim species duæ vna mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno sanguinísque fæce ducit originem, qui in liene vicinísque sedibus supra modum cumulatus, tumorē ingenerat, è quo teter vapor sursum effertur. Lienis tumor interdum cōspicuus ingénsque animaduertitur, sine ictero, sine cachexia: ídque quum & mitis est humor & arctè coërcetur. At verò quum è propria is sede prorūpit, in venas effusus

effuſus aut icterum aut cachexiam parit. Quum autem præter naturã incaleſcit, vel deteriorem ſubſtantiæ conditionem ſubit, atrum de ſe vaporem exhalat, qui animum mentémque variè conturbans, author eſt hypochondriacæ melancholiæ. Huius notæ ſunt multa fixáque diu cogitatio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, verecundia, ruſticúſve pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mẽtis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerum exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum iudicium. Atque hæc quidem ſunt melancholicorum ſymptomatum mitiſſima. Altera affectio ferocior exiſtit. Ea fit ab atra bile quæ vel ex terrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, vel ex bile flaua proceſſit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, ſæpius in pãcreas & in meſenterium ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quúmque ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſæuiſſimorum ſymptomatum author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, ſuperioris notas præ ſe fert omnes & eas quidem multò grauiores. Præterea verò præcordia ſæpe ingenti feruore æſtuant, pulſúſque arteriarũ in his eſt validus, quũ vapor quauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat, aut premitur, anima deficit, facies rubore ardoréque ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligant, mens denique perturbatur, ac interdũ tantopere occupatur, vt ſine vlla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio vitæ: neque poſſit vlla orationis ſuauitate ad ſpem recuperãdæ valetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum: ſumma verò tranquillitas eſt laborantis conſtantia & prudentia. At verò extincto diſſipatóque vapore ſymptomata miteſcunt, ſubinde tamen recurſura. Hoc malum ſi penetret in cerebrum eóque figatur, furorem ac tandem febrem accerſet hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

His quadantenus ſimilia profert incommoda bilis ſimplex circa iecur abundantior coërcita & exæſtuans: nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque rubor: & niſi vires iam malo ſuccumbant, animus concitatus exardeſcit, iracũdia ſæpe iactatur, vlciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandem corpus abſumitur & liqueſcit, niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si vel alimenti penuria, vel vacuatione immoderata, vel aliarum euidentium cauſarum, vel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur: ſed duntaxat quum lentè ac pedetentim nulla prægreſſa cauſa id ſumpto alimento non alitur. Atrophiæ quę vnam quampiam partem obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius vitium: eius verò quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe viſcere conſiſtit, quæ caloris ſpiritúſque aut naturalis aut vitalis robur vel obtundit vel extinguit. Itaque cordis affectus maximéque febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniam vitalem illius omniúmque partium ſpiritum labefactãt, in atrophiam perducunt. Quinetiam ventriculi grauiores affectus eódem adigunt, & lienis

ἀτροφία ἡ τῆς θρέψεως ἀτυχία.

nis iecorísque calida atque sicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tũ atræ perfusio. Vix enim vllam animaduerti veram atrophiã in qua viscera præter intẽperiem, non multa quoque humorũ præsertímque biliosorum colluuie scaterent, ac earum plerumque copia distenderentur. Hæc igitur causa quoniam naturalem spiritum & calorem proterit, vix vt vtilem sanguinem gignat, in atrophiam præcipitat. Per hos affectus tametsi alimenti copia suppetit, & venæ multo humore turgent, corpus tamen nõ alitur, quia is humor caloris & substãtiæ bonitate, sæpe etiam fibris quibus concrescat destitutus, partibus neque adhærescere neq; assimilari potest. Multo autem diuersa est cachexiæ ratio, de qua nunc transigendum.

καχεξία. Cachexia malus est atque vitiosus corporis habitus. Sub hoc plena satis atque copiosa corporis moles est: at verò tum substantia tum colore vitiosa. Corpus non vt athletarum promptum & alacre, sed graue est atque iners, non viuido colore florescens, sed vel pallido, vel liuido, vel citrino squalidum. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis cõtrahi solet: aut si hæc vitio non sunt, vẽtriculi ac viscerum vel imbecillitas, vel impuritas accusanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatémque parit, quæ in venas & in habitũ corporis, vtilioris vice alimenti rapta, partibus singulis tum apponitur, tum etiam agglutinatur, at nõ perfectè assimilatur: híncque vitiosa non autem vera & perfecta fit nutritio. Impuritas viscerum siue à scirrho, siue à corrupti humoris affusione, siue ab eorũ corrupta substãtia proficiscitur, vitiosum corruptúmque sanguinem profert, qui demum in partes singulas euectus illícque concrescens, vitiosam quoque efficit nutritionem, vitiatam nimirum substãtiam pro vtili dissipata reponens. Hinc cachexia pro sanguinis conditione varia: alia cruda ac pituitosa, alia melancholica, aliáque aliter corrupta, quam alimenti natura & mala viscerum constitutio protulit. Pituitosa cachexia, qua ferè virginum nitor squalet viuidíque coloris flos perit, leucophlegmatiã antecedit eámque prænunciat: quemadmodum & melancholica cachexia elephantiasim minatur. Cachexia igitur ab atrophia quàm longissimè distat: in hac extenuatum corpus sensim contabescit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in venis est, nec concrescit nec parti adhærescit, víxque sanguinis appellationem meretur: in cachexia & concrescit & nutriendæ parti adhærescit: atque licet pituitosus, melancholicus aut aliter vitiatus, sanguis tamen appellatur. In vtraque corporis viriúmque robur elãguescit, sed in atrophia quòd nulla prorsus, in cachexia quòd vitiosa sit nutritio.

ὁ ὕδερος. Huic proximus est hydrops, maximè qui sarcites appellatur. Triplex enim traditur, ἀνὰ σάρκα, ascites, & tympanias: horum rationes atque causæ in primis diuersæ. Ana sarca, id est subter cutem, qui & leucophlegmatias Græcis nuncupatur, molis corporeæ incremẽtum est præter naturam. Huius initio pedes tument, maximè vesperi & ab exercitatione, aut quum decliues diu fuerint, in hísque (si crassiusculus est humor) digiti manet impressum

ὁ ἀνὰ σάρκα ἤγουν λευκοφλεγματίας.

preſſum veſtigium, manè verò & per quietem ſæpe diſſipatus tumor euaneſcit. Deinde neque facies neque brachia, neque partes aliæ, imò neque abdomen ipſum magis quàm reliquum omne corpus intumeſcit: ſed id æquabiliter molle, laxum & pallidum exiſtit, diſſolutum & quaſi eneruatum minimo labore frangitur, omnéſque illius functiones languẽt & hebeſcunt: febris ferè aſſidua ſed lenta conficit, cum pulſu paruo, crebro & inæquali: vrinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quòd corpus vniuerſum cruditate & pituitoſo albicantéque ſanguine, aut ſi dicere mauis, aqua lenta & concreta ſuffunditur: hinc & malum ipſum aqua inter cutem rectè nuncuparũt, cuius copia natiuus calor obruitur. Hanc à phlegmatica cachexia ſeiungit ſola magnitudo, quòd tumidiorem habeat corporis vitiatam molem. Vna & eadem vtriuſque cauſa, immodica nimirum iecoris atque venarũ refrigeratio, quæ aut primaria eſt, aut ex cordis, lienis, ventriculi, meſenterij aliarúmve partiũ concoctioni ſeruientium vitio cõtracta: & inſiti caloris ac ſpiritus nimia diſſipatio. E cauſis autem euidentibus viſcera refrigerant natiuúmque calorem obtundunt aquæ frigidæ & vitioſæ potus immodicus, lactucarũ fructuúmque eſus intempeſtiuus, præſertim dum vel æſtu, vel exercitatione corpus incaluit, eiúſque viæ patent, per quas externa vis penetrat. Inſitum verò calorẽ ſpiritúſque diſſipant acutus vehemenſque morbus, & ſanguis è naribus, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoide immoderatiùs profluens, & quęcumque denique exhauriunt nutrientium viſcerũ robur. Harum cauſarum magna vis eſt, ſi vehementer & affatim fiant: ſin verò ſenſim ac lentè, tametſi perſeuerent (vt diutius ab vtero vel naribus paulatim fluens ſanguis) minimùm certè incommodaturæ ſunt. Menſium verò cõſuetarúmque hæmorrhoidum ſuppreſſio & omnis ſanguinis nimia exuperãtia calorem ſpiritúmque ſtrangulat & obruit.

Aſcites eſt abdominis ex ſubdito aquoſo ſeroſóque humore diſtentio. Vẽter ſenſim impletur dum diuulſa laxatáve cute ſupra modum intumeſcat. Corpus reliquum marceſcit ac liqueſcit. Tumor preſſo diaphragmate ſpiritum difficilem reddit. Si abdomen impellitur, aut corpus in alterutrum latus prouoluitur, fluctuantis humoris ſonus obauditur. Vrina admodum pauca eſt, eáque ferè craſſa & rubicunda: præſertim ſi iecur morbo initium dedit. Seroſus humor totus interdum ſub abdomine concluditur, nõnunquam eius portio in femora & in pedes, maximè poſt inambulationem, interdum in ſcrotum, veluti cuniculis ſibi inuſitatam viam parat. Irrepit & nõnunquam in thoracis ſpaciũ, inſértque ea ſymptomata quæ diximus purulentos affligere: nonnunquam & in vterum, vt in ea muliere cui inſtante menſtrua purgatione humor ſub abdomine congeſtus, per vterum ſponte ita profundebatur, vt omnis moles abdominis biduo ſubſideret: alius dein humor ſenſim proximo menſe ſuccreſcere incipiebat, qui ſtato quoque tempore totus efflueret. Hęc non vt leucophlegmatias ex ſola partium nutrientium refrigeratione, nec ex cruditate ſola ortum

ortum ducit: ſed maximè ex ſoluta cõtinuitate partium aut vaſorum quibus humores contineri ſolent. Itaque in leucophlegmatia quoniam ſolida ſunt omnia, cruditas è viſceribus per venas in omne corpus permeat: in aſcite verò quoniam exeſum, apertum, ruptũ, fiſſúmve aliquid eſt, ſeroſus humor vtpote tenuis, ſine ſanguine ſolus vti ſolet per renes, excidit & in abdominis capacitatem illabitur. Haud ſecus atque ſuppurãs pleuritis, exeſa aut diſciſſa ſuccingente coſtas membrana, affatim irruit in thoracis capacitatem. Non enim aliter tanta ſeri collectio præter naturam illic fieri poteſt. Turpiter hallucinantur qui putant per anguſtos cæcóſque poros ſeroſum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nam hac ratione aſcites peræquè omnes inuaderet: & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductúſque tam multos deſtinaſſe. Adde quòd iis quos ex vrina dies viginti ſuppreſſa, extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehenſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpacium refluxiſſe, quoniam integra nec pertuſa his erant ſanguinis ſeríque conceptacula. Hinc fit vt aſcites iis ferè ſuperueniat, qui rupta vel exeſa viſcerũ vena, cruẽtis vomitionibus aut deiectionibus opportuni ſunt. Licet enim ſuppreſſus ſanguis ſit, ſeroſus tamen humor per derelictam fiſſuram præterfluit incidítque in ſpacium abdominis. His etiam ſuperuenit qui viſcerum errore ictero diu tentantur, & quibus lien vel iecur vel meſenterium veteri ſcirrho obduruit: quandoquidem viſcerum ſubſtantia ſiccitate humoríſque penuria, ceu rimis quibuſdam dehiſcit, eorúmque ambiens mẽbrana diffringitur, vt non amplius tenue ſerum continere poſſit, ſed id renum more elabi ſinit, atque ſenſim quaſi ex fiſſa olla ſtillare in vacuũ abdominis ſpacium. Hanc cauſam innuit Hippocrates, quum ait, Quibus hepar aqua plenum eruperit, iis venter aqua repletur. Quòd ſi ſola viſceris ſubſtantia diffinditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, ſed veſiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictæ emergunt, quibus ſæpe pecudum boúmque iugulatorum iecur ſcatere deprehenſum eſt. Hoc enim viſcus quia terrenum ſiccúmque eſt magis quàm reliqua hydropem accerſit, & magis ætate prouectis quàm pueris. Itaque cauſæ omnes quæ iecur vehementer exiccãt, vt ardentes febres, vt calidiorum ciborum præſertim vini meracioris liberalior vſus, hydropem inuehunt: ab his quippe exareſactum iecur perinde atque terra ſiccitate dehiſcit ac finditur. Fit præterea aſcites ex iecoris aut lienis vulnere exiguo quod non altè penetrauit (hoc enim repẽte hominem interimit) ſed ſummam duntaxat extimámque faciem attigit. Oritur & ex vlcere quod ferè ab illorum ſuppurante phlegmone atque vacuata relinquitur.

ὁ τυμπανίας.

Hydrops tympanias abdominis eſt diſtẽtio ex multo flatu in illius capacitate cõcluſa. Moles quàm in aſcite minor & minus grauis, parum fluctuãs, ſed rugitu obmurmurãs: ſummus vẽter vngue percuſſus vt tympanũ tinnit, multáque flatus indicia exiſtunt. Huius ergo materia flatus eſt ex imbecilla concoctione & cruditate genitus: qui cùm multus in vẽtriculo

aut

aut intestinis, velut in colico dolore coërcetur, nec exitum naturalem reperit, impetu viam sibi muniens, per cæcos tenuésque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus sese infert, ac demum variè impulsus in ipsum abdominis spatium penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit Hippocrates. Quibus tormina circa vmbilicum fatigant, & labor atque lumborum dolor, qui nec medicamento aut vllo alio modo solui potest, in hydropem siccum firmatur. Rarus certè hic hydrops, víxque syncerus flatus sub abdomine citra humoris permistionẽ vnquã est animaduersus.

Intestinorum morbi causæ & signa. Cap. IX.

NTESTINA non admodum intemperie infestari solent: horũ autem grauiores morbi sunt, obstructio, adstrictio, inflãmatio, abscessus, & vlcus. Obstructio, aut alimẽti prolapsionem, aut fæcis deiectionẽ, quæ præcipuæ sunt intestinorum functiones, interpellat. Ea autẽ interdum, sed admodum raro fit à tumore præter naturam in intestini substantia orto, qui nonnunquam eousque increscit, vt eius ductum viámque impleat. Hic notis elucescet, quę mox recensebuntur. Interdum à resiccatis obduratísque fæcibus, quæ in illorum anfractibus reconditæ exturbari vix possunt: siccantur verò quoties tardè descendunt, aut quum forensibus negotiis aliísve occupationibus coërcitæ sursum remeant. Euidens has causa antecessit: nullus subest dolor, nullúsque tumor conspicuus. Leuiter ac facilè hæc soluitur obstructio. Interdum à crassa, lenta, veréq; gypsea pituita, quæ sensim copiosior collecta firmiúsque intestinis adhærescens, omnem eorum capacitatem replet. *ἔμφραξις.* Superuacanea quidem pituita in cerebro, in ventriculo, & in intestinis gigni consueuit: sed in cerebro tenuis & aquosa, in his verò crassa atque lenta: hæc enim peculiare est ventriculi & intestinorum excrementum, non fæx alui, quippe quæ cibi excrementum est commune. Etenim quum illorum substantia frigida sit atque membranosa, crassum certè ac viscosum de se excrementum proferet, quale est pituita lenta. Hęc igitur secundum naturam gignitur cõcrescítque in intestinis: è quibus cernitur aliàs sponte fæcibus circumiecta descendere, aliàs clystere manifestè deduci, aliàs dysenteriæ vi corradi. Quum autem parciùs ea vacuatur, sensim aucta caloris vi sic tandem crassescit, vt prorsus obstruens intestina quasi infarciat, fiátque latentium difficiliúmque morborum causa. Caroli Quinti Imperatoris legatus quidam dolore torquebatur, necnon tumore à dextro hypochondrio per ima ventriculi in sinistrum exporrecto. Huic quum sexennio toto remedij genus omne tanquam emolliendo scirrho adhibitum fuisset, iniecto tãdem acriori clystere durum ac firmum quippiam, medio ductu pertusum, pedis longitudine detractum est: quod ille intestini portionem esse metuebat. Sed quum repentè leuatus videretur, adhibito consilio iterum ac tertio clystere prolutus est, rursúsque simili euulsa materia continuò pristinę est valetudini restitutus. Alteri cuidam similis, sed grauior af-

fectus aluum prorsus cohibuit: qui tandem ventre supra modum intumescente decessit è viuis: inuentúmque est colum intestinum vsque adeò infarctum pituita concreta, vt solidum prorsus cēseretur, nihílque omnino fæcis in aluum delabi sineret. Vera hæc esse testamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia videntur. Crassior porrò hæc pituita in cęci aut coli intestini cellulis diutius coërcita, nōnunquam concrescit in calculos: quales sæpe vidimus instar nucis iuglādis, & in quodam magnitudine castaneæ quarto aut sexto quoq; die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concrescens pituita efficit, qua exuperante animus virésque languent, vētriculi cruditas adest, tardáque alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, venter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

στενοχωρία Obstructioni affinis est intestinorū coarctatio & angustia. Ea autem fit eorū vi quæ ingeruntur: siue cibi sint, vt cotonea mala: siue adstringentes clysteres. Quinetiam à mesenterij aut viscerū tumore intestina premente: hócque frequens admodum est. Fit & ab enterocele, quum intestinum in scrotum deuoluitur, eóque quasi vinculo coarctatur. Horum vnumquódque seipso non aliis indiciis percipi debet.

φλεγμονή. Iam verò inflammatio in gracilia intestina non sæpe incidit: at in crassiora quæ sanguine multáque carne prædita sunt, frequenter, maximéque in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer ísque lancinans, non vt in dysenteria aut corradens, aut vagus, aut intermittens: sed in vnam eandémque sedem defixus cōstánsque premit. Febris quàm in dysenteria ardentior, eáque dum pus conficitur exasperans & inęquali rigore fatigans. Desidendi cupiditas inanis, & qua præ obstruentis tumoris magnitudine nihil minimúmve deiicitur: in dysenteria verò nonnihil atque etiam creberrimé. Dolorem vel anodynus clyster mirum in modum exacuit, quòd tumorem comprimat: in dysenteria compescit atque demulcet acri humore deterso.

ἀπόστημα. Abscessu facto ruptóque pus primum saniosum, deinde album & concoctum à podice exigitur: ídque vel seorsum ac syncerum, vel paulum ante fæces, à quibus detergi impellíque solet. Tum dolor, febris aliáq; symptomata mitescunt, & aluus impedimento sublato liberè exit.

ἕλκωσις. Vlcus tum ex abscessu, tum etiam ex dysenteria aut tenasmo relinquitur. Huius dolor fixus est, cuius sensu debilitata intestina, sæpius onus suū deponunt, eructántque modò cruentam modò purulentam saniem. Id si cauum est, quoniam in parte humida consistit & excrementis peruia, diu sordidū manet, víxque tandem cicatrice obducitur, & nisi diligenter præcauetur, ferè vel in fistulam, vel in cancrum desinit.

Intestinorum symptomata, horum causæ & signa. Cap. X.

INTESTINA nō paucis dirísque symptomatis torqueri solent, qualia hæc ferè sunt: dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quæ aut lienteria est aut colliquatio,

quatio, aut diarrhœa, aut dysenteria, aut tenasmus. Adhæc cruenta aut purulenta deiectio, lumbrici quoque & ascarides.

Colum intestinum amplum quum sit & laxum, anfractibúsque multis sinuosum, varias sanè materias excipit, quarum exuperãtia distorquetur, dolórque fit, quem ab affecta sede colicum nuncupamus. κωλικὴ ὀδύνη. Hæ autem materiæ sunt flatus crassior, humor aut lentus ac pituitosus, aut acer & mordax & verè biliosus, qui interdum etiam inflammationem accẽdit. Flatus in colo intestino plurimus gigni cumularíque solet, in quo sæpius rugire vel murmurare obauditur: neque enim aliud natura cõdidit excipiẽdi flatus receptaculum, quem tamen prima ventriculi concoctio maximè progenuit. Itaque flatus in hoc intestino copiosior congestus, si propter obstructionem à duris resiccatísque fæcibus aliísve de causis erũpere nequit, intestinũ vi distendit atque diuellit, magno certè & immani cruciatu magnóque sensu doloris. Cohibendi flatus consuetudine non paucos dissectione animaduertimus, quibus dilatatum colon intestinum brachij amplitudinem adæquabat: alios quibus ex imo ventre flatus toto anfractu in ventriculum resiliẽs ructu emittebatur, & quibus pro crepitu ructus erat: alios quoque aliis ex causis hoc symptomate continenter affligi, vt his plures ructus quàm verba essent. Flatulentus dolor colicus vẽtrem distendit, vagus est & instabilis, in variásque ventris sedes se cõtorquet: sæpe obmurmurat, & arctè conclusus, nec ab ore nec ab aluo erumpit: hunc causæ flatus effectrices præcesserunt. A crassa lentáque & præsertim à vitrea pituita, quæ nõ modò huic intestino adhærescit, sed & ipsum corradit, dilacerat atque in id plerumque perforantis terebelli more se infigit, colicus etiam dolor exercet. Hic sæpe fixus est & altè excruciat, nauseam & pituitæ vomitionem ciet: neque ructibus neque flatibus emissis demulcetur: habuítque originem à crapula & otio, quæ cruditatem crassúmque humorem progignunt. Ab acri verò erodentéque humore, aut etiam ab inflammatione quisquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiam est, sed cum febricula, ardore, siti & vigiliis: irritatur esculentis potulentísque calidioribus, à quibus etiam sumpsit originem. Atque hi quidem verè colici dolores facilè mitescunt cedúntque iustis remediis. Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, sępe colicorũ specie eludunt.

Alij insuper, cruciatus quadam similitudine & vehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo intestino sedes est, sed vel in peritonæo, vel in membranis quæ abdomini ventrísque partibus obtenduntur. Hi sanè grauissimi sunt & admodum diuturni, ac neque clysteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui verè sunt colici dolores, deliniri solent. Eorum materia aut flatus est tenuis, aut humor acerrimus & æruginosus membranarũ spaciis conclusus, è quibus detrahi vix potest. Succedũt diuturnis febribus aliísque biliosis morbis, quorum est difficilis solutio. Natura quippe crisim noxiíque humoris depulsionem in aluum molita, quũ nusquam vacuãdi viam prom-

ptam & expeditam nanciscitur, illum è venis & visceribus in membranas sæpe auertit, vbi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obseruaui & continuas & tertianas, sæpius verò quartanas febres hisce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur parémque accessionum ordinem retinebant.

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

Tarda atque pigra alui deiectio est, qua fæces & cibi reliquiæ raro nec pro assumptorum ratione descendunt. Per hanc fæces necessariò obdurescunt, quòd diutius cohibitæ caloris vi continenter siccescant, ab hísque nonnihil succi semper exugant mesenterij venæ, non modò in tenuia, sed & in crassiora intestina distributæ. Tarda deiectio intestinorum quidem symptoma est, sed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices causas refertur. Illinc siquidẽ vapore caput tentatur, corpus ingrauescit, ventriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadunt. Sæpe ex viuendi errore nascitur, velut ab esculentis siccioribus, acerbis & adstringẽtibus, quæ prȩsertim prima mensa assumpta sint: ad hæc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque vincere neque distribuere potest: ex otio denique & decubitu somnóque multo. Cæterùm non hanc, sed eam quæ morbi soboles est tardam deiectionem perquirimus. Huius causa triplex statuitur: sensus obtusus qualem infligunt veternus, apoplexia & paralysis. Stimuli penurià, vt quum flaua bilis quȩ obiter intestina ad excretionem irritat cohibetur, hócque crebrò fit in ictero. Intestinorum vel obstructio vel adstrictio quæ cæteris est causis frequentior. Adstrictio à mesenterij aut viscerũ tumore nascitur, qui intestina pressu coangustat: nonnunquam & ab enterocele. Obstructio verò vel à duris siccísque fȩcibus, vel à crassa lentáque pituita, vel à concreto calculo. In quibus ergo pigra multum ac tarda est aluus, vt in eo quem nouimus non nisi duodecimo quoque die excrementa fæcésque deiicere, & aliquãdo citra manifestum corporis functionúmque detrimẽtum dies totos quadraginta nihil prorsus ab aluo reddidisse, causa quidem neque à consuetudine, neque à natura, sed ab iis quæ nunc recensui vitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturã in intestino genitus, id in totum obstruit fæcísque prolapsum cohibet.

ὁ εἰλεός.

Hæ causæ quum supra modum increuerint, excrementorum via prorsus occlusa, miserabilem ileum edunt, in quo fæces aluum præterlabi nequeunt. Hunc persæpe committit intestinum, si cum resiccato stercore vel in scrotum vel in disruptum vmbilicum procidens retrudi nequeat. Interdum & stercus durum, & intestini tumor præter naturam: aliæ verò causæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus descendit, neque iniectus clyster ascendit. Atque per initia intestinorum murmur inest, dolor circumuectus, ructus inanis, nausea, atque vẽtriculus nimium humidus. His dein accedit pituitȩ bilísque vomitio, quicquid estur bibitúrve, tametsi in intestina prouoluitur, hinc tamẽ postea remeat inquinatum stercoris nidore: ac postremò horrẽdum visu stercus ipsum morituris vomitione reiicitur,

frigescente

frigescente quidem iam corpore & oborto sudore frigido.

Cita alui deiectio contrariis fit ex causis, quum videlicet cibus vel liquidus vel lubricus vel pinguis nimium est, quum is sua copia vẽtriculum & intestina quasi pondere grauiùs onerat: quum quędam acrimonia eum pungit atque vellicat, siue ea ex medicamentorum genere, siue cibus sit corruptus, siue biliosum & acre corporis excremẽtũ sit, aliunde eò confluens, aut etiam illic genitum. Hæc quippe citam aluum reddunt, quæ & liquida, & sæpius quàm ex consuetudine deiicit. Ex iis autem quæ exeunt profluuiorum differentiæ statui debent. Quum ab aluo continenter cruda defluunt, aquosa nempe diluta, humẽtia, colore subalbida vel cinerea, graueolentia, ídque solo ventris rugitu vel murmure, nullo manifesto torminum dolorísve sensu, aut lienteria aut cœliaca est affectio. Si enim lęuia & æqualia suíque similia & quasi chyli aut cremoris specie profluunt, cœliaca: sin verò inæqualia & dissimilia, in quibus cibi nec obtriti nec confecti substãtia apertè cognoscitur, lienteria est. Cœliacæ affectionis causa non cruditas est, non imbecilla ventriculi concoctio, sed chyli imperfecta maláque distributio, quam mesenterij, lienis aut iecoris obstructio, vel trahentis facultatis imbecillitas, vel alimẽtorum maximéque fructuũ fugacium & potus immoderata copia peperit. Hæc enim distribui tota nequit, sed maxima ex parte in abdomine subsistit. Ab his causis multa congeritur illuuies, quæ sensim in tenuioribus intestinis aucta, vel in vẽtriculo, vel in mesenterio, vel circum viscera, tempore corrumpitur. Quúmque sua copia grauis esse cœperit, vel sponte infrà interdúmque suprà prorumpit, vel à natura lacessita propellitur: nõnunquam leuissimo clysteris medicamentíve irritamento exit. Pulsus frequẽs & celer existit tanquam febris affligeret, & deiecturis leuiusculæ animi defectiones obrepunt. Ante eruptionem abdomen distenditur, ventérque prominet: hísque succedẽs spontanea perturbatio, cœliaca est affectio. Vacuato humore omni superuacuo, profluuium sponte conquiescit, interdum eodem quo cœperat die, interdum postero aut tertio.

Lienteria dicitur intestinorum læuitas, qua quæ per aluum defluunt, alimentis tum substantia tum colore finitima sunt. Causam habet non distributionis impedimentum, sed concoctionis primæ imbecillitatem, ob quam cibus crudus nihílque mutatus delabitur: siue quòd imbecillior vẽtriculus eum non conficit, siue quòd laxior ille non arctè continet dum integrè coquatur. Vẽtriculus autem imbecillior redditur proprio robore dissoluto, ídque bifariã, vel suo, vel externo, seu aliarũ partium vitio atque sympathia. Propria illius vitia hæc sunt: refrigeratio, cuiusmodi est ab immoderato frigidæ potu, præsertim quum corpus exæstuat. Laxitas seu emollitio, qualem inducunt aquæ tepidæ, olei, butyri, adipis, prunorum, maluę atque similium vsus immoderatior. Aliena qualitas inusta, qualem fungorum, cucumerum, melonum & fructuum maligna qualitate putrescentium intempestiuus esus, multóque efficacius haustum venenum induxit,

διέξοδος ταχεῖα.

κοιλιακή.

λειεντερία.

duxit, quemadmodum & peruersa cœli constitutio, quæ popularem sæpe lienteriam promouit. Aliarum autem partium consensu lienteria fit, quum ab illis vitium aliquod in ventriculum incidit. Sic pituita è cerebro procumbens, quia refrigerat & emollit: & bilis è iecore profusa ventriculum proritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic sæpe animaduertimus ingentem abdominis abscessum, & pulmonum vomicam, & pectoris renúmque suppuratione tetro malignóque nidore in cor & in ventriculum effuso, grauem periculosámque peperisse lienteriam, qualem in iis quoque cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti sunt proximi.

Diarrhœa quanquam dici potest omne alui profluuium, id tamẽ propriè designat quo synceriores humores defluũt, sine vehemẽti sensu doloris. Aliàs enim seorsum pituita, aliâs bilis flaua, aliâs atra purior apparet. Pituita crassa & mucosa ex intestinis crassioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & concrescere solet: sæpe & ex mesenterio in quo ea plenior cõgesta, œdemata scirrhósque progignit, híncque ferè pituitosum omne profluuium originem sumit. At nihilominus tenuem spumosámque pituitam censuit Hippocrates è capite in ventriculum ínque intestina prolabi: dulcem verò atque dilutã ex vniuerso corporis habitu deriuari. Qua ratione etiam testatur diarrhœam soluere leucophlegmatiam, esséque balbis familiarem. Diarrhœa biliosa est qua bilis flaua aut citrina ardẽs ac plerumque spumans emanat, ídque sine magna ventris torsione, quòd liberè per laxas patentésque vias defluat. Ea sæpe è calidiore iecore aut è cysti fellis profunditur in intestina: nonnunquam & ex mesenterio in quod superuacuum omnem humorem oppressa natura solet recõdere: nõnunquam sed rarius è venis maioribus atque etiã ex corporis habitu. Sic enim diarrhœam statuit Hippocrates surditatem aliósque ex bile morbos soluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut mesenterio prodit, quum oppressa natura vel naturalem melancholiam, vel bilem atram in aluum excutit exturbátque. Hæc autem cæteris multo est insolentior. Atra nonnunquam vsqueadeo apparet deiectio, vt vel cum diluta pice vel cum casiæ medulla conferri possit, quæ multos melancholiæ similitudine fefellit. At illa certè è sanguine fit, qui quoties aperta, rupta vel exesa præcordiorum vena, in intestina incidit, longo sinuosóque prolapsu ita præassatur ac nigrescit, vt picem planè referat. Discernitur autem quòd intincta lintea rubescant, quódque cruenta vel comitetur, vel præcesserit vomitio.

Sed & intestinorum colliquatio ad diarrhœam referri potest: in qua quod infernè procedit, quasi adipe vel oleo perfusum cernitur. Hinc autẽ fit quòd recens concreta pinguedinis carnísve aut etiam (diu protrahente vitio) solidarum partium substantia liquescat defluátque in aluum. Familiare hoc quidẽ profluuij genus pestilentibus febribus & causo colliquanti & hecticæ, & phthisi, & atrophiæ, nonnunquam & viscerum inflammationibus.

Dysenteria

δυσεντερία

Dysenteria est cruēta alui deiectio cum dolore & ventris torsione: vnde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primùm quidem intestinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhærescens exiguo cruore perfusus: eáque prima est dysenteriæ species. Altera quum interior intestinorū tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permistæ apparent. Tertia quum altiùs penetrante & depascente vlcere, ipsa caro propriáque intestini substantia putris vel exesa procidit. In quo autem maximè intestino vlcus cōsistat, primùm ex situ doloris intelligitur, deinde ex permistionis ratione. Etenim si cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquisitè permiscetur, intestina superiora: si verò id purū ac minimè permistum excidit, seorsúmque fæces alui descendunt, inferiora crassioraque vlcere depascuntur. In hoc genere tenasmus habetur, qui directi intestini vlcus est. (τηνεσμός.) Sub hoc assidua desidendi cupiditas sollicitat, sed qua nihil ferè præter mucosum quiddam & subcruentum egeritur Dysenteriæ atque tenasmi causa est pūgens acérque humor, qui non rectà, sed per anfractus in intestina vi quadā delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem vel bilis est flaua, vel atra, vel pituita salsa. Nonnunquam & exedentia medicamēta, vt colocynthis & adamātis puluis: necnō vitiosa & acria alimenta ingesta altiùs se in intestinum figunt, dysenteriámque cient. Humor porrò acer in intestinum irruit, interdum ex mesenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, vt crebrò iis accidit, quibus amplū abdomen prominet: interdū è iecore vel è liene, vel ex vicinis partibus: interdū è venis maioribus atque ex ipso etiā corporis habitu. Hæc omnia propriis signis nosse expedit, vt certa sit curatio. Non omnem dysenteriam febris comitatur, sed eam dūtaxat cuius humor est acerrimus, ísque è visceribus aut è venis magna corporis perturbatione profusus.

διαχώρησις αἱματηρά.

Cruēta alui deiectio qua cruor sine dysenteria ac sine tenasmo fertur, rarò ex iecoris imbecillitate fit, sæpius ex apertis internis hæmorrhoïdibus. Qui è iecore imbecillo dimanat, verus cruor non est, sed dilutus & recentis carnis loturæ persimilis. Hic idcirco rarissimè apparet, quòd insolenter admodum sanies ea per mesenterij venas è iecore prolabatur in intestina. Qui autem seorsum purus ac rutilus exit ex aperta hæmorrhoïde est, quæ hunc proximè è vena caua profundit, modò egestionis initio, modò in fine & in ipso egerēdi conatu. Interdum & grumus rubens hinc procidit, dum hæmorrhois stillat in recti intestini capacitatē, in qua omnino coït. Neque igitur ex apertis mesenterij venis sanguis multus, neque ex superioribus liquidus ac rutilus descendit, sed vt antè dixi picis instar retorridus ac niger.

πυώδης ὑποχώρησις.

Purulenta excretio si exigua & cum dolore prodit, ab vlcere aut intestinorum aut podicis est, quod vel dysenteria, vel tenasmus, vel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonstrat. Si copiosior est atque doloris expers, ex abscessu quodam mesenterij in proxima intestina fertur. Nunquam certè aut admodum rarò è iecoris aut è lienis

abſceſſu, multóque rariùs (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus ſyncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamẽ illi viam comminiſcitur, è pulmonibus eructari in ſiniſtrum cordis ventriculum, hinc in aortam arteriam, ex hac in minores quæ per meſenterium ferũtur pelli & excidere in inteſtina. Auicennas aliam viam confinxit, è pulmonibus in dextrum cordis ſinum, hinc in venam cauam, è qua in iecur & portas, ex quibus in meſenterij venas tandémque in inteſtina. Cæterùm in his figmentis fieri omnino nequit, vt tam longo viæ tractu pus quod ſanguinis permiſtione tinctũ fuerat, tãdem album redeat, ſecernatúrque ſyncerum.

ἕλμινθες

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maximè inteſtina occupare ſolent: quanquam & exiguos interdum in renibus genitos vidi cum vrina profuſos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus: ſæpe etiam in neglectis abſceſſibus vlceribúſque ſordidis. Ex craſſa lentáq; pituita, quæ in inteſtinis freq̃uẽs corrupta præparatáque fuerat, ab vberrimo inſito calore ſuſcitantur vitámque ſumunt, eorum animalium exẽplo quæ ex putri materia cœleſtis caloris ope vitã habent. Vt autem varia eſt putreſcẽtis materiæ figura, ita & variæ fiunt lumbricorũ ſpecies. Alij longi ſunt ac teretes, qui in ſuperioribus gracilibúſq; inteſtinis gigni ſolẽt: è quibus dum cibus deſcendit obnituntur & ſurſum plerumque irrepunt in ventriculum, quem grauibus torquẽt ſymptomatis. Inde per gulam os ipſum conſcendunt, è quo hiante etiam proſiliunt: clauſo verò dormientibus per palati cauum obrepunt in nares foráſque prodeunt. Alij breuiores ſunt & lati cucurbitæ ſeminis effigie, quorũ procreatio eſt vel in cæco inteſtino, vel in coli cellulis: atque hi ſæpe mira ſerie inter ſe cohærent. Alij exigui ſunt & tenues ſimúlq; teretes (aſcarides appellant) quibus ferè ſedes eſt in recto inteſtino & extremo ſphinctere: adultis nonnunquã horũ multitudine fœces cõſperguntur. Hos etiã animaduerti interdum ab ano pruritu quodã emergere, hı́ncq; in femora natéſq; quoquouerſum ſerpere. Omnibus materiam ſuppeditant cruditas & crapula, deinde eorum vſus, quæ facilè putreſcunt, vt lactis, caſei, fructuúmque dulcium & fugacium. Itaque pueri quàm adulti his multo ſæpius affliguntur, quòd illorum calor humidior ſit, confertioréque halitu perfundantur. Lumbricorum ſigna ſunt ventris diſtẽtio cum murmure atque torſione, lientericum profluuium, corporis diſſolutio, faciei pallor, oculorum ſuffuſio vel ſuggillatio, narium pruritus. Quúmque ſurſum obrepunt, agitati (maximè per inedias & cibi penuriam) inteſtina morſu aut ſuctu feriunt, ſiccam tuſſim mouent: oris ventriculi pręcordiorúmq; cõpunctione animi defectiones, ſyncopas, epilepſias: aſcenſu verò tremorem, deuorandi conatum & ſtrangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique ſunt extincti.

αἱ στρογγύλαι. αἱ πλατεῖαι. ἀσκαρίδες

Ani affectus atque ſymptomata. Cap. XI.

ANVM hi affectus occupant, phlegmone, abſceſſus, fiſtula, fiſſura, condyloma & hæmorrhois, cuius ſymptoma eſt ſanguinis effluuiũ. Phlegmone fit copia ſanguinis è vena caua per hæmorrhoides

morrhoides in partes inanes quæ circa podicem sunt incidente. Hæc quũ ex aliis causis tum maximè ex multa duráque equitatione proficiscitur. Dolor inest admodum acerbus ísque lancinans & qui premendo exacuitur, foras interdum prominet, aluus non nisi difficilè & summo cruciatu exit, ac interdum dies multos sistitur comite etiam febre.

Abscessus è phlegmone relinquitur qui in recti intestini cauũ sæpius quàm in cutem erumpit: quandoquidem parte molliore exedens pus sibi promptiùs viam parat. Rupto abscessu vlcus manet purulentum ac sordidum, quale & nonnunquam existit ex neglecto tenasmo. Id autem in fistulam breui degenerat: vix enim parte humida & excrementis peruia coalescit, sordiúmque copia callosum, diutissimè manat, etiam dolore sedato. In hoc pus vel seorsum vel deiectionis initio exit, multò secus, quàm è mesenterij aut superiorum partium vlcere. Sed & id visum est interdum in vesicam penetrare: ac tum micturo crepitus è pudẽdo perinde atque è podice, deinde puris atque etiã fecis nonnihil mistum vrinæ prorũpebat.

Ragades, id est, fissuræ, ani vlcuscula oblonga sunt, quibus sphincteris rimæ proscinduntur, iis similes quæ inferius labrum & manus pedésque dilacerãt. His finitima sunt & leuia quęcunque sedis vlcera. Dolor acerrimus est cum ardore citra phlegmones indicia, vlcerísque extremum expressa ano plerumque oculis patet. Fiunt autem vel duriorum asperitate fæcum, vel humoris acris salsi siccantisque morsu. ἡ ῥαγάς.

Condyloma durum est tuberculum in ani margine ortum, aut verrucæ, aut grani vuæ, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigróq; sanguine illic sensim extuberat & increscit, tædio potius quàm dolore molestum. κονδύλωμα.

Hæmorrhoïs verò quæ externa & conspicua est, ex ano quoque surgit ac prominet. Ea ex atro melãcholicóque sanguine fit, qui è caua in extremum venæ profusus, nõdum tamen illinc præ loci duritie exiliens cumulatur, ídque implet & in ficus speciem distendit. A condylomate autem distat, quòd & breuiori tẽpore fiat, & affligat graui dolore, quódque nondum in callosam duritiem concrescat. Atque ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil sanguinis effundit. Quæ verò aperta iam est, sanguinem interdum spõte, in conatu semper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis venæ aut multo aut acri turgent sanguine, nullo ferè sensu tumoris dolorísve superuacuum sanguinem eructant, ídque solùm in egerẽdi conatu, atque is seorsum conspicitur fæce minimè permistus. ἡ αἱμοῤῥοΐς.

Hęmorrhoïdum symptomata sunt immoderata sanguinis profusio, & eius minimè cõsueta suppressio. Vtrũque enim præter naturam est, fitque grauium morborum causa. Sola quippe vacuatio naturalis ea cẽsetur, quæ quod graue infensúmque est, velut onus inutile deponit citra corporis infirmitatem, citráque virium iacturam. Profusionis causa continens vel in sanguine est, qui multus, tenuis aut acer violenter erumpit; vel in venis

quæ

quæ aut apertæ aut exesæ aut ruptæ iam sunt. Suppressio autem contrariis fit ex causis.

ἀρχὸς προπίπτων.

Anus procidit modò sponte, modò egerẽdi conatu, apparẽtque sphincter totus interdum inuersus atque prouolutus. Causa est musculi resolutio seu laxitas ex multi humoris perfusione: qua ratione pueris & infantibus quàm adultis id vitij familiarius obseruatur.

Renum morbi, causæ atque signa. Cap. XII.

νεφρῖτις.

RENES morbi pauci exercent: inflammatio, obstructio, abscessus & vlcus. Inflammatio quæ propriè nephritis appellatur admodum raro accenditur in renibus, quòd firma eorum & prædura caro ægrè fluxionem admittat. Fit tamen interdum renibus ictu casúve cõtusis, accersitáque fluxione per emulgentes venas. Hanc adesse testantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulsans in ea inanitate, quæ est inter extremã costam & coxendicem. Hic & vicinas partes quæ circum præcordia sunt, circum lumbos, circum coxendicem & pubem atque partes obscænas, distentione conuellit. Extremorum frigus, atque cruris è directo siti stupor inest: mictio cũ ardore atque labore frequens, principiò tenuis & cruda, deinde crassa atque mucosa: aluus impedita & pigra. Hinc ventris distentio, febris assidua, nausea, ructatio, crebráque vomitio.

νεφρῶν ἔμφραξις.

Renis obstructio varias habet causas: arenulas, calculum, humorẽ crassum & viscosum. Rarum quidem est víxque vnquam compertum, vt à solo humore vel crasso vel lento ren totus obturetur: à calculo aut ab arenulis sæpissimè, à quibus etiam solis vrina supprimitur.

ψαμμώδης νεφρός.

Arenulæ autem non in interiore cauo, sed in propria renum substantia proueniunt, à qua duræ sunt ac rubræ & renis substantiam colorémque retinent. Illinc fluentis vrinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabuntúrque in vesicam per vreteras, & vrinam reddunt arenosam. Si curatio negligitur, tempore crassescunt illæ, vel mutuo adhæsu inter se colligatæ calculum coagmentant atque componunt.

νεφρὸς λιθιῶν.

Hic dein è renis substantia exturbatur in cauũ, qúumque euellitur, renis partem cui adhærescebat, sine doloris sensu diuellẽs & quasi dilacerãs, saniem prolicit, quæ pariter cum vrina profunditur, eámque crassam, turbidam, subnigrámque reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate si exiguus est, nõ multo pòst tempore in caput vreteris se infert, ex quo magna vi summóque dolore nephritico in vesicam procidit. Si crassiusculus est aut salebrosus & asper, in via diutius hæret & magno cruciatu vreterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate subsistit ac permanet, quum præ crassitie non satis lata illi est vreteris via. In illam contrusus & exagitatus acerbum sæpe dolorem mouet, quũ præsertim prosilit atque se infert in vreteris caput: at is mitescit calculo remeante in renis cauum. Hic (nisi tempore procidit) assiduo arenularum appulsu coagmentatur in verum renis calculum, cuius nec vna semper est magnitudo,

magnitudo, nec vna forma, nec color vnus. Confirmatus ferè renis cauum implet consuetásque areńulas exire prohibet: ac proinde renum calculus veteres dolores nephriticos obtegit & dissimulat. Perfectum in rene hunc esse docent, affectæ partis grauitas, ob quam vix spina dorsi inflectitur: cuius tamen dolor, non vt is quem destillatio peperit, externarum partium pressu admodum manifestus est. Nullo tumore foris conspicuo obtusioris cuiusdam doloris sensus inest, præsertim quum aluo suppressa ren ipse vel flatu vel fæce premitur, aut quũ decubitus est in aduersum latus, aut quum vehementior est exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit: per laborem & duram equitationem vrina profluit cruenta, tum quippe calculus suo pondere & attritu renem contundit ac plerumque sine sensu dilacerat exulcerátque, è quo sanguis cum vrina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis est, torpor quibusdam inest molestus. Calculi materia est crassus & viscosus humor in renem pariter cum sanguine eiúsque sero excurrens, qui aliàs ex cruditate, aliàs ex torrido terrenóque sanguine processit. Efficientem causam omnes quidem profitentur immoderatum esse renum calorem, qui humores perurens, siccans, & obdurans cogit in lapidem. At certè alia statuenda causa efficacior longéque crebrior, insita renum arenosa calculosáque constitutio. Hanc quisquis à parentibus contraxit, vix vlla ratione calculi tormenta effugiet: quandoquidem hoc vitium omnium est maximè hæreditarium, vt nõ paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuãtium porrò causarum præcipua est otium somnúsque diuturnus decubitu supino.

Renum abscessus quo purulenta materia coërcetur, rariùs ex phlegmone fit, sæpius ex sordido vlcere non expurgato, ea ratione quam mox subiiciam. Concoctione tamen phlegmones pus gignitur & abscessus, tantus interdum vt distento rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cum horrore oberrant: grauitatis sensus quàm antè magis infestat. Rupto autem abscessu pus cũ vrina defertur, & interdum sordes aut corrupta caro ex putri renum substantia.

νεφρῶν ἀπόστημα.

Vacuato expurgatóque abscessu vlcus manet diuturnum admodum ac ferè immedicabile. Quæ enim substantiæ portio vel putredine vel attritu exesa est, neque resarciri vnquam neque coalescere potest: quãdoquidem viscus hoc vt cætera spermaticũ est, cuius etiam vrina iugiter præterfluens vlcus agglutinari non sinit. Quocirca sordidũ id vt fistula perpetuò relinquitur. Huius signũ est quòd modò pus, modò mucosum quiddam vrinæ permistum defluit: híncque vrina redditur alba, turbida, lactis sero persimilis, quæ tandem quiete sedimentum id purulentum mucosúmve deponit. Vlcus ex abscessu phlegmones insolens admodum est. Nec minus id quoque insolens putãdum, quod vel à profluentis materiæ acrimonia renem exedente, vel ab ictu, vel à casu eius venas disrumpente fieri tradunt. Crebrò autem ac ferè semper à calculo intus coërcito fit, qui vel pondere renem

ἕλκωσις.

renem contundit, vel attritu comminuit exedítque. Ita ſæpe vidimus tota renis carne ac ſubſtantia pereſa, ambiente tanquam marſupio membrana pus calculóſque multos obuolui. Vlcus ab his cauſis ortum habuiſſe argumento eſt, quòd vrina antequam purulenta eſſet, ſæpe cruenta fuerit, præſertim ab exercitatione & labore, quòd febris nulla aut perobſcura fatiget. Siquãdo autem obſtructo vreteris capite pus cohibetur, id ſenſim vel per emulgẽtem in maiores venas redundans, ſanguinem habitúmque corporis inquinabit (qua ex cauſa quaſi ex leucophlegmatia calculoſos tumere ac paleſcere ſæpe animaduerti) vel ea ſede congeſtum ilia lumbóſque copia diſtendet, è quibus etiam aperta cute diu multúmque manat. Nónunquam & illinc calculus ingens cũ pure aliàs exceſſit, aliàs euulſus eſt. Hæc quum accidunt tota iam penè renis ſubſtantia putredine conſumpta eſt, illíncque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum vidimus totam ventris lumborúmque regionem diſtẽdi, & pus hinc tum deiectione, tum vomitione reddi ſyncerum.

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Nephriticus dolor, acerbiſſimus eſt renum cruciatus, aut certè vreteris cuius eſt ſenſus eximius. Is in renis ſitu fixus alterutro latere ſtabilis eſt, niſi quòd interdum vel ad coxendicem vel ad teſtem qui è directo iacet, vreteris tractu protenditur. Non vt colicus dolor in ventrem medium aut in omnem illius regionẽ murmure quodam euagatur: neque ſemper citata & expurgata aluo diſcuſſiſque flatibus miteſcit: ſed immanitate & ferocia peritonæum cõuellit: hinc viſcera & ventriculus ſubuertũtur, ac primùm quidem pituitoſa, deinde bilioſa, vomitione reiiciunt. Vrina quũ malum incipit pauca, tenuis, & aquoſa eſt, interdum verò ſupprimitur: poſtea copioſa, craſſa, & arenoſa exit, eáque ardoris quodam ſenſu ad crebrius meiẽdum compellit. Decubitus in ægram partem dolorem demulcet, in aduerſam exaſperat. Creber admodum eſt ac multis frequens hic dolor, colicus verò rarus. Tanti cruciatus neque inflammatio, neque ſanguinis grumus, neque craſſus humor cauſa ſtatui poteſt, quòd mollis ac fluidus facilè obſequatur, quódque obſeruamus craſſiorem mucum, imò & cõcretum pus nullo ſenſu è renibus facilè prolabi. Vnus calculus cauſa fit doloris, qui craſſiuſculus inæquabilis ac ſcaber dum per anguſtum vreterem deuoluitur, hunc magna vi dilatans atque dilacerans perquàm immaniter excruciat. Iis qui iampridem nephriticis doloribus erant aſſueti vſqueadeò dilatatũ vreterem aliquãdo cõperimus, vt in eũ maior digitus immitti poſſet. Per hunc mediocres calculi ſine moleſtia excidebãt, qui olim nõ niſi ſummo cruciatu procidiſſent. Qui verò aut nondum, aut certè raro & leuiter nephritico dolore tentati ſunt, minimo calculo diſtorquentur. Hunc autem à colico diſcernere in primis arduum eſt, quia nihil excedere maniſeſtò deprehenditur. Sedato atque reſtincto dolore etiam atque etiam conſiderãdum, doloríſne cauſa in veſicam exturbata ſit, an in renis cauum remigrauerit. Si exturbata eſt, cauendum ne illic ſubſiſtat, & aſſiduo materiæ appulſu in veſicæ calculum coagmentetur. Iam verò eiecto cum vrina

calculo

calculo, æstimandum solidúsne sit an ex arenularum adhæsu compactus. Ex iis namque medendi ratio constituitur. Neque iis credendum est, qui calculos albos in vesica duntaxat, rubros in renibus nasci affirmant. Nam purulenti renes albos quoque proferunt.

Vesicæ morbi, causæ, signa atque symptomata. Cap. XIII.

VESICA calculo crebrius affligitur, inflammatione & abscessu admodum raro, exulceratione nonnunquam. Vesicæ calculus magnitudine, substãtia, colore, figura atque situ plerumque variat, nec vniusmodi cernitur in omnibus: hinc & varia symptomata laborantes exercent. Huius causam plerique omnes tradunt crassum esse crudúmque succum, qui per venas cũ vrina in vesicæ capacitatem influat, in qua tanquam fæx subsidens, loci calore exarefactus sensim lapidescat. Atverò quid limum istum (nisi forte admodum angusta aut obstructa sit vesicæ ceruix) tandiu possit illic remorari non video, quum & sanguinis grumus, & pus, & mucosa lentáque pituita, aliáque multo crassiora facilè illinc profluant cum vrina. His argumentis adductus aliam cœpi causam inuestigare, ac tãdem cõperi omnem calculum in vesica conclusum, rudimẽtum quoddam è renibus traxisse, è quibus per nephriticum dolorem excidens, si grandiusculus est, in vesica aliquandiu hæret ac plerumque persistit, illícque allatarum sordium adhæsu coagmentatur, dum verus confirmatúsque lapis fiat. Ita quidem neminem hactenus offendi in vesica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus antè nõ fuisset. Et quoscunque exemptos vesicæ calculos obtriui (obtriui autem experiundi gratia permultos) in eorum medio quasi nucleum reperi, verum rudimentum è renibus exturbatum, diuersi quàm reliquum integumẽtum ac inuolucrum & coloris & substantiæ. Propria calculi vesicę signa hęc ferè sunt, vaga quædam & oberrans circa pubem & perinæum titillatio, siquidem exiguus is & leuis etiamnum est: quum verò grandescit incumbentis grauitatis pondus percipitur, vt idcirco difficilis & doloris plenus per salebrosa loca sit incessus, multóque difficilior saltatio. Mictio crebrescit adeo vt & tandem assiduò meiendum sit, vixque possit vrina cohiberi. Quum meiendum est, vrinæ fluor repẽte intercipitur, obuiam quidem impulso calculo, sicque minimè continuata, sed intercisa est emictio. Ac tum dolor aliàs vniuersum pudendi ductum, aliàs glandem solam affligit, ísque acerrimus sub emictionis finem, quum calculus vrinæ cursu incitatus quasi prodíturus sphincterem violentiùs comprimit. Meiendi conatũ comitatur desidẽdi cupiditas, quòd calculi magnitudo è perinæo rectum intestinum vt vesicæ ceruicem extimulet. At verò nonnunquam summæ vesicæ adhærescens calculus, & quasi ex illa propendens, vix vllum ex his signis manifestè exhibet: & visi sunt, qui nullo dolore diu illum gestauerint: omnibus tamen hæc signa modò mitia sunt & obscura, modò sæuiora. Vrina alba, crassa, & turbida redditur, in qua sedimentum purulentum

ἡ λιθῶσα κύστις.

est aut narium mucori persimile. Horum signorũ plurima etiam spectantur in cauo & sordido ceruicis vlcere, quale venerea gonorrhœa profert. Hæc verò ex causis antecedentibus internoscenda sunt. Si vlcus inest sordidum fœda illa gonorrhœa iamdiu antecessit: sin calculus, laborans miris quibusdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque semper calculum doloris causam eminxit. Ad extremum verò digitus in anum aut certiùs catheter in vesicam immissus, quod cõiectura dubium incertúmque fuerat, sensu explorabit confirmabítque.

φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

Inflammatio si qua premit, ea non vesicæ vt quæ tenuis exanguísque est, sed sphincteri ceruicis musculo insidet. In ea febris ardens & acuta infestat: dolor perquam acerbus ac lancinans in perinæo cum rubore & ardore excruciat: vrina supprimitur summo tamen meiendi desiderio atque conatu: aluus solito adstrictior est, quia rectum intestinum inflammationis magnitudine coarctatur: pubes atque pecten ad vmbilicum vrinæ copia distenditur. Catheter præ loci angustia immitti non potest: sed & in primis periculosa est irritatio, quandoquidem hic affectus sæpe in gãgrænam vel sponte abit, è qua vix vllus vnquam seruatus est. Quum abscessus fit & suppuratio, omnia ingrauescunt: eo autẽ aperto mitescunt, pure quidem erumpente, subsidente verò tumore profusáque vrinæ exuperantia.

Ex abscessu si seruetur æger, vlcus in sphinctere cauum manet ac sordidum, è quo cum vrina crassa modò sanies, modò pus copiosum & graueolens excidit, tandémque subsidet in imo. Visus est & hic abscessus per perinæum erumpere, è quo vrina reddebatur nõnunquam & in anum penetrare, illácque vrinam omnem defluere.

τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Quinetiam vesicæ corpus ipsósque vreteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit aliàs à cõtundente corrodẽtéve calculo, aliàs ab vrina acriore, quam vel vini meracioris ciborúmque calidorum vsus, vel acris salsíque humoris permistio tulit. Ex vtraque aliquanto crassior euadit vrina, & modò sanguine, modò pure exiguo perfusa: pelliculæ aut squammulæ, aut furfurea quædam cum vrina exeunt. Cæterùm ab ea quæ in vretere cõsistit exulceratione, dolor inter renem & pubem affligit, & pus capillorum specie natat in lotio. Ab ea verò quæ in vesica, vrina contineri nequit, assidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus stare potest: ingens cruciatus & indesinens vesicam, pubem, perinæúmque obsidet, maximus verò emictionis tẽpore.

αἱ τῆς οὐρήθρας ἑλκώσεις.

In penis ductu ab eisdem causis leuis quoque fit exulceratio abrasa interiore tunicula. In hac quæcunque modò dixi etiam cum turbida vrina manant, attamen non vt in illis sub emictionis finẽ, verum vel ipso initio, vel etiam sponte citra vrinæ cursum. Inter meiendum vrina, acrem in pene dolorem parit, præsertim quum fluere vel incipit vel desinit: quemadmodum in vesicæ exulceratione (cui acris vrina semper incumbit) perpetuus ac indesinens est dolor. Fiunt & in vrinæ ductu exulcerationes sordidæ atque cauæ illis multo deteriores, cuiusmodi hoc seculo frequentes

protulit

protulit venerea lues, de quibus postea.

Priapismus est colis arrectio & incrementum præter naturam permanens citra libidinis stimulum. Hic interdum cum inflammatione interdũ citra hanc existit, quum inflatus coles quodam tetano distenditur. Causa est flatulentus spiritus pudendi arterias fistulosúmque neruum affatim implens. Is autem vel ex crasso viscosóque humore caloris inopia suscitatur, vel ex genitalis seminis vbertate atque redundantia. Hoc mali genus insolens admodum est, quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab excessu è vita intentum rigidúmque exhibuisse penem.

Iam verò præcipua partium obscœnarũ symptomata sunt rei venereæ impotentia atque gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta virilitate semen intus non gignitur, aut quia emitti nõ potest. Extinguitur virilitas ex senio, ex morbo, ex causis omnibus quæ insitum spiritum robúrque dissoluunt, ex incantamentorum (neque enim fabula est) maleficiis, & ex medicamẽtis quæ genitale semen aut proprietate aut qualitate manifesta perimunt. Non emittitur verò semen in magna vasorum obstructione atque in partium obscœnarum paralysi. Posteriores tametsi rei venereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercẽt, priores verò nec ruunt in venerem, nec eius desiderio pulsantur.

Gonorrhœa, est inuita & nimia seminis profusio citra venerem, citra libidinis insomnia, citra colis tẽtiginem, leui quodam aut nullo oblectationis sensu titillatúve facta. Sed & gonorrhœæ species quædam est, quũ occasione minima semen emittitur, vt in eo qui sola clysteris perfusione semen eiaculari consueuit. Sed & quendam vidi qui longa gonorrhœæ consuetudine, per insomnia atque etiam cogitatione sola purum sanguinem, non minori voluptate quàm semen effunderet. Malum quidem est gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune. Est autem in hac semen crudum, aquosum, liquidum, ac tenue, nec prorsus album. Effluuij causa est spermaticarũ partium infirmitas, qua vel nõ cõcoqui vel nõ retineri semẽ potest tãtisper dũ coquatur atque crassescat. Quamobrẽ frequens iis esse solet, qui impuberes necdum matura ætate veneri petulantiùs sese addixerũt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa consuetudine humores abundantiùs confluunt.

Quum per insomnia libidinis, aut in attenta rei venereæ cogitatione semen affatim procidit, non, vt in vera gonorrhœa, crudum id & aquosum, ac sine sensu, sed magna vtique voluptate exit. Effluentis huius causa est seminis vel exuperantia, vel calor & acrimonia naturam proritans, vel ingens spermaticarum partium robur: hoc argumento quòd voluptate iucunda id semper emanat.

Inuasit hoc seculo in humanum genus ex lue venerea quoddam vitium gonorrhœæ finitimum, quod idcirco & fœdam virulentámque gonorrhœam appellamus. Principiò virus album aut subcitrinum è vasis spermaticis sine sensu excidit vigilanti pariter atque dormienti. Eius

causa est spermaticorum vasorum atque testium imbecillitas, nō illa quidem simplex, sed ex venenata lue contracta: hæc enim efficit vt quicquid in his vasis colligitur, in tetrum fœdúmque virus facessat: quod dein contagione alium quemuis cōtaminat. Tempore virus hoc putret & acrimoniam asciscit, ductum penis in transitu exedit & exulcerat. Factum verò iam vlcus esse ostendit dolor exortus, qui & in tentigine quasi funem peni subtendit, & in emictione tanquam in dysuria acriùs stimulat, vt idcirco multi in calculi vesicæ suspicionem venerint. Sed hęc propriis affectuū signis haud difficilè sit internoscere. Tam altè interdum excauatur vlcus, vt foras emergat in penis summam cutem. Hoc virulēto fluore præter rationem suppresso, intus plerumque colligitur abscessus, aliàs quidem circa testiculum in epididymide, aliàs in perinæo, qui rupta apertáve cute materiam fundit.

καυλοῦ ἕλκος.

Diuturnum quidem penis vlcus esse solet, vı́xque vnquam sponte sanescit. Quocirca in eo neglecto vel tuberculum carnosum instar verrucæ expullulat, vel cumulata sordes in callum obdurescit: ı́dque nō vno meatus loco, sed duobus ac plerumque tribus. Adnati tuberculi callı́ve notæ sunt: vrinæ suppressio, vel tenuis emictio, qua non pleno illa cursu ac fluore, sed exili quodam quasi filo exit. Pene cōpresso durum tuberculum deprehēditur, & immisso cathetere obuiā fit obsistı́tq; quasi offendiculum.

Meiendi porrò symptomata sunt: diabetes, vrinæ incontinentia, ischuria, dysuria, stranguria, mictio cruenta atque purulenta.

ὁ διαβήτης

Diabetes immoderatum vrinæ profluuium est, quo assumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus venter aut corporis habitus aquosi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu vrina quàm potus longè copiosior emanat: quomodo obæsum quendam & tumidulum vidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuari & concidere. Qui largissimè bibunt, copiosam quoque profundunt vrinam, vt is quem nouimus quotidie horæ spatio tepentis aquæ medicatæ libras sexdecim exorbere: etenim qualem sumpserat, talem protinus emeiebat. Cæterùm horum affectuum neuter diabetes putandus: sed quum siti inexpleta supra modum bibitur, omnı́sq; potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium est renum symptoma, in quibus calor ingens, aut ardentissimus humor impactus, vim trahendi fieri vehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuò prolabitur in vesicam. Proinde corpus vniuersum & siti & calore immodico exhaustum planè contabescit. Sed hoc quàm rarissimè symptoma vsu venit, vı́xque vllus est deprehensus, qui copiosæ emictionis non aliam intus causam haberet.

οὔρησις ἀπροαίρετος καὶ ἄκαιρος.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea sine acrimoniæ & doloris sensu manifestè excidit præter arbitrij imperiū: hı́sque signis longè distat à dysuria. Fit autem resoluto sphinctere ceruicis, atque iis neruis paralysi affectis, qui è lumbis in eum inseruntur musculum. Hoc aliàs ex ictu aut casu, aliàs ex refrigerio aut destillatione fit. Qui se in somno permeiunt quales maximè

maximè pueri, his quidem non paralysi, sed sola laxitate atque mollitie sphincter dissoluitur, qui neque exuperantiam, neque acrimoniam vrinæ sustinere potest, præsertim quum animales vires somno sopitæ obscuram functionem obtinent.

Ischuria his cõtraria est, vt qua prorsus vrina supprimitur, nec huiꝰ quicquam exit. Causam Galenus plerumque refundit in obtusum vesicæ sensum, ob quem illa se impleri non sentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certè vrina quandiu patentem liberámque viam habet (vt in iis qui ob calculũ secti sunt) nullo propellente aut excernente prolabitur, & suopte impetu foras excidit. Vna igitur suppressę vrinę causa est adstrictio vel obstructio. Hæcque vel vreterum amborum capita, vel vesicæ ceruicem opplet. Vtrum autem eorum in causa sit, certis notis peruestigandum. Si alterius duntaxat vreteris via obstructa est, haudquaquam supprimitur vrina, per alterum enim perlabitur. At quum vterque obstruitur aut coarctatur, suppressio fit, hinc conspicua, quòd laborans renis vtriusque dolori fuit opportunus, lumborum summa grauitas est, ac interdum vehemens vtrinque dolor excruciat: nulla aut minima meiendi cupiditas vrget: in pube nec dolor nec tumor, ne premendo quidem percipitur: vesica inanis est & vacua, vt ne immisso cathetere vrinæ quicquam emanet. Quum verò obstructa vesicæ ceruix vrinã cohibet, assiduum meiendi desiderium premit, summúsque sed irritus conatus est: pubes collectæ vrinæ copia distenditur ac dolet: atque si catheter in vesicã inseritur, copiosior vrina impetu profluit leuamentóque est. Obstructio circa vreterũ capita ferè fit à calculis grandiusculis, qui pariter illis impacti sunt: raró vel ab humore crasso, vel à sanguinis grumo: rariùs ab inflammatione vel à pure. In vesicæ ceruice plerumque fit, vel ab inserto & hærente calculo, vel à tuberculo carnoso aut calloso, cuiusmodi ex virulenta gonorrhœa succrescit: rariùs à crasso humore, aut à pure, aut à sanguinis grumo. Hæc enim non diu subsistunt in via, sed facilè vrinæ cursu ac impetu foras impelluntur. Cuidam annũ agenti trigesimum obstructa vesicæ ceruice, vrina affatim tanquam emictione ex vmbilico in multos menses profluxit: ídque citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem, & citra valetudinis offensam. Quum hinc multi admiratione tenerentur, audirem verò recèns in lucẽ edito malè vinctũ vmbilicũ nũquam coaluisse, exhíncque semper nonnihil stillasse, censui nondum inaruisse vrachum, & nunc illi perinde atque dum vtero gestaretur vrinam è vesica in vmbilicũ refluere.

Stranguriam, id est vrinæ stillicidium nuncupant, quum vrina stillatim guttatímque redditur: id aliàs quodam conatu, sed dolore nullo, aliàs vehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, easdem causas atque ischuria obtinet, sed sanè leuiores, quòd sit diminuta quædã ischuria. Quæ cum dolore acri, tum ischuriæ, tum dysuriæ permistas causas habet. Quòd enim guttatim stillet, ischuriæ: quòd verò ardeat ac stimulet, dysuriæ rationem sumit.

δυσουρία.

Dysuria penis & vesicæ vt dysenteria intestinorum difficultas est: vrina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim, interdum guttatim redditur. Causa vel in vrina consistit, vel in vesicæ ceruice. In vrina quòd acrior euaserit, ídque aut victu calidiore, aut bilis permistione, aut acrimonia puris ex rupto abscessu manantis. In vesicæ ceruice vel exulceratio, vel inflammatio est, quam transiens vrina acriùs ferit. Causæ his signis internoscentur, quæ suprà vnicuique affectui sunt ascripta.

αἱματηρὰ οὔρησις.

Mictio cruenta est quæ sanguine perfunditur. Puri syncerique sanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquam appelletur, quòd sine vrina nullóque voluntatis arbitrio, ex aperta, rupta, vel exesa vena fiat. Quum autem sanguis vrinæ permiscetur, si copiosus est, vel à renibus excidit, vel à sphinctere ceruicis musculo: nam neque ab vretere, neque à vesicæ corpore multus emanare potest. Qui à renibus defluit, vrinæ toti exquisitè permiscetur, vt ea quasi dilutus & tenuis quidã sit sanguis: hic verò mox subsidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Huius causa si neque casus neque ictus fuit, debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborem præsertim per exercitationem validam, renem eiúsque venas obterẽs, sanguinem profundit. Sola sanguinis emictio sæpe renis calculũ patefecit, qui aliis nullis indiciis se ꝓdebat, vt ne subesse quidem putaretur. Sic diu potest multa emictio cruenta prodire, sine manifesta virium iactura. Quæcunque huius aliæ causæ tradi solent, vt renum imbecillitas, simplex eorum apertio, iecoris infirmitas, plethora, mẽsium aut hæmorrhoidum suppressio, raræ adeò hæ & insolentes obtingunt, vix vt vnquam solæ cruentam mictionem protulerint. Qui porrò sanguis à sphinctere musculo in vesicæ capacitatem instillatus mictionem cruentam reddit, vrinam non æquabiliter perfundit, ac subsidens in imo concrescit in grumos: eius quoque portio aut grumus interdum citra vrinam excidit: dolor plerumque meiẽdo premit, ac veluti penis radicem adurit, aliáque vel vlceris vel ruptæ venæ signa comitantur.

πυώδης οὔρησις.

Mictio purulenta interdum è renibus, interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accuratè permistum, aut si quid fortè crassius seorsum est, id sub finem emanat. Hæc verò primo loco pus syncerum eiaculatur, quod vel à penis ceruice, vel à parastatis exulceratis, vel à vasis spermaticis exierat: ab hoc dein purior vrina subsequitur.

ὑπομέλαινα οὔρησις· μυξώδης. τριχίασις

Mictio subnigra ac turbida sine dolore, si neque ab ictero neque à crisi prodit, ab euulso calculo est, qui postea nõ sine molestia exturbabitur è rene. Mucosa vel ab vlcere quodam, vel à calculo vesicæ fit. Filis aut capillamentis conspersa, vel à lenta pituita, quæ in vreteribus, vel à seminis excremento, quod in vasis spermaticis longitudinem hanc adipiscitur. At verò tum hæc, tum alia quæcunque vrinas possunt immutare, fusiùs explicantur in iis quæ de vrinæ contentis sunt tradita.

Scroti

Scroti morbi, causæ, & signa. Cap. XIIII.

SCROTVM & qui in eo sunt testes tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro scirrhosóque, tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidúsque sanguis præter naturam in scrotum & testes profluens. Scrotum in tumorem distenditur, durities inest, rubor atque calor, dolor lancinãs, qui leui contactu exacuitur, febris plerumque comes. Quòd si inflammatio testem solum occupet, hæc in profundo demersa sunt, tactu meliùs quàm visu comprehensa: sin verò in scrotum effunditur, omnia foris extant oculis obuia.

Malè curata inflammatio illic sæpe pręduram tumorem ex calore præproperè extincto relinquit. Tum rubor, calor & dolor absunt, durities vna persistit, cuius nonnihil plerumque immedicabile permanet.

Hernia seu ramex aliàs in inguine prominet, Bubonocele appellatur, mulierum atque virorum communis, aliàs in scroto, quæ virorum duntaxat est. Fiunt autem quum quippiam in alterutrã sedem illapsum, tumorẽ parit. Illapsus causa est peritonæi (quod omnia sub abdomine coërcere solet) ruptio aut dilatatio. Quum sola est ruptio interioris membranæ (duplex quippe est peritonæum) tumor in inguine solo existit: quũ verò huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in scrotum deuoluitur, hoc pariter distenditur. Illabuntur autem varia, ex quibus ramicum differẽtiæ statui solent. Ab intestino, enterocele est: ab omento, epiplocele: ab aqua, hydrocele: ab adnata carne, sarcocele. In enterocele & epiplocele permanens tumor non est: nam resupino & intestina & omentum vel sponte vel blando digitorum impulsu remeant: illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc verò ægriùs, & nullo sono, nullo rugitu. Hydroceles atque etiam sarcoceles tumor perpetuus est, nec impulsus in abdominis capacitatem cedit. Hoc autem discriminis intercedit, quòd hydroceles tumor mollior est, pulsatus resonat, põdere leuis, & opposito lumine perspicuus. Sarcoceles tumor durus, grauis & obscurus, qui longiori tempore pedetentim increuit. Vt autem viris in scrotum, ita & interdum mulieribus tũ intestinorum, tum omenti aut aquarum prolapsus fit in pudenda, è quibus illa videntur tanquam è sacculo propendere. Sed & vmbilici ruptio ramicis genus censeri potest, quo sæpe videtur is mirum in modum prominere, intestinis sub cutem prorumpentibus. Neque præter institutum sit eum virum producere, cui ex accepto ventris vulnere præcisum tenue intestinum prodit, è quo alui excrementum nondum solidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea via intercepta quæ in anum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

ἡ κήλη.
βουβωνοκήλη.
ἐντεροκήλη.
ἐπιπλοκήλη.
ὑδροκήλη καὶ σαρκοκήλη.
οἱ ἐξόμφαλοι.

Vteri affectus, causæ & signa. Cap. XV.

VTERVM morbi varij obsident: phlegmone, abscessus, vlcus, cācer, scirrhus, mola, inflatio, hydrops, calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrhoides. Phlegmone fit tenui feruidóq; sanguine è vena caua per tenues venas, non in vteri capacitatem, sed in illius substantiam effuso: qui collectus accensus ac putrescēs, phlegmonem parit. Malum certè in ceruice quàm in vtero frequētius. Quum totus vterus inflammatione obsidetur, dolor acer ac pulsans excruciat: atque si inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & vrinæ difficultas est: sin verò in posteriorem partem, dolor lumbos infestat, & aluum supprimit. Pubis, imi ventris, lumborúmque ardor, tumor, distentio atque grauitas inest: febrísque comes assidua cum symptomatum syndrome: immisso in ceruicem digito quæcunque pars vteri prematur, vehementer dolet.

ἀπόστημα. Putri sanguine in pus transeunte abscessus fit. Ac tum commemorata signa inualescunt, febrium horrores sæpe adoriūtur nullóque ordine: omnia tamen confecto iam pure mitescunt. Rursum verò quum pus acre & exedens eruptionis viam parat, acriores dolores, febres vehementiores, aliáque grauiora symptomata excruciant.

ἕλκος ῥυπαρόν. Rupto expurgatóque abscessu vlcus manet, ídque sordidum. Pus autē ex vteri corpore, vel in illius capacitatem incidit, vnde syncerum profluere deprehenditur: vel extrà in abdominis capacitatem penetrans, inter intestina hęret ac subsistit, vt imū ventrem copia distendat premátque pondere. Ruptus in ceruice abscessus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in solam ceruicem pus effundit, tandémque foras emittit: interdum in vesicam, túmque vrina per vteri ceruicem assiduò fluit, hácque ex re sæpe vidimus naturalem mictionem prorsus abolitam: interdum in directum intestinum penetrat abscessus, túmque fæcis nonnihil ex vteri ceruice profluit.

ἕλκωσις ἐπιπολαία. Leuior interdum exulceratio vtero eiúsve ceruici inuritur, quę interiorem pelliculam corradit aut excauat modicè. Fit autē à partu difficili, quo aut grandior fœtus editur, aut etiam aduersus, aut corruptus vi miserè extrahitur. Fit & à violento effreníque concubitu, atque à diuturno fluore acri & erodēte. Ab omni exulceratione dolor subest acer, pūgens & exedens, sanies & colluuies emanat, eáque copia, substantia, & colore varia, nonnunquā fœtida, nōnunquam odoris expers, quámque à simplici fluore vix discernas. Propria autem exulcerationis cognitio ex causis antecedētibus atque ex sensu doloris capitur, qui vel immisso digito, vel acri iniectione, qualis ex vino aut ex hydromelite est, refricatur.

τῆς μήτρας ἕλκη κακοήθη. Vteri maligna vlcera, quòd locus excrementis putrediníque pateat, sæpe vel in nomas, id est depascentia efferatáque vlcera, vel in carcinomata

ta degenerant. Nomæ inæquales cõspiciuntur, exedentes, indiésque magis ac magis depascentes, cæteris vlceribus fœtidiores, sordidiores, acerbioresque. Neque à solis euidẽtibus causis, sed & ab acri exedentéque humore infixo originem habent. Carcinoma humor efficit atribilarius, qui collectus vi caloris efferatur & excandescit. Hoc si nondum exulceratum est, moles pondere grauis percipitur, tumórque durus colore subliuido. Ab inflammatione hinc seiungitur, quòd diuturnus sit, dolórque minus lancinans, & febris non perinde ardens. A scirrho quòd calore doloréque fatiget. Exulceratum verò carcinoma vt nomis malignius est, ita præter cæteras notas labra habet prætumida ac dura, atque ex concreta illuuie, sordida & liuida: sanie quoque id manat graueolente, tenui & nigra vel etiam fulua.

Scirrho autem interdum totus vterus, interdum pars quædam obdurescit. Tum durus ipse tumor tactui renititur, nullus aut obscurus dolor adest, stantibus graue põdus (quod in aliis etiã tumoribus obtingit) quasi prolapsurum incumbit in pudenda: sedentibus verò aut decũbentibus sua grauitate rectum intestinum premit: incessus difficilis, crurum totiúsque corporis segnities. Fit autem ex humore crasso ac terreno per vteri substantiam effuso, illícque concrescente: aut ex inflammatione quę neque dissoluta est, neque in abscessum conuersa.

Mola tumor est carnosus, non in substantia, sed in vteri capacitate genitus. Rudimentum interdum cuiusdam formæ obtinet, sæpe moles est informis cute vel membranis obducta, intus caro mollis & confusa, venis respersa compluribus, sine ossibus, sine intestinis, sine visceribus. Alimentum ea per venas prolicit, nutritúrque plantarum more & incrementum sumit, vt interdum ventrem quasi octimestris fœtus distẽdat. Hæret nonnunquam acetabulis firmissimè, vt hanc aliquæ quatuor quinqueve annos, interdum & totam vitam vtero gestarint. At plerumque leuiùs adhærescens, tertio quartóve mense excidit, nondum ad iustam magnitudinem perducta.

Ad hanc proximè accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens est euentus. Multi simul interdum gestantur pariuntúrque, & interdum cum legitimo fœtu eduntur. Molæ causa efficiens non est solus sanguis menstruus, neque hanc (vt oua quæ appellantur subuentanea) efficere potest solum muliebre semen, quum nusquam visa sit mulier molam sine mare concepisse: sed molæ causa est viri semen, ídque aut corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare potest. In mola quemadmodum in conceptu menses sistuntur, mammæ turgescunt, cibi fastidium inest, venter sensim attollitur, vt idcirco concepti fœtus suspicio magna sit. Atque his signis distat à scirrho. A fœtu autem vero atque legitimo, quòd hic blandè ac leniter mouetur: mola aut grauitate figitur, aut impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier decumbat. In mola mulier

lier ad incessum grauior euadit, eíque quasi pondus propendet ex vtero, artus gracilescunt, dolórque vetrem sæpe compungit: quorum nihil adest in vero atque legitimo fœtu, præsertim si valetudine integra est mulier.

ἐμπνευματωμένη μήτρα.

Vterus præterea nonnunquam tumet atque distēditur flatuum copia, qui aut edito partu in vacuam capacitatem irrepserunt, aut alia ex causa illic geniti coarctantur. Pecten imúsque venter inflatur ac dolore concutitur, qui & plerumque ad septum transuersum & inguina excurrit: agitato corpore interdum sonitus obauditur, vētréque digitis impulso tympani sonus editur, ac flatus è ceruice manifestò prorumpit.

ὕδερος ὑστερικός.

Tumet & nonnunquam vterus aquarum copia, qui certè hydrops est vterinus. Inflationis signa adsunt, sed grauitas maior & sonus quasi fluctuantis aquæ. Huius quemadmodum & ascitæ efficiens causa est iecoris aut lienis vitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & insuitatam viam sibi parat in vterum. Interdum etiam vena caua solum sanguinis serum eódem instillat. Mulier quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluésque sex aut octo implebat aqua citrina feruentissima, dum venter totus subsideret. Mox dein menses insequebantur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mense par colluuies, stato dein tempore profluebat. Hæc tandem persanata vterum gestauit, peperítque bene vitalem fœtum.

Historia

Rhagades, condylomata & hæmorrhoides in vteri ceruice, in eiúsque pudendo, perinde atque in ano proueniunt. Percipiūtur dolore, aut cruoris profusione, maximéque in coïtus attritu: atque etiā (nisi foras prodeāt) instrumento vterino, quod dioptrismum appellant.

ἡ διόπτρα.

Vteri symptomata, horúmque causæ. Cap. XVI.

VTERI propria symptomata sunt: mensium suppressio, mēsium profluuium atque stillicidium, albus fluor vterinus, gonorrhœa duplex, vteri strangulatus, ascensus, descensus, prolapsio & conuulsio. Hinc furor, dolor: adhæc quoque sterilitas & abortus aliáque gestantis vteri incommoda. Menstrua purgatio ex naturæ præscripto primùm erumpit ætatis anno quarto decimo, desinit verò quinquagesimo. Quibusdam à duodecimo in sexagesimum persistit. Plerisque serius incipit citiúsque desinit. Horum causa est tum naturæ, tum victus varietas, quæ aliis copiosam, aliis perexiguam purgationē exhibet. Itaque aptus & conueniens purgationis modus est, qui naturæ & vitæ generi est consentaneus: hoc vno signo dignoscendus, quod vbi desiit, neque vires grauatas neque imbecillas relinquit.

ἡ ἔμμηνος κάθαρσις.

Mensium suppressio in ætate matura citra prægnationē, omnino præter naturam cēsetur: queādmodum & eorum purgatio rarior quàm menstrua, & parcior quàm naturæ & victus conditio poscit. Hinc symptomata succedunt: nausea, cibi fastidium, lumborū, scapularum, capitis, totiúsque

ἡ τῶν καταμηνίων ἐπίσχεσις.

tiúsque corporis grauitas, & dolor quasi tensiuæ lassitudinis: vrinæ crassæ, turbidæ, rubicundæ, ac plerumque nigricantes: ex quibus tandem graues ac diuturnos morbos fieri commemorat Hippocrates. Euidentes horum effectricésque causæ sunt, cibi potúsque parcitas, labor vehemens, sudor multus, sanguinis immoderata, vel ex naribus, vel ex hęmorrhoidibus, vel è secta vena profusio, vomitio aut alui immodica vacuatio, corporis extenuatio ex quocunque sit morbo contracta. Quinetiam curæ ac mœrores & timor horrendus, sæpe menses suppresserunt. Interiores verò causæ aliæ quidem in principibus partibus vel in toto sunt corpore, aliæ in vtero solo. In principibus partibus vt in iecore, in liene, in vẽtriculo, aut in pulmonibus. In his si qua est frigidior intemperies contracta, aut vehemens obstructio, aut scirrhosa durities velut in ictero, in cachexia, in hydrope, in asthmate, in aliísque affectibus, quorum vitio venarum sanguis labefactatur, fieri certè nequit vt mẽses rectè atque ordine ex naturæ præscripto fluant: quemadmodum neque si crassorum viscosorúmque alimentorum vsu, aut frigidæ multa potione, aut otio diuturno, frigidus lentus crassúsque sanguis euaserit. In vtero autem mensium purgationem impediunt, refrigeratio, obstructio tũ quæ simplex est, tum quæ à tumore fit, vt à scirrho, ab inflammatione: vteri quoque peruersio, & quicquid interius os eius obturat, vt concretus sanguis, caro excrescens, adipis copia, & adnata pellicula, aut ab vlcere malè inducta cicatrix: aut cõformationis naturale vitium, ex quo mulierem vidi, cui nũquam vel menses, vel aliud quicquã fluxit ab vtero, ac nihilominus bene habita prorsúsque incolumis annos vixit circiter sexaginta.

Immoderata autem mensium purgatio vltra naturæ vitæque modum est, qua aut copiosior sanguis, quàm pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut non stato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis vacuationis signum est virium imbecillitas, & eorum symptomatum inuasio, quę immodicam sanguinis effusionem sequuntur: cuiusmodi sunt inappetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum ac deinde reliqui corporis tumor œdematosus. Fit autem vacuationis exuperantia ab his causis omnibus quę sanguinem ita excalfaciunt, extenuant, vel quoquomodo exagitãt, vt promptè ora venarum patefaciat, tantóque impetu efferatur, vix vt possit naturæ robore cohiberi. Fit & à plethora, quæ tanta plerumque exuberat, vt non solùm venarum ora aperiat, sed & ex iis tenues interdum disrumpat, quod his ferè accidit, quibus menses diu suppressi postea confertim ac concitatiùs erumpunt: & quibus abortus aut veri aut irriti fœtus quauis ex causa contingit. A partu quoque laborioso atque difficili, quum vel grandior fœtus, vel obliquè situs, nimio conatu excluditur, in quo vel rumpuntur venæ, vel nimis dehiscunt, vt idcirco immoderatus sanguis, quemadmodum & ab euidentibus causis quibuslibet violentus emanet.

Crebrior mensium purgatio, siue bis, siue ter ea mense redeat, si modo copiosa sit, iisdem quoque fit ex causis. Etenim neque huius ordinem, ne-

que

ἄμετρος κίνωσις καταμηνίων.

ἄτακτος καὶ συχνοτέρα καταμηνίων κάθαρσις

que menſurã natura moderari poteſt. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones confertim ac repente fiunt. Eſt & vteri ſtillicidium ſeu fluxio diuturnior, qua ſanguis parcè ac ſenſim, nullóque ordine illabitur, interdum quidem purus, interdum ſeroſus & quadam ſaniei ſpecie: ídque aliàs aſſiduò, aliàs ex breuioribus interuallis. Huius cauſa eſt venæ exeſio, modò ſimplex, modò vlceri coniuncta, quod nonnunquam in vtero, ſæpius in eius ceruice conſiſtit. Quum ſimplex eſt exeſio, aut nullus aut obſcurus eſt dolor, ſin verò vlcus adeſt, manifeſtus ac vehemens, plerumque immiſſo digito deprehenſus.

ῥοῦς γυναικεῖος.

Fluor quem muliebrem aut vterinum appellant, à menſium profluuio diſtat, quòd nõ ſyncerus ſanguis, ſed corruptum quiddam prodeat, ídque continẽter, aut nullo ordine, nullóque circuitu. Eſt autem id modò liquidum & albicans lactis ſero aut ptiſſanæ cremori perſimile: modò citrinum aut pallidum adeò acre ferè & adurens, vt quaſcunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret: atque id rurſum modò tetrum eſt & graueolens, modò odore nullo moleſtum. Prodeuntium odor, color, atque ſubſtantia fluoris ſpeciem cõmonſtrat. Cauſa autem quæ corruptum humorem aſſiduò gignit, aliàs in vtero, aliàs in principibus partibus conſiſtit. Grauiter proinde hallucinãtur, qui omniũ ex vtero prodeuntium, quemadmodum & omnis ſuppreſſionis menſium cauſam ab vno requirunt vtero. Etenim quibus mulieribus viſcera refrigerata, vel obſtructa, vel ſcirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerũt, corruptus humor in varias partes effuſus, ſæpe in vterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibuſdam per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem vitium multorũ commune, ſed maximè in ea muliere conſpicuum, cuius ſuprà diximus hydropem menſibus ſingulis per vterum expurgari. Neque verò affectus hic ætate maturas tantũ, verumetiam virgines quas pallor decolorat inuadit, quo & puellam octauo ætatis anno obſeſſam vidi, ac diu poſtea grauitérque afflictam. Atque hæc fluoris vterini cauſa admodum frequens obſeruatur. Altera cauſa ex vtero longè quidem rarior exiſtit, eáque vel intemperies eſt feréque frigida, vel imbecillitas ab vteri geſtatione, à partu, à cõtuſione, aut ab alia externarum cauſarum vi contracta: vel eroſio, vel exulceratio ex inflammatione aut ex abſceſſu derelicta. His quippe cauſis oblæſus vterus & proprium alimentum malè conficiens, excrementa multa progignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Internoſcuntur cauſę, quòd ex ſolo vteri affectu parcior ſit fluor, & eius affecti adſint indicia: at ex viſcerum totiúſve corporis affectu, fluor ſit copioſus, nec malè affectorum viſcerũ notæ deſint.

γονόῤῥοια καὶ ἀπὸ τῶν γυναικῶν.

Muliebri fluori affinis eſt gonorrhœa, quæ mulieres perinde ac viros imò etiam frequentiùs exercet, quòd harum ſemen vt pote crudius ac dilutius minus ſubſiſtat. Profluit autẽ citra vllam veneris titillationem, nec aſſiduò nec quotidie vt in vterino fluore, ſed quibuſdam interuallis, non ab vteri capacitate, ſed à vaſis ſpermaticis in vteri ceruicem, éſtque id album,

bum,ſeroſum, omnis expers graueolentiæ & acrimoniæ ac omnino paucum. Huius eadem eſt cauſa atque virilis gonorrhœæ.

Hac autem multo crebrior eſt virulenta gonorrhœa, quam impura venus infligit, eo modo quo antè in viris eſt cōprehenſum. Quod per hanc excidit, cōtinenter aſſiduóque fertur vt in vterino fluore. Eſt tamen craſſius multo, atque modò album, modò flauum aut vireſcens, odore graui moleſtum, acre & exedens: ac proinde rarò deprehenditur citra pudendi vlcus. At nondum his notis certò poſſit ab vterino fluore internoſci: ſed hinc maximè quòd non vt ille ab vtero, ſed à ſpermaticis vaſis prodeat: quódque prorumpentibus menſibus non deſinat, ſed cum his & mox ab iis ſimiliter perſiſtat: vterinus verò fluor ceſſet in menſium eruptione & aliquanto poſt tempore. Quinetiam luis venereæ ſigna ſe produnt, neque vterini fluoris ſeu primarij, ſeu eius qui viſcerum vitio fit, indicia vlla cernuntur.

Hyſtericorum porrò ſymptomatum grauiſſimus eſt ab vtero ſtrangulatus. Primùm quidem quum leuis & exigua eſt mali cauſa, ex vtero ſublatus vapor viſcera ventriculúmque feriens, nauſeam quãdam mouet, cui tamen rarò ſuccedit vomitio, ſæpe tędium quoddam & cibi faſtidium, ídque interdum cum murmure ventríſque rugitu, interdum citra hæc. Quũ vapor in diaphragma thoracíſque partes effertur, reſpirationem breuem crebrámque tanquam compreſſo pectore facit. Simul etiam cor obſidens leuem interdum animi defectionem inducit, qua tamen vix pulſus immutatur. Metus hinc atque deſperatio ægram concutit, ac plerũque tanta vt ſe mox interituram putet, nulláque ratione in ſpem erigi & recreari poſſit. Malum altiùs in fauces inuadens, eas quaſi vinculo cōſtringere, aut manu præcludere videtur, prorſúſque ſpiritum intercipere magno ſuffocationis metu. Vbi verò cerebri arcem cōſcenderit, aliàs quidem furorem vterinum appellatum, cum garrulitate, iracũdia, & inquietudine mouet, aut alia deſipientiæ genera metus horroríſque plena: aliàs quaſi ſoporem quendam ac veternum inducit, quo mulier corruens velut attonita iacet, ſine motu, ſine ſenſu vllo, reſpiratione adeò parua & rara, vt interdum nulla eſſe credatur, tãquam ipſa iam mortua extinctáque ſit. At nihilominus pulſus interdum conſtat validúſque eſt, interdum obſcurus paruúſque, vt ne percipi quidem poſſit. Hi varij ſunt ordines variæque hyſtericarum acceſſionum formæ, quæ circuitu vt epilepſia repetũt, aliis quidem crebriùs, aliis rariùs dum diſcuſſa ſit earum cauſa. Sub acceſſionis finẽ humor quidã ex muliebribus locis excurrit, inteſtina obmurmurant, deinde oculi attolluntur, malæ rubeſcunt, intellectus, ſenſus, ac motus reſtituitur, & corpus firmari incipit. Sæpe tamen deprehenſum eſt frigus, tum temporis è capite per ceruicem in ſcapulam & brachium illabi, quod ſtuporẽ difficilémque motum redderet, exhiberétque ſpeciem quandam paralyſis, ſed quæ nō multo pòſt diſcuteretur. Cauſa quidem acceſſionis hyſtericæ eſt vapor ex vtero, non ſolùm per venas aut arterias, ſed & per ſpiracula cæca &

latentia ſublatus, atque is certè venenatus támque malignus ac pernicioſus, vt partium quas attigerit facultates offundat earúmque functiones intercipiat. Si vaporis naturam ſpectemus, plurimorum venenorum conditione frigidus is & melancholicus eſt. Huius focus eſt vterus, in quo vel menſtruus ſanguis, vel concluſum ſemen, vel alius quiuis humor in hanc venenatam malignitatem corrumpitur. Vt igitur ſæpe animaduerſum eſt comitialem morbum ab vtero vel in prægnãte ſuſcitari, è quo venenatus humor tetrum vaporem in cerebrum expiraret, ipſúmque morbum cum partu finiri, ita & de hyſtericis ſymptomatis credendum. Hæc autem vix putem duntaxat vel à menſtruo vel à ſemine ſuſcitari, quum & eas quę bene purgantur, & vterum geſtant, & viri conſuetudine fruuntur, plerumque fatigent: quúmque ſupra quingentas eodem cœnobio degere videamus, quæ diu conſuetum veneris vſum intermiſerunt, nullo hyſterico ſymptomate. Quiuis autem humor in vtero hoc modo corruptus, eius generis vaporem ex loci natura venenatũ expirat, & vnde vita, illinc & ſumma veneni pernicies exoritur. Hinc fit vt tametſi viris diu hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint, aut veneris vſus ſit intermiſſus, nulla tamen hyſtericis ſimilia ſymptomata contingant. Hæc quoties grauia incidunt, noſcuntur quidem facilè, leuia difficilè, quòd melancholicis aut cardiacis non admodum ſint diſſimilia. Debent autem omnium affectarum partiũ obſeruatione, omniúmque ſignorum conſenſione diſcerni.

Vteri aſcenſus, deſcenſus, prolapſus, atque conuulſio mulieres ſæpe fatigant. Galeni motus authoritate nonnunquam putaui vterum nihil aut perexiguum è ſua ſede dimoueri: at ægrotarum mulierũ modò querimonia modò precibus adductus, hunc ſępe tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, eúmque grauiter opprimere. Hinc & ſæpe manu depreſſus eſt manifeſtóque in propriam ſedem propulſus. Neque id ſanè alienum magis videri debet, quàm eiuſdem prolapſus, quo totus ferè procidit. Aſcenſu non quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt, ſed duntaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate aut animi defectione, at ſine metu, ſine delirio aut alio ſymptomate grauiore. Deſcenſus vteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. Percipit obſtetrix hunc pudendo obuium: laborans verò ſi erecta ſteterit, grauitatis pondus in pudendum incumbere: ſin verò vel ſedeat, vel ſupina iaceat, vel aluum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum premi: ſin prona iaceat, vrinę difficultatem naſci, vt etiam viri congreſſum pertimeſcat. Prolapſus deſcenſu grauior eſt, quòd euerſus vterus foras procidat, eiúſque fundus promineat, & manu attractetur anſerini ſaltẽ oui magnitudine. Conuulſio eſt quum vterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac ſæpe coxendicis vehemens tum dolor exercet, qui ſi atrociùs excãdeſcat vteri furor appellatur: crus totum maximéque femur torpeſcit ac friget. Tam varij motus & errores iis duntaxat obtingũt, quibus vteri appendices laxiores, ídque vel ex graui vteri geſtatione, vel ex

τῆς ὑστέρας ἀνάρροπία

καταρροπία.

πρόπτωσις

σπασμὸς καὶ διαστροφή.

casu

casu atque contusione, vel ex copiosi humoris perfusione euaserunt. At prolapsus non ex leuioribus hisce causis, sed ex vehementiore solùm pariendi conatu, quo vterus fœtum secundásve excludens impetu consequitur, séque inuertens præcipitat: interdum & imprudentis obstetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum secũdis inuertit detrahítque. Quibus itaque habenæ seu appendices laxiores sunt, his vterus quoties irritatur, sursum deorsúmve, aut in alterutrum latus se contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in se continet, aut externæ eiúsque aduersæ molestia. Tum quippe lacessitus & quasi succensens de proprio loco decedit, aliàs in aliam partem oberrãs, vt quod infensum inimicúmque est fugiat, quod verò iucũdum ac blandum sequatur. Ita quidem rem habere sensus animaduertit, vt proinde non parum demirer Galenum, contra Platonem censuisse, vterum nihil aut certè perexiguum moueri, ídque non per se, sed duntaxat à vinculis & appendicibus quibus annectitur, dum plenitudine distenta contrahuntur breuioráque fiunt. At tametsi sponte mouetur vterus aut errat, nõ idcirco animal haberi debet. Nam & ventriculus pars etiam planè naturalis, sine arbitrio, sine iussu nostro mouetur: quũ rei alienæ iniuria lacessitus magno impetu hanc vomitione repellit: aut quum fame exinanitus iucundo cibo quasi gestiens occurrit, húncque ab ore vixdum præmansum eripit, ereptúmque auidè adeò continet & arctè amplexatur, vt vndique contractus in eum totus incumbat. Hæc si in ventriculo conspicua sunt, multóque magis in corde, cur non similiter in vtero fiant? quem scimus prima fœtus conceptione semen attrahere, genitúmque fœtum mensibus nouem continere, & maturum (quasi cognitione sit præditus) excludere.

Sterilitatis causæ. Prægnantium signa, symptomata, horúmque causæ. Cap. XVII.

STERILITAS vt alia pleraque symptomata, aliàs vteri obscœnarúmque partium, aliàs viscerum vitio tum viris tum mulieribus inducitur. Steriles enim & infœcundi sunt impuberes & senio confecti, quòd his tenue & aquosum languidúmque sit semen: & qui vel ætate matura morbo acuto, vel etiam diuturno conficiuntur, qui vel humores corrumpat, vel spiritus principes offendat. Ad horum conditionem accedunt, & qui citra manifestam corporis actionúmque vitæ offensionem, principum partium vt ventriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti vitio, intemperie, obstructione aut scirrho tenẽtur, maximè si vel cachexia, vel leucophlegmatias, vel icterus, vel tabes & corporis extenuatio, vel lenta febris, vel alia quædam cacochymię soboles sit consecuta. Viri enim ita affecti aut semen non proferunt, aut prorsus euanidum & infœcundum, vtpote nec ex vtili materia productum, nec spirituum benignitate perfusum. In mulieribus verò quæ ita sint affectæ aut viri semen vtero non concipitur, aut conceptum à muliebri semine de-

ſtituitur móxque excidit : aut retentum principum partium vitiis obrutũ extinguitur, ídque vel mox, vel aliquanto poſt tempore. His ex cauſis non modò ſterilitas fit, ſed & mola, & irritus conceptus, & fœtus languidus & abortus, multo quidẽ frequentiùs, quàm peculiari vteri errore. Iam verò obſcœnarum partium vitia, quæ ſterilitatem accerſunt, in viris quidem numerantur: pudendi paralyſis & atonia, gonorrhœa, vaſorum ſpermaticorum obſtructio, coarctatio, & contuſio: teſtium pudendíque exilitas & quæuis mala conformatio. In mulieribus eadẽ atque in viris teſtium ſpermaticorúmque vaſorum vitia : & oris vteri ceruicíſve nimia amplitudo vel anguſtia, obſtructio, obliquitas, peruerſio, híncque nata mẽſium ſuppreſſio: quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Adhęc vteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatem facit. Calidior ea eſt, quum (vt in viragine) genitalia pruriunt nimíſque titillantur venere, & menſes parcè & cum labore emanant ardoréque exulcerant. Frigidior, quum venus eſt ignauior, menſes aut ſupprimũtur aut parcè fluunt, atque ij decolores: lumborum, pubis, crurúmque ſtupor ineſt. Humidior, quum tenue, aquoſum, copioſúmque mẽſtruum redditur, ac ſæpe vterinus fluor infeſtat, frequénſque lumborum & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui, & vteri inflatio, omnis denique affectus inſignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his vitiis minimè tenetur, & bono rectéque conformato eſt corporis habitu, nec extenuato, nec obæſo, lumbis latis amplóque ventre, fœcunda cenſeatur. Eam autem hinc noſci putat Hippocrates, ſi veſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur: ſterilem verò quum in via extinctus odor eò minimè pertingit. Quinetiã allium expurgatum ſi peſſi forma dormituræ ſubdatur, odórque vel ſapor ad os pertingat, fœcunda eſt, ſin minus ſterilis. Hordeum in mulieris aut viri vrina maceratum, ſi deinde ſepultum decimo die germinet, fœcunditatem, ſin minus ſterilitatẽ arguit. Præterea ſi vrinæ viuũ ſulphur inſpergatur, híncque vermes prodeant, fœcunditas, ſin minus ſterilitas eſt. Quũ igitur maris ac fœminæ congreſſu conceptus non euadit, vtrius id culpa contingat hæc indicabunt. Sępe tamen vſu venit, vt neuter coëuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex aliis verò generare poſſunt. Sic amborum impenſe calidorum non facilis eſt conſenſus, vti nec frigidorum: temperatorum atque etiam contrariorum perutilis congreſſus.

Itaque mulier viro iuncta conuenienti & conſentaneo, quæ nec naturali nec aduentitio vitio ſterilis ſit, nec ad veneris vſum ignauior, ea ad cõcipiendum apta idoneáque eſt. Eam autem concepiſſe coniiciendum, ſi ingenti oblectatione vnà cum viro, aut certè paulò pòſt ſemen eiaculetur. Si exceptum id retinetur nec excidit, nec à concubitu mulieris pudenda madent. Tum etiam eo ipſo die mulier aut leuiter inhorreſcit, aut titillatu quodam vterum contrahi percipit, dum ſemen arctiùs comprehendit, aut

S ij dolor

dolor leuis imum ventrem obsidet. Vteri os interius arctè adeò conniuet, vt ne specilli mucronem admittat. Deinde pleniore distentóque iam vtero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit, ac retrahitur, sursúmque remeat, vix vt immisso obstetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiúsque aliquanto negligentior est prægnans. Menstrua purgatio præter consuetudinem subsistit, nec stato tempore procedit: quum enim vteri acetabula secundarum adhæsu obturētur, ósque ipsum interius conniueat, nihil sanguinis ex vteri capacitate elabitur. At quibus fortasse sanguis primis mensibus aut etiam postremis effluxerit, ex iis venis quæ ad vteri ceruicem pertinent, quemadmodum & virginibus emanat, citra vllam fœtus offensionem. Mense secundo etiam si menstrui aliquid profluat, quia tamen prouida solérsque natura sanguinis nonnihil reponit in mammas superioresque sedes, pectoris venæ impleri, mammæ verò turgere ac durescere incipiunt. Fœtu grandescente latera lumbíque expanduntur dilatantúrque, ac venter citra manifestam grauitatem intumescit. Quibusdam tum temporis in facie vel citrinæ vel liuidæ maculæ, vel lentigines efflorescunt, vel oculorũ ambitus liuescit aspectu languido: aut alia symptomata vrgent, quæ posthac enarrabimus. Vrina citreo aut subliuido est colore, crassáque ac turbida, quæ leuiter cōcussa bullulas vel granula è summa corona demittit: in hac quod per quietem subsidet innatátve crassum est & malè cohærens, carptæ lanæ haud absimile. Vrina vini albi permistione, similis euadit elixarum fabarũ iusculo. Mulsa cruda ex aqua cœlesti data dormituræ, si deinde ventrem torsionibus affligit, grauida est, sin minus, non est. Postremum hoc & minimè fallax indicium est, quum iam fœtus loco dimoueri cœperit, quod vel tardissimũ accidit medio prægnationis tempore. Moueri autem incipit nō vt mola, graui molestóque pondere, non rugientis aut euagantis flatus specie, sed leni, blando, ordinatóque impulsu, aut quasi muscæ volatu, quem sæpe calens manus imposita animaduertit. Quum citra hæc signa menses subsistunt, ac venter præter modum sine hydrope distenditur, in vtero præter naturam quippiam inest, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Másne an fœmina vtero geratur hinc coniiciendum. Mulier si marem gerit, probè colorata est & hilari vultu, si fœminam decolor ac tristis. Mares parte vteri dextra magis continentur, fœminæ magis sinistra. Et quum mas est, dextra mamma amplior est ac tumentior, eiúsque papilla nigrescit, firma & arrecta, citiúsque lacte stillat. Prægnās è sede progressura dextrum pedem primùm promouet. Omnes tum venæ, tum arteriæ dextræ magis quàm sinistræ implentur ac tument, præsertim sub lingua: éstque pulsus dextra quàm sinistra manu plenior, maior, ac validior. Quum verò fœmina gestatur, sinistra omnia firmiora & magis conspicua sunt, flaccidioresque sunt mammarum papillæ. Quinetiam lac emulctum, si aquæ instilletur, mox (quia tenue & dilutum est) diuellitur, cohæret autē ac diutius persistit in summo, si masculus est fœtus.

Mulier quæ viuidum fœtum opportunè conceperit, ſi integrè ſana eſt nihil moleſtiæ offenſioníſve perpetitur toto prægnationis decurſu. Natura quippe ſingula in conuenientes vſus legitimè diſponit. At verò ſi valetudinaria eſt, ſecundo aut tertio menſe quum iam menſtrua purgatio diutius ſubſiſtit, necdum tamen in fœtus alimentum abſumitur, eius morbi inſultus præſentiſcit, cui maximè fuerit opportuna, & quicquid eſt in corpore vitij, id tum detegitur: quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties menſium inſtat eruptio. Ei autem quæ vel cacochymia vel plenitudine premitur, corpus quaſi laſſitudine frangitur, lumbi, inguina, fœmoráque ingraueſcunt ac dolent: ſomnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi faſtidium, inappetētia, nauſea ac plerumque vomitio modò pituitoſa, modò linoſa: ex eo ſcilicet humore ſuperuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor vomitione non prorumpit, iis ſpirandi difficultates, vertigines, animi defectiones anxietatéſque contingunt. Et quum tetri humores ventriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia omníſque rei alienæ & peregrinæ, vt terræ, teſtarum, carbonum, ſalſorum acidorúmque eduliorū deprauata appetitio in quartum quintúmve menſem fatigat.

Abortus porrò vel ab euidētibus, vel ab interioribus fit cauſis. Euidentes aliæ fœtum enecant, vt ſyncope, timor & triſtitia: & quæ toto genere extinguūt, vt quæ vel ſuffitu, vel odore, vel ſubſtantia venenata ſunt. Aliæ cibum ſubtrahunt, vt inedia, immoderata purgatio, ſanguinis è naribus ex hæmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim ſanguine miſſo abortum facit, ídque magis ſi fœtus auctior eſt. Aliæ vteri acetabula diſſoluunt, per quæ fœtus alimentum capeſſebat: vt violenta exercitatio, ſaltatio, durior equitatio aut vectio, grauioris oneris geſtatio, caſus violenter concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens. Interiores verò cauſæ ſunt cibus immoderatus & plethora fœtum ſuffocans aut extinguens: mucoſus humor vteri implens acetabula, & ligamenta ita remolliens ac diſſoluens, vt fœtū continere non poſſint. Cibus mali ſucci & inde nata cacochymia, ob quā fœtus alimenti benignitate deſtitutus, ſenſim languet & emoritur. Morbus acutus, qui ſæpe fœtum in grauius diſcrimen quàm matrem coniicit: adhæc quæ ſuprà enumeratæ ſunt & principum partium & vteri affectiones malæ. Quæcunque igitur mulier citra euidentem cauſam abortire cōſueuit, vel totiꝰ corporis, vel vteri ſolius vitio laborat. Abortu porrò immaturus fœtus excluditur, aliàs viuus, aliàs mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula violentiùs diſſoluta ſunt: mortuus quum iis firmis & conſtantibus fœtus ipſe perit. Abortus futuri notæ ſunt: lac ſpōte fluens è mammis, præſertim aquoſum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum eſſe teſtatur. Mammarum ſpontanea extenuatio. Nam ſi gemellos habenti dextra mamma graciteſcat, marem: ſi ſiniſtra fœminam amittet. Laterum ventríſque ſuperioris coarctatio. Lumborum coxarúmque grauitas & ad motum ſegnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiórque

guidiórque

guidiórque motus euadit: quúmque abortiendi tempus instat, aqua primùm saniosa profluit loturæ carnium similis, deinde cruenta: hinc purus sanguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse aut formatus, aut informis excluditur.

Quum verò extinctus iam fœtus diu in vtero subsistit, commemorata omnia ingrauescunt, adsúntque stomachi morsus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, spiratio fœtida & graueolens, venter grauis & quasi procidens, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imò & obstetrix immissis digitis frigidã animaduertit vteri ceruicem, interdum conuulsiones oboriuntur epilepticis finitimæ.

Pariendi difficultas aut à matre, aut à fœtu est. A matre quidem mala δυστοκία. conformatio, staturæ breuitas, virium corporis imbecillitas, vt in puella & anu, pusillanimitas atque metus. Vteri ceruicísque mala cõformatio, angustia, & ossis pubis firmior compactio, compressio seu coarctatio ex vicinarum partium tumore ac duritie, ex vesicæ calculo, ex recti intestini excremento duriore, lumborum concauitas. A fœtu autem, quum solidior illius mẽbrana ægrè disrumpitur: quũ ipse imbecillior enixu nihil matrem adiuuat: quum grandior, aut monstrosus, aut geminus est: aut quũ non recta in caput fertur, nec manibus secundum latera adductis, sed vel ambos pedes, vel (quod multo operosius existit) alterum duntaxat, vel manus primùm exerit, vel duplicatus in nates exit: vel obliquus alterutrum latus, vel pronus ventrem primùm exhibet, quæ omnium pessima est pariendi figura. Difficilem partum in propinquo esse prænunciat, humor aquosus in membrana allantoïde cõclusus, totus ante partum effluens, aut copiosior sanguinis eruptio multo tempore fœtum præcedens. Loci enim sicci manent, destituti eo humore qui fœtui transitum facilem & lubricum præbet: languidi dolores ex interuallis longioribus recurrunt, quãdoquidem ægrè abrumpuntur acetabula, víxque secundæ ab vtero diuelluntur.

Arthritidis differentiæ, signa & causæ. Cap. XVIII.

RTHRITIS articulorum est dolor ex interuallis ferè inuadẽs. ἀρθρῖτις. Corporis artus varij dolores occupant: alij nãque ossium membranas, vel musculos, vel neruos, vel medias regiones, quales aut lues venerea aut simplex destillatio proferre solet. Alij articulos duntaxat obsident, in quos quasi defixi inciderunt: atque hos solos arthritis nomen complectitur. Statuuntur autem arthritidis differẽtiæ ex articulorum numero: sed tribus dũtaxat vsus nomina indidit, hæ sunt chiragra, ischias & podagra. Quæcũque in alio quouis figitur articulo, generis nomine arthritis appellatur. Chiragra manũ infestat, eiúsque vel car- χειράγρα. pum vel externam partem, vel digitorum articulos ac vincula. Dolor huic inest plerumque pulsans, sæpe cum tumore, rubore, calore atque turgentibus plenísque venis. Podagra vel malleolos, vel pedium, maximè ve- ποδάγρα. rò pollicis articulum adoritur. Tumor vt in chiragra adest, tum partis, tũ

ἰχιάς. venarum ambiẽtium, rubor, calor, dolórque pulſans. Iſchias omnium vehementiſſima, ſedem habet, non in eo articulo quo fœmoris caput in coxendicem inſeritur, ſed altiùs ad ſummam natem, qua nerui à lumbis & ab oſſe ſacro emergentes, feruntur in crura. Dolor atrox non in ſola eſt coxendice, ſed in femur quoque, & in ſuram, & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Rarò tumor ineſt conſpicuus, rariùs calor aut rubor, quòd eius loci ſumma cutis venis conſperſa minimè ſit. Humeri arthritis dolore quidem inſignis eſt, non tamen (vt neque iſchias) tumore, rubore, vel calore manifeſta. At quæ cubitorum genuúmque eſt, & dolorem & tumorem præ ſe fert ingentem, ruborẽ verò calorémque exiguum. Proxima continénſque omnis arthritidis ac doloris cauſa eſt, non ſimplex vlla intemperies, ſed humor præter naturam infixus & adhærens, qui ſæpe tumore manifeſto ſe prodit. Atque tametſi nonnunquam (vt iis qui primùm incipiunt illa tentari) citra inſignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor ſubeſt. Hic autem qui continens eſt doloris cauſa, nũquam aut admodum rarò (pręter multorum id opinionem aſſeuero) in id cauum ac ſpacium penetrat, quod inter oſſium extrema interuenit, ſed in vincula duntaxat, atque in eas membranas quæ extrinſecus oſſium extrema nectunt & ambiunt, ac etiam in tendones eò directos: hoc ſanè argumento quòd in nodoſa tophaceáve podagra atque chiragra, humor in calculum iam concretus, aperta ruptáve cute plerumque eruitur è digitorum articulis, vinculo integro ac illæſo. Et in iſchiade ſi noxius humor in coxendicis pixidem conditus eſſet, nec tam vehementem (quòd vinculum obtuſi ſit ſenſus) nec tam latè diffuſum dolorem inueheret. Neque porrò humor hic, cõtinens arthritidis cauſa, tam varius atque traditur exiſtit: nec enim ſanguineus, nec bilioſus, nec melancholicus vnquam eſt, ſed omnino vel pituitoſus vel ſeroſus: perperámque arthritidis differentiæ ex humoris genere ſtatui ſolent: vt alia calida, alia frigida ſit, ſed omnis frigida eſt, ex frigido humore genita. Quòd ſi rubor aut calor interdũ maximéq; in chiragra vel podagra cernitur, is nõ ex morbi eſſentia, ſed ex vehementia fit doloris, qui ruborem calorémque, nonnunquã & febrem accerſit: quę potiſſimum iis eueniunt qui conſtitutionem corporis obtinent impenſe calidam atque plethoricam, & qui leui occaſione febre iactantur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum vincula, membranas aut tendones implens & diſtẽdens aut feriens, dolorem infert: dolor verò ſi corpus præparatum iam eſt, ruborem calorem atque febrem: quę diſtendentis aut ferientis humoris ſunt ſymptomata. Talis eſt ratione artíſque vſu comprobata ſententia de arthritidis continente cauſa. Antecedentẽ porrò cauſam rectè omnes ſtatuũt humorem eſſe, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus eſt, vnde autẽ & per quas vias influat, nemo ad vnguem videtur inueſtigaſſe. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus eſt, nuncupatúrque medicorum opprobrium.

probrium. Errant profectò quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrūpere putant. Quomodo enim à viſceribus intimíſque ſedibus poſſit humor ſyncerus aliquiſpiam per venas ferri? aut qui ſanguini permiſtus nuper erat, illinc per ora venarum in articulos purus excidere? aut ſi etiam cum humore ſanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem non excitet? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quàm per venas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è viſceribus in pedes incumbēs dum tumeſcant, podagram non efficit. Alia igitur quàm ex intimis partibus eſt arthritidis origo. Hæc autem, caput eſt, è quo ſanè pituitoſus humor íſque tenuis profluit in articulos. Nō quidem cerebrun aut interiores eius ventriculi, in quibus pituitoſum excrementū cumulari coaceruaríque ſolet (hoc enim vel foras, per nares, vel per palatum in aſperam arteriam atque pulmones, aut in ventriculum interioréſque ſedes illabitur) ſed partes capitis externæ & extra caluam poſitæ origo ſunt arthritidis: è quibus ſuperuacaneus humor per ſumma corporis ſub cute deorſum decurrit. Venæ enim multæ ab externis iugularibus deductæ eò excrementa ſua tenuia atque ſeroſa deponūt. Quúmque capitis craſſa denſáque ſit cutis è qua capilli ſuccreſcunt, nō quemadmodū è reliqua corporis cute, illinc facilè humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copioſior, in iis maximè quibus gignendi eius euidentes cauſæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iam humoris ſigna ſunt: capitis grauitas & ſomnolentia, dolor externus & qui contactu, præſertímque inuerſis capillis exacuitur. Tumor œdematoſus interdum vt cera mollis, cuti præſertim ad occipitium ſubiectus: cutis denſa nec caluæ propiùs adhærens. Ea igitur humoris denſa lentáque congeſtio arthritidis fomes eſt atque origo. Supra modum congeſtus humor leuiſſima occaſione aut æſtus, aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam ſponte de ſua ſede decidit, & in ſubiectas partes illabitur. Atque quum aquæ & ſeri inſtar tenuis ſit, ei perſimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere cōperimus, non per ſpinalem medullam (paralyſis enim fieret) non per neruos & muſculos, ſed facilè ſub cute (vbi laxæ & amplæ ſunt viæ) in corporis extimas ſedes influit. Is autem fluxionis decurſu, quia tenuis, in ſolis articulis qui compacti denſíque ſunt, ſubſiſtit ac hęret, non item in mediis regionibus, quæ amplæ laxæque ſunt. In id demum corporis latus præcipuè fertur, in quod crebriùs corpus decumbit. Atque ſi dum incitatus eſt humor in dextrum latus eſt decubitus, dextrum humerū brachiúmque dolor impetit, ſi in ſiniſtrum, ſiniſtrum: ſi in dorſum, ceruicem, ſcapulas, coxendices vel crura. Qui arthritide cōflictari incipiunt, ſolent primùm leuem chiragrā aut podagram experiri, cuius vix quiſquam niſi expertus credat humorē è capite duci, aut illinc poſſe tam repente in extremos pedes clanculum & ſine ſenſu illabi. At quoniā initio admodum tenuis eſt, & iis maximè qui calidiores mūdi regiones incolunt, facilis promptáque illius eſt defluxio. Quum autem tempore craſſiuſculus is iam euaſerit, maximè in frigidis regionibus

regionibus

gionibus & ætate prouectis, non repẽte in extrema profluit, ſed in mediis hæret regionibus: ac tum mali origo, tum decurſio conſpicua eſt. Sentitur enim dolor è ceruice vel per humeros in cubitos & manus, vel per dorſum in coxendices, genua, pedéſque ſenſim deuolui, ſenſu interdum frigoris oborto, quo corpus omne perhorreſcit. Dolor è ſuperis partibus in inferas ſæpe deſcendit, aſcendit nunquã, nec è dextris in ſiniſtras aut contrà commigrat: ſi quando enim dolori dextro ſuccedit ſiniſter, hunc nõ loci permutatio, ſed noua defluxio parit. Omnis etiam quũ defluit humor aliquãtum tenuis eſt, alioqui non defluxurus: articulo iam impactus noſtri caloris vehementiorúmque medicamẽtorum vi craſſeſcit, & parte tenui diſſipata diſſolutáque, fæx quædam terrena manet, quæ frequenti influxione coagmentata, in manifeſtum tophum & calculum digitorum præſertim in articulis cõcreſcit. Ea eſt arthritis nodoſa, qua diſſiliunt articuli, diſtorquentur, & pereunte motu incurueſcunt. Iam verò arthritidis euidentes cauſæ eædem quæ fluxionis exiſtunt: vna quippe humoris in capite redundantia, altera articulorum imbecillitas. Harum neutra ſeorſum arthritim facit, ſed neceſſarius ambarum concurſus. Imbecillitas quum ex aliis quibuſdam vitiis æſtimanda eſt, tum maximè ex vinculorum membranarúmque laxitate, & ex viarum amplitudine. Hæc autem vitia vel ab ortu ſunt ex parentum imbecillo ſemine, fitque tum arthritis hæreditaria: vel aliis ex cauſis euidẽtibus, quæ laxant & emolliunt membranáſque feriũt: eiuſmodi ſunt veneris balnearúmque vſus crebrior, & quæ foris incidentia articulos cõtundunt. Redundantis verò humoris interiores cauſæ ſunt cerebri totiúſque capitis imbecillitas, & frigida humidáque intemperies. Humor enim vel alimenti vice capite exceptus, quum hæc vitia adſunt, totus confici non poteſt, ex eóque neceſſe eſt excrementum tempore gigni atque cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, ſi præterea euidentes cauſæ acceſſerint, quæ illius exuperantiã gignũt. Hæ præcipuæ ſunt, crapula, potus omnis viníque maximè liberalior: hoc enim & caput implet, & neruos mẽbranáſque ferit. Somnus immodicus pręſertim mox à cibo: ocium, exercitationũ intermiſſio, conſuetarum vacuationum earum maximè quæ per vrinas & ſudores fiunt ſuppreſſio vel imminutio.

De elephantia. Cap. XIX.

ELEPHANTIA morbus eſt venenatus in terrena ſubſtantia, totius corporis naturam immutãs. Quum terrenus ac melancholicus humor venenatam qualitatem aſciuerit, eam mox tũ viſceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenum quẽdam ac melancholicũ ſuccũ vel ex puriſſimis alimentis gignunt eiuſdem veneni participẽ: quo partes imbutæ ac nutritę tẽpore ſimilem nanciſcũtur naturam, fitque in eis elephantia totius ſubſtantiæ morbus. Neque verò hic (quod pleriſque viſum eſt) cutem ſolam aut corporis ſumma, ſed & intima

quæque

quæque ossáque ipsa inuadit & obsidet, quòd omnia impuro fruãtur succo. Quanquam autem ipsa morbi qualitas ad totum corpus pertinet, præcipua tamen vis in iecore atque in liene residet, quæ sua dein vitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alij ab ortu, alij contagione, alij sponte prop ríoque vitio contrahunt. Ab ortu, qui ex elephantico parentum semine procreati sunt: atque si parentum alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoque nascetur elephanticus: tanta est diuinæ illius procreatricis facultatis energia, vt in semine intemperato ac prorsus impuro cõsistens, corporis partes fingat vel ex impura materia. Si nondum elephãtia parens quum genuit tenebatur, sed in eam duntaxat erat propensus, filius eadem ætate qua parens elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum est, mulierem quæ instantibus aut profluentibus mensibus conceperit, fœtum edere in elephantiam procliuem. Contagione verò siue concubitu, siue accubitu, siue assidua vitæ consuetudine, lues hæc hominem adoritur, quòd ex elephãtico perniciosa qualitas pariter cũ humore transferatur in aliud corpus, sensimque irrepat in omnes partes. Proprio corporis vitio inducitur, cùm bilis atra plurimùm exuperat, quæ sensim ac tempore venenata labe inficitur. Nam veneni speciem in nobis sponte gigni posse, alio loco demonstrauimus. Exuperat autem quum vel sanguis, vel melancholia, vel bilis flaua supra modum torretur. Quocirca eos adoriri solet, quibus vel menses suppressi, vel varices, vel diuturnæ hæmorrhoides curatæ sunt: & eos qui bubula, ceruina asininàve carne vescuntur, cæterísque cibis glutinosis atque crassis: eos denique quibus vel iecoris ardor, vel victus calidior bilem flauam cumulauit, quæ diu cohibita degenerauit in atram. Quæ mala quum non nisi florentis aut etiã prouectioris sint ætatis, elephãtia nec pueros nec adolescẽtes spõte inuadet. Incipiẽte morbo viuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratior apparet, aliis quidẽ nigricans, aliis flauescens, aliis albicans: vnde nonnulli tres elephantiæ statuerũt pro coloris varietate differẽtias: hinc densior, durior, asperiórque redditur, quũ scilicet iã multo est humore perfusa. Talis verò pręcipuè cõspicitur aut in facie, aut in manib⁹, aut in pedibus, natura quoad licet vitia propellente in corporis extrema. In his sensus torpescit frigúsque perpetuum inest, maximéque in pedibus. Licet enim horum initio integer seruetur motus, stuporis tamen & frigoris sensus inest. Tum temporis verrucæ plurimæ succrescunt, nõ in manibus solùm, sed & in facie & in reliquo corpore, peculiares verò in linguæ radice. Pedes, manus, & facies tument, in hísque varia prominent tubercula, maximè verò in malis quæ extuberant liuido tumore: labra inuertuntur, nares resimæ obstruuntur crassitie alarum, & rimis discerptæ crustulas nigras atque cruentas excutiunt: oculi candidum flauescit, miráque crassitie quasi vngue obtegitur: supercilia prædura ac ferè callosa atque etiam glabra. Ex his enim, quemadmodum & ex palpebris, & ex mento, pili venenata qualitate imbuti defluũt, dum tandem horrenda euadat partium omnium deformitas. Manuũ pedúmque

que

que digiti siccitate dehiscunt, vnguésque finduntur ac dilacerantur. Totius etiã corporis cutis arescit atque fœda siccáque scabie exasperatur, eáque interdum cum pruritu. Ipsa musculorum caro absumitur ac sensim liquescit. Malo autẽ ingrauescẽte pro stupore cutis sensus perit manẽte motu, vt ne infixa quidem acicula dolorẽ moueat, neque inspersa feruidior aqua exurat: vox è gutture raucescit, respiratio difficilior euadit, spiritus totiúsque corporis exhalatio fœtet, sordida virulentáque vlcera in manibus, pedibus & plerisque locis excauãtur, grauísque putredo omnia contaminat. Quę ex vrinis aut ex sanguine tradi notæ solent, incertę omnino sunt atque fallaces. Est autem eo sæuior elephantia, quo signa grauiora apparent: maximè verò quum non in summo duntaxat corpore, sed & in ipsis quoque visceribus, in ossibus cæterísque interioribus partibus firmius inhærescunt. Non omnia tamen in omnibus, sed alia in aliis comparere solent.

De Lue venerea Cap. XX.

LVES venerea est contagiosus affectus cum vlcere aut immani cruciatu variis locis emergens ac sæpe extuberans. Efficiens eius causa, venenata est & maligna qualitas atque perniciosa labes, quæ in quacunque corporis parte primùm insederit, eam contaminat, indéque continuatione in corpus omne spargitur, & ex paruo initio & quasi suscitabulo profecta, sensim inualescit & propagatur, dũ non spiritus modò atque humores, sed & carnem & partes omnes solidas peruagetur. Neque earum temperamentũ solùm, verumetiam totam substantiam peruertit, vix vt vlla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum prouẽtus succrescũt, variáque vitiorum genera emergunt, qualia mox recẽsebo. Ea porrò qualitas non simplex & solitaria est, sed in humore subsistit, quo vt subiecto quodam & vehiculo vtitur. Neque qui iam inquinatus est, alium halitu solo, sed liquore de se in alterius corporis partẽ epidermide nudatã eiecto cõtaminat: è qua malum prorsus initiũ sumit. Itaque venerea lues contagiosus est morbus, nõ sponte intimóq; corporis vitio, sed attactu solo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit ea olim ex parentum contagione processit. Maximè autem venereo contrahitur concubitu, à quo & nomen inuenit: eius frequentatione propagata est in hominum genus, atque ex vnius impuritate & inquinamento sensim in vniuersum orbem est disseminata, miserabile scortatorum flagellum. Sæpius ea è partibus obscœnis incipit, licet interdum & ex aliis plerisque locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aspersa. Inquinatur autem duntaxat vel purus ab impuro, vel impurus ab eo qui longè sit impurior, à simili verò aut à minus impuro nunquam. AEquè impuros citra offensionem congredi licet, & vterque tamen puriorem alium congressu labefactat. Hauritur interdum lues è scorto, quod nondum inquinatum est, quum quis

cum

cum eo volutatur mox ab alio impuro ſcortatore. Impuritas non ex cute ſpectatur, quòd ſæpe maximéque inueterata lue fermentum intus reconditum ſit & abſtruſum. Et hæc de cauſis & ortu.

Differentias eius ſpeciéſque nõnulli, quibus ſymptomatũ quàm eſſentiæ maior cura fuit, varias multiplicéſque ſtatuerũt. Vna tamen & eadem totius eſt eſſentia, ſed variis diſtincta ordinibus, vt alia leuior ſit, alia grauior. Eſt & corporum in quæ illa incidit permagna varietas: ac vtraque ex cauſa fit, vt lues alia leuioribus, alia grauioribus ſymptomatis exerceat. Omnium leuiſſima eſt ea ſpecies qua ſolùm capitis, & barbæ pili ſenſim citra aliam corporis offenſionem defluunt. Eius quippe virus in tenui quodam vapore conſiſtit, qui in corporis ſumma effunditur ad illorum radicem: atque vt ephemera febris à putrida, ita & hæc ſpecies diſtat à cæteris. Altera paulo deterior eſt, qua cutis vniuerſa crebris maculis minimè extuberantibus conſpergitur, iiſque paruis lentiginis inſtar, ac modò rubris, modò flauis: quæ non antè deleri extinguíve poſſunt, quàm morbi radix ſit euulſa. Hæc in tenuiſſimo ſanguine virus habet, quam nulla grauiora ſequuntur incommoda. Tertia ſpecies grauior ac iam vera lues eſt: hac rubræ aut flauæ puſtulæ primùm quidem circa frontem ac tempora ponéque aures, deinde in capite atque etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo ſchemate ſiccæ ſine pure: quæ deinde ſicca cruſta obducuntur, atque ſi negliguntur, ſerpunt in ambitum excauántque cutem, dum ex puſtula verum vlcus euadat, quod ferè virulentũ eſt ac ſordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atque fauces ſunt, quia tenellæ, omniũ primæ exulcerari ſolent. Emergunt autem hęc, quum iecur ipſum atque ſanguinis humorúmq; maſſa labefactatur, à qua protinus carnoſæ molléſque partes detrimẽtum capiunt. Quarta his ſpecies ſuccedit, quum iam inualeſcens lues ſolidas partes, oſſa, vincula, membranas, ac neruos adoritur. In his iam vitiatis excrementa multa, craſſa quidem & glutinoſa pro partis conditione, ſed tamen maligna cõgeſtione cumulãtur, quæ nonnunquã in tendones ſæpius inter oſſa & perioſtia confluunt. Hęc quum vel membranam ab oſſe diuellunt, vel eam malignitatis acrimonia feriunt, cruciatus cient implacabiles, qui noctu ferè ingraueſcunt. Ab his demum coagmentatis pręduri tophi cruciatu multo grauiore ſuccreſcunt. Eadem porrò quum in oſſe ſubſiſtunt, id amplificant, diſtendunt atque etiã exedunt, vt eius ſæpe deprehenſa ſit mõſtroſa figura. Tandem verò corpus vigiliis, diris cruciatibus confectum, & atrophia marceſcens vita deſtituitur. Longiſſimè hi dolores diſtãt ab arthritide, quòd hæc breui paruóque tempore exoritur, ídque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores verò luis venereæ ſenſim multóque tempore procedunt ab eo excremento, quod pars malè affecta paulatim congeſſit. Adhæc arthritis aut in articulo, aut circa hunc conſiſtit fixáque eſt. Dolores ex lue, nõ articulos, ſed medios artus obſidẽt, in quibus & plerumque tophi cõcreſcunt, maximè verò in fronte & capite, in clauibus, in medio humeri oſſe, & in medio

cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nonnunquam & in aliis quoque oſſibus. His ergo ex ſignis vna quæque luis ſpecies dignoſci percipíq; poteſt. Quum autem ex dubiis ſignis de lue ambigitur, eius origo altiùs eſt inueſtiganda, à qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non niſi attactu contrahi poteſt, neceſſe eſt labes aliqua in ea primùm parte comparuerit per quam inſertum eſt virus. Hæc enim prima ſe profert in partibus obſcœnis ſi concubitu, in ſumma cute ſi accubitu contracta eſt: in nutricum mammis ſi inquinatus erat infans: in infantis ore & faucibus, ſi nutrix infecta. Emergunt autem in obſcœnis partibus puſtulæ, vlcera maligna, virulentáque gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc niſi altiùs intrò ſubeant nondum lues ſunt venerea, ſed rudimentum & veluti character eius impẽdentis. Huc affinitate quadã attexendi videntur reliqui tum venenati tum contagioſi affectus, & quicũque virulentarum beſtiarum ictibus infliguntur. At quoniam præcipua eorum cognitio ex cauſarum animaduerſione capitur, non antè duxi de his tradendum, quàm eorum curandorum ratio quoque ſubnectatur. In hæc omnẽ iam videor interiorum affectuum cognitionem cõtraxiſſe, quam tamen frequens inſpectio contemplatióque rerum cõfirmabit. Confido etiam particulatim ſingula me perſecutum, nihílque recèns emerſurum, quod nõ ex illorum obſeruatione ac imitatione noſci percipíque poſſit.

LIBRI SEXTI DE PARTIVM morbis & ſymptomatis, Finis.

De

De externis corporis affecti-bvs, liber septimvs.

PRÆFATIO.

CHIRVRGIA primùm medicinæ pars eſt habita, & ambæ ſub iiſdem natę ſunt authoribus: nec chirurgiæ alia quàm medicinæ pręcepta, nec aliæ demonſtrandi ſunt leges. Poſtea verò vt vnius medicinæ dignitas ſplẽdidior præſtabiliórque foret, rationis cõſiliíque facultatem, vt pote liberalem, aſſumentes medici, ac ſuo quodammodo iure ſibi vendicantes, quicquid manuum opera geri ſolet, id omne ad chirurgos ac pharmacopæos artis adminiſtros trãſtulerunt. His prima cura fuit luxata oſſa ſedibúſque ſuis mota reponere, fracta verò dirigere in ſuámque ſedem compellere: & nõnulla ferramentis quoque aperire, ſecare, excidere, vrere. Tum deinde vulnerum vlcerúmque, ac poſtremò ſuppurantium tumorum curatio illis eſt relicta, quæ vnguentis illita linteola atque linamenta manu adhibet. Reliqui affectus externi poſſunt ſine chirurgia curari, quos tamen & illa plerumque vſurpat ſibi. Omnium tamen origo ferè ex interiore cauſa trahitur, cuius obſeruatio atque curatio planè eſt medica: imò etiam omnium quæ foris exiſtunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, vt medicus ratione, chirurgus manuum vſu & exercitatione præſtet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. Cap. I.

MORBI qui in externis partibus ex humoris vitio ſuccreſcunt, modò cum tumore fiunt, modò citra tumorem: & ex vtriſque alij ex ſanguine, alij ex bile flaua, alij ex atra, alij ex pituita, alij ex ſero, alij ex flatu, alij ex horum permiſtione. Humor porrò qualitate aut acer eſt & exedens, aut mitis ac blandus. Situs verò humoris aut in ſola cute eſt, aut cum cute ſubiectam quoque carnem, vel tẽdonem, vel adenem occupat. Qui in cute, vel in ſumma quę epidermis appellatur, vel etiam in vera conſiſtit, quæ illi ſubſternitur. Rurſum verò humor vel partem cui inſidet in ſuam naturam conuertit, vt in elephante & alpho, vel per ipſius duntaxat ſubſtantiam effuſus ſua illam qualitate afficit. Hæ quidem proprię externorum affectuum differẽtiæ ſunt ad medendi rationem accommodatæ. Itaque vniuſcuiuſque propria continénſque cauſa eſt humor quidam

vitiosus præter naturam cumulatus: cumulatur autem, vel cõgestione vel fluxione. Congestio præter naturam sensim fit ex humoribus in partem alimenti vice distributis. Quum enim pars vel ita imbecilla est, vt nec affluens alimentum in propriam substantiam mutare, vel ita vitiata, vt idipsum corrumpat, nec genita excrementa à se propellere queat, necessariò præter naturam congestio quædam fit. Fluxio autem est humoris incursio concitatior atque copiosior, quàm parti alendæ sit ex vsu. Huius interiores causæ sunt fluxuræ materię copia, acrimonia vel tenuitas: propellentis partis robur, viarum laxitas, & excipiẽtis partis imbecillitas sitúsve decliuior. Euidentes verò causæ: contusio, ruptio, vulnus, luxatio, & quæcũque doloris aut caloris vi fluxionem accersunt. Hi porrò affectus qui corporis summa obsident, vel in cute prominent, vel eam excauãt, vel cõmaculant. Prominent tumor, tuberculum, pustula. Tumor tuberculo maior, & vtroque minor est pustula. Tumores sunt: phlegmone, phygethlon, bubo, phyma, erysipelas (hoc enim & in tumoribus recenseri solet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, scirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, struma, cancer. Tubercula sunt: carbunculus, furunculus, terminthus, glandula, nodus. Pustulæ sunt: epinyctis, phlyctænæ, ecthymata, ephelides, hidroa, herpetes, scabies, prurigo, lichẽ, psora, lepra, omniáque verrucarum genera, clauus, callus. De singulis igitur dicẽdum, sed alio ordine ex causarum affinitate instituto, quæ in curandi ratione primas obtinent.

[Margin: ἀθροισμός. — ῥευματισμός. — psydracia]

Tumores, tubercula, & pustulæ è sanguine. Cap. II.

[Margin: ἡ φλεγμονή.]

PHLEGMONE tumor est calidus præter naturã collectus, prominens atque circumscriptus, oui saltem gallinacei magnitudine. Huic quasi ex igne aut ex balneo rubor inest: calor quoque ex inflammatione vehemens quasi pars vratur: distentio ex copia renitens: pulsatio profunda & molesta, quòd arteriarum diastole partem inflammatam feriat: dolor ex calore, ex pulsu atque tẽsione acerbus, pręsertim quum pars eximio sensu prædita est. Causa cõtinens sanguis est, non in solam cutem, sed in subiectam quoque carnem impactus, qui è venis eò tandem confluxit. Quum enim venę arteriæque maiores immoderata sanguinis copia distenduntur, hãc grauatæ in minores quasi onus deponunt, ex his demum in minimas. Ac tum per earum oscula, pérque tunicarum meatus sanguis cohiberi non potis, effluit illabitúrque in spacia vacua quæ inter fibras sunt primorum corporum, præcipuéque musculorum, venarum, arteriarum, neruorum atque mẽbranarum. Hæ partes fluxione dum perfunduntur implentúrque, distentæ copia quasi diuelluntur, feruentísque sanguinis ardore incalescunt, dolorémque faciunt. Sanguis quippe extra vasa collectus, nec liberè perflabilis, necessariò putrescit atque inflammatur. Ita quidem si purus is erat, exquisita phlegmone fit, cuius species sunt: ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, aliæq;

ex

ex partibus nomina adeptæ. Eſt & alia minus exquiſita, cuius non ſyncerus eſt ſanguis, ſed aliorum quoque humorũ particeps. Hinc fiunt phlegmone eryſipelatodes, œdematodes, & ſcirrhodes.

Phygethlon phlegmone eſt in adenum locis emergens, maximè verò in ceruice, in alis, aut in inguinibus: Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine naſcitur, peculiari nomine bubon nũcupatur. Similibus ex cauſis ortúque ſimili ac phlegmone naſcitur, iiſdémque ſignis innoteſcit. Ferè autem fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicuius, qui fluxionem proritant in adenes. τὸ φύγεθλον. ὁ βουβών.

Phyma tumor quoque adenum eſt, ſimplici phlegmone atque phygethlo aliquanto minor ac planior, minúſque rubẽs ac dolens. Non enim è puro ſanguine proficiſcitur, ſed ex eo cui pituitæ quiddam ſit admiſtũ, vt ſit phlegmone œdematis particeps. τὸ φῦμα.

Carbunculus ex ſanguine originem habet, nõ eo quidem tenui & laudabili, ſed craſſo, ac nigro, calido tamen feruente atque corrupto. Hic in quamcunque partem inuaſerit, eam mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſſimas acerrimáſque ciet, tandémque ardoris vi cruſta vel nigra vel cinerea obducitur. Huic partes vicinæ longo ſæpe tractu conſentiunt, caloris doloríſque participes: valida quoque febris accerſitur. Inflammata pars nunquam ſuppurat, ſed feruore exuſta corruptę carnis lobum tandem excutit, quo excidente vlcus cauum ſordidúmque manet, hócque vno maximè à cæteris ſeiungitur tuberculis. Carbunculorum alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimplicíque putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit venenatam qualitatem: talis in peſtilentia graſſatur, de quo plura proprio loco diximus. ὁ ἄνθραξ.

Furunculus dothien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine nõ excedens. Phymate ergo minus eſt, ſed acutius, rubẽtius, ac dolore grauius. Plegmones veram ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quæ vix infra cutem deſcẽdat, atque ſubiectæ carnis minimũ comprehendat. Suppurat furunculus perinde atque phlegmone, híncq; à ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo ſanguine qui in particulam vi quadam irruat: ſed è craſſo & vitioſo, non perinde tamen atque in carbunculo exuſto, quem à reliquo puriore natura ſecernens tãquam inſenſum & inutilem in corporis ſumma propellit. Quocirca vt phlegmone multitudinis, ſic furunculus cacochymiæ ſoboles eſt: raróque fit vt hic ſolitarius erumpat, ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur. ὁ δοθιήν.

Epinyctis Celſo puſtula eſt peſſima, ſubrubra ac quadamtenus liueſcẽs, quæ noctu potiſſimũ affligit. Spõte exulceratur ex eáque ſubcruenta ſanies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbũculi, cauſámque ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat: quemadmodum & eius puſtula carbunculo minor. Terminthus huius quoque generis eſt, ex feruido præaſſatóque ſanguine prorumpens. Epinyctidi par ἡ ἐπινυκτίς. ὁ τέρμινθος.

quidem magnitudine, sed cui pustula incumbit nigra ac rotunda, quæ ardore in squamam abit. Ecthymata etiam si pestilentiæ conditionem sequantur, ex sanguinis tamen feruore prodeunt & extuberãt: neque manifesta est pituitæ permistio. Tempore cõcoquuntur & albescunt, eorum materia in pus iam conuersa, quæ tandem & in squamas siccescit.

τὰ ἐκθύματα.

Tumores, tubercula, atque pustulæ ex pituita. Cap. III.

VT pituita alia tenuis, aquosa, aut mucosa existit, alia crassa & glutinosa, cuiusmodi est quæ vitrea aut gypsea appellatur: ita necesse est varios ex hac collecta nasci tumores. Ac primum quidem œdema tumor est frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, sed vel genuinus vel albidus duntaxat color inest: tumor sæpe magnus & qui presso digito, vel nullo vel exiguo dolore cedit. Est autem duplex: vnus collectus & circunscriptione definitus, qui propriè ac simpliciter œdema nuncupatur: alter diffusus & expansus, qui rectiùs tumor est œdematosus. Hic ex crudiore pituitosóque sanguine, aut iecoris aut assumptorum vitio progignitur, qui in nutriendas partes illapsus, nec in earum substantiam conuersus, sensim cumulatus redundat partémque tumore distendit, ac ferè retinet prementis digiti vestigium. Ita sanè in tabe, in cachexia, & in leucophlegmatia, modò pedes, modò reliquum corpus omne tumidum euadit. Verum autem & exquisitum œdema non ex sanguine pituitoso, sed ex pituita fit superuacanea, quæ solùm vel aquosa, vel mucosa sit, vndecunque illa in affectam partem deferatur. Ferè tamẽ è capitis destillatione huic origo est, quæ sæpe in genua, interdum in humeros aliásque partes decumbit.

τὸ οἴδημα. ὄγκος οἰδηματώδης

Huc pertinent aquosi tumores, quibus vel aqua citrina, vel sanguinis serum comprehenditur: quod genus hydrops ascites, hydrocephalon, hydrocele, & quicunque horum similitudine sub cutem prominent.

ὄγκοι ὑδατώδεις.

Finitimi his etiam sunt flatulenti tumores, in quibus vapor aliquis flatúsve præter naturam concluditur. Huiusmodi sunt hydrops tympanias, ramex flatulentus, & quicunque aut sub cute, aut sub ossium membranis, aut in musculis ex collecto vapore attolluntur. Hi admodum raro vsu veniunt, víxque vsquam potest solus flatus citra humoris permistionem colligi. Tumor indolens est, nisi quum membranas magna vi diuellit atque distendit, œdemate mollior minúsque renitens, nec prementis digiti vestigium retinens.

φυσώδεις. ἡ φυσοκήλη.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitens, cõcolor & indolens. Duplex is est: vnus velut incipiens nec confirmatus nec legitimus, in quo presso, doloris sensus inest: alter confirmatus & exquisitus, qui omnis doloris omnísque sensus est expers. Vtriusque materia est crassus viscosúsque humor, qui particulæ impactus in eiúsq; spacia insertus ita obduruit, vt non nisi ægrè solui dissiparíque possit. Hic autem humor aut statim tumoris initio talis existit: vt quum vel pituita vitrea atque gypsea, vel naturalis

ὁ σκίῤῥος.

ralis melancholia quæ fæx eſt ſanguinis, in parte aliqua ſeu fluxione, ſeu cõgeſtione cumulatur. Aut ex malè curato eryſipelate vel phlegmone talis euaſit, vt quum eius materia immodicè refrigeratur & adſtringitur, aut diaphoreticis diſſoluta tenui portione craſſior ſubſiſtit ac manet. Vt enim iecoris ſcirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile ſenſim craſſeſcente fit, ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem.

Ganglion tumor eſt concolor durus renitens & indolens, niſi quòd vehementer preſſus ſtuporis ſenſum exhibet. Oritur circum neruos & articulos, ſæpe in carpo ex craſſa lentáque pituita, vel ex naturali melancholia, quæ in eam duritiem concreſcit. Qui extra articulos neruóſque necnon extra adenes paſſim exoritur, diſcriminis gratia quibuſdam nodus appellatur. Huius generis eſt bronchocele, noſtris hernia gutturis appellata, inter aſperam arteriam cutémque congeſta: non vt pleriſque viſum eſt ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquæ ex liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliíſque mõtanis in vſu eſt: ſed ex craſſa lentáque pituita, quæ eò ſenſim è capite eiúſque partibus externis per auris poſteriora deuoluitur.

Glandula eſt adenis tumor obduratus, à nodo gangliόve ſolo ſitu diſtãs. Hæc enim è ſolis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quúmque adenes variè ſparſi ſint in omne corpus, maximè ad venarum arteriarúmque diductiones, in multas quoque partes glandulæ incidere ſolent: quibus nonnunquam corpus vniuerſum (quod multa pituita redundaret) ſcatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinent parotis frigida, bubóque frigidus. Glandularum aliæ reſoluuntur, quarum humor non admodum craſſus ſenſim digeri diſſiparíque poſſit. Aliæ ſuppurant, factóque & erumpente pure in abſceſſum deſinũt. Et hæ quidem ſanguinis calorı́ſque ſunt participes. Aliæ duræ perſiſtũt veram ſcirrhi ſpeciem adeptę, earum origo è gypſea pituita eſt: aliæ vbi inueterauerunt contracta tandẽ malignitate in vlcus deſinunt: illæ ſtrumæ ſimplices ſunt, hæ verò exulceratæ. Vehementer quidem duræ ſunt ſtrumæ, & propriis membranis vt glandulæ omnes obuoluuntur, ſed earum materia acrior tãdem euadens, adenem ipſum, circũſitam carnem cutémque exedit, vlcúſque efficit malignum, ſerpens & exedens. His ſæpe ortus eſt in ceruice, in qua plerũque longa ſerie diſpoſitæ glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquã in pectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes: ídque ſenſim ac lento adeò curſu, vt ſępe obſcura ſit origo. Ea verò materia non ſimplex pituita eſt, ſed quæ iam caloris vi ac putredine excandeſcens acrimoniam conquirit. Quòd ſi pituita atræ bilis permiſtione ferocior ſit, ſtruma carcinomatis vim & conditionem æmulabitur, nuncupabitúrque ſtruma carcinodes.

Cancer, tumor eſt durus, rotundus, inæqualis, venis quandoque in ambitu turgidus, colore liueſcens aut nigricans, dolore, ac interdum calore

grauis. In qualibet corporis parte nasci solet, in ore, in oculis, in vulua, in cole, in ano: at maximè in fœminarum mammis, quæ quia fungosæ & inanes, illius materiam promptè excipiunt, sed & in eas tum è capite, tum ex vtero facilis est decursus. Huius obscura sunt rudimenta, ac plerumque tumor exoriens sentitur ciceris magnitudine, cum dolore & calore quasi ferientis candentis acus, interdum etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorẽ molem attollatur & increscat. Quum iam illius materia aut vetustate aut errore viuendi, aut medicamentis incalescit, dolor calórque citra inflammationem vehemẽtior exercet, pars conspicuè liuescit aut nigricat, venæ in ambitu crasso nigróque sanguine nonnunquam turgent. Huius continens causa est bilis atra sanguísve feruidus ac retorridus: sæpe ex suppressis menstruis aut hæmorrhoidibus, nonnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor est, hoc mitiorem cancrum infert: grauiorem verò quo is calidior acriórque fuerit. Ille nisi irritatus excandescat, diu citra perniciem consistit. Hic verò coërceri vix potest quin breui exesa cute se detegat, fiátque cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis speciem tumor exhibet, cum fœtore, cum sordida illuuie, horrido aspectu, labris præduris & inuersis. Ex eo sanies tenuis, nigra aut fulua manat, vapor expiratur cordi, ori, cerebróque grauis, febris assidua eáque lẽta inest, frequens animi defectio, quum præsertim cancer mammis inhæret: exesis venis sępe sanguis profunditur, & nisi malignitate ocyùs interimat, longè latéque prorepit.

ἡ φαγέδαινα.

Cancrum proximè imitatur phagedæna, vlcus quidem nõ cutem modò, sed & subiecta quęque depascens & erodens. Huius etiam origo est ab atra bile maligna aut ab æruginosa, de qua inter vlcera tradetur.

τὸ σάρκωμα.

Sarcoma carnis est incrementum tuberculi tumorísve specie. Non ex humoris cuiusquam fit affluxu, sed ex solo partis alimẽto. Hæc enim quia aut intus aut foris exulcerata est, ni cohibeatur, assiduo alimenti accessu diffunditur atque luxuriat: sæpe etiam venarum & arteriarum instar ductus producit, per quos alimentum sumat. Sic in malè curatis vlceribus sæpe excrescit caro, sic polypus naribus contusis, sic epulis in gingiuis ad dentium radices, sic ficus in ano. Sic demum & integra cute quum subiecta caro contusa ruptáque est, ingens tumor sensim exurgit, qui & cęterarum partium more alimentum capessit, nullo quidem dolore, sed exquisito sensu & naturali colore. Hic in quauis parte, sed frequentiùs in ceruicis, alarum, inguinúmque adenibus prouenit, quorum circumscripta caro nõ facilè potest amplificari in tumorem. Similem ferè ortum habet atque phlegmone, distat verò quòd non affatim, sed sensim sanguis accedat, & quantum accedit, in alimentum absumatur atque luxuriet.

ὁ πολύπους. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις.

ὁ κιρσός.

Huc fortasse causarum affinitate pertinebunt, varix & aneurysma. Varix venæ immodica est dilatatio: in cruribus quàm in cæteris partibus frequentior. Quúmque vena impletur multo crassóque sanguine, pars aut liuida

liuida aut nigra apparet, atque etiam tumet, ſed ſine dolore: preſſus tumor protinus cedit, móxque redit. Fit autem ex ictu, ex contuſione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdū ex plethora, vt pleriſque mulieribus vterum gerentibus. Aneuryſma arteriæ dilatatio eſt ſpirituoſo plena ſanguine. Id interdum in externis partibus exiſtit, in manibus, pedibus, circa iugulum atque pectus: hoc à varice diſtans, quòd magna, turgida ac ſæpe moleſta pulſatio inſit. Preſſo tumore, quæ intus eſt materia promptè ſubterfugit. Fit & nonnunquam in interioribus arteriis, maximè ſub pectore, circa lienem & meſenterium, vbi vehemens ſæpe pulſatio animaduertitur. Credi vix poteſt quod nonnulli comminiſcuntur per hos affectus ruptam apertámque eſſe venam aut arteriam. Si enim ſanguis è vena aut arteria proſiliens, non amplius illis cōtineretur, mox corruptus putreſceret, tumórque fieret generis diuerſi.

τὸ ἀνεύρυσμα.

Externi affectus & puſtulæ à bile. Cap. IIII.

τὸ ἐρυσίπελας.

ERYSIPELAS, ardor eſt vehemens per corporis ſumma diffuſus. Nec tumore manifeſto extuberat, nec partem attollit aut diſtendit, nec penetrat in ſubiectam carnem, ſed latè diffunditur nulla collectione circūſcriptum. Quamcunque partem prehendit, vehementer mordicat & vrit: color ineſt ex rubro flaueſcēs, qui preſſu ſubterfugit, móxque redit. Dolor nec pulſans nec admodum vehemens eſt. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur: ac ſæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpetum more, atque priori derelicta ſede, in vicinas partes ſenſim obrepit. Eſt autem duplex, vnū quod ſimplex eryſipelas Celſo appellatur, ſolo rubore & ardore, nulla exulceratione moleſtum. Alterū quod eidem ſacer ignis nuncupatur: éſtque exulceratum eryſipelas. Huius duæ ſpecies ſunt, vna qua ſumma cutis ſine altitudine exulceratur, in qua & cruſtulæ inſtar furfuris excitantur: altera cuius exulceratio altiùs in cutem penetrat, è qua ruptis puſtulis purulenta ſanies exit. Simplicis eryſipelatis origo eſt è feruente tenuíque ſanguine, qui bilioſus appellatur: exulcerati verò ex eo cui bilis ſuperuacuæ eiúſque incaleſcentis nōnihil ſit admiſtum. Is è venis tenuioribus propulſus nequaquam in carne ſubſiſtit & hæret, ſed tenuitate in cutem fertur & euolat, quæ denſior & compactior hunc retinet cohibétque. Qúmque tenuis ſit humor facilè diſpergitur, neque in conſpicuum tumorem ſe attollit. Genus hoc vniuerſum exquiſitum eſt eryſipelas: quod verò phlegmonodes appellatur, tumentius quidē, ſed minus feruidum exiſtit, multóque minus œdematodes.

Huc pertinent phlyctænæ & phlyctides Græcis nuncupatæ. Repente emergunt ſubflaui humoris copia diſtentæ, bullarum modo lucidæ atque iis ſimiles quæ ab aqua feruida, vel ab igne ambuſtis erumpunt, non manifeſto tamen dolore graues. His ruptis humor excidit, cruſtulæque

αἱ φλύκταιναι καὶ φλυκτίδες.

obdureſcunt,

obdureſcunt, dum ſaneſcant. Has cõſtat non niſi ex feruentiſſima bile gigni, quæ ignem viribus ſuis adæquet, vt non idcirco præter rationem illas vulgus ignem ſylueſtrem appellarit.

ὁ ἕρπης.

His proxima eſt papula. Eſt autem ardor cutem ſerpentibus minimis puſtulis exaſperans ac rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidem duplex, vna ſimplex quæ herpes eſt miliaris, altera fera, quæ herpes exedens nuncupatur. Papula fera ruptis puſtulis verã cutem exulcerat, rodit atque depaſcit, ſerpit in latum atque in altum, ex eáque vlcuſcula manent arida. Papula ſimplex & mitior ſummam cutem exaſperat, & ſub vna epidermide conſiſtit, exiguas illic puſtulas excitans, quæ minimùm extant aut prominent, milio haud abſimilis. Vtraque in vicina quaſi in orbem quoquouerſum ſerpit ſéque diffundit, ac plerumque mediũ ſaneſcit extremis longiùs procedentibus. Papula exulcerata eryſipelati ſummè affinis eſt, vt idcirco nonnulli in genus idem confundant: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd eryſipelas conſpicua fluxione derepente emergit, herpes verò ſeu papula ſenſim multóque tempore, nec conſpicua fluxione effloreſcit. Herpetis puſtulæ aridæ ſunt, è quibus ruptis nec ſanies nec pus exit. Eryſipelatis verò magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ ſanioſum pus effundunt. Herpes pruritu, eryſipelas dolore ac ardore torquet. Omnis papula diuturna eſt, prorſus febris expers, nec niſi tẽpore ſaneſcit: eryſipelas verò ferè cũ febre eſt, præceps & quod breui vel ſponte ſoluitur. Vtriuſque herpetis materia continénſque cauſa, bilis eſt ſyncera, ſuperuacua eáque ardentiſſima, cuiuſmodi praſſina vel æruginoſa, quæ ſenſim nullóq; fluxionis impetu è venis expurgata, tenuitate partes omnes pręcipuéq; carnoſas tranſgreditur, dum denſiorem cutem attingat. At verò craſſior ea atque glutinoſior eſt, quàm in eryſipelate, ac proinde diutiùs atque tenaciùs in cute hæret ac ſubſiſtit. Quæ igitur glutinoſior fuerit ſimúlque acrior, in cute tota remoratur, puſtuláſque mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior verò cutem etiam penetrat, coërcetúrque in ſola epidermide, quam ſi ſudoris modo nequeat tranſire, erodit & puſtulis intercurſantibus exedit.

ὁ λειχήν.

Impetigo, cutis eſt aſperitas dura ac ſicca cum ingẽti prurigine. Ea autem à ſcabie diſtat, quòd ſicca ſit & omnis humoris omníſque ſaniei expers. Ex ſiccis enĩ puſtulis fit, ſcabies verò ex humidis. Huius quatuor ſunt ſpecies, vna admodum ſimplex, qua cutis rubra, dura, exaſperatáque vehementi pruritu roditur: at hęc ſimplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quæ tamen putrida ſit aut ſalſa, & quę ſub vna epidermide coërcetur, eámque exedit. Altera eſt vera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quæ aſperior puſtulis maioribus emergit, acriùs corrodit latiúſque procedit. Hæc ſæpe ex neglecta papula fit, feréque ex ea quæ papula fera nuncupatur, & quæ niſi maturè ſublata ſit in lichenem vertitur, hic deinde in pſoram, pſoráque in lepram. Lichenis materia, eſt bilis ardentior, aut pituita putris ac ſalſa, non tenuis illa quidem, ſed quæ craſſitiem

ὁ κνησμός.

ſitiem aut ex ſe aut ex aliorũ permiſtione cõtraxit. Tertia ſpecies eſt Græcorũ pſora (hæc enim à ſcabie longè eſt diuerſa) qua cutis craſſior, ſiccior, durior, tumentior & ſerpentibus puſtulis aſperior euaſit: his vehementer roditur & exeditur paſſimque finditur, ex ſe furfuracea quædam nigra excutit. Huic originem dedit atra bilis in cutẽ effuſa, è qua digeri vix poteſt: ægrè ſi quidẽ hoc malum ſaneſcit. Quarta ſpecies eſt lepra Græcis nũcupata, omnium ſanè deterrima. Ea cutem vehementer rodit, altè depaſcit atque findit: ex qua non ſolùm furfures, ſed & ſquamulæ decidunt, modò pallidæ, modò ſubnigræ: nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione vulgus diuos implorare ſolet. Naſcitur ex bile atra, cui etiam craſſæ lentæque pituitæ ſalſæ quiddam ſit admiſtum. Híncque non epidermidẽ ſolùm, verum etiam totam cutem prehẽdit ac obſidet. Quodcũque pſora leprâve inquinatum ſit corpus, ſenſim id tabeſcit & abſumitur.

ἡ ψώρα. ἡ λέπρα.

De puſtulis. Cap. V.

VTIS admodum frequens vitium eſt puſtula, cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo ſchemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, vna eſt humida, è qua rupta vel humor vel ſanies vel pus emanat: altera ſicca humoris nihil profundens. Humidis cõtinentur hidroa, ephelides, phlyctænæ ſeu phlyctides, epinyctides, & quæ ex his ruptis fiunt ſcabiei genera. In ſiccis numerantur exanthemata quædam, pruritus, deinde & vari & verrucarum genera.

τὸ ἔκφυμα. ἡ ἐφηλίς. τὰ ἐξανθήματα.

Exiguæ & aquoſæ puſtulæ ſunt hidroa, id eſt ſudamina. Emergunt repente ſparſim toto corpore, ſed frequentiùs in manibus pedibúſque milij magnitudine, aqua plenæ, ſine rubore, ſine vllo dolore. Fiunt enim ex ſudoribus ſub epidermide coërcitis, per cuius ſpiracula ij digeri minimè poſſunt: vnde à quibuſdam ſudorum papulæ nuncupantur.

ἱδρῶα.

His aliquãto maiores ſunt ephelides, puſtulæ quidem in ambitu rubræ ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut veſica, albus humor inſtar lactis exit, ſcabiéſque ſuccedit. Fiunt autem ex feruido impuróque ſanguine ſub cutem effuſo.

αἱ ἐφηλίδες.

Scabies aſpredo cutis eſt, ſeu leuis exulceratio pruriẽs aut interdum rodens. Fit autem ex humidiore quauis puſtula, ſiue pallida, ſiue liuida, ſiue nigra ſit: quę rupta vlcuſculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata ſanie aridum, ídque modò cum prurigine ſola, modò cũ leui rubore in ambitu, cúmque calore ac dolore. Ex reſiccata ſanie cruſtula obdureſcit, qua ſæpe vlcuſculum obducitur. Vt autem puſtularum, ita & ſcabiei ſpecies multæ, humoréſque multi ac varij earum cauſæ exiſtunt, quos & dolor & color & manantis ſaniei ſpecies diſtinguit. E toto quidẽ corpore ſcabies erumpere ſolent, ſed ex capite peſſimæ, quæ idcirco peculiari nomine ſunt inſignitæ. Appellantur autem pſydracia, fauus, & manantia capitis vlcera. Fauus, qui Græcis eſt cerion, ſaniem amplis foraminibus

ξυσμός. τὸ κηρίον.

ὁ ἀχώρ.

nibus emittit mellis craſſitudine. Vlcus manans, quod Græcis eſt achor, glutinoſam ſaniem anguſtis foraminibus eructat. Hæc ſcabiei genera ab ea ſimplici capitis ſcabie diſtant, quæ ſummam duntaxat cutem obſidet. Hinc autem cerion & achor dignoſcuntur, quòd euulſi capilli radix craſſa in primis eſt, lento craſſóque humore obſita. Cauſa eſt nitroſa ſalſáque pituita aut melancholia, ſub cute malignè putreſcens, quæ quoniam capillorum radici multa inhæreſcit, & capitis quàm cæterarum partium cutis denſior eſt, ex ea detergeri aut elui tota vix poteſt. Quocirca vlcus ęgrè ſaneſcit, atque ex humoris pernicie in primis contagioſum pueris exiſtit.

ἀκροχορδών. — μυρμηκία. — ἧλος. — τύλωμα.

Verrucarum genera licet exigua ſint mole, quòd tamen fœda ſint ac plerumque moleſta, in morbis haberi debent. Verruca penſilis, quæ acrochordon Græcis appellatur, parte quidem ſumma latior, ima verò quæ ad cutem eſt tenuior, qua quaſi pediculo innititur. Exquiſitè dura eſt & aſpera, cuti concolor. Altera thymium dicta, & colore thymi florem repręſentans, ad cutem etiam tenuis eſt, in ſummo lata, dura, & aſpera, penſili minor. Hæ quidem verrucæ raro ſolitariæ, ſæpius complures proueniũt, maximè in palmis pedibúſque puerorum. Plerumque inopinatè comparent, atque etiam nonnunquam ſubitò diſparent. Verruca ſeſſilis, quæ Græcis eſt myrmecia, humilior eſt thymio, lupino vix vnquã maior, dura, ſtabilis, latiore baſi, radices altè exigens dolorem ciet. Clauus vt ſeſſilis verruca, in cute eminet, albus, rotundus, calloſus, parte ſumma clauorũ capiti ſimilis, ſed prædura ſolidáque radice intrò ſe infigens, quaſi ex oſſium mẽbranis emergat & expullulet. In digitis plantíſque pedum ex calcei preſſu aut intertrigine naſci ſolet: acuto interdum dolore ſponte feriens, ſemper verò ingredienti moleſtus. Callus colore atque ſubſtãtia clauo ſimilis, obdurata eſt ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis ſuccreſcẽs. Nullam tamen radicem altè demittit, ac proinde prorſus eſt doloris expers.

Maculæ. Cap. VI.

δέρματος σπῖλος, ϗ κηλίς. — ὁ ἀλφός. — λεύκη.

CVTIS etiam vitia quædam nihil prominent, ſed æqualia manent nulla aſperitate: huiuſmodi ſunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœdant: vt vitiliginis ſpecies, lenticulæ, ecchymomata, ſugillata, ſtigmata, vibices. Vitiliginis tres ſunt ſpecies: alphus, melas, leuce. In his cutis fœdatur diſperſis maculis, neque cõtinuatis, neque cohærentibus, ſed quæ ſedem mutant ac ſerpunt. Sub his ſenſus aut omnino perit, aut multo ſtupidior euadit, vt ne ſi cutis ſcalpatur, & interdum ne ſi acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore velut vmbra inficit: atque hi ſummam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, vt alphus colore deſcribitur, ſed altiùs deſcendit cutémque totam prehẽdit. In hac pili excidunt, aliíque albi ac tenues ſuccreſcunt lanugini ſimiles. Cõfirmata leuce perfrictione nuſquã rubeſcet, neque adacta acu ſanguis, ſed aquoſa duntaxat ſanies exit. Videtur

tur præterea & interdum vitiligo quædam rubro, fusco, aut liuido colore, cuius sensus aut perit aut stupidior est, hócque genus vniuersum iuniores malum mortuum appellant. Hæc vitia peculiaria iis sunt, quorum malus est habitus: omnium quippe efficiens causa est humoris impuritas. Alphi quidem & leuces crassa glutinosáque pituita, melanos bilis atra, cæterorũ humor fœdo colori consentaneus.

Lentigo in facie potissimum & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fusco, crebris quasi guttis dispersa: his familiaris qui ruffo sunt pilo. Interdum hyeméque prȩsertim sponte deletur, æstate reuirescit ac crebrescit. Accidunt & partibus cæteris maculæ maiores, palmæ interdum magnitudine, colore etiam fusco, & quæ quibusdam temporibus & oriuntur & desinunt, quæ quoniam naturæ eiusdẽ sunt, in id quoque genus pertinent. Has autem constat ex melancholico succo nasci, qui è visceribus in cutem sit effusus. Interdum etiam peculiari cutis vitio & affectu contrahuntur, quo illius alimentum, etiam si purum sit, corrumpitur alienúmque colorem subit. Cutis enim extrinsecus infecta suum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculȩ ab ortu primáque conformatione, vt signa quædam nobis inustæ, nulla possunt ratione deleri: & si nonnunquam obscurãtur, tempore tamen virescunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut cerasiis, aliæ vindemiarum, aliæ alio tempore, alióve cœli statu. Quinetiam vt exanthemata, ita etiã aliæ quædam maculæ venenatæ qualitatis contagione sine pustulis efflorescunt, tum colore tum figura variæ, atque etiã interdum inauditæ: ídque vel aëris inquinamento, vel hausti veneni pernicie, vel virulentæ bestiæ morsu: quæ non nisi extincta venenata qualitate deleri possunt. ὁ φακός.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim est sanguinis per cutẽ effusio atque concretio. Effunditur autem è tenuibus exilibúsque venis in cutem sparsis, quæ ob sanguinis copiam aut tenuitatem aut acrimoniam, vel anastomosi, vel diapedesi reserantur: crebriùs verò vel labore immodico, vel contusione ex ictu casúve rumpuntur. Ex his ergo sanguis per cutẽ effusus coït, modò cum leui tumore ac dolore, modò citra hȩc, eiúsque colore inficitur cutis. Primúmque liuescit, ac tum affectio pelioma Græcis nuncupatur: deinde & nõnunquam nigrescit, éstque tum melasma: vtraque nobis sugillata dicuntur. His minora sunt stigmata, minorésque vibices: quales relinquuntur è flagellis. τὸ ἐκχύμωμα. τὸ πελίωμα. τὸ μέλασμα. τὰ ὑπώπια. τὰ στίγματα & μώλωπες.

De gangræna & abscessu. Cap. VII.

MAGNA sæpe vitia phlegmonis aliísque tumoribus succedunt, quorum non aliud gangræna peius. Est enim incipiens partis corruptio: quæ quum iam eò processit, vt pars corruptione extincta & emortua sit, Sphacelus, id est syderatio nuncupatur. Hæc in osse caries est, in carne cæterísque partibus generis nomen retinet. Primùm igitur co- γάγγραινα. ὁ σφάκελος.

loris flos perit & extinguitur: qúmque iam sphacelus est pars liuet aut nigrescit, tumida, mollis, ac prorsus cadauerosa: nec arteriarũ pulsus est, nec dolor, sed nec sensus vllus, vt etiam sine sensu doloris altè scalpellus adigi possit. Oritur autem quum pars affecta vitali calore ac spiritu destituitur: aut quia à corde per arterias influere prohibetur, arctiore vinculo, contusione vel obstructione: aut quia insitus partis calor præfocatur & extinguitur, ídque vel humorum copia, vt in magnis inflammationibus, vel ingenti obstructione quæ perspirationem prohibet, vel penetrabili frigore, vel venenata atque maligna qualitate.

τὸ ἀπόστημα.

Abscessus, apostema Græci dicunt, est collectę materiæ in pus aut in alienam substantiam cõuersio. Inflammationis quidem materia, quæ sanguis est, extra venas putrescit, cuius si tanta est putredo vt nequeat ab insito calore vinci, sæpe in gangrænam transit: sin verò vincatur, concoctione in pus facessit, eáque puris collectio absolutè est abscessus. Hic quum fit, locus tumentior, durior, rubicundior, feruidior ac antea apparet, dolor incumbit vehementior, ísque pungens ac lancinans: atque si locus insignis est, febricula rigórque inordinatus noctu potissimùm fatigans. Abscessu iam facto mitescunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitatúrque cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur, cuius iam calor deferbuit. Fiunt porrò & alij abscessus ex frigidis, duris, inueteratísque tumoribus, quorum materia neque inflammatur neque suppurat. Ex his non pus, sed aliena quædam substantia eruitur, ex frigido humore concoctionis vi genita. Ita enim his apertis potissimúmque inueteratis, substantiam deprehendimus similem vel grumo, vel ossi, vel vngui, vel pilo, vel lapidi, vel adeni, vel ligno, vel carboni, vel luto: ea in carnosa parte succreuit, sed nulla cysti obuoluta. Fiunt & alij quoque abscessus quorũ materia cysti & tunica concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentiæ, steatoma, atheroma, & meliceris. In steatomate quæ extirpatur seuo, in atheromate pulti, in melicerídi melli persimilis est, circum quam tunica vetustate obduruit. Hæc in reliquis partibus corporis rarissimè, crebrò in capite progigni solent, quòd huius cutis densa materiam diu cohibeat, dum in alienam externámque substantiam concedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus testudo & talpa dicti, nisi quòd fortè distent magnitudine. Quoniam autem lenti sunt hi abscessus, ac sensim multóque tempore gignuntur, aut nullo aut obscuro dolore exercent, nisi quum fortè acriùs suppurant.

τὸ στεάτωμα. τὸ ἀθέρωμα. ἡ μελικηρίς.

ὁ κόλπος.

Sinus, venter est & obtecta laténsque capacitas expurgato abscessu manens. Quum sanguis in phlegmone, aut alia in abscessu materia putrescit, contagione vicinam quoque carnem, & interdum neruorũ venarúmque fibras corrumpit & exedit, quę & puris naturam subeunt, & cum pure defluunt. Proinde pure affatim effuso, necesse est intus sinum relinqui, quo id tenebatur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coërcetur ac intus subsidit, proxima quæque & adhuc sana rodendo sinuat, sicque latè

sinus

ſinus ſe fundit. Hic ſi in longum exporrigitur longioréque ductu pus e-
mittit, fiſtula nuncupatur: eſt enim arctus oblongúſq; ſinus. Hęc ex figura ἡ σύριγξ.
modò ſimplex, modò multiplex quaſi ramulis ſparſa, interdũ recta, inter-
dum tortuoſa flexuoſáque eſt. Recẽs ſinus atque fiſtula carne ſua circũuol
uitur, cuius tandem latera vetuſtate obdureſcunt, quòd pure adhærente
nec tempeſtiuè deterſo atq; concreſcente occaleſcãt. Hoc tanquã pariete
aut velamento ſinus fiſtuláve circũdatur, qui & tum calloſus appellatur. τυλώδης κόλπος.

De vulnere. Cap. VIII.

VNITATIS ſolutio in vtrãque partem tum ſimilarem tum or- τραῦμα.
ganicam incidit, éſtque communis vtriuſque morbus. Quæcũ-
que interiorem & ex corporis vitio originẽ habet, aut quæ pus
putredinémve contraxit, vlcus appellatur. Nam & phlegmone
aperta, & vulnus quod incuria iam ſordidum ac putre euaſit, ſpecie muta-
ta vlcus eſt. Quæ verò extrinſecus orta eſt, ſi cæſim infertur, plaga aut vul- πληγὴ ἢ τρῶσις.
nus: ſi pũctim ab acuto telo, punctio: ſi colliſu à re graui, in carne quidem νύγμα.
contuſio, in oſſe fractura: at in membrana, neruo atque vena ruptio nũcu- θλάσμα.
patur. Euidentes cauſę aut incìdũt ac vulnerant, aut pungunt, aut contũ- κάταγμα
dunt, aut multifariam agunt. Incidunt enſis & quæcunque longiore ſunt ῥῆγμα.
acie. Pungũt pugio, ſica, ſagitta, animalium morſus, & quæcũque mucro-
ne ſunt prętenui. Contundunt caſus, violenta incurſio, motus vehemens,
vociferatio. Multifariam agunt, venabula, retuſa tela, & quęcũque vulne-
rando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt ſolutæ vnitatis differen- τραῦμα.
tiæ, vulnus quod partis eſt mollioris, vt cutis, vt carnis, venæ, arteriæ, ner-
ui aut membranæ. Punctio verò vniuſcuiuſque partis perforatio. Con- νύγμα.
tuſio ſeu colliſio mollioris partis frequẽs interior diuiſio, externa facie in- ἢ θλάσις.
tegra. Durioris verò partis vt oſſis quod irruenti corpori duro nõ intrò ce- κάταγμα.
dit nec in ſe compellitur ſolutio, fractura eſt. Tenſarum verò partium, vt σπάσμα,
nerui, membranæ, tendonis, venæ & arteriæ, ruptio. Hæc quidem ſimpli- καὶ ῥῆγμα.
cia ſunt ſolutę vnitatis genera, ex quorum commiſtione compoſita emer-
gunt. Vniuſcuiuſque multę rurſum ſpecies exiſtunt. Nã vulnus aut ſim-
plex eſt aut cauum. Hoc ita appellamus in quo propriæ ſubſtantiæ portio
quædam periit. Simplex rurſum aut ſummum eſt, quum cutem ſolam oc-
cupat, aut profundum quum in carnem in aliáſve ſubiectas partes infligi-
tur. Longum aut breue, magnum aut paruum, atque in his non longitu-
do ſola, ſed altitudo quoque & latitudo ſpectãda. Rectum vel obliquum,
æquale vel inæquale, vt quod parte vna ſummum eſt aut anguſtum, altera
profundum aut latum. Singulæ eiuſmodi differentiæ tum ſenſibus pręſer-
tímque viſu atque tactu, tum infligẽtis cauſæ animaduerſione internoſci
ſolent: neque (quum coram ſint & in conſpectu poſitæ) alia de ſe indicia
poſtulant. Sed tamen cauſæ quæ vulnus inflixit, & materia, & figura, &
magnitudo & vires æſtimandæ ſunt. Materia aut lignea eſt, aut arundi-
nea, aut ferrea, aut ærea, aut ſtannea, aut plumbea, aut cornea, aut vitrea.

Figura aut acuta, aut obtusa, recta, curua, angulosa, sulcata aut spiculis alata. Magnitudo teli admodum varia obtingit, cuius etiam appellatione irruendi impetus comprehēditur: vt sit vtrinque vulneris magnitudo conspectior. Vires eius materiæ quæ vibratur interdum nullæ sunt, interdum aut simplici aut venenata qualitate infensæ sunt: simplici vt cauterium & septicum medicamentum: venenata vt tela toxico immersa intinctáque, vt rabidi canis, serpētis aut muris aranei morsus: vt scorpij, viperæ aut phalangij aculeus. Hæc verò non ampliùs simplicia & solitaria sunt vulnera: quemadmodum nec quæ vel intemperiem, vel ingentem dolorem, vel phlegmonem, vel pruritum comitem habent. Hinc autem illa nosci possunt, quòd symptomata quàm pro simplicis vulneris conditione grauiora suscitent, maximè verò quę toxicorum & virulentarum bestiarum ictibus infliguntur, de quibus posthac plenior erit tractatio. Nunc autem ad eas notas pergo, quæ demonstrant, quę pars in quouis vulnere plurimùm sit affecta. Incisa vena, sanguis abundè profunditur, eóque abundantiùs quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autē continenter & æquabiliter nullo subsultu, sanguis crassiusculus atque rubicundus. Ab arteria verò tenuis, flauus feruidúsq; manat, neque is æquabiliter, sed pulsu quodam & saltu: quum enim arteria se summittit copiosior exit. Neruo autem seu pūctim seu cæsim vulnerato, motus interdúmque sensus perit aut certè offenditur, torpórque accidit partibus vulneri subiectis, dolor ingēs excruciat, inflammatio partem exercet nonnunquam in gangrænam desinens, febris accenditur cerebríque consensu sæpe delirium succedit. Conuulsio quoque insequitur, ídque frequentiùs pūcto aut quadamtenus secto quàm pręciso neruo. Vulneratis tendonibus aut membranis quæ tum caluam, tum reliqua ossa conuestiunt, eadem signa at obscura tamen obtingunt: multóque magis cæsis articulorum vinculis. Os vulneratū si nudatum est, immisso specillo scabrū exasperatúmque percipitur nullo dolore, nisi quum fortè obtegenti membranæ duriùs occurritur. Iam verò quam intus partem vnumquodque penetrās vulnus attingat, signis indicādum. Si ex capitis ictu meninges vulnus acceperint, atrocissimus dolor inest, qui & mansu adductísque maxillis, & spiritus contentione exacuitur, protinus vomitio consequitur identidem ac subinde recurrēs: sanguis intrò effusus nonnunquam vel è naribus, vel ex auribus, vel ex oculis promanat: sensus interdum quasi attonitis obtūduntur, neruíque distenduntur: nec multo post febris atque mox delirium exoritur, præsertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque substantia offenditur, vt facilè fit quum amplificatum id (vt plenilunio) omnem caluæ capacitatem implet, mens labat symptomatáque omnia ingrauescunt, ac sæpe cerebri portio non citra vitæ perniciem excidit. At si altiùs in cerebri ventriculos vulnus sit inflictum, aut si transfossi sunt oculi, repentina mors insequitur, perinde ac percusso corde: illic quippe animalis, hic autem spiritus atque etiam sanguis confertim emanat. Quum pectoris vulnus in cauum subit,

expiratione

expiratione flatus erumpit, atque, vel aloës, vel myrrhæ vel ariſtolochiæ puluere in vulnus infuſo, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus præter hæc, expuitio ſpumãs cruentáque fertur, ſpiritus difficilè atque cum ſono eliditur, deinde ni repẽtina mors ſequatur, tum febris tum marcor hominem ſenſim conficit. Conſauciato corde protinus extrema frigeſcunt, mórſque in propinquo eſt: atque ea derepente irruet, ſi ſauciatio in illius ſinus deſcenderit. Arteriis veníſque amplioribus inibi diſſectis magna ſanguinis viriúmque facta profuſione, ſudores frigidi fœtidíque exeunt mortis nuncij. Transfixum diaphragma pręcordia conuellit, ſummam infert difficultatem ſpirandi, delirium quoque & mentis alienationem, nónunquam tuſſim & expuitionem cruentam, tãdémque haud ſecus atque ictus pulmo tabem atque interitũ: maximè quum parte id media afficitur, vt quæ neruoſa exanguiſque ſit, & continenter agitetur. Extremarum verò partium quæ carne multa ſunt præditæ vulnera interdum agglutinantur. Vulnerata gula nullus cibi potúſve tranſitus eſt, quicquid aſſumptum fuerit, protinus euomitur: ſingultus, animi defectio, ac plerũque cõuulſio diſtorquet. E ventriculi vulnere quod in capacitatem ſubit, cibus & potus erumpunt, vomitio quoque frequens eſt, & ſingultus, & animi defectio, nec ex eo diu quiſquam ſeruari poteſt. Diſſectis inteſtinis fæces minimè deſcendunt, ſed in abdominis ſpatium illabuntur graui exorta putredine: atque plaga vel fæces ipſas vel earũ odorem fundit. Iecoris aut lienis vulnus quum per ſumma eſt, præcordia ad ſpinam reducit, cruentas tum vomitiones tum deiectiones mouet, lateris punctiones doloréſque ad iugulum quod è directo eſt, animi defectiones atque febrem, alui profluuia, quibus tandem quaſi atrophia corpus liqueſcit & abſumitur. At quod altiùs vulnus infligitur, animi defectione frequenti ſudoréque frigido mortẽ accelerat. E rene læſo mictio fit cruenta eáque parcior, dolor ad inguina atque teſtes deuoluitur, vrina ſub abdomine collecta hydropis quãdam ſpeciem exhibet. Eadem propemodum & percuſſa veſica infert, atque inſuper vomitionem, ſingultum, deliria, vrinæque profuſionem è vulnere, quibus & mors ſuccedit. Diſciſſa ſpinæ medulla ſubditæ partes reſoluuntur, earúmque motus ac ſenſus omníſque functio intercidit, vt etiam modò ſtercus, modò vrina, modò ſemen præter voluntatem exeat. Raro autem ſimplex vulnus vſquam conſiſtit, ſed ferè partes complures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & variè confuſa ſigna exiſtunt.

De vlceribus. Cap. IX.

VLCVS, eſt fœda impuráque continui ſolutio. Impura quidem ſit, non vt vulnus ſanguine, ſed vel humoris vitio, vel hinc genita ſanie, vel pure, vel quauis alia corruptione, nõ extrinſecus, ſed ex vulnere ipſo profecta. Vulnus extrinſecus accipitur: vlcus nonnunquam extrinſecus quoque, vt quum vel ſeptico medicamẽto, τὸ ἕλκος.

vel cauterio corpus inuritur: at ſæpius huic origo ſpontanea, ex interiori vitio eſt. Itaque omnis efficiẽs vulneris cauſa euidẽs eſt, vlceris verò plerũque interior, quiuis ſcilicet humor præter naturã collectus. Hic enim vel exeſione vlcus gignit, vel in vulnere accepto vetuſtate aliáve ratione ſuccreſcit. Eſt autẽ vlceris interior illa cauſa duplex, antecedens & continẽs. Antecedens eſt corporis impuritas atque cacochymia, aut ex improbo victu, aut ex viſcerum praua affectione contracta. Cõtinens eſt, vitioſus humor omníſque corruptio in affecta parte conſiſtens ac hęrens. Vulnus ergo ſolitarium exiſtit, neque illi cauſa aſſidet, vlceri ſua ſemper comes eſt cauſa, quæ quod genuit etiàmnum fouet. Præcipuæ vlcerum differentiæ & ex iis quæ dimanãt, & ex cauſarum varietate ſtatuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & vulnus appellare licet magnum paruum, ſummũ profundum, rectum obliquum, æquale inæquale, recens aut inueteratum, at non illius propriæ ſunt differentiæ. Ab iis autem quæ in vlcere ſuccreſcũt indéque manant ſpecies hæ fiunt: vlcus ſanioſum, virulentum, ſordidum, purulentum atque vermínoſum. Eſt autem ſanies omnium quæ defluunt tenuiſſima, minimè glutinoſa, ſubalbida aut ſubrubicũda. Quod hac craſſius exiſtit, ſi glutinoſum quoque eſt, ſiue Græcorũ ichor ſit, ſiue meliceria, noſtris virus appelletur: pus vtroque craſſius eſt & albidius, minimè tamen glutinoſum aut cohærens: hoc ex vlcere exit iam ſaneſcẽte, ſanies ex incipiente atque crudo, virus ex maligno. Vnũquodque autem vitioſum habetur, ſi multum, tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre: tolerabilius verò ſi omnia obtineat contraria. Sordes hiſce omnibus craſſior glutinoſiórque eſt ac minimè profluit, ſed veluti concreta adhæreſcit vlceri. Vermes tum ſordis tum putredinis ſoboles ſunt, ſoléntque in neglecto vlcere procreari.

ἕλκος ἰχωρροῦν, ἰῶδες, ῥυπαρόν, πυῶδες, σκωληκιῶν.
ἰχώρ.
ἰός.
ῥύπος.
σκώληκες

Vlceris porrò differentiæ ex continente cauſa hę ſunt: vlcus phlegmonodes, eryſipelatodes, œdematodes & carcinodes: dein exedens, cacoëthes & putridum. Nam interdum ex adaperto quodam tumore fit vlcus, interdum citra tumorem ex humoris partíſve corruptione. Ex tumore fit phlegmonoſum aut eryſipelatoſum aut œdematoſum aut cancroſum, quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore verò vlcus fit exedens, quod partem cui inſidet aſſiduò excauat exterítque. Quinetiam depaſcens (Græci nómodes appellant) quod non ſolùm affectam partem excauat, ſed & vicinas quoque integras abſumit & quaſi depaſcendo depopulatur. Huius quoque ſpecies eſt phagedæna, ſerpens quidem vlcus & obambulans, ſed ſolam cutem, non autem ſubiectam carnem rodens ac depaſcens. Omnium cauſa eſt bilioſus, acer & mordax humor, aliàs craſſus, aliàs tenuis confertim in partem effuſus. Succedunt ea herpeti & eryſipelati, interdum & vulneri quod acrius medicamentum exaſperauit.

κακόηθες ἕλκος.
νομῶδες.
φαγέδαινα.

Ab his ſunt vlcera cacoëthe, id eſt maligna & ægrè ſanabilia, quę etiam quòd difficilè ad cicatricem ducantur Græcis dyſepulota nuncupantur. In hoc genere ſunt Telephia atque iis deteriora Chironia. Ea ferè magna, non

κακοήθη καὶ δυσίατα τηλέφεια χειρώνεια ἕλκη.

non tamen putrida ſunt, neque tetrũ odorem expirant, neque depaſcunt, neque dolore excruciant: ſed oras habent tumẽtes, præduras atque calloſas: proinde non facilè ſaneſcunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, ſed quæ mox dirupta vlcus renouat: exulcerato cancro ferè ſimilia, niſi quòd tumore nullo obſidentur in ambitu. Horum præter vulgare humoris vitium, cæca quoque malignitas cauſa ſtatuenda, quæ vix abigi profligaríve poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

Putridum vlcus proximum his eſt, in quo non id ſolum quod exit, ſed ipſa quoque vlceris caro cõputruit, atque mollis, glutinoſa, & cadaueroſa iam reddita, tetrum grauémque odorem exhalat. Hoc niſi coërceatur plerumque in ſphacelum deducit. Oritur nõnunquam ex ſola humoris pernicie, ſed hinc tamen frequentius quòd partis inſitus calor vel ab arteriarum obſtructione, vel alia quauis ex cauſa ſit extinctus, neque iam poſſit partis ſubſtantiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiuſque ſpecies eiúſque continens materia tum ex iis, tum ex eorum quę dimanãt ſubſtantia atque colore, tum ex orarum duritie vel tumore vel colore noſcenda. σηπεδονώδης.

Ad hæc verò vt perfectior inſtituatur curandi ratio, cauſam quoque vlceris, antecedentẽ, & quicquid in illius ambitu conſedit, etiam atque etiam circumſpicere oportet & accuratiùs explorare. Multa enim plerumque circũſtant, ſine quorum animaduerſione nequeat vlceris ſanatio cõpleri: cuiuſmodi ſunt intemperies pręter naturam, phlegmone, omníſque tumor: varix, contuſio aliáve carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborãtis ſenſu, atque remediorum vſu. Tumor pręter naturam quum tactui viſuíque ſit obuius, ſeipſo innoteſcit. Hic autem vlceri materiam pabulũque ſuggerit, vt (ni prius ſublatus ſit) nequeat vlcus omnino ſaneſcere. Varix quoque aut quouis modo dilatata vena, ſi in vlcus materiam eructat, id agglutinari non ſinit. Contuſio autẽ omníſque ſubiectæ carnis corruptio aut vitioſitas, haud ſecus ac intẽperies vlcus ſanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari, neque cicatrice rectè obduci ſinit, ni cõuenientem naturę ſuæ modum obtineat. Quinetiam viſcerum præſertim verò iecoris atque lienis conſtitutio, totius denique corporis habitus tenẽdus, quod ex bono facilis, ex malo habitu difficilis ſit vlceris curatio: hac ex cauſa hydropicorum & ictericorũ vlcera ægrè ſaneſcunt.

De oſſibus fractis, luxatis, aut aliter vitiatis. Cap. X.

SSI quoque peculiaria vitia inſunt vlceri finitima: nam & continuitas ſoluitur & id loco mouetur. Cõtinuitas ſoluitur quum id aut vitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur vel quum nigrum euaſit, à candẽte ferro vſtum, à maligno vlcere, à fiſtula, à cãcro aſsidente inquinatum: vel quum pingue & molle, vel etiam quum carioſum fit. In his non ſolus color, ſed & oſſis ſoliditas perit: quæ in nudato oſſe ſatis eſt conſpicua, in contecto verò explorari τὰ κατάγματα.

plorari

plorari debet specillo tenui in vlcus immisso, dum os attingat: molle siquidem & asperum deprehenditur. Colliditur atque cõtunditur nonnunquam cum nulla diuisione pars illius summa ex ictu solùm exasperatur: nõnunquam quum integra continuatione inflectitur, vt costa atque cartilago, at verò propriè quum in interiorem partem impellitur. Hoc concauum quodam modo fit, quẽadmodum & ænea vasa quum illiduntur. Infantibus & iis quibus etiámnum tenella sunt ossa, præsertim verò caluariæ, peculiare hoc vitium. Tum quidem incumbens caro contusa est atque sub ea depressum os cauúmque tactu dignoscitur. Foratum est os quum adacto tenui mucrone demissóque tenui specillo vndique soliditas existit. Finditur rectum & vt lignum in longitudinem, frangitur vel trãsuersum vel obliquũ: atque huius extrema modò retusa, modò acuta sunt, hæcque sæpius carnem vulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt non sine compunctione ac dolore. Fissum fractúmve os facilè cognoscitur si illius fragmenta suis sedibus mouẽtur: aliud enim super aliud effertur, ac proinde asperitas & inæqualitas tãgenti occurrit, mutatúrq; interdũ partis figura. At nõnunquã fit vt fragmenta omnia in suis sedibus persistãt, ac tum obscurius est malum: nihil enim pũgit, nihil resimum est, sed tactu omnia sunt æquabilia, membróque sua figura manet. Hinc tamen coniicere licet, quòd pars cõtacta dolet, neque suo perfungitur munere: tota intumescit ac plerumque calet, euidentes quoque ictus causæ antecesserunt. Atque hæc omnibus quidem ossibus communia sunt, nunc quicquid vnicuique peculiare est persequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculosissimum, & nihilominus cognitu difficillimum est. Quum caput vehemẽter percussum est re quapiam dura, aspera atque vasta, sanguísque per aures aut per nares effluxit, & bilis vomitio & vertigo insequuta est, homóque quasi attonitus concidit, sine voce, sine sensu, magna fractæ caluariæ suspicio esse debet. At hæc certè interdum ea nondum fracta obtingunt, concusso duntaxat vehementius cerebro. Sed & nonnunquam sine his quosdam vidimus fracta caluaria dies circiter octo quasi minimè affectos, ad consueta munia prodire, quos tamẽ postea ingens symptomatum turba prostrauit. Itaque quum fracti ossis opinio est, nullum certius signum sit, quàm demisso in plagam specillo id explorare. Si quid enim in osse asperum extra suturas occurrit, fractum idipsum est: si nihil nisi læue & lubricum, integrum manet. Interdum etiam ex malis symptomatis fractæ caluariæ suspicio est, nec tamen qua parte vulnerata est cutis, sed altera os finditur: ac tum circumspectiùs quærẽdum nunquis locus mollior sit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina existit. Porrò autẽ si malis quas dixi notis statim per initia vel mentis alienatio, vel torpor, vel neruorũ resolutio vel distentio accesserit, non modò fracta, sed & depressa caluaria meninges cerebrúmque premit. At si ea multo post tempore superuenerint, vel ex phlegmone, vel ex humorum illuuie originem trahunt. Siquid autem in naribus

aduersum

aduersum frangitur, siue os siue cartilago est, nasus desidit, coarctãtur nares, spiritúsque ægrè ducitur. A latere verò si quid fractum est, aut locus cauus apparet, aut nasus in alteram partem cõtorquetur. Fracta verò maxilla quemadmodum & iugulum, non nisi communibus indiciis deprehenditur. At costa si tota perfringitur, præter eas notas, sanguinis quoque sputum, grauissimum dolorem, spirandi difficultatem, inflammationem, febrem, suppurationem vitæque periculum infert. Contusio atque depressio, eadem quoque sed leuiora multo. Quum quid verò in spina fractum est, quoniam acutum id est, vtique pungit, locus concauus fit, corpúsque in partem interiorem nititur. Humerorum atque fœmorum fractorum non alia quàm communia signa sunt: vti neque brachiorum neque tibiarum: quãquam in his non parũ ad rem pertinet considerare alterúmne os an vtrumque sit fractum. Hæc de fractis ossibus, nunc de luxatis.

Luxari os dicimus quod vel prolabitur, vel quouis modo sede sua mouetur. Id si perfectè fit & articulus prorsus excidit, ossisq; caput è sinu suo promouetur, vitium hoc Græci ἐξάρθρωμα vocant. Si verò os ab osse paulum recedit, eáque inter se dehiscunt atque diducuntur, παράρθρωμα. Vtrumque autem modis quatuor fieri solet: aut enim in partem priorem, aut in posteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autẽ prolapsus omnis interdum ab externis causis vt ab ictu, casu & ab aliis quę violenter os aut è propria sede dimouent, aut vincula disrumpunt, aut laxant, ídque frequẽtiùs in pueris & imbecillis, quàm in robustis. Interdum etiam ab interiore causa, quæ vincula articulósque laxat & infirmat: vt quũ humor pituitosus, mucosus, ac lubricus exuperat, qui vel multitudine vincula emollit, vel lẽtore ossa lubrica efficit. Luxati autẽ omnis articuli hoc indicium est, quòd qua parte os prosilit, articulus extuberat, aduersa à qua recessit sinum habet: mẽbri figura peruertitur, neque recta manet, membrum ægrè in eam partem flectitur in quam os excessit, in aduersam perfacilè. Et hæc quidem luxatis omnibus sunt communia, quid verò singulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorem, mentum prominet foràsque excedit, & inferiores dẽtes longiùs superiorum seriem excedunt: quũ verò in latus, mentum in contrariam partem cõtorquetur, nec dentes inferiores paribus respondent. Ceruicis vertebræ si in partem interiorem procidant, ægrè tum spiritus ducitur, tum cibus voratur, sinúsque inest: si in externã, præter hæc mentum etiam pectori cõmittitur & tumor in ceruice prominet. Sic propemodum & quum in spina vertebrę prolabuntur, licet nõ prorsus excidant, ea posteriore parte vel prominet, vel excauatur, vel in alterum latus inflectitur, neque amplius recta illius figura manet. At verò quum toto loco mutatæ sunt vertebræ, quoniam & membranæ & nerui premuntur aut etiam diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex iis quæ super septum transuersum sunt, brachia atque latera aut resoluuntur, aut distenduntur, vomitio spiritúsque difficultas incidit. Ex iis verò quæ sub

τὰ ἐξαρθρώματα

septo, crura resolutione aut distentione laborāt, vnde aut fæx alui, aut vrina modò supprimitur, modò præter voluntatem exit. Humerus in alam frequentiùs, in priorem partem rariùs, in superiorem nunquam prolabitur: si in alam, brachiũ recedit à latere, neque in id adduci potest: si in priorem, brachium in posteriora facilè, in priora difficilè inflectitur. Cubitus ab humero in omnem partem excidit: quum in posteriorem, brachiũ curuum est, neque exporrigi potest, éstque altero breuius: quum in priorem, extentum idipsum est neque incuruatur. Similis quoque luxatæ manus est ratio. Fœmur si (vt sæpissimè fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extrà porrigitur, vix alteri iungi potest, éstque eo longius. Si in exteriorem, vt nonnunquam contingit, crus totum intrò spectat, éstque altero breuius. Rarò autem admodum vel in priora vel in posteriora luxatur. Genu in omnem prętérquam in priorem partem conuerti potest: quod signis communibus internoscitur. Hinc etiã quod perinde atque in fœmore nerui intendi solent. Palmæ plantęque ossa modò in priorem partem, modò in posteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduersa sinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, cõmunésque notas habent, quia neque naturalem figuram retinent, neque possunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atque conclusa sit Pathologia, quę est affectuum, causarum & signorum insalubrium, omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quasi formulã comprehẽsa videri potest, quisquis tamen acri studio attentáque cogitatione singula expendet atque æstimabit, tandem percipiet nihil eorum prætermissum esse, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent, & ad medendi vsum cõducunt. Præstabilia quæque videor persequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo studio in cuiusque vel mediocriter eruditi captum ac mentem venire possunt.

LIBRI SEPTIMI PATHOLOGIÆ, DE externis corporis affectibus, Finis.

INDEX IN PATHOLOGIÆ LIBROS septem: cuius prior numerus paginam, posterior verò lineam demonstrat.

INDICIS PATHOLOGIÆ FINIS.

IOAN. FERNELII Ambiani, Therapeutice ſeu medendi ratio.

METHODVS MEDENDI. LIB. I.

PRÆFATIO.

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas.

NIVERSA illa mundi natura, omnia continens atq; per ſingula meabilis, vt ſolis & lunæ reliquorúmque ſyderum curſus & conuerſiones, temporúmque vices & tempeſtatum cõmutationes, atque Oceani æſtus reciprocationéſq; moderatur: ita & hanc rerum immenſitatem ordine certo & cõſtantia regit immutabili. Nec verò tam ſapienter & vniuerſa gubernare & ſingula fouere poſſet, niſi diuina quadam mente architectatrice & conſeruatrice vteretur: quę conſilio & recta ratione omnia prudenter adminiſtret & prouidenter tutetur. Hæc autem ipſius ratio, lex eſt naturæ, ſumma quippe vis inſita in natura, qua adminiſtrantur omnia atque exiſtunt, & conſeruantur ſingula: ceu imperiũ quoddam cui cuncta pareant, & ſine quo nec rerum natura nec mũdus ipſe conſiſtat. Atque hæc quidẽ lex vnà cum mundo nata, è ſumma eſt mente Deíque numine profecta. Nam, vt inquit Plato, quum Deorũ ſator mundum naturámque cõderet, huic ſimul leges fatales indixit. Iam verò quicquid aut animantiũ aut ſtirpium aut metallorum genere continetur, inferiore hac mũdi regione cõprehenſum, id peculiari quoque quadam natura (quæ ſua eſt rei cuiuſque) cõſtat, quę quod genuit, tuetur & regit. Hęc rurſum peculiaris cuiuſq; natura, propria lege eáq; ſtabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illáque tota eſt obediens & ſubiecta vniuerſæ naturæ, eiúſque propria lex ſummæ legi: vt omnia vna quaſi conſenſione & ſympathia iuſsis ſupremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua conſtantia rectáque ratione & conuenienti lege ſuſtinetur. Hæc ſi ad noſtram medicámque contemplationem referemus, quicquid in homine pręter cognitionem & voluntatis arbitrium ineſt, id omne adminiſtratur naturæ legibus. Ad huius autem ſimilitudinem effictum ſimulachrum quoddam eſt medicina, quæ naturæ legem ſemper intuẽs in eámque defixa, ad ipſius imitationem, ſtudium & opus omne dirigit, vt homi-

ni firmam minimèque morbis obnoxiam valetudinem cõseruet & tueatur, lapsam verò & affectam erigat & in integrũ restituat, vitámque ipsam saluam & incolumem quàm potest fieri lõgissimè producat. Illa quidem nata aut potius æterna, hæc verò scripta naturæ lex est: illa archetypus & primarium exemplar, hæc solida & expressa quædam est eius effigies. Has nulla vis humana, nulla regionum locorúmve mutatio, nulla temporum decursio peruertit: sed inuiolatæ, stabiles, & omni seculorum æternitate immutabiles & perpetuæ manent. His vel inuiti (quia mors omnibus cõmunis) colla submittunt, qui omnium gentium populos sibi subiicere & legibus astringere contendunt. His imperatores summíque reges parent, aut certè non impunè refragantur. Hæ legum omnium præstantissimæ, omnium gentium peræquè communes prorsus necessariæ & immutabiles. Quum igitur sit tanta earum necessitas, tanta pręstantia, enitendũ omnino vt integræ, puræ & castæ hauriantur è saluberrimis & purissimis naturæ fõtibus: nõ eæ quidẽ arctæ & rigidæ, sed blãdæ ac mites, quæ morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiant: eos verò qui earum ope medicinam sint facturi, magna dignitatis commendatione apud omnes extollant, fiántque tandem suasori honorificę, morigero & obtemperanti frugiferæ, toti denique humano generi salutares.

Medici officium & quæ artis præstantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium est curare appositè ad sanandum. Non enim semper ægrotum sanitati restituit. Appositè autem curat qui citò, tutò & iucundè remedia confert. Medicus porrò remedia confert, non solùm vt naturæ minister, sed interdum vt adiutor, interdum etiam vt opifex primarius. Est enim in plerisque ars natura præstantior: vt quæ non solùm naturam imitatur, sed & modò adiuuat, modò etiam superat, ac sæpe medendo plus quàm natura gerit. Etenim humanę vitæ moderatrix natura, cuncta quàm optimè potest administrat, ídque assiduè molitur, vt corpus in extremam vsque vitæ periodum integra, aut quam saltem ortu accepit, sanitate conseruet: & si qua id fortè extrinsecus iniuria lacessitur, eam pro viribus propulset. Quæcunque autem vel tuenda sanitate, vel morbis profligandis rectè illa gerit, imitatur consilióque dirigit medicina, vnam sanitatem scopum agendorum sibi proponens. Nonnunquam & morbi peruicacia impeditæ vel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoatáque munera explet ac perficit, diuturnósque morbos plerumque breuiores facit. Quinetiam naturam interdum ea superat. Siquidem luxatos artus reponit, vulnerísque disiuncta labra adducit, & in aliis nõ paucis præcipuam curationis partem administrat, quam minimè natura aggredi potest. Quorsum quæso constituta hæc esset tot tãtísque maiorum vigiliis, nisi maius quiddam

dam & excellentius quàm natura præstaret? Vt fabrica in auro, quæ naturalis est materia, opera magnifica & eximia insculpit superiora naturæ viribus, & architectura ex lignis & lapidibus ædes templáque extruit, quæ architectari natura nunquam possit: sic & medicina nõnulla maiora, interdum & præstantiora gerit, quàm natura queat efficere. Nimirum quòd natura instinctu solo, medicina verò rerum ducatur cognitione ac intelligentia. Quum igitur omnium quæ mundus habet medicina perspectas vires teneat, internoscátque salutaria à pestiferis, hæc quidem longè præuidet & declinat, illa consectatur & inquirit, & ita tempestiuè adhibet, vt suis viribus exitiales alioqui morbos leniat faciátque salutares, quos sola natura nunquã euicerit. Iam verò medicinæ scopus sanitas est. Hãc violatam restituit sanatio, quæ modò natura ac sponte, modò arte fit. Leuiores morbos sola natura plerumque sanat, ídque per se nullo artis subsidio: grauiores sæpius arte indigent, quos non ipsa per se, sed adhibita curatione sanat: nam quæ arte fit sanatio, nõ nisi curatione perficitur. Est autem curatio, recta atque cõueniens remediorum vsurpatio. Remedia dicimus quæcunque corporis affectum præter naturam depellunt. Horum autem recta & conueniens est vsurpatio, quum idonea quãtitate & modo ratione que congrua adhibentur, atque in his curatio omnis consistit. Tria igitur sunt quibus ars tota medendi constituitur: remedij genus, quantitas, & vtẽdi ratio: quę hoc libro accuratè persequi consilium est. Remedij genus vt planiùs cognosci percipíque possit, discernẽdum vnúmne an multa esse oporteat. Si vnum, simpléxne an cõpositum: si multa, simúlne omnia, an sigillatim, & quo quæque ordine afferenda sint. Atque hæc recta censenda est methodus. Quãtitas rectè designabitur si constet quàm validum remedium, quo gradu recessus à mediocri, quo pondere, quoties & quandiu exhibendum sit. Vtendi ratio explicat per quæ loca abigendus morbus est, cui sedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tempore, quáve hora. Hæc igitur omnia nosse oportet, vt conueniens fiat remediorum vsurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio succedit.

De remedij inuentione. Cap. II.

MORBVS omnis contrariis profligandus: contraria enim sunt morborũ remedia. Remedium est quod morbũ depellit: quicquid autẽ morbum depellit, id illi vim infert: quod vim infert, contrarium est: omni ratione igitur remedium morbo contrarium esse necesse est, omnémque morbi depulsionem atque curationem contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate solùm, verumetiam in quãtitate, in numero, in situ, in figura, in omni denique genere plurimùm distant, vt calidũ & frigidum, humidum & siccũ, durum & molle, crassum & tenue, atque etiam magnum & paruum, mul-

tum & paucũ, altum & depreſſum contraria ſunt, quæ propriè nuncupantur aduerſa. Alia contraria ſunt quæ priuantia appellantur, vt plenum & inane, integrum & corruptum, continuum & ſolutum. Quæcunque autem remedia contraria morbos remouere & valetudinem reſtituere poſſunt, in hęc tria genera retulerũt medicorum celeberrimi, quæ ſunt medicamentum, chirurgia, dięta. Chirurgiam in aliud tractandi tempus reiecimus, medicamentorum alimentorúmque vires hîc tradituri. Quæ morbis aduerſa dicuntur, non in mediocritate quadã conſiſtunt, ſed ab hac in oppoſitum diuertũt. Quod enim mediocre eſt in medio extremorum poſitum, nũquam ad mediocritatem id traducet, quod vel extremum iam eſt, vel in extremum deuergit. Nam quum illa vel permiſtione vel contactu congrediuntur, mutua actione ſeſe obtũdunt, ſuáſque vires remittunt, ac neutrum omnino in alterius naturam, ſed in medium quiddam faceſſit. Itaque quod frigidum eſt, non temperatis, ſed calidis duntaxat in temperiem reuocatur: quẽadmodum quod tortuoſum eſt, niſi in aduerſum crebrò retorqueatur, rectum vix euadet. Hoc autem in priuãtibus multo euidentius exiſtit, inter quæ quoniam medium nihil intercedit, non niſi contrariis curationem perficiunt. Rata igitur conſtánſque manet curandi lex per contraria. Arbitrãtur plerique, medendi ſummam legem euerti, dum morbos quoſdam audiunt remediis depelli ſimilibus. At eiuſmodi omnia morbo licet ſimilia ſint, eius tamen cauſæ primùm ac per ſe aduerſantur, morbo autem ex accidenti: húncque tollunt non per ſe, ſed ſublata eius cauſa. Sic rheumbarbarum, quãuis calidum, febrem ſoluit, dum ipſius materiam expurgat. Et laſſitudinem exercitatio lenit, quòd humorem per muſculos effuſum diſcutiat. Et vomitionem ſedat vomitio, quæ proritantem humorem excutiat. Et dyſenteriam purgatio leuat, noxia materia eius efficiente cauſa detracta. Ad eundem prope modum frigidæ larga perfuſio conuulſionem (vt eſt apud Hippocratem) ſoluere putatur. Cæterùm non eiuſmodi remedia hîc ſcrutamur, ſed quæ primùm ac per ſe affectum ſummoueant. Sunt autẽ eiuſmodi omnia curando affectui verè contraria. Itaque quum ſuum cuique morbo contrarium ſit remedium, eadémque ſit contrariorum doctrina, quot certè morborum, tot & remediorum genera ſunt conſtituenda. Vt igitur aliàs vnicus morbus eſt, íſque aut ſimplex aut compoſitus: aliàs multi exiſtunt modò impliciti, modò diſiuncti: ita ſanè & remedium aut vnum eſt, ídque vel ſimplex vel compoſitũ, aut multa exiſtunt vel diſiuncta, vel implicita. Hæc ſumma remediorum genera ex vno ſimplicíque fluxerunt. Nam vt vnum multis, ita ſimplex compoſito prius exiſtit. Quocirca vt ea rectè cõſtituantur, ſimplicia enumeranda ſunt, & in primis inueſtigandi colligendíque ſimplices omnes affectus præter naturam, quicunque vel in corpore vel in humoribus aliíſve cõtentis ſubſiſtunt. Partis quidem ſimilaris vitia & ſimplices affectus contra naturam ſunt, intemperies calida aut frigida, humida aut ſicca. Ad hæc ſubſtantiæ laxitas & mollitudo: deinde corruptio atque putre-

do

do. Eadem vitia in humoribus quoque atque in cæteris contentis insunt, maximè verò intẽperies & corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia qualis in plethora, turbulenta agitatio atque defluxio, crassities atque tenuitas, durities & mollities, lẽtor seu tenacitas & acrimonia. Hæc enim quoties à naturæ modo longiùs absunt, vitiosa & pręter naturã censeri debent. Instrumẽtorum verò vitia, quæ quidem medicamentis emendari possunt, numerari solent: meatuum læuitas & asperitas, angustia seu coarctatio, & amplitudo seu dilatatio, densitas & raritas, occlusio & apertio. Nam cætera quæ vel in figura, vel in numero, vel in magitudine fieri traduntur, aut ex enumeratis humorum vitiis obtigerunt, aut certè chirurgiam expostulant, quemadmodum & continui solutio affectus partis vtriusque cõmunis. Quare non alij simplices & primi affectus præter naturam consistunt in nobis, quorũ sit per medicamenta curatio. Iam verò si his aduersas medicamentorum vires perscrutemur, ita quidem in medendi arte omnia inter se collata è regione respondere videbuntur, vt quot affectus contra naturam simplices, totidem existant & medicamentorum facultates, párque sit affectuum atque remediorũ numerus. Quod & alia diuidendi ratione certiùs aliquãdo demõstrabitur. Itaque intemperiei calidæ contrauenit & opponitur medicamentum refrigerans, frigidæ calfaciens, humidæ exiccans, siccæ humectans. Humorum exagitationi sedans & reprimens: defluxioni tum inhibẽs tum repellens. Exuperantiæ aduersatur vacuans per vomitum, aluum, vterum, per vrinas & sudores, & quod per nares aut partem aliam attrahit: & quod per cutem resoluit digerítque: crassitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans: tenuitati τὸ παχυντικὸν incrassans: duritiei τὸ μαλακτικὸν emolliens: mollitiei τὸ σκληρυντικὸν indurans: lentori τὸ ῥυπτικὸν καὶ τμητικὸν detergens & expurgans. Acrimoniæ τὸ ὑδατῶδες ἐμπλαστικὸν illinẽs & glutinosum frigidum. Partium laxitati τὸ συσταλτικὸν contendens & corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum: putredini concoquens, suppurans & expurgans. His contraria sunt venenatum corrumpens & septicum. Meatuum læuitati repugnat τραχῦνον exasperans, asperitati λειαῖνον læuigans. Angustiæ dilatans, dilatationi coangustans seu astringens: densitati ἀραιωτικὸν rarefaciens: raritati πυκνωτικὸν densans: occlusioni ἀναστομωτικὸν aperiens: apertioni συνακτικὸν occludens. Continui solutioni & agglutinans & sarcoticum & epuloticum: his autem contraria sunt exulcerans, exedens, causticum & escharoticum. Omnes igitur simplices, tum affectus præter naturam, tum medicamentorum facultates summatim percensuisse videor. Hæc generalis est remediorum pro affectuum varietate inueniendorum ratio, atque indicatio summa, è qua medicamentorum omnium tam simplicium, quàm compositorum vires peti debent.

Simplicis affectus, simplex curatio. Cap. III.

IMPLEX affectus, simplici remedio, compositus composito propellendus. Qualis enim morbi, talis est & contrarij remedij conditio. Vt enim affectus alius simplex est, alius compositus vel implicitus: ita contrarium remedium aliàs simplex, aliàs cõpositum aut ex variis implicitũ sit oportet. Itaque simplicis affectus simplicissima est per contrarium curatio. Cui perspecta cognitáque sit morbi natura, facilè sit nulla adhuc arte, sed communi quadam animi notione contrarium ipsi curando remedium opponere. Nam si vel corpus vel humor aliúdve contentum calidius euasit, cuius efficiens causa esse desierit, solis refrigerãtibus ad mediocre temperatúmque remigrabit: si verò frigidius, solis calfacientibus, si humidius siccantibus, si siccius humectãtibus: si quid denique humoris copia turget vacuãtibus, si quid inanitum est, replentibus. Eadémque ratione in cæteris, omnem exuperantiam contraria depellit exuperantia. At verò inter simplices illas & primas cæterarũ quasi effectrices, quæ calida est intemperies pari tempore atque frigida discutitur. Licet enim caloris quàm frigoris maior sit efficacitas, illi tamẽ patientis corporis repugnantia magis obsistit: agenti frigori vt minus efficaci, ita & repugnãtia minor occurrit, quò fit vt pari illa tempore suas efficientias exerceant effectúsque compleant. At nihilominus tutior est ac mitior calidorum quàm frigidorum vsus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare contendunt, insito pariter negotium facessunt: calida verò dum frigus propulsant, insitum pariter calorem exuscitant atque fouẽt. Sed & insitus corporis calor aduentitio quasi auxiliarius opitulatur, vt faciliùs ac mitiùs externum frigus excludat. Itaque frigida intemperies tutiùs ac mitiùs quàm calida tollitur. Id verò de recente ac leui audiendum. Nam inueterata atque cõsummata frigida intẽperies ægriùs multo quàm calida cedit remediis, quemadmodum extrema senectus insito calore destituta ac morti iam proxima, minus medicabilis est quàm hectica febris. Sicca quoque intẽperies tardiùs omnino ac difficiliùs eximitur quàm humida. Si obscurior morbi species nõdum tibi penitus cognita perspectáq; est, huic ne properes remedia adhibere: sed rem totam naturæ cõmittito. Natura enim proba ratione viuẽdi adiuta & innixa, aut morbũ profligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, non nisi dispendio decernitur. Si quid fortè experiri cogêris, leue id esto, ne fiat in re ancipiti, iactura grauis. Hæc quidem de affectu simplici ac solitario, cui nec causa, nec graue vllum symptoma assistit. Nunc de affectu quem sua adhuc causa fouet ac continet.

De methodica & legitima curatione. Cap. IIII.

AVSA omnis prius quàm affectus methodo recta excindi & summoueri debet. Causa enim persistente, affectus manet, nec penitus euelli potest. Quòd si adnitaris, quantum huius demes, tan-

tantundem aſſidua & continens cauſa (nũquam enim naturalis quum ſit, ocioſa manet) proferet: atque licet affectus interdum leuior euadat, minimè tamen eius ſuccedit perfecta curatio. Quum recẽs affectus nulla adhuc firma ſtabilíque conſtitutione inhæreſcit, totus quidem ſublata cauſa plerumque diſperditur: at quum pars quædam eius genita iam eſt, pars quaſi ortu nouo continenter additur, tum cauſæ ſublatio affectũ non eximit. Quocirca cauſa primùm, genitus dein affectus ſummouendus: ita enim radicitus extirpabitur, nihil vt deinceps eius repullulet. Ergo & quũ longior quædam continuatio ſeriéſque cauſarum exiſtit, in qua alia ex aliа naſci & exiſtere, & omnes inter ſe aptæ connexæque videbuntur; ſuo quæque ordine demẽda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inueſtigatione verò poſtrema fuerit inuenta. Ab hac ſenſim ordinatímque ad cęteras, poſtremóque ad morbũ progreſſus fiet, ſuo cuique obiecto contrario. Hæc non iam ſimplex, ſed methodica curatio eſt, quæ nõ ſolis remediis, ſed via vtendíque ratione completur. Hac vna maximè herbariis atque pharmacopæis, quibus etiã cognita eſt remediorum materia, medicus eſt præſtantior. Eſto exempli cauſa, impuri eiúſque calidioris alimenti vſu lõgo & immodico chylus acrior factus, qui dein neceſſitate & alterius penuria raptus in iecur, bilem multã vitioſóſque humores proferat, quorum poſtea ſit in venis facilis corruptio ac putredo, quã proximè febris ſequatur ſuis comitata ſymptomatis. Cõſtat ſanè neque febrem neque eius ſymptomata ſedari poſſe, niſi vacuata putredine. Hanc verò fruſtra purgari, niſi quæ hanc gignit humorum colluuies emendetur: hanc emendari non poſſe quandiu chylus impurus è ventriculo affluet & impurius calidiúſque alimentum ſuppeditabitur. Itaque niſi vrgentius quidpiã interpellet, primùm prohibendæ ſunt euidentes cauſæ quęcunque impurum chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis eſt materia, ac demum quæ his ex cauſis orta eſt humorum putredo vacuanda: ad poſtremum ſi quid caloris alieni vel in humoribus, vel in ipſis partibus derelictum ſit, extinguendum. Quendam rurſum ſtatuamus moleſta cerebri deſtillatione vrgeri, quæ ex immodico excrementorum prouentu ſit orta: hic verò ex frigida humidáque cerebri intemperie, quam vel alimentorum refrigerantium vſus, vel gelidi cœli occurſus pepererit: conſtat ipſo ſtatim initio, tum immutata victus ratione, tum aliis quibuſcunque remediis corrigẽdam cerebri frigidam intemperiem, mox eximendum omnem excrementorum prouẽtum: ſic demum quæ ab hoc fit deſtillationem protinus conquieſcere. Hac ratione ſimplicis omnis affectus curatio pro cauſarum ordine procedat. In connexis quoque aut conſequentibus, affectus omnes eo ſigillatim extirpentur ordine, quo ſibi ortu ſuccedunt. Affectus enim prior ſtatim initio eximatur neceſſe eſt, vt ſi crebrior ea diſtillatio tandem illabatur in ventriculum, cuius vitio tum nauſea orta, tum deiecta appetentia, tum impedita ſit concoctio, neque profectò nauſea tolli, neque appetentia, neque concoctio reſtitui poteſt,

nisi expurgato ventriculo, prorsus verò expurgari nequit non antè inhibita destillatione, neque hæc inhiberi nisi vacuato cerebro sublatáque frigida intemperie eius effectrice. Itaque nisi vrgentius quidpiam sollicitet, primùm corrigẽda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum est excrementi, purgandum est: ac si quid posthac gigni contingat, id cursu naturali deriuandum in nares: his quum destillatio expurgata & auersa fuerit, ventriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil sit reliquum, atque vanescant symptomata quæ laboranti erant importuna. Hæc vtique vera est & exquisita medẽdi ratio, ex causarum affectuúmque serie ineunda. Affectus dico præter naturam, qui vel in partibus ipsis vel in contentis inhærescunt, id est vel morbos, vel interiores eorum causas. Horum quippe vitium quodque contrario oppugnandum est. Symptomata verò inter hæc plerumque apparent interiecta, sed quorum tamen propria non est curatio, neque his contrarium quicquam è regione obiicitur, quòd sublatis affectibus ea protinus euanescant. Methodi atque ordinis inuersio, nõ modò nihil ad curationem proficit, sed & plerumque morbum conduplicat. Quum enim persistente causa de morbo nonnihil subtrahitur, licet tum fortasse sibi æger nonnihil leuatus esse videatur, mox tamẽ pari ferocitate morbus repetit atque etiam interdum maiore: vt quum collecta fluxio calidis vehementérque dissoluentibus discutitur, quæ irruenti causæ motum vehementiorem afferunt & agitant. Atque hæc quidem methodus in causarum ordine: quæ verò in implicitis & cõpositis affectibus tenenda deinceps monstrabitur.

Quum multi morbi insunt, quænam curandi methodus. Cap. V.

QVVM disiuncti & disparati morbi in corpore cõsistunt, suã quisque seorsum medendi rationem obtineat. Qui ita sedibus longè distant, vt vnicuique sua possint remedia cæteris intactis adhiberi, possunt ij & sigillatim & pariter omnes curari, minimúmque refert cui primùm propria remedia decernas. Impliciti verò atque compositi nõ nisi methodo ac ratione summa eximi possunt. Nam impliciti quoniam tam vicinis partibus insident, vt communiter ipsarum functiones impediant, vix propriam seorsum curationem habent. Multo magis est compositorum implicita sanatio. Etenim quum vni eidémque particulæ penitus inhærescant, & in vnum quasi conflati coëant, quodcũque remedium vnum quempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque compositis neque implicitis, singulis liceat propria seorsum accommodare remedia: quúmque omnium curatio eodem tempore probè administrari nequeat, methodus omnino adhibẽda in primis est, quæ suum cuique ordinem præstituat, & quid primo, quid secundo, quid denique tertio quartóve loco sit sanandum. Porrò autẽ ita variè concurrẽtibus morbis accidit interdum vt omnino consentiant, quum vnius

curatio alteri ſanando conducit, aut nihil ſaltem obeſt: interdum diſſentiant, quum vtriuſuis curatio alteri incommodat morámque affert: nonnunquã verò partim conſentiant, partim diſſentiant, atque eatenus vnius curatio alteri & prodeſt & obeſt. Implicitos morbos atque cõpoſitos qui aut congruunt aut minimè diſſentiunt, & ſimul & ſeorſum ſanare licet: quúmque id ſeorſum fit, ab vtrouis incipere conceditur: vt ſi oculus ſuffuſione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorum proximæ ſunt ſedes, poteſt ſuffuſio acu deprimi perſtante albugine, poteſt & albugo deleri permanẽte ſuffuſione, poſſunt & illæ ſi videatur pariter eximi. Similiter ſi iecur frigida intemperie ſimúlque obſtructione ſimplici tenetur, ex quarum permiſtione compoſitus eſt morbus, intemperiem medicamentis emendare licet, quæ obſtructionem nec expediant, nec geminent: & hanc quoque expedire intemperie remanente: licet & ſimul iiſdémque remediis illas tollere. Quum impliciti aut compoſiti morbi omnino diſſentiunt, nec prorſus huic aut illi, ſed vtrique mediocritate quadam & cõtrariorum permiſtione ſuccurendum. Sic increſcenti phlegmone reprimentia remedia digerentibus permiſcentur. Sic etiam ventriculum frigidiorem & iecur calidius temperata iuuant, quæque ex calidis frigidíſque conſtant, & modò horum, modò illorum vſus alternatus. Vbi vterque incremento iam vires acceperit, quoniam contraria præſidia poſtulant, difficilè ſaneſcunt, ac plerumque deſperati & inſanabiles permanẽt. Quum impliciti morbi partim conſentiunt, partim diſſentiunt, ab eo auſpicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo ſine quo alterius curatio compleri nequeat: vt quum ophthalmiæ implicatur albugo, quoniam acribus hanc detergere non eſt quin noua accerſatur fluxio exaſperetúrque phlegmone, hæc in primis quidem ſananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte vlcus eſt, ídque cauum & inflammationi cõiunctum, vlcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci poteſt, niſi carne impleatur: carne autem proba impleri non poteſt, niſi inflammatione ſedata priſtinam temperiem pars receperit. Imò quæ cicatricem inducunt, quia validè ſiccant, carni gignendæ obſiſtunt, & quæ carnem regignunt, inflammationem augent. Neceſſe igitur eſt inflammationem primùm extingui, quæ rationẽ eius obtinet, ſine quo nequit curatio perfici: deinde carne vlcus impleri, tandémque cicatrice obduci. Hanc medendi methodum dictãt ſimplicium affectuum naturæ, quæque illis contraria opponuntur remedia. Horum quippe obſeruatione cognoſci poteſt, quid à quo, quid cum quo, quid poſt quod ſanari poſſit. Ita quidem omnis abſoluta videri poteſt legitima morborum curatio, quam ſemper ſequi oportet, dum nihil vrgentius interueniet, quod hanc neceſſitate quadam interpellet.

De curatione extraordinaria legitimæ opposita. Cap. VI.

IN affectuum connexione plerumque vrgentiori vel inuerso & præpostero ordine in primis succurrendum. Ab eo enim auspicanda curatio, à quo maximè ægro periculũ impendet, in eúmque primùm medentis consilium dirigi debet. Vrget autem & periculosus est affectus bifariam: aut propriæ essentiæ magnitudine, aut læsæ functionis præstantia, aut facultatis offensæ dignitate corpus vniuersum gubernantis. Atque horum quidem periculosissimus est, qui vniuersalem facultatem prosternit, & vires frãgit corporis gubernatrices, vt quarum conseruandarum gratia omnis instituatur curatio. Ab hoc sequitur qui præstantem quandam & eximiam functionem lædit: minus his periculosus est qui magnus quidem existit, sed citra præstantis functionis aut virium iacturam. Cæterùm si quando vel à functionis læsione, vel ab affectus magnitudine maius quàm à virium iactura ægro periculum impendet, ab alterutro auspicandum, atque in id quod est grauissimum omni cura & cogitatione primùm incumbẽdum, siue id ante susceptam curationẽ partum iam erat, siue recens dum legitima adhibetur curatio interueniat. Grauissimum autem dicere possis, vel quod maximè ęgrum in vitæ discrimen adducit, vel de quo is grauissimè queritur, cuius precibus & votis interdum cedere cogimur. Hæc vt illustriora exemplis fiant, memoria repetatur frigidior illa antè commemorata vẽtriculi intemperies, eiúsque cruditas ex cerebri destillatione profecta, omnísque eius legitima curatio: cui tamen vt proposito seruiat hoc insuper addamus, tam frigidam esse vt totus æger inhorrescat, víxque queat cõsistere: morbi quidem vis atque magnitudo hanc primùm lenire hortatur, deinde ad destillationem quæ eius causa est accedere, quemadmodum æstuosum febris ardorem plerumque intermissa causa compescimus. Rursum verò id quoque ponatur, congestæ pituitæ vi vsque eò ventriculi appetẽtiam languescere calorémque remitti, nihil vt concoquat, sinátque quicquid assumitur aut crudum deiici aut vomitione reddi: læsæ quidem functionis necessitas ac præstantia suadent in primis ventriculum expurgandum antequam irruens omnis destillatio sistatur. Hanc eandem pituitam si tertiò statuamus ita in os ventriculi defigi, ipsúmq; tam acriter ferire, rosionísque sensum inuehere, vt frigidos sudores, viriúmque defectionem ac syncopem accersat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget: tum quippe prætermissis omnibus, properandum vt pituita accuratè abstergeatur. Tribus itaque hisce concurrentibus, postremum omnium maximè vrgere solet, nisi fortè (quod rarissimum est) vsu veniat, morbi magnitudinem aut læsæ functionis præstãtiam plus negotij facessere. Omnem igitur eiusmodi curationem extraordinariã dicere solemus. Aliàs autem posterioris curationem prioribus prodesse, aliàs obesse contingit. Prodest in his quæ nunc commemoraui: quibus enim præsidiis posteriora, iisdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamẽto potest è cerebro atque ventriculo

lo expurgari. Expetenda omnino optabilísque curatio, qua omnibus eadē opera medeamur. Quòd si posterioris medicatio priori neque confert neque officit, nō vtique magna potest celeritate perfici, sed ferè longiùs producitur: tum nihilominus tamen vrgentiori obsistendum, aliis quoad fieri potest minimè neglectis. Quum verò vrgētioris curatio cæteris prorsus obest, atque contraria exposcit remedia, dū illi vacamus, reliqua deteriora fieri est necesse, quorū dein aut difficilior aut certè longior sit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius est quàm vrgentioris ferocia & effrænatione affligi & prosterni ægrotantis vires. Læsio etenim morte est tolerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit. Age verò donemus pituitam, quę in ventriculum è cerebro fluxit, ita demum in venas intrudi, eásque adeò obstruere vt bilem coërceat, hácque putrescente causum accendat: quis tam inconsideratus aut rudis sit, vt in perseuerantem destillationem totus incumbat, neglecta febre quæ interim ægrotum sit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrem tum vacuatione, tum refrigerantibus restinguere, etiam si quid in destillationem peccet, aut etiam irritet? Eadem est atque etiam multo manifestior in ea pleuritide ratio, quā è capite ruens frigida destillatio, sensímque succingentem mēbranam subiens excitauit. Sæuiori quoque symptomati quod vires nimiopere conuellat aut etiam prosternat, in primis diligentérque succurrendum, morbo etiam interdum prætermisso. Quanquam enim sublato morbo protinus symptoma vanescit, quòd nusquam in corpore subsistat, si tamen nimium graue infensúmque est, ne violentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipsáque methodus inuertenda. Atque ea quidem symptomatis sanatio est, non qua symptoma, sed qua aut offensarum virium, aut noui cuiusdam affectus causa existit. Nam vigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis vacuatio, vacuandorum suppressio, prohibita transpiratio & vires debilitant & morbos ingenerāt. Itaque vrgente quouis symptomate quādiu virium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis præscriptum in ægrotantis gratiam vni vacandum symptomati. At si iam vires labant, protinus symptomati occurrendum, morbo tantisper omisso, omníque ratione vires fulciendæ & reficiēdæ, quò & morbo obsistere & toto curationis spatio satis esse possint. Sic igitur temperanda sunt omnia, vt neque laborans malorū sæuitia crudelius torqueatur, neque delicata mollíque medicina quæ consanuisse videbantur recrudescāt. Hactenus explicatum satis qua ratione vniuscuiusque affectus remedium peruestigetur, siue id simplex siue compositum, siue vnum siue multa: & quo hæc ordine congruenter & methodicè afferēda sint. Nunc remedij designanda quantitas.

Vt

Vt remedij quantitas definienda ſit. Cap. VII.

EXPVRGANDO morbo paria quodam modo opponenda adhibendáque ſunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars conſtituebatur, remedij genus, quantitas & vtendi ratio: ita tria ſunt ex quibus illa noſſe oportet, affectus ſpecies, magnitudo, & partis cui inſidet conditio. Ex affectus ſpecie remedij genus innoteſcit, ex illius magnitudine remedij quantitas, ex partis conditione vtendi via & ratio perueſtiganda. Affectus ſpeciem oſtendunt propria ipſius ſigna quæ demõſtratiua dicuntur. Magnitudinem verò, ſignorum ſymptomatúmque vis ac impetus, & tum à priſtino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbum fuerat, receſſus indicat. Hic autem ex laborantis natura, ex ætate & conſuetudine deprehenditur. Naturam dico non modò inſitum temperamentum, ſed & organorum conformationem & ſitum, omnémque inſitam eorum conſtitutionem. Conſuetudo cõſtat ex vitæ genere, ex ſuperiore victus ratione, & ex anni tempore, cœli ſtatu & regione in qua quis plurimùm verſatus eſt. His ſi propria ſigna accedant quæ alio loco prodita ſunt à nobis, certum indubitatúmque euadet, quænam aut totius corporis aut partis affectæ priſtina fuerit conſtitutio. Ad hãc deinde ſi morbi magnitudo ſymptomatum vi percepta conferatur, planè conſtabit quantùm morbus à priſtino habitu receſſerit, & quàm valida decernenda ſint remedia. Cognitus ſit Dion ante morbũ calido ſiccóque temperamento, Theon verò frigido atque humido: ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui à priſtino habitu longiùs receſſit, frigidiora remedia quàm Dioni decernenda ſunt, grauiùs quippe & periculoſiùs ex Hippocratis ſententia laborat, quòd ipſius naturæ, ætati atque conſuetudini minus cõſentaneus ſit morbus. Eadem ratione ſenex, qui iuxtà ac iuuenis tactus iudicio febricitet, frigidiora tandem quàm iuuenis expoſcet auxilia, licet ad ea ſenſim veniendum eſſe hortetur virium imbecillitas. Similiter quum pituitoſum atque bilioſum par cauſus inuadit, bilioſus cognato morbo minus periclitatur, huícque leuiora medicamenta tum bilem purgantia, tum refrigerantia quàm pituitoſo cõgruunt. In partibus quoque ſi tendo pari atque caro vel humorum influxu vel vlcere tentatur, ſicciora quàm caro remedia poſtulat. Et vt generatim complectar, aduerſus omnem affectum pręter naturam adhibendum eò vſque contrarium eſt remedium, dum in naturalem aut certè in priſtinum habitum ſit regreſſus. Id autem aliàs ſemel & vniuerſim fit, aliàs ſenſim ac paulatim. Remediũ quod par morbo exiſtit, quódque tanto receſſu quanto & morbus à naturali diſtat, eum quidem omnino & vniuerſim eximit atque perſanat. Etenim ſi quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum, paribus viribus ei conuenienter adiungetur, id quidem vehementer immutabit, paritérque tantundem ab eo viciſſim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quædam emergat. Vt enim ſi in aquam feruentiſſimam alterius gelidæ par modus

infundatur

infundatur, permistione tepor exurget: ita corporis sanguini humoribúsque valde calidis, si aut alimenta aut medicaméta paribus viribus frigida, necdum ventriculi calore prorsus obtusa accedunt, perfusione temperies inducetur. Si quæ verò partes incaluerunt vehemétiùs, eorum attactu adhæsúque pristinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinosi adhæsionem omnem detergit medicamétum æquè validum, & vitiosi exuperantiam vniuersam tollit medicamentū quod huic semel detrahendæ sit satis. At verò quod suppar infirmiúsque morbo est, hunc quidem minuit eáque ratione iuuat, sed nec prorsus tollit nec persanat. Quod enim ordine secundo frigidum sit, haudquaquam potest quarti ordinis calidum affectum semel & vniuersim eximere, sed eius tamen portionem aliquam delet detrahítque. Nam licet ab affectu vehementiore id fortasse victum & quasi extinctum sit, ea tamen veluti colluctatione aut sibi parem aut aliquanto minorem alterius portionem sustulit. Curando igitur affectui contrarium remedium aliàs quidem par, aliàs infirmius adhibendū, his ferè legibus. Leuior affectus pari contrario semel vniuersímque summoueri potest: quandoquidē nullā id corpori viribúsve insignem vim infert. Extremis quoque morbis extrema diligentissimè remedia authore Hippocrate sunt adhibenda. Præcipites enim sunt & acerrimi, vt apoplexia, quíque breui oppressuri sint vires & extincturi. In quibus etiam morbis materia turget, suóque motu & instabilitate omnia conturbat, statim initio valentissimum medicamentum adferendum est. Præstat enim nonnullo virium dispendio morbum discutere, quàm sinere, vt ea materia principem aliquam partem obruat, & nullo subsidio vniuersę vires mox collabantur & concidant. Mediocris autem affectus quoniam nec præceps est nec periculosus, lentè paulatímque tutiùs eximitur. Non enim citra corporis offensionem, & magnam perturbationem iactu rámque naturæ, vniuersum repente demoliri licet, quòd in contrariorum validorum pari robore magna vi & vtriusque iactura confligatur, multóque magis si corporis aut partis affectæ substantia rara, aut eximio sensu prædita sit. Ita enim pronunciauit Hippocrates, vniuersim & repente vel vacuare vel replere, vel calfacere vel refrigerare, vel alio quouis modo corpus mouere periculosum: omne siquidem nimium naturæ inimicum: paulatim verò quod fit, tutum. Quum enim lentè id paulatímque fit, vtrique tum morbo tum naturæ consulitur: morbus siquidem abigitur, natura quàm minimum fieri potest offensa. Bifariam autē lentè paulatímque curationem fieri contingit, cōtrariis quæ aut pari aut inferiore sint recessus ordine. Nam & contraria paria si exigua quantitate adhibentur, & quæ inferiore sunt recessus ordine identidem repetita, morbum blandè sensímque eximunt. Quod enim ordine tertio frigidum est, si morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, non vniuersum potest semel repentéque discutere: at identidem sæpiúsque repetitum potest. Atque hæc profectò tametsi copia nō magnopere lædunt, tempore tamen qualitatis

noxiæ labem corpori quandam inurunt, vt nō admodum tutus sit eorum vsus. Non enim immodicum corporis calorem congruenter vel opio vel mandragora vel hyosciamo, exigua licet portione repetita extingues: neque exuperantem humorem parua portione vel scammonij vel colocynthidis repetita vtiliter detrahes. Tutior altera est quæ lentè paulatímque fit curandi ratio, contrariis blandis & quę inferiore sint ordine, sed aut repetitis, aut interdum copia maiore adhibitis. Sensim quippe multóq; ocio & tēpore affectum omnem depellunt, nullo aut certè quàm minimo corporis & virium dispendio, nec vlla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tamen vsqueadeo imbecillæ & lāguidæ sint remediorum vires vt nihil ferè proficiant. Si quidem morbus vehementior illas plerumque sic aspernatur & contemnit, vt his vel iteratis nihil cedat. Sic verò blandæ sint vt tamen aliquantùm iuuent, ne remediorū blandimentis (quod sæpe fit) morbus exasperetur. Viribus imbecillis leuis lentáque curatio necessaria: ea quoque semper optanda, nisi morbus vehemētior accelerare cogat. Tuta siquidem ea est ac iucūda, & quæ sat citò fit si sat bene. Hac paulatim medendi lege si omnia recta ratione geruntur, neque id succedit quod ratio postulat, non protinus, inquit Hippocrates, ad aliud est transeundum. Tametsi enim manifesta vtilitas necdum vlla sit secuta, & tardior sit remediorum euentus, de recta tamen medendi via decedēdum non est. Imperita stoliditas nihil ratum certúmve obtinens, huc illuc per omne remedij genus oberrat. Dum tamen in eodem remediorum genere consistas, per varia & multa euagari licet, ne vni assuescens natura eius vim non sentiat & aspernetur. Sed & plerumque remedium vni, non alteri confert, ob eas proprietates quæ sunt medicamentis cum corporibus communes, & quæ sola experientia deprehendi possunt. Quod igitur permutatione vtilissimum compertum fuerit, id sedulò vsurpandum, quod verò noxium protinus immutandum. Quæsitum sępe dubitatúmque est, possítne blandum ac lene remedium iteratum, id sensim præstare, quod validius semel & vniuersim, huiusque vehementia compensari crebritate & copia lenioris. Hoc sanè in iis remediis veritatem habet, quæ nec genere nec agendi modo naturáque, sed ordine solo distāt. Nam plantago vel copia vel crebro vsu æquè refrigerare potest, atque semperuiuum semel aut parciùs admotum. At verò non id efficiet quod opium, quòd huic vis insit narcotica: neque agaricus crebriore vsu id quod semel colocynthis, quòd huic nō illi vis insit trahendæ crassæ mucosæque pituitæ, ídque è summis & extremis corporis partibus. In omni porrò siue repente siue paulatim suscepta curatione, sic administrari tēperaríque remedia debēt, vt neque morbi quicquam indiscussum maneat, neque contrarium morbi genus inducatur mediocritate trāsmissa. Id verò assequi in primis est arduum, vnáque remedij quantitas, omnium quæ in arte geruntur, maximè acri est iudicio decernenda.

Partium

Partium indicationes quibus limitatiùs definitur remedij quantitas. Cap. VIII.

EMEDII quantitas quam morbi magnitudo præscripserit, etiam pro partis affectæ conditione augenda minuendáve est: non enim omni ęquè parti eadem congruere potest. Partis autem conditio æstimatur ex ipsius conformatione, positu, præstantia atque sensu. In conformatione considerandum quàm rara sit aut densa. In situ verò sitne in summo ea corpore constituta, an in alto demersa, quàm longè absit vel ab ore, vel ab eo loco cui remedium imponitur. In præstantia spectandum pársne sit ex earum numero quæ principes appellãtur, & corpus vniuersum gubernant, cuiusmodi sunt cerebrum, cor, & iecur: ánne munus publicum habeat & toti corpori commune, vt pulmo, vt ventriculus, intestina, renes, & vesica, & quæ his subseruiunt venę, arteriæ, & nerui: aut an priuata sit, sibi duntaxat non aliis vtilis. In sensu videndum hebésne sit is an acutus. Horum autem animaduersione remedij quantitas atque vis sic est immutanda. Pars densa & compacta, remedia exposcit validiora & attenuantia magis, quorum vis intrò subire possit, cuiusmodi sunt renes & iecur, & quæcũque solida pars appellatur. Quæ verò substãtia est rariore, vt liẽ, pulmo, & musculorũ caro, mitiora postulat. Affectus in corporis summo positus pari quodam modo remedio abigi potest: qui verò in alto corpore demersus latet, valentius & attenuantius flagitat: validiora quippe inflammato iecori quàm inflammato abdomini extrinsecus imponuntur. Et ex assumptis vehementiora renibus quàm vẽtriculo debentur, quandoquidem in ventriculum illabuntur ea viribus integris: ad renes verò hebetiora & imbecilliora reddita, neq; qualia assumpta sunt perueniunt. Longior quippe via est per viscera partésque multas directa, in quibus remedia aliis permiscentur humoribus, nec leuem mutationem subeunt. Quocirca longè acriora & vehementiora decernenda sunt, pro viæ longitudine & partium quas permeant numero. Præstantia porrò idcirco mitiora exposcit remedia, ne vehementiorum appulsu & contagione facultas aut offendatur aut dissipetur ad vitæ conseruationem necessaria. Priuata verò pars & ignobilis vehementiora perfert, & quanta exposcit morbi magnitudo. Principi parti laborãti nullum adferendum est remedium quod immodicè vel relaxet vel refrigeret, vel aliena & occulta qualitate sit prędítum, sed id semper quadam corroborandi facultate polleat. Ob sentiendi quoque præstãtiam neque oculus, neque os ventriculi, vehementia acriáque medicamenta: hebetioris verò sensus partes & valida & acria medicamenta nullo incõmodo sustinere ferréque possunt. Atque hæc quidem sunt omnia, quorũ summa esse debet obseruatio, vt certa decernatur remediorum quantitas. Ex his enim & ex intellecta morbi magnitudine, sciri potest quàm validum remedium, quo gradu recessus, & quo pondere conueniat, vt affectum semel vniuerséque demat: aut

quoties & quousque admouendum sit, si lentè paulatímque id ars efficere præcipit. Semper autem pristini habitus memor, in eúmque intentus, eousque curationem promoue, dum in eum factus sit regressus. Eò quippe redire consilium est, vnde morbus exordium duxit. Pristinum statum, licet vitiosum, qualem acceperis conserua, nec quādiu morbus fatigat, de eius in meliorem commutatione labores, nisi aut morbi causa sit, aut eius curationi officiat. Sublato recentiore morbo recreatísque viribus, si quid demum vetustioris inesse deprehendetur, id sensim ocióque multo, si videtur, demoliendum. Nam quæ longo sunt tempore contracta, lentè curare oportet: quæ breui, breuiter: vt creationis morbi atque curationis paria quodam modo sint temporū momenta. Quisquis remedij quātitatem arte cōsequi se posse diffidet, omnia sensim paulatímque gerat, dum æger sibi videatur restitutus, & pristinas receperit vitæ functiones. Quęstionis huius magnitudine nō pauci occupātur: possítne quis ex morbo, in pristinum & æquè atque antea salubrem statum redire. Validis hæc vtrinque rationibus agitatur, sed quicquid in ea vel obscurū vel ambiguum est, explanatione adhibita elucebit. Morbus sæpe repente emergit, cuius causa sensim radices egerat. Nam quicunque continentem causam intus habet, sensim multóque tempore genitus est: vt licet fortasse continua febris repente hominē prehenderit, eius tamē causa, quæ humoris est vitiū, multo antè tēpore sensim inualescebat, ob quam neque tum omnino & integrè sanū corpus erat. Quū igitur febris sublata causa perfectè sanatur, corpus nō modò ad pristinū statum redit, verūetiam plerūque ad multo meliorē eo qui ante febrē fuerat. At verò fieri arte nulla potest, vt ad similē habitū redeat ei qui ante morbū & eius causam fuerat: aut si morbus sine cōtinēte causa fuit, fieri nequit vt in pristinū statū regressus sit. Qui enim naturalis bonúsq; erat, ex morbo nōnihil immutatus est, pársque affectione aliquid cōtraxit, cuius naturā aut diu aut perpetuò redolet, manétque imbecillior: quod in grauioribus morbis luculentiùs apparet. Inuentū iam est affectus cuiusque remediū, eiúsque designata quātitas, restat vtendi ratio, quæ cui parti, & qua forma, quóque tempore & hora id adhibendum sit, explicet.

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia vacuant, alia duntaxat immutant vitiosúmque affectum depellunt. Remedia quæ solùm immutāt, siue externa siue interiora sint, affectæ parti quàm proximè licet, adhibenda. Id autem partis affectæ situs ostendit & sedes atque consensus. Nam si externa pars est, ei ipsi imponēda sunt quæ immutent, vitiosúmque affectum remoueant: ea quippe non nisi contagione quicquam efficiūt. Quum autem interior est affectus, eius sedes indicat remedia ei parti extrinsecus imponenda, quæ illi proxima è directo respondet. Quocirca ex anatome compertum sit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæque interior subiecta subditáve est. Quo modo verò intrò sumēda rectè exhibeantur, demonstrat partis consensus atque societas, & vię in

affectam

affectam partem ferentes atque directæ. Quum enim cognitum perceptúmque fuerit qua via ad partem affectam facilior expeditiórque tranſitus eſt, mox in promptu erit illac etiam intromittẽda eſſe remedia. Sic cerebri affectus corrigunt & immutant auxilia, quæ capiti maximéque ſyncipiti & coronali commiſſuræ foris adhibentur, & quæ induntur in aures, quæq; vel ſubſtantia vel ſuffitu per nares intrò ſubeunt: iis verò quæ eduntur bibunturve, immutãdi cerebri parua & admodum lenta vis ineſt. Pulmonum, laterum, thoracíſque interiori vitio ſuccurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quæ vaporis ſpecie vnà cum ſpiritu hauriuntur: & quæ ſenſim lambendo & deglutiendo illabuntur in arteriã, minimè verò quæ ore accepta in ventrem ſtatim deuorantur. Ventriculum, iecur, & lienem immutãt & corrigunt, tũ quę admouentur, tũ quę ſumũtur cõueniẽtia remedia. Inteſtinis ſuperioribus potio clyſtere vtilior, inferioribus clyſter potione cõuenientior. Renibus & externa cõueniunt, & intrò ſumpta, & ſubdita vt clyſter. Veſicæ atque vtero externa, immiſſa, & aſſumpta. Vacuatio autem fiat per communes patẽtéſque vias, in quas natura commodè dirigit. Has verò oſtendunt partis affectæ conformatio atque conſenſus. Cõformatio quidem, vt quæ illius ſit figura, quæ in ea aut circum eam ſpatia ſint, in quæ excrementa ſua deponit. Conſenſus, vt quas & ex quibus locis in ſe vias habeat pertinẽtes, quibus ſuperuacanea ſuſcipit, & quas aliò de ſe emittit, quib⁹ illa depellit atque propulſat. Quũ igitur vacuatio triplex habeatur, vna abſolutè vocata, altera quæ reuulſio, tertia quæ deriuatio appellatur: ſimplex quidem & abſoluta vacuatio eorum eſt, quæ citra motum vllum aut exagitationem peccant. Reuulſio eorũ quæ ex quauis ſede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quæ partem obſident, ipſi quodam modo iam impacta. Itaque ventriculum aut ſumma præcordia ſuis vitiis vtiliter euacuat vomitio: inteſtina clyſter: viſcera atque meſenterium purgatio: venas maiores venæ ſectio: habitum corporis euaporatio aut ſudorum eruptio. Ita igitur ſimplex fit euacuatio. Reuulſio verò ex humoris motu ſpectanda. Si enim conſtet ex qua parte in quam is incumbit, facilè ſit reuulſione eum in contrariam partem retrahere, eiúſque curſum inhibere. Sãguis vel quiuis humor cum ſanguine per venas confertim in quamuis corporis partem ſupra claues poſitam irruẽs, reuelli debet, ſecta è regione cephalica cubiti vena. Influens autem è venis maioribus in aliquam earum partium quæ inter claues & renes ſitæ ſunt, reuellitur ſecta è regione baſilica cubiti vena. Qui autem in eas partes decumbit, quæ inter renes & femora interiacent, ſiſtitur, ſi quidem plethoricũ corpus eſt, primùm ſectione interioris venæ, deinde ſaphenæ, ídque è directo ſedis affectæ. At ſi minimè plethoricum corpus eſt, vna ſaphena aperta, ſatis reuellit. Aliorum humorum quocunque influentium, reuulſio etiam purgatione fit: pręſertim ſi è iecore maioribúſque venis, vel in totum corporis habitum, vel in caput, vel in pectoris ſedes, vel in renes & veſicam, vel in vterum aut crura procumbãt. E iecore aut è lie-

ne cursus præceps in aluum, vomitione reuellitur, quemadmodum & vomitio deiectione. Deriuationis porrò & genera & loca multo plura existunt, quæ vt apertiora sint sigillatim accuratiùs persequar. Cerebri humores quicunque partem priorem habent, per nares errhinis sunt deriuandi, qui partem summam per commissuras, qui partem imam apophlegmatismis per palatum, qui latera plerũque per aures, qui posteriora eius venæ sectione quæ puppis appellatur. Oculorum epiphora & lachrymæ deriuantur per coronalem commissuram: eorundem externa vitia collyriis eluuntur, interiora verò quę è cerebro per opticos neruos fluxerunt, per occipitium, vel commodiùs per id cauum quod ponè radicem est infimæ auriculæ. Qui in auribus congesti sunt humores, per eas ipsas expurgantur: & qui circum fauces, vel sectis venis quæ sub lingua extant, vt in angina, vel detergente & discutiente gargarismate. Pulmones, latera, interioráque pectoris vitia, vna excreatio purgat: quãquam interdum suppuratio aut abscessus pleuritidis, aperto latere foras deriuatur. Ventriculi pars summa, vomitione: ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per vrinas, pars caua quemadmodum & mesenterium, & pancreas, & intestina, & lien totus, omnis denique intestinorũ affectus per aluũ expurgatur. Renes & vesica per vrinas: testes, spermaticáque vasa per parastatas: & vterus per suam ipsius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu, nec arte, sed humoris impetu fieri putetur. His quidem omnis exposita videtur remediorum adhibendorum ratio: nunc de eorundem formis.

Medicamenta qua forma, quo tempore conueniant. Cap. X.

VARIÆ multiplicésque medicamentorum formæ omnes duabus continentur: liquida & solida. Vtra autẽ sit vtendum, ostendunt affectus species, & partis affectæ natura atque situs. Pars affecta longiùs à remediis absistẽs, aut solida atque densa, liquidiorem medicamenti formam expostulat: vt quæ altiùs ac promptiùs penetret omniáque subeat. Pars verò propior aut rarior, solidis etiam iuuari potest. Medicamenta autem quæcunque intrò sumuntur vt vel emolliãt, vel extenuent, vel detergant, vel dissoluant digerántque: & quæ foris admouentur, vt vel eadem præstẽt, vel dilatent, vel relaxent, omnia quidem liquidiore forma efficaciora sunt. Quæ verò vel repellunt, vel attrahunt, vel incrassant, vel inferciunt, vel astringũt atque densant, vel corroborãt, siue intus siue foris adhibenda sint, maiorẽ vim obtinẽt effectúmque promunt manifestiorẽ solida. Quæ medias quodã modo vires habẽt, vt pleraque detergẽtia aut emollientia, his media quoque forma, qualis vnguentorum est & eclegmatum, aptari accommodaríque debet. Et hæc de remediorum forma, nunc de tempore.

In

In morbis curandis magni semper momēti est opportunitas. Affectus qui aliquantū protrahitur, vix nisi mutatis remediis sanescit. Simplex affectus qui leuioribus præsidiis tēpestiuè non cessit, valentioribus profligandus. Quum autē diuersorum quadam remediorū serie curatio perficiēda est, nō nisi prioris effectu inducto, posterius aggredimur. Non enim durū scirrhosúmque tumorem discutere conandum, antequā is planè attenuatus sit & emollitus. Neque erysipelatis humorem digerere, priusquam id omnino deferbuerit. Frustra enim posterius tentatur, relicto priore. Ad hæc verò, qualis morborum per sua tempora, talis sit & remediorum mutatio. Fluxionis initio astringentia quæ hanc repellant sola ex vsu sunt. In statu quum fluxio planè consistit digerentia: incremēto verò vtraque permista. Aut si fortè cōgesta materia digeri minimè posse videatur, eius dein suppuratio procurāda. Et in febribus cæterísque partium morbis, primùm quidem initiò exuperantis materiæ portio vacuanda, reliqua dein naturæ imitatione præparanda: quúmque iam illius beneficio concocta, aliquò propellitur, illac etiam protinus arte vacuanda, ac prorsus extirpāda. Aut si fortè nullus vel certè lāguidus sit naturæ motus, artis præsidium eius vices tempestiuè suppleat: tunc enim medicamēto locus est. Opportunè gerit omnia qui morborum temporibus omníque mutationi remedia accōmodat. Naturam quippe adminiculātem habet qui progressum eius imitatur. Fœlix autem medicatio cui adiutrix natura succurrit. Irrita verò quę citra naturæ opem tentatur. Sed & victus ratio præscribēda est ex morborum temporibus. Nam initiò tenuis quodam modo est habendus, incremento tenuior, in statu tenuissimus. Quum enim sæuissima symptomata vigent, & natura in morbi coctionem tota incumbit, aliò auertenda non est, neque plenioris cibi concoctione distrahenda. Et quo breuior futurus est morbus, hoc victus tenuior pro cuiusque temporis conditione imperandus, quo verò longior, eo minus tenuis. Itaque sine clauo & remis nauigat, naufragium tandem facturus, qui nulla temporum obseruatione medicinam facit. Iam verò quum plerique morbi certis horis cōcitentur vehementiùs & exasperentur, neque vllius ferè sit eadem & perpetua æquabilitas, horarum quoque tum alendo tum medendo habenda est summa ratio. In accessionibus (inquit Hippocrates) cibo astinere oportet: nam adhibere noxium. Quum enim per circuitus irritantur morbi, natura his obsistēs noua cibi coctione auocāda nō est. Sed & ipsa concoctione suscitatus calor morbum plerūque grauiùs exasperat, quū etiam secunda valetudine non pauci dum cibus conficitur ingrauescant, aut nō parum agitentur. Huc adde, in ipsa morbi maximéque febris excandescentia, tetro vapore corpus vniuersum perfundi, eóque recèns sumptum cibum labefactari, & maxima ex parte corrumpi. Quò fit vt neque in accessione, neque quum mox futura est, sed duntaxat quum eius est decessio seu inclinatio aut intermissio, cibus adhibendus sit. Medicamētorum autem extrinsecus admouēdorum nulla stata hora, nisi quum vētriculum

aut præcordia attingunt : hæc enim cibo præmitti debent . Quæcunque verò intrò sumuntur, expleta concoctione exinanitóque ventriculo iuuant, nec antequam exciderint, cibus est offerendus, nisi quum fortè maligna qualitate prædita sunt . Hebetatur enim eorum vis & obruitur permistione cibi, neque longiùs potest syncerior ea prouehi, plerũque etiam permistum cibum corrumpit . At quum perniciosa qualitas medicamẽto vt elleboro inest, ne eius contagione exinanitus vẽtriculus grauiùs offendatur, cibi reliquias inesse conducit, vt quæ illius vires non eximant, sed duntaxat exuperantem ferocitatẽ infrænent . Neque præterea quũ morbi accessio fatigat, vacuatione vlla conuellendæ sunt vires. Perutilis & accommodata est vacuationi hora quæ exacerbationem aliquantùm præcedit . Tum enim cumulata materia exacui mouerique incipiens, promptiùs euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne vacuatione immodica dissolutæ vires, succedentis exacerbationis impetum ægriùs perferant.

His summas medendi leges perstrinxisse videor , quibus vnicuique cognito perceptóque affectui, mox remedium eiúsque quantitas & vtendi ratio præscribatur . Quod autem summatim comprehensum est, nunc particulatim discutiendum , & vno quoque remedij genere proposito, excutiendum qua id quantitate, & qua ratione ac methodo , curando morbo adhibendum sit : à vacuatione , quæ ferè omnium morborum cõmunis est, inducto exordio.

LIBRI PRIMI THERAPEVTICES,
de methodo medendi , Finis.

De venæ ſectione,

LIBER SECVNDVS.

Quid euacuatio, quótque ſint humorum vitia. Cap. I.

MEDENDI methodo certis legibus ſtabilita, ſumma remediorũ genera, quæ vnicuique præter naturã ſimplici affectui ex aduerſo opponũtur, eorũ quantitatem, vtendíque rationem ſummatim attigimus. Nunc quò ſit artis cognitio vſúſque certior, particulatim in vnoquoque remedij genere accuratiùs verſandum, & explicãdum quæ cuiuſque vis ſit, quæ congruens quãtitas, & quę vtendi ratio. Quoniã autem contenta dum præter naturam exiſtunt, quamplurimorum morborum interiores cauſæ fiunt, quas in primis ars ſummouere præcipit, illorum euacuatio, vt maximè generale remedium, cæteris iure præmittenda. Eſt quidem euacuatio eorum quæ præter naturam in corpore cõtinentur expulſio. Continentur autẽ ſpiritus, humores, & excrementa. Excrementa ſunt fęx alui, & vrina, & quæ à partibus quibuſdam, vt à cerebro & à pulmonibus reddũtur. Humores alij ſuperuacui, alij propriè ſucci nũcupantur. Superuacui qui à ſanguine vi naturę ſecreti alendo corpori inutiles procul amandantur: vt pituita quæ in vẽtriculo & circum inteſtina hæret, bilis flaua quæ in propria cyſti, & melãcholicus humor qui in liene eſt. Succi dicuntur qui in corporis ſubſtantiam cõuerti ipſúmque alere ſolent: hoc genus ij ſunt ex quibus ſanguinis moles conſtituitur, & ij quos aliquãdo diximus ſecundarios appellari. Iam verò horum ſingula aliàs ſecundum naturam, aliàs præter naturam conſiſtunt. Secundum naturam quum decoram & conſentaneam tum qualitatem, tum quantitatem obtinent, conueniúntque naturæ legibus & integram ſanitatem tuentur. Præter naturam quum vel qualitatis, vel quantitatis modum non tenẽt. Itaque quicquid horum à mediocritate & à iuſto naturę modo manifeſtè deficit, quia morbi cauſa exiſtit, ſi emendari aliter non poteſt, protinus auferẽdum expellendúmque eſt. Hæc autem illius expulſio, eſt euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum vitio tum ſitu comparandæ inſtituendæque ſunt. Contentorum vitia ſunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda ſunt. Venarum ſanguis nequaquam ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed ex pituitæ, bilis vtriuſque, & puri ſanguinis permiſtione conflatus: atque hos etiam ſuccos ex omnium conſenſione vſuque dicendi, ſanguinis appellatione deſignamus. In homine bene temperato

& optimè ſano, minus eſt bilis flauæ quàm melancholiæ: minus huius quàm pituitæ, & pituitæ minus quàm ſanguinis puri. Iuſta illa & naturæ conueniens omnium humorum proportio, conſentanea & naturalis eſt æquabilitas: atque is ſanguis optimus & benignus cẽſetur, qui ex quatuor ſuccorum naturalium æquabilitate conſtat. Non ſic quidem vt is parem habeat omnium portionem, ſed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem quantitate peccat, quum ſucci omnes in qualitatis mediocritate poſiti, ſupra iuſtam & naturæ congruentem menſuram accumulantur & increſcunt. Tum ſanè corporis vniuerſa moles intumeſcit, & venæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt, omniáque membra, præſertim ab exercitatione, exporrigi vidẽtur. Hęc iſta conſtitutio, tametſi bonis conferta eſt humoribus, & vires obtinet robuſtas, hoc tamen malum circumgerit, quod ad immodicam peruenit redundantiã, quę in grauia pericula præceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorũ omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſyncerioris ſanguinis ſumma vbertas & affluentia, quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere vincit, non qualitatis, ſed quantitatis ſolius vitium ſubeſt, debet vtraque plethorę genere contineri. Atque hæc ſimpliciter & abſolutè plenitudo cenſetur, quã etiam ad vaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quòd amplam vaſorum capacitatem prorſus impleat, etiam ſi vires non premit. Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad vires refertur, in qua tametſi vaſa nõ tument, nec copia diſtenduntur, plus tamen vtilis ſanguinis & alimenti continent, quàm à natura regi gubernaríque poſſit. Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue, quod licet per initia ſit puriſſimum, diu tamẽ vix tale perſiſtit: ſed à noſtri caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierúmque numero corrũpitur, fitque morborum cauſa. Cacochymia eſt vitioſitas ſeu vitioſa humoris qualitas, qua is à iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat, eiúſque colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur. Eſt autẽ ea bipartita, vna mitior, quũ vel ſuperuacui humores immodicè accumulati ſunt, vel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturalíque proportione & concordia tenẽtur. Altera deterior quum vel ſuperuacui humores, vel ſucci tum primi, tum ſecundarij à naturali & conuenienti ſua tẽperatione in vitium prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantiæ aut temperiei corruptio quædam eſt. Horum vtrũque rurſum aut cum putredine, aut citra putredinem obtingit. Latiùs verò patebit cacochymiæ appellatio, ſi excrementorum quoque vitia comprehendat.

Contentorũ porrò vitia quibus ſedibus inſint & vbi poſita, noſſe quidem maximè oportet ante quàm vacuẽtur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimum in venis atque in corporis habitu conſedit: at cacochymia in omne corpus diſpergi diffundíque ſolet. Quò ſit autem vacuandi ratio cõſpectior, corpus vniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partiríque debet, quæ propriis limitibus & terminis circumſcriptæ tum varia

ſuperua-

ſuperuacuorum receptacula, tum vias expurgandi varias ſortitæ ſunt. Vna veréque prima è gula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua ventriculus, venæ meſaraïcæ quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includuntur. Altera è medio iocinere in tenues partium ſingularum venas excurrit, comprehendens iocineris conuexa, omnémque venam cauã, atque illi comitem arteriam maiorem, & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. Tertia regio muſculos cõplectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quæ ab ipſo ingreſſu arteriarum venarúmque minorum, in partes ſingulas & in ſummam extimámque cutem profertur. Magna profectò iſtarum regionum varietas, quũ propriis finibus ita circũſcriptæ ſint, vt inter eas communionis minimum intercedat. At multo maxima ex propriis cuiuſque viribus: quum ſint aliis aliæ coctiones, excrementa alia, & viæ expurgandi aliæ: ex quorum animaduerſione omnis ferè medendi ratio ducta deriuatáque eſt. Præter communes ac publicas corporis regiones, extant haud paucæ arctiores, excrementis etiam ſubiectæ, quæ nec latè dimanant, nec in vniuerſum corpus influunt. Hoc genus ſunt cerebrum, pulmones, renes & vterus.

Euacuationum genera & differentiæ. Cap. II.

INC rectè vacuationis differentiæ duæ ſtatuuntur, vna vniuerſalis, particularis altera. Vniuerſalis eſt quæ communiter ab vniuerſo corpore materiã ſubtrahit. Huiuſmodi ſunt ſudor vel perſpiratio, ſanguinis profuſio, vomitio & alui ſubductio. Harum ſiquidem quæcunque primùm obtigerit, quanquam plurimùm ac validè regionem vnam, cæteras tamen etiamnum conſequutione quadam licet parciùs exinanit. Vomitio primùm quidem ac maximè vẽtriculum, deinde ſi perſiſtit viſcera venáſque maiores, poſtremò corporis habitum. Alui deiectio primùm & abũdè inteſtina, vẽtriculum, viſcera, primáſq; venas, deinde venas maiores, poſtremò minores habitúmque corporis. Sanguinis profuſio primùm venas exhaurit & arterias illis anaſtomoſi cõiunctas: exin corporis molẽ ipſáque viſcera, ad primas vſque venas progreſſa. Quæ per cutem fit diſſipatio, proximè quidem è corporis habitu diſſoluit, ſecũdò è venis arteríiſque grandioribus, ad poſtremum è viſceribus & ex intima corporis regione. Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquampiam excrementorum onere preſſam leuat. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio, excreatio quæ pulmonũ & pectoris vitia extuſſit, arenularum aut puris è renibus emictio, ſanguinis ab vtero aut hæmorrhoidibus profuſio: hæc enim podicem, illa vterum in primis, vtraque venam cauam expedit: quum aluus balano vel clyſtere mouetur, aut ex quouis loco per cutem fit eruptio, particularis quoque vacuatio exiſtit. Vnumquodque porrò vacuandi genus aliàs ſponte, aliàs arte fit. Sponte quum citra vllam medicationem quippiam è corpore effunditur.

tur. Id fit interdũ natura duce, quæ dum integrè valet nobíſque rectè moderatur, quicquid vitioſe ſe habet aut ſuperfluit, id omne corpore excludit, éſtque tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eóſque prorſum diffluere ſinit: aut licet robuſtior validiórque ſit, interdum tamen humoris copia vel acrimonia tãtopere laceſſitur, vt hũc è vaſis receptaculíſque ſuis proprio impetu foras exilire ſinat. Vtraque ſymptomatica, irrita, prę̨ter naturã, nullóque vſui eſt euacuatio, quòd benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè, nullo delectu, nullíſque legibus prorumpat. Artificioſam euacuationẽ perhibemus, quæ externi ſubſidij ope ſuſcitatur. Ea rurſum bipartitò ſciditur. Vna legitima exiſtit, quæ quod vel qualitate vel quãtitate negotiũ faceſſit, dũtaxat exterminat. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua vtilis & qui in nullo vitio eſt humor exigitur: hę̨c medentiũ culpa vel inſcitia decernitur, qui neque quod iuſtum neque quod idoneum eſt perſpectum habẽt.

Euacuationem natura non externa ope, ſed ſuis duntaxat viribus maximéque expultrice complet: medicus verò variis ſubſidiorum generibus, quæ in ea comparat & accommodat. Profundendi ſanguinis gratia venã aperit aut ſcalpello, aut hirudine, aut medicamentis quæ ora venarum reſerent. Purgationem molitur medicamentis, quæ noxios humores è corpore eliciunt, ac dein eos foras vel vomitione vel deiectione pellunt. Per ſpirationẽ verò atque ſudores, exercitatione, frictione, motu omni, æſtu, balneis, pręſertim nitroſis, ſulphureis aut bituminoſis, & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offertur alimenti, inſitus calor humoris plurimum populatur atque diſſipat. Multa inſuper attenuantia medicamenta, tum foris adhibita, tum intrò ſumpta, corpus per halitum, pérque ſudores digerunt. In partium quoque vacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatiſmi: pectus & pulmones expediunt, quæ bechica nuncupantur: renes & veſicam diuretica: vterum hyſterica: aluum reſoluunt balani & clyſteres. Ex vnaquaque demum particula eruptionem mouent, adhibita digerẽtia, ſuppuratoria, amyctica, cauſtica: item hirudines, cornua, cucurbitulæ, ſcarificatio, & ferrum candens. Hæc igitur præſidia & tanquam inſtrumenta medici ad omnes omnium generum omniúmque partium vacuationes, ſibi comparарunt. Singulorum autem remediorum quæ hîc generatim percenſui, tractationem iam iámque diligentiùs exequamur, à venæ ſectione exorſi.

Quid & vnde vena ſecta vacuet. Cap. III.

QVVM quatuor ex ſuccis ſanguis totus cõſtet & cohæreat, iíſque tenui ſero perfuſis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accuratè exquiſitéque permiſti ſunt, vt nullus ne minimum quidem à cæteris diſiunctus cõpareat. Inciſa vena ídque patente ſatis foramine, continendi facultas nequit

quit

quit obliquis fibris tam arctè ſanguinem continere ac inhibere, quin is aperta via excidat defluátque. Imò ſi fortè conetur auidiùs complecti atque ſupprimere, cõtractis venis hũc vberiùs è vulnere profundet. Emanat autem, non quemadmodum in purgatione, ſeorſum hic illéve humor, ſed ſanguis vniuerſus, qualẽ in venis haberi cõmemorauimus. Atque tametſi moderatus aut etiam paucus ſit, motu tamen impetúque ſuo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus vitioſa eſt humorum conſtitutio, natura poteſt ſic opus moderari, vt aperta vena id ſolum quod vel redundat, vel vitio contaminatum eſt effundat. In criſi (fateor) nonnunquam infeſtum humorem concoctione præparatum ab aliis ſegregat, ac tandem per vias idoneas excludit: at nihilominus ſi tũ venam incidere contingat, per eam minimè poſſit tantulo tempore vitiatum humorem ſecernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiam bonum ſanguinem rapere, malum verò intus relinquere, quódque metuit ne vena ſecta æger vel ad bilioſorum efferueſcentiam, vel ad pituitoſorum cruditatem perducatur: ſi de permiſtis venarũ humoribus id protulit, falſiſſimum & inconſiderantiæ pleniſſimum eſt. Neque enim ſerum prius quàm bilis, neque hæc prius quàm pituita vel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequã integer & familiaris elabitur. Hoc & quotidianus rerum euentus dilucidè commonſtrat. Dum enim ſanguis effluit, ſimplex quidem & vniuſmodi apparet. Exceptus deinde proprio diſperdito calore mox totus cõcreſcit, eiúſque partes omnes in ſuam quæque regionem contendunt. Serum per ſumma innatat, vrinæ haud abſimile: bilis tenuis & florida concreti ſanguinis pars fit ſuprema, melancholia ſubſidet, ſanguis rubentior & pituita pallidior media tenent. Conſtans ſit igitur præciſa vena omnes qui in venis conditi ſunt humores æquabiliter vacuari. At verò vnde & quibus ex locis euacuatio fiat, quærendum. Quum profluens liquidúſque ſit ſanguis, quiſquis ſecto loco vicinior aſſiſtit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatúſque eſt, deinceps verò totus non modò è venis & arteriis, verumetiam è viſceribus & ex habitu corporis emanat. Eſt enim admirabilis quædam continuatio ſeriéſque venarum, per quam ſanguis ſic totus transfunditur, vt patẽte via vniuerſus plerumque cũ anima excedat. Fit autem ſanguinis per venas & arterias tranſmiſſio, dum toto corpore analogia quædam ſit & æquabilitas: nam inanitæ & indigẽtes partes fibris oblongis trahunt è plenioribus, & pleniores illis ſubſidio veniunt, copiáque grauatæ in vacuas illas onus ſuum deponunt. Adde quòd fuſus & liquidus humor ſponte ſua decliuiores inanéſque regiones conſequitur, in eáſque procumbit. Itaque venæ ſectio quęcunque venas depleuerit, vniuerſum corpus euacuat. Hinc dupli ci illa nomine vniuerſalis cẽſetur, & quòd omnes humores ex quibus ſanguis conſtituitur, & quòd ex vniuerſo corpore detrahat. At certè non æquabiliter: quum enim partes ordine quodam cõſtitutæ ſint, prius ac magis è propinquis quàm è diſtantibus: quúmque aliæ venæ in alias propa-

gentur partes, celeriùs atque validiùs ab iis quæ è directo, quàm quæ ex tranſuerſo poſitæ ſunt, hauriet. Hęc rerum nominúmque explanatio præmittenda videbatur vacuandi præceptis, quæ deinceps traditurus ſum.

Quæ humorum vitia phlebotomia vacuet è venis. Cap. IIII.

HVMORVM qui aut peccāt in venis, aut ex his affatim defluunt proprium accommodatúmque remedium eſt venæ ſectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo ſiſtit. In primis autē de euacuatione, mox de reulſione præcipiam. Humorū qui in venis continentur vitium, aut plethora, aut cacochymia eſt. Plethoræ exuperātiſque ſanguinis vnicum ac proprium remedium eſt venæ ſectio. Quúmque ſit plethora duplex, vna pura ex optimorum ſuccorum pari quodammodo portione conſtans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ vitioſorum eſt humorum in venis redundantia, vtrique ſecta vena ſuccurrit. Quum igitur muſculi ſolidi atque diſtenti, necnon venæ amplæ atque turgentes periculum minantur, protinus ſectione eſt opus. Hæc enim dolores ex tēſione placat, corpus graui pondere leuatum erigit, & quaſi recreatum alacrius expeditiúſque reddit ad omnis generis functiones: quinetiam inſito calore liberaliùs ventilato, reſeratíſque arctioribus viis & ſpiraculis, morbos arcet, quorum diſcrimen impendebat. Diſcrimen autem eſt vel ne diſtenta vaſa dehiſcant aut diſrūpantur, vnde partium inflammationes obtingūt, & hæmorrhagiæ: vel ne oborta vniuerſalis obſtructio inſitū calorem reſtinguat, ſtrangulétque vires alioqui validas, vnde ardentiſſima febris aut repentina mors irruit. His verò malis neque purgatio, neque exercitatio, neque inedia tutò ac repēte quemquam prohibere poteſt. Plethora pura ſanguine tutiſſimè demitur. Impura verò non æquè tutò, quo tamen ea ſimplici propinquior, magíſque affinis fuerit, hoc ſanguis abūdantiùs mittēdus: parciùs verò atque reſtrictiùs quo fuerit impurior. In iis igitur qui prauam conſtitutionem ſortiti, venas ſupra modum referſerunt, aut qui licet proba eſſent cōſtitutione, vitioſis tamen ſe cibis impleuerūt, eouſque ſolùm eximendus ſanguis eſt, dum plenitudinis pericula vitētur. Nam reliquæ impuritati purgatio dein accommodatur. Calida autem bilioſáque plenitudo omnium impurarum tutiſſimè vena ſecta tollitur: vt quæ non eam modò minuit, verumetiam refrigerat. Melancholica plenitudo parciùs id auxilij genus tolerat: non enim eouſque calida exiſtit vt refrigerationem poſtulet. Pituitoſa omnium certè minimè: quum enim impenſe frigida ſit ſanguinis miſſionem auerſatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, vix vt vnquam cōcoqui emendaríque poſſit. Sed & huic ferè comes virium imbecillitas largam vacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non eſt, niſi venæ ſupra modum confertæ graue periculum minentur: quúmque neceſſitas expoſcet non id ſemel & vniuerſe, ſed ſenſim ac partitè tentandum, ea ratione quam poſthac explicabimus.

cabimus. In omni igitur impura plenitudine à ſecta vena auſpicanda eſt vacuatio, ſine qua vix tutò purgatio decernatur. Etenim medicámentum quod præſertim validius ſit, tum calore tum trahendi facultate humores exagitans perturbánſque plethoricum corpus, in grauius id diſcrimen adducit. In vniuerſum autem plenis turgentibúſque venis, ſi nō proſit, obeſſe tamē non poteſt moderata ſanguinis miſſio. Iam verò altera plenitudo quæ ad vires refertur (hæc autem ſignis non facilè agnoſci poteſt) licet neque vaſa diducere, neque diſrumpere, neque ingenitū calorem obruere poſſit, quoniam tamen imbecillas vires premit, ne qua fortaſſe putredo aut humorum corruptela ſuccedat, venæ ſectione minui poteſt, quæ tantum relinquat, quātum natura facilè gubernet. Sed & ea quoque quoniā nullius periculi pręſentis metu vrget, aut victu parciore, aut inedia vtiliter ſubtrahitur. De ſanguinis humorúmq; corruptione aut putredine quæ in venis citra plenitudinem conſiſtit, & quæ nūcupatur cacochymia, quā etiam nonnulli appellant plenitudinem ad vires, maior dubitādi occaſio exiſtit, num etiam poſſit commodè vena ſecta demi. Simplicem venarum cacochymiam ſecta vena minuere tutum eſt ac vtile, copiæ tamen ac virium ratione ſuſcepta. Licet enim dum in hac vena ſecatur, omnes humores æquabiliter prodeant, & vna eadémque ac antè reſtet humorum proportio: quoniam tamē detracta oneris portione quo natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerumque euadunt, quod reliquum eſt faciliùs ferunt, minoréque negotio domant atque cōficiunt. Ita ſanè per continuas febres quum humorum ſumma etiámnum cruditas & putredo in venis eſt, plerumque miſſo ſanguine vrinæ quæ rubræ, craſſæ, ac turbidæ fuerant, mox puriores apparent, concoctioníſque notas exhibent. Ita quidem ex artis principiis iſthæc præcepta duci videntur atque ſtabiliri, vt in ſecanda vena perinde ac in diiudicandis litibus, facti quàm iuris quæſtio ſæpe fit obſcurior. Exercitari igitur vnumquemque in his ſignis oportet, quę tum plenitudinem, tum vniuſcuiuſque humoris exuperantiam ſitúmque demonſtrant. Neque imperitorum more, ſi vel nares ſtillant ſanguine, vel vrinæ rubicundæ ſeſe offerunt, protinus imperanda venæ ſectio. Etenim facilè ſanguis prorumpit, non ex plenitudine ſolùm, quódque eam vacuationem moliatur natura, ſed aliis compluribus ex cauſis. Quibus enim exeſa ſunt venarum oſcula: quibus etiam viſcera, præſertímque iecur imbecillum vel ſcirrhoſum euaſit, iis ſæpe ſanguis fluit è naribus, haud ſecus atque hydropicis. Quinetiam vrina rubeſcit cruentáque redditur in attritu calculi renū. Flaueſcit ex ictero ſimplici, ex ſcirrho hepatis, atque etiam ex aſcite. Nemo tamen per hos affectus rectè venam ſecuerit. Itaque ex iis ſolùm notis quæ vniuſcuiuſque humoris exuperantiā denunciāt, venæ ſectio tutò decerni poteſt. Hæc vna omnium humorum qui in venis maioribus conditi ſunt vitio expeditè ſuccurrit: eóque liberat ſi illinc nō autem è malè affectis viſceribus originem habet: tum enim (vt aliquando pleniùs exequemur) præſtantior accōmodatiórque eſt purgatio.

gatio. Ex his igitur cõſtare poteſt quæ humorum vitia vena ſecta vacuet. Nunc vt è venis prorumpentes humores reuellendo ſiſtat, exponendum.

Reuulſio atque deriuatio vt per venæ ſectionem fiat. Cap. V.

VNVM prorũpentis ſanguinis remediũ eſt reuulſio: idque ſiue foras vt è naribus aut ex vtero, ſiue in partẽ aliquã abſceſſum facturus illabitur. Eſt autem reuulſio illabentis humoris in contrariũ tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere poteſt. Contraria mathematicis ſunt quæ vnius & eiuſdem rectæ lineę extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarij dicuntur. Medicis verò contraria quæ in eiuſdem venæ recto proceſſu, per quem humorũ curſus eſt, quàm longiſſimè diſtãt. Aperta porrò vena primùm quidem pars vulneri propinqua exinanitur, hæc dein è longinquis ſanguinem prolicit. Quúmque id rectarum fibrarum ope compleat (illas ſiquidem trahendo vt tranſuerſas expellendo natura deſtinauit) plus ſanguinis & expeditius ab iis partibus, in quas fibræ diriguntur, quàm à cęteris eripiet. Imò etiam ſi nihil venæ trahant, humores tamen ſponte recto fibrarũ curſu defluent. Quicunque in dextris ſunt, dextra conſectantur: qui in ſiniſtris, ſiniſtra: Laudantúrque humorũ curſus quicunque in directum feruntur: qui verò obliquè in tranſuerſum, vitio dantur, tanquam violatæ naturæ & perturbationis indices. Nomine quidem contraria ſunt, antè ponè, ad dextram ad læuam, ſurſum deorſum, intrò foras. Cæterùm in humorum reuulſione, ne illa quidem contraria ſunt, niſi & in fibrarũ venarúmque recto curſu collocẽtur. Pleuritidi dextræ nequaquam cõtrarium eſt latus ſiniſtrũ: at inflãmato cruri dextro contrariũ eſt ſiniſtrũ. Hîc enim cõmunis & directa venarũ ſocietas, per quam ſiniſtrũ crus inciſum euocat è dextro: at è dextro latere nulla vena rectis fibris in ſiniſtrum cõcedit. Proinde huius ſecta vena, dextram pleuritidem non adimit, ſed noxium humorem vel in inflammata parte linquit, vel puro ſanguini permiſcet, vel (quod frequẽtiſſimè accidit) ſiniſtram pleuritidem inuehit. Quum itaque omne eò ſpectet conſilium, vt à loco phlegmone occupato plus ſanguinis ac celerius quàm à cæteris partibus hauriatur, vena præcidetur, quæ ſit in directo ſitu partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem ſummũ virum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachij venam ſecare iubet, ab eo latere quod dolore ſit affectũ. Neque verò ſolũ in dextra pleuritide, verumetiam in iecoris inflammatione (cui tamẽ venæ omnes ſocietate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit: qua nõ comparente, mediam ſecat: ſi nec ea ſe profert, ad humeralem confugere mauult, quàm ad interiorem ſiniſtri brachij, tantam ſcilicet vim his attribuens, quæ ſunt in directo ſitu. Itaque reuulſio è directo euidens ſubſidium celeriter adfert, è tranſuerſo nullũ. Vena porrò ampla copioſe, vicina validè atque celeriter trahit. Quum igitur magna vehemẽnſque fiet inflammatio ex humore

re ſcilicet maligno cuius fluxio ſit præceps, & locus in quem procumbit nobilis eximiíve ſenſus, ampla vena finitimo loco ſecanda, vt quę plus, celeriùs atque potentiùs ab affecta ſede vacuet. Sin verò affectus mitior eſt, anguſta vena eligenda, eáque diſtantiore loco, vt minus, tardiùs & ignauiùs euacuet. Eiuſmodi reuulſio omnis præterquã quòd fluxionem ſiſtit, ab affecta quoque parte prius putrem & inquinatũ ſanguinem, quàm ex reliquo corpore benignum atque ſyncerum detrahit. Neque tum metus vlli ſit nouæ fluxionis proritandæ. Quum enim pars laborãs magis quàm cæteræ exinanita fuerit, ſi ad penuriam vſque detractũ ſit, vix denuò alia humorum fluxione conflictabitur, niſi fortè nouo peccetur viuendi errore. Diſtantes enim indigentia auidæ, proprium ſanguinem elabi non ſinent: nec pars affecta (niſi dolor aut calor reſtet vehemens) ab illis quicquam eripiet, vt quæ ſit imbecilla, nec multo egens alimento. Malè igitur Arabum dogmate cenſetur, pręciſam in pleuritide eiuſdem lateris venam fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens eſt plenitudo, ne fluxio geminetur, copiam primùm vel ex inferiore pedis vena ſubtrahẽdam: deinde ex aduerſi cubiti interiore reuellendum, poſtremò reliquias ex eodem latere deriuandas. Quid hoc quęſo conſilij & prudentiæ, ægrum toties torquere, quem ſemel poſſis malo redimere? Profuſus ad indigentiam ex laborante latere ſanguis, copiam è fonte pleniſſimo haurit, ſimúlque phlegmone obſeſſam partem releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex aliis venis quæ è directo non ſunt, vnam copiam imminuit, nequicquam tamen deprauati elicit, neque oppreſſę parti leuamento eſt: aut certè putris humor è parte motus, puro venarũ ſanguini permiſcetur, redditúrque malum quod corrigendum fuerat priſtino deterius. Quũ autem è directo ſecatur, vacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atque diuturna tutiùs è diſtãtiſſimis reuellitur, ita & quę futura eſt arcetur: ſic enĩ in tractum nouę viæ longiorem cõuerſa, ſenſim à priſtino citra virium offenſionem deſciſcit. Deriuatio eſt humoris illapſi tractus in vicinũ latus. Fit autem aperta ea vena quæ in affectam partem inſeritur. Per quam ea modò alimentum capeſſit, modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca quum iniecto ſcalpello ea vena præciditur, pars multitudine defeſſa illac onus ſuũ abiicit. Opportunè autẽ deriuatio adminiſtrabitur, quũ reuulſione pręmiſſa fluxionis impetus & ardor iam reſedit, neque denuò recẽtis & inopinati ſuſpicio eſt: ſimúlque humor adhuc liquidus eſt in parte, è qua remeare potis eſt. Si verò vſqueadeo infarctũ eſſe parti cõiectura eſt, vt omni fluẽdi remeandíq; habilitate ſit orbatus (quod in diuturnis inueteratíſq; inflãmationibus frequẽs eſt, in quibus ſcirrhoſę quędã reliquiæ inhęrẽt) nulla vtique deriuatio venæ ſectione, ſed fomẽtis & emplaſtris mollientibus digerentibúſq; tentãda. Quibus etiã ſi ne humor diſſolui diſſiparíq; poteſt, neque locus eſt inſignis, neq; dolor vehemẽter vrget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè verò ſi humor pernicie atque cõtagione vicinas ſedes inquinauit. Id quãquã deriuatio propriè veréque

dici nō poteſt,illi tamen quaſi vicaria ſuccedit. Hactenus de venæ ſectione generatim traditum ſit, quæ interiorem morborū cauſam in vaſis conditam euacuat,vel effluentem reuellit: deinceps enumerandi affectus ſinguli quibus illa debeat accommodari.

Singulorum morborum, quibus vel præſentibus vel futuris ſecta vena ſuccurrit,enumeratio. Cap. VI.

ORBOS quos vel ſanguinis vbertas, vel eruptio progenuit, præſentes quidem ſanat venæ ſectio, impēdentes arcet. Eius generis maximè ſunt: ſynochus febris, tū ea quæ citra putredinem ex ſanguine efferueſcente, tum quæ ex putreſcente eo accenditur, omníſque continua, cuius putredo in vaſis maioribus condita eſt. In partium autem affectibus numerantur,phrenitis,ophthalmia,parotis,angina,pleuritis,peripneumonia,hepatis, ſplenis, nephritis, vteri, pudendorum,inguinum, alarum,brachiorum,crurum,articulorū, omnium denique tum interiorū tum externarum partium inflammationes,dictæ Gręcis phlegmonę. Fiūt enim dum aperta, rupta,vel exeſa vena, dilapſus ſanguis in partem abſcedit,abundantiórque congeſtus tumorē parit. His proximè accedunt ſputum ſanguinis,incipiénſque tabes,ſanguinis vomitio, & quæ è naribus,ex vtero vel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio vena oppoſito loco tuſa fluxionis impetum ſiſtit, reuulſioníſque vi nōnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remedium eſt, qui ex boni ſanguinis plenitudine ortus ſui primordia acceperunt. Qui verò ex impura plenitudine emerſerunt, quia his plurimum cognati ſunt, vena quoque ſecta curari deſiderant, quòd eorum materia, etiam ſi impura ſit, in vaſis tamen condita eſt, vel ab his emanat. Deinde carbunculus,furunculus,ſcabies humidior,omníſque rubor per corporis ſumma effloreſcēs, & quicūque ad iſtorū naturā conditionémque accedūt. His ergo præſentibus venæ ſectione medemur. Sic igitur cauſus, omníſque cōtinua febris curanda,cuius putredo in vaſis maioribus coërcetur. Intermittēs verò quę pura ſit,ſiue tertianarū, ſiue quartanarum aut quotidianarum genere continetur,quòd eius proxima materia propriúſque fomes non in vaſis ſit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ ſectione haudquaquā rectè curatur. At nihilominus in his interdum ſanguis cōuenienter mittitur, quum aut venæ immoderata copia turgeſcunt, plethoræque pericula impēdent, aut incaleſcētis ſanguinis ſymptoma quoddam acriùs vrget: vt pulſans capitis dolor,corporis iactatio,æſtus penè ſuffocans : quanquam & hæc plerumque obrepunt ex bile circum pręcordia efferueſcēte At ne ſic quidem venæ ſectio aut febrem aut cauſam eius tollit, ſed duntaxat ſymptomatū tum præſentium, tum impendētium ſæuitiam compeſcit. Ex partiū quoque affectibus, capitis & aurium pulſans dolor, lethargus, vertigo, apoplexia quædam, & epilepſia, acris mordáxque fluxio, cordis quædā palpitatio.

tatio. Quinetiam impendentibus illis consuetis, aut anniuersariis, quum iam plenitudo causaque subesse deprehenditur, anteuertēdum occurrendúmque est sectione venæ, quandoquidem præsentium atque futurorum vna communísque est ratio medendi : & quæcunque morbis præsentibus rectè peraguntur, eadem sunt aut incipientibus aut imminētibus illis pręmittēda. Sed & citra plenitudinem, atque etiam in penuria interdum vena inciditur, quum euidentes causæ vt contusio, dolor, vel ardor fluxionē proritant, quæ partis alicuius phlegmonem minatur: quod etiam nō præsentis, sed incipientis aut imminentis morbi magnitudine atque metu fit. Hoc loco dubitatio existit non parum cōtrouersa, vtri magis ex vsu sit venæ sectio, præsentine morbo an imminenti. Quæ sic tamen explicari potest. Quū maxima & præceps est plenitudo, necdum morbus vllus genitus est, nullo virium dispendio sanguis abundè educi potest, vt qui copia & pondere naturæ grauis erat : protinus enim laborans discrimen effugit morbi imminētis, securúsque redditur. Quum verò morbus iam est genitus, vires præsentia eius attenuatæ, vix queunt citra detrimentum iustam sanguinis effusionem sustinere. Hinc Hippocrates ex more insilientes vel imminentes morbos iubet anteuertere sanguinis missione, non illorū incursum appulsúmq; expectare. Hac ratione in ephemera ex obstructione, in synocho simplici, sanguis copiose trahitur antequā materia putrescat. Quocirca tutiùs imminente quàm præsente morbo sanguis profunditur : ac vtilius est futurum prospicere atque præcauere, quàm prorogare vt insilientem defixúmque profligemus. Nam ægrius eiicitur quàm non admittitur hospes. Cæterùm quum morbus iam grauiter hominem exercet, maiore necessitate remedium expostulat, quàm quum nōdum inuasit. Quocirca genito quàm impendenti morbo, necessaria magis est venæ sectio, quòd geniti sæuitia, maiore nos necessitate impellit & vrget, quàm futuri metus. Itaque præsenti necessitas, imminenti vtilitas ac securitas inest.

Quæ vena in quouis affectu secanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio assistit, qualibet ex vena citra delectū detrahitur, cōmodissimè tamen vsúq; maximo ex interiore cubiti dextri, quæ à caua plurimū & à iecore validissimè prolicit. Plenitudo biliosa, ex dextri quoque, melāncholica ex sinistri cubiti interiore vena: ita enim efflagitat lienis situs. Quę verò ex crudorum colluuie suborta fuerit, ex vtrocunque cubito peręquè demi potest. Eadem prorsus lex & in febrium curatione obseruanda. Quapropter synochus tum simplex tum putrida, venam interiorem cubiti dextri præcidi postulat: perinde vt febris ardēs, & pestilens simplex, itémque tertiana & quotidiana continua. Quartana verò quæ continenter affligit, interiorem poscit sinistri brachij. Eadem propemodum ratione in puris intermittentibus secanda vena deligetur, si quando aut plethora aut symptomatum

matũ ſęuitia hanc aperire poſtulet. Ex partibus quæ ſupra clauiculas ſunt, perſpicuè reuellit & vacuat inciſa vena humeraria, celeriùs validiúſque in cubito, tardius verò & ſegnius in eo manus ramo, qui inter pollicẽ & indicem excurrit. Ex his verò quæ inter clauiculas & renes poſitæ ſunt, reuellit ſecta interior, celerius & maiore vi in cubito, tardiùs verò & ſegniùs in manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur. Ex vtriſque reuellit vena media, ſiquidem ex communibus illa humerariæ & interioris ramis coagmentata conflatáque eſt. Nam plerumque aut latet altius inuoluta, aut alterius duntaxat ſoboles eſt. Subter renes in quacunque parte inhęreſcet affectus, ſecta poplitis vena, maiore tum impetu tum celeritate reuellitur, lętius verò & infirmi⁹ ſecta in malleolo ſaphena. Renes ancipites ſunt, medij inter ſuperiora inferioráque interiecti. Sitũ definio non ex partis ordine, ſed ex ortu & productione venæ, quæ in partem emittitur. Itaque phlegmone quæ rectos abdominis muſculos ſupra vmbilicum inuaſerit, retrahetur aperta inferiore vena. Quæ verò colum inteſtinum prehenderit, quamuis ſubter renes ſit, reuelletur ſecta interiore cubiti: ita enim venarum origines deriuationéſque cõmonſtrant. Hinc ſingulas vniuſcuiuſque partis affectiones perſequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum externos, ſiue etiam nunc initium faciant, ſiue magnitudinem ſummam impleuerint, reuellit ſecta cubiti humeraria: dextros quidem dextra, ſiniſtros ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendum erit, vti quum anteuertere ac futuros præcauere cõſilium eſt, ſecabitur quæ directo inter pollicem indicémque manus contendit, niſi fortaſſe aliunde quàm ex humeraria ducat originem. Eos porrò deriuant ſcapularum atque humerorũ ſcarificatus, iniectæque cucurbitulæ, & ſanguis profuſus è naribus, quemadmodum etiam phrenitidas, deliria, & apoplexias. Vertigines verò quæ capitis vitio enatæ ſunt, deriuantur præciſis quæ ponè aures ſunt arteriis: perinde atque inueterati capitis dolores calidi ſpiritúſque pleni. Qui dolores priora capitis obſederunt, deriuãtur aperta frontis vena: qui verò occiput & poſteriora tenent, cucurbitulis ceruici humeríſque adhibitis, aut inciſa vena puppis. Oculorum inflammationes & acres lachrymæ, primum ſecta eiuſdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruicíſque cucurbitulis retrahuntur inhibentúrque: deriuãtur autem inciſa vena quæ in alterutrum fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus poſt humerariam ſecetur vena ſub aure. Gingiuarnm, maxillarum & dentium calidiores affectus, poſt humerariam, earum quæ ſub labiis extant ſectionem deſiderant: vt angina earum quę ſub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit pariterque deriuat interior cubiti ſiniſtri potius quàm dextri: quãdoquidem pulmonum venæ ex dextro cordis ſinu prodeunt, hic autem in ſiniſtrum parietem venæ cauæ inſeritur, qui per alam ſiniſtram in cubitum excurrit. Eadem ſanguini qui tuſſiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliíſque eorum vitiis ſuccurrit. Pleuritidi tum interiori, tum externæ, itémque pectoris, diaphragmatis

phragmatis inflammationibus & vlceribus ſanguinem ſputo fundētibus, interior eodem latere ſecta reuellendo deriuandóque confert. Inflammationes quæ vel axillas vel humeros malè habēt, niſi ad brachij flexum pertingant, eandem curandi rationē ſubeunt. Quum autem eò peruenietur, quoniam partem inflammatione obſeſſam ſectione proritare tutum non eſt, manus è directo aperienda eſt vena. Iecore inflammato grauitérve oppreſſo, interior dextra cęditur: at verò malè affecto lieni ſuccurrit interior ſiniſtra, in cubito quidem validius, in manu languidius. Deriuatio è liene, non vt quibuſdam videtur in hæmorrhoidas, ſed in aluum fit: & è cauis quoque iecoris in aluum, è gibbis verò in vrinas. Recens renum inflammatio, quam copia ſanguinis comitatur in venis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidem ſi ren dexter, ſiniſtri ſi ſiniſter affligitur. Quum verò non immodica plenitudo premit, tutius validiúſque ex inferioribus quę è directo ſunt, vel in poplite vel in malleolis. Per vteri affectus ſi mēſes præter modum emanant, vena cubiti interior impetum coërcebit, ſurſúmque retrahet, quemadmodum & cucurbitulæ ſubter mammas, vel etiam vmbilico infixæ. Suppreſſos autē menſes vena in poplite aut malleolo inſtante purgationis tempore cæſa mouet: nam ſanguinis impetu deorſum conuerſo, venæ quæ in vterum pertinent, reſignantur. At ſi qua inflammatio ſubeſt, per initia ſurſum retrahetur, ídque directò: illinc quippe tanquam è fonte plenior fluxio irruebat. Nec eſt quòd inde menſium ſuppreſſionē vereare: ſi modò quàm mox venam in poplitem aut in malleolum directā ferire iubeas, quę illorum euacuationi deriuationíque paratum & expeditum eſt pręſidiū. At ſi quis temerè hoc ab initio experiatur & attentet, fluxionis impetum phlegmonémque augebit. Reuulſio enim quæ fit ſecta interiore cubiti vena, quia iecur fontem ipſum, è quo fluxionis exordium eſt, exhaurit, vniuerſalis cenſetur: quæ verò ex venis inferioribus fit, particularis, neque fontem primariò euacuat. Quum itaque vniuerſalia particularibus ſint præmittenda, inflammationes quæ ſubter renes incurrent, primùm reuellendæ ſunt præciſa interiore cubiti vena directa, deinde reſeratis inferioribus, quæ aliquam etiam reuellendi vim obtinent: has tamē tutum minimè ſit primas ferire, maximè ſi ingens eſt vaſorum plenitudo, fluxioníſque incurſio vehemens. Profluentes affatim hęmorrhoidas, ſecta in cubito vena ſupprimit: ſuppreſſas diducit & euocat ſecta in malleolo. At ſi qua inflammatio vel podicem, vel partes obſcœnas, vel veſicam, vel alterutrum inguen infeſtabit, modò non venenatæ cuiuſdam perniciei particeps ea ſit, ex ſuperioribus cubiti venis multitudo ſummouenda, inhibendáque fluxio: ſecundum quam ex inferioribus, ſi magna premet neceſſitas, particularis reuulſio deriuatióque fiet. Similis eſt crurum inflammatorum ratio: quoties enim ingens ineſt plenitudo, effrenatáque fluxionis vis & incurſio, ex cubito ſanguis primum, mox ex crure vel pede fundetur. Sin leuior exiſtet inflammatio, neque plenitudo extra modum increuerit, ſuperiorum venarum ſectionibus prætermiſſis, ſatis ſupérque

erunt quæ ex inferis obeuntur. Hæ igitur venæ, in factis aut incipientibus morbis incidendæ. Cæterùm qui ex præsenti plenitudine futuri morbi metuũtur, sanguinis detractione arcendi sunt & prȩuertendi. Ac si plenitudo ex suppressis mensibus coagmentata est, quisquis morbus impendebit, congruenter propulsabitur inferarũ sectione, quæ dum vacuant, menses pariter exciunt, ipsámque mali causam exterminant. Vbi verò ex longa consuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinémque inuehunt, si quidem has euocare consilium est, ex inferioribus plenitudo haurietur: sin illas obcæcare ægrotus requirat, neque velit posthac illis obnoxius haberi, plenitudo ex superioribus erit detrahẽda. Quæcunque autem aliis ex causis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit secta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius vasa facilè diducuntur vel rumpuntur, aut illabentem fluxionem promptè excipit, exinanienda est non per venam finitimam, quum nihil morbi adhuc genitum sit, sed per venã quàm longissimè è directo disiũctam, quæ & futurã fluxionem inhibeat, & eius solitum impetum in diuersam regionem incitet.

Quid spontanea sanguinis eruptio conferat in morbis. Cap. VIII.

SANGVIS è naribus, ex hæmorrhoide, atque ex vtero plerũque sponte prorumpit: ex ore verò modò tussi, modò vomitione: at ex alia corporis parte perquàm rarò, nec nisi contra naturam. Quocunque ex loco lentè parcéque sanguis etiam secundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum soluit, neque conuenientem vacuationem dehortatur, quam præsertim morbi vehementia maturare cogit. Qui verò affatim copioséque profluit, tum in grauante plethora, tum in synocha febre vtilis, vt quam decretorio die plerũque finit. Quum enim vniuersale malum omnes peræquè tum venas occupet, vndecunque obtingat sanguinis imminutio, grauitatis plenitudinísque symptomata cedũt. At in causo atque in omni cõtinua per quã humores alij in maioribus vasis putrescunt, sanguis etiam copiose & affatim prosiliens non ȩquè confert. E naribus enim qui excurrit licet vigilias, deliria, capitis dolorem aliáque symptomata demulceat, vix tamẽ propriam morbi essentiam atque radicem euellit, nisi fortè immoderatior succedat profusio, summa virium dissolutione, quȩ tamẽ nusquam videtur optanda. Vitiosus enim sanguis per nares postremus elabitur, nec nisi quum vtilioris magna vis erit effusa. In his igitur febribus tametsi nares multo stillent sanguine, vena tamen cubiti secanda: quãdoquidem sæpe deprehensus est è naribus tum colore, tum substãtia laudabilis, quum ex cubito impurus sordidúsque detrahitur. At verò qui per hos morbos ex hæmorrhoide aut vtero affatim & copiose exit, quòd proximè è vena caua lumborũ decedat, multo equidem vtilior habẽdus: sed plerumque nec ipsam febris radicem extirpat, quæ in venis est cordi proximis. Hinc sæpe profluentibus

bus

bus menſibus, atque etiam in puerperis quæ ritè purgãtur, ob febris ardorem ſanguis (licet parciùs) è cubito demendus. Eadem quoque ac etiam euidentior eſt interdum ratio mittendi ſanguinis è cubito, profluente hæmorrhoide. Iam verò partium phlegmonæ aliique affectus qui ſupra iecur & diaphragma conſiſtunt, nihil aut minimum miteſcunt ſanguine ex vtero aut ex hæmorrhoide ꝓfuſo: nec qui inferiores ſedes obſidẽt, eo profluente è naribus: quẽadmodum nec è nare dextra emanans affectus tollit ſiniſtros, nec è ſiniſtra dextros. Itaque ſanguis ſponte at non ex ratione profluens, non eam dehortatur venæ ſectionem quam ratio vſúſque poſtulat. Morbis autem curandis venæ ſectio aut per ſe, aut ex accidente confert: per ſe aut vacuat aut reuellit, ex accidente verò, modò refrigerat, quum calidiorem ſanguinem educit, modò obſtructiones expedit, ſed eas duntaxat quæ ex multitudine contractæ fuerant. His autẽ affectibus ſemper adhibenda eſt, quibus per ſe, non ſemper verò iis quibus ex accidente medetur. Etenim iecoris calidiorem intẽperiem emẽdare emiſſione ſanguinis quum eius eſt penuria, minimè tutum ſit: ſed eorũ tutior vſus quæ per ſe refrigerant & proprium ſunt intemperiei remedium. Dicti iam ſunt affectus omnes quibus remedio eſt venæ ſectio: nunc effundendi ſanguinis præfinienda quantitas.

Quibus ſignis morbi magnitudo & virium robur comprehendãtur: pro quorum indicatione mittere aut non mittere ſanguinem oporteat. Cap. IX.

QVICVNQVE affectui conuenit venæ ſectio, ei protinus adhibenda ſi magnus is eſt viréſque conſentiunt. Leuis autem vſqueadeo interdum affectus eſt, vt vel ſponte nullo artis ſubſidio breui ſaneſcat. Atque interdum licet magnus ſit, vires tamẽ imbecilliores apparent quàm quæ vllam vacuationem ſuſtineant: vt quæ ferè omnis illarũ ſubſtantiam cõuellat, quarum ſeruandarũ gratia curatio inſtituitur. Itaque vt accuratè & ad vnguem præſcribatur in quibus morbis & quantũ demẽdum ſit ſanguinis, prorſus æſtimãdum quàm magnus morbus ſit, quámque validæ ſint vires. Morbus autẽ ſiue factus omnino, ſiue incipiens, ſiue impendens, magnus dicitur aut ex ſe, aut ex ſua continente cauſa quæ in humoribus cõſiſtit, aut ex ſymptomatis cuiuſdam ſæuitia. Ac primùm quidem magnus veheménſque intelligitur ex ſuo genere: nam cuiuſcunque partis ſit phlegmone, grauior deteriórque cenſetur quàm ſimplex eiuſdem intemperies. Deinde ex partis vſu atque præſtantia, ſi ex principum partium eſt ordine, vt cor, vt cerebrum & iecur: aut ſi cõtrà inter partes abiectas & ignobiles cenſetur. Præterea ex iſtarum ſitu: nam aliæ principibus affinitate iunguntur, vt pulmones, latera, ventriculus & lien: aliæ verò longiore interuallo diſiunctæ ſunt, vt inteſtina, renes, veſica, artus, aliæque in extremis corporis poſitæ. Ex ipſo denique partis ſenſu, qui aut acer acutúſque eſt, aut hebes. At cauſæ magnitudo ex

humoris

humoris qui in affecta ſede congeſtus eſt & continens fit morbi materia, conditione & natura ſpectatur: quòd nempe benignus ſit vel vitioſus, vel putridus, vel pernicioſa qualitate cōtaminatus, íſque aut multus aut paucus. Hîc enim quicquid pernicioſum eſt & malignū, magnum etiā nuncupare conſueuimus. Ex vaſorum etiam & viſcerum totiúſque corporis plenitudine vel exinanitione, antecedentis cauſæ magnitudo deprehenditur: itémque ex humorum inibi conceptorum puritate aut vitio. Symptomatis magnitudinem ex vehementia aut remiſſione eorum quæ incidunt metimur, nempe doloris, ſitis, languentis appetentiæ, vigiliarum, & cæterorum quæ vires imminuūt & attenuant. Itaque ſi praua quędā morbi ſpecies velut inflammatio, iecur, cerebrū, vel partes cordi vicinas atque connexas occupauerit, cuius vis latè ſe fundat, ſitque humor putridus & venenatus, quali & corporis vaſa conferta appareant, adeò vt inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetentia, ſitis, dolor acerbus, & vigilię: hūc profectò in maximorum grauiſſimorúmque morborum numero reponemus, cui & maxima congruit euacuatio. In quo autem morbo diuerſa comparent omnia, is certè pro leuiſſimo minimóque ducendus eſt, & qui fortaſſe nullius vacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti ſunt medij ordines, qui pro maioris minoríſq; ratione, aut abūdè aut parcè vacuandum denunciant. Nunc ad virium æſtimationem trāſferatur oratio.

Facultatum viriúmque corporis aliæ partibus ſingulis ingeneratæ ſunt & inſitæ, aliæ communes & influentes. Inſitarum atque innati calidi vnam eandémque haberi eſſentiam, eámque naturam appellari, & ex innato ſpiritu & humido primigenio conflari, cui ſolida partium ſubſtantia tanquam materia ſubſternatur, aliàs planum effecimus. Communium verò vagarumque eſſentias è tribus principiorum fontibus emanare, triplicique ſpiritu in totū corpus, animalem quidem è cerebro per neruos, vitalem è corde per arterias, naturalē è iecore per venas effundi oſtendimus. Quo loci demōſtratum ſimul eſt vires partibus ſingulis ingenitas ab influentibus illis ſuſtineri, totum verò animal ab vtriſque gubernari. Itaq; ſi integra ſanitate frui debet animal, vtraſq; tā inſitas quàm influentes ſaluas & incorruptas eſſe eſt neceſſe. Quod euenturū eſt, ſi earum ſubſtantia æquabili & iuſta quadam moderatione conſiſtat, quę in certa quātitate atque proba temperie poſita eſt. Econtrariò autem ſi ſubſtantiæ vel quantitas vel temperies inuertatur, illæ neceſſariò iacturam faciēt, aut imbecilliores euadent, vnde earum functiones lædentur, totiúſque animalis gubernatio perturbabitur, tandémque vitæ conſequetur euerſio. Ergo valentes & imbecillæ vires ex operibus primùm internoſcendæ ſunt. Vrinæ aut alui excremēta cruda, nempe tenuia & aquoſa, aut loturæ carnis ſimilia, naturalis facultatis imbecillitatem commonſtrant, quemadmodum vel retentio, vel alia quæuis oblæſa functio. Vitalis facultas ex pulſu paruo, obſcuro & lāguido, ſimiliter ex reſpiratione parua, difficili atq; crebra, ex voce exili & lāguida, quæ neque pulmonum, neque pectoris vitio oborta

orta ſit, debilis animaduertitur. Horum verò contraria eiuſdem robur & firmitudinem oſtendunt. Animalem vim imbecillam coarguunt motus ſenſuúmque læſio, vigiliæ, deliria, aliæque perturbatæ principes actiones: quēadmodum contrariæ conſtantiam ipſius firmitatémque demōſtrant. Ex iis ergo functionibus facultates lædi coniicimus. Læduntur autem & imbecillæ apparent bifariã, vel oppreſſæ vel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppreſſis internoſcere. Hę ſiquidem largam, illæ nullam vacuationem ferunt. Earum diſtinctio ex cauſis euidentibus eſt petenda. Si enim eius generis prægreſſæ ſunt quæ virium ſubſtantiam vel mutant vel diſſipãt, eas verè languidas eſſe: ſin nullæ eiuſmodi deprehenſæ ſunt, & aliæ vrgent ſuo pódere, opprimi ſolùm cenſeto. Externæ cauſæ & euidentes quibus inſitarum virium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, ſunt ardentiſſimæ febres quæ corpus liquant, & cauſę vehementiores quæcunque ſolidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectant, ſiccántve. At illarum ſubſtãtia digeritur atque diſperditur in morbis longiſſimis, qui hominem in atrophiam vel in tabem coniiciunt. Influentium autem virium triplex ſpiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quarumlibet irruentium intemperie vel venenata qualitate, tum ex viſcerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aëris quippe feruor & æſtus non ſolùm quà nos extrinſecus ambit, verumetiam quà intrò reſpiratione ducitur, pulmones primùm, deinde cor, omnéſque ſpiritus eouſque inflammat, dum plerumque febris incendatur: ex qua ſpiritus intemperie neceſſitas eſt vires imbecillæ languidæque reddantur. Adde per eum feruorem ſpiritus nō modò temperiei mutationem ſubire, ſed & diſſipatione minui. Frigoris contrà immoderata vis foris incidens intróque ſubiens, aliàs ſpiritum omnémque calorem infringit & debilitat, aliàs prorſus extinguit. Aër dum vel peſtilens vel quodpiam venenatum aliud vitium concepit, hauſtus tractúſque contagione noſtros etiam ſpiritus labefactat, ex quo grauium morborum in corpus incurſio, viriúmq; non mediocris iactura. Multo quidem apertius vel ſcorpij vel rabidi canis vel alterius venenatæ beſtiæ morſu acceptum virus, ſpiritum polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſæ cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur, eadem ſi longius ſerpat neceſſariò ad ſpiritus indidem ortos dimanabit, viriúmque robur comminuet. Quodcunque etiam humoris vitium in corpore dominetur, ex eius intēperie grauem offenſionem ſpiritus excipiant oportet. Crudorum quippe humorũ vi qui aut corpus vniuerſum aut ventriculum maximéque os eius occupauerint, neceſſe eſt tum caloris tum ſpiritus ſubſtantia refrigeſcat & infringatur, animálque prorſus lanqueſcat, interdum verò & ſyncope prehenſum corruat. Bilis ardentior calore immodico ſpiritus cremans, aut os ventriculi vellicãs & quaſi aculeis compungens, haud leuiorum malorum fit cauſa. Eſt & quum humor aliquis veneni labe & pernicie aſpergitur, cuiuſmodi eſt cohibitum putre-

scénsque semen, aut menstruum, aut grumus sanguinis, cuius vapor spiritum labefactans & inficiens aliàs syncopen, aliàs vteri strangulatum, aliàs epilepsiam, aliàs alia incōmoda solet inferre, viribus extra modum offensis. Ergo tot tantísque modis spiritus à sua temperie desciscũt. Eorum porrò viriúmque substantia imminuitur atque dissoluitur, interdum sponte, quia tenuis & dissipabilis in corpore calido, raro, laxóque concluditur, vt proinde suopte impetu disperdatur & vanescat. Interdum verò externarũ & euidentium causarum occursatione perimitur, quales sunt ambiens aër feruidior & siccior, vacuatio immodica, motio vehemēs, animi pathemata, dolor & vigiliæ. Immodica humoris aut etiam inutilis excrementi euacuatio, hoc ipso quòd spiritus substantia fusa atque profluens est, non potest non bonam illius partem è corpore secum abripere. Quocirca siue aluus nimiopere vel natura vel arte profluit, siue vrina plus æquo profunditur vt in diabete: siue pus aut aqua ex thorace, stomacho, ventre inferiore, aut ex magno quopiam abscessu vniuersè & affatim prorumpit, necessitas est grauem vires iacturam faciant. Multo autem certius & clarius nimia sanguinis aut salutaris humoris vacuatio spiritus effundit, virésque cōuellit, siue is ex vulnere, siue ex naribus, siue ex ore, siue ex mariscis, siue ex vtero, aut aliunde prosiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt, quòd per has necessario & vtili corporis alimento disperdito & exhausto aliud non sufficitur, vnde vim omnem cōcidere est necesse. Labor ac æstus spiritus calorísque substantiam halitu aut sudore dissipant. Quapropter qui vitæ suæ cursum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt, quoniam continenter labitur ac fluit eorum substantia, haud æquè excrementis circumfluunt atque ij qui ociosam & inertem vitam traducunt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluunt, his (inquit Poëta) frigent effœtæ in corpore vires, quæ nullius medicinę vim perferunt. Hi omnium maximè ex tantula seminis vacuatione flaccescunt & languent, quòd spiritus plurimum dissipetur. Doloris porrò atrocitas multo amplius quàm labor spiritus disperdit, virésque prosternit. Animi pathemata alia quidem spiritum atque calorem obruunt & strāgulant, vt timor, mœstitia: alia verò dissoluunt atque dissipant, vt gaudiũ, lætitia. Vigiliæ corpus vniuersum eiusque maximè animalem spiritum exhauriunt, quemadmodũ somnus vacuationis genus omne præter sudores, & quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci vocant cohibet. Atque hæ sunt causæ quarum exuperantia calorem, spiritum virésque dissipat: quæ quoniam euidentes existunt, tanquam notæ & signa fiunt, ex quibus vires propriæ substantiæ iacturam fecisse intelligimus. Causæ verò quæ duntaxat vires opprimunt interiores sunt & abstrusæ, neque adeò nobis expositæ: eius generis sunt obstructio, & immoderata humorum copia. Venarũ arteriarúmque obstructio quæ à crassis lentísque humoribus fit, spiritus arctè coërcet, neque illos ventilatione refrigerari sinit, vnde prępedito vsu vitæ necessario grauiter cum ingenito calore opprimuntur. Id quidem in pulmonibus, in iecore, in cerebri ventriculis

triculis atque arteriis, in ipso denique corporis habitu sæpe ac multum euenire solet. Obstructio autem quam humores nimio plus exuberãtes induxerunt, non modò spiritum calorémque premit, verumetiam suffocat & obruit. At multitudo libera neque vlla obstructione præpedita siue simplex siue cacochymiæ particeps est, vires strangulat: vt in athletico habitu sanguinis, in leucophlegmatia pituitæ, in hydrope cruditatum, in ictero bilis exuperantia. Quotiescunque igitur naturalis facultas ab excremẽtis, vitalis ex pulsu & respiratione, animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur: si qua ex causis illis procatarcticis vehemẽtior antecesserit, direptam & imminutam censeto virium substantiam. Vbi verò nulla ex causis illis prægressa fuerit, & vires nihilominus imbecillæ comparebunt, nõ vtique dissolutas, sed oppressas putato: maximè si vel plenitudinis vel multæ cacochymiæ signa fuerint connexa. Sublatis causis opprimentibus protinus vires recreantur & ad sese redeunt, nisi affectionis diuturnitate prostratæ iam sint. Velim igitur affectarum virium tres à nobis ordines constitui, alias esse prostratas, grauatas alias, tertias languidas, quarum signa sigillatim ex antè commemoratis elucebunt. Sunt qui vni pulsui tãquam signo minimè fallaci iubent attentos esse de virium robore iudicaturos. Id certè magnum quippiã, at nondum satis esse iudico: quandoquidem pulsus ferè inconstans incertúsque est, & externarum complurium rerum interuentu perturbatur, mutationémque suscipit. Deinde ingens copiosáque euacuatio alias vires non minus quàm vitalem cõcutit, atque earũ occasu haud secus emorimur atque si vitalis intercideret: quare videtur aliarum etiam facultatum obseruatio ad vacuandum necessaria. Si quis enim vehementi aut diuturno morbo, vt lienteria, atrophia, marasmóve extabuit, huic sanguinem non mittes, etiamsi pulsus plenus nũc existit & validus. Quocirca non vnius, sed trium vagarum & influentium facultatum, neque harum solùm, verũetiam insitarum, quibus actio vitæ continetur, robur ad vacuationem æstimandum est.

Vt vacuandi quantitas ex morbi magnitudine & virium robore æstimari debeat. Cap. X.

MORBVS omnis ægroti vires conuellit, vt & vacuatio quæ ad illius depulsionem adhibetur. Ne igitur durum videatur iam afflictum grauius affligere, ea lege tẽperanda sunt omnia, vt morbi substãtia dematur, viribus quàm fieri potest minimum oblæsis. His quidem tãtisper negotium facessere dum malum profligetur, & in maioris commodi spem adducamur, periti in primis est artificis. Quæcunque autem offensio per legitimas euacuationes viribus infertur, leuis admodũ & breuis esse solet, vt quæ completa euacuatione mox cõquiescat. Natura siquidem noxiorum humorum pondere deonerata, quo veluti sarcina premebatur, priores vires recuperat, quicquid spiritibus & innato calori fuerat detractũ

 resarcit,

resarcit, factáque morbo deinceps superior, quæ reliqua sunt euincit partim coquendo, partim foras dissipando. Si Hippocrates ad pericula prospicienda sagacissimus, consuluit tenuem victum ægrotis adhibere, haud veritus illorum vires, licet infirmas victus tenuitate debilitare, vt hac simul morbi essentiam comminueret: idem profectò in vacuandi munere tenendum. Cæterùm perinde vt in victus ita & in euacuationis ratione cauendum, ne in extremam debilitatem adductæ vires concidant, circumspiciendúmque etiam atque etiam & accuratè consideradum, quantũ & quoad perferre queant. Æqua autem & legitima vacuationis quantitas citra insignem virium offensionẽ morbum adimit. Hoc morbi viriúmque inter se exquisita collatio commõstrat. Nam validis constantibúsque viribus, fidenter quantum morbus desiderat erit vacuandum: minus validis parciùs, prostratis nihil prorsus moliendum. Cæterùm hoc ipsum in disceptationem quęstionémque vocatur, possíntne vires vsqueadeo debilitari, vt ne minimam vacuationem toleret. Plerumque enim in magna virium deiectione vacuationes sponte, salubriter, euentúque fœlici prorumpunt. Deinde vnicuique virium ordini sua quædam vacuationis quantitas proportione reddi potest: non enim credibile est vncia aut semuncia sanguinis effusa vires etiam prostratas offensum iri. Quoniam igitur hęc obscura sunt, explanationes adhibendæ, vt omnis veterum ambiguitas tollatur. Vacuationum alia integra statuitur & perfectè absoluta, quæ omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit: alia vtilis quidem at nõ integra, quę parte morbi sublata reliquum facit leuiorem: tertia eousque exigua & deficiens, nihil vt laborantem leuet. Raro quidem vires adeò prosternuntur (nisi malo victis & deploratis) vt ne vel minimam quidem vacuationẽ sustineant: verùm huiusce tanquam inutilis veteres non meminere, quòd citra ægroti alleuationem viribus incommodet, statuéruntque viribus afflictis & prostratis nullam omnino vacuationem adhibendam. Itaque valentes vires integram consummatámque, mediocres imperfectam quidẽ, sed vtilem, prostratæ nullam mali curatricem vacuationem tolerant. Ex morbis autem quicunque vehemens ac magnus extiterit, copiosam eámque necessariam exposcit, sine qua aut nullo modo aut non tutò sanari potest. Mediocris moderatam, quæ rarò necessaria, sed duntaxat vtilis habetur, per quam citiùs ac tutiùs sanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiam aut nullius omnino vacuationis indiget. Iam verò morbi magnitudo virium robori conferatur. Quum vires erunt planè integræ, & morbus mediocris, non vtique necessaria, sed duntaxat vtilis est venæ sectio: potest tamen tutò & quãtum morbus desiderat sanguis mitti. Non enim verendum est constantes vires aliquantisper imminuere, dum morbi sentina funditus exhauriatur: eæ siquidem promptè nulláque mora recreãtur. Quum in virium constantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculosus, qui vasa immoderatiore copia distendat, quemadmodum in habitu athletico & in synochis febribus, tunc vberior vacuatio præscribẽda,

da, quæ affectus magnitudini vſquequaque reſpondeat, expedítque (inquit Hippocrates) vſque ad animi defectionẽ ducere, ſi æger perferre poſſit. Neque verò de ea animi defectione pręcipit, quæ vel timiditate & animi ignauia, vel acrimonia humoris accidit, qui os ventriculi pungit & irritat: ſed de ea duntaxat quæ vberiorem euacuationem cõſequitur. Hanc enim in morbis extremis ſtatuit tanquam regulam & legitimum vacuationis modum. Eſt autem animi viriúmque defectio lipothymia ſiue lipopſychia, in qua etiámnum ægrotus loquitur, audit, videt, agnoſcítque præſentes. Syncope verò eſt omnium virium præceps lapſus, vt epilepſia animalium: qua certè qui opprimitur, nec audit nec videt, & (vt verbo expediam) omnes externas functiones quaſi interceptas habet. Lipothymia leuior eſt ſyncope, háncque ſolet præcedere. In his igitur affectibus ſanguinem vſque ad lipothymiam mittere permittitur: at non temerè & ſine iudicio. Sed quum iam vires præ vacuatione manifeſtè fatiſcunt & vacillant, & initium patiuntur defectionis atque lipothymiæ, cohibẽdum: neque vnquam vacuationes ad extremum & vſque ad veram ſyncopen deducendæ, vt quæ omnino periculoſæ euadant, etiamſi validæ vires erant. Tentandum igitur eſt exuperantem humorem ſubducere, quoad vires ferant. Et quocunque tempore diſſoluũtur, etiamſi reſtent ſuperuacua, ab euacuatione nihilominus deſiſtẽdum ceſſandúmque protinus eſt. Hoc autem certiſſimè diſces pulſuum mutationi animum mẽtémque adhibens, quum ex magno paruum, ex æquali inæquabilem, ex vehementi debilem & obſcurum fieri, qúmque fluentis ſanguinis impetum labare, ęgrotúmque iam languere animaduertes. Quoniam igitur ſyncope mortis eſt imago quædam, quæ aſtantes perterret, & ægrum in maximum vitæ diſcrimẽ adducit, in eam profectò vacuatione ægrotum minimè præcipitabit, quicunque exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri, neque in vllas obtrectatorum reprehenſiones incurrere volet. Conducibilius quidem ſit ægrum diutius torqueri, quàm vnà cum morbo vitam omnẽ profundere. Hactenus vires integras valentéſque oratio noſtra attigit. Mediocres porrò vires ſi mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque vacuationem poſtulãt, quæ leui aut exigua virium offenſione vniuerſam cauſam detrahat. Atque etiam vtilis ea fuerit, quæ leuior mitiórque adhibebitur. At ſi eaſdem vires morbus maior inuadat, & cui multa vacuatio fuerit neceſſaria, nequaquam debet ea ſemel & vniuerſe ſuſcipi: vt quam vires tolerare nequeant. Non enim rectè morbum demit, qui cum morbo ægrũ de medio tollit. Quum igitur ſemel & vniuerſe facta vacuatio citra periculum adhiberi non poteſt, quod vitioſe ſe habet, paulatim vacuare expedit, & minutatim ſalubre quippiam pro eo reponere: ac primùm quantum vires ferant detrahere, deinde quod defuit iteratione ſupplere, ídque vel bis vel ter, vel nonnunquam ſæpius: ea curatio Græcis eſt ἐπαφαίρεσις. Proſtratis autẽ viribus nulla vel morbo exigente vacuatio ineunda. Quæ enim adeò exigua fuerit, vt viribus illis quaſi dimenſa & par reſpondeat, quoniam com-

modi nihil, incõmodi verò atque perturbationis plurimũ infert, tanquam inutilis & ſuperuacua prætermittatur. Atque in viribus roborãdis confirmandíſque omne tum ſtudium collocetur, ídque cibis boni ſucci modicè & ſæpius offerendis, quibus etiam facultas inſit morbo aduerſa, quæ cacochymiam emendet. Quòd ſi poſtea vires recreari atque refici contingat, tum idonea afferetur vacuatio, quod in diuturnis morbis ſæpius vſuuenit. In acutis verò nimia cunctatio ſemper anceps eſt & periculoſa.

Præſentium præteritorúmque obſeruationes, ex quibus certior vacuandi quantitas indicatur. Cap. XI.

ITTENDI ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atque virium robore perceptam, exquiſitiùs atque perfectiùs euidentium cauſarum obſeruatio præſcribit. Ex his cauſis tres numerantur interiores & nobis congenitæ, temperamentum, corporis conſtitutio vel habitus, & ætas. Totidem externæ & aduentitiæ, ambientis conſtitutio ex anni tempore, regione & cœli ſtatu profecta: vacuatio ſuppreſſa vel immodicè procedens: conſuetudo victus vel generis vitæ vel vacuationis. Præteritas haſce cauſas idcirco ſuprà exquirebamus, vt ex iis exquiſita morbi & virium magnitudo nobis eluceret. Præſentes & futuræ nondum morbum aut vires immutarũt: quoniam tamen humoris aliquid è corpore vacuare & vires diſſoluere incipiunt, nõ parum ad euacuationẽ quam proponimus momenti obtinent. Quas autẽ hæ vires habeãt, ſigillatim explicandũ eſt. Calidum humidúmque corporis temperamentum, in propria ſolidarum partium ſubſtantia ſitum, quoniam vi inſiti caloris aſſiduò plurimùm diſſipatur ac diſſoluitur, non peræquè copioſam fert vacuationem atque quod ab illo plurimum diſſidet frigidum & ſiccum. Quodcunque verò corpus inde humidum appellant, quòd multo humore abundet in venis recondito, id facillimè vacuationem tolerat. Corporis habitus extenuatus, mollis & rarus, tum imbecillus, tum multæ diſſolutioni obnoxius eſt: contrà verò carnoſus, firmus atque denſus pauca ſinit è corpore diſſipari. Qui autem præpinguis & obeſus exiſtit, quanquam minimum diſpergitur, difficilè tamen venæ ſectionem idcirco ſuſtinet, quòd exilibus ſit venis, quas exinanitas pinguedo facilè ſtringit deprimítque, vt inde metus ſit ne natiuum calorẽ extinguat. In corporis habitu æſtimãda etiã eſt venarũ capacitas: quibus enim amplæ & turgidæ ſpectãtur, tolerabilior eſt euacuatio, q̃ quibus anguſtæ. Neque verò humorum natura poſthabẽda eſt: nã tenues & calidi celerrimè diſſipantur ac diffluunt, craſſi ac frigidi diutius hærent. Atque hęc quidem ad corporis conſtitutionem habitúmque pertinent. Ætatum porrò quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis eſt viribus, nullam venæ ſectionem tolerat: moribundum ſenem præcipitat quiſquis reliquum vitæ calorem cum ſanguine profundit. Quæ inter ſenectutem & pueritiã mediæ interueniunt, quoniam firmis viribus & corpore bene conſtituto tenẽtur, nul-

la vacuandi præsidia metuunt. Puerorum ætas virium quidem substantia abundat, cęterùm quia corpus calidum & humidum obtinet, molle tenerum ac patens, quod sponte sua assiduò digeritur ac defluit, sanguinis missionem tutò non feret: quantum enim ex incidenda vena vacuādum fuerat, id vltrò ex corporis natura præstatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippocrates circumscripsit. At Galenus neque ante annum decimũ quartum, neque post septuagesimũ iis quas protuli causis adductus, venā pertundit. Quod profectò de pleniore illa veteribúsque consueta vacuatione audiendum: nam moderatam quæ tum viribus tum plenitudini aut par aut inferior sit, vtrique pro eo ipso quantulocunque sunt prædıti modo, facilè ferent. Sic Rhases ætate decrepita quæ graui vrgentéque pleuritide vel peripneumonia torquebatur, sanguinem emisit. Sic Auenzoar filio suo trimo se vtiliter venam secuisse commemorat. Hoc & ipsi plerumque experimur, sexto aut quinto ætatis anno tres sanguinis quatuórve vncias, pleuritim interiores inflammationes, hísque grauiores morbos finiuisse. Sponte naturæ tum pueris, tum infantibus lactentibus, sanguis interdum abūdè prodit è naribus, nulla corporis aut virium iactura. Suis viribus iísque validis prædita est puerorum ætas, cur igitur ad illarũ proportionem vacuare non possumus, quum præsertim eusarcus est puer, plenè ac liberaliter educatus, cui amplæ venæ bene cocto puróque sanguine tument? Ad extremum verò donemus virium robur lædi, vtrũ magis optandum fuerit, vel vt puer seruata plenitudine succíque copia intereat, vel vt ea imminuta, offensísque quodammodo viribus à morbo vindicetur? Secandæ autem venæ necessitas in pleuritide interioribúsque inflammationibus quàm in cōtinuis febribus puero maior existit. Nulla igitur est ætas, quæ non aliquem vacuationis modum ferat. Hæ sunt interiorum causarũ obseruationes, quæ sponte intimóq; motu corpus virésque afficiũt. Præter eas verò euidentium quoque constitutio tenenda. Regio feruens & arida multum innati calidi viriúmque, multum peccantis humoris è corpore haurit. Hinc vires comminuuntur pauciórque sanguis manet in venis: in ea proinde cōtractiores parciorésque in sanguine mittendo esse cōuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humorésque intus coërcet, horúmque minimũ dissoluit, quocirca sanguis abundantiùs profundi potest. Cæterùm in extremè frigida quæ plurimum in Boream deuergit, sanguis frigore veluti conglacians vacuationi vix cedit, sed & partes interiores si à suo calore destitutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum subibunt. Quæ inter illas intercedit regio temperatior, largissimam sanguinis profusionem tolerat. In anni temporibus ver temperatum, succi viriúmque abundans, sanguinē largiùs fundi permittit: éstque vere secta vena præcauendis morbis idonea. Post ver, autumnus, deinde hyēs, omnium verò minimum æstas. Cœli status qui calidior obtigerit, vt subsolana vel austrina tempestate, parciùs: qui frigidior vt valido Aquilone aut Fauonio, is quoque parcè: largiùs autem quicũque

clementior nulla ingenti tempeſtatum vi iactabitur, ſanguinem mittendum eſſe ſuadet. Tria hîc in ambientis conſtitutione perpetuò implicita atque colligata, iam in vnum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorſus venæ ſectione nobis interdicit: ſolúſque Auſter placidior illam admittit. Regione autem feruida & æſtate, quum perflat Auſter, venam pertundere formidoloſum: at quum Boreas æſtum temperat, tutiſſimum. Hæ igitur cauſæ tum innati calidi, tum humorum ſubſtantiã, vel conſeruant, vel diſſipant, ſed tamen obſcurè ac ſine ſenſu. Cæterùm de manifeſta copioſáque vacuatione, quæ fortè tum erumpit, quum venã ſecare proponimus, ita quidem ſtatuendum. Spontanea vacuatio materiæ morbi nihil detrahens, veram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus expoſcit protinus vacuandum, præſertim ſi neceſſitas impellit, & vires ſpontanea illa vacuatione nondum in magnam offenſionem incurrerunt. In vehemẽti pleuritide, quo tempore fortè fortuna erumpet totius corporis ſudor, aut vomitio, aut aluus, ſanguis mitti non debet: at ſedatis illis paulúmque recreatis viribus, vena incidenda. Symptomata enim quum illa ſint, neque morbi ſubſtãtiam detrahunt, neque vicaria eſſe poſſunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quæ ex frigidæ potu immoderatiore laxato diſſolutóque ventriculo inciderit, venę ſectionẽ non vetat. At quoniam vires inde paulo imbecilliores euaſerunt, harum ſeruata dignitate ſanguis parciùs emittetur. Spontanea autẽ vacuatio quæ morbi ſubſtantiam demit, ſi iam ęgrotum leuet, poſſitque quantũ requiris vacuare, prorſus eſt naturę cõmittenda. Sin minus id poſſit, tãtum ipſe detrahes, quo ex cõiunctis ambobus perficiatur quod poſtulas. Quæ ſponte natura perfectura eſt, ne tãgito: inchoata verò nec ab ea perficienda, completo. Itaque in pleuritide, in febre aſſidua, ſi ſanguis abundantiùs ex vtero, ex hæmorrhoide, vel è naribus dimanet, iuſtáque ſit vacuationis quantitas, ex qua æger ſatis leuetur, venam nõ incides. Sin verò parciùs aut languidiùs ex his locis profluit, morbúſque interim vehementer vrget, quod deficit, etiamſi puerpera ſit laborans, venæ ſectione ſupplendum. Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, vt quod ſenſim & languidè per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus conuenientiores deriuetur ac defluat. Conſuetudo porrò nobis obſeruanda, in victus ratione, in vitæ genere, & in euacuatione. Qui frugaliter ſiue ex conſuetudine, ſiue ex morbi impedimento victitant, parciùs vacuandi ſunt quàm qui liberalius pleniúſque viuunt. Qui venæ ſectionem iam eſt expertus, modò vires crebra vacuatione nondum ſint læſæ, alacrius ac leuius eam perferet quàm inexpertus. Conſueta quippe mala, minus ſunt infenſa. Quapropter opinione ſua vulgus longè fallitur, qua primam venæ ſectionem vt in primis ſalutarem ſuſcipit, & quaſi veneratur, cõſeruátque in extremos vſus commodaturam.

Futurorum obſeruatio aut veriùs prouiſio præfiniendæ quantitati neceſſaria. Cap. XII.

NON ſolùm vires præſentes emetiri, verumetiam futuras proſpicere acuti ſapiētiſque eſt medici. Poſt vacuationem vires ita tueri atque conſeruare par eſt, vt & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atque iudicationi ſuſtinendę ſatis eſſe queant. Quinetiam ne poſthac intempeſtiuè & alieno tēpore nutrire cogamur, ſanguinis nōnihil retinendum aſſeruādúmque eſt ad morbi decurſum & ad reliquæ curationis ſpatium. Futuras vires æſtimabimus tum ex cauſis procatarcticis quæ præſentes ſunt, & poſthac etiam perſeuerabunt, tum ex ſymptomatis quæ præter opinionem incidere poſſunt. In cauſis procatarcticis præcipuæ ſunt, cœli conſtitutio, & viuendi ritus. Cœli conſtitutio ſi calida euaſerit & ſicca, ac iſtiuſmodi deinceps expectetur, reſtrictiùs ſanguis emittetur quàm ſi frigidam fore conijciamus. Rurſum ſi proſpicimus ægrotum tenuiter ſobriéque victurum, vel quia potionis & cibi languet appetentia, vel quia morbus deuorare non ſinit, vt in angina fauces præcludente, parciùs euacuare monemur, quàm ſi pleniùs is viuat. Seruare tum aliquid ſanguinis oportet, tanquam naturæ theſaurum & ſuppetias in leuamen futurę penuriæ. Iam verò repētina & inopinata ſymptomata, quæ vires ſummopere eneruāt & frangūt, ſunt dolor vehemens, vigiliæ, vacuationes præter ſpem erumpentes, & in primis ſyncope. In hanc ſiquidem non pauci quàm mox ab aperta vena ex conſuetudine incidunt, vel quòd natura ſint imbecilliores, vel quòd timore magno perculſi, vires omnes effundant: vel quòd os vētris amara bile perfuſum, aut quàm maximè acri ſenſu præditum & infirmū nacti ſunt. Quum igitur aliquid eiuſmodi futurū ſuſpicamur, quanquam vires tunc valent, ſanguinem tamen vel nullo modo vel pręparcè mittemus, niſi fortè huic periculo antè ſit occurſum. Summæ autem prudentiæ fuerit repentina & inopinata quæcunque incident, longè proſpicere atque præcauere. Hæc iam exemplis illuſtremus. Eſto quiſpiam natura ſanguineus, corpore euſarco, denſo ac firmo, ætate florēti, qui multos dies luxurioſum vitæ genus ſecutus, alimentis ſe expleuerit ſolidioribus & valentis materiæ: qui priſtinam exercitationis conſuetudinem intermiſerit, domíque otioſe vixerit, cui ſanguinis ex naribus, ex vtero, vel ex hæmorrhoidibus vetus conſuetáque eruptio iampridem ſubſtiterit: adeò vt ex harum concurſione cauſarum corporis habitus non mediocre incrementum ceperit, & venæ natura amplæ præ copia ſint diſtentæ. Quocunque tempore hominem ita conſtitutum grauis veheménſque febris vel inflammatio prehendet, quàm mox ſanguis profundendus eſt, íſque copioſus: quādoquidem tum morbi tum cauſæ magnitudo id expoſtulat, ex pręteritorum obſeruatione confirmata. Quòd ſi his etiam præſentia conſentiunt, adſitque aëris conſtitutio ex regione, anni tempore, & ex tempeſtate collatis, moderatè frigida & humida, ægrotus ad vacuationem procliuis ſit: poſthac

hac

hac verò morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futurę tempestatis significatio appareat: nulla item futuri doloris, vel inediæ, vel vigiliarum, vel spontaneæ vacuationis comminatio intendatur: his ita in vnum conspirãtibus, quis dubitet largissimam sanguinis missionem imperare? At verò hisce contraria omnia, quem nō subitò à sanguinis detractione auocabunt? Permiscentur plerumque ac prorsus inter se pugnantes existunt obseruationes, ac tum prudenti acríque iudicio est opus, quo ex comparatis illis vacuationi modus præscribatur. Præteritorum recordatio plerumque copiosum sanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatem nobis præsentium obseruatio subtrahit. Vt si quis pristinæ exercitationis consuetudine intermissa desidiæ se & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & solennis quæpiam vacuatio substiterit: sed hinc euaserit corpus pingue & album, laxum & molle, tenuisque succi plenum, adsitque ęstas, regio ęstuosa, cœlique status calidus ac siccus: omnino huic sanguinem non mittes: satis enim ex se ipso non modò obscurè, verumetiam manifestè vacuatur. Parum verò detrahes in eo ipso habitu, si hyems adsit & regio frigida, cœlique status Aquilonius. In hac autem rerum permistione, non obseruationum multitudinem, sed potestatem velim te attendere, quòd vna plerumque reliquas omnes dignitate præstãtiâque superet. Qui neque artis cognitione, neque longo rerum vsu, neque prudēti synceróque mentis iudicio, confidit se posse vacuationis quãtitatem definire, is Hippocratis cōsilio potius infrà subsistat, quàm exquisitè vacuet.

Hoc autem loco non abs re fuerit perscrutari, sitne vteri gestatio inter obseruationes habēda. Ipsa veritatis species multa probabilitate suadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandum, ob fœtum qui vtero continetur, Hippocratis patrocinio ac sententia hūc in modum defensa: Mulier in vtero gestans incisa vena abortit, ídq; magis si est fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè est, vt neque illud quod proximè antè scribitur: Mulierem in vtero gerentem acuto morbo corripi, lethale est. Quum enim purgatio quæ malignis fit medicamentis, cum periculo grauiore fœtus quàm venæ sectione decernatur, si Hippocrates grauidę morbo ex cacochymia tentatę, purgationem largitur iis mēsibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iisdem multo tutius sanguinē mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod si media gestatione liceat, longè tutius in initio factu fas est: quòd sanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. Hoc tempore sæpe natura illius superuacui effusionem sponte vtiliterque aggreditur per nares, per hęmorrhoidas, aut per vterum: & nonnunquam menses statis temporibus salubriter effluunt, cur non similiter nobis liceat premente necessitate naturam arte imitari? Multæ nisi vena circiter quartum mensem resecetur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque verò in plethora sola, verumetiam citra hanc quum pleuritis, aliáve inflammatio vehementius vrget, prægnanti vena in cubito cædenda. Inferiores autem pręgnantium

venas

venas incidere minimè tutum, quòd impetu deorsum conuerso menses procedant, pręcipitetúrque fœtus. Octauo ac nono mense raro citra abortum sanguis emittitur, quum præsertim mulier leui ex causa, vel ob vteri imbecillitatem, vel ob lubricum lentorem abortire consueuit. Hac in re Cornelius Celsus morbi dūtaxat viriúmque magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam vltimámque ætatem sustinere non posse hoc auxilij genus iudicabant, persuaserántque sibi mulierem grauidam, quæ ita curata esset abortum esse facturam. Postea verò vsus ostēdit, nihil ex his esse perpetuum, aliásque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier valens tutò curantur. Itaque vteri gestatio quemadmodum & ætas, inter quantitatis obseruationes habenda. De quantitate mittendi sanguinis hæc quidem satis, deinceps verò de vtendi ratione.

Quo morbi tempore, qua die, quáque hora sanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborū causa est plenitudo aliáve humorū labes in vasis, ea incipiētibus illis quàm mox secta vena summoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in posterū gignēdum est prohibebitur, quicquid verò genitum & procreatū iam est, facilius natura concoquet, euincet, atque profligabit. Sic febres ardentiores antequàm sanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut vehementior putredo inualescat, acceleratum hoc remedium extinguit. Sic & interiores inflāmationes hoc auxilij genus initio radicitus eruit, dum qui in partem confluxerat humor nondum obhærens, profluentis sanguinis impetum cursúmque sequitur. Vires per initia firmę sunt & constantes, nec admodum iis dissimiles quæ pridem erant integra valetudine: si quo igitur tempore, ipso maxime initio hoc præsidij genus tolerabunt. Qui plenitudine aut fluxione permanēte alia vult remedia adhibere, peruerso medendi ordine affectum cōduplicabit viribúsque negotium facesset. Sic tamen maturè vena secetur, vt ventriculus primęque venæ nec vlla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo semicocto confertæ sint. Præcepit quidem Auicennas in morborum principiis phlebotomiam prorsus omittere & concoctionem expectare, dum morbus principium statúmque præterierit: atque tum demum solùm illam conferre asseuerat. Idque non de solis partium morbis quos antè percensuerat, audiendum putat, quum & mox idipsum de febribus omnibus præcipiat, maximéq; de sanguinea, in qua quū aderit concoctio, iubet sanguinē profluenter educere. Quia verò ista mirabiliter dissentanea videntur, perpendendum quibus illa rationibus suadere contendat, vt controuersia ad vnguem discussa, veritas ipsa clarius eluceat. Inquit igitur per initia incisam venā noxios humores extenuare, & per corpus quoquouersum impellere, sanguinéq; puro & syncero

cero

cero permiscere: nonnunquam etiam nos expectatione nostra adeò decipi, vt cũ salubri nihil prorsus vitiosi hnmoris educatur. Ex animi verò sententia atque voto omnia succedere, si expectata concoctione quum iam morbus principium & statũ præterierit, sanguinem detrahamus. Sed minimè tã inconsiderata eius ferẽda est sentẽtia: neq; audiẽdi illius explanatores, quorũ dicta quotidie re & euentis refelluntur. Quæ enim absurdior futiliórque sententia hac excogitari possit, phlebotomiã humores extenuare, quum ex superiorũ demonstratione dilucidè constet, qua ante, eadem & post phlebotomiam proportione humores in corpore retineri atque seruari. Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditiùs celeriúsque, crassior ægrius & pigrius emanet, verisimilius est phlebotomiam, sanguinem & humores potius incrassare debere. Cur deinde hæc humores exagitet? si multitudinem demit, quæ perturbationum & morbi causa fuerat, debet eadẽ omnia mitiora & tranquilliora reddere. At si peccans materia sanguine permiscetur in venis, cur hæc secta vena non pariter foras exiliet? Sed iam plenius æstimata rei veritate, donemus morbum quempiam vehementem & acutum ex solius sanguinis exuperantia natum, cuiusmodi sunt vtraque synocha, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarúmque partium inflammationes. Hæ si peracutæ sunt & periculosæ præ sanguinis copia præcipites, quis non statim ipso initio venam pertundat? quis quum adhuc vires integræ sunt nõ eam plenitudinem prorsus eximat, quæ morbo causam dedit, & quæ in vitæ discrimen adducit? Hoc consilio in synocha festinamus statim initio sanguinem ad animi defectionem mittere, antequam materia putrescat. At ille, in ea febre sanguinea principio sanguinem parcè mittit, abundantiùs verò vbi coctionis signa comparent. At quam quęso concoctionem expectet sanguinis optimi & bene cocti, qui sola multitudine peccat? In his igitur vt in valde acutis, Hippocratis consilio differre & cũctari malum est: sed statim si vires integræ & valentes erunt, ad animi vsque defectionem ducendum. Si minus acuti & vehementes erunt morbi, etiam per initia sanguis effundetur, ídque pro multitudinis ratione. Num igitur in his venæ sectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum cõcoctio eluceat, & principium morbus statúmque præterierit? Siccine morbum sinemus suo impetu proteruire atque ægrotum tam immaniter iactari citra vllam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionẽ nunquam perducetur: sin salutaris vel anceps, post statum in ipsa declinatione quum iam prorsus euictus erit, & laborans à periculo tutus, quid tum venæ sectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi, & concoctionis vim expendamus. Natura concoctione impuros noxiósque humores è purioribus secernit: hos vt conseruet, illos vt tandem foras exturbet, aut sola per se aut medicamenti ope. Atqui venæ sectio nullo delectu omnes qui in venis sunt, promiscuè & indiscriminatim prolectat. Quorsum igitur vt hæc fiat, humorum concoctionem atque secretionem præstolemur?

ſtolemur? Vt in phlegmone pus iam factum non amplius ſecta vena, ſed alia ratione per vias breuiores deriuamus: ita in febribus quarũ materia in venis coërcetur, concoctus ac iam ſecretus humor, medicamento deriuandus deturbãdúſque eſt. Qua in re tum temporis naturam habebimus adminiculantem, quæ ſecretos humores foras excludere cõtendit. At ſi quis hoc tempore venam auſit incidere, nõ eos ſolùm, ſed pariter vtiles eliciet: quódque grauius eſt, eos qui vi naturæ ſecreti fuerant, puro ſanguini permiſcebit, hunc inquinabit, omnia confundet, naturæque molitionem optimam interpellabit. Quum igitur concoctionis manifeſtæ ſigna comparebunt, non amplius venæ ſectione, ſed aut purgatione, aut aliis deriuãtibus præſidiis reliqua curatio tranſigenda: niſi (quod interdum fit) cruditatis ſigna denuò ſe prodant. In febribus vacuata multitudine vbi quæ putruerant concocta ſunt, per aluum, vrinas, & ſudores ea vacuare tẽtandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt, & in pus cõuerſa ſunt, per ſputa: in hepatide, caua quidem per aluum, gibba per vrinas, quemadmodum & in nephritide: ſingula denique per loca proxima & conuenientiora ſunt expurgãda. Si metu, ignauia, aliiſve occaſionibus venæ ſectio primis morbi diebus adminiſtrata non eſt, quocũque die etiam vigeſimo in ægrum incideris, ſi plenitudinis atque cruditatis ſigna permanebunt, hoc præſidij genus adhibendum, modò vires ferant, neque ſint morbi diuturnitate collapſæ. Nõ enim dierum morbi numerus à phlebotomia per ſe ac primùm dehortatur, ſed quòd ſæpius tẽporis progreſſu vel concocta eſt morbi materia, vel ſunt vires diſſolutæ. Vt autem vniuerſalium temporum, ita particularium, & dierum quibus morbi recurrunt delectus habendus, in his potiſſimùm morbis quorum certa eſt vel intermiſſio, vel remiſſio. Vacuatio non excandeſcenti, ſed miteſcenti morbo afferenda. Natura quidem plerumque febrium maximéque intermittentium inuaſionibus vomitiones, & declinationibus ſudores cõmodè ciet, quo tempore nobis etiam licet eadem vtiliter arte promouere: at non vel alui deiectionem, vel venę ſectionẽ. In acceſſionibus ab his omnino temperandum eſt, vt quas neque natura tum molitur, ſed ſi quę fortè incidũt, ſolius morbi feruore impetúque fiunt. Nulla eiuſmodi vacuatio, quę vires ſupra modum laceſſit, in tãta acceſſionum quaſi fluctuum agitatione tutò obiri poſſit. Quum enim humores tum maximè quodam quaſi æſtu incitati efferueſcant, obturbatíque permiſceantur, nulla omnino queat iuſta eorum fieri ſecretio. Eſto etiam peccans morbi materia extra venas maiores exardeſcat, ſi hoc tempore vena reſeretur, metuẽdum erit ne illa in venas exinanitas è veſtigio commigret, fiátque ex intermittente continens. At verò maxima morbi tranquillitate vena ſecta, vix vllum naturæ negotiũ faceſſit, ipſámque multitudinẽ è venis maioribus eripit, nullo excãdeſcẽtiæ metu. Maxima tranquillitas eſt medio remiſſionis intermiſſioníſve tempore. Si ſpatia inter acceſſiones porriguntur, facilè ſit medium ipſum pro rerum cõmoditate deſignare, ſin anguſtum, difficilè, quod interdum

vix occasio sese offerat, vt vel ante vel post venæ sectionem opportunè ægrum alamus. In quibus morbis vel præcautionis vel curationis gratia, potestas datur sanguini mittendo horam deligere, conuenientior erit matutina quàm pomeridiana. Nam à solis exortu sanguis suscitatur, viget atque dominatur, ipsóque diei lumine tenuis fit, serenus, & ad fluendum aptior: maximè secunda tertiáve hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experrectus insomnẽ horam saltem vnã duxerit oportet. Hesternum cibum integrè concoxerit, sitque alui & vesicæ munia executus: eóque magis si vna quæpiam ampliorum venarum erit incidenda. Nam exiles è quibus sanguis parcius emanat, nulla istiusmodi obseruatione feriuntur. Astrologica etiam obseruatio vt non parum efficax tenenda. Cæterùm quotiescunque vehementiores morbi prement & instabunt, tum venam pertundito. In vehemẽti enim & suffocante pleuritide, vel in angina, in sanguinis immoderato fluore, in extrema vasorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimiùm præcipites sunt, nihil istiusmodi delectus habendus. At verò in febribus aliísve morbis qui circuitibus affligunt, quietis aut remissionis animaduersio multo præstantior quàm matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctísve horam remissio inciderit, cæteris in id ritè administratis vena pertundetur.

Quæ ante venæ sectionem præparatio afferenda.
Cap. XIIII.

VT ad venæ sectionem opportuna temporis occasio, ita corporis idonea præparatio adhibenda, qua neglecta, ægroto plurimum offensionis impendet. Partium quæ in prima corporis regione sunt, puritas & expurgatio, potissima est ad venæ sectionẽ præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certè remorantur, sunt ventriculi primarúmque venarum cruditas, noxiorum humorũ colluuies, aluus fęcibus astricta: os ventriculi nimiopere sentiens vel imbecillum: quæ nõ omnino vetant & excludunt, sed dũtaxat retardant venæ sectionẽ dum arte sint sublata. Crudiore enĩ vẽtriculo secta atque exinanita vena, crudi succi plurimum in sanguinis locum rapiet. Et suppressiore aluo si venam elíseris, iecur exhaustæque venæ sordidum quiddam & impurum è fæcibus exugent. Tantum moræ in vena pertundenda interponi debet, quantum satis est tum ad crudorum concoctionem, tum vt excrementa descẽdant. Hæc sponte nisi succedãt, clystere vel balano prolicienda sunt: prunis, vel casia aluus emollienda. Coctus crudúsve cibus internoscitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus est, ex ructu, ex vẽtriculi pondere. Corruptus humor in ventriculo, aut in vicinis partibus exuperans, siue illic genitus est, siue aliunde, velut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur venæ incisionem, dum sit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimẽto quàm cruditas rapitur in venas, hásque impuritate multa polluit. Hinc vel obstructiones, vel cachexiæ fiunt, vel

morbi quibus mederi proposueris ingrauescunt, euadúntque eorum symptomata sæuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociáque concitati excandescunt, ventriculum præcordiáque vellicant, hinc nausea, cõuulsio, lipothymia, syncope & alia symptomata, quę terroris & metus plena sunt. Vna bilis in os ventriculi tum effusa, omnium maximè hæc mala inuehere solet. Has autẽ partes à putidis humoribus occupari portendũt, cibi fastidium, nausea, humoris vomitio, frequens alui deiectio, ventriculi grauitas aut dolor, ventriculi præcordiorúmve tumor atque distentio. Quæ quoties præter vllam ciborum cruditatem in ægris apparebunt, è prima corporis regione antequam vena secetur deturbandus est vitiosus humor, illorũ author & velut seminarium. Vomitione id moliendum si sursum vergit, hausta potione vel aquæ, vel hydrelæi tepescentis pondo selibrę. Alui autem deiectione si eò declinat. Casia in id parum efficax, vt quę sola vi leniente & emolliente prædita, tenaces valde & glutinosos humores nec satis detergit, nec ex aluo subducit. Accommodatior est hiera picra, si febris non reclamat, vel rheumbarbarum, vel senna, vel agaricum, vel pro humoris specie aliud quoddam blãdum, cuius vis vniuersam corporis molem neutiquam exagitet. His non modò semel, verumetiam secundo & tertio pro rei necessitate, expedit vti: sub hæc tamen mox ad venæ sectionem accingendum. Quandoquidem humorum vitia, quum in omnes corporis regiones pariter irruerũt, methodus summáque artis præceptio est, eas suo quamque ordine vacuare, mesenterij quidem venas ante maiores, atque has rursum ante corporis molem. Non autem contrà, ne ex primis venis in maiores, aut ex his in corporis habitum noxij humoris sit traiectio: quod sanè est nõ expurgare, sed inquinare & labefactare corpus. At ex habitu corporis in venas maiores, aut ex his in primas atque in aluum traducere consentaneum est. Quæ autem dixi vitia non solùm venæ sectionem remorantur ac tardant, sed omnino præpediunt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in scirrho iecoris, aut lienis, vel exigente alterius morbi importunitate, scalpellũ admouemus. Tertium vitium cui præparatio ante venæ sectionem adhibetur, erat oris ventriculi sensus eximius aut imbecillitas. Eximius est sensus quibus nerui è cerebro missi, molles sunt, teneri, nudi, aut occursantibus rebus obuij: atque hi vix citra offensionem, acria, acida aut salsa, quod genus habentur, acetum, piper, sinapi deuorant. Imbecillitas siue ex intemperie, siue ex rariore fibrarum structura prouenerit, inde noscitur quòd nec cibus appetitur, nec facilè fertur, sed eo accepto dolor est, interdúmque vel nausea, vel cibi vomitio. Qui sic affecti sunt, vt ex leuissima occasione, ex inedia, ex ira, ex tristitia, vel timore, ita sanè ex phlebotomia quæ pariter cum sanguine spiritus dissipat, & reliquos humores commouet, vel conuulsione vel comitiali morbo, vel syncope stomachica tentantur ad internicionis periculum, vel in alia denique symptomata incurrunt, quæ huius partis occasione nasci proditum est. His itaque ante venę sectionẽ consulendum, ósque

ventriculi muniendum iis quæ corroborant, quæ humorum acrimoniam retundunt, & quæ humoris influxum arcent. Id genus ſunt, ſuccus mali punici, mali cotonei, medici, citrei, limonum, oxyachãtæ, & vuæ acerbæ, acetum, aut qui ex his fiunt ſyrupi. Aut ſi qua frigidæ intemperiei ſuſpicio ineſt, ex vſu erunt calida aromatica, maximè ſyrupus mẽtæ, diacydonion, vinum auſterum aut aromatites. Horum tantulum, vel panis optimi momentum his intinctum conferetur: mox verò vt æger paulum quieuerit, vena incidetur. Præparatio venæ ſectioni præmittenda, ſi morbi clementia ſinit. Immanis verò importunúſque morbus nulla præparatione nulláque cunctatione feſtinare cogit. Sic in habitu athletico à quo præſens aut ſuffocationis, aut ruptionis vaſorum periculum impendet: in vehemẽtiſſima pleuritide, in febre ardentiſſima eáque maligna, in caſu & prolapſione, aut in obtritu graui, imminentis periculi euentus magis reformidãdus eſt quàm noxa ex non præparato corpore.

Quid ipſo ſectionis tempore faciendum. Cap. XV.

DECVMBENTI ægro, in maxima tum corporis tum animi trãquillitate vena incidenda, potiſſimum ſi vires imbecillæ ſunt, aut ſyncopes metus ineſt. Etenim dum vel ſtamus vel ſedemus animalis facultas corpus ſuſtinens laborat, ipſáque inteſtina ac viſcera ex præcordiis pendentia, vitali naturalíque facultati vim inferunt. Sit pars quæ inciditur prona, ſit & in hanc facilis directúſque ſanguinis curſus, ex ea corporis ſede quam plurimùm exinanire proponimus. Artus confricentur dum incaleſcãt, & proximè ſupra eum locum in quem ſcalpellus adigetur arctius vinciãtur, vt ſanguine prolecto vena tumentior in conſpectum ſe det. Infra etiam illigari mos eſt, quum tremula incõſtãnſque vena ad ſcalpelli quemuis impulſum ſubterfugit, aut è ſua ſede diſſilit. Quibus autem denſa & ſqualida cutis eſt, & quibus anguſtæ venæ, aut in altum demerſæ multa carne vel adipe obductę, iis multo arctius vinculum iniici debet, quàm quibus diuerſa eſt cõſtitutio. Minores pedum manuúmque venas, quia vinculis non ſatis implentur, in calentem aquam demittimus, quæ & profluenti ſanguini impetum facit. Si ne ſic quidem vena in apertum promatur, eam quo loco ineſſe ſolet digitorum impulſu percunctare, dum ſanguinis fluxu & incurſione, illius ſit explorata ſedes: hãcque ſignatam, ſcalpello induſtrius artifex feriat. Sedulò etiam atque etiam proſpiciat, ne vel flatu tumidum locum, vel arteriam, vel tendonem pro vena petat. Interdum enim iniecto arctiore vinculo aliquid venæ ſimile intumeſcit: interdum preſſa arteria motu vacat, & pro vena ſe profert. Scalpellum chirurgus viſu perſpicaci manúque valida, ſummis digitis pręhendet, nec plus mucronis proferet quàm ad penetrandum ſit ſatis: manu altera membrum eiúſque pollice venam ſtabiliet, ſenſim nulláque feſtinatione ſcalpellum intrò ſuauiter, quod ſatis erit impellet. Venæ quæ in articulis, in brachij flexu & in poplite extãt, in rectum diffiſſæ, tardius

dius

dius coaleſcunt, quòd articuli motu vulneris labra dehiſcant: neque eiuſmodi fiſſio tentanda, niſi quum iteratione eſt opus. Extra articulos, vt in capite, in manibus, vel in pedibus quæcunque emergunt, in rectum fiſſæ cicatrice celerius obducũtur, quòd labra ſemper inter ſeſe coëant. Sub inferiore quæ baſilica dicitur, ferè comes arteria deliteſcit, & ſub media neruus, vtriſque muſculorum tendones plerumque ſubſternũtur. Cephalica licet difficilis, omnium tamen ſolet eſſe tutiſſima. Chirurgus ne in tendonem, in neruum aut in arteriam impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, ſtupor, reſolutio, & brachij conuulſio cum tumore. Arteriȩ ſanguis ęgrè cõpeſcitur: illiúſque magna vi effuſa virium ſequitur exolutio, ſed neque inciſa arteria coït, neque ſaneſcit, ac pars tãdem gangræna corrumpitur. Punctum neruum aut tendonem, indicant doloris vehementia & inſequens conuulſio, atque tumor. Huius ſi qua erit ſuſpicio, vulnus ne coaleſcat, dum ab impendente phlegmone vindicatum ſit, & dies duo tréſve abierint. Inhibebitur autem coalitus fotu tepẽtis olei. Lapſo triduo ſi dolor conquieſcat, nec noui quicquam obrepat, ſinatur coaleſcere. Sin minus, adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniunt, vt terebinthina, adiecto interdum euforbi momento. Aperta arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & pulſu quodam exiliens. Subſidio autem eſt emplaſtrum ex aloë, myrrha, thure, & bolo armena quæ oui candido & pilis leporis ſint excepta. His dein lintea ex liquore roſaceo imbuta inſternentur. Emplaſtrum faſciis obuoluetur firmè ac tutò, ne triduo excidat, hoc blandè ſummoto ſimile denuò imponendum. Si ne iis quidem arteria coaleſcat, tota tranſuerſum diſcindatur, vt extrema vtrinque reuulſa molli carne obducãtur. Rurſum autem quod ad ſectionis modum facit, ſi craſſus aut viſcoſus ſanguis qualis melancholicus ineſſe putabitur, aut cœli conſtitutio frigida ſit, ampla fiet venæ apertio: ſin tenuis & aquoſus, aut ipſa cœli conſtitutio calida, anguſtior. Vena vt decet aperta vinculum à ſuperiore parte laxabitur, quò inde ſanguis vberius defluat. Si ſanguini curſus erit idoneus, ſinatur, ſi minus abundè & ſegnius fluat, ídque ſectionis errore, ea emendetur: ſi ſanguinis craſſitie, aliáve ex cauſa, laborãs pugnum arctè vehementérque adducat, neruos, muſculos & latera, tuſſi ac voce valida contendat: vulnus aquæ calidæ fomento proritetur. Si vecordẽ cura metúſque terreant, híncque parcius ſanguis emanet, intermiſſio fiat, dum vires exponendis recreẽtur modis. Immò etiam ſi pro ratione ſanguis dimanet, vtile eſt medio curſu digitum vulneri imponere, tum vt vires reficiantur minúſque diſſipẽtur, tum etiam vt deterior ſpurciórque ſanguis, ex intimis celerius in ſectionẽ confluat. Emanantis autem ſanguinis quantitas æſtimanda eſt, vt is demũ opportunè ſiſtatur. Æſtimatio ex morbi neceſſitate & ex viribus eſt ineunda. In plethora ſimplici, ad imminentium morborum præcautionem ſatis ſit redundantiam demere, dum mediocritas ſit reliqua. At quum iam morbus ineſt, íſque vniuerſalis vt febris, non ſatis illud fecerit, ſed ſi vires

 tolerent,

tolerent, infra mediocritatem imminuendum eſt. Mediocris enim ſi putreſcat, quaſi efferueſcens intumeſcit, & tum corpori infeſtus, tum viribus grauis eſt: minui igitur debet, at parcius quàm in plenitudine. In partium autem phlegmonis non vna quantitas, ſed tum coloris, tum ſubſtantiæ mutatio ſpectanda. Quum vehemens dolor, aut magna quædam inflammatio locis ineſt ſectioni propinquis, ſanguinis curſus non antè ſiſtatur, quàm vel dolor miteſcere occipiat, vel eius color commutetur. Mutatio quippe indicat ſanguinem ex inflammata ſede, in qua is eſt à reliquo diſpar, euelli: quod omnino expectandum eſt, niſi aut parti vehementer impactus humor eſt, aut euacuatione vires exoluuntur. Hæc ſiquidem cogũt intempeſtiuè ſupprimere, ac potius iteratò quod reliquum eſt detrahere, aliàs quidem eodem die, aliàs poſtero. Vt enim effluenti ſanguini, ita & viribus attendendum ne deficiant. Vires defecturas præmonſtrant, labãs fluoris impetus, pallens faciei color, oſcitationes, pãdiculationes, aurium tinnitus, oculorum ſuffuſiones, quæ omnia coarguunt vitales ſpiritus imminui & cor infringi deſtitutum calore. Ad hæc ſingultus & nauſea, quæ fiunt irrumpente humore in os ventriculi. Omnium tamen certiſſima & minimè fallax eſt pulſus mutatio, qui ſi ex crebro ſupra modũ rarus euadat, aut ex magno paruus, ex vehementi debilis & obſcurus, ex æquabili inæqualis, vires collapſuras, aut perturbationem epilepſiæ non admodum diſſimilem præſagit. Hæc igitur ſi ex vacuationis quantitate incidãt, protinus intermittendum, ne imbecillitas progreſſa vel mortem inferat, vel iacturam quæ nullo pacto reſarciri poſſit. At ſi vel metu & terrore, vel ſtomachi demorſu, hęc ſigna compareant, intercepto fluore laborans recreetur, vt exinde poſſit reliqua vacuatio compleri. Recreandi multæ ſunt rationes. Os atque faciẽ frigida conſpergere: acetũ, vinum, moſchũ, ídque genus aromatica ad nares admouere. Ab his verò præſtãtiſſimum ſit ægrũ proſternere: partibus quippe omnibus in vnam ſitus æquabilitatem adductis, ceſſat labor omnis, principéſq; partes caloris & ſpiritus plus ſibi mutuò impartiũt. Si ne ſic quidem releuetur æger, vomitus excitetur, aut faucium titillatu, aut iniecto oleo: quandoquidem is impetus ſtomachi cordíſque tædia depellit, ſuſcitátque robur. Mox vires inſtaurentur, vino, ſucco mali punici, iure carnium, medicamento diamoſcho aliiſve cardiacis.

Vt à venæ ſectione regendus ſit æger. Cap. XVI.

SANGVINE vt morbi magnitudo viréſque ferebãt emiſſo, vinculum diſſoluatur, vulnus exiccetur, ne concreſcente ſanguine madens aut non coaleſcat, aut abſceſſus metum inferat. His ſiquidem non accuratè animaduerſis, die octauo aliquando reſignatum eſt vulnus. Adeps ſi exiliat ne præcidatur, ſed intrò molliter referendus eſt. Deterſum vulnus linteo obſignetur, vel roſacea vel dulci aqua imbuto: aut etiam oleo, ſi ſanguinem iterum fundere cõſilium eſt. Faſciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores ſint, nec cutem vlceríſve labra diſtorqueant.

storqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmones metus est, emplastrum è cerussa imponendum est: in ambitu verò cataplasma ex semperuiuo, solano, arnoglosso, aliísque frigidis. Sectus æger supinus decumbat, vt omnibus partibus in spinam dorsi tanquam in corporis basim reclinantibus, summa sit quies, & in quiete partes exhaustę repleantur, resarciantúrque spiritus. Neque igitur ad consueta munia properet, neque celerius inambulet, neque vllo exercitationis genere se fatiget: neque vtatur venere, neque in balneum descendat: quãdoquidem sanguis & spiritus vehementius incitati, ne dissipentur aut incalescant, sedandi comprimendíque sunt. Nec verò venæ sectioni continuò indormiendum est, ne aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti spiritus. Itaque vigilans conquiescat, absitque omnis tum animi, tum corporis cõtentio, quod & in lipothymia præcipimus. Hora vna aut altera à sanguine misso, alimentum licet offerre, exiguum quidem quódque boni sit succi, quod promptè alat, & quod sit profligãdo morbo accommodatum. Duabus abhinc horis aut etiã minus, nihil vetat obdormiscere, modò assidentes prospiciant, ne vel laborans in brachium cæsum se deuoluat, vel vinculum dissoluat, quo sanguis dimanet, vel aliud sibi incõmodum ferat. Reliquus cibus sensim tum copia tum materia deinceps increscet: neque temerè aut auidè ad pleniorem properandum est, vt quem natiuus calor imminutus non plenè sit confecturus & quem crudum multúmque exuctæ venæ rapiant, quo demum omnem corporis molem refertiãt. Esto etiam integra sit omnis alimenti concoctio, quid tamen iuuat illico se succis largius implere, quos animus est vena secta demere? A misso sanguine exquisitior victus ratio tenenda, neque protinus æger ad pristinam diætam perinde vt canis ad vomitum redeat. Intemperantes, idonei venæ sectioni non sunt.

De iteranda venę sectione sic statuendum. Quum ex feruentis sanguinis copia, vel maxima inflammatio, vel dolor vehemẽtissimus, vel ardentissima febris irrumpit: ipso protinus initio antequam effrænatus sanguis in principem aliquam partem incumbat, non modò quantum illius exuperat, verumetiam multo plus emittendum est, ídque vniuerse & affatim, etiam ad vsque animi defectionem, si validę vires tolerando sunt. Ferè autem valent in plethoricis affectibus, in quibus raro vacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras vires, non autem imbecillas permittit Hippocrates vsque ad animi defectionem deducere. Nam cõstantibus & integris viribus defectio interueniens, arteriarum duntaxat spiritus exoluit, illesæ verò persistũt eæ vires, quas cordi, iecori ac cerebro natura congenuit. Licet autem in lipothymia illę dispereant, ex his tamen insitis aliæ persimiles denuò suscitari poterunt, ex quibus impẽdio recreabitur æger. At imbecillis (quoniã illę principibus partibus insitę vires languẽt) si lipothymia obrepserit, vix instauratio fiet. Quocirca virib⁹ imbecillis cauẽda diligẽter est defectio. Ita quidẽ de maximis vrgẽtibúsque morbis sanciendum. At in leuioribus iísque vniuersalibus, vt in plethora, in febribus &

aliis morbis, quorum materia coërcita eſt in vaſis, nõ quidem ad lipothymiam, ſed tamen quãtum expedit quãtúmq; affectus expoſtulat, vniuerſe & ſemel ſtatim initio vacuãdum eſt, ſi modò vires annuant. Ea vacuatio citra vllam virium iacturam, exuperãtem materiam ſubtahit antequã vel tota putreſcat, vel in nobilem partem irrumpat, vel horrenda ſymptomata ſuſcitet. Qui metu deterritus in his vacuationẽ partiri proponet, & minus ſanè proficiet, & morbum producet in longius. At ſi per virium imbecillitatem nequit vniuerſa vacuatio compleri, quum præſtantior virium quàm morbi ſit obſeruatio, partitione vti cogimur, ídque ſummo iudicio ſumma prudentia. Partitio autem ſit ex modicis interuallis, atque vel diſſoluto vinculo, vel digito indito vulneri, intermittatur tantiſper dũ modis antè expoſitis reſtituantur vires. Interdum hora vna, interdum etiã plures ad virium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum autem ſit nõ vltra diem prorogare, ac bis ſanguinem (ſi vires ſinunt) eodem die mittere, ídque in morbis vniuerſalibus: & (niſi quid aliud vetat) antequam putredo aut alia inualeſcant mala, quantum expedit educere. Cæterùm in affectibus partium omnibus præſertímque in phlegmonis, partitas euacuationes oportet longiore interuallo ſeiungi, atque repetitam vel in diem poſterum, vel in perendinum differri: vt hoc temporis ſpatio, corrupti humores ex affecta ſede remigrent in venas exhauſtas, quos exinde altera ſectio promptius eripiet. Pars enim laborãs ſenſim vno alteróve die humores ſuos eò depoſuit, qui corrupti quũ ſint, illic relinqui nõ debent, etiam ſi dolores cõquieuerint. At verò venenatam, malignámque inflammationem, vt peſtilentem bubonem, vel carbunculum, neceſſe eſt eo ipſo die feſtinanter iterata vacuatione demoliri, ne peſtilens contagio diutius hæreat in venis. Neque tamen confidentius atque audacius crebrior venæ ſectio adeunda: non parum enim ſpiritus caloríſque demit ac in ſenectutem immaturam & hãc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat: cuiuſmodi ſunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralyſis, apoplexia. Impenſius enim refrigerato natiuo calore, humidóque primigenio imminuto viſcera langueſcunt, cruditas dominatur, quæ tot malorum cauſa fit atque origo.

Emiſſi ſanguinis obſeruatio. Cap. XVII.

FFLVENS ſanguis excipiendus mundis terſíſque peluiculis, terrenis, vitreis, ſtanneis aut argenteis, non item ęneis, ne ab his vel propriæ ſubſtantiæ vel coloris, vel alterius qualitatis cõuerſionem ſubeat, quæ noſtrum de corporis affectione iudicium peruertat. Sint & peluiculæ multæ in quibus ſanguinis varietas diſpici ac diſtingui poſſit. Seponantur loco mundo, quo nec puluis, nec fumus, nec ventus, nec ſolis radij pertingãt. Omnium prima in his obſeruabitur ſanguinis ſubſtantia. Viſcoſus eſt qui lentè fluxit & tanquam glutinum digitis obhæret, quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Craſſus eſt

&

& denſus, multáſque fibras habet, qui ocyus concreſcit atque conglaciat, hic obſtructionum aliorúmque inde morborum fit author. Qui tardius concreſcit ac dureſcit, tenuis eſt: qui verò iam refrigeſcens minimè dureſcit, is omnino vel aquoſus vel putridus eſt, cuius fibræ omnes direptæ atque corruptæ vanuerũt. Idipſum planius diſtinguit fiſſio. Craſſus ac compactus difficilè finditur, tenuis facilè: putridus verò non finditur verùm ſimulatque attingitur totus in partes exiguas diſcerpitur. Serum multũ tanquam aqua citrina concreto ſanguini innatans, vel potum liberaliorem, vel iecur infirmum quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eoſdem obſtructos oſtendit: quibus ex cauſis ſerum redũdans in venas, ſanguini permiſcetur. Hunc tamen non eo prorſus deſtitui par eſt, velut in his qui frugalius bibunt, aut immoderatius ſeſe exercent: craſſeſcens enim ſanguis difficilè in tenues venas diſtribuitur, eáſque promptè intercludit. Spuma innatans niſi fluoris impetu nata ſit, incendium atque feruorem eius humoris oſtendit, cuius colorem præ ſe fert: rubra quidem ſanguinis, citrina, bilis: alba, pituitæ: liuida, melãcholiæ. Dureſcẽtis ſanguinis color per ſumma rubicundus, boni vtilíſque ſanguinis eſt index: ruber quidem ac lucidus ardentis, qualis eſt arteriarum, ruber verò & obſcurus mediocris, qualis eſt venarum. Color citrinus, bilem: albus, pituitam: viridis, bilem retorridam: liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie, vt diſparium colorum permiſtio varios humores exuperare commonſtrat: qui an etiam putridi ſint nécne, ſanguinis ſubſtantia palam facit. Sanguinis parte ſumma innatat nõnunquam pingue quiddam & adipoſum, inſtar telæ aranei cohærens. Hoc, ſi admodum pingue & obeſum corpus eſt, ex ipſo ſanguine cauſam habet, qui eſt in adipem pronus. Sin corpus ſtrigoſius fiat minúſque opimum, idipſum colliquari & marceſcere portendit. Ima parte concreti ſanguinis ſubſidet quod terrenum magis eſt atque fæculentum. Id quum finditur, ſæpius apparet vel rubrum obſcurum, vel nigrum vel liuidum vel viride: vnde humoris qui ſanguinem perfundit, naturam videre eſt: atque ex coloris copia aſſequi quantum vnuſquiſque humor in venis abũdet. Si diffiſſo ſanguine grana quædam arenularum æmula offendantur, aiunt vel elephantiaſim vel propenſionem ad hanc notari: quãquam obſeruantibus raro tale quiddam deprehẽſum eſt. Rarum eſt ſanguinem à venis graueolere: quòd ſi contigerit, putredinis corruptioníſque deploratæ eſt indicium. Detractum ſanguinem nemo deguſtarit: at ſi cui in os fortè incidet, dulcíſque apparebit, ſecundum naturam eſt: qui amarus, bilioſus: acidus aut ſtipticus, melancholicus: inſipidus, pituitoſus: ſalſus pituita ſalſa perfuſus. Sanguinis ſubſtantia atque colore animaduerſis, conferendæ inuicem erunt peluiculæ: quę ſi omnes optimum ſanguinem ęquabiliter exhibeant, credibile eſt reliquum in venis ſimilem haberi, illũ tamen detrahendum fuiſſe, quòd multitudine peccaret, quæ vna corpus grauat, ſenſus offundit, & in putredinem, aut in grauiorum malorum pericula coniicit. Si vitioſus & impurus ſanguis cõſpicitur, multo etiam vtilius

lius eductus eſt, vt qui & copia & qualitate moleſtis, corpori negotiũ faceſſeret: ſed & poſthac diligẽtius vacuari corpus debet, aut pharmaco, aut venæ ſectione. Si qui prius manauit ſyncerus, qui autem poſterius, prauus exiſtit, multi huiuſmodi reſident humores in corpore, proba victus ratione, idoneíſque vacuationibus exterminandi. At ſi hoc ex phlegmone accidit, bono eſſe ſolet, nempe indicium completæ & integræ vacuationis, quæ morbi materiam ex affecta ſede extirpauit. Si poſtrema peluis purior eſt primis, cõſummata eſt vacuatio, quæ ſanguinem vitioſum omnem detraxit, dum vtilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepeſcentem aquam effuſus, diuulſis ſecretíſque ſubſtãtiis multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur, vt internoſci nequeat: illi etiã permiſcetur tenuior ſanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & ſpecie quodam modo iudiciũ facere. Craſſior ſanguinis portio & fibroſa ſubſidet in imo: quæ pura & ſecundum naturam eſſe iudicabitur, ſi lucida, tenuis, ſubalbida, & cohærens fuerit. At craſſior craſſum etiam ſanguinem ineſſe: obſcura & nigra, alióve infecta colore, ſanguinem vitioſorum humorum fæcibus inquinari commonſtrat, quos ipſa coloris differentia diſcernit. Si parum illa cohæret, diſtractáque facilè dilaceratur, ſummæ putredinis eſt argumentum.

De arteriarum ſectione. Cap. XVIII.

MAIOREM arteriam in cubito venæ ſubſtratam, aut eam quæ in poplite ſita eſt, neque ex induſtria, neque imprudenter incidere ſit tutum. Eius enim ſanguis ægrè reſtingui poteſt, nempe tenuis & calidus impetúque prorumpens: & ſanè nonnulli volentibus medicis vinculo quaſi hæmorrhagiam ſiſtere, nata partis gangræna mortui ſunt. Neque ſi reprimatur facilè queat vulnus ad cicatricẽ perduci, citra aneuryſma ob aſſiduum pulſum ôbque tunicas craſſas & præduras. In ipſa verò aneuryſmatis chirurgia non pauci periere. Præſtat igitur quum neceſſitas poſtulat maiorem arteriam totam obliquè in tranſuerſum ſecare: nam ſanguis deinde ſiſtitur, vtrinque ipſius extremis retractis, & vulneri impoſito emplaſtro ex aloë ſuprà deſcripto. Minores verò arterias quę in ſummis artubus, in capite, in manibus, & in pedibus extant, licet citra hæc pericula incidere: vt quæ agglutinari poſſint, præſertim in molli humidóque corpore, quali mulieres ac pueri præditi ſunt. Confert autem harum ſectio quum vehemens diuturnúſque dolor circum membranas vim infert, qui pungenti ſimilis eſt ob membranæ ſenſum, & qui pulſans eſt ex arteriarũ motu. Sãguis enim multus, tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coërcitus, fit doloris cauſa. Itaque ſi partibus extremis inueſtigentur ac ſecentur arteriæ, quæ à ſedibus illis affectis procedunt, dolor omnino vaneſcit. Pauci hoc tempore arterias incîdunt, quòd non admodum cõſpicuæ ſint, nec facilè ſit illas conſequi. In temporibus tamen ſectæ calidas acréſque

oculorum

oculorum fluxiones inhibent, quarum gratia totæ diſcinduntur, aut inuruntur candente ferro, vel cauſtico medicamento. Ponè aures ſecantur in vertigine, in diuturnis capitis doloribus calidis atque ſpirituoſis, in faciei rubore, & quibuſdā aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicē & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter viſcera & diaphragma poſitis. Iuxta malleolum ſecta vetuſtos lenit coxendicum dolores qui iamdiu inualuere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ è directo affectæ ſedis eſt, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totius prouiſione neglecta.

De particulari ſanguinis vacuatione. Cap. XIX.

VVM ſanguis aliqua in parte ita inhæſit, vt nec ſecta vena, nec medicatione reuelli poſſit, ab ea potiſſimum parte quę offenditur educēdus eſt, remediis quæ ei ipſi parti liberandæ inſideant. Eiuſmodi ſunt: hirudo, ſcarificatio, & cucurbita, quæ à parte iam læſa ſanguinem manifeſtè exhauriunt. Hirudo morſu trifidum vulnus infligit, quod non cutem modò, verum altiùs quoque, ſi ea tenella vt pueris & infantibus eſt, penetrat. Exhauſta porrò exinanitáque & accuratè præparata auidiùs tutiúſque ſugit, feréque continenter dum copia turgeſcat ſaturáque procidat. Plerumque etiam ſublata ea ſanguis confertim profluit, ſi præſertim in prominentem venam erat infixa: ac tum pro ſcalpello & phlebotomia eſt. Ita quidem ex hæmorrhoide tam copioſum interdum ſanguinem euocat, vt emplaſticis adſtringentibúſque medicamentis ſit opus, & puerorum cubito infixa, phlebotomiā exæquet. Quæcunque ſic è vena caua haurit, pro vniuerſali vacuatione habēda eſt. Quæ verò duriuſculæ cuti, aut ei parti cui nulla ſit amplior vena ſubiecta adhæreſcit, quam ſolùm partem attigerit, euacuat: aut certè minimum è vicinis, nihil verò prorſus ex alto aut ex diſtantiore loco prolicit. Quocirca iis duntaxat partium vitiis exugendis adhibetur, quæ in ſumma ſunt cute, vt ſcabiei, vitiligini, impetigini, pano, naſi facieíque rubori & elephanticorum tuberculis.

Scarificatio fit epidermide minutim ſcalpello diſciſſa: quæ tamen & nonnunquam altius ſubiens verā cutem ferit. Vacuat è ſola parte diuulſa, niſi fortè venam conuulneret: exitum enim facit humori ſubiecto, nec tamen vi quicquam ex alto aut è lōginquo trahit. Quo altius ſcalpellus adigitur, eo plenior ſanguinis eſt effuſio. Expurgandæ cutis remedium eſt ſcarificatio, ac eorum quoque affectuum quibus dixi hirudinem opitulari: quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eíque iam contumaciter obhærent, vt ſcirrhi, inueteratæ phlegmones, & cuiuſuis corruptæ materiæ. Ad hæc gangrenæ, ſphaceli & aliorum in quibus natiuus calor ſtrangulatus ventilari deſiderat. Largius autem ac vberius ſcarificatio ſanguinē profundet, ſi protinus adhibeatur cucurbitula. Hæc enim vi flāmæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxíque humoris ac ſpiritus partē circum-

circunfundit, ſed & quod in locis diſtãtioribus penitioribúſque ineſt validiſſimè trahit. Atque ſi cutis antè ferro exaſperata eſt, id manifeſtè in ſe prolicit: ſin vero leuis ea & integra manet, è diſtãtioribus penitioribúſque euocat in cutem, ac in eam ſedem transfert cuicunque fuerit impacta. Itaque inhærens cucurbitula cute iam inciſa, corporis ſummas partes expurgat, multo quidem potentius, quàm aut ſcarificatio ſimplex, aut hirudo, iiſdémque ſuccurrit affectibus. Leuis autem & quæ ſine ſcarificatione imponitur, non manifeſtè ſanguinem, ſed vnum ſpiritum extrahit. Cęterùm humores ad ſeſe rapit, irruentem fluxionem reuellit, ſanguinis profuſionẽ vndecunque factam directo contrarióque loco impoſita ſiſtit, quum pręſertim ex vena ſanguinem mitti reuellíque imbecillæ vires minimè ſinũt. Errabundum vterum, fluctuantémque humorem cohibet: eum verò qui parti iam hæret impactúſque eſt deriuat: & eũ qui in alto corpore demerſus eſt euocat in ſummum: vt idcirco ſtuporis, paralyſis, inueterati doloris accommodatum ſit remedium. Flatus verò ac ſpiritus quauis ſede coërcitos expeditè diſſoluit atque diſſipat. Proinde palpitationem, ſingultũ, colicum, nephreticúmque cruciatum ocyſſimè compeſcit. Expeditiſſimũ hoc præſidij genus ac minimè periculoſum. Neque enim corpus vlla qualitate labefactat neque vires infringit.

Hactenus remedia expoſui quæ ſanguinem tum vniuerſim tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illámve, ſed nullo diſcrimine omnẽ corporis materiam vel abſumunt vel diſſipant.

Vniuerſalis quæ per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

ORVM quæ per ſumma corpus exhauriunt vacuántque, alia ſudores cõſpicuè cient, alia halitum tenuémque ſubſtantiam perſpiratu digerunt. Hoc genere cõtinentur inedia, vnctio & frictio: illo exercitatio, balneum, laconicũ.

Phlebotomiæ vires proximè imitatur inedia, ſenſim ac pedetentim ſanguinem abſumens quem ſemel ac repẽte phlebotomia vacuat: præterea verò crudos humores alióſque complures diſſipat, omníſque generis excremẽta propellit. Etenim natura libera nec impedita, ſalutaria quæque nobis continenter procurat. Quum igitur cõſuetus corpori cibus aut ſubducitur, aut ex toto circumciditur, huiúſque penuria ineſt, inſitus nobis calor omnium naturalium functionũ author, per omnia diffuſus ac inſertus, noui cibi copia minimè implicatus, vbique vim ſuam exerens, inualeſcit. Ac primùm quidem vtilem ſuccum & ſanguinem in corporis partiúmque ſubſtantiam mutat abſumítque nutritione: tenues verò humores ac ſuperuacuos in halitum digerit & ſine ſenſu diſſipat: crudos concoquit, mutátque in ſanguinem alendo corpori idoneum. Ex ſuperuacuis autem craſſos attenuat, lentóſque detergit: ac proinde ſtrenuè expedit obſtructiones, adhæc quicquid cõcoquere non po-

teſt, id ſaltem præparat, viáſque omnes corporis quibus excludatur patentiores expeditioréſque facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunque præparata fuerint, in expurgationis vias adducit expellítque foras. Hinc plerumque aluus ſponte ſoluitur, vomitiones erumpunt, vrina profunditur vberior, cerebri excremēta defluunt, & quæ à purgationis via longius abſunt perſpiratione diſſipātur. His corpus vniuerſum ſublato quaſi onere leuatur, reſpiratio libera fit ac facilis, mens ſenſúſque omnes expeditiores alacrioréſque euadunt. Hæc dum confert inedia, impuro quidem corpori plerumque ventriculum vitioſis implet humoribus: vnde ſtomachi eroſiones, vigiliæ, corporis perturbationes & vertigines, quòd ſcilicet inſitus calor perinde ac medicamentum noxios humores exagitet in alimēti penuria. At verò perturbatos ea demum ſubigit, domat atque depellit, vnde magna ſequitur tranquillitas & morborum multorúmque ſymptomatum ſedatio, ſuperſtite quidem etiamnum & integro naturali calore. Hæc ſanè moderata efficit inedia, vt quę acres humores exacuit, incendit, calfacítque corpus. Immoderata verò quoniam pabulo atque etiā ſuperuacuo humore abſumpto, ipſam quoque partium ſubſtantiā diſſipat, quæ caloris eſt ſedes, corpus tandem refrigerat, viréſque comminuit & obterit. Salubris eſt tempeſtiua abſtinentia, & apprimè vtilis quæ per inediam fit euacuatio. Etenim blandè nulláque violenta aut corporis aut humorum impulſione, nulláque aliena qualitate in corpus inducta ſenſim ac lentè progreditur. Acutis porrò vrgentibúſque morbis ſola inedia vix tutò ſuccurri poteſt, ſed aut venæ ſectione aut pharmaco expeditè vacuandus eſt corruptus ac putridus humor, qui de ſua bonitate plurimùm deceſſit, & quem inſitus calor neque amplius in benignum reducere, neque de repēte exturbare poteſt. At leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parſimonia, eoſdem recèns genitos facilè perſanat inedia: inueteratos quoque eos plurimùm coctione lenit, tandémque profligat. Ea ipſa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet, quòd ſenſim ac tempore onerantem copiam eximat. Qui verò iam præſentes ex copia ſæuiunt, eos non inedia, ſed venæ ſectio expeditè tollit. Sed & in crudioribus morbis materiæ ſitus æſtimandus. Nam quum venis aut ſummis partibus vt capiti, vel plenitudo, vel cruditas, vel pituita grauis moleſtáque eſt, cibus parcus ſiccúſque confert, ea moderatione vt præcordia primáſque partes ne collabantur alat, non autem ad corporis ſumma ipſe pertingat. Quum verò aut in vētriculo, aut in prima corporis regione vitium inhæreſcit, multo parcior ſicciórque victus imperandus. Inedia appellatur modò abſtinentia, modò parſimonia, non cibi duntaxat, ſed & potus, qui magis própriúſque quàm cibus tum viſcera tum venas implet, iiſque negotium faceſſit. Quos igitur morbos inedia non ſuſtulit, medicatione curato.

Exercitatio aliquantum quoque, ſed quàm inedia minus abſumit ac digerit, ídque magna tum corporis tum humorum perturbatione. Hæc nullum extrinſecus corpori calorem confert, ſed ingenitum nobis & in-

natum suscitat, qui dein quoquouersum effusus corpus humorésque calfacit. Vnde alimenti concoctio, distributio, nutritióque fœlicior. Eadem sanguinẽ & humores extenuat, mollit, colliquat & diffundit, atque adeò perturbat, vt sua illi vasa impleant atque distendant, víxque turgentes cõtineri possint, sed vi impulsi aut foras exiliant, aut impetu in partem aliquampiam irruant. Ipsa etiam cutis spiracula laxat & resoluit, qúmque validior suscitatus est calor, spiritus quoquouersum in corpus impellũtur, qui ductus omnes reserãt viásque expurgãt, & oborto sudore copioso superuacua propulsant. Non ægrotantium, sed bene valentium est quæ exercitatione fit sudorum eruptio. Etenim quia vires exoluit corpúsque defatigat, laboranti grauis importunáque est. Bene valenti ad pręcautionem accommodata, concocto certè ac iam distributo cibo aluóque subducta. Impuriori corpori vitanda exercitatio. Quum enim vitiosos humores cõfundat ac perturbet, quos tamẽ nec euincit nec prorsus depellit, plerumque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum dulcis aquæ longè quàm exercitatio potentiùs spiracula laxat remittítque, humores calfacit, extenuat, fluxósque colliquat. Ex his fuliginosos nõ modò dissipat è summis, verumetiam ex intimis corporis regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicítque sudores. Crassiores verò quos non discusserit, colliquat & tanta vi cõcitat, vt in alias plerumque partes iactati confluant. Quocirca balneum iis aduersissimũ est qui morbo graui tenentur, atque iis qui citra morbum impuro plethoricóve sunt corpore, & quibus nobilioris cuiusdam visceris imbecillitas inest, aut pręcordiorum durus reniténsque tumor. Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones discrimen adducit. Vtile verò & accommodatum iis deprehenditur, qui squalidi extenuatíque sunt, & quibus iam magna partium solidarum inest ariditas: atque iis etiam qui ex febris ardore quasi retorridi euaserunt: melancholicis quoque & crasso terrenóque humore oppressis. Sed & in iis cautio adhibenda, ne vlla subsit in venis primis copia crudi humoris, quæ in omne corpus rapi possit: néve inter administrandum horror vllus incidat, qui febrem prænunciare solet. Tanto autem manifestius atque validius hæc efficit balneum, quanto vel natura vel arte calidius obtigerit, siue sulphureum, siue nitrosum, siue medicamẽtorum calidorum permistione comparatum sit. Solium verò aquæ calidæ in quod resupinus æger à genibus ad vmbilicum demergitur, non mouendis sudoribus destinatum est, sed aut molliendo reserandóque vtero, aut leniendo dolori, qui ventris imas partes excruciat.

Laconicum in quo sicco calore sudor elicitur, humores è corpore aliquanto valentius quàm balneum resoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis, quorum materia aut in artubus, aut in summo hæret corpore. At quoniam in eo vapor feruidus, non solùm corpori extrinsecus occursat, verumetiam respiratione intro sese insinuans, ac in omnia

nia

nia diffuſus corpus haud mediocriter incendit & exiccat, nec calidis, nec acutis affectibus, nec impenſe billioſo, nec extenuato corpori decernendum. Quum verò humores conturbet corpúſque vehementer laceſſat, iiſdem atque balneum obſeruationibus vſurpetur. His vacuandi generibus humoris atque ſpiritus non exiguum ex vniuerſo corpore diſſoluitur in ſudores, qui tamē per febres acutóſque morbos, ſi res expoſtulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Iam verò vnctio atque frictio ſumma duntaxat corporis exinaniunt, neque humores intus ac penitus abſtruſos, neque corpus ipſum inſigniter conturbant. Mollis quidem longáque frictio corporis ſumma excalfacit, cutis ſpiracula laxat dilatátque, quibus ex cauſis humores in extrema corporis effuſi incaleſcunt, extenuantur & liquęfiunt, qui demum ſponte ſua diſſipantur & euaporant. Vnctio calida eadem, ſed aliquanto validius confert. Altius ſiquidem penetrans non modò cutem emollit, verumetiā corporis interiora & humores cōtagione calfacit, extenuat, diſperdítque. Leuior tamen eſt vnctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis, longa verò neque in acutis, neque in creſcentibus eſt ex vſu.

His mihi concludenda videtur de venæ ſectione déque omni vacuatione vniuerſali ſuſcepta tractatio, quam idcirco paulo pleniorem inſtitui, vt omnia complecterer, quæ in hanc rem pertinent, & quæcunque veterum ſcriptis ambigua ſunt aut controuerſa, perſpicuam lucem acciperent. Quæ ſi cui vix licet omnia ad vnguem ipſo medendi vſu complere, conandum tamen eſt, vt ad illa tanquam ad certam legem & regulam opus omne dirigat.

LIBRI SECVNDI THERAPEVTICES, de venæ ſectione, Finis.

De purgandi ratione, LIBER TERTIVS.

Quid purgatio, quótque eius differentiæ. Cap. I.

VRGATIO, est eorũ quæ sola qualitate molesta sunt euacuatio. Qualitatis genere non eas solùm complector quæ primæ appellantur, sed & secũdas & cuiusuis substantię corruptionẽ. Nam corporis excrementa & humores superuacui quum immoderatius exuperant, non multitudine, sed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium crassi sunt aut glutinosi aut acres. Præterea tum hi, tum etiam qui propriè succi nuncupantur, si vel intemperiem, vel alienam qualitatem, vel corruptionem sortiti sunt, qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quum igitur hæc vitia à naturali cõstitutione eousque iam recesserunt, vt neque victu neque alteratione sola emendari, neque naturæ calorísque beneficio in pristinam bonitatem reduci possint, auferenda certè sunt, omnísque eorum materia tanquam inutilis prorsus extirpãda. Id autem purgatione fit, quæ vna cacochymiam subtrahit. Venæ sectio eum fortasse vitiosum humorem qui consistit in venis, at non syncerum euacuat, sed sanguine & vtili humore permistum. Purgatio verò id solum quod vitiosum est & qualitate peccat, vtili relicto, nisi fortè immoderatiùs efferatur. Purgatio alia sponte, alia arte & medicamẽti ope fit, quæ propriè appellatur medicatio. Hæc rursum duplex, vniuersalis & particularis. Vniuersalis nõ quæ omnes humores, sed quæ ex vniuerso corpore aut certè maxima ex parte superuacua deducit. Particularis quę partem quãpiam propriis vitiis expurgat, vt è cerebro per palatum & nares muci deriuatio: è pectore & pulmone excreatio: arenularum aut puris è renibus emictio: vteri per ceruicem expurgatio: & quæcunque rupta cute è quauis particula fit eruptio. Est porrò vniuersalis triplex, alui perfusio, vomitio, & quæ alui nuncupatur deiectio: de quibus sigillatim accuratiùs differẽdum.

De clystere. Cap. II.

NTESTINORVM pręsertímque crassiorum vitiis aptè clyster succurrit. Eò quippe integris viribus pertingit, quò epoti medicamenti vis nõ nisi hebetior & longo viæ prolapsu fracta, ignauior accedit. Quot igitur in intestinis vitia, tot & clysterum genera: alij dolores leniunt, alij humores acres consopiunt, alij vlcera detergunt

gunt aut ſiccant, alij fluxiones cohibent, alij euocant. Horum rurſus alij flatus diſcutiunt, alij fæces emolliunt, alij humores eliciunt è vicinis partibus, qui purgantium genere propriè contineri ſolent. Nam præter flatus ac fæces cibíque reliquias, non pauca etiam in inteſtinis cumulatur ſuperuacanea pituita, quæ nonnunquam proruit è cerebro, aſſiduò autem ex ventriculi, & inteſtinorũ nutritione vt peculiare excremẽtum ſuccreſcit: maximè verò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinoſis cibis magnus eſt cruditatum prouẽtus. Ea quidem initio aquoſa aut etiam mucoſa exiſtit, quæ diutius in longo viæ anfractu, præcipuè verò in cæco inteſtino, aut in coli cellulis inhæreſcens, caloris vi tempore craſſeſcit dum & vitrea & gypſea euadat. Talis interdum modò ſeorſum, modò fæcibus circumducta ſponte redditur: plerumque tenacius inteſtinis adhæreſcit, vt neque illabenti excremento, neque medicamento cedat. Cumulata hæc copioſior, atque tum inteſtina, tum meſenterium infercięs, caput, ſenſus corpúſque vniuerſum degrauat, obſtructionum multorúmque morborum procreatrix. Similis eſt & humorum quorumlibet ratio, qui aut ſponte aut purgationis vi è viſceribus decuſſi & in inteſtina deuoluti, illic ſubſiſtunt & hærent. Hos ergo attingens clyſter incîdit, extenuat, detergit, ſecúmque deducit: ac multa ſæpe craſſa detrahere cernitur, quæ nulla purgationis vis excludit. Sed & inferiora expurgans, ſuperiora conſequutione exonerat: etenim viſcera preſſáque præcordia liberat meliúſque ſpirantia facit. A clyſtere omnis eſt purgationis initiũ: hic deiectionis viã parat & expedit, vomitionis impedimẽta ſubſtrahit. Qúumq; in inteſtina defixi humores aliíve eorum affectus ſanãdi ſunt, flatus fæcéſque clyſtere in primis excludendæ, vt dein ſit in ipſos affectus vis efficacior. In latus dextrum decumbenti facilius celeriúſque ſubit, ſurſúmque excurrens inteſtina proluit: ſiniſtro decubitu in recto aut in colo inteſtino, quod aliorum mole premitur, plerumque ſubſiſtit. Tepens iniiciẽdus, ídque ſenſim ne impetu flatus ſurſum magnis torminibus compellat. Ad alui ſubductionem, quòd ſæpe conturbet ſubuertátque cibum, ventriculo vacuo indendus eſt: ad medicationem verò eo etiam cibis conferto admittitur, diúque cõtinendus eſt vt tempore vires ſuas potentiùs exerat. Hoc diutius ſubſiſtente poteſt laborans cibum ſumere, aut huic etiam ſi volet indormire: nam poſtea licet non ſyncerus, ingenti tamen fœnore redditur. Rarenter admodum aut in ventriculum ſubit, aut in meſenterij venas rapitur, licet odore vel ſapore os naréſve feriat, aut etiam vrinas inficiat. Qui naturæ conueniens pro alimẽto ſubditur, abſorbetur interdum ſi longa fuit inedia aut parſimonia cibi. Sæpe etiam quum vehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent, ſubſiſtit ac manet ſurſúmque repit. Dolor enim omnia quaſi abſorbens vacuationem cohibet. Ferè tamen remorantem clyſterem acrior alter aut glans reuocat.

Glans clyſtere longè ignauior eſt, nihil quippe eorum eluit aut ſanat, quæ inteſtina afficiunt, ſed aluum duntaxat idcirco mouet, quòd acrimo-

nia podicem ad desidendum stimulet. Crebrior hæmorrhoidas irritat & aperit, acriórque vlcus interdum excitat. Ad podicis vitia solent omnis generis componi, adstringentes, detergentes, lenientes, prout affectus conditio poscit.

De vomitione. Cap. III.

VOMITIO, est impetu ventriculi sursum facta reiectio. Quum immoderato potu ventriculus fluctuat, redundans humor plerumque sine sensu per gulam in os refluit, crebráque expuitione redditur. Lumbrici quoque interdum ex intestinis per vẽtriculum & gulam in os surrepũt: atque in nausea & cordis dolore tenuis aqua è ventriculo confertim in os cõfluit. Hi motus omnes tametsi sursum præter naturam fiunt, nondum tamen possunt vomitionis appellatione contineri, sed qui duntaxat manifesto ventriculi conatu obtigerint. Vt enim vterus in partu collectis vndique viribus sese arctissimè summis partibus adstringit quò fœtum excludat: ita & ventriculus rei noxiæ iniuria lacessitus compresso fundo totus sursum impetu fertur, vomitione quicquid infensum est excutiẽs. Motus hic omnium est naturaliũ manifestissimus, quo & ventriculus de propria sede exiliens, assidentes partes quibus annectitur magna vi diuellit. Hinc vomitio difficilis violentáque est, aliis tamẽ magis, aliis minus. Quibus pressum angustúmque pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ij rarò ac certè violenter vomunt: facilè verò & occasione leui qui contrario sunt habitu. Violenter rursum & periculose, asthmatici, tabidi, & ij quos præcordiorũ inflammatio aut dolor exercet: metus enim est aut suffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quẽadmodum & in motu omni vehementiore. Crebrior difficilísque vomitio vẽtriculum, præcordia & quæ sub his sunt viscera, crebra validáque concussione debilitat, eóque humores rapit impuros: caput implet sensúsque degrauat & offundit. Quæ verò facilis & moderata obtigerit, saluberrima est & purgationum omnium præstantissima. Noxios quippe humores ex ipsis fontibus synceros elicit & vacuat, omnem quę in ventriculi capacitate in eiúsve tunicis hæret illuuiem, in primis expurgat, è præcordiorum membranis, è cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis superuacuos humores synceros elicit, quos plerumque nec hiera nec aliud vehementissimum vllum etiam frequens pharmacum in aluum exturbare potest. In ventriculum enim ex his locis viæ breues ac expeditæ magis quàm in aluum directæ sunt, per quas facilis est vomitio. Quanquam autem primùm ab interioribus euellit, consequutione tamen caput reliquúmque corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectibꝰ, qui à præcordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauseæ, cibi fastidio, crebræ vomitioni, ventriculo præcordiísve distentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicranæ, vertigini, incubo, epilepsiæ, suffusioni, omnibúsque capitis affectibus, qui præcordiorum sympathia

thia contracti sunt, & quos è præcordiis in reliquum corpus effusa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu languescit appetentia, & nausea vomendíque desiderium fatigat, si pharmaco non satisfit, vomitione curandum. Nam quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio, & quæ illinc non facilè labuntur in aluum, promptè in ventriculum remeant. Tāti igitur vomitionis vis æstimanda. Cui autē ægrè ea cietur, diligens adhibēda est præparatio. Quum enim vel ex corporis conformatione, vel ex humoris situ & crassitie, vomendi conatus angere solet, ac faciei oculorúmque rubor, capitis tensio, sudor multus, & interceptus spiritus obtingere, ídque citra vacuationem vllam, non nisi adhibita præparatione vomitio tentanda. Primùm igitur attenuandus detergendúsque humor, atque iis viæ molliendæ & laxandæ sunt, quæ posthac traduntur. Corpore autem conuenienter pręparato, quum vomendi necessitas premet, addendus stimulus vt artis & naturæ concursione effectus edatur perfectior. Ferè quidem ieiunos nausea vomendíque desiderium premit, quum exinanitus ventriculus noxiorum humorum incursione infestatur. Nam pastis benignitate cibi noxius humor demulcetur lenitúrque nausea. Sæpe verò noxius humor vētriculum stimulat cogítque cibum vomere, nec tamen ipse prodit. Itaque synceri humoris superuacui vomitio ieiunis maximè cienda: quanquā tum leuiusculus cibus pharmaco pręmitti potest, vt facilior succedat vacuatio. In id etiam corpus turbandum agitandúmque est motu & exercitatione. Atque quum oborto cordis dolore illuuies copiosior effluens laborantem vrget, prono situ collocandus firmato capite & ventriculo manu compresso, dum primùm cibus & pituita, deinde bilis varia, quantum necessitas postulat eruperit, omnísque impetus sedetur. Si violentior vomitio nimiopere fatigat superueniátque vertigo, æstus, angustia, suffocatio, cordis aut ventriculi cōpunctio: aut si immoderatiùs exuperat atque vel succos vtiles vel sanguinem elicit, vel ramenta, vel nigrum quiddam fœtidum, atræ bili persimile, lenienda certè & compescenda: atque in quiete continendus est laborans, ventriculus fouendus spongia macerata in aceto tepente, atque iis etiam firmandus quæ posthac dicentur. Quúmque sedata vomitione pulsus plenus & validus existit, placidus somnus sponte obrepit, facilis & libera est respiratio, appetentia bona reliquúmque corpus leuius, vtilis ea censeri debet & consentanea. Contrà verò inutilis & noxia, si contraria appareant.

De purgantium medicamentorum viribus, ac primùm vt vnumquodque familiarem humorem totius substantiæ similitudine deducat. Cap. IIII.

PVRGANS medicamētum humorem communi quodam omnium tractu prolicere non pauci censuerunt, eiúsque portione detracta aliam dein consequutione quadam, ei quę euacuata sit succedere, ídque ne vacuum quicquam & inane in corpore subsistat.

ſiſtat. Neque medicamentũ vnum quempiam humorem, ſed omnes promiſcuè hirudinis aut cucurbitulæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluẽdum aptior ſit, primùm ſequi, ab hoc deinde craſſiorem, poſtremò craſſiſſimum: atque ſi medicamẽtum infirmum & inualidum erit, nihil præter ſerum vacuari, ſi validius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin valentiſſimum, tum pituitam, tum bilem atram. Huic ſententiæ ſuffragans Auerrhoïs putauit tenues humores quia purgationi aptiores, prius quàm craſſos omni medicamenti genere prolici. At ſi ſatis rerũ peritus animaduertiſſet rheumbarbarum, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore non aquam, ſed craſſos humores: ſcammonium verò & iridem nõ craſſos, ſed tenues ſeroſóſque vel ex corpore ſano elicere, nõ tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si vacuationis ordine tenuia ſemper cęteris antecedunt, cur non & ſanguis prius quàm bilis atra defluet, quẽ conſtat multo tenuiorem eſſe? Hæc opinio dum vnicum medicamenti genus ſola pro vacuandi ratione quantitate mutatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerum ordine ſummam confuſionem inuehit. Hæc incommoda circumſpectius animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicámentum humorem qui in corpore præter naturam continetur attrahere, non communi & promiſcua quadam vi, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitáque familiaritate. Medicamentum (inquit) quũ in corpus fuerit ingreſſum, primùm ſanè id quod omnium maximè ſibi natura reſpondet atque ſimile eſt deducit, deinde alia quoque trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtirpes terram vbi ſubierint, id quod in terra ſecundum ipſorum naturam eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum, ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue ſalſum, ſiue aliud quidpiam diuerſum. Primùm igitur eius quod ſibi naturali ſimilitudine coniunctum eſt plurimum arripiunt, tum cętera deinceps attrahunt. Talem quoque modum & medicamenta in corpore ſeruant. Etenim quæ bilem mouent primum hanc meraciſſimã purgant, deinde mixtam. Quanquam igitur attractio aliàs caloris, aliàs vacui & inanitionis vi, aliàs totius ſubſtantiæ ſimilitudine fit, quæ tamen à medicamentis purgãtibus eſt, vna ſimilitudinis proprietate completur, qua & ſtirpes ſuccum è terra ſibi idoneum, & vnaquæque corporis particula id quod in ſanguine ſibi familiare & conueniens eſt, & lapis heraclius ferrum, & paleas ſuccinum prolectat. Hæc autem ſimilitudo nõ temperamentorum, ſed ſubſtantiarum eſt. Illa quippe attractionis cauſa ſtatui minimè poteſt: quandoquidem nullum medicamentum eſſet trahendæ pituitæ idoneum, quum illa frigida, vniuerſum verò purgantium medicamentorum genus calidum habeatur. Ergo ſola ſubſtãtiæ ſimilitudo cauſa eſt cur medicamẽtum hunc illúmve humorem alliciat. Hæc autem ſubſtantia nõ ipſa eſt rei materia, à qua vnumquodque aut tenuis aut craſſæ ſubſtantiæ dicere ſolemus: neque huius ſubſtantię ſimilitudo attrahendi cauſa exiſtit: nã neque agaricus, neque colocynthis tenuis ſubſtantiæ quum ſit craſſiorem pituitam, neque rheumbarbarum quòd aſtringẽ-

tis & ſolidæ craſſæque ſubſtantiæ, tenuem bilem educeret. Sed pręſtantior eſt tota illa ſubſtantia, à qua tanquam ab intimo principio defluit & manat, quæ totius ſubſtantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cùm neque materia ſit, neque temperamẽtum, neceſſe eſt rei ſpecies & forma ſit, quæ præcipua eſt ac ferè tota compoſitæ rei ſubſtantia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque ſapore, neque odore, neque vllis ſenſuum qualitatibus, ſed operibus ſolis percipi poſſunt, vnde à pleriſque cæcæ & occultæ nuncupatæ ſunt. Quæ porrò eadem continentur ſpecie, ſubſtantiam non ſimilem, ſed planè eandem habere dicũtur: vt ferrum ferro, magnetem magneti, non ſimili, ſed eadem ſubſtantia dicimus. At verò magnetem ferro ſimilem, non eundem, quòd eorum ſubſtantiæ ac formæ affinitate quadam & familiaritate coniunctæ ſint. Eadem in medicamentis quoque eſt ratio: cenſetúrque agaricus pituitæ tota ſubſtantia ſimilis. Ea autem ſubſtantiæ ſimilitudo attractionis eſt cauſa, atque vnumquodque id trahit quod ſimile, non quod eodem eſt genere. Sic agaricus pituitam, non agaricus agaricum trahit, nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit, ſi attractio fit à ſimilitudine ſubſtantię, oportere ferrum attrahere ferrum, aurúmque aurum. In hac autem ſimilitudine quod validius eſt trahit infirmius, vt agaricus pituitam, non cõtrà, quòd agarico vis inſit potentior, quam & temperamenti calor plurimũ impellit. Si quando autem contingat tam exiguam medicamenti portionem exhiberi, vt ab humoris copia obruatur, ea omnino fruſtrabitur purgandi facultate, & in alienam vertetur ſubſtantiam. Vſus enim tres notauit purgantium medicamentorum ordines. Vnus eſt malignorum, in quibus vis & ſubſtantia ineſt venenata, in quo habẽtur colocynthis & ſcammonium. Alter benignorum, quæ minimum ab alimenti natura defecerunt, cuiuſmodi ſunt pruna, violæ, manna, ſerum lactis, caſiæ medulla. Tertius mediocrium, in quo ſunt rheumbarbarum, agaricus, ſenna, aloë. Itaque in corpore valido atq; inedia exhauſto, benigni medicamẽti exigua portio in corporis ſubſtãtiam faceſſit: maligni verò portio vel exigua in putredinẽ veneno finitimam: mediocris in humorem vacuandum, qui ex ſuperuacaneorum eſt genere alendo corpori minimè idoneus. Licet igitur agaricus calidus ſit, verti tamen nihilo minus poteſt in pituitam, vtpote qui quemadmodum & cnicus tota ſubſtantia non temperamento pituitoſus ſit. Hac rerum commutatione temperamenti qualitates pereunt, permanente ſubſtãtia.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quàm proprium & ſibi familiarem humorem extrahere è corpore.

Cap. V.

APTAM vtilémque purgationem efficiunt medicamentum accommodatum ſatíſque validum vt humorem exturbet: natura robuſta quæ proritantem humorem expellat & purgationem moderetur: humor tenuis & ad fluendum aptus: corporis viæ

per

per quas fluxurus est patentes & liberę. Si quid horum desit, aut languida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ vel alieni est humoris, vel effrenata existit. Quum igitur vacuandus humor corporis parte densa, adstricta, vel obstructa coërcetur, neque huic purgationis viæ patent: aut quum vel nimium glutinosus crassúsque est, vel crudus aliísque humoribus omnino permistus, vel in longinquas partes disiectus: tametsi natura valens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis succedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui vacuandus erat: inutilis verò alterius qui paratior occurrerit. Medicamẽtum enim quod proprio humore frustratur, quemuis obuium & paratiorẽ impetu adoritur atque exturbat, eum scilicet qui aut ad fluendum est aptissimus aut immodicè exuperat, aut in via purgationis subsistit. Is enim quouis medicamenti genere impulsus excidit, vt qui sponte etiam interdum elabatur. Id sanè commonefacit Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno voles exhibere, hyeme pituitosissima tibi euomet, vere liquidissima, æstate biliosissima, autumno nigerrima. Quum ergo melancholicus humor crassus, sanguine permixtus fortè irrepsit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo validum offeratur, potius tamen quàm hunc eam detrahet pituitam quę in ventriculo & in intestinis solet inhærescere: aut etiam bilem quæ seorsum pura atque tenuis vel nimia copia, vel corruptela naturam extimulat. Cacochymiam igitur in venis conclusam, aut in corporis habitum effusam, vix medicamentum (nisi fortè validissimũ) detrahet, quòd quæ circa ventriculum, circum viscera primásque venas consistunt in primis occurrant expurganda. His ex causis nonnunquam accidit vt purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, sed diuersum plerumque exturbet. Quinetiam si effrenata vis eius fuerit, alienum quoque trahet: tum quippe natura vel grauius lacessita, vel iam imbecillitate languens, neque medicamenti vim, neque humoris impetum coërcere potest. Effrenatæ & immodicæ hæ sunt purgationes, ὑπερκαθάρσεις Græcis appellatæ, quibus non modò peculiaris humor, sed & reliqui deinceps profluunt. Etenim violentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primùm tenuiorem ad fluẽdúmque aptiorẽ prolicit, deinde eum qui crassior atque pigrior sit, postremò sanguinem, quẽ natura tanquam reconditum thesaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitã, tertio loco atram bilem, postremò sanguinem euocat. Phlegmagogum primùm pituitam, deinde flauam bilem, postea atram, nouissimùm sanguinem. Melanagogum atram bilem primùm, deinde flauam, tertiò pituitam, ad postremum sanguinem naturæ familiarissimum. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non potest totius substantiæ proprietate, quòd nullũ medicamentum possit omni humori substantiam similem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referũt, quæ tum venarum

narum oſcula patefacit recludítque, tum continenter adeò proritat, vix vt humorem ſuum coërcere poſſint. Verùm ſi hypercatharſeos ea cauſa ſit, allium, pyrethrum & piper purgandi facultatẽ ſortientur. Quocirca præter peculiarem, quæ ſua eſt cuiuſque, neceſſe eſt generalem purgandi vim medicamento attribui, qua in alios quoque humores incumbat, eóſque communiter euacuet. Compertum ſit in Dione purgandæ bili flauæ iuſtá congruentémque quantitatem eſſe rheibarbari drachmas tres: atræ bili, ſennæ drachmas ſex: pituitæ, agarici drachmas tres. Conſilium ſit triplex humoris genus expurgare, in ídque medicamentum componere & accõmodare: aptum id efficáxque cõparabitur ſi cuiuſque triens cõferatur, & rheibarbari drachma vna, agarici drachma vna, ſennæ drachmæ duæ permiſceantur cõfundantúrque. Quod hac ratione compoſitum foret, nullam vim obtineret, niſi communi quadam & generali purgandi facultate ſimplicia illa mutuò ſe fouerent. Neque enim drachma vna rheibarbari quicquã bilis purgare potis eſſet, neque drachma vna agarici pituitæ, neque ſennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam: neque igitur permiſta illa, niſi mutuas operas conferrent. Simile enim hîc accidit atque cùm multi niſu communi graue quoddam onus attollunt. Itaque præter propriam, neceſſe eſt & generali vi purgandi medicamẽtum vnumquodque præditum eſſe, qua cùm nimia purgatio erit, alios etiã humores detrahet, ídque adiutum calore & acrimonia.

Purgantis medicamenti facultatem à noſtro calore excitari, ſubſtantiam verò ad expurgãdum humorem corpus non permeare. Cap. VI.

PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi è tota medicamenti ſubſtantia & ex intimis principiis manans ac defluens, illi non energia & reipſa, ſed duntaxat poteſtate ineſt. Etenim ſi ſcammonio ſyncerę bilis portio propius aſſiſtat, non hãc quemadmodum magnes ferrum alliciet, ſed duntaxat quum à noſtro calore excitatum prorũpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim ventriculi calore medicamentum teritur, calefit, omníque ratione exagitatur, tacita eius facultas quaſi ſolutis vinculis exurgẽs ſe promit profértque vires nouas. Ac tum vapor ea ipſa facultate præditus illinc proſiliens, per cęcos occultóſque ductus in omnes corporis partes quoquouerſum effuſus, ad noxium humorem pertingit. Atque is humorem iamdiu fortaſſe parti conſuetum ac quieſcentem, acrimonia incîdit præparátque, & aduerſa qualitate partis naturam acrius ſtimulat proritátque ad excernẽdum. Ipſa verò medicamenti ſubſtantia in ventriculo inteſtiníſve etiamnum perſiſtens, eum ipſum humorem ſimul prolectat, vt purgatio communiter fiat trahente medicamento, & expellente partis natura. Non igitur pharmaci ſubſtantia ad eum humorem concedit ac permeat, qui vacuandus eſt, vel hoc argumento, quod plerumque aluo ſoluta medicamentum in ventri-

culo

culo subsistat, aut etiam vomitione reiiciatur, quódque pilulæ duriores posteaquam abundè purgassent, visæ sint nondum dissolutæ, aliàs vomitione, aliàs deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit lathyridis grana integra vorare si imbecillus est stomachus, eáque etiamsi minimè atterantur, miniméque in corpus permeēt, validè tamen purgare. Si, inquit Serapio, medicamentum ad humorem longè dissitum accederet, illi familiaritate iungeretur, neque eum cuius iucūda voluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipsum aliò trahit, sed planè retinet ac seruat. Et hæc quidem consentanea iis sunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus vis inest venenata totíque corpori infensa. Nam quę in mediocrium sunt ordine, vt senna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte subsistunt in ventre, eorum tamen tenuior quædam portio irrepit in venas, vacuādúmque humorem assequitur, illiúsque tum color tum odor manifestus in vrinis est. Benigna verò medicamenta in omne fortasse corpus peruadunt, & noxiū humorem quasi vinctum reducunt in ventrem. De quibus ita censuit Aristoteles, » Medicamēta vbi ventrem adierunt resolutáque sunt, statim ad » venas per easdem ferūtur vias per quas cibus commeat. Mox quum nihilo » concoqui potuerunt, sed victrice perstiterunt potentia, relabuntur, & quę » sibi obsistunt, secum detrahunt, quæ res purgatio vocitatur. Venter porrò selectum secretúmque humorem vbi pariter cum medicamento excipit, gemino stimulo acriùs lacessitus, quum diutius ferre non potest, totis viribus vtrumque excutit, dum à se deponat expellátque per loca cōuenientia. Non igitur quem humorem attraxit medicamentum, eundem exigit, foráseque excludit vomitione aut deiectione, prout scilicet ipsius vis insita in ventriculum aut in aluum irruerit, sed natura sola. Neque enim hinc solùm vomitio obrepit, quòd medicamētum in ore ventriculi inhærescat, ídque infirmet: neque alui deiectio quòd in ventriculi fundum & in intestina id mox illabatur eáque debilitet, sed quòd medicamento proprietas insit, qua familiarem humorem non ad se modò, verumetiam ad certum designatúmque locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides scapulis brachióve admotæ, non solùm ad se aquā alliciunt, sed & vrinas abūdanter cient, quò tamen eorum substātia minimè penetrat: sic propemodum medicamenta quædam extrinsecus ventri applicata aluū subducunt, quędam vomitionem mouent. Quanto igitur expeditius eorum sumpta substantia, etiam in ventriculo aut in intestinis consistens, purgandi vires obtineat exerátque?

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. Cap. VIII.

VI porrò expurgatur humor ferè per apertos cōspicuósque ductus traducitur, & à corporis ambitu in venas refluit minores, ab his in maiores, è quib⁹ per iecur in intestina deuoluitur. Cæ-

terùm

terùm in violenta purgatione humores non per hos solùm, verumetiam per cæcos occultósque ductus, vel ab extremo corpore magna perturbatione confluunt in ventrem. Extincto animante ampliora duntaxat vasa & spiracula cernuntur, plurima in se considunt atque cõniuent, quæ dum id in viuis erat, vi caloris & spiritus distenta latius patebant, per quæ non modò tenues, sed & crassos glutinosósque humores validioris medicamenti vi deduci putandum. Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitate abdominis aut in intestina rapitur, aut in vesicam remeat: sic multa plerumque & è pulmonibus, & è cerebri ventriculis, neque tamen per venas, neque per manifestos ductus in ventrem illabuntur. Sic & varij artuũ articulorúmque tumores, non œdematosi modò, sed planè scirrhosi aliàs in aluũ, aliàs in os lenta saliua deriuantur ab illitu hydrargyri, cuius vi colliquantur omnia & è toto corpore in os impetu feruntur: sic denique valentiores apophlegmatismi non è cerebro solùm, verumetiam è ventriculo aliísque partibus pituitam eliciunt, ea interdum copia, quæ neque cerebri ventriculis, neque totius caluæ capacitate contineri queat. Horum nihil mirum videbitur, ei qui præter rerum euentus, Hippocratis quoque sentẽtiam spectabit, qua is corpus intrò forásque spirabile statuit, & naturam quæ præsertim robusta validáque sit, semper viam moliri expurgãdis superuacaneis, crassiorésque materias vel per angustissima foramina deducere, quin etiam per ossa abscessus fieri confirmat: quemadmodum & empyorum & pleuriticorum crassus humor per densam membranam traducitur in pulmones ac demum tussi reiicitur. Hæc si natura per se facit, multo certè maiora & admiratione digniora molietur adiuta trahentis medicamenti vi, præsertim si conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus est. Itaque purgantis medicamenti quod validũ sit facultas in omne corpus subiens ac penetrans, humorẽ familiarem (qui coërcitus non sit) vndique detrahit, non modò amplis patentibúsque, verumetiã occultis viis, & sensibus incompertis. Hæc de vniuerso purgantium medicamentorum genere, déque viribus eorum præmittenda videbantur. Nunc verò particulatim medicamenti species querenda, eiúsque quantitas & vtẽdi ratio: quod vt accuratius exequamur, explicãdum quibus morbis conueniat purgatio, quod cuique adhibẽdum purgationis genus, clyster an vomitio, ánve medicatio: quæ medicamenti species, quã validum & quo id ordine: vniuerse an partitè: deinde quantum & quousque vacuandum sit, & qua id ratione faciendum. His enim tota cõpletur purgandi tractatio.

Quibus humorum vitiis, & quibus morbis adhibenda purgattio. Cap. VIII.

CACOCHYMIÆ proprium accõmodatúmque remedium, est purgatio: quicquid enim impurum adeò corruptúmque est, vt omnino naturę limites transcendat, quoniam arte nulla emen-

dari benignúmque reddi poteſt, prorſus extirpari eximíque debet. Hoc autem purgatione præſtandum, quæ vna omnem impuritatem ſeorſum ex quauis corporis ſede ſubtrahit & vacuat, ex hac quidem promptiùs ac expeditiùs, ægriùs tardiúſque ex alia. Primæ regionis cacochymia purgatione ſola commodè vtilitérque demi poteſt: & quæ in inteſtinis eſt clyſtere: quæ circum ventriculum & præcordia, vomitione: vtraque etiam pharmaco, ſed maximè quæ aut in liene, aut in iecoris cauo, aut in pãcrea, aut in meſenterio, aut in abdominis capacitate conſiſtit. Ex his quippe ſedibus viæ breues ſunt ac directæ, per quas facilè ea ferri poteſt in aluũ, quò ſponte etiam interdum prona ruit. Venæ ſectæ vis eò vix vnquam pertingit, neque hinc humores vacuat: ſed graui ſanè diſpẽdio naturæ ordinem peruertit, qui impuritate derelicta purum ſyncerúmque ſanguinem profundit è venis: quíque venas ſectione exinanitas implet fœda illuuie rapta è primis ſedibus, quæ quaſi ſentina eſt omnis impuritatis. Quis quæſo adeò rudis in medendo ſit, vt aut ventriculi cruditatem, aut lienteriam, aut dolorem colicum, aut lienis ſcirrhum, aut choleram, aut hydropem, aut his affines affectus audeat aut tentet vena ſecta curare? Quinetiam venarum cacochymia ſola purgatione, non phlebotomia eximi tota poteſt: permittitur tamen in hac plerumque venæ ſectio, quum tam copioſa accreuit, vt venas ſupra modum diſtendens, pericula minetur, quæ ex immoderata impendent plethora, tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde quũ ex ruptis, apertis, aut exeſis vaſis, vel foras ea proſilit, vel in partem quampiam abſcedit: etenim reuellit impetúmque ſiſtit. Tertiò quũ metus eſt ne ea concitata vehementiùs & quaſi furore corpus exercẽs, in principem aliquam partem feratur: impetum quippe ſedat atque compeſcit. Nõnunquam & citra hæc, quum præceps eſt morbus, cuius tamen materia in venis concluſa aut cruda eſt, aut viam expeditam nõ habet, per quam facilè medicamento detrahi poſſit, eius portionem venæ ſectio promptiùs quàm purgatio demit, à qua & morbi ſæuitia ſæpe miteſcit, & natura quod reliquum eſt faciliùs coquit. Sic initio cõtinuarum febrium, ſi vires ferant, nec venæ nimium exinanitæ ſint, ſanguis mittitur. Cæterùm quæ in his fit venę ſectio, impuritatis quidem portionem elicit, at minimè ſynceram, ſed ſanguine permiſtam: nec vlla poteſt phlebotomia omnem venarum cacochymiam eximere, niſi fortè ſanguinem vniuerſum profundat. Nam vitioſus humor æquabiliter ſanguini permixtus ſeorſum profluere non poteſt. Quocirca licet his ex cauſis aut neceſſaria, aut vtilis fuerit venæ ſectio, adhibẽda tamen eſt tandem & purgatio, quæ vt proprium remedium reliquias detrahat. Ea porrò cacochymia, quæ vel partis alicuius ſubſtãtiam vel corporis habitũ occupauit, medicamento in primis nõ venæ ſectione ducenda: deinde quicquid reliquum fuerit, per cutis ſpiracula, aut per ductus peculiares mouendum. Sic exhaurienda eſt cerebri pulmonúmve crudior pituita, ſic & totius corporis cachexia. At verò in cacochymia quæ regiones multas æquabiliter infeſtat, vndelibet

bet vacuationem auſpicari licet. Vt ſi vel ab vniuerſa obſtructione, vel à ſtipatione cutis, vel à vigiliis, labore, æſtu, ira, peſtilentia, vel ab aliarũ euidentium cauſarum immoderatione, omnium humorum putredo corpus æquabiliter inuaſit, non magni intereſt à purgatione an à venæ ſectione vacuationem inchoës, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quum inæquabilis eſt cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut vehemẽtiùs premitur, aut aliis mali initium dedit. Iam verò à cauſis ad morbos ex cacochymia ortos me conferam. In continua febre quæ æſtu magno & laſſitudine fatigat, ſi neque nauſea, neq; vomitio, neque primarum venarum cruditas eſt, protinus initio vena ſecari poteſt. In ea verò quæ aut ex ventriculi, iecoríſque conſtitutione praua, aut ab eſculentorum potulentorúmque vitio proficiſcitur, quoniam infima regio prius ac etiam magis impuritate ſordeſcit, ex eáque in venas & in habitũ corporis vitium irrepſit, expurganda in primis eſt, vtpote ſine qua cæterarum nulla purior euadat. Hac etiã ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in ictero, atque in aliis pleriſque affectibus, quorum impuritas è iecoris aut lienis vitio corpori toti impertitur, purgatione ſola vacuandum. Nec quoties vrinæ craſſæ ac rubicundæ cernuntur, temerè cõperãda venæ ſectio: nec ſi ex hac ſordidus ſanguis ac impurus emanat, cõtinuò vtilis putãda. Impuro enim mox impurior alius ex ipſo fõte affluit. Non igitur è riuulis, ſed ex fonte ipſo exhaurienda mali ſcaturigo: cui niſi ſit antè proſpectum, vix cæteris dein poteſt arte ſuccurri. Vt autem in his, ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obſeruãdum, ne vel confuſis vel tranſmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianæ quarum cauſa in iecoris cauo inhæreſcebat, ſępe intempeſtiuè ſecta vena in continuas abiere: & continuæ in quibus admodum impura erant viſcera, non parum exaſperatæ ſunt. Exhauſto enim ſanguine impurus humor, quauis ſede ſit derelictus, efferatur ferociúſque ſæuit. Aliàs bilis flaua circum iecur, aliàs pituita, vel in cerebro, vel in pulmonibus, vel in ventriculo, quaſi ſubſultans detracto ſanguine deiectíſque viribus grauiora profert ſymptomata. Cõſtare hinc iam poteſt, quibus humorum vitiis & quibus morbis ſuccurrat accommodata purgatio.

Per quas vias inſtituenda ſit purgatio, quo medicamenti genere, & quàm valido. Cap. IX.

VO præcipuè ſunt quibus purgationis via indicatur: vitij ſedes, & naturæ motus ſeu inclinatio. Sede perſpecta in promptu ſunt ductus omnes, qui ex ea aut per vẽtriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emiſſarium foras pertinent, per quos ſcilicet natura libera nec impedita, vitia ſua expurgare conſueuit. Hi ſunt quos Hippocrates conuenientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum ſummæ partes vomitione: inteſtina maximéque craſſa alui profuſione: pharmacia verò cùm hæc ipſa, tum maximè viſcera & venæ habitúſque

túſque corporis commodè expurgantur. Renes & veſica per vrinæ vias: vterus per propriam ceruicem: cerebrum per palatum & nares: corporis ſumma per cutem halitu & ſudore. Si fortè purgationis vias morbus intercipit aliò motum conuertes: nunquam enim humor noxius in affectã ſedem eſt deriuandus. Quocirca neque imbecillo vẽtriculo cienda vomitio, neque in inteſtinorũ vlcere, aut inflammatione, bilis eò deuocãda, ſed aliorſum reuellenda: neque renibus inflammatis aut exulcerata veſica ad vrinas, ſed ad inteſtina vitioſus humor conuertendus. Motus verò ac impetus naturæ ſic obſeruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque vias delatus ſinẽdus eſt: atque etiamſi ſegnius progreditur, incitandus, fit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil niſi vtiliter gerit. Qui verò inſueto nec naturali curſu fertur, inhibendus, & in breuem rectúmque tramitẽ (ſi commodè licet) reuocandus, vt qui humoris impetu & impedita natura ſymptomaticè fiat. Iam verò medicamenti genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & medicamentorum genera vſus notauit, vt ſingulis accommodaret ſingula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, ſanguinis ſerum alia: & in vnoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita enim quum arquato laboranti & flaua bile ſuffuſo medicamentum datur demendæ huic accómodatum, mox totus in habitum naturalem refertur priſtinúmque colorem recuperat. Si aqua ſubter cutem fuſa turgido medicamẽtum huic ducendæ propinetur, aquoſus humor excidet magnáque vi foras erumpet, ſubſidente ventris tumore. At verò nullo aut minimo emolumẽto erunt, quæ diuerſa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum vel pituita, vel bilis atra moleſta eſt, ſi ſuum cuique medicamẽtum congruenter afferatur, noxium humorem experimur detrahi, laborãtémque vindicari à morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differẽtiis diſtinxit vſus, vt ſuam cuique purgationem opponeret. In vnoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam, vel alium quẽuis expurgat humorẽ, quàm validum aut imbecillum deligi oporteat, noxij humoris ſitus oſtendet. Vt enim non quælibet ſecta vena, ita nec quodlibet medicamentum è quouis corporis loco humorem detrahit, ſed alia aliis corporis ſedibus expurgandis accommodatiora ſunt. Mitiora quippe è prima corporis regione, mediocria è vaſis maioribus, valẽtiora è corporis habitu ex ſingulíſq; particulis euocãt. Expedita facilíſque purgatio eſt è vẽtriculo & ex inteſtinis: difficilior è venis meſenterij, deinde è iecore & ex liene, multo difficilior è vaſis maioribus atque etiã è minoribus, omniũ verò difficillima ex ipſa partiũ ſubſtantia quæ ad ſummã cutẽ atque articulos accedũt. Quo enim pars quęq; diſtãtior & minus venis cõſperſa, eo difficiliùs medicamẽto cedit: maior quippe in propinquũ vis eſt quàm in diſtãs. Vt igitur tres corporis regiones limitibꝰ diſcretę ſunt, ita & purgãtiũ medicamẽtorũ tres hiſce ordines accõmodantur. Deinceps de medicamẽti quãtitate ſtatuendum.

Vt medicamenti quantitas definienda ſit. Cap. X.

POSTQVAM medicamenti genus ex humoris ſpecie, & quàm validum ex humoris ſitu cognitum fuerit, æſtimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem eſt & definita cuiuſque quantitas, qua id cōuenientē atque moderatū purgationis modum præſtare ſolet, vt proximo libro enucleatiùs tradetur. Quātitatē vel augere vel minuere pro purgādi facilitate difficultatéve cogimur. Quando autem facilis & quādo difficilis ſit futura purgatio, corporis, humoris, atque cœli ſtatus oſtēdit. Corporis ſtatu cōtinentur tēperamentū, habitus, ſtructura, atque cōſtitutio & vacuādi cōſuetudo. E ſicco exuccóque corpore atque macilento pauca detrahi poſſunt: multa ex humido & ex habitu euſarco. Firmū denſúmque corpus, cuius viſcera, venæ, ipſáque inteſtina naturâ anguſta aut obſtruuntur facilè, aut coarctantur, ſuperuacua retinet, nec facilè elabi ſinit. Molle verò, rarū ac laxum, quale mulierum eſt, puerorum & otio diffluentium patentius eſt, per quod concitati, tractíque humores facilè decurrant. Robuſti & laboribus aſſueti leuiuſcula aſpernantur medicamenta, quemadmodum & quibus ſenſus eſt hebetior. Contrà incitantur facilè qui exquiſitiore ſunt ſenſu, & qui vel natura, vel morbo, vel viuēdi ratione delicatiores euaſerunt. Crebris purgationibus aſſueti, pharmaco minus laceſſuntur, inſueti magis: alienorū quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendum ſtimulat, quēadmodū & pharmaci odor grauis, aut intēta cogitatio aluum plerumquè mouet. At verò conſuetudo familiaritatem, familiaritas amicitiam parit, quæ vim omnem lenit. Sic longo tempore cōſueta, etiamſi deteriora ſint, minus infeſtare ſolent. Quibus ex cōſuetudine liquida eſt aluus, aut ſponte interdum ſoluitur, purgatio ſæpe expectationem fallit imprudentum. Humoris porrò ſpecies, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præſcribunt. Aquoſus humor, biliſque tenuis, facilè: pituita & melancholia pigrè defluit. Qui craſſus durúſque eſt, & quaſi ardore reſiccatus, velut fixus ſubſiſtit in via. Lentus verò & glutinoſus ductibus obhęreſcit. Copioſus & quaſi reſtagnās vt in obeſulis & in his qui ſe crapula ingurgitarunt, aut quauis ex cauſa humorū illuuiem congeſſerūt, leui medicamēto magna plerūque ventris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperantia reſeratis venis quaſi ex pertuſo dolio ſponte effluit, non medicamenti effrenata vi, ſed naturæ ſeſe deonerātis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, ſed impetu ſuo id onus deponit & abiicit. Sobriis puríſque corporibus purgationes obtingunt exiguæ, nec propterea tamen validioribus ea medicamentis ſolicitāda ſunt: quoniam qui integro ſalubrique corpore conſtāt, difficilè ferunt medicationes. Noxio quippe humore deſtitutum vehemens medicamentū ſanguinem carnéſque colliquat, quò propriū ex ipſis humorē magna vi proliciat. Iam verò cœli ſtatus ex regione, anni tempore, & tempeſtate ſpectandus, purgationes quales futuræ ſint oſtendet. Sub canicula & ante caniculam, atque in

regione æſtuoſa, acer & paucus ineſt humor in corpore, qui & foras euocatur, vt proinde haud facilis eius poſſit eſſe purgatio. Hyems media regióque gelida corpus denſant & aſtringunt, humorem coarctant, qui ægrè demittitur. Sic propemodum aquiloniæ tempeſtates corpora denſant cogúntque & aluum exiccant. Auſtrinæ ſoluunt, laxant, & aluum humectant. Solo igitur auſtrino ſtatu, & temporum regionúmque moderatione fœlices ſuccedunt purgationes. Hæc ſi omnia ſummatim complectemur, corpus ſiccum, robuſtum, denſum, obſtructum, purgationibus aſſuetum, melancholia pituitáve craſſa non admodum multa confertum, quæ inueterata longè à viis purgationis diſſita concreuerit: hyeme, regione frigida & tempeſtate aquilonia difficillimè medicamento moueri ſoluíque poteſt. Hiſce verò contraria ſortitum, facilè. Horum igitur obſeruatione pharmaci quantitas coniici decerníque debet. Ad hanc præterea magnã vim habet roboris, ætatis, & prægnationis obſeruatio, quę non modò medicamenti quantitatem, ſed & genus plerumque immutat, ceu mox docebitur. At quoniam nos ſæpe multa latent nullis indiciis comprehenſa, incognitam laborantis naturam expedit blandis ſenſim pharmacis explorare, non temerè vehementioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quouſque vacuandum, vniuerſe an partitè.
Cap. XI.

BI medicamentum & inuentũ & iuſtis viribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis poſtea præfinienda eſt quantitas, atque æſtimandum quantum & quandiu ſit vacuandum. Noxius humor quum alienus ac præter naturam ſit, ſiue morbũ præcauere, ſiue profligare conſilium eſt, prorſus eximi debet. Exigua quidem eius derelicta portio, exquiſita viuẽdi ratione, naturæ caloríſq; vi domari ac vinci poterit, vt integra interdum tutáque ſanitas ſuccedat nullo metu recurſuri morbi. Multa tamen ſi reliqua ſit, niſi hanc natura tandem ſubactam ſpõte propellat, nulla quantumuis exacta viuẽdi lege tutus à morbo æger eſſe poteſt: nam tametſi purgatione leuatus appareat, in priſtinam tamen valetudinem recidet, modò citiùs, modò tardiùs, aliàs leuiùs, aliàs grauiùs, pro humoris copia, malignitate, atque virium ſtatu, & victus modo. Nam authore Hippocrate, quæ à morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere conſueuerunt. Quum enim derelicta portio totius conditionem referat, quæ omnino erat præter naturam, nunquam ipſa poterit in corporis ſubſtãtiam conuerti, ſed tempore ſynceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuóſque morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. Itaque quicquid noxij ineſt humoris, id prorſus expurgãdum, vt corpus à morbo vindicetur. Id autem vniuerſe an partitè fieri oporteat, humoris copia laborantíſque vires indicabunt: ita enim

mittendi

mittendi quoque ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine & ex virium robore dimetimur. Conſtantibus viribus pauca cacochymia vniuerſe detrahi poteſt, præſertim ſi concocta ſit aut tenuis, ab eáque viæ pateat in aluum. Imbecillis autem viribus non modò multa, ſed & pauca cacochymia partitè eximenda. Nõ enim vel in leucophlegmatia, vel in cachexia humor quoquouerſum in omne corpus effuſus, poteſt vllius medicamenti vi ex diſtantiſſimis locis per cæcos occultóſque ductus vniuerſus in aluum confluere. Neque vt ſanguis in plethora exuperans, ſemel & affatim totus ex aperta vena, ita multꝰ humor è corporis habitu elabi profluéreque poteſt. Atque ſi id medicamẽto quopiam præſtari poſſit, neceſſe tamen fuerit corpus grauiter concuti, humores variè permiſceri, torſiones moleſtas inferri, ac ſpiritus diſſipari: hinc tandem vires concidere proſterni ac plerumque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui prauo vtuntur cibo, quos purgante hauſto medicamento ſtatim deficere tradit Hippocrates. Quũ enim vitioſis corruptíſque ſcateant humoribus, & pauco perfruantur bono ſucco, facilè purgationibus ſoluuntur & fatiſcũt, atque venenatis pharmacis, quæ Hippocratis ſeculum vſurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorum quantitate immodica vniuerſos ſemel demoliri: ſed aſſentiendum Hippocrati monenti omnes euacuationes extremas periculoſas eſſe. Quod non de ſola virium extrema debilitate morti proxima, ſed & de peccantis humoris vacuatione extrema intelligẽdum. Nã alio inquit loco, Empyi, aut hydropici, cùm vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſim effluxerit, omnino moriuntur. Quanto magis in vitæ diſcrimen adducuntur, ſi valido aliquo medicamento firmis etiam viribus vno tẽpore vniuerſa tentetur purgatio? In multa igitur cacochymia tutius eſt paulo citra modum ſubſiſtere, quàm vltra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorum vacuãdorum acrimoniã & inteſtinorum torſionem interuenerit, leuis eſt: grauis verò quæ ob concitati humoris corrupti tetrũ vaporem in cor principéſque partes ſublatum: grauior ob malignam venenatámque pharmaci qualitatẽ, grauiſſima ob immoderatæ purgationis violentiã: neque tamen vires hæc æquè deiicit atque exuperãs phlebotomia. Semper horrendum exanimato iam ægro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè viribus comparanda eſt. Ex præſentium, præteritorum ac futurorum obſeruatione, ex aliíſque ſignis quæ ſecanda vena animaduertenda eſſe monuimus, tum morbi magnitudo humoríſque copia, tum virium robur exquiſitè perſpiciendum. Virium autem obſeruatio quum ſit omniũ præſtãtiſſima, non hîc, vt in phlebotomia, ſolum vacuationis modum, ſed & quod medicamenti genus, quámque validum eſſe oporteat præſcribit. Tametſi enim morbi ſpecies, humoríſque vacuandi ſedes validum medicamenti genus poſtulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendum ſuadet virium imbecillitas. Eadem quoque eſt tum ætatis, tum prægnationis ratio. Puero enim ac ſeni benigna, non vt ætati mediæ

maligna decernes medicamẽta, etiamsi humoris species atque situs eorũ vim desideret. Prægnans quoque integris viribus, licet horum vim tolerare possit, quoniam tamen fœtui qui intus geritur, quem seruare volumus vehementer obsunt, benignis solis est purganda. Ad virium porrò obseruationem pertinet expendere quæ corpora grauiter ac molestè, quæ leuiter ferant medicationes: multis enim quibus integræ vires apparẽt, ingẽs ex purgatione labor, ac plerumque ob suam cuiusque corporis propriámque naturam virium sequitur exolutio. Macilenti acriter feriuntur medicamenti qualitate praua, vtpote quę promptè in solidas partes se insinuet. Quibus acrium humorum copia inest, hos molestæ torsiones miserè fatigant, dirique vapores, principes partes offundunt. Dolorum metu nõ pauci medicationem despuunt & abominantur, quibus magna pernicie vitiorum colluuies omnem vitam languoribus exercet. Quibus partes circa vmbilicum & imum ventrem extenuantur & contabescunt, ad inferas purgationes tuti non sunt. Multóque minus quibus abscessus vel in pulmonibus, vel in iecore, vel in liene, vel in renibus, aliísve sedib⁹ delitescit. His enim concussis non modò dolor ingrauescit, sed & eruptionis, & defectionis virium metus incutitur. Quocunque vitio labefactatæ sint interiores corporis partes, quia imbecillæ sunt, facilè medicamẽti qualitate & acrimonia percellũtur. In summa, corpus aut magna labe, aut morborum humorúmve copia vehementer pressum & languens, medicamenti vi labefactatum concidit, quemadmodum & ruinosæ ædes instaurando fortè concussæ, mox vniuersę corruunt. Itaque in his omnibus qui aut imbecilles sunt, aut ægrè ferũt vacuationes, pro medicatione expedit interdũ inedia victúque opportuno blandiri, aut ægrum, si nequeat in integrum restitui, sublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quãtum & quousque vires patiũtur, quúmque iam dissolui apparent, etiãsi restent superuacua, protinus supersedendum dũ illæ recreentur. At dum vires integræ manẽt atque persistunt, tum vniuerse, tum partitè vacuãdum eousque est dum nihil reliquum sit morbi, & perfectæ purgationis indicia quæ mox tradentur omnia compareant. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas: nunc quæ illius sit vtendi ratio, explicandum.

Quo morbi tempore, quo die, quáque hora purgandum. Cap. XII.

VMMA purgandi opportunitas ex morbi tum concoctione, tum impetu spectatur. Concoctio est substantiæ in naturę conuenientiorem statum caloris vi facta mutatio. Non enim qualitates solas, vt quæ appellatur alteratio, sed ipsam rerum substãtiam concoctio mutat. Alimentum initio dissimile, corpori tandem simile euadit, in illiúsque substantiam vertitur concoctione crebra. Vitiosus verò putridúsque humor & à natura prorsus alienus, tametsi in corporis substantiam nequeat facessere, concoctione tamen in aliquid melius &

naturæ conuenientius, vt in pus, aut in quippiam quod ſit puri finitimum deducitur. Phlegmones materia putris, quemadmodum & vlcerum ſanies, in verum & exquiſitũ pus vertitur, quod interdum ſputo aliiſve excretionibus innoteſcit. Venarum verò maiorum ſuccus putreſcens in aliquid mutatur, quod eſt puri finitimum, cuius in vrinæ ſedimento conſpicuæ ſunt notæ. Superuacui autẽ humores ſiue putruerint, ſiue nondũ putredine tẽtantur, nunquã verè cõcoquuntur, nec caloris noſtri beneficio aut in pus, aut in quippiam illi finitimum mutantur: ſed duntaxat tum ſubſtantiæ, tum qualitatis moderationem quandam adipiſcuntur. Sic tenuis aquoſáque pituita influens in pulmones concoctione craſſeſcens faciliùs expuitur: craſſa verò extenuatur. Sic & vtraque bilis circum viſcera (quemadmodum in intermittente febre) putreſcens, concoctione miteſcit, domitáque promptiùs excluditur. Omnis cõcoctionis inſitus noſter calor diuinus eſt opifex, cuius vna eadémque vis optimum quiddam perpetuò molitur: atque ſi varia interdum opera emergunt, non illius, ſed ſubiectæ materiæ id varietas efficit. Non aliter is alimentum, aliter putridum humorem concoquit. Neque (vt quibuſdam videtur) pus à duplici calore tum naturali, tum præter naturam fit, ſed à naturali ſolo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam eſt particeps. Hanc neque prorſus vincere, neque in corporis ſubſtantiam, ſed in pus ſolum mutare poteſt, quod eſt putredine melius, ac inter putredinem & corporis noſtri ſubſtantiam medium. Vt autem in phlegmones ſuppuratione, ita & in febribus, corruptus humor dum concoquitur ac miteſcit, pariter etiam fluidior euadit ſecernitúrque à crudis, vt eius dein expeditior eſſe poſſit euacuatio. At verò purgandi tempus opportunum præſcribetur ex humoris ſpecie & ſitu, atque etiam ex morbi vehementia. Leuiter affecti naturæ viuendíque legibus committendi: quos enim ſponte natura perſanat, fruſtra medicina fatigat. At quibus nec naturæ vis nec proba viuendi ratio ſatis fuerit, medicina ſuccurrat. Si enim aut longius protrahitur morbus, aut vehementius excandeſcit, opitulandum arte. Ac primùm ſi corruptus vitioſúſque humor aut in ventriculo, aut circum hunc conſiſtere ſignis deprehenditur, ſiue pituitoſus, ſiueillioſus, ſiue alio quouis præter naturam genere corruptus ſit, primo quoque tempore expurgandus eſt, præſertim ſi impetu quodam ſponte mouetur, neque locis illis tenaciùs adhæreſcit, alioquin leniter eſt præparandus: eius verò concoctio haudquaquam eſt expectanda, vt quæ propriè futura non eſt, neque eius ab vrinis mutatio quærenda. Qui autem vitioſus humor altiùs aut in liene, aut circum pancreas, atque iecur, aut in meſenterio conditus erit, ſiue lentam febrem, ſiue intermittentem, ſiue melancholiam, ſiue diarrhœam, ſiue cachexiam, ſiue ingentem obſtructionem protulerit, protinus quoque detrahi poteſt, niſi aut admodum lentus craſſúſque ſit, aut ventriculi impuritas obſiſtat. Hæc enim quum adſunt primùm quidem leniter detergendus eſt ventriculus, deinde attenuandus ac detergendus humor, poſtremò aut

vniuerſe

vniuerſe,aut partitè vacuandus. Quum autem vitioſus humor in maioribus vaſis concluſus,vt in continua febre,aut circum hæc aliqua ſede coërcitus,vt in pleriſque acutis morbis,putreſcit:tametſi corporis adſit præparatio, & ventriculus viæque omnes eò directæ, liberæ, expeditæque ſint, haud tamen rectè poteſt ante coctionē exquiſitè purgari. Etenim in morbis acutis tempus perfectæ purgationi accōmodatiſſimum, ſtatus eſt aut verius declinationis initium,quo & perfecta exiſtit cōcoctio, & vacuationes ſponte procedunt. Tum enim morbi materia fluida, & à reliqua puriore ſecreta iam eſt, ſimul natura præparatam illam expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, ſtatúſque vehementia miteſcente nulla ſuccedit vacuatio decretoria, moue tu medicamento. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè cōfidens, quicquid concoctum pręparatúmque eſt expurgabis,vt mox integra ſequatur ſolutio. At ſi tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, ſinēda eſt dum opus compleuerit.Deinde ſi integrè iudicauit,neque morbi quicquā reliquum fecit, res in tuto eſt,nec aliud quicquam mouēdum. Sin quippiam derelictum eſſe quaſi ex imperfecta criſi ſuſpicio ſit, quoniam quæ relinquuntur in morbis, recidiuos morbos facere conſueuerunt, medicamēto quoque detrahendum. Vniuerſa igitur morbi materia non niſi concocta & poſt ſtatum quum iam ſymptomata præter rationem miteſcunt,radicitus extirpari poteſt. Idipſum eſt quod præcepit Hippocrates, concocta medicari atque mouere,non cruda. At nihilominus morbi incremento quum nōdum perfectè, ſed manifeſtè ſolùm, & in fine principij quum obſcurè concocta eſt materia, hanc etiam quodammodo vacuare licet. Quod enim iuſſit Hippocrates concocta medicari, non ſolùm perfectè, ſed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat à medicatione excipiens,quæ vt in morborum principiis abſolutè cruda ſunt.Ita quæcūque vllo modo cōcocta fuerint medicari ſinit, obſcurè quidem cocta parcè,manifeſtè moderatius,perfectè verò cocta validius. Vt igitur in phlegmone non vniuerſa materia retinetur, dum perfectam concoctionem ſit aſſequuta,ſed quicquid ſuppurat quotidie elicitur,ita ſanè & in acutis ſtatuendum morbis, ídque ſiue partium, ſiue graduum ordine fieri putetur materiæ cōcoctio. Ita enim quicquid à purgatione reliquum erit, faciliùs natura domabit. In neutra corporis affectione, impendentem morbum ſæpe arcemus purgatione,quæ vitioſos iam congeſtos humores detrahat. Atqui tū maximè multóque magis quàm ipſo morbi initio crudi ij ſunt. Cur igitur non peræquè initio vtiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidē acuto,ſed ſalutari prorſúſque tuto præcepta ſint. Cæterùm in ancipiti atque graui cuius ſemper & ſymptomata ſęua ſunt,& minimè tutus exitus,ſtatim per initia non vtiliter ſolùm,ſed & neceſſariò vtendum medicamento,neque prudentis ſit medici concoctionem expectare,quæ fortaſſe futura non eſt.Quum enim anceps is ſit ac vehemēs, ſempérque metus impendeat,ne aut deterior euadat, aut laborantē ante ſtatum iugulet,

crudæ

crudæ etiamnum materiæ nonnihil purgatione demendum ante concoctionem. Et certè cruda ea materia quum in plerisque acutis morbis turgere soleat, & quasi oberrãs fluctuet & fluat refluátque in venis atque visceribus, non admodum ægrè videtur medicamento cessura. Sic sæpe artis vsu animaduersum est crudioris humoris purgatione, siue sponte, siue arte ea contigisset, accelerari concoctionem, móxque vrinas puriores & cum sedimẽto fieri, & ancipitem periculosúmque morbũ tutum salutarémque reddi. Idipsum Hippocratis est consiliũ in acutis morbis inter initia vtendum esse medicamento: & quum morbi incipiũt, mouendum esse, si quid mouendum videtur. Quo autem acutior est morbus, hoc magis accelerãda validiórque decernenda purgatio: vt tãdem extremis morbis extrema diligentissimè adhibeantur remedia. His non solùm remedij celeritatem, sed & vehementiam hortatus, turgentem omnem materiam protinus atque eodem ipso die euacuare docet, ne vltrò citróque cõcita in principem aliquam partem irruat, repentinóque sit exitio. Itaque licet à perfecta concoctione fœlicior semper sit purgatio, ea tamen etiam antè cõcoctionem in ancipiti grauíque morbo est necessaria, in salutari ac miti vtilis. Est & alia ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter cõtinentem acuti morbi materiam, quæ aut in venis, aut in visceribus, aut in habitu est corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam vitiosa in ventriculo, in intestinis, aut circum præcordia obhæret, dolore, æstu, nausea, amarore, aliísve signis manifesta. Hæc enim omni tempore etiam nondum vlla morbi apparente coctione, vtiliter potest adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis viis subsistit, si præparatus est, omni morbi tempore vtiliter deiici potest. Qui verò aut in visceribus inhæret, aut in venis concluditur, & proxima est morbi materia, dum concoctus apparet, fœliciter: dum adhuc crudus est, vtiliter atque etiã interdum necessariò purgãdus.   Iam verò de purgationis die déque hora dicendum. Trãquillo die purgatio tutior, expeditior verò perturbato. Quũ enim morbus minus fatigat & collectæ vires melius constant, faciliùs medicamenti vis & impetus tolerari potest. At quo die morbus exasperatur agitatáque eius materia in motu est, promptiùs detrahitur. Quocirca si per vires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio (quo tamen natura decretura non est) copiosior expeditiórque, pari verò tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante accessionem tempore offerendum, quo possit purgatio compleri. Per accessionem quippe materia non in aluum, sed plerumque in diuersum ruit, & sæpe accessionis vehementia purgatio subsistit. Præstat nihilominus ante accessionem, quàm mox ab ea, & pridie quartanæ, quàm postridie medicamento vti. Purgationi autem quæ libera est, nullíque præsentis morbi necessitate ad præcautionem solam suscipitur, aptissimum est ver, deinde autũnus, aut quæ illis non absimilis, sed quodammodo temperata sit constitutio. Dies non

aquilonia,

aquilonia, sed austrina humidáve, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tēpestas quoque similis & beneuola syderum cōmistione salutaris.

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

VT in omnibus rebus agendis, ita maximè in purgādis humoribus antequā aggrediare, diligens est adhibenda pręparatio: qua & vię pateāt, & trahenti medicamēto omnia cedant ac obtemperēt, fiántque, vt iubet Hippocrates, corpora ante purgationē fluxa. Est autem præparatio duplex, vna corporis, vacuādorum humorū altera. Corpus sic præparatum comparatúmque sit, vt viæ omnes per quas medicamentū decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandúsque est, liberæ sint & expeditæ. Primùm igitur ventriculus humorum copia minimè sit nauseabūdus, ne haustum pharmacum nimiopere auersetur, aut mox reuomat. Nec intestina coarctata obstructáve noxiorum humorum cursum impediāt. Etenim cōcitati si subsistant, aut ventris torsiones, aut fastidia, aut vertigines, aut animi defectiones mouent, corpúsque iactatione multa fatigant. Quòd si aut è visceribus, aut è venis atque ex corporis habitu eliciendi sunt, non modò ventriculum & intestina, sed & mesenterij venas & viscera libera esse oportet. Itaque nausea omnis ante purgationem summouenda est, aut inedia, aut vomitione, aut detersione atque deiectione per pilulam ex aloë. Suppressa iamdiu aluus clystere mollienda: aut si quid aliud intestinis adhærescit, detergendum id eluendúmque est. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus crassúsve est, non facilè per angustas vias profluit in aluum: glutinosus in his etiam obhæret. Quocirca durum mollire, crassum incídere & attenuare, lentum glutinosúmque detergere oportet ante purgationem. Quæcunque id præstant, pariter quoque venarum per quas futura est purgatio obstructiones expediunt. Atque hæc vel alimenta, vel medicamenta sunt. Horum autem alia intrò sumūtur, eáque vel arida vel liquida. Arida quū frigidi lentíque sunt humores, & magna cruditas in primis est visceribus, pręsertímque hyeme. Liquida vt syrupi, apozemata, & oxymeli, quum altius & in exilibus venis cōditi sunt humores, in sicciore corpore, ac etiam æstate. Alia verò extrinsecus pręparant, vt fotus & vnguenta. Fotus suo tepore ac vapore per spongiam, partem quamuis blandè concalfacit natiuúmque eius calorem erigit ac suscitat, humores qui ei pręter naturam insident & impacti consopitíque sunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxilésque reddit, vt facilè sequātur quocunque medicamentum trahet. Hoc quidem præparationis genus diuturnis est affectibus accommodatissimum, quod tamen & Hippocrates acuti morbi vt pleuritidis initio vsurpauit, neque calorem veritus, neque fluxionem nouam. Sed & quum omne corpus vitioso humore, eóque crasso ac glutinoso perfunditur, hūc nonnulli ante purgationem balneo perinde atque fomento pręparare iubent, quo tamen minimè proritentur sudores, sed duntaxat emolliatur &

liquefiat vacuãdus humor. Fotui proximam vim obtinet vnguentum, at infirmiorem, quòd non admodum altè ſubire poſſit. Victus quoque præparandi facultate pollet, quum attenuans detergénſque imperatur: maximè verò tenuis ac parcior. Detracta enim de cõſueto cibo portione, natiuus calor crudos humores concoquit abſumítque: frigidos verò craſſos & glutinoſos viſceribus aut venis impactos partim abſumit, partim adeò extenuat, vt etiam ſponte nõnunquam procidant: quúmque inedia corpus exhauſtum excrementis vacat, liberúmque eſt, medicamẽtum facilè quoquouerſum ſubit, ac integris viribus in omnia penetrat. A tenui victu medicatio ſynceros ac minimè permiſtos humores commodiſſimè detrahit. Ea igitur craſſis lentíſque humoribus vt melancholicis & pituitoſis, ante purgationem adhibenda præparatio. Tenues verò vt aquoſos & bilioſos, non Auicennę conſilio, ante purgationem craſſiores reddere oportet. Non enim quod ille exiſtimat, vt ſputorum quæ mediocri ſunt ſubſtantia facilior eſt excreatio, ita & humorum mediocrium facilior eſt purgatio. Nam licet pulmonibus contenta materia ſupra modum tenuis, impellentis ſpiritus vi tuſſiendo non facilè in arteriam ſuſtolli excrearíque poſſit, ſed tenuitate ſua facilè relabatur in pulmones: in corpore tamen cõuenienter præparato, quo tenuior ac liquidior ſit humor, eo fluidior exiſtet, & promptiùs trahenti medicamẽto cedet, eiúſque impetum ſequetur. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantùm craſſeſcat, atque tum euacuationi ſit apparatior, non idcirco tamen & nos naturæ imitatione eũ ante purgationem debemus craſſiorem facere. Non enim quòd craſſeſcat idcirco coquitur, neque cõcoctus idcirco purgationi aptior eſt quòd craſſior euaſerit, ſed quòd ſit à reliquis humoribus ſecretus, eúmque natura prorſus vacuare contendat. Quo autem tenuior, eo ad effluendum eſt aptior. Aliud præparatio eſt, aliud concoctio. Hæc naturæ ſolius opera caloríſque noſtri beneficio, illa etiam arte tota plerumque perficitur. Detergentibus enim incidentibúſque medicamentis expeditur obſtructio, humórque attenuatur, at non plenè concoquitur. Præparatũ humorem non ſemper licet exquiſitè purgare, concoctum verò Hippocratis præcepto licet, quum præſertim viæ patent. Itaque corpus qua purgari debet, patens nec impeditũ eſto. In hoc quiſquis peccat humor tenuis ac fluidus, ſi vt in acutis morbis turget, ſtatim initio nulla præparatione è quauis regione detrahendus eſt: ſin verò parti cuipiam is firmiùs inhæreſcit, vix niſi deterſus, aut concoctus, & naturæ vi ſecretus, trahenti medicamento obtemperat. Craſſus verò atque glutinoſus humor, non niſi vi & perturbatione, vel è patẽte corpore deduci poteſt. Accommodanda porrò vnicuique eſt ea præparationis forma, quæ pariter morbi ſæuitiã leniat: vt acutis morbis potio, nõnunquam & vnguẽtum ex eorum materia quæ attenuando detergendóque refrigerãt, aut nõ impenſe calfaciunt. Diuturnis atque lentis valentiora, nõ potionis modo aut vnguenti, ſed & fotus & balnei forma: vtriſque demum apta conueniénſque victus tenuitas.

An ieiuno, & qua forma, & quibus obſeruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

ALVBERRIMA eſt quæ ſine offenſione fit medicatio. Solet autem omnium primus vētriculus offendi, vt qui medicamentum ſummis integríſque viribus excipiens, primos eius ſuſtinet impetus, neque id niſi fractum retuſúmque longiùs penetrare ſinit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti ſit momenti ventriculus, ſumma tum huius, tum medicamenti ratio eſt habenda. Medicamentum omne validum aut malignum naturæ infenſum eſt, forma quoque omnis liquida vētriculi latera alluit, in illiúſque ſubſtantiam altiùs ſe infert, ac proinde grauiùs eum ferit: ſolida verò minùs, quòd promptè in fundũ intacta ferè illius ſubſtantia illabitur. Cæterùm liquida altiùs penetrat in omniáq; ſubit, potentiùs detergit & infarctus expedit. Solida diutius hærens circum præcordia, tardior minúſque efficax exiſtit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorſus vel ab inedia, vel à febre, vel à ſolis ardore exhauſtus, tum medicamēti vi plurimùm laceſſitur, tum id auidiùs in ſe recondens & velut exorbens, neque diffundi, neque vim ſuam exerere ſinit. Cōtrà verò quum moderatè eſt humidus. At immoderato humore potúve perfuſus, medicamenti, quod præſertim imbecillum fuerit, plerumque vim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodum & puro ad vnguem ventriculo, medicamentum blandum aptetur: aut ſi fortè diſtantiorum partium affectus validius expoſcit, ieiuno quidem at non prorſus exinanito detur: quum nempe concoctus cibus deſcendit, ac nihilominus interior ventriculi tunica reliquiarum benignitate etiámnum madet. Sic enim in diſtãtiores partes id permeat, minimùm offenſa vētriculi ſubſtantia. Quũ autem malignitatis particeps eſt medicamentum, vt veratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante potionẽ humectanda ſunt cibo pleniore quietéque. Ipſum verò medicamentum ſeu liquida, ſeu ſolida ſit forma, ſacchari, mellis, aromatis aut rei cuiuſpiam ſuauioris permiſtione condiendum, vt vētriculo præcordiíſque iucũdum occurrens, quadam odoris ſaporíſque gratia vires ſuas fœliciter exerat. At robuſto atque impuro ventriculo, liquida forma nullius rei ſuauitate oblita confert, ídque longiſſimè à cibo, vt altiùs in primas corporis ſedes in earúmque humores ſe inferat. Et hæc quidem obſeruanda, quum ſyncera optatur humorum detractio. At verò blanda leuiáque medicamenta, quæ ſolas alui fæces emolliunt & exturbãt, eccoprotica dicũtur, non multo ante cibũ, atque etiã cum cibo ſumẽda. Si cui cōſueta eſt matutina vomitio, ea ante medicamentũ cienda. A medicamẽto quoque ea nõnunquã ſuccedit, vel quòd imbecillior ſit ventriculus, vel quòd pharmaci horrore concutitur, vel quòd quum agitari cœpit, humores quorũ copia obruitur, excutit, vel quòd præcordiorũ mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obſtructa duriore nõ id facilè illabi ſinit. Hæc tamen omnia diligẽs auertit pręparatio.

Hauſto medicamēto, vel aqua hordei vel ſucco mali punici, vel ſubauſtero vino, vel ſaccharo reliquiæ è faucibus & è gula detergendę deiiciendæque ſunt, quum præſertim horrendo ſapore grauis ſuſpectáque eſt vomitio. Surrectū dein corpus in quiete continendum, dum ventriculus medicamentum arctius complectatur: atque etiam interpoſito ſemihoræ ſpatio, ſi (quod ferè fit) inexpugnabilis dormiēdi neceſſitas premet, vtile medicamento indormire, vt illius vis in ſopore plenior excitetur: quum primùm verò in actum id prorumpit, vigilandum penitus eſt, dum effectum omnem cōpleuerit. Nam arctiore ſomno purgationis opus ſubſiſtit. Quū enim, inquit Hippocrates, ſiſtendum cēſueris, ſomnū molieris nec quicquam mouebis, contrà quum libuerit vt medicamentum amplius ducat, corpus mouebis. Motione enim corpus turbari indicio eſt nauigatio. Cibum plerique putant non antè offerendum quàm medicamentum ſuo perfunctum ſit munere: ſatis tamen ſit è ventriculo id ita excidiſſe, vt nullus eius odor, nullus ructus, nulla nauſea, nulláque ſtomachi roſio ſubſit, quum præſertim ſyncera deſideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permiſtione corrumpitur. Solida forma, blandúmque medicamentum, quod tardius deſcendat, longiorem cibi moram, eámque quatuor ſaltem horarum interponi poſtulat. Primus autē cibus detergens ſit ſorbitio, quæ medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, ſimúlque ventriculi interióra oblinens omnem medicamēti qualitatem tediáque demulceat. Qui purgatur cōtinendus eſt temperato loco: nam concitati iam humores æſtus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferueſcūt febrémque incendunt: frigore verò torpeſcunt & denſatis coarctatíſque viis ignauiter exeunt. Liberior ac vaſtior aër, aut apertus flatibúſque expoſitus, etiā ſi nulla eſt intemperies grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidē corpora præſertímque imbecilla vehementer conturbat.

Vtilíſne & perfecta fuerit purgatio, an contrà. Cap. XV.

ARTIFICIS cuiuſque ſummū eſt ſtudium quorſum opus euadat animaduertere. Purgationū alia vtilis, alia vitioſa eſt. Vtili talia purgantur, qualia purgari oportet, vitioſa verò aut aliena purgantur, aut non conuenienti ratione. Vtilis tres ſtatuantur differētiæ, obſcura, manifeſta, perfecta. Obſcura exiguam admodum peccantis humoris portionem detrahit, quæ quia cōueniens eſt, confert quidem, nōdum tamen ægrotum manifeſtò leuat. Manifeſta quæ inſignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. Signis hæ diſcernuntur, à deiectionibus & à laborātis tolerātia depromptis. Deiectiones, inquit Hippocrates, non copia æſtimādæ ſunt. Neque enim fecū, neque crudorū quæ circum meſenteriū exuperant copioſa deiectio, vtilem purgationē facit. Sed quum talia, inquit, deiiciuntur qualia deiici oportet: qualia nimirū exuperaſſe & morbi cauſam fuiſſe, coniectura fuerat. Qualia autem ſunt illa, bilioſáne, an pituitoſa, an melāncholica, ex ſub-

ſtantia & colore noſcendum, niſi quid medicamẽti color peruertat. Nam ex rheobarbaro & hiera flaueſcit deiectio, nigreſcit verò multum ex caſia, aliquantũ ex ſenna. Laborantis verò tolerantia atque leuamen quàm perfecta fuerit purgatio docet. Itaque ſi purgatione qualia oportebat, ſed admodum pauca exierunt, & quibus laborans non magnopere leuatum ſe percipit, obſcura eſt purgatio, quæ confert quidem, ſed leuiter. Si verò noxij humoris copia maiore detracta ægrotus ſeipſo iam multo leuior apparet, manifeſtè vtilis eſt. Si plurimo humore ſeu vniuerſe ſeu partitè euulſo, laborãs nõ leuiorẽ modò, ſed vel ab omnibus, vel à præcipuis quibus affligebatur ſymptomatis ſeſe prorſus vindicatum ſolutúmque ſentit, ídque non quum adhuc purgatio fit, ſed quum ea iam planè deſiit, perfecta cenſeri debet. Tum ſomnus placidus íſque multo quàm ãtè arctior, citra vllũ tamẽ veternũ obrepit: nõ quidem ex viriũ imbecillitate, ſed inde obortus, quòd ex morbo perinde atque ex labore fatigatũ corpus, mox vt peccantium humorũ quaſi ſarcina deoneratur, ſedato ſpirituũ impetu leui ſomno conquieſcit. Sitis quoque ſi vehemens præceſſerat, exquiſita purgatione miteſcit, detracta nimirum materia quæ illam concitauerat: aut ſi fortè nulla fuerat, exquiſita purgatione exiccatum corpus ſitire incipit: nec, inquit Hippocrates, id deſinit purgari antequam ſitiat. Quinetiam à perfecta purgatione appetentia reſtituitur, dolor ſi quis vrgebat miteſcit, atque etiam febris, aut alia quæuis morbi eſſentia extirpatur, hinc laboranti vires reſurgunt, ídque pro eorũ quæ vacuata ſunt ratione. Cæterùm nõnunquã accidit vt humor agitatus periodis cõquieſcat, aut morbus perſiſtente intus cauſa ſponte ſe remittat, ac tum laborans ſe morbo expeditum putat. At certè minimè tuta eſt quæ citra vacuationem obtigerit facilior tolerantia, &, vt inquit Hippocrtes, iis quæ non ex ratione leuant confidendum non eſt. Perfecta igitur purgatio non modò ex ſymptomatum ſedatione iudicanda, ſed ex eorum maximè quæ purgata ſint tum ſpecie, tum copia: quippe quum iis reſpondent quæ certis ſignis ineſſe deprehenſa fuerant. Horum igitur contemplatione innoteſcet quid, quantum, & quandiu purgandum: & quando abſoluta fuerit purgandi neceſſitas.

Vitioſa autem purgatio, aut inutilis eſt, aut moleſta, aut exuperans. Inutilis eſt tum quæ humorem à noxio diuerſum trahit, tum quæ noxium proritat, non autem educit: cõturbat enim magis quàm euacuet. Vtraque dum infenſum humorem euellere contendit, eum diffundit & exagitat, ſuſcitatóque vapore tetro corpus inflat atque diſtendit, ac proinde magis quàm iuſta purgatio laceſſit. Moleſta noxiũ quidem humorẽ, ſed vi quadam elicit, vel quòd præparatio adhibita nõ fuerit, vel quòd vehementius aut immoderata quantitate ſit pharmacũ, vel quòd nõ correctæ malignitatis ſit particeps, vt colocynthis, euphorbium, elleborus, vel quòd externus error ſit admiſſus. Omnis quippe eiuſcemodi ægrotum præter modũ affligit atque torquet. Hinc corporis laſſitudo, capitis dolor, febris aliáque ſymptomata. Sub hac quidem talia exeunt qualia exire oportet, ſed vires

nimium

nimium conuelluntur atque dissipantur. Exuperans effrenatáque purgatio cum humore noxio naturalis pariter atque necessarij nonnihil vi eripit, non citra virium offensionem. Quoniam igitur de propria corporis substantia nonnihil euellit, vel cruor citra hæmorrhoidas, vel ramentum, vel pingue aliquid liquamini aut loturæ carnis simile in excretis cernitur. Hinc torsiones, cordis dolor, æstus, anxietas, iactatio, corporísque perturbatio, præter hæc animi quoque defectio, & summa virium exolutio: spiritu quidẽ quasi naturæ thesauro, vel vi direpto, vel pharmaci pernicie & malignitate oppresso. Hîc iã omnis concludenda videtur de vniuersali purgatione tractatio. Quicquid enim præterea desiderari potest, ab his quæ fusiùs de venæ sectione præcepta sunt, mutuari licet.

De purgatione particulari. Cap. XVI.

PRÆTER ea quæ publicas corporis regiones, alia etiam priuatas quasdam sedes exhauriunt ac expurgant, quorum & hîc tandem meminisse expedit. Eiusmodi numerantur errhina, apophlegmatismi, bechica. Non antè his vtendum, quàm reliquum corpus probè exinanitũ sit prorsúsque vacet excrementis, ne aliunde noxios humores rapiant in affectã sedem: semper enim vniuersalis curatio particulari præmittenda. Errhina in nares vel immissa vel hausta cerebri superuacaneam pituitam proliciunt. Non eã quidem quæ in cerebri ventriculis (hinc quippe nulla via excurrit in nares) sed quæ circum cerebri substantiam circúmque meninges colligitur & fluitat. Hauriãtur autem prono capite, vt rectâ per os ethmoïdes ferantur, nec recidant in fauces. Omnibus medẽtur soporosis affectibus, obtusósque sensus omnes expediunt, & interiores in quauis sede infixos dolores discutiunt. Similis propemodum est & sternutamenti ratio: sed quòd vehementer succutiat vis ei maior. Etenim nõ modò cerebrũ expurgat, sed & quę in partem eius posteriorẽ atque etiã in fauces irruũt validè succussu reuellit. Apophlegmatismus vel mansus, vel gargarisatus saliuam atque pituitam ore deducit. Huic vis maior est expurgandi cerebri ventriculos, quibus via decliuis est in palatũ: multo proinde maxima vis erit apophlegmatismi, si resupino capite hauriatur in nares, vt mox per summa palati relabatur in fauces. Ita quippe cerebri basim proluẽs longè validiùs ex illius vẽtriculis excrementa detrahit. Et hæc quidem in primis necessaria ars destinauit expurgando cerebro, quod naturâ cumulandis excrementis maximè est obnoxium. Expurgatur autem tutiùs confecto iam cibo, quàm quum crudus venter est cibóque turgens. Pulmones interioráque thoracis expurgant, quæ bechica nuncupantur. Quanquam enim ex iis nonnihil detrahi potest in aluum, id tamen perexiguum est, ac maximam superuacuorũ partẽ vel in pulmonũ substãtia vel in arteriis tũ destillatione tũ peculiari vitio congestã, necesse est impetu tussis expurgari. In id autem ea

conferunt, quæ destinata pulmonibus, modò tenuiorem pituitam incrassant, modò lentã detergũt crassámque attenuãt, ídque quadã lenitudine: nã exasperãtia, vt salsa acida & acria tussim plerũque frustra ciẽt: neque ex vsu sunt, nisi quũ pigriorẽ vel imbecilliorẽ expultricem vim stimulare oportet. Cõmodè autem bechica in lentam ac crassam medicamẽti formã aptãtur, qualis eclegmatis est aut crassioris syrupi, ne liquidior prępropere illabatur in ventrem. Lenta quippe (præsertim si sensim ac blandè quasi lambẽdo demittitur) quoniam diutius subsistit obhærétque faucibus, maiore portione subit in asperam arteriam. Hanc tamen semper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod Hippocratis sententia confirmatum est, conspicuè etiam in eo obseruauimus, cui ex vulnere gutturis sub larynge accepto, nec probè agglutinato inter bibendum sorbendúmve nonnihil semper humoris emanabat.

Ita quidem medendi vacuandíque ratio summis iam præceptionibus exposita videri potest, quæ tamen quoniam sola in vsum accommodari nequit, par est deinceps singula tum simplicia, tum composita medicamenta illi subnectere, quæ tanquam artis instrumenta ad profligandos morbos comparari vsurparíque solent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

INDEX IN THERAPEVTICES LIbros tres: cuius prior numerus paginam, posterior verò lineam demonstrat.

INDICIS THERAPEVTICES FINIS.

ERRATA PATHOLOGIÆ,

Prior numerus pag. secundus lineam denotat.

2.14.affectus 7.34.primarum 11.37.vnius. 29.6.qui cæco. 39.14.vt sanguis. 81.10.flammeum. 122.21.contactu. 169.38.hepatitis. 203.41.violentis.

THERAPEVTICES.

2.14.saluberrimis. 30.15.hepatitis, splenitis. 58.1.molestus. 75.4.quàm validum.

LVTETIÆ PARISIORVM,

EXCVDEBAT ANDREAS WECHELVS,
SVB PEGASO IN VICO BELLOVACO,
ANNO SALVTIS M. D. LIIII.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2195/D

